

बाणभट्ट प्रणीतः
शब्दरत्नाकरः

टिप्पणपरिशिष्टशब्दानुक्रमणिकासमलंकृतः

तिरुपतिस्थकेन्द्रीयसंस्कृतप्रतिष्ठानाध्यक्षेण
डाक्टर बेल्लिकोट रामचन्द्रशर्मणा सम्पादितः,

मिथिला विद्यापीठप्रधानेन प्रकाशितः ।

शकाब्दः १८८७, विक्रमाब्दः २०२२, ऐशवीयाब्दः १९६५,

मिथिला विद्यापीठ-ग्रन्थमाला

१ प्राचीनाचार्य ग्रन्थावली

षोडशं पुष्पम्

—

ŚABDARATNĀKARA

OF

VĀMANA—BHATTA—BĀNA

**CRITICALLY EDITED with Critical Notes,
Appendices, etc.**

BY

B. R. SHARMA, M. A., Ph. D.,

Director, Central Institute of Sanskrit, Tirupati;
formerly Professor, Mithila Institute, Darbhanga;
Curator, Anup Sanskrit Library, Bikaner; Headmaster,
Shri Shrinivas Pathashala, Mangalore; Corresponding
Member, Indian Historical Records Commission,
Government of India, etc., etc.,

Published by

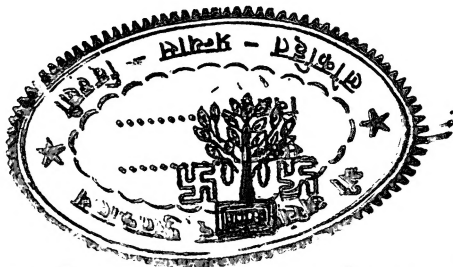
MITHILA INSTITUTE

of

Post Graduate Studies and Research in Sanskrit Learning

DARBHANGA

1965

THE GOVERNMENT OF BIHAR established the Mithila Institute of Post-Graduate Studies & Research in Sanskrit Learning at Darbhanga in 1951 with the object, *inter-alia*, to promote advanced studies and research in Sanskrit learning, to bring together the traditional Pandits with their profound learning and investigations, to publish works of permanent value to scholars. This institute is one of the five others started by this Government as a token of their homage to the tradition of learning and scholarship for which ancient Bihar was noted. Apart from the Mithila Institute, five others have been established and have been doing useful work for the last several years—the Nalanda Institute of Research and Post-Graduate studies in Buddhist learning and Pali at Nalanda, the K. P. Jayaswal Research Institute at Patna, the Bihar Rashtra Bhaṣa Parishad for Research and advanced studies in Hindi at Patna, the Institute of Post-Graduate studies and Research in Jain and Prakrit learning at Vaishali and the Institute of Post-Graduate studies and Research in Arabic and Parsian learning at Patna. In the establishment of the Mithila Institute the State Government received a generous donation from the Maharajadhiraja of Darbhanga for construction of the building on a plot of land also donated by him.

As part of this programme of rehabilitating and re-orientation of ancient learning and scholarship, the editing and publication of this volume has been undertaken with co-operation of Scholars in Bihar and outside. The Government of Bihar hope to continue to sponsor such Projects and trust that this humble service to the world of scholarship and learning would bear fruits in the fulness of time.

CONTENTS Vol I :—

Pages.

1. FOREWORD	i—11
प्रथमः काण्डः	
2. आदिदेवाध्यायः	1—9
3. दिक्पालाध्यायः	9—21
4. महाध्यायः	21—26
5. ऋष्यध्यायः	27—28
6. मेघाध्यायः	29—30
7. शब्दाध्यायः	30—31
8. कालाध्यायः	32—36
9. चित्ताध्यायः	36—40
10. पातालाध्यायः	40—48

द्वितीयः काण्डः

11. वसुंधराध्यायः	49—54
12. पर्वताध्यायः	54—57
13. वनाध्यायः	58—86
14. चतुष्पदाध्यायः	86—100
15. शकुन्ताध्यायः	100—105
16. पुराध्यायः	105—113
17. उक्तिभेदाध्यायः	113—117
18. नाट्याध्यायः	117—128

तृतीयः काण्डः

19. मनुष्याध्यायः	128—155
20. ब्रह्माध्यायः	144—154
21. क्षत्रियाध्यायः	155—169

22. वैश्याध्यायः	169—182
23. शूद्राध्यायः	183—189
24. विशेष्यनिघ्नीध्यायः	190—203
25. संकीर्णाध्यायः	204—210
26. उक्तशेषाध्यायः	211—216

चतुर्थः काण्डः

27. अनेकार्थाधिकारः—द्वयक्षराध्यायः	227—246
28. —त्र्यक्षराध्यायः	247—265
29. —चतुरक्षराध्यायः	265—270
30. —पञ्चाक्षराध्यायः	270—271
31. —डाकाक्षराध्यायः	271—272
32. अव्ययैकाक्षराध्यायः	273—274
33. अव्ययद्वयक्षराध्यायः	274—276
34. अव्ययाध्यायः	277—280
35. लिङ्गसंग्रहाध्यायः	280—285
36. Critical Notes	287—203
37. Appendix A	304—315
38. Appendix B	316—318
39. Index	319—313

FOREWORD

Śabda-ratnākara (ŚR), which is one of the two Koshas written by Vāmana Bhaṭṭa Bāṇa is now being printed for the first time and in a critical edition. This work, which was originally included in the selective list of important Koshas to be published in their Series of Sources of Indo-Aryan Lexicography by the Deccan College Post-Graduate Research Institute, Poona, was the second Kosha assigned to me for editing by Dr. S. M. Katre, the Director. The first one, viz. Nānārtha-ratnamālā by Irugapa Daṇḍādhinātha was long edited and published in the Series as No. 26 in 1954. The work on ŚR was begun as early as 1953 and the Press copy was made out by 1956. Since the Deccan College Research Institute could not send the work to the press immediately due to their heavy commitments, I sought their permission for handling over the Press copy to the Director, Mithila Institute, Darbhanga, who had gladly agreed to bring it out as part of the Publication series of the Institute. The permission, however, was granted to me by Deccan College Research Institute as a special case "subject to the condition that five copies of the work will have to be presented to the Deccan College Research Institute and at least one copy to the Manuscript Libraries from the collection of which the different Manuscripts of the work were utilised by me for this edition. The Deccan College Research Institute had supplied me the transcripts and materials including the collation sheets for the work. I have great pleasure in expressing my deep gratitude to Dr. S. M. Katre for all the kindness. I may, however, mention here that I sought this permission only for two reasons—(1) that, if the work was

printed in a press near to my then Karmabhūmi, that was Darbhanga, I could see the work through the Press myself and (2) that as a consequence, the work could be brought out earlier. However, unfortunately, due to the circumstances which were beyond my control, my above presumption did not materialise. When over 600 pages of the work were printed, the printing abruptly came to a stop and the work remained in the Sudarshan Press, Darbhanga, unfinished since 1959

Later, I left Bihar in August, 1962, for taking up my present position here. To my pleasant surprise, I heard from Dr. S. Bagchi, the present Director, that the Bihar Government desired to complete the work as early as possible and requested me to send him the Introduction. I thank Dr. Bagchi, my former colleague and friend for the information and record my deep gratitude to the Government of Bihar for their decision, though much belated, to have the work completed immediately.

THE WORK :

Śabdaratnākara is one of the most important lexicons compiled in Dakṣiṇāpatha and contains 2338 verses. It is divided into four Kāṇḍas and as many as 34 Adhyāyas. The ŚR to a great extent, follows the venerable lexicon Amarakośa in its division and there are number of lines in ŚR which have been imported from the latter. Nevertheless the ŚR is more comprehensive and covers wider field than Amarakośa (AK) and imbibes many features which are not found in other Kośas. The chapter on plants and trees (वनाध्याय) is lengthy and elaborate and covers greater varieties of plants,

trees and herbs. ŚR has included terminologies on technical subjects, even on minor topics such as cookery and such like. The technical terms from Kāmasāstra and Nāṭya have been culled more systematically and extensively. Even as regards the vocables which are treated both in AK and ŚR the latter is more exhaustive. e. g. ŚR gives the feminine forms of words such as श्येन, लोहित, रोहित, कल्मष etc. which have irregular morphological formations in feminine (vide ŚR II. 1783—1785). AK in this respect keeps silent and says only 'गुणे शुक्लादयः पुंसि गुणिलिङ्गस्तु तद्वति' । (AK धीवर्ग 17) ŚR instructs us as to how to form the compounds with रात्रि as a second member—सर्वैकदेशसंख्यातसख्याशब्देभ्य उत्तरा । रात्रिः पुमानदन्तः स्याद्बहोऽप्यहः कचिद्भदा ॥ (SR. II. 472-73) and also the name of the full-moon day as well as of the lunar month in which the full-moon occurs:—चित्रयुक्ता पौर्णमासी चैत्रो यत्र स नामतः । मासश्चैत्रो यथैवं स्युर्वैशाखप्रमुखाः परे ॥ (ŚR. II. 491-92) These details AK lacks. ŚR has included a separate adhyaya on Rishis, while many of the chapters of AK are divided in ŚR under sub-topics with different caption. These are some of the main differences noted between AK and ŚR.

The Kosha is rich in information on variety of topics and includes a larger number of vocabularies which are not traceable to other lexicons. I have here and there explained these in the Critical Notes and also have listed some of them in Appendices. I, therefore, do not enumerate them here again.

There are certain words such as *panaya* meaning pledge, pawn or mortgage, *challana*, a pant which are obviously the loan-words of non-Aryan origin included in ŚR. There are one or two errors in the meaning as

given in ŚR, e. g. परारि and ऐषम are listed as denoting current and coming year respectively ! and प्रमीला as a Synonym of भ्रुकुटि !

Besides the Critical Notes, there are two Appendices A and B, appended to the work. The group or class of gods, of sages, of qualities etc. which are thought of in definite numbers are given in Appendix A with reference to the text so that a reader wanted to know details about any one of these items can trace them in the text. The rare vocabularies recorded in ŚR but found in no other lexicons are listed with their meanings in Appendix B. Lastly the words cited in ŚR are given in the Index (Vol. II) with their meanings. I hope these Appendices, Critical Notes and the Index will be of some use to readers and researchers in the field of Lexicography and Linguistics.

THE AUTHOR :

The author Vāmana was, as I learn from ŚR, the son of Komāṭi-Yajvan and the grandson of Varada-Agnicit and belonged to the Vatsa-gotra¹. He compiled this learned lexicon for the benefit of scholars and he assures us that he has strictly adhered to the trodden path of Nighaṇṭukaras, lexicographers², in compilation of his Kosha. The author, Vāmana was a devotee of Śiva and

-
1. See History of Classical Sanskrit Literature by M. Krishnamacharier p. 215.
 2. तेन जिज्ञासमानामुपकर्त्रा विधीयते ।
शब्दरत्नाकरो नाम निघण्टुमार्ग्यखण्डनः ॥
नामलिङ्गप्रकाशैकदर्पणे प्राज्ञतर्पणे ।
पूर्वशास्त्रकृतं लक्ष्म यत्तदत्र निबध्यते ॥

known as Vāmana-bhaṭṭa-bāṇa¹, Bhaṭṭa-bāṇa², Bāṇa³ and Abhinava-bhaṭṭa-bāṇa⁴. He passed his early days in the Court of Harihara II of Vijayanagara who reigned between 1379—1406 A. D. Later he migrated to the Court of Peda Komati Vemabhūpāla, ruler of Koṇḍaveḍu (1403—1420 A.D⁵.) We learn that he was the disciple of Vidyāraṇya⁶. and find his name mentioned in a copper plate grant date Śaka 1338 i. e. 1441 A.D⁷. From all these facts it may safely be concluded that Vāmana lived between 1375—1445 A. D.

Vāmana was a versatile poet and polyglot as his titles Saḍbhāṣāvallabha and Kavisārvabhauma⁸ would indicate. The proud author assumed the title of Bāṇa or Bhaṭṭa-bāṇa (as also Abhinava-bhaṭṭa-bāṇa) with earnest and firm desire to remove the deep-rooted ill fame that after Bāṇa there was no poet capable of fine

-
1. Vide Colophons of ŚR.
 2. सहृदयन्तो कबन्धुर्जयति श्रीभट्टबाण कविराजः Vemabhūpālacarita.
 3. नमस्कृत्याथ बाणेन क्रियते शब्दचन्द्रिका Śabdacandrikā.
 4. गद्यकविसार्वभौमस्य वत्सकुलस्य महाकवेरभिनवभट्टबाणस्य
(Colophons of Vemabhūpālacarita as found in a Ms. of Tarjore Sarasvati Mahal Library. Vide Introduction of Vemabhūpāla-carita by R. K. Parthasarathy, Balamanorama Series No. 34.34, Madras p. xi.
 5. See History of Classical Sanskrit Literature by M. Krishnamacharier p. 125.
 6. विद्यारथ्यगुरुन् सार्वभौमाद्यखिलसत्कवीन्।
नमस्कृत्याथ बाणेन क्रियते शब्दचन्द्रिका ॥
Ibid. Introd by R. K. Parthasarathy p. xii
 7. Ibid. A. Skt. Lit. by M. Krishnamacharier p. 125 ft. 6.
 8. Ibid. p. 216.

writing in prose¹. He was a poet of high order and a learned lexicographer with two vast comprehensive lexicons to his credit. Speaking about his talents and versatility as a prose-writer, Shri Krishnamachary concludes. 'To one who has studied Kādambari or Harṣha-charita, it may seem that Vāmana's performance is not original. That is not Vāmana's fault, for in the province of prose Bāṇa has probably exhausted all feats of poetic art and expression. There is much that is exquisite and appreciable in Vāmana's work and if it was imitation, it was an imitation by one who was great enough to do it².

The authorship of the following works has been ascribed to Vāmana by the literary historians :—

1. Śṛṅgāra-bhūṣaṇa-bhāṇa (Drama)
2. Vemabhūpalacarita (Prose)
3. Uṣā-pariṇaya (Prose)
4. Bṛhatkathā-maṇḍari (prose)
5. Pārvatī-pariṇaya (Drama)
6. Kanak-lekha (Drama)
7. Nalabhyudaya (poem)
8. Raghunātha-carita (poem)
9. Haṃsa-sandēśa (poem)
10. Śabda-ratnākara (Kosha)
11. Śabda-candrikā (Kosha)

THE MATERIAL.

The following transcripts supplied by the Deccan College Post-graduate and Research Institute, Poona, were utilised for bringing out this edition—

-
1. Ibid.
 2. Ibid p. 480.

A. MS. No. 10444 B/5061 D Sarasvati Mahal Library, Tanjore This MS is incomplete. It does not have lines 1-147 and begins with आदित्या असुराहिताः i. e. this MS misses the whole 1st chapter and 20 lines in the second. The colophon at the end after लिङ्गसंग्रहाध्याय runs :—इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे and then in bracket अपूर्णोऽयं ग्रन्थः ।

The MS is extremely corrupt. It gives meaning of words of वनाध्याय in Tamil.

B. MS- No. 8381, Oriental Manuscripts Library, Trivandrum. The MS is incomplete and ends with अव्ययाध्याय i. e. the last chapter on लिङ्गसंग्रह is not found here. The Colophon runs : इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे अव्ययाध्यायः सप्तमः (समाप्तः ?)

The transcript unlike A was neatly written.

C. MS. No. 3322 Oriental Research Institute, Mysore. The Ms is incomplete and ends with the third Kāṇḍa. The colophon runs : इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे उक्तशेषाध्यायः सप्तविंशः । तृतीयकाण्डः समाप्तः । श्रीरामो जयतु ॥

The scribe writes at the end in Tamil saying that the work is incomplete¹.

D. MS. No. R 2436 Government Oriental Manuscripts Library, Madras. The MS is incomplete. This also ends with अव्ययाध्याय The Ms. which is bound was a transcript of a MS kept in the Madras Library and supplied to me on loan through the Mithila Institute, Darbhanga.

1. Inda nighantu mukiyavillai and ettile.

Among these A normally agrees with C and B with D, wherever there are variants and even errors sometimes are common in these respective groups. This clearly indicates that AC and BD were copied from two different manuscripts. For editing the last chapter, i. e. लिङ्गसंग्रहाध्याय we had to depend entirely on one single manuscript that was A of Tanjore which was very corrupt.

The work appears to be complete, though the scribe of A says at the end that it was incomplete अपूर्ण. We cannot say to what extent we could rely on the words of the scribe in this respect. The concluding stanza:

अभिनवबाणकृतोऽयं प्रफुटलिङ्गः प्रसन्नपदनामा ।

निन्ये (नूनो ?) निघण्टुतिलकः कविपरिषत्कण्ठभूषणं भूयात् ॥

clearly indicates that the work is concluded. We therefore have to assume for the present that the work is complete until, of course, the discovery of new Mss. of SR which would prove otherwise.

ACKNOWLEDGMENT :

It is a matter of great pleasure and privilege to express my deep gratitude to Dr. S. M. Katre, Director, Deccan College Post-Graduate & Research Institute, Poona, who kindly assigned me this work and supplied me the transcripts of MSS A, B and C mentioned above. I am also deeply indebted to the authorities of the Libraries which possessed these manuscripts and supplied the transcripts thereof to the Deccan College Research Institute for this edition. I also express my gratefulness to the Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras, for the loan of the transcript of MS D.

Thanks also are due (1) to Dr. P. L. Vaidya, who; during his office as the Director, Mithila Institute, Darbhanga, accepted this work for publication in Mithila Institute Series, and (2) to Prof. Anantlal Thakur, M. A., and (3) to Prof. Dr. G. C. Choudhary M. A., Ph. D. Achārya, who kindly went through proofs pp. 617—724 and 725 onwards respectively and corrected them.

Lastly it is my duty to say a word expressing my most sincere appreciation of the fine printing done by the Sudarshan Press, Darbhanga. The work which was sent to the Press as early as 1957 would have seen the light of day much earlier, but for the circumstances which were beyond the control of either the Press or the editor. All the same the Proprietor of the Press behaved magnanimously inspite of the inconvenience caused to him and his Press and the money blocked in the undertaking. I am, however, happy at long last the work is now out. I have indeed pleasure, to record my sincere thanks to the Proprietor, printer and the type-setter of the Sudarshan Press, Darbhanga for their devoted care to the making of this work.

Tirupati
27. 5. 1965.
(Andhra Pradesh)

B. R. SHARMA.
Director
Central Institute of Sanskrit

❀ वामनभट्टप्रणीतः शब्दरत्नाकरः ❀

'सोमाङ्गमुत्तंसयते वामाङ्गमवरुन्धते ।

नमः परस्मै देवाय तेजोभिः पश्यते त्रिभिः ॥

वरदाग्निचितः' पौत्रः 'पुत्रः 'कोवटियज्वनः ।

जागर्ति वामनो बाणो वत्सवंशशिखामणिः ॥

तेन जिज्ञासमानानामुपकर्त्रा विधीयते ।

शब्दरत्नाकरो नाम निख(1)ण्डुर्मान्द्यखण्डनः ॥

नामलिङ्गप्रकाशैकदर्पणे' प्राज्ञतर्पणे ।

पूर्वशास्त्रकृतं लक्ष्म 'यत्तदत्र निबध्यते ॥

'पञ्चधा वर्तते शब्दो लिङ्गे स्त्रीपुंनपुंसके ।

'अव्यये लिङ्गसांकर्येऽप्येषामन्त्यं' चतुर्विधम् ॥

'नृस्त्री नृषण्डः षण्डस्त्री त्रिलिङ्गव्यवहारतः ।

प्रायोऽत्र रूपभेदेन साहचर्येण च क्वचित् ॥

1. In A, lines 1-156 are missing. It begins from आदित्या° in Chapter II.; CD begin. श्रीः ॥ शब्दरत्नाकरः ॥ सोमाङ्ग°. 3. I. C. °जितः for °चितः ; 2. CD पुत्रको वटि° for पुत्रः को° ; 3. B. कोपटि° for कोवटि°. 7. I. C. °काशानामर्पणे for °काशैकदर्पणे. 8. I. C. यत्तदस्मिन् for यत्तदत्र. 9. I. C. पञ्च सा...षण्डबन्धं तल्लिङ्गमहवाचकम्. for पञ्चधा.....°. 10. I. C. om. lines 10-16; 2. B. °मान्त्यं for °मन्त्यं. 11. I. D. नृस्त्री नृषण्डः for नृस्त्री नृषण्डः.

15

'ज्ञेया त्रिलिङ्गीसंकीर्णलिङ्गव्यक्तिः पृथग्विधैः ।
 भिन्नलिङ्गपदश्लेषो नात्र द्वन्द्वैकशेषयोः ॥
 ना पुमानिति पुंलिङ्गे स्त्रीलिङ्गे स्त्रीति 'कथ्यते ।
 नपुंसकङ्गीवषण्डपदं तल्लिङ्गवाचकम् ॥
 लिङ्गत्रये त्रिविविति स्यात् स्त्रीपुंसोः स्याद् द्वयोरिति ।
 निषेधे शेषलिङ्गं स्यान्न त्वन्ताथादि पूर्वभाक् ॥
 ब्रह्मा विश्वसृडात्मभूः शतधृतिर्धाता विधाता विधि-
 र्वेधा हंसरथो विरिञ्चिरमरज्येष्ठो 'विरिञ्चोऽब्जभूः ।
 वागीशश्चतुराननः 'सरसिजावासः स्वयंभूरजः
 कः स्रष्टा द्रुहिणः प्रजापतिशतानन्दौ स्वभूर्नाभिजः ॥
 हिरण्यगर्भो लोकेशः परमेष्ठी पितामहः ।
 विरिञ्चनो' विश्वरेता विश्वशिल्प्यथ शारदा ॥
 ब्राह्मी गौर्भारती भाषा वाग्वाणी गीः सरस्वती ।
 मरीचिरङ्गिरा दक्षः पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥
 भृगुरत्रिर्वसिष्ठश्च नव ब्रह्माण इत्यमी ।
 स्युः संभूतिः स्मृतिः प्रीतिः 'क्षमा ख्यातिश्च संततिः ॥
 अनसूयारुन्धती च तेषां दक्षादृते स्त्रियः ।
 जाया त्वमिक्री दक्षस्य 'दाक्षायण्योऽस्य कन्यकाः ॥

25

13. 1. D. ज्ञेयास्त्रि° for ज्ञेया त्रिलिङ्गी°. 15. 1. D. कल्प्यते for
 कथ्यते. 19. 1. B. विरिञ्चात्मभूः for विरिञ्चोऽब्जभूः. 20. 1. CD.
 सरसिजोवासः for सरसिजावासः. 22. 1. D. विरिञ्चिनो° for विरि-
 ञ्चनो°. 26. BD. क्षमा च ख्यातिसन्तती for क्षमा ख्या°. 28. 1. D.
 दाक्षायण्यो° for दाक्षायण्यो°.

- 80 ओंकारः प्रणवो ब्रह्मच्छन्दसी तु श्रुतिस्त्रयी ।
 निगमो वेद आम्नाय आगमानुश्रवावपि ॥
 ऋक् तु स्त्रियां यजुःसाम्नी इति वेदास्त्रयस्त्रयी ।
 ऋक् च साम च ऋक्सामं तथर्ग्यजुषमित्यपि' ॥
 उदात्तश्चानुदात्तश्च स्वरितश्च स्वरास्त्रयः ।
 ज्योतिषं व्याकृतिः शिक्षा कल्पश्छन्दो निरुक्तकम्' ॥
 ६५ अङ्गान्येतानि वेदानां धर्मः स्याद्वैदिको विधिः ।
 विष्णुः श्रीपतिरच्युतोऽसुररिपुर्विश्वंभरः केशवो
 वैकुण्ठः पुरुषोत्तमो मधुरिपुर्नारायणो माधवः ।
 शार्ङ्गी तार्क्ष्यरथः समुद्रशयनः पीताम्बरः श्रीधर-
 श्चक्री कैटभजित्सरोजनयनोऽनन्तो' मुकुन्दो हरिः ॥
 श्रीवत्सलक्षणो बभ्रुस्त्रिविक्रम उरुक्रमः ।
 विष्वक्सेनो बलिध्वंसी विधुः परमपूरुषः ॥
 40 पद्मनाभः स्वभूरादिपुरुषो यज्ञपूरुषः ।
 जनार्दनो वासुदेवस्त्रिधामा विष्टरश्रवाः ॥
 दामोदरो हृषीकेशो वनमाली गदाधरः ।
 गोविन्दोऽधोक्षजः कृष्णो विश्वरूप'श्चतुर्भुजः ॥
 उपेन्द्र इन्द्रावरजो ब्रह्मनाभो वृषाकपिः ।
 45 तस्य शङ्खश्च चक्रं च पाञ्चजन्यसुदर्शने' ॥

32. I. C. °मित्यदः for °मित्यपि. 34. I. D. निरुक्तकः for
 निरुक्तकम्. 37. I. C. °नन्दो° for °नन्तो°. 43. I. C. विश्वयोनि°
 for विश्वरूपं. 45 I. C. °दर्शनौ for °दर्शने.

- गदा कौमोदकी चापः शार्ङ्ग खड्गस्तु नन्दकः ॥
 वनमाला वैजयन्ती वक्षोरत्नं तु कौस्तुभम् ।
 इन्दिरा मा रमा लक्ष्मीः कमला कमलालया ॥
 पद्मा पयोजकन्या श्रीभार्गवी पङ्कजाह्वया ।
 50 जीवनी मोहनी' सूक्ष्मा लक्ष्मीः 'पुष्टिर्निरञ्जना ॥
 आचारा वैष्णवी माया नवैता विष्णुशक्तयः ।
 तस्यावतारा मत्स्याद्याः सर्वे तत्तत्समाह्वयाः ॥
 हिरण्याक्षरिपुस्त्वादिवराहो यज्ञस्रकरः ।
 श्रीवराहो नृसिंहस्तु हिरण्यकशिपुद्विषत् ॥
 55 रामः परशुरामश्च' जामदग्न्योऽथ राघवः ।
 रामो दाशरथिः सीतावल्लभो रावणान्तकः ॥
 बलभद्रो बलः सीरी बलदेवो हलायुधः ।
 कामपालः प्रलम्बघ्नः कालिन्दीकर्षणो बली ॥
 रामो नीलाम्बरः शेषो रौहिणेयोऽच्युताग्रजः ।
 60 संकर्षणः सालकेतुर्मुसली रेवतीपतिः ॥
 संवर्तकं हलं तस्य 'सौनन्दं' मुसलायुधम् ।
 वसुदेवसुतः शौरिः कंसारिर्नरकान्तकः ॥
 देवकीनन्दनः कृष्णो यदुराट् पार्थसारथिः ।
 बलानुजन्मा दाशार्हो रुक्मिणीजानिरस्य तु ॥

50. 1. BD मोहिनी for मोहनी; 2. C. पुष्टिरनञ्जना for पुष्टि'.
 55. 1. BD परशुरामः स्यात् for परशुरामश्च. 61. 1. C. सौनन्दं for
 सौनन्दं.

65

रथाश्वाः सैन्यं शैव्यं? सुग्रीवमेघपुष्पबलाहकाः ।

सत्यभामा जाम्बवती रुक्मिणी' रोहिणी तथा ॥

कालिन्दी लक्ष्मणा मित्रविन्दा सत्याष्टयोषितः ।

वसुदेवः पिता तस्य स एवानकदुन्दुभिः ॥

सर्परिपुवैनतेयौ 'सौपर्ण्योऽरुणानुजस्तार्क्ष्यः ।

70

विष्णुरथपन्नगभृजौ गरुडगरुत्मत्सुपर्णपक्षीन्द्राः ॥

कन्दर्पः कुसुमायुधो रतिपतिः कामः स्मरो मन्मथः

प्रद्युम्नो मकरध्वजो मनसिजः शृङ्गारजो दर्पकः' ।

मारः शम्बरशासनो मधुसखः संकल्पभूरात्मभूः

पञ्चेषुः प्रसवध्वजो हृदिशयो रागाधिपोऽनन्यजः ॥

अनङ्गो मदनः' पुष्पकार्मुको मीनकेतनः' ।

ब्रह्मसूस्त्वनिरुद्धः स्यादृश्यकेतुरुषापतिः ॥

75

'सर्वज्ञसुगतदशवलषडभिज्ञमुनीन्द्रशाक्यशास्तारः ।

मारजिद्वयवादिश्रीघनमुनिबुद्धबोधिसत्त्वजिनाः ॥

समन्तभद्रो भगवान्धर्मराजस्तथागतः ।

अथ शौद्धोदनिः शाक्यसिंहः सर्वार्थसिद्धकः ॥

'गौतमश्चार्कबन्धुश्च मायादेवीसुतश्च सः ।

66. 1. B. रुक्मिणी for रुक्मिणी. 69. 1. ABC. सौवर्ण्यो° for सौपर्ण्यो°. 72. 1. C. दर्पजः for दर्पकः. 73. 1. D. मन्दनः for मदनः ; 2. BD. मकरकेतनः for मीन°. 75. 1. D. सर्वज्ञः for सर्वज्ञ°. 79. 1. After line 79. C. adds: विनायकोऽपि भगवान् लोकजिच्च स उच्यते.

१०

दिगम्बरस्तु' नग्राटः क्षपणः श्रमणो जिनः ॥

'केवली वीतरागोऽर्हन्निर्गन्धो मलधारकः ।

अथैहिकः स्याच्चावार्को लोकायतिकनास्तिकौ ॥

शंभुः शंकर ईश्वरः पशुपतिः शर्वः शिवस्त्र्यम्बको

भूतेशः परमेश्वरः पुररिपुः शूली हरो धूर्जटिः ।

ईशानः शशिशेखरस्त्रिनयनो' भीमः पिनाकी मृडो

रुद्रः स्थाणुरुमापतिः स्मरहरो भर्गः कपर्दी भवः ॥

४५

महेश्वरो महादेवो वामदेवो महानटः ।

मृत्युंजयो विरूपाक्षो मेरुधन्वा वृषध्वजः ॥

कृशानुरेता गिरिशो गिरीशो नीललोहितः ।

श्रीकण्ठः' खण्डपरशुः कालकण्ठो दशान्वयः ॥

गङ्गाधरः क्रतुध्वंसी कृत्तिवासाः कृतान्तजित् ।

५१

अष्टमूर्तिरहिर्बुध्न्य आदिभिक्षुर्दिगम्बरः ॥

दृगन्तः प्रमथाधीश ईश उग्रोऽसमेक्षणः ।

व्योमकेशो दशभुजः सर्वज्ञोऽन्धकसूदनः' ॥

संध्यानटमहाकालकण्ठेकालकपालिनः ।

कटाटङ्कजटा'टीररेरिहाणमहाव्रताः' ॥

80. 1. B. दिगन्तरस्तु for दिगम्बर'. 81. 1. C. केवली° for केवली. 84. 1. B. 'णयनो° for 'नयनो°. 88. 1. D. श्रीखण्डः for श्रीकण्ठः. 92. 1. BD. 'न्तकसूदनः for 'न्धक°. 94. 1. C. कटाटीर° for कटा° ; 2. C. वृताः for 'व्रताः.

95

‘कङ्कटीकार्धमुकुटजोतिङ्गोरगभूषणाः ।

‘स्थालोड्डीशजटा’ भ्राटषाण्डषण्डाकृतश्चनाः ॥

शर्वभवेशकपालिस्थाणुभगाजैकपादहिर्बुध्न्याः ।

कृत्तिवसनः पिनाकी ‘मृगलुब्धक इत्यमी रुद्राः ॥

‘ज्ञानं वैराग्यमैश्वर्यं तपः सत्यं’ क्षमा धृतिः ।

100

स्रष्टृता चात्मसंवित्तिरप्यधिष्ठातृतेत्यमी ॥

अव्ययाः स्युः सुखा ज्येष्ठा चित्तोन्मादकरी शिवा ।

वामा कलेवरा रौद्री’ कालिका भूतमादिनी’ ॥

नवैताः शक्तयः शंभोर्जटाजूटः कपर्दकः ।

चापः पिनाकोऽजगवमजगावमजीगवम् ॥

105

‘खुड्खुणः पुंसि’ खट्वाङ्गमथ भूताः स्युरस्त्रियाम् ।

ग्रमथास्ते पारिषदा भृङ्गी भृङ्गिरिटिस्त्रिपात्’ ॥

समानास्तण्डु’ शैलादिनन्दिकेश्वरनन्दिनः ।

वीरभद्रस्तु देवाजः क्षेत्रपालस्तु भैरवः ॥

95. 1. C. ‘कात्थमकुटो’ for ‘कार्थमुकुटो’ ; 2. C. ‘जोटिकोरग’ for जोटिङ्गोरग°. 96. 1. B. स्थारो for स्थालो°; 2. B. भ्राटभाण्ड° C. ‘भ्राटाभाणषाण्डा’ ; for भ्राटषाण्डाकृत° for 98. 1. B. भगलुब्ध° for मृगलु°. 99 1. C. ज्ञान° for ज्ञानं ; 2. C. धृतिः क्षमा for क्षमा धृतिः 102. 1. BD रौद्रा for रौद्री ; 2. B. ‘माथिनी for मादिनी. 105. 1. C. खुरणः , D. कुंवणं for खुंखणः ; 2. B. वट्वाङ्ग° for खट्वाङ्ग°. 106. 1. BD. क्रमात् for त्रिपात्. 107. 1 D. also read तन्तु° for तण्डु°.

- 111) चारस्तु' भस्म भसितं रक्षाभूतिविभूतयः ।
 अणिमा महिमा लघिमा गरिमेशित्वं वशित्वं च ॥
 प्राप्तिरपि प्राकाश्यं' भाषितमैश्वर्यमष्टविधम् ।
 उमा भवानी रुद्राणी शर्वाणी पार्वती सती ॥
 काली कात्यायनी गौरी महादेवीश्वरीश्वरा ।
 आर्या दुर्गाम्बिकापर्णा चण्डिका सर्वमङ्गला ॥
 115 दाक्षायणी हैमवती मृडानी भैरवी शिवा ।
 पुरुला' वारुणी षष्ठी बाभ्रवी बर्हिणध्वजा ॥
 भद्रकाली महाकाली आमरी परभेष्टिनी ।
 'ब्राह्मीमाहेश्वर्यौ कौमारी वैष्णवी च वाराही ॥
 इन्द्राणीचामुण्डे' इत्येताः सप्त मातरः क्रमतः^२ ।
 120 लम्बोदराखुरथदन्तिमुखैकदन्तदन्तावलेश्वरविनायकविघ्नराजाः ॥
 हेरम्बपञ्चकरणमुखपूर्वजन्मद्वैमातुराः परशुभृद्गणनायकश्च ।
 कार्तिकेशशरजन्म' वह्निभूस्कन्दषण्मुखकलापिवाहनाः ॥
 बाहुलेयगुहकुक्कुटध्वजस्वामिशक्तिधरतारकारयः ।
 'षाण्मातुरमहासेनगाङ्गेयक्रौञ्चभेदनाः^२ ॥

109. 1. C. चारन्तु for चारस्तु. 111. 1. B. प्राकाश्यं for प्राकाश्यं. 116. 1. B. पुरुषा for पुरुला. 118. 1. C. ब्रह्माणी माहेशी for ब्राह्मीमाहेश्वर्यौ. 119. 1. B. °चामुण्डेस्येताः ; C. चामुण्डा इत्येताः for °चामुण्डे इत्येताः ; 2. C. om. क्रमतः. 122. 1. C. बर्हिभू° for वह्निभू°. 124. 1. D. reads, षाण्मातुरो महासेनो गाङ्गेयः क्रौञ्चभेदनः; 2. B. भेदिनः for भेदनः.

125

सेनानीर्द्वादशकरः कुमारः पार्वतीसुतः ।

सुब्रह्मण्यो नीलदंष्ट्रो विशाखो वैजयन्तकः ॥

त्रय एवादिदेवाः स्युर्ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ।

इति श्रीवत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

आदिदेवाध्यायः प्रथमः ॥

०-२५०-०००-०००-

२

दिक्पालाध्यायः

वज्रीन्द्रो मधवा 'वृषा बलरिपुर्वास्तोष्पतिर्वासवः

शक्रो जम्भरिपुः सहस्रनयनः संक्रन्दनो वृत्रहा ।

सुत्रामा सुरनायकः शतमुखो वृद्धश्रवाः कौशिकः

स्वाराड् दुश्चयवनः शचीसहचरो जिष्णुर्मरुत्वान् हरिः ॥

130

पुरुहूतः पुलोमारिः पृतनाषाट् पुरंदरः ।

तुराषाणमुचिद्वेषी विडौजा मेघवाहनः ॥

आखण्डलो हरिहयस्तेजोधन्वा दिवस्पतिः ।

लेखर्षभः 'शुनासीरः ऋभुक्षाः पाकशासनः ॥

महेन्द्रो गोत्र' भित्पूतक्रतुः पूर्वहरित्पतिः ।

135

प्राचीनबर्हिर्हरिवान्' मेषाण्डो वज्रदक्षिणः ॥

ऊर्ध्वधन्वाथ तज्जाया शचीन्द्राणी पुलोमजा ।

128. I. C. वृषो° for वृषा. 133. I. B. सुनासीरः for शुना°.

134. I. C. °भिच्छत° for °भित्पूत°. 135. I. C. हरिवाट् for हरिवान्

140

पूतक्रतायी सैव स्यात् पुरीन्द्रस्यामरावती ।
 पुत्रो जयन्तः प्रासादो वैजयन्तोऽशनिध्वजः ॥
 सुता जयन्ती 'द्रास्थस्तु' 'देवनन्द्यथ नन्दिका ।
 क्रीडाभूमिर्नन्दिसरो वापी स्रतस्तु मातलिः ॥
 उच्चैःश्रवास्तुरङ्गः स्याद्वीलोद्यानं तु नन्दनम् ।
 ऐरावत ऐरावणराथन्तर्य' 'भ्रमुप्रियस्वरिभाः ॥
 वज्रोऽस्त्री शतकोटिस्वरूपविदम्भोलिशम्बनिर्घाताः' ।
 कुलिशं 'भिदुरं ह्यादिन्यशनि' 'गौरुभे द्वयोः ॥

145

स्वर्गस्तु नाकस्त्रिदिवः सुरलोकः 'स्त्रियौ परे ।
 द्योदिवौ द्वे न त्रिषु स्वर्न द्वयोः स्यात् त्रिविष्टपम् ॥
 देवा यज्ञभुजोऽमरा दिविषदो बर्हिर्मुखा निर्जरा
 गीर्वाणास्त्रिदिवेश्वराः सुमनसो वैमानिका 'वायुनाः ।
 अस्वप्ना अमृताशना अनिमिषा वृन्दारकाः खेचरा
 'आदित्या असुराहिता अदितिजा लेखा 'निलिम्पाः सुराः॥
 'विबुधामर्त्यादिवौकस्त्रिदशसुपर्वादितेयमरुद्भवः' ।

150

षण्डे' न देवताः स्युर्नरि च तयोरेव दैवतानि स्युः ॥

139. 1. B. द्वास्थस्तु for द्वास्थस्तु ; 2. BD. देवनन्द्यथ for देवनन्द्यथ.
 142. 1. D. 'राथन्तभूमिप्रिय' for राथन्तर्यभ्रमुप्रिय'. 143. 1. C.
 निर्याताः for निर्घाताः. 144. 1. C. बिदुरं for भिदुरं ; 2. D. 'शौरिभे
 for 'गौरुभे. 145. 1. C. 'लोकस्त्रयोऽपरे for लोकः स्त्रियौ परे. 147.
 1. C. also reads पायुनाः for वायुनाः. 148. 1. In A lines 1-147
 are missing. It begins from आदित्या° ; 2. A. निलिम्बाः for
 निलिम्पाः. 149. 1. A. विबुधामर्त्या दिवौकस्त्रिदश° for विबुधामर्त्या° ;
 2. C. मरुद्भवः for मरुद्भवः. 150. 1. A. षण्डे for षण्डे.

अजानजाः^१ स्वतोदेवाः कर्मदेवास्तु कर्मभिः ।
 कुरुमान् वसुमान् दक्षो रोचमानो धुनिः^२ क्रतुः ॥
 कालः^३ कामः^४ सखा सत्यो विश्वेदेवा^५ अमी दश ।
 ग्राभास^६ आपः^७ प्रत्यूषो धरः सोमो ध्रुवोऽनिलः ॥
 अनलो^८ वसवोऽष्टैत^९ एतन्मुख्या मरुद्गणाः ।
 स्युर्महाराजिका^{१०} रुद्रास्तुषिता वसवोऽनिलाः ॥
 विश्व^{११} आभास्वराः साध्या आदित्या गणदेवताः ।
 दक्षौ^{१२} तु देवभिषजावश्विनावश्विनीसुतौ ॥
 नासत्यावाश्विनेयौ तौ^{१३} नासिक्यौ यज्ञवाहकौ ।
 अब्जो धन्वन्तरिस्त्वष्टा विश्वकर्मा द्युवर्धकिः^{१४} ॥
 अग्नाविष्णू इति स्यातामग्निर्विष्णुश्च देवते ।
 शब्दास्त्वेवं क्रमादूह्या देवताद्वन्द्ववाचकाः ॥
 विद्याधराप्सरस्सिद्धयक्षराक्षसगुह्यकाः ।
 पिशाचभूतगन्धर्वकिंनराः सुरयोनयः ॥
 अथ स्त्रियामप्सरसो भूमि स्वर्गारयोषितः ।
 घृताची मेनका रम्भा विश्वाची लम्बकोर्वशी ॥

151. I. A अजानांजास्ते देवाः for अजानजा°. 152. C. क्रमात् for क्रतुः. 153. D. reads: कामः कालसमः सत्यो विश्वदेवा°; 2. A. काम-सखः, C. काम्यसखः for कामः सखा; 3. B. विश्वदेवा for विश्वेदेवा. 154. I. BD. आभः for आपः; 2. A. प्रत्यक्षो° for प्रत्यूषो°. 155. I. A. अनिलो° for अनलो°, 2. A. °ऽष्टौ त ईदृङ्मुख्या°, C. ऽष्टैत ईदृङ्मुख्या°, D. °ऽष्टैते एतन्मुख्या for ऽष्टैत एतन्मुख्या°. 156. I. A °तुहिता for °तुषिता. 157. I. BD. आभाःस्वरा for आभास्वराः. 158. I. A. दक्षौ for दक्षौ. 159. I. A नासिक्यौ, BD. नासत्यौ for नासिक्यौ; 2. AC. यज्ञवाहनौ for यज्ञवाहकौ. 160. I. A. अब्जो° for अब्जो; 2. °वर्धकी for °वर्धकिः. 165. I. A. अध for अथ.

तारा 'सुकेश्यनुम्लोचा सहजन्या तिलोत्तमा ।

कृतस्थला मञ्जुघोषा मरीचिः पुञ्चि(ञ्जि?)कस्थला ॥

प्रम्लोचा हरिणी साची पूर्वचित्तिरलम्बुसा ।

170

पुण्डरीका पञ्चचूडेत्याद्याः स्वगन्धूत्तमाः ॥

विधिहृदयमनङ्गो मृत्युरूर्वी नभस्वांस्तपनशशिमयूखा जातवेदाश्च 'वेदाः।

अमृतमचिररोचिदक्षकन्ये' जलं च त्रिदशपुरवधूनां जन्मनः कारणानि ॥

स्युः 'किनराः किंपुरुषाः मयवोऽश्वमुखा' अपि ।

'समानौ 'यक्षकाषेयौ 'भूताभूततनूद्भवाः ॥

175

गुह्यकाः स्युर्देवजनाः पुत्रा ये मत्ययौवनाः ।

विद्याधरास्ते' गन्धर्वा 'गातवो देवगायनाः ॥

पिशाचाः कापिशेयाः स्युः सिद्धास्तु सनकादयः ।

सुधा त्वमृतपीयूषे सुधर्मा दिविषत्सभा ॥

मेरुस्तु 'रत्नसानुः' स्वर्ण'महीभृत्सुमेरुसुरशैलाः ।

180

मन्दाकिन्यमरधुनी विष्णुपदी स्वर्णदी वियद्रङ्गा ॥

हरिचन्दनमल्ली स्यान्मन्दारः कल्पभूरुहः ।

पारिजातश्च संतानः पञ्चैतै देवपादपाः ॥

167. 1. सुकेश्यासुम्लोचा for सुकेश्यनुम्लोचा 171. 1. A. देहः for वेदाः

172. 1. A. दक्षिकन्ये for दक्षकन्ये. 173. C. किनरः किंपुरुषो° for

किनराः°; 2. °ऽश्वमुखा° for °ऽश्वमुखा°. 174. 1. B. समानौ for समानौ;

2. A. यक्षिकोषेयौ, BD. दक्ष° C. यक्षकाषेयौ for यक्षकाषेयौ; 3. A.

भूताभूतौ तनूभवाः, BD. भूताभूता तनूभवाः for भूताभूत°. 176. 1. A.

°धरास्तु for °धरास्ते; 2. A. गातव्यो° for गातवो. 179. 1. A. रश्मि°

D रक्त° for रत्न°; 2. B. °सानुसुवर्णमहीभृन्मेरु° for °सानु°

स्वर्णमहीभृत्सुमेरु°; 3. D. महीध्रो° for महीभृत्°.

- चिन्तामणिः सुरमणिः सुरभिः 'सुरनैचिकी ।
 कामधेनुर्विय'द्यानं विमानं पुनपुंसकम् ॥
 185 तैते'यासुरदानवदितिसुतदनुतनयदेवविद्विषतः ।
 शक्रारिशुक्रशिष्यक्रतुरिपुदैत्याश्च पूर्वदेवाश्च ॥
 दितिरदिति'र्दनुवद्रूविनतानिकषाश्च मातरः क्रमतः ।
 'दैते'गदेवदानवफणधरपतगेन्द्रयातुधानानाम् ॥
 अग्निर्हव्य'वहः कृशानुरनलो वैश्वानरः पावकः
 शोचिष्केश उषर्बुधो हुत'वहः स्वाहासहायः शुचिः ।
 सप्ताचिदंहनः समीरणसखो वह्निस्त्रि'धामा शिखी
 190 शुक्रः शुष्मकृषीडयोनिहुतभु'ग्बर्हिर्बृहद्भानवः ॥
 ज्वलनोदचिर्चिष्मदाश्रयाशधनंजयाः ।
 हिरण्यरेतःस्रुग्जिह्वदमुनश्चित्रभानवः ॥
 रोहिताश्वो 'मन्त्रजिह्वः सप्तजिह्वस्तनूनपात् ।
 चोतिहोत्रो जातवेदाः कृष्णवर्त्मा विभावसुः ॥
 195 ज्वालायुधो धूमकेतुः सर्वभक्षः समन्तभुक् ।
 आशुशुक्लशिरप्पित्तमौर्वस्तु 'बडवानलः ॥

183 I. A. सुरवैचिकी for सुरनैचिकी 184. I. A. विधद्यानं for
 वियद्यानं 185. I. A. दैतेय्याः for दैतेया°. 187. I. A. °दनुरिद्रा-
 विनता, B. °दनुपुंसकाः कद्रू°, C. दनुरुहिकद्रु° D दनुपुंसकं कद्रू° for
 °दनुकद्रू°. 188. I. B. om. this line. 189. A. °हव्यवाहः for
 °हव्यवहः; 2. A हुतवहाः for हुतवहः. 190. I. A. °त्रियामा for
 °त्रिधामा; 2. C. °भुग्बर्हिर्बृहद्° for भुग्बर्हिर्बृहद्°. 193, I. D. मित्र-
 जिह्वः for मन्त्रजिह्वः. 196. I. A. बडबा° for बडवा°.

संवर्तबाडवौ^१ दस्रदवदावा^२ वनानले^३ ।

‘छागरस्तु^४ ‘करीषाग्निस्तरक्षस्तु तृणानले ॥

स्कन्धाग्निः काष्ठाग्निस्तुषवहौ मुर्मुरकुलौ^५ ।

200

असुराणां ‘सहरक्षा अमराणां ‘हव्यवाहनो वह्निः ॥

क्रव्यात्परेतदहनो ‘वह्निः स्यात्क्रव्यवाहनः पैत्रः ।

अनलौ तु ‘भरतसुलभौ ‘ब्रह्मौदनपाकयज्ञयोः क्रमतः ॥

अथ वैश्वदेवसवनाहुतिवह्नी^६ ‘अद्भुतयविष्टौ ।

महिमान् ‘विवाहवह्निर्बह्वन्नादो ‘व्रतान्ताग्निः ॥

205

‘पथिकृत्पथिहोमेऽग्निः पदहोमे^७ त्वनीकवान्^८ ।

अपोनपात्तु यज्ञाग्निः क्रातवोऽग्निरपांनपात् ॥

शुक्रान्वाहार्यपचनावध्वरे दक्षिणानले ।

गार्हपत्यो गृहपतिः पवमानश्च पश्चिमे ।

हव्यवाहन^९ शंस्याहवनीयाः पूर्वपावके ॥

210

सभ्यावसथ्यौ ‘तत्पूर्वावित्री त्रेतानलत्रये ॥

197. 1. A. ‘वासजौ’ for बाडवौ; 2. BC. ‘दवदावौ’ for ‘दधदावा; 3. AB. वनानिले for वनानले. 198. 1. A. ‘छागरस्तु, B. छाकरस्तु for छागरस्तु; 2. A. तरत्तान्तो, C. तरत्तान्तौ for तरक्षस्तु. 199. 1. A. मुर्मुरकुलौ for मुर्मुरकुलौ. 200. 1. A. सहारक्षा, B. सहरक्ष्या, D. समरक्षा for सहरक्षा; 2. A. हव्यवाहने for हव्यवाहनः. 201. 1. A. वनस्योत्क्रव्यवाहनः for वह्निः स्यात्क्रव्यवाहनः. 202. 1. D. ‘सुलभ for सुलभौ; 2. AB. ब्रह्मोदन for ब्रह्मौदन. 203. 1. BD. ‘बह्वोरद्भुत’, for वह्नी अद्भुत°. 204. 1. ABD. बहुरन्नादो for बह्वन्नादो; 2. A. वृतांता° D. वृतान्तो° for व्रतान्ता°. 205. 1. D. पथिहन् for पथिकृत्; 2. AB. ‘होमो’ for ‘होमे°; 3. B. पात् for ‘वान्. 209. 1. A. हव्यवाहसखं स्वाह°, C. हव्यवहनशंसाह° for हव्यवाहनशंस्याह°. 210. 1. A. तत्त्वौर्वौवग्नित्रेता°, C. तत्पूर्वौ वह्नी त्रेता° for तत्पूर्वावित्री.

- आधानाग्रि'हस्तान आयुः स्यात्पाशु'बन्धकः ।
 सव्याप'सव्याव'नलौ मृतके' सूतके क्रमात् ॥
 सुरभिर्यूपकर्माग्निः स्वाहाद्यायनलग्निया ।
 'स्यात् त्रिलिङ्गः स्फुलिङ्गोऽग्नेः समौ संतापसं'ज्वरौ ॥
 215 धूमस्त्वग्निध्वजो 'धूपः स गन्धेनाधिवासितः ।
 धूम्या तु धूमसंघाते 'रेटिः स्त्री दाहनिस्वनः' ॥
 अग्निः स्त्रीक्लीबयोर्हेतिज्वा'लकीलौ द्वयोः शिखा ।
 कराली लोहिता काली 'धूमवर्णा मनोजवा ॥
 स्फुलिङ्गिनी विश्वरुचिश्चेति' जिह्वा हविर्भुजः ।
 220 अस्त्रियामु'ल्लुकोऽलातमुल्काथाङ्गारमस्त्रि'याम् ॥
 तत्प्रशान्ता'चिरिङ्गालः 'कालिका चाग्निविट् समे ।
 मेलामन्दो मषीपात्रमञ्जनं कज्जलं समे ॥
 पितृपतिकृतान्तशमनग्रेताधिषधर्मराजयमराजाः ।
 कालयममहिषवाहनसमव'र्तिश्चाद्देवकीनाशाः ॥
 225 वैवस्वतो दण्डधरः कालिन्दीसोदरोऽन्तकः ।
 पुरी 'संयमनी तस्या 'धूमोर्णा तु सधर्मिणी ॥

211. 1. A. °अभस्तान° for अहस्तान°; 2 C. °पाशुबान्धकः for पाशुबन्धकः 212. 1. D सव्याल° for सव्याप°; 2. A °अनतौ for °अनलौ; 3 D. मृतकौ for मृतके. 214. 1. C. कणस्त्रिषु for स्यात् त्रिलिङ्गः; 2 ABD. सज्वरौ for संज्वरौ 215. 1. A. यूपः for धूपः 216. 1. B. खंटी; C. रेतिटिः for रेटिः; 2. B. निःस्वनः for निस्वनः 217. 1. BD. °ज्वालाकीलौ for °ज्वालकीलौ. 218. 1. A. धूम्र° for धूम°. 219. 1. C. रुचिः सप्त जिह्वा for रुचिश्चेति जिह्वा. 220. 1. A. °उर्मुकी, BD. °उल्लुको° for °उल्लुको°; 2. D. °अस्त्रियाः for °अस्त्रियाम्. 221. 1. AC. प्रशान्ताग्नि° for प्रशान्तार्चि°; 2. C. कारिका for कालिका. 224. 1. A. समवर्त for समवर्ति. 226. 1. D. संयामनी for संयमनी; 2. B. धूमोर्णा for धूमोर्णा.

- पुत्रिका 'त्वभ्रसन्नाली चित्रगुप्तस्तु लेखकः ।
 स्त्री 'दुर्गातिः स्यान्नरयो' नरको नारकः समाः ॥
 भेदाः स्युरस्य तपनानलतप्तकुम्भ-
 संदीपनक्रि 'मिशरौरवतप्तलोहाः ।
 संघातपूयव' हस्रकरलो 'हशङ्कु-
 संदंशतालमलभोजनकालसूत्राः ॥
 मोहवी 'चिमहावी' चिमहारौरवशृङ्गणः ।
 अग्रतिष्ठो 'विशसनं कुम्भीपाको महाज्वरः ॥
 अन्धतामिस्सतामिस्सकण्ठ' पाशमहालयः ।
 नारका जन्तवो 'याम्याः प्रेता वैतरणी नदी ॥
 अल'क्ष्मीनिर्ऋतिज्येष्ठा विष्टिराजूरथ' व्यथा ।
 पीडा बाधा कारणा स्याद्यातना तीव्रवेदना ॥
 आभीलकष्टकृच्छ्राणि भेद्यवर्तिनि चेत् त्रिषु ।
 आशरकौणपकर्बुरराक्षसरात्रिचरासृक्पाः ॥
 पुण्यजनयातुधानक्रव्यात्क्रव्यादपुरुषादाः ।
 'नैकषेयो रात्रिचरो नैर्ऋतो यातुरक्षसी ॥

240

227. 1. A. 'त्वभ्र' for 'त्वभ्र'. 228. 1. A. निर्गतिः for दुर्गतिः;
 2. A. निरधो for निरयो. 229. 1. A. कृमिशरौरव, C. क्रिमिशतरौ-
 रव, D. क्रिमिशरौरव for क्रिमिशरौरव 230. 1. A. पूयवभ for
 पूयवह; 2. D. लोभ for लोह. 231. 1. C. वीची for 'वीचि; 2. AC.
 'वीची for वीचि. 232. C. विश्वसनः for विशसनं. 233 1. A.
 कण्ठवाल for कण्ठपाश. 234. 1. A. दात्याः, C. यात्याः D. याद्याः
 for याम्याः. 235. 1. C. अलक्ष्मीर्निरऋतिज्येष्ठा for अलक्ष्मीनिर्ऋति-
 ज्येष्ठा; 2. A. राजारथ त्वधा, B. 'राजुरथ' for 'राजूरथ व्यथा. 240.
 1. A. नैकषिधो for नैकषेयो.

- रावणो विंशतिभुजश्चतुष्पादशकन्धरः ।
 चन्द्रहासः कृपाणोऽस्य संनाहस्तु विलोचकः ॥
 इन्द्रजिन्मेघनादः^१ स्यात्सुतो मन्दोदरी वधूः ।
 प्रचेताः पाथसामीशः पाशी मकरवाहनः ॥
 245 वरुणो यादसांनाथो वरुणानीति तद्वधूः ।
 सैव गौरी तदुद्यानं वैभ्राजं तत्पुरी सुखा ॥
 पवनसमीरसमीरणमारुतपृषदश्ववायुगन्धवहाः ।
 स्पर्शनपवमानानिलवातमरुच्छ्वसनमातरिश्वानः ॥
 प्रभञ्जनजगत्प्राणपांसु^२ केतुप्रकम्पनाः ।
 250 दैत्यदेवनभोजन्मध्वजप्रहरणाशुगाः ॥
 सदागतिर्गन्धवहो नभस्वानभिसारथिः ।
 प्राणापानव्यानोदानसमानाः शरीरगाः पवनाः ॥
 हृत्पा^३ युसर्वविग्रहकण्ठान्तरनाभिसंस्थिताः क्रमतः ।
^४ वातुलो वातसंघाते वात्या स्त्री मण्डलानिलः ॥
 255 गोगन्धनः पुरोवायुर्दक्षिणो मलयानिलः ।
 भ्रूभावातस्तु पाश्चात्य उत्तरो हिममारुतः ॥
 समे तु रंहस्तरसी जवो वेगो रयः स्यदः ।
^५ द्रुतं तूर्णं लघु क्षिप्रमरमाश्वविलम्बितम् ॥

243. I. A. °नाथः स्यात्पुत्रो for °नादः स्यात्सुतो°. 249. I. D. पांसुकेतुः सकम्पनः for पांसुकेतुप्रकम्पनाः. 253. I. C. हृद्वायुः, D. हृद्वायु° for हृत्पायु°; 2. B. °ग्रहनाभिकण्ठान्तरस्थिताः, D. °ग्रहनाडीकण्ठान्तरस्थिताः for °ग्रहकण्ठान्तरनाभिसंस्थिताः. 254. I. A वारुलो° for वातुलो°. 258. I. A. तूर्णं द्रुतं for द्रुतं तूर्णं.

- 260 चपलं सत्त्वरं शीघ्रं त्वरितं च द्रुतादिषु ।
 यत्सत्त्वे वाच्यलिङ्गं 'तत्क्लीबे तद्यदसत्त्वके ॥
 अविरतसन्ततसततानारतमनवरतमनिशमश्रान्तम् ।
 नित्यमजस्रं तीव्रं भृशमतिवेलं नितान्तमत्यन्तम् ॥
 अतिमात्रनिर्भरदृढान्येकान्तोद्गाढवाढानि ।
 अविरतमुख्याश्चैते शब्दाः सर्वे द्रुतादिवत्कार्याः' ॥
 265 पौलस्त्ययक्ष्मनरवाहनकिंनरेन्द्र-
 यक्षेश्वरैलिविलिगुह्यकराट्कुबेराः ।
 वित्तेशपुण्यजननाथमनुष्यधर्म-
 'श्रीदत्रिनेत्रसखवैश्रवणैकपिङ्गाः ॥
 इच्छावस्त्र राजराजो धनदो निधिनायकः ।
 रत्नहस्तोऽलकाधीशस्तस्य चैत्ररथं वनम् ॥
 मणिभद्रस्तु सेनानीर्नन्दनो नलकूबरः ।
 270 विमानं पुष्पकं जाया समृद्धिरलका पुरी ॥
 सैव 'वस्वौकसारा स्यात्समानौ निधिशेवधी ।
 शङ्खः पद्मो महापद्मः कच्छपो मकरो वरः ॥
 मुकुन्दकुन्दनीलाश्च नव भेदा निधेरमी ।
 वसुधारा वसुमती वल्लभे शङ्खपद्मयोः ॥
 275 निक्षेप उपनिधिः 'स्यादर्धो राः सारमस्त्रियां द्रविणम् ।

260. I. AB. तत्तत्क्लीबे यदसत्त्वे for तत्क्लीबे तद्यद्° 264. I. A.
 adds स्युः after कार्याः. 266. I. ABC. त्रिणेत्र for त्रिनेत्र. 271. I.
 C. वस्वौक°. for वस्वौक. 275. I. A. स्यादर्धो for स्यादर्धो.

- स्वं स्वापतेयमृक्थं रिक्थं वित्तं धनं वसु द्रव्यम् ॥
 धुम्नं हिरण्यमथ हाटकशातकुम्भ-
 गाङ्गेयचन्द्रकलधौतशिलोद्भवानि ।
 कल्याणरुक्म' तपनीयहिरण्यहेम
 कार्तस्वरं कनककाञ्चनकर्बुराणि ॥
 जाम्बूनदं सुवर्णं स्वर्णं चामीकरं महारजतम् ।
 अपि भर्मजातरूपे' अष्टापदभूरिणी तु वा पुंसि ॥
 'रससिद्धं तु कनकं देवार्हं वज्रधारणम् ।
 'अलंकारसुवर्णं स्याच्छृङ्गीकनकमाशु च ॥
 स्वर्णे दुर्वर्णसंश्लिष्टे धनगोलकमस्त्रियाम् ।
 कोशमस्त्री हिरण्यं च हेमरूप्ये कृताकृते ॥
 तद् द्वयं 'चाहतं रूप्यं तदन्यत्कुप्यमित्यथ' ।
 कलधौतचन्द्रभी'रुक्खर्जूरश्चेतरूप्य'रजतानि ॥
 'दुर्वर्णवङ्ग'जीवनरुद्रा'श्रुभवानि तुल्यानि ।
 ताग्रं म्लेच्छमुखं म्लेच्छं मुखं शुल्बमुदुम्बरम् ॥
 श्रेष्ठं 'कनीयसद्विष्टं वरिष्ठं मर्कटाननम् ।
 स्फाटिकोऽर्कः समाः सूर्यकान्तार्कश्मानलोपलाः ॥

290

278. 1. A. °रुग्म° for रुक्म°. 280. 1. A. रूपेऽष्टापद° for रूपे
 अष्टा°. 281. 1. ABD. रसविद्धं for रससिद्धं. 282. 1. A. अलंकारः
 सदेवर्ण, C. अलंकारः स्वर्णं स्यात् for 282a. 285. 1. C चाहितं for
 चाहतं; 2. B. इत्यतः; CD. इत्यदः for इत्यथ. 286. 1. C. भीरुक्खर्जूर
 for भीरुक्खर्जूर; 2. C. रौप्य for रूप्य. 287. 1. A. reads 1. 287 as;
 दुर्वर्णवङ्गभवनशूद्रश्रीभवतानि तुल्यानि; 2. B. पङ्क for वङ्ग; 3. D.
 रुद्राशु for रुद्राश्रु°. 289. 1. D. कनीयसं द्विष्टं for कनीयसद्विष्टं.

295

चन्द्रकान्तश्चन्द्रमणिवै^१ इर्य^२ 'वालवायजम् ।
 अश्वगर्भं^३ 'मरतकं^४ 'गारुत्मतमथास्त्रियाम् ॥
 प्रवालो विद्रुमः पुंसि^५ 'कुल्माषः कुरुविन्दकः ।
 पद्मरागो लोहितकं^६ हीरो ना वज्रमस्त्रियाम् ॥
 इन्द्रनीलमहनीलौ समौ मुक्ता तु मौक्तिकम् ।
 वराहशङ्खमत्स्याहिमेघद्विरदवेणवः ॥
 शुक्तिरिक्षुश्च मुक्तानां नवैते जन्मभूमयः ।
 वज्राद्यश्मसु मुक्तादावपि रत्नं मणिर्द्वयोः ॥
 स्युर्गोमेदकमाणिक्यपुष्परागादयो भिदाः ।
 'दिशः काष्ठा दिशा आशा हरितः ककुभश्च ताः ॥
 अवाग्भवमवाचीनमुदीचीनमुदग्भवम् ।
 'प्रत्यग्भवं प्रतीचीनं प्राचीनं प्राग्भवं त्रिषु ॥
 'ऐन्द्री प्राची दिगाग्नेयी चिराशा दिक् तु दक्षिणा ।
 अवाची नैऋत^७ ताशा स्यादन्धकी वारुणी तु दिक् ॥
 प्रतीची मारुताशा स्यादनन्ता हरिदुत्तरा ।
 उदीची शाम्भवी काष्ठा शालाक्षाप्यपराजिता ॥

300

305

291. 1. A. वैदूर्य for वैदूर्य ; 2. B. वालवयजं, C. बालवायुजं, D. बालबालजं for वालवायजम्. 292. 1. C. हरतकं for मरतकं; 2. B. गारुद्गतं for गारुत्मतं. 293. 1. B. कुल्माषः, C. कल्माषः for कुल्माषः. 300. 1. B. दिशि for दिशः. 302. 1. D. प्रत्युद्भवं for प्रत्यग्भवं. 303. 1. A. इन्द्रप्राची दिगुन्नेया for 303a.

ऊर्ध्वा ब्राह्मचर्य 'नागी च नारकी चाधरा 'ककुप् ।
 'मध्यं दिशोर्विदिक्' स्यादपदिशमव्ययनपुंसकयोः ॥
 वलयं तु चक्रचालं हरितां युगलं तु 'मण्डपीठी स्यात् ।

310

शक्राद्याः शंकरान्ताः स्युरष्टौ हरिदधीश्वराः ॥
 ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोऽञ्जनः ।
 पुष्पदन्तः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः ॥

314

करिण्योऽभ्रमु'कपिलापिङ्गलानुपमाः' क्रमात् ।
 ताम्रपर्णी शुभ्रदन्ती' चाङ्गना चाङ्गनावती ॥
 इति वत्सकुलवामन*भट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 दिक्पालाध्यायो द्वितीयः ॥

३

ग्रहाध्यायः

315

विष्णुपदं विषदम्बर'मभ्रमनन्तं नभोऽन्तरिक्षं खम् ।
 व्योमसुरवर्त्मपुष्करगगनानि द्योदिवौ स्त्रियावस्त्री ॥
 स्यादाकाशं विहायश्च दिव्यं दिवि भवे त्रिषु ।
 'लोकबान्धव उष्णांशुर्माताण्डोऽरुणसारथिः ॥

307. 1. A. नादी for नागी; 2. A ककुद् for ककुप्. 308. 1. C. मध्यदिशोः° for मध्यं दिशोः°. 2 B. विदर्कः for °विदिक्. 309. 1. B. चण्ड°, D. पण्ड° for मण्ड°. 313. 1. ACD. (अ)भ्रमुः for (अ)भ्रमु; 2. B. (अ)नुपमा for (अ)नुपमाः. 314 1, AD. शुभ्रदती for शुभ्रदन्ती. * A. भट्टविरचिते for भट्टबाण°. 315. 1. C. om. अम्बर. 318. 1. C. reads. 1. 318 after 1. 325.

- भानुः सूर्यः पतंगस्तरणिरहिमगुर्भास्करो भानुमाली
 ब्रध्नो हंसो विवस्वान् रविरयुगहयोऽहर्पतिः कर्मसाक्षी ।
 'दीप्तांशुः सप्तसप्तिर्दिवसकर इनस्तिग्मभाश्चित्रभानुः
 320 सूरः 'पूषाब्जबन्धुर्ग्रहपतिररुणो द्वादशात्मार्थमार्कः ॥
 दिवाकरः प्रभाकरो विभाकरो विभावसुः ।
 विरोचनो विकर्तनस्त्रयीतनुस्तमोरिपुः ॥
 हरिदश्वविश्वचक्षुर्मिहिरसहस्रांशुभिन्नखद्योताः ।
 दिनमणिसवितृद्यु' मणिप्रद्योतनतपनभास्वरादित्याः ॥
 325 'अहस्करस्तिषामीशस्तिषिमानंशुमान् 'द्युमान् ।
 'घृणिघृष्टिमयूखोस्रकिरणांशुगभस्तयः ॥
 वसुपादकरा'भीशुरश्मिप्रग्रहभानवः ।
 दीधितिः स्त्री मरीचिः स्त्रीपुंसोस्तासु सहस्रके ॥
 रवेरानन्दना मेध्या नूतनाः पूतना इति ।
 330 चतुःशतं 'वृष्टिमुचस्ताः 'सर्वा अमृतास्त्रियः ॥
 तासु मेष्यश्च 'पौष्यश्च ह्यादिन्यश्च शतत्रयम् ।
 हिमवृष्टि'मुचः 'सर्वास्ताश्चन्द्रा भूमि च स्त्रियाम् ॥

320. 1. A. तिग्मांशुः for दीप्तांशुः; 2 (अ)श्वबन्धुः for (अ)ब्जबन्धुः.
 324. 1. A. द्युमुख° for द्युमणि°. 325. 1. C. reads line 318
 after 1. 325; 2. B. द्युतिमान् for द्युमान् 326 1. C. सृणि° for
 घृणि°. 327. 1. B. अभीशु° for अभीशु°. 330 1. A. घृष्टिमुचः.
 D. वृष्टिमुचे for 'वृष्टिमुचः; 2. A. सूर्य for सर्वा 331. 1. BD.
 पोष्यश्च for पौष्यश्च. 332. 1. AC. हिमवृष्टिवहाः for हिमवृष्टिमुचः;
 2. C. ताश्च वा for ताश्चन्द्रा.

तासु रुद्रा विश्वभृतः ककुभास्त्रिशतात्मिकाः ।

धर्मसर्गायिताः शुक्रा माध्यः शक्र्य इत्यपि ॥

335

'रुक्छविद्युतिभा'स्त्विड्भाप्रभागोरुचिदीप्तयः ।

रोचिः 'शोचिर्महो वर्चो ज्योतिस्तेजश्च धाम च ॥

मण्डलं त्रिषु बिम्बोऽस्त्री प्रतापस्तीव्र आतपः ।

करेणुर्द्युमयी संज्ञा त्रसरेणुः सुवर्चला ॥

प्रभा छाया च सप्तैता दयितास्तिग्मदीधितेः ।

340

परिधिः परिवेषः स्यादुपसर्ग्यकमण्डले' ॥

गरुडाग्रजस्तु काश्यपिररुणो 'मार्ताण्डसारथिरनूरुः ।

गायत्री बृहती पङ्क्तिरुष्णिक्त्रिण्डुवनुण्डुभः ॥

जगती च रवेरश्वा मृगतृष्णा मरीचिका ।

विवस्वान् सविता पूषा विष्णुरंशोऽरुणो भगः ॥

345

इनस्त्वष्टार्यमा धाता मित्रश्रामी विभाकराः ।

कवोष्णकोष्णमन्दोष्ण'कदुष्णास्तद्वति त्रिषु ॥

तथा तिग्मोग्रतीक्ष्णोष्णतीव्र'चण्डखराणि च ।

माठरः पिङ्गलो दण्डश्चण्डांशोः पार्श्ववर्तिनः ॥

334. 1. BC. °युताः for यताः. 2 B. प्रभागोरुचिदीप्तयः for मध्यः शक्र्य इत्यपि. 335. 1. B. om. 1. 335; 2. C. भास्त्रज्ञा for भास्त्विड्भा. 336. 1. A. शूचिर्महा for शोचिर्महो°. 340. 1. ABD. after line 340 add: ॥ उभे क्लीबे ॥. 341. 1. A. मार्ताण्ड for मार्ताण्ड. 346. 1. BD. °कदुष्णं तद्° for कदुष्णास्तद्°. 347. 1. AC. चण्डकराणि D. खण्डचराणि for चण्डखराणि.

- अब्जश्चन्द्रो विधुरमृतगुश्चन्द्रमा ओषधीश-
 स्तारानाथः सरसिजरिपुः शर्वरीशः शशाङ्कः ।
 'ग्लौरेणाङ्कः शिशिरकिरणो रोहिणीवन्धुरिन्दुः
 350 सोमो राजा तुहिनकिरणः श्वेतभानुर्द्विजेन्द्रः ॥
 जैवातुको दशहयः कलात्मा कैरवप्रियः ।
 प्राचीनतिलकश्चिह्नं लाञ्छनं लक्ष्म लक्षणम् ॥
 अभिज्ञानं कलङ्काङ्कौ प्रसादः स्यात्प्रसन्नता ।
 भित्तमर्धः पुमान् खण्डमस्त्रियां शकलं त्रिषु ॥
 355 अर्धं समेऽशकेऽभिख्या सुषमा परमा छविः ।
 कौमुदी चन्द्रिका ज्योत्स्ना चन्द्रांशः षोडशः कला ॥
 अथावश्यायनीद्वारतुषारास्तुहिनं हिमम् ।
 प्रालेयं मिहिकाथ स्यात्कुहेली हिमधूमिका' ॥
 हिमानी हिमसंघाते शिशिरः शीतलो जडः ।
 360 हिमः शीतस्तुषारश्च षडमी 'तद्वदर्थकाः ॥
 सहैवोक्त्या पुष्पवन्तौ सूर्याचन्द्रमसावुभौ ।
 उपप्लवोपरागौ तु ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥
 सोपप्लवोपग्तौ तु तावेव तमसावृतौ ।
 आरस्त्वङ्गारको भौमो मङ्गलोऽधनिजः कुजः ॥
 365 रुधिरो लोहिताङ्गोऽथ सौम्यश्चान्द्रमसायनिः^१ ।
 'रौहिणेयो बुधः^२ शक्रसचिवस्तु बृहस्पतिः ॥

350. I. AB. गौः for ग्लौः. 358. I. B. धूलिका for धूमिका.
 360. I. C. तत्त्ववाचकाः for तद्वदर्थकाः. 365. I. A. चन्द्रमहामुनिः
 for चान्द्रमसायनिः. 366. I. A. रौहितेयो° for रौहिणेयो° ; 2. A.
 शुक्र°, D. शुक्रः° for शक्र°.

धिषणस्त्रिदशाचार्यो जीवश्चित्रशिखण्डिजः ।

गुरुराङ्गिरसो वाचस्पतिर्गीष्पतिरित्यपि ॥

उशना भार्गवः शुक्रः काव्यो दैत्यगुरुः कविः ।

370

शनिश्छायात्मजो मन्दः सौरिः पङ्कः शनैश्वरः ॥

नीलवस्त्रोऽसितः 'कालस्तमो राहुर्विधुंतुदः ।

स्वर्भानुः सैहिकेश्वरः स 'एवाभ्रपिशाचकः ॥

केतवो' ब्रह्मपुत्राः स्युर्विकचा' धूमजाश्च ते ।

नक्षत्रमृत्तं भं ज्योतिः सन्ति तारोडुतारकाः ॥

375

तिस्रो नपुंसकेऽपि' स्युः (स्यात्?) स्त्रियामश्चयुगश्चिनी ।

बहुलाः' कृत्तिका 'आर्द्रा कालिकी व्याध इत्यपि ॥

मृगशीर्ष' मृगशिरो मृगः पुंस्याग्रहायणी ।

इन्वका'स्तच्छिरोदेशे तारका 'इन्वलाः स्त्रियः ॥

तिष्यः पुष्यश्च सिद्धश्च 'यामकौ तु पुनर्वसु ।

380

फल्गुनी तु द्वित्वभूम्नोराश्लेषाश्च 'मघाः स्त्रियः ॥

पुंभूम्नि 'स्युरनूराधा मूले स्यान्मूलबर्हिणी ।

राधा 'विशाखाः स्युः प्रोष्ठपदा भाद्रपदाः स्त्रियाम् ॥

371. 1. BD. कोल° for काल°. 372. 1. A. एवाभू° for एवाभ्र°. 373. 1. A. केतव्यो° for केतवो° ; 2. A. विकजा for विकचा. 375. 1. A. हि for 'ऽपि. 376. 1. D. बहुला for बहुलाः ; 2. A. आर्द्राः for आर्द्रा. 377. 1. AD. मृगशीर्षो for मृगशीर्ष. 378. 1. A. इन्वका, B. इन्वका(ला?), D. विल्वकाः for इन्वकाः ; 2. A. शुल्बलाः ; D. विल्वलाः for इल्बलाः. 379. 1. C. यामकेतुः for यामकौ तु. 380. 1. AC. मखाः for मघाः. 381. 1. BC. स्यादनूराधा, D. स्यादन्तरथा for स्युरनूराधा. 382. / C. विशाखे for विशाखाः.

- श्रोणा तु श्रवणे स्वातौ निष्ठाथैकवचस्यपि ।
 श्रविष्ठास्तासु 'मन्दाशा धनिष्ठा 'भरणीष्विमाः ॥
 385 योग्याश्चापभरण्यश्च हस्तः शतभिषक् च ना ।
 श्रविष्ठः 'फल्गुनः स्वातिस्तिष्यो हस्तः पुनर्वसुः ॥
 अनूराधो' विशाखश्च श्रविष्ठादि भवेत् त्रिषु ।
 छायापथस्वातिपथाबुभौ नक्षत्रपद्धतौ ॥
 नवैव वीथ्यो नक्षत्रैरश्विन्याद्यैस्त्रिभिस्त्रिभिः ।
 390 अश्विन्याद्या नागवीथी रोहिण्याद्याजवीथिका ॥
 पुनर्वस्वादिका या सा स्यादैरावतवीथिका' ।
 मघाद्या 'त्वार्षभी वीथी गोवीथी हस्तपूर्विका ॥
 जरद्वी विशाखाद्या मूलाद्या गजवीथिका' ।
 श्रोणाद्या मृगवीथी स्यात्ततः 'श्रौष्ठपदादिका ॥
 395 वीथी' वैश्वानरी ताभिस्तिष्ठभिस्तिष्ठभिः क्रमात् ।
 उत्तरो देवयानाख्यो 'योगियानाभिधस्त्वयम् ॥
 मध्यमः पितृयानाख्यो मार्गः स्यादक्षिणस्तथा ।
 इति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 ग्रहाध्यायस्तृतीयः ॥

— :❀: —

384. 1. A. महांश्चाथ विष्ठा for मन्दाशा धनिष्ठा; 2. D. धरणीक्षमाः for भरणीष्विमाः. 3 6. 1. D. फल्गुनस्वाती तिष्यो for फल्गुनः स्वाति-
 स्तिष्यो°. 387. 1. A. अनूराधो° for अनूराधो°. 391. 1. B. deletes
 1. 391. 392. 1. A. मघा त्वर्षभवीथी for मघाद्या त्वार्षभी वीथी. 393.
 1. B. deletes 1. 393 394. 1. A. श्रौष्ठ° for श्रौष्ठ°. 395. 1. BD.
 वीथिवैश्वान° for वीथी वैश्वान°. 396. 1. A. योनिधानाभिधस्त्वयं, C.
 योगियानाभिधाह्वयम् for योगियानाभिधस्त्वयम्. * B. वामनभट्टबाणकृतौ,
 C. वत्सकुलतिलकवामनभट्टबाणविरचिते for वत्सकुलवामन°,

४

ऋष्यध्यायः

सप्तर्षयो मरीच्याद्यास्ते तु चित्रशिखण्डिनः ।

अग्रस्त्यः कुम्भजोऽगास्तिमैत्रावरुणिरस्य तु ॥

400

लोपामुद्रा वधूर्देवमुनयो^१ नारदादयः ।

स्याद्रौतमो^२ दीर्घतपा अहल्या तत्सधर्मिणी ॥

दित्यदिती दनुकद्रू विनताताम्राक्षराजरारिष्टाः ।

सुरभिः क्रोधवशामुनिसुरसाः^३ स्युः^२ कश्यपगृहिण्यः^३ ॥

भृग्वज्जिरोऽत्रिजमदशिवसिष्ठवत्स-

वत्सार^१ काश्यपबृहस्पतिकण्वगर्गाः ।

और्वीज^१ गृत्समदगौतमवीति^२ हव्य-

405

वाधूलकुण्डिनपराशरदेवराताः ॥

अक्षीलशण्डिलधनंजयवामदेव-

कुत्सर्षिषेणकुशिकच्यवनाम्रवानाः^१ ।

शक्तचष्टकौ हरितमु^१द्रलपूतिमाष-

शालावता अतिथिदेवल^२सोमवाहाः^३ ॥

400. 1. AC. देवा मुनयो° for देवमुनयो°, 401. BD. गौतमे° for गौतमो°. 403. 1. C. स्युरसा for सुरसाः; 2. A. काश्यपो for काश्यप°; 3. C. हिरण्यः for गृहिण्यः. 404. 1. A. काश्यपि for काश्यप. 405. 1. D. दूर्वाज supra line भारद्वाज for और्वीज; 2. AC. वीत for वीति 406. 1. A. आप्रवानाः for आप्रवानाः. 407. 1. A. सृद्रल for मुद्रल; 2. B. देवप for देवल; 3. C. °पाभाः for °वाहाः.

410

पुरुकुत्सय' यज्ञवल्कौ विश्वामित्राघमर्षणोचत्थ्याः^२ ।
 सालङ्कायनसंकृतिशठमर्षणा' गस्तितण्डिवृहदु' कथाः ॥
 शैवग' वबादरायणवभ्रुभरद्वाजमन्त्रणानूपाः ।
 शु'ङ्गशुनकौ सवेदा इत्याद्या गोत्रहेतवो मुनयः ॥
 अन्येऽजी' गर्तदुर्वासःकपिलश्चेतकेतवः ।
 पैङ्गैन्तरेयमाण्डव्यकौषीतककलापिनः ॥
 शङ्खमेखलसौजामिभर्गवा' हविबाष्कलाः ।
 चण्डभार्गवसंवर्तपुण्डरीकविभण्डकाः ॥
 ऋश्यभृङ्गशुनःशेफमाकीण्डेयमृकण्डवः ।
 महाकौषीतकोद्दालकण्डुरोमशदत्तिलाः ॥
 महापैङ्गरुव्यालिकहोलकमठांशवः' ।
 दाल्भ्यः सत्यतपाः पैलो जाबालिश्च सनातनः ॥
 प्र' मतिश्च सु' मन्तुश्च विश्रवाश्च महर्षयः ।

420

* इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

ऋष्यध्यायश्चतुर्थः ॥

— : ❁ : —

408. 1. C. याज्ञवल्क्यौ for यज्ञवल्कौ ; 2. A. °मर्षणौचत्थ्याः for °मर्षणोचत्थ्याः. 409. 1. C. मर्षणहस्ति for मर्षणागस्ति ; 2. BC. वृहदुत्थाः for वृहदुक्थाः. 410. 1. A. शैभगद्वा ; C. प्रैवगव for शैवगव. 411. 1. A. शुङ्गशुनकत्सवेदाः ; B. शुभशुनकौ सवेदाः ; C. शुभशुनकौ अत्सवो for शुङ्गशुनको सवेदाः. 412. A. अजिगल ; B. अङ्गिगर्त for अजीगर्त. 414. 1. C. भार्गवाभवि for भर्गवाहवि°. 418. 1. A. मतङ्गवः ; C. मठागवः for मठांशवः. 420. 1. C. प्रभूमश्च for प्रमतिश्च ; 2. A. अनुमन्तुश्च ; B. समन्तुश्च for सुमन्तुश्च. ❁ B. इति ऋष्यध्यायश्चतुर्थः ॥ ; CD. इति शब्दरत्नाकरे ऋष्यध्याय-श्चतुर्थः ॥ for इति वत्सकुल°.

५

मेघाध्यायः

अभ्रं मेघबलाहकवारिदवारिधरमु^१ दिरजीमृताः ।

स्तनयित्नुघनतटित्वद्वाराधरधूमयोनितीयमुचः ॥

वारिभृद्वारिवाहोऽथ वर्षको^२ ऽब्दो घनाघनः ।

ऐरा^३ वतस्तु जलदो जलदस्योपरिस्थितः ॥

425

कादम्बिनी कालिका स्यद्^४ घनज्योतिरिरिमदः ।

त्रिषु मेघभवं मेघ्यं त्रिष्वभ्रभवमभ्रियम् ॥

तुषारः शीकरो बिन्दुः पृषतो विप्रुषः स्त्रियः ।

पृषन्ति मेघपाषाणे करो ना करकाः स्त्रियाम् ॥

वर्षोऽस्त्री तत्प्रतिष्ठम्मे त्ववग्राहोऽप्यवग्रहः ।

430

महती वृष्टिराभारः स्फूर्ज^५ थुर्वज्रपेषणे ॥

तडिदै^६ रावतीहादिन्यचिरांशुशतहृदाः ।

विद्युत्सौदामिनीशम्पाचपलान्न^७ शरोचिषः ॥

चञ्चलेन्द्रायुधं शक्रधनुर्मणिशरासनम् ।

तेजोधनुः सुरधनुः स्यादेतद्वज्रोहितम् ॥

421. 1. A. om. °मुदिर°; 423. 1. AB. वर्षको° for वर्षुको°; 2. A. °ऽब्दो for °ऽब्दो°. 424. 1. A. विरावतः for ऐरावतः; 2 A. °स्थितेः, C. °स्थितिः for °स्थितः 425. A स्यात्पुनज्योतिः for स्याद् घनज्योतिः. 428. 1. A. स्त्रियः for स्त्रियाम्. 430. 1. A. स्फूर्जथूः for स्फूर्जथुः. 431. 1. A. तडिद् for तडिद्. 432. 1. A. क्षीण° for क्षण°.

435

गर्जितं मेघनिर्घोषो रसितस्तनितादि च ।

अहि घनस्थगिते स्याद् दुर्दिनमन्तर्धिनिह्वौ व्यवधा ॥

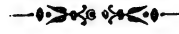
अन्तर्ध्व्यवधानप्रावरणस्थगनगूहनास्तरणम् ।

अपिधानं तिरोधानं विधानमपवारणम् ॥

अन्तर्धानं प्रो^१र्णवनं तू^२त्थनच्छादने अपि ।

* इति श्रीवत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

मेघाध्यायः पञ्चमः ॥

६

शब्दाध्यायः

शब्दध्वाननिनादनादनिनदस्वानस्वना निस्वन-

40

हादारावविरावघोषरवसंरावारवाश्च ध्वनिः ।

निःस्वानोऽपि रणोऽपि च प्रतिनिनादे स्यात्प्रतिश्रुत् स्त्रियां

संभोगे मणि^१तं ध्वनिर्वसनपर्णानां स्व^२नो मर्मरः ॥

भेर्या नादष्ट^३द्वरो बर्हिणानां केका^४ हम्भा स्याद्गवां^५ रम्भणं च ।

हेषा^६ हेषा^७ वाजिनां वारणानां शब्दे गर्जा गर्जितं बृंहितं च ॥

438. 1. A. om. 1. 438. 439. 1. A. प्रोन्तवनं for प्रोर्णवनं; 2. A. तूद्धनु°, D. तूच्छन° for तूत्थन°. * BCD. इति शब्दारत्नाकरे मेघाध्यायः पञ्चमः for इति श्रीवत्स° ॥ 441. 1. BD. मणित for मणितं; 2. A. स्वरौ, C. रवौ for स्वनौ. 442. 1. A. टडुर for टटुर; 2. BD. भम्भा, C. हुम्भा for हम्भा; 3. B. टम्भणं, C. जृम्भणं for रम्भणं. 443. 1. A. हेहा, C. हेला for हेषा; 2. D. भेष for हेषा.

घोणाशब्दे घो'रितं घोटकादेस्तिर्यक्छब्दे वाशनं वाशितं च ।

445

विस्फारः स्यात्कार्मुकाणां रथानां चीत्कारः स्याच्छिञ्जितं
भूषणानाम् ॥

वृकाणां रेष'णं रेषा भषितं 'भुक्तितं शुनाम् ।

क्रन्दनं योधि'संरावे स्रोतसां खर'कस्वनः ॥

पर्दनं पायुजे शब्दे कर्दनं कुक्षिकूजिते ।

कोलाहलः कलहलो मा'र्जना मुरजध्वनिः ॥

450

निक्राणो नि'कणः क्राणः' प्रक्राणः प्रकणः कणः ।

वीणायाः कणिते शब्दे 'तुमूलं भृशसंकुले ।

उच्चैःस्वरो ध्वनिस्तारः कलस्तु मधुरास्फुटः ॥

453

मन्द्र'स्त्वत्यन्तगम्भीरस्त्रयोऽमी तद्वति त्रिषु ।

* इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

शब्दाध्यायः षष्ठः ॥

— :❀: —

446. 1. C. रोषणं रोषा for रेषणं रेषा; 2. A. C. तु शुनां ध्वनिः, बुक्तितं शुनाम् for भुक्तितं शुनाम्. 447. 1. AB. रोदनं रावे, D. रोदनारावे for योधिसंरावे; 2 A. खरके स्वनः, B. करखस्वनम् for खरकस्वनः. 449. 1. A. भूर्जना for मार्जना 450. 1. A. चिङ्गणः for निकणः; 2 D. प्राणः प्रक्राण प्रकणः for 450^b. 451. 1. B. तुमूलं for तुमुलं. 453. 1. B. मन्द्रं, D. मन्त्रं for मन्द्रः. ❀ BCD. इति शब्दरत्नाकरे शब्दाध्यायः षष्ठः ॥ for इति वत्सकुल°

७

कालाध्यायः

- कालस्तु समयोऽनेहा दिष्टः सूक्ष्मस्तु स त्रुटिः ।
 455 अष्टौ तु ता' निमेषस्तौ लिप्तिका स्यादमूर्नव ॥
 काष्ठा तास्तु कला त्रिंशत् तास्तु त्रिंशत् क्षणोऽथ ते ।
 षण्णाडी घटिका ते तु मुहूर्तः पुंनपुंसके ॥
 ते तु त्रिंशदहोरात्रः 'सुप्रातः शोभनोषसि ।
 प्रभातः 'प्रत्युषः काल्यविभातोषांस्यहर्मुखम् ॥
 60 व्युष्टं प्रत्युषगोमर्गौ प्रगे प्रातश्च न त्रिषु ।
 दिनाह्नी तु घस्रो वा 'षण्डौ दिवसवासरौ ॥
 समानौ ब्राह्मपूर्वाह्नौ समौ संगतसंगवौ' ।
 मध्यंदिनं तु मध्याह्नोऽथांशोऽहः कुतपोऽष्टमः ॥
 चरमाह्नस्तु सायाह्नोऽपराह्नः सायमव्ययम् ।
 465 त्रिसंध्यं' ब्राह्ममध्याह्नापराह्ना मैथिलस्त्वयम् ॥
 प्रदोषः स्याद्रात्रिमुखमथ संध्या पितृप्रसूः ।
 रात्रिस्तु वासतेयी 'रजनितमीशर्वरीतमस्विन्यः ॥
 क्षणदाक्षपात्रियामावसति' श्यामानिशानिशीथिन्यः ।
 विभावरी यामिनी च तमिस्रा तामसी निशा ॥

455. I. BD. निमेषस्तुः, C. निमेषाः स्युः for निमेषस्तौ. 458. I. A. सुप्रातं, B. सुप्रातं, D. संप्रातं for सुप्रातः. 459. I. AB. प्रत्युषः for प्रत्युषः. 461. I. A. षण्डौ, C षण्डे for षण्डौ. 462. I. B. संगमौ for संगवौ. 465. I. A. त्रिसंध्या for त्रिसंध्यं. 467. I. AB. रजनी for रजनि. 468. I. AB स्यामा for श्यामा.

470

ज्यौत्स्नी चन्द्रिकया धौता गणरात्रं निशागणः ।
 या पक्षाभ्यामिवाहो'भ्यां युक्ता सा पक्षिणी निशा ॥
 सर्वैकदेशसंख्यातसंख्याशब्देभ्य उत्तरा ।

475

रात्रिः पुमानदन्तः स्यादहोऽप्यहः कचिद्भिदा ॥
 निशीथः स्याद'र्धरात्रो मध्यरात्रो महानिशा ।
 समौ यामप्रहरकौ प्रतिपत्पक्षती समे ॥
 निपक्षतिर्द्वितीया स्याद् भूतेष्टा तु चतुर्दशी ।
 स्त्रीपुंसे तु तिथिः पौर्णमासी पूर्णा च पूर्णिमा ॥
 कलोनेऽनुमतिः पूर्णे राका सा रजनीकरे ।
 अमावास्या' त्वमावस्या स्यादमावास्यमावसी ॥

480

अप्यमामास्यमामस्यौ दर्शः सूर्येन्दुसंगमः ।
 सा दृष्टेन्दुः सिनीवाली सा नष्टेन्दुकला कुटूः ॥
 पक्षोऽर्धमासः स द्वेधा पूर्वापरवि'भागतः ।
 पूर्वस्तु शुक्लः कृष्णः स्यादपरो 'बहुलोऽपि सः ॥
 क्षीयमाणतिथिः पक्षो रिक्तः स्यादपरस्त्वणिः ।
 मासस्त्रिंशदहोरात्रस्तस्य भेदाः स्युरुत्तरे ॥

485

चान्द्रः सौरः सावनश्च नाक्षत्रश्च चतुष्टये ।
 मासौ चैत्रादिकौ द्वौ द्वाष्टतुरेते तु षट् समाः ॥

471. I. B. इहोभाभ्यां for इवाहोभ्यां. 474 I. C. अहोरात्रो° for अर्धरात्रो°. 479. I. C. अमावस्या त्वमावास्या for अमावास्या त्वमावस्या. 482. I. AC. विभेदतः for विभागतः. 483. I. C. बहुलश्च for बहुलोऽपि. 484. I. A. त्वणिः; C. त्वणी D. स्वनिः for त्वणिः.

- उत्तरं दक्षिणं यानमुष्णांशोरयने उभे ।
 चैत्रादयः फाल्गुनान्ता मासा द्वादश 'वत्सराः ॥
 490 तुल्यरात्रिदिवे काले विषुवद्विषुवे समे ।
 चित्रायुक्ता 'पौर्णमासी चैत्री यत्र स नामतः ॥
 मासश्चैत्रो यथैवं स्युर्वैशाखप्रमुखाः परे ।
 चैत्रे मधुश्चैत्रिकोऽथ वैशाखे राधमाधवौ ॥
 ज्येष्ठे तु शुक्र आषाढे शुचिः श्रावणिके नभाः ।
 495 श्रावणोऽथ श्रोष्ठपदभाद्रभाद्रपदास्त्रयः ।
 नभस्ये स्युरिषस्त्वाश्वयुज आश्विन इत्यपि ॥
 अमी ऊर्जः कार्तिकिकः कार्तिको बहुलः समाः ।
 मार्गस्तु मार्गशीर्षः स्यादाग्रहायणिकः सहाः ।
 पौषस्तैषः सहस्यश्च तपा माघेऽथ 'फाल्गुनः ॥
 500 स्यात्तपस्यः फाल्गुनिकः सान्ता ये 'तेऽत्र न स्त्रियाम् ।
 वसन्ते तु मधुः पुष्पसमयः सुरभिस्त्रयः' ।
 मरुवक' कर्णिकारवकुलाग्रमधूकतुष-
 क्रमुकनमेरुसालतिलकागुरुदन्तशठाः ।
 कुरवक' सिन्धुवारकृतमालतमालयुगच्छद-
 करकप्रियालघननागसमित्तरवः ॥

489. I. A. वत्सरः for वत्सराः. 491. I. A. पूर्णमासी for पौर्ण-
 मासी. 499. I. A. फाल्गुने for फाल्गुनः. 500. I. C. एतेऽत्र for
 ये तेऽत्र. 501. I. B. सुरभिः स्त्रियः, C. सुरभिः स्त्रियाम् for सुरभि-
 स्त्रयः. 502. I. BD. कुरवक for मरुवक. 503. I. CD. सिन्धु
 for सिन्धु.

- लवङ्गः' पुण्ड्रकोऽशोक इत्याद्याः पुष्पिणो मधौ ।
 स्त्रीणां गीत्या प्रियालो विकसति तिलको वीक्षणात्सिन्धुवारः
 505 श्वासाद्वासानमेरुः कुरवकतरुरालिङ्गनादङ्घ्रिसंगात् ।
 कङ्के'लिश्चूतशाखी करपरिमिलना'चम्पकः शीथुरागात्
 संलापात्कर्णिकारो वदनमधुरसासेकतः केसरोऽपि ॥
 निदाघ उष्णको ग्रीष्म उष्ण ऊष्मागमस्तपः ।
 क्रमात्प्रावृट् च वर्षाश्च स्त्रीत्वैकत्वबहुत्वयोः ॥
 प्रावृषेण्यं त्रिषु प्रावृड्भवं प्रावृषिकं त्रिषु ।
 510 त्रिषु मेघं'करं मेघविधायिनि शरत् स्त्रियाम् ॥
 हिमकालस्तु हेमन्तः शिशिरः पुंनपुंसके ।
 समाः स्त्रियः शरत्स्त्री स्यादस्त्रियौ वर्षहायनौ ॥
 संवत्सरो वत्सरोऽब्दः कृताद्यं तु चतुर्युगम् ।
 त्रियुगं तु युगासारो व्यायोगस्तु युगद्वयम् ॥
 515 अहोरात्रस्तु पैत्रः स्यान्मासेनाब्देन दैवतः ।
 ब्राह्मो युगसहस्राभ्यां दैवताभ्यां नृणां तु तौ ॥
 कल्पौ' मन्वन्तरं दिव्ययुगानामेकसप्ततिः ।
 परिवर्तस्तु संवर्तः प्रलयो भूतसंस्तवः ॥

504. 1. AD. लवङ्ग for लवङ्गः. 506. 1. A. कङ्केली, D. कङ्केल
 for कङ्केलि°; 2. A. °चण्डिकाः सिन्धुरागात् for चम्पकः शीथुरागात्.
 510. 1. AC. मेघकरं for मेघंकरं. 517. 1. AB. कल्पौ for कल्पौ.

520

क्षयो 'युगान्तः कल्पान्तः' समस्वापो जगत्क्षयः ।

नैमित्तिकः प्राकृतिकस्तथैवात्यन्तिको लयः ॥

नित्यश्च सर्वभूतानां प्रलयोऽयं चतुर्विधः ।

इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

कालाध्यायः सप्तमः* ॥

—:ॐ:—

चित्ताध्यायः

चेतश्चित्तं हृदयमनसी स्वान्तर्हृन्मानसानि

प्रज्ञा बुद्धिः प्रतिपदुपलब्धिः प्रतीतिर्मनीषा ।

दृष्टिः संविच्छिदपि धिषणा चेतना शेमुषी धी-

र्ज्ञप्तिः प्रेक्षा मतिरपि गतव्यापिनी धीः स्मृतिः स्यात् ॥

चित्तस्याविकृतिः सत्त्वं विकृतेः कारणे सति ।

525

मानसं कर्म संकल्पो मेधा धीर्धारणावती ॥

मीमांसा गणना चर्चा संख्योत्प्रेक्षा विचारणा ।

अध्याहारः परामर्शस्तर्क ऊहोऽथ कोविदः ॥

विद्वान्स्वरिर्लब्धवर्णो विपश्चित्प्राज्ञो धीरः पण्डितः प्राप्तुरूपः ।

धीमान्कु'ष्टिर्दीर्घदर्शी कविर्ज्ञो दोषज्ञः सन् दूरदर्शी मनीषी ॥

519. 1. A. मानान्तः for युगान्तः; 2. BD. समस्वापौ, C. समः स्वापो for समस्वापो°. * AC. समाप्तः for सप्तमः. 529. 1. C. °तुष्टः for कृष्टिः.

530

अभिरूपः सुधीर्वोद्धा बुधो बिन्दुर्विचक्षणः ।
 विशारदश्च संख्यावान् आर्य उत्प्रेक्षकश्च सः ॥
 आकारः सत्त्वजो भाव 'आकृतं चेद्भित्तं समे ।
 आगूः संवित्प्रतिज्ञा च 'संगरः संश्रवाश्रवौ ॥
 अङ्गीकारोऽभ्युपगमो नियमश्च प्रतिश्रवः ।

535

आधिर्ना मानसी पीडा समाधिर्धर्मचिन्तनम् ॥
 विचिकित्सा तु संशीतिर्विशयः संशयः समौ ।
 संदेहद्वापरो चाथ सर्गो निर्णयनिश्चयौ ॥
 चित्तविभ्रम उन्मादो मिथ्याज्ञानं मतिभ्रमः ।
 अथ सिद्धान्तराद्धन्तकृतान्तसमयाः समाः ॥

54

स्याद् द्रोहचिन्ता 'व्यापादः 'संकेतसमयौ समौ ।
 धियो गुणास्तु शुश्रूषा श्रवणं ग्रहणं धृतिः ॥
 ऊहो'ऽपोहोऽर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानमिति क्रमात् ।
 स योगो यस्तु संयोगो जीवात्मपरमात्मनोः ॥
 मुक्तिर्निर्वाणकैवल्यब्रह्मनिःश्रेयसाप्ततम् ।

545

मोक्षोऽपवर्गः सत्त्वोऽस्त्री प्रधानं प्रकृतिः स्त्रियाम् ॥
 आत्मा क्षेत्रज्ञपुरुषौ निदानं 'त्वादिकारणम् ।
 निमित्तं कारणं बीजं हेतुरर्थं उपधिवत् ॥

532. 1. A. आकृतं त्वेद्भित्तं D. आकृतं चे°, C. आकृतिश्चे° for आकृतं चेद्भित्तं. 533. 1. BD. संगमः for संगरः. 540. 1. A. व्यापारः for व्यापदः; 2. A. संकेतः समयः for संकेतसमयौ. 542. 1. A. ऊहापोहे, C. ऊहापोहा. D. ऊहोपोहा for ऊहोऽपोहो°. 546. 1. A. चादि° for त्वादि°. 547. 1. A. तत् for °वत्.

- णिधानं प्रसंख्यानं ध्यानं सत्त्वं रजस्तमः ।
 गुणा^१स्तत्त्वं प्रकृत्याद्यमविद्या स्यादहंमतिः ॥
 550 चेतसोऽलंक्रिया मैत्री करुणा मुदितापि च ।
 उपेक्षा च चतस्रोऽमूर्दम इन्द्रियनिग्रहः ॥
 धारणा ब्रह्मणि ध्येये चित्तस्य स्थिरबन्धनम् ।
 समाधिस्तु समावस्था जीवात्मपरमात्मनोः ॥
 ब्रह्मत्वं ब्रह्मसायुज्यं ब्रह्मभूयं समं त्रयम् ।
 555 धर्मोऽस्त्री सुकृतं श्रेयः पुण्यं सुचरितं वृषः ॥
 भाग्यं दिष्टं भागधेयं दैवं च नियतिर्विधिः ।
 श्वःश्रेयसं तु कन्याणं श्वोवसीयं शिवं शुभम् ॥
 मङ्गलं भावुकं भव्यं भविकं भद्रमद्रके ।
 कुशलं^२ शोभनं श्रेयः शस्तं च क्षेममस्त्रियाम् ॥
 560 पुण्यपापे त्रिषु द्रव्ये तद्वच्छिवशुभादि च ।
 प्रमोदमोदप्रमदसंतोषामोदसंभदाः ॥
 मुत्प्रीतिर्हर्ष आनन्दाह्लादानन्दधवः सुखम् ।
 शर्म शातमलिङ्गे शमयस्तु शुभदो विधिः ॥
 स्र्य^३र्थस्य^४ श्रैष्ठ्यवादिन्यौ मतल्ली च मचर्चिका ।
 565 प्रकाण्डं तल्लजोद्घौ च प्रशस्तार्थाभिधायकाः ॥

549. 1. BCD. गुणाः सत्त्वं for गुणास्तत्त्वं. 559. 1. A. आशवं for
 कुशलं. 564, 1. B. स्र्यर्थस्य for स्र्यर्थस्य ; 2. श्रेष्ठ for श्रैष्ठ्य.

दुष्कृतमघमेनोऽहः किन्विषमलदुरितपापरेपांसि' ।

दुष्कर्म कलुषरजसी 'वृजिनं पाप्मा तु पुंसि पङ्कोऽस्त्री ॥

शब्द'स्पर्शरसा रूपं गन्धश्च विषयो अमी ।

इन्द्रियार्था इन्द्रियं तु स्यादक्षं करणं च तत् ॥

570

विषयेन्द्रियं हृषीकमथ ज्ञानेन्द्रियं मनः ।

श्रुतिस्त्वग्रसना दृष्टिर्नासाथ चरणौ करौ ॥

उपस्थं वागपानं चेत्येतत्कर्मणमिन्द्रियम् ।

त्वगसृङ्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रानि धातवः ॥

गन्धे' परिमलामोदौ सौरभ्यं सौरभोऽस्त्रियाम् ।

575

घ्राणतर्पणगन्धे तु कषायः सुरभिः कटुः ॥

मनोज्ञगन्धे' सुरभिगन्धिरुच्छिद्रतगन्धिनि ।

उद्गन्धिरिष्टगन्धी तु सुगन्धिर्विस्रमित्यदः' ॥

आमगन्धिनि दुर्गन्धिः' पूतिगन्धिरमी त्रिषु ।

कषायाद्यास्तद्वदर्थं अग्न्युत्पात उपाहितः ॥

580

उत्पातो'पसवारिष्टो'पसर्गा उपलिङ्गकम् ।

अजन्यमीतिरित्येते शब्दाः सप्त समार्थकाः ॥

566. I. A. °रेफांसि for रेपांसि. 567. I, BD. वृजिनं for वृजिनं.

568. A. शब्दः स्पर्शो रसो रूपं for 568a. 574. I. A. गन्धपरि-
मलामोदाः for गन्धे परिमलामोदौ 576, I. A. °गन्धः for °गन्धे.

577. I. A. इत्यथ for इत्यदः. 578. I. B. दुर्गन्धि, C. दुर्गन्धी
for दुर्गन्धिः. 580. I. C. उद्घातोप' for उत्पातोप° 2. B. अरिष्टा
उपसर्गोपलिङ्गकौ, D. अरिष्टा उपसर्गोपलिङ्गकौ for अरिष्टोपसर्गा
उपलिङ्गकम्.

कषाये' तुवरः स्वादौ मधुरो लवणः कटुः ।
 अम्लस्तिक्तो रसाः पुंसि षडेते तद्वति त्रिषु ॥
 इति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 चित्ताध्यायोऽष्टमः ॥

९

पातालाध्यायः

पातालमधोभुवनं बलिसद्म रसातलं च फणिलोकः ।
 अतलं वितलं 'नितलं सुतलं प्रतलं तलातलं' भेदाः ॥
 कुहरं तु रन्ध्रविवरछिद्रबिलश्चभ्ररोकनिर्व्यथनम् ।
 अपि सुषिवपे स्त्रियौ स्यादवटो गर्तश्च भूतलश्चभ्रे ॥
 तिमिरं तमस्तमिस्रं ध्वान्तं क्लीबेऽपि चान्धकारः' स्यात् ।
 अवतमसमन्धतमसं संतमसं क्षयिणि भूयसि ततेऽस्मिन् ॥
 सर्पः पृदाकुभुजगाहिभुजंगभोगि-
 कुम्भीनसोरगभुजंगमगूढपादाः ।
 व्यालद्विजिह्वफणिजिह्वगदन्तशूक-
 काकोदराण्डजरीसृपकाद्रवेयाः ॥

590

582. 1. AC. कषायस्तु for कषाये तु * BCD. om. वत्सकुलवा-
 मनभट्टबाणविरचिते. 585. 1. A. सुतलं नितलं for नितलं सुतलं;
 2. AC. तलं च तद्भेदाः, for तलातलं भेदाः. 588. 1. A. °कारं for
 °कारः.

विषधरचक्रिविलेशयदर्वीकरदीर्घपृष्ठद्वयव्याः ।
 पन्नगपवनभुगाशीविषकुण्डलिनागलेलिहानाथ ॥
 शेषोऽनन्तो वासुकिरहिराडथ' शङ्खतक्षकाश्चतराः ।
 595 कम्बलगुलिकस्वस्तिक' कर्कोटकशङ्खचूड' कौरव्याः ॥
 वैशालेय' महान्तकपद्ममहापद्मनहुषधृतराष्ट्राः ।
 कुञ्जरकुमुदैरावतकुण्डोदरपुण्डरीकबहुकुण्डाः ॥
 कैलासैलापत्रश्चेतमुखाः स्युर्भुजंगमप्रवराः ।
 फणिनः कुण्डलचक्रे वेष्टनमाशीस्तु दंष्ट्रायाम् ॥
 600 डण्डुभः पुण्डरीकश्च राजिलो राजिमत्यहौ ।
 रथाङ्गलाङ्गलच्छत्रस्वस्तिकाङ्कुशलक्षणाः ॥
 फणिनः शीघ्रगतयः सर्पा दर्वीकराभिधाः ।
 मन्दा दीर्घा मण्डलिनो विविधैर्मण्डलैर्युताः ॥
 मालुधानो मातुलाहिरलगर्दो'ऽम्बुपन्नगः ।
 605 अही'रणोऽहिर्द्विमुखो राजसर्पो भुजंगशृक् ॥
 स भुजंगस्त्वजो नाम यः स्यादुभयतोमुखः ।
 गोनसस्तु 'तिलित्सः स्याद्वाहसोऽजगरः शयुः ॥
 वलाहकस्तु कृष्णाहि'रन्धाहिरवनीशयः ।
 दर्वीकरादिभिर्भेदैरशीतिः सर्पजातयः ॥

594. I. C. अधि° for अथ 595. I. D. कार्कोटक for कर्कोटक;
 2. A. चूडोदवहाः for चूडकौरव्याः. 596. I. C. महात्मक for
 महान्तक. 604. I. AC. गर्तो° for गर्दो°. 605. I. A. अहं रणो°,
 C. अभीरणो°, D. आहीरणो° for अहीरणो°. 607. I. AD. तिलिट्सः
 for तिलित्सः. 608. I. A. अलाही° for °अन्धाहि°.

610

वर्षाभूः 'शकलज्योतिः पैङ्गराजो' बलाहकः ।
 शुक्पत्रः 'पुष्पको' ऽहिपताको' निर्विषाहयः ॥
 निर्मुक्तोऽहिर्विमुक्तत्वगहि' निर्लयनी 'स्त्रियाम् ।
 समौ कञ्चुकनिर्मोकौ स्फटायां तु फणः फणा ॥
 गतिर्भुजो भुजंगस्य भोगस्तु फणकाययोः' ।

615

त्रिष्वाहेयं त्वगस्थ्यादि व्यालग्राह्यहितुण्डिकः ॥
 गरलं तु विषं च्वेलस्तत्प्रभेदास्तु दारदः ।
 सौराष्ट्रिको ब्रह्मपुत्रो वत्सनाभः प्रदीपनः ॥
 शौक्लिकेयो महाघोषः शृङ्गी चेत्येवमादयः ।
 त्रयः क्लीबे च काकोल' कालकूटहलाहलाः' ॥
 हालाहलो 'हालहलो हालहालोऽपि' न स्त्रियाम् ।
 विषवैद्यो जाङ्गलिको विषविद्या तु जाङ्गलम् ॥
 नदी पुरी च नागानां भोगवत्यथ कर्दमः ।
 पुमान्निषद्वरः शादो जम्बालः पङ्कमस्त्रियाम् ।
 अर्णव उदधिरुदन्वानब्धिरकूपार आपगानाथः ।
 वरुणालयमकरालयवाराकरसिन्धुसागरसमुद्राः ॥

625

610. 1. A. शकुल°, C. शिकुल° for शकल°; 2. B. पैङ्गराजो for पैङ्गराजो. 611. BD. शुक्ः पुत्रः, for शुक्पत्रः; 2. A. पुष्टोऽही, B. पुष्पिकोऽहिः, D. पुष्पितोऽहिः for पुष्पकोऽहिः; 3. B. °पताका for °पताकः. 612. 1. A. om lines 612-614; 2. D. अहिर्निलयिनी for °अहिर्निलयिनी. 614. 1. C. °देहयोः for °काययोः. 619. 1. A. काशूल for काकोल; 2. A. विलहलः for हलाहलाः. 620. 1. C. हालहालः°, D. हलहलः for हालहलः°; 2. BD. हलाहलः, A. हि न स्त्रियाम् for °ऽपि न स्त्रियाम्.

- रत्नाकरः पयोराशिः पारावारः पयोनिधिः ।
 सर'स्वानूमिमाली च तत्प्रभेदाः स्युरुत्तरे ॥
 लवणेषुसुरासर्पिर्दधिक्षीरोदकात्मकाः ।
 अम्भःपुष्करवारितोयजलवाःपाथोवनार्णःपयः-
 पनीयोदकमेघपुष्पसलिलक्षीराम्बुनीरामृतम् ।
 कीलालं भुवनं कबन्धकमले तज्जीवनं शम्बरं
 630 नारः पुंसि कमव्यये घनरसो नापस्तु भूम्नि स्त्रियाम् ॥
 तरङ्गो भङ्ग ऊर्मिर्वा स्त्री 'वीचिलहरी समे ।
 गुरुषूल्लोलकल्लोलौ तनुषूत्कलिकोर्मिषु ।
 कूलं रोधः प्रतीरं त्रिषु तटमुदधेस्तोयवृद्धौ च कूले
 वेला द्वीपस्तु न स्त्री तटमधिसलिलं न द्वयोरन्तरीपम् ।
 पारावारे तु तीरे परमितरदुमे पात्रमन्तस्तयोः स्या-
 दावर्तश्चक्रम्बुभ्रम उदधिकफः पुंसि डिण्डीरफेनौ ॥
 635 पूरः स्यादम्भसां वृद्धिरोधः स्रोतोऽम्भसां 'स्रुतिः ।
 स्फूर्जथुर्वीचि'विक्षेपे पुलिनं सैकतं समे ॥
 वालुका स्त्री स्त्रियां भूम्नि सिकताः सिकतावति ।
 त्रिषु देशे सिकतिलं भ्रमाः' सलिलनिर्गमाः ॥
 परीवाहो जलोच्छ्वासः प्रभवो मूलमम्भसाम् ।
 640 चक्राणि' पुटभेदाः स्युर्बुद्बुदस्थासकौ समौ ॥

627. I. A पयस्वान् for सरस्वान् 631 I. A. वीची लहरी, BC. वीचिलहरी for वीचिलहरी. 635. I. A. स्रुतिः for स्रुतिः. 636. I. D. वीधि° for वीचि°. 638. I. BD. भ्रमास्तु जलनिर्गमाः for भ्रमाः सलिलनिर्गमाः. 640. I. A. चक्राणि for चक्राणि.

- समुद्रीयं' तु त्रिष्वन्धिभवे सामुद्रिकस्त्वयम् ।
 समुद्रयात्रादैवज्ञो नौस्तरिस्तरणिः स्त्रियाम् ॥
 नौदण्डः क्षेपणी नावमतिक्रान्तेऽतितु त्रिषु ।
 नौतार्ये त्रिषु नाव्यं स्यान्नौभृङ्गे मङ्गमस्त्रियाम् ॥
 645 अर्धनावं तु नावोऽर्धं कूपको गुणवृत्तकः ।
 सेचनं' सेकपात्रं स्यादरित्रं केनि'पातकः ॥
 अग्निः स्त्री काष्ठकुहालः कर्णधारस्तु नाविकः ।
 काष्ठाम्बुवाहिनी द्रोणी' नियामः कर्णधारकः ॥
 कर्णं पृष्ठस्थितारित्रमुडुपं स्रवकोलकौ ।
 यानपात्रं प्रवहणं पोतो भेदे तरण्डकः ॥
 650 सांयात्रिकः पोतवणिक् पोतवाहा नियामकाः ।
 आतरस्तरपण्यं स्यात्कूपकास्तु विदारकाः ॥
 पौलिन्दा'स्तु जलाजीवा जालिको दासधीवरौ ।
 कैवर्तो जालमानायः पवित्रं शणसूत्रकम् ॥
 655 कुवेणी मत्स्यधानी स्याद् बडिशं' मीनवेधनम् ।
 उद्गालो मत्स्यबन्धः स्याद्वराटस्तु कपर्दकः ॥
 मत्स्यभक्षानिमिषाण्डजपृथुलोम' विसारशकुलि'मीनाः स्युः ।
 वैसारिणोऽथ शकलं' शल्कमुलूपं च तच्चचि त्रितयम् ॥

641. C सामुद्रियं, D समुद्रियं for समुद्रीयं. 646. I B. om. II.
 646 and 647; 2. D. केनिपातनम् for केनिपातकः. 648. I. AC.
 द्रोणिः for द्रोणी. 653. I. BCD. पुलिन्दास्तु for पौलिन्दास्तु.
 655. I. AB. बलिशं for बडिशं. 657. I. BD. विसारि for विसारः;
 2. B. शकुल for शकुलि. 658. I. ABD. शकुलं for शकलं.

660

राजीवमकर' मद्गुरवागुर' पल्लव' कशकुलशालाश्च ।
नन्धावर्तकरोहितकुलिशप्रमुखाश्च मत्स्यभेदाः स्युः ॥

665

तिमिस्तिमिंगिलः शृङ्गी वीरल्लश्च महाभषाः ।
शफरः शफरी प्रोष्ठी गण्ड(ड?)कः शकुलार्भकः ॥
महाङ्गाः क्रूरहृदयाः यादांसि जलजन्तवः ।
सहस्र'दंष्ट्रपाठीनौ शिशुकोलूपिनौ समौ ॥
नलमीने चिलिचिमः क्षुद्राण्डो मत्स्यसंहतिः ।
पोतधानं च शङ्खस्तु जलजः कम्बुरस्त्रियाम् ॥
क्षुद्रशङ्खाः शङ्खनखाः शम्बुका'स्त्वम्बुशुक्तयः ।
मुक्तास्फोटस्तु शुक्तिः स्त्री कूर्मः कमठकच्छपौ ॥
मण्डूके' भेकवर्षाभूशालूरलवदर्दुराः ।

670

मण्डूकी दर्दुरी भेकी वर्षाभ्वी कमठी 'दुलिः ॥
वारिण्डः शिलान्तःस्थमण्डूकोऽथ महीलता ।
गण्डूपदः किञ्चलुकः' शिली गण्डूपदी समे ॥
जलौकसः' स्त्रियां भूम्नि जलूका 'रक्तपा च सा ।
तन्तुनागो वराहः स्याद् ग्राहो वरुणपाशकः ॥

659. 1. C. adds मत्स्यगुर° after मकर; 2. BD. वाकुर for वागुर;
3. AC बल्लव for पल्लवक. 664. 1. BD. सहस्रदंष्ट्रः पाठीनः for
सहस्रदंष्ट्रपाठीनौ. 667. 1. D. शम्बुकाः शम्बु° for 'शम्बुकास्त्वम्बु°.
669. 1. A. om. 1 669. 670. 1. ABC. दुली for दुलिः. 672.
1. A. किञ्चलीकः; D. किञ्चिलिकः for किञ्चलुकः. 673. 1. A.
transp. 1. 673 after 1. 678; C. reads 1 673 as रक्तपा तु
जलूकायां स्त्रियां भूम्नि जलौकसः; 2 A रक्तपावना, D. रक्तपाश्च for
रक्तपा च सा.

675

नागोऽथ नक्रः कुम्भीगः^१ कुम्भी गोमुख इत्यपि ।
जले भ्रमन्ति ये शीघ्रं कीटास्ते जलजालिकाः^२ ॥
दीर्घकोशी^३ तु दुर्नामा^४ निहाका गोधिका समे ।
स्यात्कुलीरः कर्कटकस्तस्मिन् षोडशपादपि^५ ॥
सरित्स्रवन्ती तटिनी तरङ्गिणी

680

सरस्वती सिन्धुरगात्मजापगा ।
नदी धुनी निर्भरिणी च निम्नगा
समुद्रकान्ता हृदिनी च वाहिनी ॥
स्रोतस्विनी द्वीपवती सैव शैवलिनीति च ।
मन्दाकिनी विष्णुपदी गङ्गा गीर्वाणनिम्नगा ॥
जह्नु कन्या त्रिपथगा तिस्रोताः स्कन्दसूरपि ।
पतंगकन्या कालिन्दी यमुना च यमस्वसा ॥
कवेरकन्या कावेरी सद्योनिर्मरुद्धा ।

685

ताम्रपर्णी तु ताम्राथ रेवा मेखलकन्यका ॥
सोमोद्भवा नर्मदा च विपाशायां विपाट् स्त्रियाम् ।
गोदा गोदावरी सैतवाहिनी बाहुदार्जुनी^६ ॥
कर्तोया सदानीरा कृष्णा स्यात्कृष्णवेणिका ।

690

शतद्रुस्तु^७ शितद्रुः^८ स्यात्प्रणीता पारियात्रजा ॥

675. 1. BD. नक्रकुम्भीरौ for नक्रः कुम्भीरः. 676. 1. CD. कालिकाः
for जालिकाः. 677. 1. AB. °केशी for कोशी; 2. AD. दुर्नाम्नी
for दुर्नामा. 678. 1. A. adds 1. 673. after 1. 678. 688. 1. BD.
अर्जुना for आर्जुनी. 690. 1. B. शरद्रु° C शुतुद्र° for शतद्रु°; 2.
D. शुशुद्धिः for शितद्रुः.

हिरण्यबाहुः शोणः स्यात् संभेदः^१ सिन्धुसंगमः ।
 शरावती वेत्रवती चन्द्रभागा सरस्वती ॥
 अथ गण्डकी परुष्णी कोकासिक्री कुहुः सिनीवाली ।
 सरयुः सहस्रवक्त्रा कृतमाला लघुश्रेणी ॥
 695 ऋषिकुल्या शुक्तिमती सिन्धुश्चर्मणवती शिप्रा^२ ।
 देव^३ स्मृतिर्वितस्ता तमसा तपती दृषद्वती तापी^४ ॥
 शिवा पयोष्णी निर्विन्ध्या पुष्पभद्रा पयस्वती^५ ।
 देविका^६ गोमती वेत्रा^७ चित्रकूटा कुमुद्वती ॥
 त्रिसामा^८ कौशिकी मालिन्याद्या बह्यो महापगाः ।
 700 नदभेदौ^९ तु भिद्योद्वयौ^{१०} त्रिषु स्यात्सौरसैन्धवम् ॥
 सुरसिन्धुभवं यत्तद्भाविकं देविकाभवम् ।
 नदीभवं तु नादेयं सारवं सरयूभवम् ॥
 प्रसन्नमच्छं कलुषमनच्छं चाविलं त्रिषु ।
 कासारः सरसी सरः कमलिनी पद्माकरो दीर्घिका
 वाणी द्वौ तु महाजलौ हृदनदौ क्षुद्रा सरित्कृत्तिमा ।
 कुल्या स्यादथ खातके तु सलिलाधारस्तटाकोऽस्त्रियां
 705 वेशन्तोऽल्पसरश्च पल्वलमथो अन्धुश्च कूपः प्रहिः ॥

691. 1. BD. संभेदाः सिन्धु संगमाः for संभेदः सिन्धुसंगमः. 695 1. AB. सृप्रा, C. स्रबा for शिप्रा. 696. 1. BD. वेदस्मृति^१ for देव-स्मृति^२; 2. AC. तापिः for तापी. 697. 1. B. कुमुद्वती for पयस्वती. 698. 1. A. om. 1. 698; 2. A. वेत्रकुटी चित्रा for वेत्रा चित्रकूटा. 699. 1. A. reads 1 699 as: त्रियामा काशिकी माली स्याद्या बह्व्यो महापगाः. 700. 1. BD भेदे for भेदौ; 2. C विन्ध्योत्थौ for भिद्योद्वयौ.

- उदपानोऽस्य^१ थाहाव उपकूपजलाशये ।
 निपान^२ मवखातस्तु स्यादुत्कीर्णश्चुरी^३ स्त्रियाम् ॥
 पद्मोऽस्त्री शतपत्रं पङ्कजमरविन्दमम्बुजं नलिनम् ।
 सरसीरुहतामरसे सारसमम्भोरुहं कमलम् ।
 710 सहस्रपत्रं राजीवं^४ नालीकं विसनाभिजम्^५ ।
 पङ्केरुहं सरसिजं महोत्पलकुशेशये ॥
 पुष्करं पुण्डरीकं तु पाण्डरे सरसीरुहे ।
 रक्ते तस्मिन् कोकनदं रक्तोत्पलमिति द्वयम् ॥
 स्यादुत्पलं कुवलयं नीलाब्जेन्दीवरे समे ।
 715 सौगन्धिके तु कल्हारं रक्तसंध्यकहल्लके^६ ।
 कुमुदं कैरवं पद्मप्रभृतीनां कदम्बके ।
 पण्डमस्त्री शिफाकन्दः^७ शालूकं^८ नालमस्त्रियम् ॥
 मृणालं तु त्रिषु विसं^९ किञ्जल्कः केसरोऽस्त्रियाम् ।
 बीजकोशो वराटः स्यात्पद्माक्षं पद्मकर्कटी ॥
 720 संवर्तिका नवं पर्णं वारिपर्णी^{१०} तु कुम्भिका ।
 शृणालिनीविसिन्यौ तु कमलिन्यां कुमुद्वती ॥
 सुदिन्यां स्त्रियां नीली शैवालं शैवलः पुमान् ।

706. 1. BD. °पानस्तथा° for °पानोऽस्यथा°. 707. 1. B. निखान°, A. निवाहस for निपान; 2. A. उत्कीर्णश्चुरिः°; B. °उत्कीर्णकरा, for उत्कीर्णश्चुरी. 710. 1. C. नालीकं राजीवं for राजीवं नालीकं; 2. BD. °नाभिकम् for नाभिजम्. 715. 1. A. हल्लहकम् .for हल्लके. 717. 1. C. °कन्दे for कन्दः; 2. C शालूरं for शालूकं. 718. 1. A. किञ्जल्के for किञ्जल्कः. 720. 1. A. °पर्णा for °पर्णी.

आदिदेवहरिपालग्रहच्यन्दनिःस्वनैः ।

कालचित्तादिपातालैरिहाध्याया नवोदिताः ॥

इति ॐवत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
पातालाध्यायो नवमः

॥ इति प्रथमः काण्डः ॥

— :ॐ: —

द्वितीयः काण्डः

१०

वसुंधराध्यायः

725

भूर्भूमिर्वसुधा मही वसुमती विश्वंभरा मेदिनी

गोत्रा गौर्धरणी समुद्ररशना सर्वसहोर्वी क्षमा ।

पृथ्वी क्षमा पृथिवी रसा क्षितिरिलानन्ताचला काश्यपी

क्षोणी ज्या जगती स्थिरा कुरुवनी धात्री धरित्री धरा ॥

वसुंधरा भूतधात्री सैव सस्यधनोर्वरा ।

मृत्तिका मृत्प्रशस्तायां मृत्सा मृत्स्ना च मृद्युमे ॥

पुमानूषः क्षारमृत्स्यादिरिणोषवदूषराः ।

730

देशे त्रिषूषबहुले स्थली चाकृत्तिमे^१ स्थले ॥

मरुर्धन्वा च पुंसि द्वौ खिलं चाग्रहतं^२ त्रिषु ।

द्यावापृथिव्यौ रोदस्यौ द्यावाभूमी च रोदसी ॥

ॐ B after नवमः adds: करुणा मस्तृणा लोकप्रवणा शरणार्थिषु ।
प्रगुणा भरणा वाणी स्मरणानुगुणास्तु मे ॥ प्रथमः काण्डः समाप्तः ॥
D follows B but afterगुणास्तु मे ॥ adds: ॐ इति
शब्दरत्नाकरे प्रथमः खण्डः समाप्तः ॥; A. खण्डः for काण्डः; C. after
काण्डः adds:- साङ्गोपाङ्गः समाप्तः । 730. I. BD. स्यात् कृत्तिमे;
A. च स्यात्कृत्तिमे for चाकृत्तिमे. 731. I. A. च ग्रहतं for चाग्रहतं.

- अथ स्याज्जगती लोको विष्टपं भुवनं जगत् ।
 ब्रह्मादि^१स्तम्बपर्यन्तं ब्रह्मस्तम्बो^२ऽखिलं जगत् ॥
 735 वर्षोऽस्त्री भारतादिनि तानि रयुर्नव भारतम् ।
 दक्षिणोत्तरतो वर्षशैलास्तेषां व्यवस्थिताः ॥
 तन्नाम्नैषां यदन्वख्या^३ तेन हैमवतं च तत् ।
 परस्मिन्नेव^४मुन्नेयं वर्षे वर्षेऽद्रिनामतः ॥
 हैमकूटं किंपुरुषं हरिवर्षं तु नैषधम् ।
 740 रम्यवर्षं तु नैलं स्याच्छ्वेतवर्षं हिरण्ययम् ॥
 कुरुवर्षं^५ शार्ङ्गवतं सौमेरवमिलावृतम् ।
 भद्राश्वः पूर्वतो मेरोः केतुमालं तु पश्चिमम् ॥
 जम्बूस्तक्षकुशक्रौञ्चशाकशात्मलिपुष्कराः^६ ।
 द्वीपवृक्षा इमे सप्त द्वीपास्तन्नामपूर्वकाः ।
 745 नीवृज्ज^७नपदौ देश^८विषयौ राष्ट्रमण्डले ।
 का^९श्मीरावन्तिमद्रद्रमिडमगधसौवीरकर्णाटलाटाः
 पाञ्चालाङ्गतिगर्ताः कुरुमलदकलिङ्गोत्कलाः कामरूपाः ।
 लम्पा^{१०}काश्चीनगौडा मरुकु^{११}कुरमहाराष्ट्रसौराष्ट्रसाल्वाः
 वङ्गा^{१२}भङ्गालसुद्धाः^{१३}शकमल^{१४}भ(य?)विदेहान्ध्रनेपालपुण्ड्राः ॥

734. 1. A. स्तम्भ for स्तम्ब; 2. A. स्तम्भो° for स्तम्बो°. 737. 1. BD. यदन्याख्या for यदन्वाख्या. 738. 1. AD. °न्नव° for °न्नेव°. 741. 1. C. हरिवर्ष for कुरु°. 743. 1. A. पुष्कलाः for पुष्कराः. 745. 1. C. जनपदो for जनपदौ; 2. A. देशे विषयो; C. देशो विषयो for देशविषयौ. 746. 1. A. काशीर for काश्मीर. 747. 1. A. लम्बाकाश्चिन°, B. लम्पाकाश्चिन°, C. लम्बाकाश्मीर, D. लम्पाकाश्मीनं, with Supra line र for न for लम्पाकाश्चीन°; 2. ABD. वङ्गा for वङ्गा; 3. A. सूद्धाः for सूद्धाः; 4. A. मल्ह for मलभ°

- को^१सलकेकयहूणा घू^२र्जरयौधेयहेहया मत्स्याः ।
 गान्धारसिन्धुजावकसिंहलका^३म्बोजसोमकाम्बष्ठाः ॥
 750 पल्लवकेरलपाण्ड्याश्चेदिमहावीरदारददशार्णाः ।
 भल्लाटभोजसौकरहेलाहिच्छत्रभौरिकविदर्भाः ॥
 कुन्तियुगंधरशिबयस्त्रैपुरतोच्चारकुन्तलारट्टाः ।
 मेखलकशूरसेना आभीरकरूशमौखरकिराताः ॥
 पल्लवचोलानर्ता^४ भोडमहाभोडजोनककलिङ्गाः ।
 755 बाह्लीकपारसीका जाङ्गलकाद्याश्च जनपदविशेषाः ॥
 मगधाः कीकटाः सुब्बा^५ राठाश्चीनाः करम्भकाः ।
 कलिङ्गास्तैतिलाः शूरसेनाः स्युः शूरसेनयः ॥
 प्राग्ज्योतिषाः कामरूपाः विदर्भाः क्रथकैशिकाः ।
 प्रत्यग्र^६थास्त्वहिच्छत्रा गान्धारास्तु दिगन्धकाः ॥
 760 जालंधरास्त्रिगर्ताः स्युस्तोच्चारास्तु सुहालिकाः^७ ।
 चोलाः स्युरुत्पलावर्ताः कुन्तलास्तु^८ पहालिकाः ॥
 भौरिकाः स्युः समतटा महाराष्ट्रास्तु^९ गण्डकाः ।
 कुमालकास्तु सौवीरा विदेहास्तीरभुक्तयः^{१०} ॥

748. I. A. कोसल° for कौसल°; 2. A. गौर्जर, B. हूर्जर, D. हूर्जर
 with supra line घू for हू for घूर्जर. 749. I. A. काम्बोज for
 काम्बोज. 754. I. D. बोडमहाबोड for भोडमहाभोड. 756. I. A.
 रान्धाः, C. राट्टाः for राठाः 759. I. C. प्रत्यग्रहाः for प्रत्यग्रथाः.
 760. I. A. सहेलिकाः for सुहालिकाः. 761 I. A. °स्तु पहालिकाः,
 B. °स्तूपहालिकाः, C. °स्तु सुहालकाः D. °स्तपहालिकाः for °स्तु
 पहालिकाः. 762. I. A. दण्डकाः for गण्डकाः. 763. I. B. हुत्तयः,
 D. हूतयः for भुक्तयः.

- 765 सांवास्तु कालकुत्सीया अङ्गाश्च चम्पोपलक्षणाः ।
 कुह्वालिंकास्तु यौधेया मरवस्तु दशेरकाः ।
 लम्पाकास्तु मुरुण्डाः^२ स्युर्मलिवाः स्युरवन्तयः ॥
 तुलुष्का यवनाश्चेद्याश्चेदयो दारुकाश्च ते ।
 सिन्धवोऽमी तु काश्मीरप्रमुखाः पुंसि भूम्नि च ॥
 770 तेषां मध्ये स्त्रियामेव स्त्रावन्त्यस्तीरमुक्तयः ।
 दक्षिणा बिन्ध्यशैलाद्ये देशास्ते दक्षिणापथाः ॥
 अथ देशे शरावत्या उदीच्यः पश्चिमोत्तरे ।
 प्राच्यः प्राग्दक्षिणे देशे मध्यदेशे तु मध्यमः ॥
 प्रत्यन्तो म्लेच्छदेशः स्यादपरान्तस्तु पश्चिमः ।
 आकरस्तु खनिः स्त्री स्याद्रुमा तु लवणाकरः ॥
 775 कालायसान्ध्रकाश्मीरसिङ्गला रत्नभूमयः ।
 शर्करा देशद्विषदोर्देशे शर्करिलं त्रिषु ॥
 शर्करावति देशेऽपि शर्करोऽथ जलान्विते ।
 कच्छः पुमाननूपः स्यात्कर्करा प्रखरा मही ॥
 पांसुलः पांसुबहुले नड्वलो नडभूमयि ।
 780 पङ्किलः पङ्कबहुले वेतस्वान् वेतसान्विते ॥
 शाद्वलः शादसंछन्ने कुमुद्रान् कुमुदोत्तरे ।
 त्रिष्वनूपादयो गोष्ठं गोस्थानं पुंसि तु व्रजः ॥

764. I. AC. चम्बोप for चम्पोप. 765. I. A. कुह्वालिंकाः, B. कुह्वालिंकाः, D. कुह्वालिंकाः for कुह्वालिंकाः. 766. I. AC. लम्पाकाः for लाम्पाकाः; 2. मुरुण्याः for मुरुण्डाः. 768. I, AC. काशीर for काश्मीर. 769. I. A. तीरहूर्तयः, BD. तीरहुत्तयः for तीरमुक्तयः. 775. I. A. काशीर for काश्मीर.

785

गौ^१ष्टीनं भूतपूर्वं तद्गोष्ठश्च गोष्ठगे शुनि ।
उपजिह्वोपदीका स्त्री वग्री सैवोपदेहिका ॥
पुंनपुंसकयोर्वग्रीकूटं वल्मीकमित्युभे ।

790

नाकुर्ना वामलूरश्च ^१श्रीवासः कृमिपर्वतः ॥
अग्रहारो द्विजावासो ग्रामसंवसथौ समौ ।
क्षुद्र^१ग्रामे ग्रामटिका पल्ली खर्वट इत्यपि ॥
ग्रामेयकाश्च ग्रामीणा ग्राम्याश्च ग्रामवासिनः ।
सीमसीमे स्त्रियौ पुंसि त्वाघाटोऽवधिरित्युभौ ॥

795

पक्कणः शबरावासो घोष आभीरपल्लिका ।
जाङ्गलो निर्जलो देशो विरलद्रुमपर्वतः ।
अवपातस्तु वारिः स्त्री दारणग्रहणक्षितौ ॥
स्यान्नदीमातृको देशो नद्यम्बूत्पन्नजीवनः ।
वृष्टिसंपन्नवृ^१त्तिर्यः स देशो देवमातृकः ॥
अथ वर्त्मानं पन्था मार्गोऽध्वा पदवी सृतिः ।
सरणिः पद्धतिः पद्या वर्त्तन्येकपदीति च ॥
सुपन्थाश्चातिपन्थाश्च सत्पथश्च शुभे पथि ।
कदध्वा कापथो व्यध्वो दुरध्वो विपथः समाः ॥
अपन्थास्त्वपथं दूरशून्ये प्रान्तरमध्वनि ।
संक्रमो दुर्गमार्गः स्याच्छृ^१ङ्गाटं तु चतुष्पथम् ॥

800

783. I. AC. गोष्टीनं for गौष्टीनं. 786. I. BD. also read भूआवः
for श्रीवासः. 788. I. AB. क्षेत्रग्रामे for क्षुद्रग्रामे. 795. I. BD. वृद्धिः
for वृत्तिः. 801. I. A. शृङ्गाटस्तु for शृङ्गाटं तु.

805

जङ्घापादश्चतुष्पादस्त्रिपादस्तु गृहान्तरम् ।
 प्रतिमार्गो बद्धपथः प्राग्वंशः पदिकोऽपि च ॥
 यवाष्टकं त्वङ्गुलो ना शमस्तु चतुरङ्गुलः ।
 निष्टिरिष्टाङ्गुलोऽथ स्याद्वितस्तिर्द्वादशाङ्गुलः ॥
 वितस्तिर्युग्मं किष्कुः स्यान्नल्वः किष्कुचतुःशतम् ।
 गव्यूतिः क्रोशयुग्मं स्याद्योजनं योजनापि च ॥
 इति *श्रीवत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 वसुंधराध्यायो दशमः ॥

—१०२०००००—

११

पर्वताध्यायः

810

अचलशिलोच्चयशैलक्षितिधरगिरिगोत्रपर्वताहार्याः ।
 नगशिखरिसानुमदगग्रावमहीध्राद्रिधरधराकीलाः ॥
 रजतगिरिः कैलासः शंकरगिरिरेकपिङ्गुशैलश्च ।
 उदयः पूर्वगिरिः स्यादस्तश्चरमाद्रिरद्रिराजस्तु ॥
 हिमवांश्चन्दनशैलो मलयस्त्रिककुत् त्रिकूटगिरिः ।
 प्रस्रवणमाल्यवन्तौ मन्दरमन्थानभूधरौ च समौ ॥
 चक्रवालस्तु चक्राद्रिलोकालोकः परावरः ।
 हिरण्यनाभौ मैनाकः पारियात्रः सुदारुकः ॥

815

802. 1. AC. ग्रहान्तरम् for गृहान्तरम्. 803. 1. AC. बन्धपथः for बद्धपथः; 2. A. पथिको° for पदिको°. 805. 1. BD. निदिष्टिः, A. निष्टिः for निष्टिः. *BCD. om. श्री वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते.

- महेन्द्रो मलयः सद्यः शुक्तिमान् ऋक्षपर्वतः ।
 दिन्ध्यश्च पारियात्रश्च सप्तैते कुलपर्वताः ॥
 कूटोऽस्त्री शृङ्गशिखरे प्रपातस्तु भृगुः समौ ।
 तटं त्रिषु नितम्बः^१ स्नुः सानुप्रस्थे तु पुंसि वा ॥
 820 मेखला कटकोऽस्त्री स्याद्रुहं तु गुहा दरी ।
 कन्दरः कन्दरा कुञ्जनिकुञ्जौ वा नपुंसकौ^१ ॥
 कुटु^१ङ्गोऽस्त्री त्रयश्चामी वृक्षादिपिहितान्तरे ।
 प्रस्तरोपलपाषाणग्रावाश्मानः शिला दृषत् ॥
 गिरेरुपत्यकाधोभूरुर्ध्वभूमिरधित्यका ।
 825 स्थूलोपला गिरेर्भ्रष्टा गण्डशैलाश्च गण्डकाः ॥
 भरी^१ तु निर्भरभरावुत्सः प्रस्रवणं गिरेः ।
 शुण्डी शौण्डं चूतको ना पादाः पर्यन्तपर्वताः ॥
 स्याच्छिलाजतु शैलेयं गिरिधातुस्तु गैरिकम् ।
 शस्त्रं कालायसं तीक्ष्णं कृष्णं पारशवायसी ॥
 830 गिरिसारोऽश्मसारश्च^१ सरकः सार^२ आयसः ।
 धूर्तसिंहाणमण्डूराण्यमूनि त्रीण्ययोमले ॥
 अयोमणिस्त्वयस्कान्तः स्यादायोविकृतिः^१ कुशी ।
 पीतलोहः^१ स्त्रियां रीतिरारकूटकमस्त्रियाम् ॥

819. 1. AC. नितम्बस्तु for नितम्बः स्नुः. 821. 1. CD. नपुंसके
 for नपुंसकौ. 822 1. BD. कुडुङ्गः, C. कटकः for कुटुङ्गः. 826. 1.
 BD. दरी for भरी. 830. 1. A. रसकः for सरकः; 2. C. आयसम्
 for आयसः. 832. A. कुशः for कुशी. 83. 1. A. 1. पित्तलोहोऽस्त्रियां
 for पीतलोहः स्त्रियां.

835

पित्तलं कपिलोहं स्याद्राजरीतिर्महेश्वरी ।
 काञ्चनी कपिला राष्ट्री ब्राह्मणी चारमस्त्रियाम् ॥
 पञ्चलोहं गुरुज्येष्ठं निष्ठुरं दारुकण्टकम् ।
 अन्यलोहं सिंहमलं मलिकासरटी स्त्रियाम् ॥
 कांस्यं घण्टास्वनं नाट्यं सौरष्ट्रं रवणं मलम् ।
 कृत्रिमं लोहजं भूरिलोहं चासुरसंज्ञकम् ॥

840

सीसोऽस्त्री त्रपुसं च स्याद्योगेष्ठं भुजगाह्वयम् ।
 त्रपु नागं चीनपट्टं हेमघ्नं यवनेष्टकम् ॥
 रङ्गं त्रपुविकारे तु त्रिषु त्रापुषमित्यदः ।
 गुरुपत्रं त्रपु क्षोभ्यं पिच्छटं मुखभूषणम् ॥
 परासं हेमजं रङ्गं वङ्गं तमरुकं शठम् ।

845

काचः चारोऽथ चपलो रसः सूतश्च पारदः ॥
 कुरुविन्दं हंसपादं हिङ्गुलं जातिलिङ्गकम् ।
 मनःशिला तु कुनटी नागजिह्वा मदारसा ॥
 रञ्जनी रोचनी विद्युद्रसनेत्री विगन्धिका ।
 मनोगुप्ता च नेपाली करवीरा कला च सा ॥

834. 1. D. स्याद्भ्राज' for स्याद्राज°. 835. 1. C. रौद्रं for राष्ट्री.
 837. 1. BD. सिन्धुमलं for सिंहमलं; 2. A. नीतिका सरटिः स्त्रियौ,
 C. नीविकासरटी स्त्रियौ for मलिकासरटी स्त्रियाम्. 838. 1. A. रावणं,
 BD. लवणं for रवणं. 840. 1. B. deletes lines 840. and 841;
 2. त्रपुसीनं, A. त्रपुसीसं for त्रपुसं च. 842. 1. B. रागं for रङ्गं.
 843. 1. BD. पिच्छदं for पिच्छटं. 844. 1. B. रागं for रङ्गं; 2. A.
 वंकं तमनुकं, B. वङ्गं तमरुकं, C. वङ्गन्तमरुकं for वङ्गं तमरुकं. 846.
 1. BD. पदं for पादं; 2. B. हिङ्गुजं for हिङ्गुलं. 848. 1. BD. रस-
 नेत्र for रसनेत्री. 849. 1. A. ना for सा.

850

हरितालं^१ तु खर्जूरं पीतनं नटभूषणम् ।
 वंशपत्रं तालं^२मालं पिञ्जरं रोमहृद्ररम् ॥
 गन्धाश्मा गन्धकः पीतः पामशत्रुः सुगन्धिकः ।
 अभ्रकं व्योममेघाख्यं गिरिजामलमित्यपि ॥
 सौराष्ट्री कालिका काली मृगाख्या पार्वती सती ।

855

आढकी तुवरी ताली भूनामा च मृगाह्वया ॥
 शुक्लधातौ पाकशुक्ला कटिनी कर्कटी कटी ।
 बोलः पिण्डः शशः प्राणो गोलो गण्ड(न्ध?)रसो रसः ॥
 अथ गोला तु नेपाली मात्तिकं चक्रसंज्ञकम्^३ ।
 स्रोतोञ्जनं तु सौवीरं कापोताञ्जनयामुने^४ ॥

६६०

तुत्थाञ्जनं^५ शिखिग्रीवः^६तुन्नकमयूरकम् ।
 रीतिपुष्पं पुष्पकं च पौष्पकं कुसुमाञ्जनम् ॥
 रसाञ्जनं तार्क्ष्यशैलं शैलेयं रसगर्भकम् ।
 तुत्थं तु^७ 'दार्विककाथसंभवं कर्परीति च ॥
 कुलालिका कुम्भकारी चक्षुष्या च कुलत्थिका ।

इति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 पर्वताध्याय एकादशः ॥

— :❀: —

850. B. अरि for हरि. 851. I. A. नालमूलं for तालमालं. 858.
 I. B. संज्ञिकम् for संज्ञकम्. 859. I. A. कलातीजनयामुने for
 कापोताञ्जनयामुने. 860. I. AC. तुत्थाञ्जने for तुत्थाञ्जनं. 863. I.
 C. दार्विकं for दर्विक. ❀ BCD. om. वत्सकुलवामनभट्टबाण-
 विरचिते.

१२

वनाध्यायः

865

काननं विपिनारण्यगहनानि वनं वनी ।
 अटवी दवदावौ च कान्तारं सत्रमित्यपि ॥
 वन्या वनसमूहे स्याद्वन्यं वनभवे त्रिषु ।
 महारण्यमरण्यानी ग्रस्तारस्तु तृणाटवी ॥
 कृत्रिमं वनमारामं उद्यानोपवने समे ।

870

राज्ञां तु वनमाक्रीडो वेशमारामस्तु निष्कुटः ॥
 गणिं कामात्यभवनोपवने वृक्षवाटिका ।
 ग्रमदवनं तद्यत्स्यादुपवनमन्तःपुराङ्गनाद्युचितम् ॥
 पादपवृक्षपलाशिद्रुमतरुकुटविटपिशाखिनगसालाः ।
 अगमो द्ररगो भूरुट् कुजोऽनोकह इत्यपि ॥

875

वन्ध्योऽफलोऽवकेशी स्यादवन्ध्यस्तु फलेग्रहिः ।
 पुष्पितो जातपुष्पः स्यात् फलिनः फलवान् फली ॥
 उत्फुल्लफुल्लसंफुल्लग्रफुल्लविकचस्फुटाः ।
 व्याकोचोन्मिषितोन्निद्रोद्बुद्धा वन्ध्यादयस्त्रिषु ॥
 वानस्पत्यः फली पुष्पात् फन्यपुष्पाद्वनस्पतिः ।

880

फलपाकावसनाः स्युरोषध्यो व्रततिर्लता ॥

865. I. AC. वनं न ना for वनं वनी. 869. I. B. वन आराम उद्यान°, AC. वनमाराममुद्यान° for वनमाराम उद्यान°. 871. I. C. गहनानामात्यपवन° for गणिका°. 872. I. A. °भ्युचितम् for °द्युचितम् 873. I. BD. शालाः for सालाः.

- वल्ली च वल्लरी चाथ सैव वीरुत् प्रतानिनी ।
 गुल्मिन्युलपमस्त्री तु कोटरो निष्कुहः' पुमान् ॥
 बुध्ना'ङ्घ्री मूलनेत्रे च शिखराग्रे शिखा स्त्रियाम् ।
 त्वक्त्वचाच (छ ?) ल्लयश्चोलो वल्कं वल्कलमस्त्रियाम् ॥
 885 परुः पर्व पुमान् ग्रन्थिर्विस्तारो विटपोऽस्त्रियाम् ।
 शाखालता स्कन्धशाखा शाला' तुल्ये शिफाजटे ।
 अवरोहस्तु सा' शाखा या मूलादग्रमाश्रिता ॥
 अस्त्री स्थाणुर्ध्रुवः शङ्कुरङ्कूरोऽङ्कुरमस्त्रियाम् ।
 स्तम्बः प्रकाण्डमस्त्री स्याद्द्रुमश्चाश्वशाखाशिफः क्षुपः ॥
 890 अप्रकाण्डे स्तम्बगुल्मौ द्रुमाङ्कः'कण्टकोऽस्त्रियाम् ।
 समौ स्कन्धप्रकाण्डौ द्वौ सारो मज्जा समाबुभौ ॥
 स्युरुच्छ्रायोच्छ्रयोत्सेधा नगादीनां समुन्नतौ ।
 माढिः' शङ्कुः पत्रसिरा त्रिषु शुङ्गा च कोशिका' ॥
 पल्लवोऽस्त्री किसलयं प्रवालं पुंनपुंसकम् ।
 895 जालकं चारकः पुंसि कलिका कोरकोऽस्त्रियाम् ॥
 मुकुलोऽस्त्री कुड्मलो'स्त्री वल्लरी मञ्जरी स्त्रियौ ।
 गुलुच्छगुच्छस्तवकाः पुष्पं तु कुसुमं सुमम् ॥

882. I. BD. निष्कुटः for निष्कुहः. 883. I. AC बुध्नोऽङ्घ्रिः for बुध्नाङ्घ्री. 886. I. A. शाखा, B. शफा for शाला. 887. I. BD. शाखा या मूलादग्रं समाश्रिता for सा शाखा या मूलादग्रमाश्रिता. 890. I. A. धूमाङ्कः for द्रुमाङ्कः. 893. I. A. माढिः, B. माठः for माढिः; 2. A. केशिका, B. कौशिका, D. गोशिका for कोशिका. 896. I. A. कश्मलो° C. कुड्मलो° for कुड्मलो°.

मणीचकं प्रसूनं च सूत्रं सुमनसः स्त्रियः ।

प्रसवो'मकरन्दस्तु मरन्दः पुष्पजं मधु ॥

- 900 पुंसि च्छदश्छदनपत्रपलाशपर्णबर्हं दलं रजसि पुष्पभवे परागः ।
निर्यासलग्रखपुरास्तु समाः प्रसून'बन्धस्तु वृन्तमथ सस्यफले समाने ॥

विदलः पाटितं दारु काष्ठं दार्विन्धनैधसी' ।

इध्ममेधः समित् स्त्री स्याद्वं'शिर्ना परुरङ्कुरः ॥

पुंनागाभ्रादिकं सर्वं द्विहीनं फलपुष्पयोः ।

- 905 आश्वत्थमैङ्गुदं म्लानं नैयग्रोधं च बार्हतम् ॥

शैग्रवं वैणवं च स्युरश्वत्थादिफले क्रमात् ।

फले स्वलिङ्गा व्रीह्याद्या हरीतक्यादयस्तथा ॥

पुष्पे स्वलिङ्गा जात्याद्याः पुष्पे क्लीबे च पाटला ।

विदार्याद्यास्तु मूलेऽपि जम्बुः स्त्री जम्बु जाम्बवम् ॥

- 910 तत्फलेऽथ स्त्रियामेव शिम्बी स्यात् फलकोशिका ।

अश्वत्थपिप्पलगजाशनबोधिवृक्ष-

यज्ञद्रुमाश्वलदलोऽथ पलाशपर्णौ ।

यज्ञीयकिंशुकसमिद्द्रुमवातपोता

ब्रह्मद्रुमे स्युरथ दन्तशठः कपित्थः ॥

दधित्थमन्मथदधिफलपुष्पफला अपि ।

आम्ने 'माकन्दकामाङ्गचूतास्तस्मिन् ससौरभे ॥

899. I. C. लतान्तं for प्रसवः. 901. I. A. बद्धः for बन्धः

902. I. BD. दार्विन्धने समे for दार्विन्धनैधसी. 903. I. B. वरुर्ना

A. वशिर्ना for वंशिर्ना; 2. BD. अङ्कुरम् for अङ्कुरः. 914. I. A.

यागन्तं for माकन्द.

- 915 सहकारो रसालश्च जटा'लो बहुपाद्वटः ।
 न्यग्रोधोऽथ नदीसर्ज इन्द्रद्रुः ककुभोऽर्जुनः ॥
 वीरद्रुश्च 'सुगन्धिः स्यादर्जुनश्च (नाख्यो ?) धनंजयः ।
 अश्वकर्णो लतावृक्षः कुशिको दीर्घवृन्तकः ॥
 राजकद्रुरजाकर्णस्तिमिश'स्तु रथद्रुमः ।
- 920 अश्मगर्भो' रक्त'सारः स्यन्दनो नेमिरित्यपि ॥
 नागरङ्गस्तु नारङ्गो नार्यङ्गस्तक्रवासनः ।
 जम्बीरे दन्तशठो जम्भलजम्भीरजम्भलिकुचाश्च ॥
 चरणे सिततरुवरुणौ सेतुकुमारौ च तिक्तशाकश्च ।
 अभया पूतना पथ्या हरीतक्यमृता शिवा ॥
- 925 वयःस्था' श्रेयसी नन्दी निर्व्यथा रेंचकी जया ।
 अमृता स्यात्तिष्यफला' श्रेयःस्थामलकी त्रिषु ॥
 पारिभद्रस्तु निम्बद्रुर्मन्दारः पारिजातकः ।
 अक्षस्तुपः कर्षफलः कलिद्रुर्विभीतकः स्यात् त्रिषु भूतवासे ।
 मधुद्रुमः स्वादुफलो मधूकः स्वादुप्रसूनश्च गुडप्रसूनः ॥
- 930 चानप्रस्थो 'मधुष्ठीलो जलजेऽत्र मधूलकः ।
 गायत्री खदिरः शल्यः कुम्भाण्डो दन्तधावनः ॥

915. 1. A. जटिलः for जटालः. 917. 1. C. सुगन्धः, D. सुगन्धी
 for सुगन्धिः. 919 1. B. तिमिरः for तिमिशः. 920 1. B. अश्वगर्भः
 for अश्मगर्भः; 2. C. रत्नसारः for रक्तसारः. 925. 1. D. वचस्था
 for वयःस्था. 926. 1. ABD. फली for फला. 930. 1. C.
 मधुष्ठीलः शैलजैत्र, D. मधुष्ठीलः शैलजेऽत्र for मधुष्ठीलो जलजेऽत्र.

- खरत्वग्बाल'पुत्रश्च खरसारोऽसितच्छदः ।
 खदिरे स्युर्विट्खदिरेस्यामसारारिमेदकाः ॥
 श्वेतस्कन्धमहासारसोमवल्कघुणौ'कसः ।
 935 धवस्तु शरभाक्षः स्याद्गौराक्षो मधुरच्छदः ॥
 कालस्कन्धः कृष्णसारतिन्दुकस्फूर्जका अपि ।
 शिंशपायां तीक्ष्णगन्धा भस्मगर्भावसादनी ॥
 कपिला 'पिच्छिला कृष्णसारा सैवाङ्गसारका ।
 अथ स्यात् पीलुकः काकः काकेन्दुः काकतिन्दुकः ॥
 940 मृदुत्वक्च'मिणौ भूर्जे^२ भूर्जपत्रः मितच्छदः ।
 सर्जो' निकोचकाङ्गोलौ बिल्वः^२ श्रीफलबिल्वकौ ॥
 तत्र शाण्डिल्यशैलूषपूतिपाकमहाफलाः ।
 मालूरश्चाथ यज्ञाङ्गो हेमदुग्ध उदुम्बरः ॥
 क्षीरी जन्तुफलस्तस्मिन् जघनेफल इत्यपि ।
 945 फल्गुस्तु 'मलपूः काकोदुम्बरी जघनेफला ॥
 कोविदारे चम'रिको रक्त'पुष्पो युगच्छदः ।
 कुदालः काश्चनारोऽपि महिषाक्षस्तु गुल्गुलुः^१ ॥
 कौशिको धूपनिर्यासः कुम्भोलूखलकं पुरः ।
 निम्बे स्युर्हिङ्गुनिर्याससर्वतोभद्र'मालकाः ॥

932. 1. BD. त्वश्चालपत्रः C. त्वक्तालपुत्रः for त्वग्बालपुत्रः.
 934. 1. B. गुणौकसः for घुणौकसः. 938. 1. BC. पिच्छला for
 पिच्छिला. 940. 1. AC. चार्मणो for चर्मिणौ; 2. AD. भूर्जौ for
 भूर्जे. 941. 1. BD. सज्जः for सर्जः; 2. A. बिल्वः, C. बिल्वी,
 D. भिल्ली for बिल्वः. 945. 1. A. मलुषः for मलपूः. 946. 1. C.
 चमरुकः for चमरिकः; 2. C. रत्नपुष्पः for रक्तपुष्पः. 947. 1. D.
 गुग्गुलुः for गुल्गुलुः. 949. 1. A. मूलकाः for मालकाः.

950

अरिष्टः पिचुमन्दश्च स एव यत्रनेष्टकः ।
 स्थिरायुः पिच्छिला मोचा पूरणी शान्मलिर्द्वयोः ॥
 शान्मलीवेष्टके पिच्छा कण्टकी कूटशान्मलिः ।
 रोचनो रक्तपुष्पश्च व्याघ्रपात्तु विकङ्कतः ॥
 मधुच्छदो ध्रुवावृक्षो ग्रन्थिलोऽथ विषाणिनि ।

955

अजावृक्षो मेषभृङ्गश्चक्षुष्यो बहुभृङ्गकः ॥
 बेह्नन्तको वीरतरुर्वीरद्रुः पृथुमूलकः ।
 बह्वाकारो दीर्घमूलो रुद्राक्षस्तु महामुनिः ॥
 चतुर्मुखो ब्रह्मसंज्ञः पञ्चास्यस्तु हराह्वयः ।
 षण्मुखो गुहसंज्ञः स्यात् किंपाकः काकमर्दकः ॥

960

कुलवृक्षो रज्जुदारुरुदालो बहुवारकः ।
 शीतः श्लेष्मातकः शेलुर्विषघ्नो द्विजकुत्सितः ॥
 न्युब्जः कर्मफलो हव्यकर्मरङ्गशठेश्वराः ।
 महीपतिर्दन्तशठः शिरीषस्तु कपीतनः ॥
 भण्डिलोऽथ जटी स्रक्षः कर्पटी बहुमूलकः ।

965

दोषग्राहस्तु कनको द्रावणोऽम्बुप्रसादनः ॥
 उल्लेखनीयो लक्ष्मीवान् स्रावणश्च सरश्च सः ।
 शिशुर्मोचकतीक्ष्णगन्धवृषदा अक्षीभशोभाञ्जनौ
 रक्तोऽसौ मधुशिग्रुरेव वनजः स्यात् फेनिलोऽरिष्टकः ।
 शल्यः स्यात् करहाटको मरुवकः पिण्डीतकश्छर्दन-
 स्तस्मिन् गारवराटकौ च मदनश्चाङ्गारकस्त्विड्गुदी ॥

960. I. D. कूल for कुल. 965. I. A. साधनः for सादनः. 966.

I. AB. श्रावणः for स्रावणः. 968. I. A. गारवराटकश्च for गारवराटकौ च.

- कुणवृक्षः' पूतिवल्कस्तापसद्रुम इडुदः ।
 970 स्त्रीप्रियो वञ्जुलोऽशोकः कङ्कलिः कर्णपूरकः ॥
 पिण्डी तु रक्ताशोकः स्याद्गर्दभाण्डः कपीतनः ।
 कन्दरालः सुपार्श्वश्च सत्तोऽथो भूतपुष्पकः ॥
 स्योनाकशूकफलरगडुकरक्तपुष्प-
 पत्रोर्णगोपनटटु'गडुक दीर्घवृन्ताः ।
 मण्डकपर्णशुकनासकुटन्नटर्त्त-
 रोमच्छदाश्च तिलकक्षुरकौ समानौ ॥
 975 समानाः स्युः परिव्याधकर्णिकारद्रुमोत्पलाः ।
 घण्टा तु पाटलिर्मोक्षमुष्कगोलीढभाटलाः ॥
 स्त्रियां फलेरुहामोघा काचस्था'ली च पाटला ।
 द्वयोस्तु पाटलिस्तुन्यौ 'बुर्बुरश्चेतकण्टकौ ॥
 पनसः कण्टकिफलः पयोण्डो जघनेफलः ।
 980 मधुवीजोऽथ पनसे निचुलो हिज्ज'लोऽम्बुजे ।
 समौ तमालतापिञ्छौ कदम्बस्तु हलिप्रियः ।
 नीपकश्च' प्रियश्चाथ सन्नकद्रुर्धनु'ष्पटः ।
 प्रियालो दीर्घवृन्तस्तु वेत्रो दुर्धर्षणश्च सः ॥
 सालस्तु राजनिर्यासो मोरटोऽङ्गोलपत्रकः ।
 985 सप्तपर्णस्त्वयुकपर्णः शारदो विषमच्छदः ॥

969. I. A. तूणवृक्षः for कुणवृक्षः. 973. I. ABD. डुण्डक for
 दुण्डक. 977. I. BD. स्थानी for स्थाली. 978. I. A. बुद्बूल,
 C. बुद्बुर., D. बर्बुर for बुर्बुर. 980. I. BC. हिज्जुलः for हिज्जलः.
 982. I. C. चाप्रियः for च प्रियः; 2. A. धनुःपटः for धनुष्पटः.

- विशालत्वक् कटुक्षीरः करको दाडिमो द्वयोः ।
 फलपूरो बीजपूरो रुचको मातुलुङ्गकः ॥
 मातुलुङ्गी च सैवाम्ला पूतिपुष्पी वृकाम्बिका ।
 तीक्ष्णगन्धेन्द्रसुर^१ससिन्दुवारास्तु नीलिका ॥
 ९९० भूतकेशी च निर्गुण्डी शुक्नासस्तु निम्बकः ।
 शुक^२सारो महानिम्बः कट्वङ्गो^३ दीर्घवृन्तकः ॥
 इन्द्रद्रः कुटजो वत्सः शक्रश्च^४ गिरिमल्लिका ।
 यवक्षारः कलिङ्गेन्द्रयवभद्रयवानि च ॥
 अस्त्रियां स्युः कलिङ्गाद्या लिङ्गुचो लङ्गुचो डहुः^५ ।
 ९९५ पीतसारस्तु बन्धूकप्रसवासनजीवकाः ॥
 सर्जश्च क्षारवृक्षस्तु मुष्ककश्च^६ विषापहः ।
 पुंनागो पुरुषस्तुङ्गः केसरो देववल्लभः ॥
 बकुलो मञ्जरीहृद्यश्चाम्पेयश्चम्पकोऽस्य तु ।
 कलिका स्याद्रन्धकली नागः स्यात् काञ्चनाह्वयः ॥
 १००० चाम्पेयः केसरश्चाथ द्वौ पीतनकपीतनौ ।
 आम्रातके करञ्जस्तु करजो नक्तमालकः^७ ॥
 चीरिविन्वः प्रकीर्यस्तु पूतिकः^८ कलिमारकः ।
 तत्रैव पूतिकरजो भेदास्त्वङ्गारवल्लरी ॥

९८९. १. BCD. सुरसा सिन्दुवारस्तु for सुरसासिन्दुवारास्तु. ९९१. १.

A. शुक, D. शूक for शुक; २. C. कट्वङ्गः for कट्वङ्गः. ९९२. BD.

चक्रश्च for शक्रश्च. ९९४. १. A. डहुः for डहुः. ९९६. १. C. मूषकश्च

for मुष्ककश्च. १००१. १. A. मूलकः for मालकः. १००२. १. C.

करि for कलि.

- मर्कटी पुंसि षड्ग्रन्थो' गोजिह्वादाविके' समे ।
 शम्याकः कृतमालदीर्घकलिका' वारेवतः प्रग्रहो
 1005 राजद्रुश्चतुरङ्गलोऽपि च सुवर्णश्च स्युरारग्वधे ।
 नादेयी विदुलो रथाभ्रकुसुमौ वानीरशीतौ परि-
 व्याधो बज्जलवेतसौ च विदलश्चामी समाना नव ॥
 श्रीपर्णी सर्वतोभद्रा गम्भारी' मधुपर्णिका ।
 काश्मरी' भद्रपर्णी' च काश्मर्यश्चाथ कट्फलः ॥
 कैडर्यो' ना कुमुदिका श्रीपर्णी कुम्भिका च सा ।
 1010 अगस्त्यो मुनिमार्जारावगस्तिः' शुकसारकौ ॥
 शमी शिवा सक्तुफला जया साल्पा शमीरकः ।
 पीलुर्गुडफलः संसी तत्र शैलसमुद्भवे ॥
 अक्षौटकन्दरालौ द्वौ सुषेणः करमर्दकः' ।
 कृष्णपाकफलौ विघ्नः पाककृष्णफलोऽपि सः ॥
 1015 घोण्टा तु बदरी कोलिः' कर्कन्धूर्न नपुंसके ।
 कुवलं फेनिलं कोलं सौवीरं बदरं तथा ॥
 लताकोलौ तु खपुरा गिरिकोलौ तु सौरसः ।
 हस्तिकोलौ महाघोण्टा गोपघोण्टा महाफला ॥

1004. 1. C. षड्ग्रन्थिः for षड्ग्रन्थः; 2. A. दार्विकी for दार्विके.

1007. 1. D. भम्भारी for गम्भारी. 1008. 1. C. काश्मरी for काश्मरी; 2. C. दद्रुपर्णी for भद्रपर्णी. 1009. 1. A. कैतर्यः, C. कैसर्यः for कैडर्यः. 1010. BD. अगस्ती for अगस्तिः. 1013. 1. ABD करविन्दकः for करमर्दकः. 1015. BD. कोली for कोलिः.

- जलकोलौ तु सङ्गाली' शिवकोलौ तु कर्कटी ।
 1020 जम्बवां तिसारा विरजा महाजम्बवां महाफला ॥
 सुरसा राजजम्बवां तु सुलभः सुरभिच्छदः ।
 काकजम्बवां तु मेघाभः' शिवेष्टः शतपल्लवः' ॥
 जम्बूटनीलजम्बूटौ 'सल्लकी सुखिनी ध्रुवा ।
 हस्तिप्रिया ह्लादिनी' च सुरभिः कुञ्जराशनः ॥
 1025 स्नुक् स्त्रियां वज्रसीहुण्डबहुचीरविषाणिनः ।
 महावृक्षमहाचीरयुग्म' कण्टकचित्रकाः ॥
 स्नुह्यां समन्तदुग्धा 'स्याद्वज्रिणी च 'त्रिकण्टका ।
 ऐरावतो' नागरङ्गो नमेरु' नागभूरुहः ॥
 सुभिचा त्वनलज्वाला धातकी धातुपुष्पिका ।
 1130 अजशृङ्गी विषाणी स्यात् पप्पणस्तु श्ववामनः ।
 भूतणो गुह्यबीजः स्यात् सुगन्धः पुंस्त्वनाशनः ।
 अम्बिका तिन्त्रिणी चिञ्चा शुक्तिर्नारी' कपिप्रिया ॥
 रोही रोहितकः कुन्दो माध्यः' पूगः कलिङ्गकः ।
 क्रमुको ब्रह्मदारुश्च पूगी पुंसि तु पर्पटः ॥
 1035 तत्फले कुहली पाली क्रमुकः पट्टिकाह्वयः ।

1019. 1. C. संहाली for सङ्गाली. 1022. 1. B. मेघाम्बः, D. मेघाम्भः for मेघाभः; 2. C. शतजम्बवः for शतपल्लवः. 1023. 1. B. वल्लिकी, CD. वल्लकी for सल्लकी. 1024. 1. CD. ह्लादिनी for ह्लादिनी. 1026. 1. C. युद्ध for युग्म. 1027. 1. BD च for स्याद्; 2. A. त्रिकूटका for त्रिकण्टका. 1028. 1. AC. वीरावतः for ऐरावतः. 2. BD नग for नाग. 1030. 1. B. पपृणस्त्वश्ववामनः, C. पपपणस्तु श्ववामनः, D. पपृणस्वश्च वामनः for पपपणस्तु श्ववामनः. 1032 A. शक्तिः for शुक्तिः. 1033. 1. BD. मात्स्यः for माध्यः.

1040

लाक्षाप्रसादनः पट्टी सरलः पीतपादपः ॥
 पूतिकाष्ठोऽपि' काम्पिन्यः कर्कशश्चन्द्र इत्यपि ।
 अश्वकर्णमहासारसस्यसंवरसर्जकाः' ॥
 सालोऽथ गालवो लोधः 'शाबरस्तिन्व'मार्जनौ ।

1045

तिरीटोऽथ फलाध्यक्षो राजादन इमौ समौ ॥
 अर्के तु वसुकास्फोटसदापुष्पविकीरणाः ।
 मन्दारगणरूपौ च श्वेतार्कस्तु प्रतापसः' ॥
 एकाष्टीलः पाशुपतालर्को च शिवमल्ल्यपि' ।
 शुक्रपुष्पः कुरवको नागरो मदनोऽपि सः ॥
 महासहाया'मन्थानः शोणे तस्मिन् कुरण्टकः ।
 पीते तस्मिन् कुरवकस्तज्झाटे कलशोदकः ॥
 किंकिरातः किंकिराटो फिण्टी सैरेयकः पुमान् ।
 पुंसि त्वार्तगलो बाणो बाणा दासी सहा च सा ॥
 रुजाकरस्त्वार्तगलो भीषणो बहुकण्टकः ।

1050

स्वादुतिक्तफलो जालवृक्षो दुर्धर्षकर्कशौ ॥
 काकादनी गृध्रनखी दुराधर्षा स्थिरा च सा ।
 जीवन्ती जीवनी जीवा जीवनीया मधुस्रवा ॥
 अग्निमन्था हविर्मन्था वारणिर्गणिकारिका ।
 समाः श्रीखण्डभद्रश्रीपटीरमलयोद्भवाः ॥

1037. 1. B. हि for °ऽपि. 1038. 1. D. संज्ञकाः for सर्जकाः.
 1039. 1. D. शारभः for शाबरः; 2. AD. तिल for तिल्व. 1042. 1.
 A. प्रतापनः for प्रतापसः. 1043. 1. A. शिवमूल्यपि for शिवमल्ल्यपि.
 1045. 1. BD. मशसहायामन्थानः for महासहायामन्थानः.

- 1055 रोहिणो गन्धसारश्च गन्धश्चन्दनमल्लियाम् ।
 द्राक्षा तु गोस्तनी स्वाद्री मृद्रीका कालमेषिका' ॥
 रसामृता प्रियाला च नीली स्यान्नीलकेशिका ।
 श्रीफली रञ्जनी तुत्था ग्रामीणा मधुपर्णिका ॥
 झीतकी नीलिनी डोला कुणिका च महारसा ।
- 1060 पुण्ड्रकस्त्वतिमुक्तः स्याद्वासन्ती माधवी लता ॥
 कुणिः कुबेरकः कच्छो नदीवृक्षो वितुन्नकः ।
 कच्छू'रको द्राविडकः कान्त्यको वेधमुख्यकः ॥
 चण्डातको हरिचेमौ गणहासश्च राक्षसी ।
 बहुला चन्द्रबालैला पृथ्वीका निष्कुटी' तृटिः ॥
- 1065 द्रामिडी चाथ सारङ्गी 'त्रिपुटा चोपकुञ्चिका ।
 गोवन्दनी लता गुन्द्रा कारम्भी महिलाह्वया ॥
 विष्वक्सेना गन्धफली प्रियङ्गुः फलिनी फली ।
 श्यामा च प्रियकश्चाथ वन्दा स्याच्छिखराह्वया ॥
 वृक्षादनी वृक्षरुहा जीवन्त्यपदरोहिणी ।
- 1070 धुत्तूरः कितवो धूर्त उन्मत्तः कनकाह्वयः ॥
 मादनो मदनश्चास्य फले मातुलपुत्रकः ।
 काला मसूरविदला पाठिनी च सुषेणिका ॥
 गलूची तु च्छिन्नरुहा विशल्या सोमवल्लिका ।
 वत्सादन्यमृता देवी स्वरुहा चक्रलक्षणा ॥

1056. A. मूषिका, B. मेष्टिका for मेषिका. 1062. I. C. कच्छूरक
 for कच्छूरक. 1064 I. BD. निष्कुटी for निष्कुटिः. 1065, I. BD.
 त्रिपुटी for त्रिपुटा.

- 1075 छिन्नोद्भवा कुण्डलिनी विषघ्नी सा जयन्त्यपि ।
 व्यालायुधं व्याघ्रनखं करजश्चक्रकारकः ॥
 कृष्णवृन्ता कुबेराक्षी 'ग्रामीणासारकुञ्जरा ।
 पुत्रजीवस्त्वक्षफलः' कुमारी तरुणी सहा ॥
 देवी मूर्वा मधुश्रेणी 'गोकर्णी मोरटा वसा' ।
 1080 मधूलिका तिक्तवल्का पीलुनी तेजनी च सा ॥
 ऋक्षगन्धा त्वच्छगला मुसली तालमूलिका ।
 प्रत्यक्श्रेणी' सुतश्रेणी द्रवन्ती शम्बरी वृषा ॥
 चित्रोपचित्रा न्यग्रोधी रण्डा मूषिकपर्णिका ।
 कपिकच्छूस्त्वात्मगुप्ता कण्डूरा' शूकशिम्बिका ॥
 1085 ऋश्यप्रोक्ताज'डाध्यण्डा मर्कटी प्रावृषायणी ।
 शेफालिका तु निर्गुण्डी नीलिका सुवहा च सा ॥
 सुमना मालती जातिः सप्तला नवमालिका ।
 चण्डातकः शतप्रासः करवीरोऽश्वमारकः ॥
 गणिका यूथिकाम्बुष्ठा शीतभीरुस्तु मल्लिका ।
 1090 भूपदी ना वि'चकिलस्तृण'शूल्यं नपुंसकम् ॥

1077. 1. A. ग्रामीणोऽसारकुञ्जरा, B. ग्रामीणासारकुञ्जरौ. C. ग्रामीणो-
 ऽसारकुञ्जरौ, D. ग्रामीणौ सारकुञ्जरौ for ग्रामीणासारकुञ्जरा. 1078.
 1. C. फला for फलः. '079. 1. D. गोकण्ठी for गोकर्णी; 2. BD.
 च सा for वसा. 1082. 1. B. प्रत्यक्च्छ्रेणी for प्रत्यक्श्रेणी. 1084.
 1. A. शंखारा for कण्डूरा. 1085. 1. A- 'जहध्यण्डा. C. 'भटाध्यण्डा
 BD. 'जटाक्षण्डा for 'जडाध्यण्डा. 1190. 1. AB. विचकिलः for
 विचकिलः; 2 C. शूल्यं for शूल्यं.

- वनजा मल्लिकास्फोटा बन्धुको बन्धुजीवकः ।
 गन्धर्वहस्त एरण्ड उरुपूगो 'व्यडम्बकः ॥
 चञ्चुः पञ्चाङ्गलामण्डौ रुबको वर्धमानकः ।
 व्याघ्रपुच्छो हस्त'पर्णो वातघ्नस्तरुणोऽर्मकः ॥
 1095 वारुणी नाग'नन्दी स्याद्रे'वती रामदू'तिका ।
 काकोली मधुरा शुक्ला कायस्था स्वादुमांसिका ॥
 देवाह्वया सहादेवा गन्धमूली सुगन्धिका ।
 वर्षाभूर्वर्षकेतुः स्याच्चक्रपत्नो विरोचनः ॥
 खर्जूरी 'रोषणः 'क्षुद्रपरुषश्चिररोहकः ।
 1100 खरकायो नीलपत्रः खरपर्णः परुषकः ॥
 परिमण्डलमध्यश्च 'पद्मकं हेमपुष्पकम् ।
 मधुपत्रं हिङ्गुपत्रं 'कमलं शीतलं च तत् ॥
 प्रह्लादिनी हंसपदी रक्तपादी त्रिपादिका ।
 घृतराष्ट्री दीर्घपदी घृतमण्डा मधुस्रवा ॥
 1105 कालपुष्पी महामूला कालमाला सुगन्धिका ।
 स्वस्थैन्द्री च महागोपी सैव कालानुसारिका ॥

1091 I. AC. जीवनः for जीवकः. 1092. I. C. विडम्बकः for व्यडम्बकः. 1094. I. BD. हस्तिवर्णः for हस्तपर्णः. 1095. I. A. नागसंधी for नागनन्दी; 2. BD. रैवती for रेवती; 3. A. रामपूतिका for रामदूतिका. 1099. I. A. रोफणः for रोषणः; 2. B. क्षुद्रपु°, C. क्षुद्रः पु° for क्षुद्रपरुषः. 1101. I. C. पद्मकं for पद्मकं. 1102. I. BD. कामलं for कमलं.

- सूर्यपर्णी मुद्रपर्णी दासी मार्जारगन्धिका ।
 वनजा^१ किङ्किणी शिम्बी पिशाची माष^२पर्णिका ॥
 महासहा सिंहविन्ना^३ मांसमाषा च पुष्टिका ।
 1110 पद्मपत्रा सुवर्णाभा चूर्ण^४गर्भा किरातिका ॥
 तिल्वकः^५ श्वेतपुष्पश्च श्वेतत्वक् तीक्ष्ण^६गन्धकः ।
 सोमवल्की महात्वक् स्यात् सोम^७वृक्षश्च रोहिणी ॥
 तैलपर्णी तैलपर्णः सोमवृक्षो हरिप्रियः ।
 कुण्डली वृन्दफलिका तीक्ष्णपत्री च^८ चारिणी ॥
 1115 चतुष्कण्टकिनी चाथ रम्यकः सूर्यवल्लरी ।
 आवर्तिनी रक्तपुष्पा त्रिभाण्डी पीतपीलुका ॥
 महाज्वाला च कुष्ठघ्नी खरभूषः^९ सुगन्धिकः ।
 सूक्ष्मभीरुर्मरुवकः खर^{१०}पत्रः सर^{११}ात्मकः ॥
 कृष्णनिम्बः काल^{१२}शाकः कैडर्यः सुरभिश्च सः ।
 1120 अभ्रिका मधुरा शीता विषघ्नी विषदूषिणी^{१३} ॥
 कदम्बपुष्पी कच्छूघ्नी श्रमणी सैव मुण्डिनी ।
 विपुष्पा^{१४} विफला विप्रा भञ्जी गुरुतरा सरा^{१५} ॥

1108. 1. B. धनजा for वनजा; 2. A. मूष for माष. 1109. 1. ABD. माषमासा for मांसमाषा. 1110. 1. A. चूर्णरम्भा, BD. पूर्णाभा च for चूर्णगर्भा. 1111. 1. A. तिल्लुकः, C. तिलकः for तिल्वकः; 2. BD. गन्धिकः for गन्धकः. 1112. 1. BDC. स्याद्राम-वृक्षश्च for स्यात् सोमवृक्षश्च. 1114. 1. BD. चारिणी for चारिणी. 1117. 1. A. सुरान्धकः for सुगन्धिकः. 1118. 1. BD. पात्रः for पत्रः; 2. A. सुरा^० for सर^०. 1119. 1. C. शाखः for शाकः. 1120. 1. D. भूषणी for दूषिणी. 1122. 1. AC. विपुला for विफला; 2. BD. रसा for सरा.

- आदारी 'दार्विका' दारी तीक्ष्णा हरितमञ्जरी ।
 मरु'दध्ना विश्वरूपा गन्धलक्ष्मीः कफावहा ॥
 1125 गाङ्गैरिका तु पित्तघ्नी कन्दमूला महारसा ।
 कञ्चुका मूलकं क्लीबे महामूलकमित्यपि' ॥
 गौलीरसाम्'मधुरा मोचकी गुड'मञ्जरी ।
 सर्पट्टिः सदा'पुष्पो वसिरः पार्वतेयकः ॥
 राजाक्षवः 'कर्कशः स्यात् 'कासारिर्वीतपुष्पकः ।
 1130 विषमुष्टिः श्वेतमुष्टिः केशमुष्टिश्च मुष्टिकः ॥
 रक्त'मञ्जरिकाकान्तः कामुको भूकदम्बकः ।
 लम्बूषो' 'दक्षिणावर्तो वर्तनी च बृहत्फली ॥
 पानीयवल्ली सुषवी सुवर्णकुसुमा त्वयम् ।
 हिरण्या'रणिका राजी' बृहत्पुष्पातिकेसरा' ॥
 1135 तरुणी' रामतरुणी पूलिका नित्यपुष्पिका ।
 काको'त्पलं कुवलयं कज्जले'न्दीवरं च तत् ॥

1123. 1. B. दारिका for दर्विका; 2. BD. दार्वी for दारी. 1124. 1. C. मल for मरु. 1126. 1. C. मूलक इत्यपि for मूलकमित्यपि. 1127. 1. B. गौलीरसाम्, C. गौलीसराम्, D. गौलीरसाम्न for गौलीरसाम्; 2. C. गन्ध for गुड. 1128. 1. AC. सदापुष्पा for सदापुष्पः. 1129. 1. BD. कर्कदेशः, C. कर्कटः स्यात् for कर्कशः स्यात्; 2. AC. कासारिः पीतपुष्पकः for कासारिर्वीतपुष्पकः. 1131. 1. C. रत्न for रक्त. 1132. 1. D. लम्बुकः for लम्बूषः; 2. C. दक्षिणावर्ता for दक्षिणावर्तः. 1134. 1. D. हिरण्य° for हिरण्या°; 2. BD. राजि, C. राज्ञी for राजी; 3. BD. त्रिकेसरा for °तिकेसरा. 1135. 1. AC. तरुणी रामतरुणी for तरुणी रामतरुणी. 1136. 1. A. कारो° for काको°; 2. BD. कज्जले नीवरं for कज्जलेन्दीवरं.

- वननिष्पावकः^१ शिम्बी कुकुटी वनरञ्जिनी ।
 काक^२नासा तु काकाङ्गी जीवनीया शिरोरुहा ॥
 पशुगन्धा वस्तगन्धा शृङ्गी परमस्रिका ।
 1140 सुरसा नाकुली रास्ना छ^३त्राकी गन्धनाकुली ॥
 नकुलेष्टा भुजंगाक्षी सुगन्धा श्वासमल्लिका^४ ।
 प्रत्यक्पर्णी कीशपर्णी^५ 'किणिही खरमञ्जरी ॥
 अपामार्गः शेखरिको धामार्गवमयुरकौ ।
 गण्डीरं^६ भञ्जकं^७ चव्यं चविका^८ वृत्तपत्रिका ॥
 1145 पाण्डुपत्रा विशाला च कोलपिप्पलिका च सा ।
 जटी तपस्विनी मांसी रोमशा जटिलामिषी^९ ॥
 जिङ्गी^{१०} समङ्गा मञ्जिष्ठा विकसा कालमेषिका ।
 वासा सिंही वैद्यमाता सिंहास्यो वासको वृषा ॥
 आटरूपो वाजिदन्तो रोमशा जटिला वचा ।
 1150 तीक्ष्णोग्रगन्धा^{११} 'षड्ग्रन्था मङ्गल्या वाजिगन्धिका ॥
 शतपर्वा च पौलोमी सा तु हैमवती सिता ।
 ऊषणा पिप्पली शौण्डी वैदेही मागधी कणा ॥
 कृष्णोपकुल्या चपला कोलाथ वसिरः पुमान् ।
 कपिवल्ली क्रोष्टुवल्ली श्रेयसी हस्तिपिप्पली ॥

1137. 1. BD. निष्पावकं for निष्पावकः. 1138. 1. A. रौक for काक. 1140. 1. C. छात्राकी for छत्राकी. 1141. 1. BD. वल्लिका for मल्लिका. 1142. 1. C. खरिणी for किणिही. 1144. 1. A. गम्भीरं for गण्डीरं; 2. C. गञ्जिकं, D. भण्डकं for भञ्जकं; 3. BD. जविका for चविका. 1146. 1. A. मषी for °मिषी. 1147. 1. BD. जङ्गी, C. जुङ्गी for जिङ्गी. 1150. 1. C. विड्ग्रन्था for षड्ग्रन्था.

1155

क्षुद्रगन्धा तु काण्डेक्षुकोकिलाक्षेक्षुरक्षुराः ।
 त्वक्पत्रं तु त्वचं चोचं वराङ्गं भृङ्गं मुत्कटम् ॥
 पृश्निपर्णी^१ पृथक्पर्णी प्रत्यक्पर्ण्यङ्घ्रिपर्णिका ।
 लाङ्गूली च गुहा चाथ सा दीर्घा चित्रपत्रिका ॥
 सिंहपुच्छा फेरुविन्ना चित्राङ्घ्रिः क्रोष्टुमेखला ।

1160

ग्रीष्महृद्या त्वधःपुष्पी कट्वङ्गी व्रणनाशिनी ॥
 कपित्थपत्रिका चाथ मत्स्याक्षी सोमवल्लीका ।
 एकाष्टीला पाप^२चेली स्थापनी वनतित्का ॥
 पाठाम्बुष्टा विद्ध^३कर्णी प्राचीना श्रेयसी रसा ।
 विश्वा विषा शुक्लगन्धोपविषाति^४विषारुणा ॥

1165

तत्र प्रतिविषा घण्टारवा तु शण्णपुष्पिका ।
 काक^५चिञ्चा च^६ विक्रोडा गुञ्जा चूडामणिवरा ॥
 शाङ्गाष्टा कृष्णला दक्षा जङ्घा तित्का च रक्तिका ।
 मधुस्रवा तु सा शुक्रा दहनाह्वस्तु चित्रकः ॥
 पाठी ज्वाली दीपकं च कुष्ठघ्नी जघनेफला ।

1170

काकमाची बहुफला सर्वतित्का च वायसी ॥
 सर्वानुभूतिः सरला त्रिपुटा त्रिवृता त्रिवृत् ।
 त्रिभाण्डी रोचनी गोधापदी च सुवहा समे ॥

1156. 1. B. शृङ्गम् for भृङ्गम्. 1157. 1. AC. पर्णी for पर्णी.
 1162. 1. C. पापचेली for पापचेली. 1163. 1. B. वित्त, C. सिद्ध for
 विद्ध; 2. AC सरा. for रसा 1164 1. BD. त्रिविषा for °तिविषा.
 1166. 1. A. om. 11. 1166 & 1167; 2. C. कपिक्रोडा for च
 विक्रोडा.

- गोपी तु शारिबा श्यामा नागजिह्वा सुगन्धिका ।
 सेवनीया च कृष्णा सा स्यादेवोत्पलशारिबा ॥
 1175 ताम्बूलवल्ली ताम्बूली भुजंगलतिका च सा ।
 ऋश्यप्रोक्ताभीरुपत्री' शतमूली शतावरी ॥
 नारायणी बहुसुताभीरु'रिन्दीवरी वरी ।
 बेणी खरा गरी देवताली जीमूत इत्यपि ॥
 लज्जालुस्तु नमस्करी कदन्यञ्जलिकारिका ।
 1180 गण्डकाली' कदन्यां तु लज्जालुश्च' शमीफला ॥
 अशोका' रोहिणी कृष्णा मेदिका कटुरोहिणी ।
 कटुः कटुंभरा तिक्ता चक्राङ्गी शकुलादिनी ॥
 ह्रीवैरशालकोदीच्यबर्हिष्ठानि वराङ्गकम्' ।
 केशाम्बुनामकं वीरतृणं' स्याद्वीरणः पुमान् ॥
 1185 मूलेऽस्योशीरमस्त्री स्यादवदाहं जलाशयम् ।
 लामज्जं नलदं' सेव्यममृणालं वरा'भये ॥
 आह्लादनं लघुलयमिष्ट'कापथ'मित्यपि ।
 अन्नसंज्ञा बला वाट्या वाट्यालो हेमपुष्पकः ।
 पुष्पवीर्या त्वतिबला सहा भद्रा बलेत्यपि ।
 1190 भारती तुलसी सेव्या पालिनी' विष्णुवद्वभा ॥

1176. 1. BD. पर्णी for पत्नी. 1177. 1. CD. °भेरु for °भीरु.
 1180. 1. B. गन्धकाली for गण्डकाली; 2. A. लज्जालुस्तु, C. लज्जाङ्गयश्च
 for लज्जालुश्च. 1181. 1. BD. अशोकः for अशोका. 1183. 1.
 BD. वराङ्गकः for वराङ्गकम्. 1184. 1. BD. वीरतृणः for वीरतृणं.
 1186. 1. BD. सेव्यं for सेव्यं; 2. BCD. विरा° for वरा°. 1187.
 1. B. इष्टिका for इष्टका; 2. A. पदम् for पथम्. 1190. 1. C. फलिनी
 for पालिनी.

- प्रसारिणी चन्द्रवाला सारिणी^१ च कटंभरा ।
 सोमराजी सोमवल्ली वागुजी वसुमल्लिका ॥
 कालमेषी कृष्णफली^१ पूतिफल्यथ वृश्चिकः ।
 सर्पदंष्ट्रा^१ धूमपुष्पी विषघ्नी वृश्चिकच्छदा ॥
 1195 दासी षडश्रा शार्ङ्गाष्टा^१ काकजङ्घा विलोमिका ।
 पुनर्नवा तु शोफघ्नी वर्षाभ्वी जीवबोधिनी ॥
 सा तु शुक्ला वृश्चिकः स्यात् सा तु कृष्णा कठिल्लकः^१ ।
 किणिही शीतला मैत्री प्रत्यक्श्रेण्यपराजिता ॥
 परास्फोता चाश्वखुरी श्वेतायामत्र^१ वारिणी^२ ।
 1200 गिरिकर्णीगवादिन्यौ नीलायां स्थूलपुष्पिका ॥
 तिष्यान्ता^१ तु लघुः स्पृक्का लतालंकारिका मरुत् ।
 मरुन्माला^१ च पिशुना श्वदंष्ट्रा स्वादुकण्टका ॥
 इक्षुगन्धा दुष्प्रधर्षफला सिंही फलंकषा ।
 गोकण्टको गोक्षुरकः पुंसि तत्र त्रिकण्टकः ॥
 1205 निशाह्वा सुवहा^१ पीता हरिद्रा वरवर्णिनी ।
 शृङ्गी समङ्गा मञ्जिष्ठा विकसा कालमेषिका ॥

1191. 1. C. धारिणी for सारिणी. 1193. 1. C. फला for फली.
 1194. 1. AC. धूप for धूम. 1195. 1. A. शागाष्टा, C. शार्ङ्गाष्टा,
 D. शार्ङ्गाष्टा for शार्ङ्गाष्टा. 1197. 1. A. करिल्लकः, C. कलोलुकः
 for कठिल्लकः. 1199. 1. BD. श्वेतायां मातृवारिणी for श्वेतायामत्र
 वारिणी; 2. C. वारुणी for वारिणी. 1201. 1. A. निष्ठयान्ताथ, C.
 निष्ठयन्तोऽथ, D. तृष्यन्ता तु for तिष्यान्ता तु. 1202. 1. C. मरुमाला
 for मरुन्माला. 1205 1. BD. सुमहा for सुवहा.

- 1210 दार्वादारुहरिद्रे' तु हेमकाष्ठा कटंकटा ।
 कटंकटेरी पर्जन्या कालेयकहरिद्रवौ ॥
 ज्योतिष्मती पूतितैला पारावतपदीङ्गदी ।
 तेजोवती किङ्किणिका जीवन्ती स्फुटवल्कला' ॥
 क्षुद्रश्वेतकटभ्रौ तु सुनागो' बहुकण्टकः ।
 महाश्वेता शतपदी किण्विही शोफनाशिनी ॥
 शिरीषपत्री पौण्ड्री च शोणपर्णस्तु' तापसः ।
 इङ्गदोऽङ्गारकश्चारपुण्ड्रः पाटलपुण्ड्रकः ॥
 1215 उरणाक्षस्त्वेडगजो दद्रुमश्वक्रमर्दकः ।
 प्रपुन्नाडः समाने तु शाङ्गाष्ठाचर्मपर्णिके ॥
 आजमोदा वस्तगन्धा ब्रह्मदर्भा' यवानिका ।
 स्वर्णक्षीरी हैमवती पटुपर्णी हिमावती ॥
 विशल्या शक्रपुष्प्यग्रिशिखानन्ता फलिन्यपि ।
 1220 पूगस्तु मलपुष्पः स्याद्वसुकः किरणभूलकः ॥
 अग्नी समाः स्युः पर्णासकुटेरककठिञ्जराः' ।
 शुक्लेऽस्मिन् मञ्जरी तीक्ष्णतीक्ष्णगन्धार्जकाः समाः ॥
 अस्मिन् सुगन्धे स्याच्छ्वेतसुरसा सुरसापि च ।
 मण्डूकपर्णिका भण्डी भण्डीरी' चाथ पालकम् ॥

1207. I. BD. हरिद्रा for हरिद्रे. 1210. I. BD. वल्लभा for वल्कला. 1211. I. C. सुनासः, D. सुनाकः for सुनागः. 1213. I. AC. वर्णस्तु for पर्णस्तु. 1217. I. BD. गर्भा for दर्भा. 1221 I. A. करिञ्जराः for कठिञ्जराः. 1224. I. A. भाण्डीरं, B. मण्डीरी, D. भाण्डीरी for भण्डीरी.

- 1225 व्याप्यं कुष्ठं पारिभाष्यमुत्पलं व्याधिरित्यपि ।
 वृषा तु वृषभः शृङ्गी पालक्यां कुन्दकुन्दुरु' ॥
 प्रस्थपुष्पो मरुवकः समीरणफणिज्जकौ ।
 कपोताङ्गिस्तु सुषिरा नदी विद्रुमवल्लरी ॥
 शङ्खिनी केशिनी चोरपुष्पिका' शङ्खपुष्पिका ।
- 1230 मुरा गन्धकुटी दैत्या सालपर्णश्वगन्धिका ॥
 कबरा खरपुष्पासृग्गन्धिकाथ विदारिका ।
 भूकूरमाण्डीक्षुगन्धा च सा तु कृष्णा फलाधिका ॥
 उष्ट्रिका क्षीरशुक्ले'क्षुगन्धिकेशुविदारिका' ।
- 1232a श्वेता क्षीरविदारी सा' महाश्वेतर्चगन्धिका ॥
 चार्ताकी हिङ्गुली' सिंही भण्टाकी' दुष्प्रधर्षिणी ।
 हरेणू रेणुका कौन्ती कपिला भस्मगन्धिनी ॥
- 1235 माषपर्णी तु काम्बोजी' यवपुष्पा महासहा ।
 रास्ना तु सुवहा युक्त'रसैलापर्णिका च सा ॥
 किराततिक्तो भूनिम्बः शार्ङ्गेरी त्वम्बुलोणिका' ।
 अम्बुष्ठा चुक्रिका दन्तशठा चाथ कलम्बिका ॥
- 1240 वायसी शतपर्वाथ नदी विद्रुमवल्लिका ।
 सुषिरा च कपोताङ्गिरतिच्छत्रा तु कारवी ॥

1226. 1. D कुन्दरू for कुन्दुरु. 1229. 1. BD. शोकपुष्पिका for चोरपुष्पिका. 1232a. 1. A. शुक्लेषु for शुक्लेषु; 2. C. deletes l. 1232a 1233. 1. C. स्यात् for सा. 1234. 1. B. हिङ्गुदी for हिङ्गुली; 2. BD. भण्डारी for भण्टाकी. 1236. 1. A. कुम्बोजी, D. काम्बोजी for काम्बोजी. 1237. 1. BD. युक्ता for युक्त. 1238. 1. B. लोहिका, C. शोणिका for लोणिका.

- सितपुष्पी सितच्छत्रावाक्पुष्पी मधुरा कणा ।
 मधुका' यष्टिमधुकं क्लितकं मधुयष्टिका ॥
 भूवल्लूरमिला' छत्रं कुक्कुण्डं भूमिकन्दकम् ।
 1245 चारटी सव्यथा पद्मातिचरा' पद्मचारिणी ॥
 पुण्डरीकं दमनकं सलज्जं दारुवन्मुनिः ।
 तत्र ब्रह्मजटा च स्यादलर्कः सिंहवल्लरी ॥
 कण्टकारी तु बृहती वार्ताकी दुष्प्रधर्षिणी ।
 सिंही कण्टकिनी क्षुद्रा कार्पासी तुण्डिकेरिका ॥
 1250 जपा तु 'रक्तकार्पासी समे कार्पासबोदरे ।
 तुण्डिकेरी तु बिम्बी स्याद् बिम्बो बिम्बा च तत्फले' ॥
 कुस्तुम्बुरु तु धान्याकं तत्र छत्रा वितुन्नकम् ।
 कोशातकी पटोली स्यात् पटोलः कर्कशः पटुः ॥
 घण्टाला तु कृतच्छत्रा ज्योत्स्नी कोशातकी फली ।
 1255 ग्राम्या मृदङ्गफलिका जालिनी फ'लिनीत्यपि ॥
 राजजाली महाकोशातकी च फलिकेति च ।
 कर्कोटी कोशफलिका च्वेडोऽधोमार्गवोऽप्यसौ ॥
 महाजान्यां कोशफलो वन्द्या तिक्तपटोलिका ।
 जाङ्गा'दीप फली चाथ कारवेल्लः कठिल्लकः ॥

1243. I. A मधूका for मधुका. 1244. I. ABD. वल्लूरमही for वल्लूरमिला. 1245. I. BD. त्रिचरा for °तिचरा. 1250. I. C. रक्ता for रक्त. 1251. I. B. deletes II. 1251^b, 1252 and 1253a and adds: 1253b after 1251a. 1255. I. D. प'ठनी for फलिनी. 1259. I. BD. जीवफली for दीपफली.

1260

राजवल्ल्युरुवल्ल्यम्बुवल्ली रञ्जनवल्लिका ।
 सुषवी तिक्तपत्री च कर्कोटस्तु युगंधरः ॥
 हस्तिकर्कोटकश्चैव^१ बृहत्कर्कोटको बली^२ ।
 अशोमः सूरणः कन्दः 'कूष्माण्डस्तु नृपात्मजः'^३ ॥
 हेमपुष्पस्तिष्यफलः कर्कारुस्तिष्यवल्लरी ।

1265

कूष्माण्डी^१ तिष्यफलिका कटुतुम्ब्यां^२ नृपात्मजा ॥
 लम्बा तुम्बवतीचवाकुस्तिक^३ बीजो महाफलः ।
 तुम्ब्यां पिण्डफलालाबू^४ वृत्ततुम्ब्यां तु कम्बुका ॥
 अल्पतुम्ब्यां कुकुटाक्षः समौ 'कर्करिचित्रकौ ।
 उर्वारुः कर्कटी भीरुर्वालकी चिद्भटः^५ पुमान् ॥

1270

तपुसशर्दनस्तालः^१ 'कुटपत्री च मूत्रला'^२ ।
 पाण्डुपत्री विशाला^३ स्यादमरी चेन्द्रवारुणी ॥
 मृगोर्वारुस्तिकफली विचित्रफलिका च सा ।
 अथो गवाक्षी गोतुम्बी कलिङ्गश्चित्रकोऽपि च ॥
 कदली वारण^४ बुसा^५ रम्भा मोचांशुमत्फला ।

1275

काष्ठीला दीर्घपत्रा च सा तु चम्पा^१ सितेतरा ॥

1262. 1. BD. चोमौ for चैव; 2. BD. बृहत्कर्कोट इत्यपि for 1262b.
 1263. 1. ABC. कूष्माण्डः for कूष्माण्डः; 2. A नृपात्मभूः for
 नृपात्मजः. 1265. 1. BD. कूष्माण्डी for कूष्माण्डी; 2. AC.
 करतुम्ब्यां for कटुतुम्ब्यां. 1266. 1. C. तिष्य for तिक्त. 1267.
 1. BD. °लाबूः for °लाबूः. 1268. 1. C. कर्करु for कर्करि 1269.
 1. C. चित्पटः for चिद्भटः. 1270. 1. A. तूलः for तालः; 2. D.
 कूट for कुट; 3 यात्रला for मूत्रला. 1271. 1. ACD. विशाल्वा
 for विशाला. 1274. 1. AC. वरुण for वारण; 2. B. बुधा for
 बुसा. 1275. 1. A. चम्पासितोत्तरा for चम्पा सितेतरा.

- वार्ताकी प्रसवा' काली बृहती दुष्प्रधर्षिणी ।
 वातिङ्गनस्तु गान्धारी वार्ताकी हिङ्गुलीङ्गुली' ॥
 वात्या बृहत्यां सुस्कन्धा धन्या प्रसहनी लता ।
 गोष्ठवातिङ्गने त्वेलागन्धिका जलजम्बुका ॥
 1280 हस्तिवातिङ्गने त्विभ्या विशाला दद्रुनाशिनी ।
 मारिषो जीवशाकः स्यात् स्वल्पेऽस्मिंस्तण्डुलीयकः ॥
 मेघनादश्च गण्डीरं रक्तेऽस्मिन् देवमारिषः ।
 वरो लतामारिषः स्याद्वरशाकश्च शाकिनी ॥
 सृगालवास्तुके' त्वारुर्वास्तुके' चारपत्रकः ।
 1285 प्रवालो वीरशाकश्च वास्तिकः शोफकर्शकः' ॥
 रोदनी कच्छुरा नका ताम्रमूला दुरालभा ।
 यासो यवासो दुःस्पर्शो धन्वयासः कुनाशकः ॥
 द्रोणस्तु द्रोणिका छत्रा चक्षुष्या द्रोणपुष्पिका ।
 जीरको जरणो' हृद्योऽजाजिः' कृष्णे तु जीरके ॥
 1290 कालोपकुञ्चिका पृथ्वी सुषवी कारवी कणा ।
 सर्षपो दुन्दुभस्तीक्ष्णो रक्षोघ्नो दुष्प्रधर्षणः ॥

1276. 1. A. प्रसभा for प्रसवा. 1277. 1. A. हिङ्गुली फली, BD.
 हिङ्गुलीगुली for हिङ्गुलीङ्गुली. 1284. 1. BD. सृगालकास्तु केत्वारुः
 for सृगालवास्तुके त्वारुः; 2. BD. वास्तुको for वास्तुके. 1285. 1.
 A. शूकपितृकः; BD. शोकशत्रुकः for शोफकर्शकः. 1289. 1. AC.
 जीरणः for जरणः; 2. BD. °जाजः for °जाजिः.

- कदम्बकश्च कटुकः सिद्धार्थः श्वेतसर्षपः ।
 रत्नोन्नश्च गृह्मश्च कलम्ब्यां^२ स्यादुपोदका^३ ॥
 समष्टिला च गण्डीरं^१ शङ्कुटो दलकूर्चिका ।
 1295 बृहच्छदो महापद्मः^१ शोफणो मोह इत्यपि ॥
 वराहकन्दे^१ वाराही कन्दलः कन्दली स्त्रियाम् ।
 मध्वालुको^१ मधुरसः कालाची^२ नूतकन्दलम् ॥
 विष्वक्सेना तु बदरा वराङ्गी वज्रवल्ली ।
 त्र्यश्रा गृष्टिः प्रिया नागबला गाङ्गेरुकी^१ समे ।
 1300 कूर्चशीर्षो मधुकरो ह्रस्वाङ्गः शृङ्गिजीवकौ ।
 ब्रह्म्यां सत्यवती ब्राह्मी मत्स्याक्षी सोमवल्लिका^१ ॥
 पर्पटः पटुकोऽथास्त्री मूलकं^१ हिलकूर्चिका ।
 भटा^१ मलाज्भटो ताली शिवा तामलकीत्यपि ॥
 वार्षिकं^१ त्रायमाणः^२ स्यात् त्रायन्ती बलभद्रिका ।
 1305 रसनो^१ गृञ्जनोऽरिष्टः पलाण्डुरमृतोद्भवः ॥

1293. 1. BD. कृतघ्नः for गृह्मः; 2. A कदम्ब्यां for कलम्ब्यां; 3. C. स्यादुपोदकी for स्यादुपोदका. 1294. 1. B. समष्टिलाजगण्डीरः for 1294a. 1295. 1. D. पार्थः for पद्मः. 1296. 1. B. बलाहकं देवराही for 1296a. 1297. 1. A. मद्रलाकः D. मयालकः, BC. मध्वालकः for मध्वालुकः; 2. A. कालाची नूतकन्दलम्, D. कालाचीन्तनन्दलम्, B. कलाचीन्तनं दलम् for 1297b. 1299. 1. AC. गाङ्गेरुकी, B. काङ्गेरेके, D. काङ्गेरुकी for गाङ्गेरुकी. 1301. B. वल्ली for वल्लिका. 1302. A. यालकं for मूलकं. 1303. 1. BD. भटामूला, C. भटामूली for भटामला. 1304. 1. D. ब्राह्मिकं for वार्षिकं; 2. C. त्रायमाणं for त्रायमाणः. 1305. 1. BD. रसोना for रसनः.

- सुकन्दकः कटुः कञ्जो^१ महाकन्दो महौषधम् ।
 कायाङ्गं लशुनं दीप्यं जीर्णकं गुल्मनाशनम् ॥
 सुकन्दकः श्वेतकन्दः पलाण्डुश्च समा इमे ।
 हरिद्रक्ते स्वल्पकन्दो गृञ्जनो गर्जनो गजः ॥
 1310 हरितेऽस्मिन् लतार्कः स्यात् परुण्डो^१ दद्रुमोऽसमः ।
 लशुनं दीर्घपत्रं च पिच्छशन्धो महौषधम् ॥
 परुण्डुश्च पलाण्डुश्च लतार्कश्चापराजिता ।
 गृञ्जनो यवनेष्टश्च पलाण्डोर्दश जातयः ॥
 आर्द्रकं शृङ्गिवेरं स्याच्छ्यामिका कालकेशिका ।
 1315 विशल्या लाङ्गली^१ विद्युद्रक्तपुष्पानलाङ्गिका ॥
 त्वक्सारस्तेजनो वंशस्त्वचिसारस्तृणध्वजः ।
 मृत्युपुष्पो यवफलो वेणुः कर्मारमस्करो ॥
 शतपर्वाप्यथ^१ च्वेलः करीरोऽस्ती तदङ्कुरः ।
 कीचका वेणवस्ते ये स्वनन्त्यनिलपूरिताः ॥
 1320 नालिकेरो द्वयोः कूर्चकेसरो लाङ्गली हली ।
 सदाफलो दाक्षिणात्यो बलिसेव्यः कलिङ्गकः ॥
 मधुक्षीरो मधुरसः खर्जूरः पुंसि च^१ स्त्रियाम् ।
 कूर्चपुष्पोऽपि तालस्तु राजतालो दृढच्छदः ॥

1306. I. A. खञ्जः, B. खजः, C. खण्डः for कञ्जः. 1310. I. BD. स्याद्वरुणः for स्यात् परुण्डः. 1315. I. C. लादिली for लाङ्गली. 1318. I. C. पृथक् for °प्यथ. 1322. I. BCD. कुः स्त्रियाम् for च स्त्रियाम् ।

1325

तारो^१ वराङ्गना ताली राजतान्यथ केतकी ।
 केतकीऽपि रजःपुष्पः स्त्रीप्रियः सर्पवेष्टितः ॥
 खर्जूरः केतकी पूगो हिन्तालो नालिकेरकः ।
 तृणवृक्षाः प्रियालः स्यादिक्षुः 'खड्गदलो मधुः ॥
 तस्मिन्मधुतृणं भेदा वंशकान्तारपुण्ड्रकाः ।

1330

मत्कुटः^१ सूक्ष्मपत्रः स्याद्दीर्घलोहितयष्टिका ॥
 गुच्छो वृत्ततृणः शुण्ठी शृङ्गिवेराहमूलकः^१ ।
 शरेशुरिक्षुकुसुमः पिकेशुर्गिरि^१कर्णिका ॥
 तस्मिन् काण्डेशुकाशेशू अपि चामरपुष्पकः ।
 शादस्तु घासो यवसं तृणं हरितमर्जुनम् ॥
 तृण्या तु तृणसंघाते 'शाद्वलं तु तृणाङ्कुरे ।

1335

पुञ्जीलस्तु तृणस्तम्बः शष्पं बालतृणं समे ॥
 कुशो 'मुनिः कुथो^१ दर्भः ज्जीवे बर्हिः पवित्रके ।
 मुञ्ज^१स्तु यज्ञियो मेध्यो मृदुत्वग्रहमेखला ॥
 अश्ववालस्तु दर्भः स्यात् काशोऽस्त्री स्त्रीक्षुगन्धिका ।
 समाः काशः शरो मुञ्जो दर्भभेदे खर^१च्छदः ॥

1340

ऊर्ध्वमूलोलपौ चास्मिन् जूर्णा कृकण^१पत्रिका ।
 नडादिकं तृणं गर्मुच्छ्रयामाकप्रमुखा अपि ॥

1324. AC. तालः for तारः. 1327. I. B. खण्ड for खड्ग.
 1329. I. AC. मत्कुटः, B. मक्कुटः for मत्कुटः. 1330. I. A.
 'भमूलका', C 'गमूलकः for 'हमूलकः. 1331. I. A. कर्णकौ for
 कर्णिका. 1334. I. C. शाद्वलं for शाद्वलं. 1336. I. C. मुनिकुथः
 for मुनिः कुथः; 2 AD. कशः for कुथः. 1337. I. BD transp.
 II. 1349 & 1350 after I. 1353. 1339. I. A. शर for खर.
 1340 I. BD. जूर्णा तु कृणपत्रिका; C जूर्णा तु कण^१ for 1340b.

1315

नडस्तु धमनः पोटगलो नड्या तु तद्रणे ।
 सौगन्धिकं देवजग्धं 'कत्तृणं धा' (ध्या?) मकं पुरम् ॥
 गुन्द्रः 'शरस्तेजनः स्यादि' षीका कूलिका 'समे ।
 छत्राकश्छत्रपालमौ पुंसि भूम्नि च बल्ब 'जाः ॥
 दूर्वा तु हरिताली स्याच्छत्र 'वीर्या च भार्गवी ।
 सितदूर्वा तु गोलोमी श्वेताङ्गी शतमूलिका ॥
 मुस्ता स्त्री मुस्तकोऽस्त्री स्याच्छ्वेतमध्यः 'सुगन्धिकः ।
 शकलाक्षः 'कर्णपूरो ग्राही कर्णरगन्धिकः ॥
 कुटन्नटं दाश 'पुरं गोन्दं जलमुस्तके ।
 कैव 'तीमुस्तकं गुन्द्रा दरारोहा महोदरी ॥

1350

इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 वनाध्यायो द्वादशः ॥

— :४: —

१३

चतुष्पदाध्यायः

सिंहः पञ्चमुखो हरिर्मृगपतिः कण्ठीरवः केसरी
 हर्यक्षो नखरायुधोऽथ 'कुठरः स्यादल्पकण्ठीरवः ।

1343. 1. BD. तृणकं for कत्तृणं; 2. A. दामकं पुरं, BCD. धामक-
 म्बुरम् for धामकं पुरम्. 1344. 1. B. इन्द्रः for गुन्द्रः; 2. B. स्यादी-
 षिका for स्यादिषीका; 3. ACD. त्वलिका for कूलिका. 1345. 1.
 BD. बल्बदाः for बल्बजाः. 1346. 1. A. स्याच्छत्र for स्याच्छत्र.
 1348. 1. D. मध्ये for मध्यः. 1349. 1. A. शशलक्षणी, C. कुशलाक्षः
 for शकलाक्षः. 1350. 1. A. पूरं for पुरं. 1351. 1. A. कैवर्त
 for कैवर्ती. 1352. 1. A. कुठरुः for कुठरः.

- सिंहारिः शरभोऽष्टपादथ समाः शार्दूलपिण्डारक-
 व्याघ्रद्वीपितरक्षुचित्रतनवः स्युः पुण्डरीकोऽप्यमी ॥
 वराहः सूकरः क्रोडः कोलभूदारघोणिनः ।
 1355 घृष्टिः कि^१टिः किर्द्वष्टी स्तब्धरोमा च पोत्रिणि ॥
 समा लुलायमहिषकासराश्वारिसैरिभाः ।
 गवलं माहिषं शृङ्गं द्वैपं वैयाघ्रचर्मणि ॥
 भृक्षोऽच्छभल्लो भल्लूको भल्लुकोऽप्यथ गण्डकः ।
 खड्गी^१ वाघ्राणसः खड्गस्तच्छृङ्गे खड्गमस्त्रियाम् ॥
 1360 श्वाविट् शल्योऽस्य लोम्नि स्त्री शलली शललं शलम् ।
 मृगः कुरङ्गो वातायुरेणो हरिण इत्यपि ॥
 कृष्ण^१सारः कृष्णमृगः समौ गवयगोमृगौ ।
 लम्बन्ते यस्य रोमाणि ककुदि स्यात् स शम्बरः ॥
 ऋश्यस्त्रिशृङ्गो नीलः स्याद्रोहिदृश्यस्य योषिति ।
 1365 सारङ्गो रोम^१कल्माषः कर्णयोयो गवाकृतिः ॥
 स गोकर्णोऽसितो रामो रोहिषो गर्दभाकृतिः ।
 न्यङ्कुस्तु शम्बराकारस्त्रिकेण^१ विपुलोन्नतः ॥
 राजीवो राजिमान् पृष्ठे कृष्णसारो महान् रुरुः ।
 शोणास्यो^१ राजयः पृष्ठे यस्य सन्ति स रोहितः ॥

1355. I. BD. किरिः किटिः for किटिः किरिः. 1359. I. C.
 वाच्छ्राणसः for वाघ्राणसः. 1362. I. C. transp. II. 1362—
 1371 between II 1369 & 1350. 1365. I. BD. कल्माषः
 for कल्माषः. 1367. I. C. त्रिकोण for त्रिकेण. 1369. I. C.
 शोणा तु for शोणास्यः.

1370

प्रियको 'मसृणस्वच्छमृदुचित्रतनूरुहः ।

चमूरुरायतग्रीवो धवलस्कन्धकेसरः ॥

नीला 'ग्रमृदुतीक्ष्णोच्चकबुराङ्गतनूरुहः ।

द्वाविंशत्यङ्गुलायामा कदली स्त्री बिलेशया ॥

पृषतो बिन्दुचित्राङ्गः 'कन्दली तु महोदरी ।

1375

श्यामा हस्तसमायामा कोक ईहामृगो वृकः ॥

सालावृकस्त्वरण्यश्वा टङ्कणो धवलोन्नतः ।

समूरुर्ना 'समूना स्त्री सा' प्रहस्तायताकृतिः ॥

गोमाय्वाभाधवा कृष्णा स्निग्धोच्चमृदु 'रोमिका ।

श्यामिका तु श्वेतबिन्दु 'श्यामला षोडशाङ्गुला ॥

1380

चतुरा तु घनस्निग्धरोमा श्यामा सचन्द्रका ।

वातप्रमीर्वातमृगश्चीनस्तु त्रिंशदङ्गुलः ॥

मरुजा 'तू'च्चमसृणमृदुपाण्डुरोमिका^१ ।

रोमराजिमती मध्ये द्वादशाङ्गुलसंमिता ॥

रङ्गुः स यस्य रोमाणि युज्यन्ते वायुकर्मणि ।

1385

चमरस्तु^१ सितो वालमृगोऽथ सृमरोऽसितः ॥

एण्याश्चर्मद्यमैण्यं मार्गैणे तु मृगैण्योः ।

चीनकस्तु सित^१क्रोडः कन्दरस्तूच्चजानुकः ॥

1370. 1. BD. मसृणः for मसृण. 1372. 1. A. नीलाक्षः, C. नीलङ्ग for नीलाग्र. 1374. 1. AC. कदली for कन्दली. 1377. 1. A. समारुर्ना समाना स्त्री for 1377a; 2. A. सार्धहस्ता°, C. सा प्रहस्ता° for सा प्रहस्ता°. 1378. 1. AC. रोमका for रोमिका. 1379. 1. C. बिन्दुः for बिन्दु. 1382. 1. A. मारुजा, BD, मनुजा for मरुजा; 2. BD. कूर्च for तूच्च; 3. AC. रोमका for रोमिका. 1385. 1. BD. चरमस्तु for चमरस्तु. 1387. 1. BD सितः for सित.

- समानौ बभ्रुनकुला^१वच्छकर्णशशौ^२ समौ ।
 मृगनाभिस्तु^३ कस्तूरीमृगो गन्धमृगोऽपि^४ सः ॥
 1390 नाहलोऽप्यथ कस्तूरी राजाहं शितिचन्दनम् ।
 वनौका मर्कटः कीशो वानरः स्रवगः कपिः ॥
 स्रवंगमो दधिमुखः शाखामृगवलीमुखौ ।
 गोलाङ्गूलः कृष्णमुखो दीर्घपुच्छो वलीमुखः ॥
 शिवा स्त्री जम्बुकक्रोष्टु^५फेरफेरण्डफेरवाः ।
 1395 गोमायुर्वञ्चको^६ भीरुभूरिमायशृगलकाः ।
 मातङ्गः करटीभवारणकरिस्तम्बेरमानेकपाः
 शुण्डालद्विपहस्तिनागमदमु^७क्षूर्पश्रवःकुजराः ।
 वेतण्डद्विरदौ महाबलगजौ दन्तावलः सिन्धुरः^८
 पद्मी सामभवो रदी च करिणः कुम्भौ शिरःपिण्डकौ ॥
 पद्मानि स्युर्विन्दवोऽन्नं विधानं
 शुण्डा हस्तचूलिका^९ कर्णमूलम् ।
 स्यान्निर्याणं दृष्टु पान्तः करीरं
 दन्तादिः^{१०} स्यादन्त^{११}भागोऽग्रभागः ॥
 हस्तस्याग्रं पुष्कं वक्तूमध्यं
 1400 वाहित्थं^{१२} स्यादीषिका नेत्रकूटम् ।

1388. 1. C. अज for अच्छ; 2. BD. तृणौ for शशौ. 1389. 1. C. नाभिस्तु for नाभिस्तु; 2. A. मृगो हि for मृगोऽपि; C. trans. II. 1362-1371 after I. 1389. 1394 1. C. भेरुभेरण्डभेरवाः for 1394b. 1395. 1. BCD. गोमायुर्वञ्चको^६ for गोमायुर्वञ्चकः. 1396. 1. BD. मदमुत् for मदमुक्. 1397. 1. C. सिन्धुरः for सिन्धुरः. 1398 1 B. चूर्णिका for चूलिका. 1399. 1. BD. दन्तान्तः for दन्तादिः; 2. BD. स्यादन्त for स्यादन्त.

- आरक्षोऽधः कुम्भयोरासनं तु
 स्कन्धोद्देशः कुम्भमध्यं' विदुर्ना ॥
 निष्कोशः स्यात् कुक्षिमध्ये हनौ ना
 कुञ्जः कर्णप्रान्तरे दुर्दरः' स्यात् ।
 उत्खातः स्यात् कर्णमूलोर्ध्वभागे
 शम्बुका स्त्री' वक्त्रपार्श्वैकदेशः ॥
 बिम्बकस्तु शिरोमध्यं ललाटं' स्यादवग्रहः^२ ।
 1405 पक्षपार्श्वे' तु विक्षोभः प्रतिमानं तु कुम्भयोः ॥
 अधोभागे (अन्तराले ?) मदो दानं गण्डस्तु करटः कटः ।
 दन्तो रदो विषाणं च वमथुर्हस्तशीकरः ॥
 गात्रापरे' क्रमात् पूर्वापरजङ्घादिदेशयोः ।
 पूर्वस्याङ्घ्रेरधोऽधः स्युः प्रतीकाशः' क्षयः क्रमात् ॥
 1410 कूर्मः सन्दानभागश्च प्रोह उत्सङ्ग इत्यपि ।
 अधोऽधः पश्चिमस्याङ्घ्रेर्मूलादानखरावधेः ॥
 प्रदेशाः स्युः कलाभागः क्रमाज्जघनपिण्डका ।
 मण्डूका' शकुटा पार्ष्णिस्तलः प्रोहश्च कूर्मकः ॥

1401. 1. BD. मध्यौ for मध्यं. 1402. 1. BD. दुर्दुरः for दुर्दरः.
 1403. 1. BD. स्याद्वक्त्र° for स्त्री वक्त्र. 1404. 1. B. ललाटः for
 ललाटं; 2. A स्यादुपाग्रहः for स्यादवग्रहः. 1405. 1. D. पार्श्वौ for
 पार्श्वे. 1408. 1. BD. गात्रात्परे for गात्रापरे. 1409. BC. प्रतीकाशः
 for प्रतीकाशः. 1413. 1. AD. मण्डूकी for मण्डूका; 2. BD
 कूर्मकम् for कूर्मकः.

- पक्षभागः पार्श्वभागो भेदः स्थूलोच्चयो' गतेः ।
 1415 तत् फलं त्वंसयोर्मध्यं' विस्तारो गजशास्त्रकम् ॥
 जानुदेशस्त्ववस्कारः शुण्डायां स्रोत इत्यपि ।
 कच्या चूडा(षा ?) वरत्ना स्याद्वेनुका करिणी वशा ॥
 वाशिता गणिका रोगे गजानां कूटपाकलः' ।
 मदविभ्रमजं तेजः करिणो हस्तिवर्चसम् ॥
 1420 शृङ्गारोऽलंक्रिया तोत्रं वैणुकं कदली' ध्वजः ।
 आलानं बन्धनस्तम्भे कीलशङ्कुध्रुवाः समाः ॥
 सृणिर्द्वयोरङ्कुशोऽस्त्री सूना दण्डार्पितोऽङ्कुशः ।
 हिञ्जीरः' स्याल्लोहमयं' शृङ्खलं शृङ्खला त्रिषु ॥
 निगालोऽस्त्री स्त्रियाम् मन्दूरन्दुकः पादबन्धनः' ।
 1425 कलापकः कर्णबन्धस्त्रिपदी पादबन्धनम् ॥
 प्रवेणी तु परिस्तोमो वर्णः शारिः कुथो द्वयोः ।
 वप्रक्रिया परिणतिः कल्पना सज्जना समे ॥
 आधोरणो हस्तिपकहस्त्यारोहनिषादिनः ।
 तत्प्रधाने महामात्रो हास्तिकं गजता गणः ॥
 1430 उद्धान्तो निर्मदो मत्तः प्रभिन्नो गर्जितो गजः ।
 व्यालो दुष्टोऽथ गम्भीरवेदी शिन्नापराङ्मुखः ॥

1414. I. C. स्थूलोच्चये for स्थूलोच्चयः. 1415. I. C. मध्ये for मध्यं.
 1418. I. BD. पालकः for पाकलः. 1420. I. I. कन्दली for
 कदली. 1423. I. BD. हिण्डीरः for हिञ्जीरः; 2. A. °मयः for
 मयं. 1424. I. B. बन्धनम् for बन्धनः.

1435

युथपो युथनाथः स्यादीषादन्तो महारदः ।
 मदोत्कटो मदकलः स्याद् बालः पञ्चहायनः ॥
 दशवर्षस्तु पोतः स्याद्विक्रो विंशतिवर्षकः ।
 त्रिंशद्वर्षस्तु कलभः शुण्डारः^१ षष्टिहायनः ॥
 गण्डूषिको बहिष्कर्षः^२ सुभागश्चातिहस्तिकः ।
 पृथु^३ हस्तः स्थूलहस्तः^४ फलिहस्तः समास्त्रयः ॥
 तुरगतुरङ्गतुरङ्गमसैन्धवसप्त्यश्ववाजिवाहहयाः ।
 गन्धर्ववीतिघोटकहर्षर्वश्रीजहेषिणश्च समाः ॥

1440

मेदाः खेङ्गाणतुक्खा^१ रखत्तुलाणकतेजिकाः ।
 घोट्टाणा^२ अपि काम्बोजाः^३ पारसीका वनायुजाः ॥
 आरट्टजाश्च बाह्वीकाः सिन्धुजाः शम्भ^४ लोद्भवाः ।
 अम्बष्ठजा अन्वजवा गान्धारास्तैतिलेयकाः ॥
 काश्मीराः^५ क्षुद्रकैरातास्तैर्गर्ता आश्विनेयकाः ।

1445

सावित्रेयाः साल्वभवाः पारदा ह्रस्वकुकुराः^१ ॥
 कुकुराः^२ शूरसेनीयाः कैकेया^३ उपमोचकाः ।
 शाका^४ उत्तरमाद्रेया आवर्तप्रभवा हयाः ॥

1435. 1. B. शुण्डालः for शुण्डारः. 1436. 1. A. बहुष्कर्षः सुभोगः
 for बहिष्कर्षः सुभागः. 1437. 1. A. वधु for पृथु; 2. A. फली, C.
 फल for फलि. 1440. 1. A. तुद्धार, B. तुक्त्वार, D. तुकार for
 तुक्खार. 1441. 1. A. घोट्टीणा for घोट्टाणा; 2. C. काम्बोजाः for
 काम्बोजाः. 1442. 1. C. शम्भल° for शम्बल°. 1444. 1. C.
 गान्धाराः for काश्मीराः. 1445. 1. A. कुक्कुटाः, D. कक्कुसाः for
 कुक्कुराः. 1446. 1. A. कुक्कुटाः, B. ककुसाः, D. कक्कुसाः for
 कुक्कुराः; 2. B. कैकेयाः, D. कैकेयाः for कैकेयाः. 1447. 1. BCD.
 शाकाः for शाकाः.

- पारसीकादिसंज्ञाः स्युः पारसीकादिदेशजाः ।
 श्रीवृक्षकी वक्षसि च रोमावर्तो मुखेऽपि च ॥
 1450 मल्लिकाक्षः सितेनाक्षणा कृष्णेनेन्द्रायुधाह्वयः ।
 पञ्चभद्रस्तु हृत्पृष्ठमुखपार्श्वेषु पुष्पितः ॥
 खुरोरःपुच्छकेशास्यैर्वलचौरैष्टमङ्गलः ।
 सुग्रीवाख्यः स यद्ग्रीवा^१ शक्रकार्मुकसंनिभा^२ ॥
 धवलौ^३ कर्ककौकाहौ^४ पोङ्गाहः^५ शुक्लपिङ्गलः ।
 1455 कृष्णवर्णस्तु खुङ्गाहः^६ शोणः कोकनदच्छविः ॥
 कुलाहस्तु^७ मनाक् पीतः कृष्णः स्याद्यदि जानुनि ।
 कल्लोहः कपिलच्छायः पाण्डुवालधिकेसरः ॥
 क्याहो लोहितः पीतरक्तस्तु द्रवलाहकः^८ ॥
 मनाक् पाण्डुरुराहः^९ स्यात् कृष्णजङ्घायुगं यदि ॥
 1460 पीयूषवर्णः सेराहः^{१०} पङ्गलः^{११} सितकाचरुक् ।
 सर्व एवान्यसंज्ञाः स्युरश्वा वर्णादिभेदतः ॥
 आश्वमश्वीयमश्वानां वृन्दे स्युर्दोषिणः^{१२} षरे ।
 कृत्तिकापिञ्जरः स स्याद्यः पृषत्पुञ्जपिञ्जरः ॥

1453. 1. A. यद्ग्रीवाः for यद्ग्रीवा; 2. A. संनिभाः for संनिभा.
 1454. 1. AC धवले for धवलौ; 2. BD. कर्कटौकाहौ, C कर्कटेकाहो
 for कर्ककौकाहौ; 3. C. पाङ्गाहः D. प्लोङ्गाहः for पोङ्गाहः. 1455. 1.
 A. शुङ्गाहः, B. पिङ्गाहः, D. कुङ्गाहः for खुङ्गाहः. 1456. 1. AB.
 कलाहः for कुलाहः. 1458. 1. CD. पीतः for पीत; 2. BD.
 द्रवहालकः, A. ध्रु(द्र)वलाहः for द्रवलाहकः. 1459. 1. BD.
 उहाभः for उराहः. 1460. BD. सोराहः, C. सेराभः for सेराहः;
 2. BD. पिङ्गलः for पङ्गलः. 1461. 1. A. एवास्य for एवान्य.
 1462. 1. BD. हेषिणः for दोषिणः.

- इन्द्रवृष्टि'स्तु निर्मुष्को यमो हीनाधिकाङ्गकः ।
 1465 कराली तु जरदन्तस्त्रि'खुरस्तु खुरत्रिकः ॥
 ककुदी ककुदावर्तो मुसल्यो वेल्लिताङ्गिकः ।
 शृङ्गी शृङ्गपदे 'मांसबुद्बुदग्रन्थिसंयुतः ॥
 सूकलो 'दुर्विनीतोऽश्वः स्यात्तु बालः किशोरकः ॥
 बडवाश्चार्वती वामी बाडवं बडवागणे ।
 1470 कश्य'मश्वस्य मध्यं स्याद्बाण्डमायान'मित्युमे ॥
 अलंकारे' निगालस्तु गलोदेशः शफं खुरः ।
 घोणा तु प्रोथमस्त्री स्यादन्तवेष्टस्तु नालिका ॥
 कालिका दन्तरेखायां दन्तच्छिद्रमुलूखलम् ।
 विदुर्ना कर्णमूले स्यात् खुरस्योपरि कुष्ठिका ॥
 1475 दन्तालिका कुशा वल्गा ग्रीवाभूषा तु गण्डकम् ।
 चर्म'दण्डः कशा वक्तूपटके तलसारकम्^२ ॥
 तालिकाथ प्रक्षरणं प्रखुरोऽथ प्ररोहकः ।
 भुक्काणो'ऽशनमस्त्रायां नासारज्जुस्तु लालिका ॥
 त्रिष्वश्वीनं तदश्वेन यदेकाहेन गम्यते ।
 1480 दामाश्वनं पादपाशस्तैल'यन्त्रं तु नालिका ॥

1464. I. C. इन्द्रवृष्टिः for इन्द्रवृष्टिः. 1465. C. त्रिखरी तु खुर° for त्रिखरी तु खुर°. 1467. I. BD. मांसो for मांस°. 1468. I. C. दुर्विनीताश्वः for दुर्विनीतोऽश्वः. 1470. I. B. om. I. 1470; 2. D. असानम् with supra line आयानम्, B. आसनम्, C. आध्यानम् for आयानम्. 1471. BD. अलंकारः for अलंकारे. 1476. I. BD. दन्तः for दण्डः; 2. BD. सारकः for सारकम्. 1478. I. C. बुक्काणः for भुक्काणः. 1480. I. BD. त्वेक for तैल.

गतिभेदे स्त्रियामूर्मिः क्लीबे त्वद्धपुलायितम् ।
 आस्कन्दितधौरितरेचितकप्लुतवल्गितभेदभृतो गतयः ।
 धारास्तुरगस्य तुरस्तु गतिः पुरुषस्थितेरुन्नमिताग्रा ॥
 यन्त्रं सैन्धवदानाय कृतं लवणमालिका ।
 1485 स्याद्देवमणिरश्वस्य रोमावर्तो निगालजः ॥
 कण्ठजो रोचमानः स्यात् स्वामिसौभाग्यवर्धनः ।
 पर्याणं स्यात् पल्यनं लाङ्गूलं पुच्छमस्त्रियाम् ॥
 उभौ तु लोमलाङ्गूले बालहस्तश्च बालधिः ।
 वङ्कः पर्याणशृङ्गे' स्यात् पञ्चाङ्गी कविका कवी ॥
 1490 खलीनोऽस्त्री समानौ तु वे'सराश्चतरौ समौ ।
 वडवायां समुत्पन्नौ' मूकः कुण्डश्च वेसरात् ॥
 महा'ङ्गमयदाशेररवणोष्ट्रक्रमेलकाः ।
 टङ्कणः पादबन्धैस्तु दारवैः करभः शिशुः ॥
 स्याच्छृङ्खलक उष्ट्राणामौष्ट्रकं स्यात् कदम्बके ।
 1495 बालेयकस्तु चक्रीवान् गर्दभो रासभः खरः ॥
 शुनकः सारमेयः श्वा कौलेयो रतिकीलकः ।
 कुकुरो मण्डली योगादलर्कः सरमा शुनी ॥
 शुनकी विश्वकद्रुस्तु शुनको मृगयापटुः' ।
 अर्जुन्यघ्न्या रोहिणी सौरभेयी
 माहेय्युस्त्रा शृङ्गिणी गौश्च माता ।

1489. I. BD. शृङ्गः for शृङ्गे. 1490. I. BD. वेतरा° for वेसरा°.

1491. I. B. कलाटङ्कः समुत्पन्नः for 1491a. 1492. I. B. महागम-

मयादेशे, D. महागमयदाशेर for 1492a. 1498. I. D. परः for पटुः.

1500

गव्या गोत्रा गोगणो वत्सधेन्वो-

ईन्दे स्यातां वात्सकं धैनुकं द्वे ॥

प्रत्यब्दस्रतिस्तु समांसमीना

परेष्टुका स्यात् प्रचुरप्रस्रतिः ।

काल्योपसर्पा प्रजनेऽवतोका

प्रस्कन्दिगर्भाथ वशा तु वन्ध्या ॥

संधिनी वृषभाक्रान्ता वेहद्रर्भोपघातिनी ।

नवप्रस्रतिर्धेनुः स्याद्वेनुष्या 'बन्धके स्थिता ॥

1505

सुव्रता' सुखदोह्या स्यात् प्रघ्नौही बालगर्भिणी ।

चिरस्रता वष्कयणी जरती गौर्जरद्रवी ॥

नीली पिशङ्गी कल्माषी शोणी चेत्येवमादयः ।

वर्षभेदेन संज्ञाः स्युरुत्तमा गोषु नैचिकी ॥

संख्यादिहायनान्ता गौरेकाब्दा त्वेकहायनी ।

1510

एवं द्विहायनीत्यादि षड्ददा 'षोडती समे ॥

वञ्जुला तु बहुक्षीरा कपिला त्वग्निसंभवा ।

भूमिजा बहुला कृष्णा शबली व्योमसंभवा ॥

सुमनाः प्रक्ष'राङ्गी च रक्तवर्णा तु वायुजा ।

सिता तु धवला पुण्ड्रा सुनन्दा जलसंभवा ॥

1515

द्रोणक्षीरा द्रोणदुधा गृष्टिः प्रथमस्रतिका ।

गौरचण्डी तु सुकरा स्यादेवापीनमूधसि ॥

1500 I. BC. धेनुकं for धैनुकं. 1504. I. AC. बन्धने for बन्धके.

1505. I. BCD. सुप्रदा for सुव्रता. 1510 I. C. षोडशी for

षोडती. 1513. I. BD. प्रक्षराजी for प्रक्षराङ्गी.

ऋषभस्तु बलीवर्दः पुंगवो वृषभो वृषः ।

उक्षा भद्रः ककुब्जान् गौः सौरभेयश्च शाक्यः ॥

अनड्वान् भग्नशृङ्गे तु तस्मिन् कूटश्च तूवरः ।

1520

शोणो^१ नीलवृषः श्वेतपुच्छशृङ्गः खुराण्डकः^२ ॥

जरद्रवस्तु वृद्धोक्षो महोक्षस्तु महावृषः ।

लूनकर्णस्त्वकर्णः^३ स्याद्रण्डस्तु छिन्नपुच्छकः ॥

आर्षभ्यः षण्डतायोग्यः षण्डो गोपतिरिट्चरः ।

स्कान्धिकः^४ स्कन्ध^५वाहः स्यात् समौ नस्योतनस्तितौ ॥

1525

नस्या स्त्री नासिकारज्जुः पशुरज्जुस्तु दामनी ।

निधानं^६ स्याद्रवां दोहे पश्चाच्चरणबन्धनम् ॥

स्कन्धप्रदेशस्तु वहः सास्ना स्याद्रलकम्बलः ।

स्याद्वेन्वनडुहं धेनुरनड्वांश्च धुरंधरः ॥

धुरीणो धूर्वहो धुर्यो यस्तु सर्वधुरावहः ।

1530

असौ सर्वधुरीणः स्याद् युग्यस्तु युगवोढरि ॥

युगाद्युगस्तु प्रासङ्गः प्रासङ्ग्यस्तस्य वोढरि ।

एकस्यास्तु धुरो वोढा योऽसावेकधुरीणकः ॥

पृष्ठ्यस्तु पृष्ठवाहः स्यात् प्रष्ट^७वाड्युगपार्श्वगः^८ ।

औत्तकं संध उच्छर्णां स्याद्वोशकृद्गोमयोऽस्त्रियाम् ॥

1520. 1. BD. शोणानिल for शोणो नील; 2. A. खुरान्धकः for खुराण्डकः. 1522. 1. A. स्यात्पुण्डः, C. स्यात्पण्डः for स्याद्रण्डः. 1524. 1. C. हालिकः for स्कान्धिकः; D. स्कान्धिकस्कन्धवाहौ for स्कान्धिकः स्कन्धवाहः; 2. B. वारः for वाहः. 1526. 1. A. समानं, C. नियानं for निधानं. 1533. 1. CD. पृष्ठ for प्रष्ट; 2. पार्श्वगः, D. पार्श्विकः for पार्श्वगः.

1535

गोग्रन्थिर्गोमये शुष्के करीषोऽस्त्री च दोहलम् ।

गोकुलं गोधनं जीवधनं चापि गवां व्रजे ॥

गोमान् गोमी गवां स्वामी गोविन्दोऽधिकृतो गवाम् ।

गोसंख्यो वल्लवो गोपगोपालाभीरगोदुहः ॥

दुग्धं तु क्षीरमूधस्यं पयः स्तन्यं नवं तु तत् ।

1540

पीयूषोऽथ हविः सर्पिर्घृतमाज्यं समार्थकम् ।

क्षीवे तु नवनीतं स्याद् यद् दध्नोऽभिनवोद्धृतम् ।

तत्तु हैयंगवीनं यद्वद्यो'गोदोहोद्धवं घृतम् ॥

मण्डं दधिभवं मस्तु करम्भा दधिसक्तवः ।

आज्यं दशाब्दिकं कौहं' हृद्यं तु श्रीघनं' दधि ॥

1545

स्थूलमङ्ग'लमप्यत्र बालं तु दधि बालकम् ।

दधि स्यादघनं द्रप्स्यं गन्धाढ्यं तु वलीमूखम् ॥

छिन्नं दधि विसं रूक्षं खलं च दधि निद्रवम् ।

बहुसूदनमप्यस्मिन् स्यात् कीलाटस्तु कूर्चिका ॥

विकृतौ पयसः क्षीरच्छदः संतानिका' स्त्रियाम् ।

1550

विवधो वीवधो हारः पर्याहारो विहङ्गिका' ॥

मन्थास्तु मन्थमन्थानवैशाखा मन्थदण्डके ।

मन्थनी म(ग?)र्गरी मन्थविष्कम्भे कुठरः' पुमान् ॥

1542. I. A. om II. 1542b—1546a. 1544. I. C. कौभं for कौहं; 2. B. श्रीघनं for श्रीघनं. 1545. I. C. मङ्गल्या for मङ्गलम्. 1549. I. BD. सन्दायिका for संतानिका. 1550. I. D. विहारिका for विहङ्गिका. 1552. I. A. कुदरः, D कूठरः for कुठरः.

- बोलो दण्डाहतं कालशेयारिष्टे च गोरसे ।
मथितमुदश्चित्क्रं निर्जलमधाम्बु पादाम्बु ॥
1555 स्यादाशितंगवीनं तत् त्रिषु यत्राशिताः पुरा ।
अजो वस्तः स्तवश्चागरश्चागरश्चगलकोऽपि सः ॥
ऊर्णायुरुरुणकैलकमे'द्वोरभ्राविवृष्णिमेषाश्च ।
अविसोटमविमरीसं स्यादविदूसं च यहुग्धमवेः ॥
औरभ्रकमुरभ्राणामजानामाजकं गणः' ।
1560 मार्जारी जाहको मर्को बिडालो वृषदंशकः ॥
मण्डल्याखुभुगोतुश्च दीनानाथस्तु मूषिकः ।
इन्दुरुश्च' वृषश्चाखुर्गिरिका बालमूषिका ॥
चुचुन्दरी' गन्धमूषी दीर्घदेही तु मूषिका' ।
तयो गौधेरगौधारगौधेया गोधिकासुते ॥
1565 स चिक्रोडो यस्य पृष्ठे पाण्डुवर्णास्त्रिराजयः ।
कृकलासस्तु सरटः प्रतिसूर्योऽथ वृश्चिकः ॥
अली' द्रोणः शूककीटस्तच्छूकेऽखं(लं?) दुणं(लं?) द्वयम् ।
गृहगौली' तु मुसली द्वौ नीलजुकुमी समौ ॥
स्त्रियां शतपदी कर्णजलौकाः कुण्डलिन्यपि ।
1570 लूतामर्कटकस्तन्तुवायः' स्यादूर्णनाभकः' ॥

1557. 1. A. मण्ड्रो° for मेढ्रो°. 1559. 1. BD. गणे for गणः.

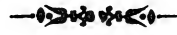
1562. 1. AC. उन्दुरः for इन्दुरः. 1563. 1. B. शुच्छन्दरुः for

चुचुन्दरी; 2. AB. om. 1. 1563. 1567. 1. A. आलिः for अली.

1568. 1. A. गोली for गौली. 1570. BD. वाये for वायः; 2. C.

नाभिकः for नाभकः.

उद्देशो मत्कुणस्तुल्यौ श्रेणिका तु पिपीलिका ।
इति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
चतुष्पदाध्यायस्त्रयोदशः ॥

१४

शकुन्ताध्यायः

विहगविहंगमद्विजविविष्किरपत्तिपतद्—

विकिरपतत्रिपत्रिपतगाण्डजपत्ररथाः ।

शकुनगरुत्मदंशुनभसंगमनीडभवाः

शकुनिशकुन्तिवोजितरुधामशकुन्तखगाः ॥

पतत्रयः पतंगाश्च पित्सन्तश्च विहायसः ।

1575

शुक्ला^१पाङ्गः शिखी केकी नीलकण्ठः शिखावलः ॥

शिखण्डी बर्हिणो बर्ही मयूरो भुजगाशनः ।

मेघनादानुलासी द्वौ^२ समौ चन्द्रकमेचकौ ॥

पिक्कलबर्हे कलापश्च प्रचलाकः शिखण्डकः^३ ।

शिखाचूडे^४ समे स्यातां समौ भासशकुन्तकौ ॥

1580

ध्वाङ्क्षो नालीजङ्घो नाडोजङ्घः सकृत्प्रजः परभृत्^५ ।

काकः करटोऽरिष्टो बलिपुष्टो वायसो बलिभृक् ॥

* BD. om. वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते. 1575. I. BD. शुक्ला^१ for शुक्ला°. 1577. I. BD. द्वे पिच्छबर्हे नपुंसके for द्वौ समौ चन्द्रकमेचकौ ।. 1578. I. BD. read^२ I. 1578 as: प्रचलाकः कलापश्च समौ चन्द्रकमेचकौ ।. 1579. I. BD. चूडा for चूडे. 1580. I. CB. परभृत्: for परभृत्.

आत्मघोषो महानेमिरन्यवापश्च मौकुलिः^१ ।

मद्गुस्तु द्रोणकाकः स्यात् काकोलो जलवायसः ॥

कौशिको वायसारातिदिवान्धोलूकपेचकाः ।

1585

कृष्णे तु कौशिके स्यातां कृतमालकनक्तकौ ॥

खञ्जनः खञ्जरीटः स्यात् तस्य गोलत्तिका^१ प्रिया ।

कोयष्टिकस्तु शिखरी 'कटुकाणस्तु तित्तिरिः ॥

भृङ्गः कलिङ्गो धूम्याटः समौ सारङ्गचातकौ ।

करेडुः कर्करेडुः स्यात् कृकणक्रकरो समौ ॥

1590

व्याघ्राटस्तु भरद्वाजः श्येनः क्षिप्रः सुपर्णकः ॥

श्येनी तु प्राचिका दार्वाघाटस्तु शतपत्रकः ।

जीवंजीवो जीवजीवः श्येनः पत्नी शशादनः ।

जलरङ्गस्तु नट्यूहो दात्यूहः कलकण्ठकः ॥

पारावतः कलरवः कपोतो बालवत्सकः ।

1595

मणिकण्ठः पूर्णकूटश्चाषो राजविहंगमः ।

किकीदिविः स्वर्णचूडश्चित्रवाजो विशोककः ।

कोकिलस्तु कुहूकण्ठः^१ कालकण्ठो वनप्रियः ॥

पिकः परभृतश्चाथ 'कपिञ्जलशरू समौ ।

कृकवाकौ ताम्रचूडचरणायुधकुक्कुटाः ॥

1600

चूलिकारणदीर्घाङ्गिमयूरवटका अपि ।

दीर्घग्रीवः सितवपुर्मृदुग्रीवः स्खलन्मनाः ॥

1582. I. ABC. मौकलिः for मौकुलिः. 1586. I. BD. गोलत्तिका for गोलत्तिका. 1587. I. BD. कर for कटु. 1597. I. BD. कर्णः for कण्ठः. 1598. I. BD. कपिञ्जर for कपिञ्जल.

- बलाकाजातिरेषः^१ स्यात् तदन्यो^२ नालिकेरजः ।
 गृध्रे तु पुरुषव्याघ्रो दाक्षाय्यश्च^३ सुदर्शनः ॥
 तद्भेदाः कर्कटस्कन्धः पर्कटः कमलच्छदः ।
 1605 दीर्घपाल्लोहपृष्ठश्च कङ्को मेरुण्ड इत्यपि ॥
 चटकः कलविङ्कः स्यात् से^४व्यस्तिलककण्टकः ।
 आटको बलिभुक् तस्य चटका बल्लभा तयोः ॥
 स्र्यपत्ये चटका चाट^५कैरस्तु पुमपत्यके ।
 आतापी चिल्ल उत्प^६दशयनोऽण्डुकटिट्टिभौ ॥
 1610 शुक्रः कीरश्च कीरः 'स्यादुत्पिबश्चन्द्रिकाप्रियः ।
 वाचाला शारिका गर्तकुकुटो वृत्तलोचनः ॥
 कुलालकुकुटश्चाथ पुष्कराह्वस्तु सारसः ।
 हंसो मरालश्चक्राङ्गो जालपादः सितच्छदः ॥
 नीलाक्षो मानसौकाश्च हंससाचिस्तु सोऽज्जपकः ।
 1615 आताम्रैर्मलिनैः कृष्णैश्चरणैश्चश्रुभिः सिताः ॥
 राजहंसा मल्लिकाक्षा धार्तराष्ट्रा यथाक्रमम् ।
 कलहंसस्तु कादम्बः किञ्चिदाधूसरच्छदः ॥
 कारण्डवो बृहत्पक्षः कयिस्तु कुल^७पायिकः ।
 बको बकोटः कह्वश्च दर्वीतुण्डस्तु तद्भिदो ॥

1602 1. BD. एषा for एषः; 2. तदन्ये नालि केरजाः for 1602b. 9603. 1. A. दाक्षार्यः for दाक्षाय्यः. 1606. 1. BD. वेप्यः for सैव्यः. 1608. 1. ABD. चाटकेरः for चाटकैरः. 1610. 1. A. स्याबुत्सिबः; C. स्यादुद्विम्बः for स्यादुत्पिबः. 1618. 1. C. पायिका for पायिकः. 1619. BD. दर्वीहंसः for दर्वीतुण्डः.

- 1620 वरटा वरला हंसी सारसीलक्ष्मणे समे ।
 चक्रवाकरथाङ्गाह्मकौकचक्राः 'समा इमे ॥
 शरारिराटिराडिश्च' बलाका बिसकण्ठिका ।
 क्रुङ्कौश्चौ कुरोत्क्रोशौ समौ स्रवपरिस्रवौ' ॥
 कुकरः कर्करः केकी कृकवाकुः कपिञ्जलः ।
- 1625 वर्तिका वर्तको बालो गोनदो गिरिनर्तिका ॥
 चकोरो वरकः शारी पद्यो वातीकतित्तिरी ।
 रक्तवर्त्मक' इन्द्राहो' वराटश्चेति विष्किराः ॥
 हारीतः कोकिलो 'लट्वा कपोतशुकशारिकाः ।
 जीवजीवकदात्यूहौ चटको भृङ्ग इत्यमी ॥
- 1630 प्रतुदा' अथ कादम्बहंसकारणवस्रवाः ।
 बलाका सारसोत्क्रोशकौकक्रौश्चादयोऽप्सरः ।
 मन्था'वलो मुखापानो जतुकाजिनपरत्रिका ।
 लोपालोपालिका' तुल्ये शित्पुटस्तु मधुव्रतः ॥
 इन्दिन्दिरभ्रमरषट्पदचञ्चरीक-
 रोलम्बभृङ्गमधुलिखमधुपद्विरेफाः ।
 पुष्पधयो मधुकरोऽलिरली च तश्च
 1635 स्यात् पुष्पलिद् च भसलश्च शिलीमुखश्च ॥

1621 I. BD. इमे समे for समा इमे. 1622. I. A. आर्यरातिश्च, C. आटिरातिश्च D. आतिरातिश्च for आटिराडिश्च. 1623. I. A. om. II. 1623—1626. 1627. I. A. कुरुकुन्तकः for रक्तवर्त्मकः; 2. BD. इन्द्रासः for इन्द्राहोः. 1628. I. BD. रट्वा for लट्वा. 1630. I. A. प्रातुदा for प्रतुदा. 1632. I. BD. मन्थाचलमुखापानौ for 1632a. 1633. I. A. °लिके for °लिका.

- गन्धोलिका' तु वरटा गृहिणी गृह'कारिका ।
ज्योतिरिङ्गणखद्योतज्योतिष्कीटास्तमोमणिः ॥
भीरुका भिल्लिका चीरी भृङ्गारी मधुगायनी ।
मक्षिका भम्भराली स्या' चर्वणा नीलमक्षिका ॥
1640 पतंगः शलभः क्षुद्रा सरघा मधुमक्षिका ।
हालाहलस्त्वञ्जलिका पुत्तिका तु पतंगिका ॥
अरण्यमक्षिका दंशः पूत्यण्डाः क्षुद्रपक्षिणः ।
मक्षिकाजातिरन्या स्यादंश्यथ ग्राम'मक्षिका ॥
घोण्टाथ मशकास्तेनाः परोष्णी तैलपायिका ।
1645 गृहेष्ववस्थिताः पक्षिमृगाश्छेकाश्च गृहकाः ॥
अर्मकः पृथुको डिम्भः पाकः पोतः शिशुश्च सः ।
पक्षिपोतस्तु पिप्लाकश्चञ्चुत्त्रोटिः सृपाटिका ॥
पक्षच्छदो गरुत्पत्रं पतत्रं पक्षतिः स्त्रियाम् ।
पक्षमूले कुलायस्तु नीडोऽस्त्री डयनं गतिः ॥
1650 प्रडीनोड्डीनरुंडीनान्येताः पक्षिगतिक्रियाः ।
अण्डं कोशः स्त्रियां पेशी मिथुनं द्वन्द्वमित्युभे ॥
स्त्रीपुंसौ युगली युग्मं युगलं युगमित्य पे ।
संघातसंघसमुदयसमवायस्तोमनिवहसमुदायाः ॥
निकरव्यूहसमूहव्रातनि'कायौघविसरसंदोहाः ।
1655 भ्माटचयवारसंचयनिचयगणप्रकरपेटकप्रचयाः ॥

1636. 1. गन्धालिका, C गन्डोलिका for गन्धोलिका; 2. A. ग्रहरोधिका,
C. गृहगोलिका for गृहकारिका. 1539. 1. A. वर्णना for चर्वणा.

1660

व्रजपुञ्जौ निकुरुम्बं जालं पटलं कदम्बकं चक्रम् ॥
 वितानं मण्डलं चक्रवालं च वलयं कुलम् ।
 अनीकमस्त्री पटली मण्डली संहतिस्ततिः ॥
 सधर्मिणां समाजः स्यात् पशूनां समजो गणः ।
 तिरश्चां तु कुलं युथमस्त्रियामथ जन्तुभिः ॥
 सजातीयैः सार्थवर्गौ कूटोऽस्त्री राशिरुत्करः ।
 इति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 शकुन्ताध्यायश्चतुर्दशः ॥

— :❀: —

१५

पुराध्यायः

1665

पुरपुटभेदनपट्टणनगराणि स्त्री तु पृः पुरी नगरी ।
 अन्यानि मूलनगराञ्छाखानगराणि बाह्यनगराणि ॥
 प्राकारवरणसाला वग्नोऽस्त्री तस्य शिखरकूटानि ।
 क्षुद्राणि कपिशिरांसि 'प्राचीरं प्रान्त'तोवृत्तिर्वाटः ॥
 प्राकारः परितः खाते परिखा परिखातनम् ।
 अयोध्योज्जयिनी माया मिथिला मृत्तिकावती ॥
 कौशाम्बी मधुरा राढा' काश्ची माहिष्मती जया ।
 द्वारका विदिशा चम्पा स्रुघ्नं पाटलिपुत्रकम् ॥

* BD. om. वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते. 1665. 1. CD. प्राचीनं
 for प्राचीरं; 2. ABD. प्रान्तवृत्तिः for प्रान्ततोवृत्तिः. 1668. 1. AD.
 राढा for राढा.

1670

प्रतिष्ठानं पुष्पपुरमित्याद्या बहवः पुरः ।

पुष्करं रुद्रकोट्याख्यं केदारं पुरुषोत्तमम् ॥

कोकामुखं^१ कुरुक्षेत्रं रङ्गमात्रातकेश्वरम् ।कुब्जाम्रं^२ नैमिशं पञ्चनदं बदरिकाश्रमम् ॥

रामेश्वरं महाकालं गोकर्णं विजयेश्वरम् ।

1675

श्रीशैलं शम्बलं काञ्चीं पद्मनाभं प्रभासकम् ॥

सालग्रामं गयां काशीं प्रयागं वामनाश्रमम् ।

पुण्यार^३ण्यं कनखलं द्वारकां च महालयम् ॥प्राहुर्विमुक्तिस्थानानि^४ कोणार्कप्रमुखान्यपि ।निषद्या त्वापणः^५ पण्यवीथी तु विपणिः स्त्रियाम् ॥

1680

हृदस्तु पण्यभूमिः स्याज्जुटङ्को लवणापणः ।

प्रतोली विशिखा रथ्या बहिर्वास्तोरणोऽस्त्रियाम् ॥

पूद्रीःकूटं हस्तिनखः पुरद्वारं तु गोपुरम् ।

गृहमुदवसितं^६ निकेतमोकः शरणमगारनिशान्तधाम^७ वस्त्यम् ॥

सदनभवनवेशमसन्नगेहावसथनिवेशनमन्दिरास्पदानि ।

1685

केचिदावसथं पुंसि निकेतं च प्रचक्षते ॥

गृहाः पुंभूम्नि संस्त्यायो निकाय्यो निलयालयौ ।

क्षयो वासः कूटमस्त्री शालाथ मुनिवेशमनि ॥

1672. 1. C. मुखाः for मुखं. 1673. 1. B. कुब्जाख्यं for कुब्जाम्रं.

1677. 1. C. ब्रह्मारण्यं for पुण्या^३. 1678. 1. A. विमुक्तेः स्थानानिfor विमुक्ति^४. 1679. 1. BD. त्वापणिः for त्वापणः. 1683. 1. BD.

नितान्त, AC. निशान्त for निकेत; 2. B. नितान्तधाम. C. निवसथा

for निशान्तधाम.

- उटजोऽस्त्री पर्णशाला चन्द्रशाला शिरोगृहम् ।
 चतुःशालं संजवनं छात्रादिनलयो मठः ॥
 1690 विहारः सौगतावासश्चैत्यमायतनं समे ।
 प्रपा पानीयशाला स्यात् सत्रशाला प्रतिश्रयः ॥
 अपवरकं गर्भगृहं प्रासादो देवभूभुजां सदनम् ।
 सौधोऽस्त्री राजगृहं धनिकगृहं पुंनपुंसकं हर्म्यम् ॥
 1695 वेश्याजनाश्रयो वेशो मण्डपोऽस्त्री जनाश्रयः ।
 हस्तिनां चतुरं शाला वाजिशाला तु मन्दुरा ॥
 अन्वासनं 'कारुगृहमरिष्टं स्रतिकागृहम् ।
 संदाननी गवां शाला संधानी' कुप्यशालिका ॥
 गङ्गा तु मदिराशाला चित्रशाला तु जालिनी ।
 आवेशनं शिल्पशाला' पक्षिशाला तु नालिका ॥
 170 संवासनं कर्मशाला पाकशाला महासनम् ।
 क्रीडे तु कायमानं स्यादुपकार्योपकारिका ॥
 आवालीर्भट्टिगेहाली निगमस्तु वणिक्पथः ।
 द्वाः स्त्री द्वारं प्रतीहारः पक्षद्वारे' तु पक्षकः ॥
 प्रच्छन्नमन्तद्वारं स्याद्भित्तिः कुड्यं नपुंसकम् ।
 1705 वेश्मस्थूणा गृहस्थुणं वेदिका तु वितर्दिका ॥
 द्वारस्योपरि यद्दारु नासा यद्दार्धः शिला ।
 उत्तरङ्गस्तु यत्तिर्यग् दारु नासोपरि स्थितम् ॥

1696. I. AB. करि for कारु. 1697. I. C. संध्यानो for संधानी.

1699. I. B. शिल्पि for शिल्प. 1703. I. A. पक्षद्वारं for पक्षद्वारे.

- तोरणस्योपरिस्थं यदाम वन्दनमालिका ।
 स्यात् कवाटं त्रिष्वरं तद्विष्कम्भेऽर्गलार्गलम् ॥
 1710 सूचिरन्यार्गला तुल्ये द्वारयन्त्रं तु तालकम् ।
 तदुद्घाटनयन्त्रं तु कुञ्चिका प्रतितालिका ॥
 कुट्टिमोऽस्त्री निबद्धा भूरङ्गणं चत्वरजिरे ।
 वलभी छादनं वक्रदारु गोपानसी स्त्रियाम् ॥
 कपोतपालिकायां स्याद्विटङ्कं पुंनपुंसके ।
 1715 नीत्रं वलीकमस्यान्ते चोलो ना पटलं छदिः ॥
 गृहावग्रहणी देहन्यथ द्वारप्रकोष्ठके ।
 प्रघणः प्रघणोऽलिन्दः पिण्डकश्च चतुष्टये ॥
 बन्धालीर्मुण्डकं तस्य पार्श्वयोश्छादनं दली ।
 शिलास्थूणादिषूत्कीर्णा वनिता सालभञ्जिका ॥
 1720 वंशो गृहोर्ध्वके काष्ठे स्त्रीगृहं तु महीभृताम् ।
 अन्तःपुरं तु शुद्धान्तावरोधाववरोधनम् ॥
 स्वस्तिकः सर्वतोभद्रो नन्द्यावर्तादयोऽपि च ।
 विच्छन्दकविभेदाः स्युर्मेदिनीपतिवेशमनाम् ॥
 द्वयोः प्रणाली हर्म्यादिजलनिर्गमपद्धतिः ।
 1725 आरोहणं तु सोपानं निश्रेणिरधिरोहिणी ॥

1712. 1. A. अङ्गणं for अङ्गणं. 1714. 1. C. पुंनुपसकम् for पुंनपुंसके.
 1717. 1. BD. पिण्डकं for पिण्डकः; 2 A. चतुष्टयम् for चतुष्टये.
 1718. 1. AC. बन्धाली मुण्डकं for बन्धालीर्मुण्डकं; 2. BD छादन-
 दली for छादनं दली. 1720. 1. A. गृहोद्वेदे, D. गृहोर्ध्वगे for
 गृहोर्ध्वके. 1723. 1. BD. प्रभेदाः for विभेदाः. 1725. 1. AB.
 निःश्रेणिः for निश्रेणिः.

स्थूणा तु भवनस्तम्भे स्वल्पस्थूणा तु पाटिका ।
मेघ्री' स्यात् पाटिकामूर्ध्नि स्थूणाशीर्षे' शिली शिला ॥

कला कपोतायनिका संधिः पटलकुड्ययोः ।

वातायनं गवाक्षं स्याज्जालकं पीठमासनम् ॥

1730

अपटीका काण्डपटी प्रतिसीरा यवनिका तिरस्करिणी ।

शय्या शयनं तल्पं शयनीयं तलिममास्तरणम् ॥

खट्वा तु मञ्चपर्यङ्कपल्यङ्काः पुंसि च स्त्रियाम् ।

उपधानं तूपबर्हः' पतद्राहः प्रतिग्रहः' ॥

समुद्रकः संपुटक उल्लोचोऽस्त्री वितानकम् ।

1735

वस्त्रवेश्म स्थूलं दृष्यं गृहचन्द्रस्तु दर्पणः ॥

आदर्शो मुकुरो दीपप्रदीपौ तु प्रदीपिका ।

संमार्जनी शोधनी स्यात् संकरावकरौ समौ ॥

प्रसाधनी कङ्कतिका पिष्टातः पटवासकः ।

परिवारः परिकरः परिबर्हः परिच्छदः ॥

1740

आर्द्रा जलार्द्रा व्यजने वास्त्रे' जलसमुच्चिते' ।

व्यजनं तालवृन्तं स्यात् समौ गेण्डुककन्दुकौ ॥

कन्दुकास्फालने स्त्रीणां चागे यस्तटितामिव ।

सैव गोमूत्रिकाथ स्यात् सविलासः स मनोहरः ॥

1727. 1. A. मद्नी, D. मेन्नी for मेघ्री; 2. A. शीर्ष शिला शिली for शीर्षे शिली शिला. 1733. 1. BD. बर्ह for बर्हः; 2. A. समुद्रकौ for प्रतिग्रहः. 1740. 1. BCD. वस्त्रे for वास्त्रे; 2. C. समन्विते for समुच्चिते.

- पञ्चावर्तप्रहारो^१ यः पञ्चविन्दुर्मृगीदृशाम् ।
 1745 शतपदगमनं तु गीतमार्गः^१ सरसविलासमनोहरं युवत्याः ।
 अविरलविरलः पदक्रमो यश्चतुरगमागमनेषु चूर्णपादः ॥
 कोष्ठागारं^१ कुसूलं^२ स्याद्वस्त्रकोशो वाटकम्^३ ।
 वस्त्रं निवसनमंशुकमम्बरमाच्छादनं वासः ।
 वसनं चेलं सिचयः पुंसि^१ सुचेलो द्वयोस्तु पटशाटौ ।
 1750 परिधानान्तरीयोपसंव्यानान्यधराम्बरे ।
 प्रावार उत्तरासंगस्तस्मिन् बृहतिका स्त्रियाम् ।
 शय्यास्वङ्गप्रावरणं यदसावुत्तरच्छदः ।
 संव्यानमुत्तरीयं स्याच्चोलः कूर्पासमस्त्रियाम् ।
 तद्भेदे चोलकः पुंसि वराशिः स्थूलशाटकः^१ ।
 1755 निचोलः प्रच्छदपट उप्लीषं शीर्षवेष्टनम् ।
 पटच्चरं जीर्णविस्त्रं पुंसि नक्तककर्पटौ ।
 परिवीतं त्रिषूत्सृष्टं निवीतं प्रावृतं त्रिषु ।
 नवाम्बरं निष्प्रवाणि तन्त्रकं च समं त्रयम् ।
 गात्रिका तु स्त्रियां गात्रे गाढग्रन्थिमदंशुकम् ।
 1760 वस्त्रे^१ तु चीवरं चीरं चीरा^२ चीवरिका स्त्रियाम् ।
 पत्रोर्णं धौतकौशेयं राङ्गवं मृगरोमजम् ।

1744. 1. BD. प्रहारोऽयं for प्रहारो यः. 1745. 1. AB. गीति for गीत. 1747. 1. BC. गोष्ठा^० for कोष्ठा^०; 2 C. कुसूलः for कुसूलं; 3. C. वराटकः for वराटकम्. 1749. 1. BD. सुचेलः for सुचेलः. 1754. 1. A. om. 1. 1754. 1760. 1. B वस्त्रं for वस्त्रे; 2. C. चारी for चीरा.

- नीशारः स्यात् प्रावरणं हिमवातनिवारणम् ।
 स्याल्लाचिकं रौच'निकं शाकलं कार्दमं क्रमात् ।
 त्रिषु लाक्षादिना रक्ते युगलं धौतवस्त्रयोः ।
 1765 यत्तदुद्रमनीयं स्यादशा स्त्री भृङ्नि वर्तयः ।
 अर्धोरुकं वरस्त्रीणां चण्डातकमथोच्चयः ।
 नीवी च वसनग्रन्थौ वस्त्रान्ते 'त्वञ्चलोऽस्त्रियाम् ।
 वायस्तु तन्तुसंतानो वेमा ना वायदण्डकः ।
 सूत्राणि तन्तवो द्वौ तु समौ रत्नककम्बलौ ।
 1770 कक्ष्या तु चल्लणं कच्छः कौपीनं मलमूलकम् ।
 कञ्चुको वारवाणोऽस्त्री तद्भेदे कञ्चुली स्त्रियाम् ।
 निर्णिक्तं शोधितं मृष्टं धौतं 'वीध्रमपि त्रिषु ।
 तत्तद्रक्ते तु काषायमज्जिष्टप्रमुखं त्रिषु ।
 शुक्लशुचिशुभ्रधवलश्चेतवलर्चाविदातसितहरिणाः ।
 1775 पाण्डुरपाण्डुरविशदश्चे'तार्जुनगौरपाण्डवश्च समाः ।
 कालश्यामश्यामलकृष्णासितनीलमेचकास्तु समाः ।
 रक्तो' रोहित'लोहितताम्रारुणशोणपाटलाश्च' समाः ।
 पीतो हारिद्राभो गौरो हरितो हरिच पालाशाः ।
 श्यावः कपिशो धूमलधुम्रौ कृष्णारुणोऽथ पिङ्गः स्यात् ।
 1780 कडारः कपिलः कद्रुः पिशङ्गः पिङ्गलश्च सः ।

1763. 1. A. राजनीकं for रौचनिकं. 1767. 1. C. त्वञ्चरो° for त्वञ्चलो°. 1772. 1. B. विन्ध्रं, D. वीन्ध्रं for वीध्रं. 1775. ABD. श्वेत for श्येत. 1777. 1. ABD. रक्ता for रक्तः; 2. BD. लोहित-रोहित° for रोहितलोहित; 3. ABD. पाटलास्तु for पाटलाश्च.

1785

चित्रकर्बुरकि'मीरकन्माषैताः सशारकाः ।
 शव'लोऽथ गुणाः पुंसि गुणिनस्तद्वति त्रिषु ।
 एतैनी सैव सारङ्गी कन्माषी कर्बुरा च सा ।
 रोहिणी लोहिनी शोणी रोहिता लोहितारुणा ।
 शोणा श्येनी सिता 'श्येता हरिता हरिणी तथा ।
 प्रस्फोटनं शूर्पमस्त्री तितउः पुंसि 'चालनी ।
 कटः किलिञ्जः कण्डोलः पिटः 'स्यूतः प्रसेवकः ।
 अस्त्री तु मुसलोऽयोग्रमु'दूखलमुलूखलम् ।
 तुषस्तु त्वचि धान्यानामवघातस्तु खण्डनम् ।

1790

फलीकृतास्तण्डुलाः स्युः शम्बूकास्तत्कणाः' स्त्रियः ।
 तन्मलं पुंसि शम्बूको' ज्येष्ठाम्बु स्यात्तदम्बुनि ।
 अवगाहो जलद्रोणिः कटाहः कर्परः समौ ।
 स्थान्युखा पिठरः कुण्डं मणिकं तु त्रिलिङ्गकम् ।
 अलिङ्गरो द्वयोः कुम्भघटौ पुंसि निपः कुटः ।

1795

कलशं त्रिषु वा क्लीबे करीरः कर्करी स्त्रियाम् ।
 आलूर्णलन्तिका तुल्ये शृङ्गारः कनकालुका ।
 पारी तु स्वल्पकलशी कलशे(शी?) कर्परः पुमान् ।

1781. I. CD. किम्मीर for किमीर. 1782. I. C. शम्बूलो° for शबूलो°. 1785. ABD. श्वेता for श्येता. 1786. I. CD. चालिनी for चालमी. 1787. I. A. स्यूतः for स्यूतः. 1788. I. BD. उलूखलमुदूखलम् for 1800b. 1790. I. C. तत्कणाः for तत्कणाः. 1791. I. A. खम्बूकः for शम्बूकः.

1800

समौ करङ्ककरकौ विधानं स्यादुदञ्चनम् ।
 शालाजिरो वर्धमानः शरावं पुंनपुंसकम् ।
 भद्रकुम्भः पूर्णकुम्भ उष्ट्रिका मदिरादिभृत् ।
 कन्दुर्ना स्वेदनो आष्ट्रोऽम्बरीषमथ कौशिका ।
 मल्ली मल्लोऽथ मञ्जूषा पेटा' पिटकपेटकौ ।
 स्नेहपात्रे कुतूः कृत्तेः सैवान्पा कुतुपः पुमान् ।
 हसन्यङ्गारशकटी हसन्यङ्गारधानिका ॥
 इति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 पुराध्यायः पञ्चदशः॥

५ —०—*—०—०—

१६

उक्तिभेदाध्यायः

1805

उक्तिस्तु' व्याहृतिर्वाक्यं भाषितं वचनं वचः ।
 निगादनिगदालापव्याहाराश्चोत्तरे त्रिषु ॥
 अभिहितभणितव्याहृतगदितेरितकथितजल्पितालपितम् ।
 आख्यातरटितशंसितकीर्तितगीतोदितोक्तगीर्णानि ॥
 श्लोकः कीर्तिः समज्ञा' च यशः श्लाघा तु कत्थनम् ।
 1810 स्तुतिः शंशा नुतिः स्तोत्रमीडनं स्तवनं स्तवः ॥

1802. I. A. पेटिपीटक for पेटा पिटक. * BD. om. वत्सकुल-
 वामनभट्टबाणविरचिते. 1805. I. BD. उक्तिः स्याद् for उक्तिस्तु.
 1809. I. AC. समाख्या for समज्ञा.

स्यादाख्याह्याभिधा संज्ञा नामधेयं च नाम च ।

हृतिराकरणाह्वाने संहृतिर्बहुभिः कृता ॥

शास्त्रे शब्दो वाचको वाचिकं स्यात्

संदेशार्थः सुसिद्धन्तं पदं स्यात् ।

आशीः स्त्री वाङ्मङ्गलार्थानुरागा-

ज्जातः शब्दः स्यात् प्रणादः परौ तु ॥

1815

चटुश्चाटुश्च वा क्लीबे भर्त्सनं 'त्वपवादगीः ।

स्यादामन्त्रणमाप्रश्न आहूतिस्तु निमन्त्रणम् ॥

प्रवृत्तिवार्ते वृत्तान्त उदान्तोऽथ जनश्रुतिः ।

किंवदन्त्यशरीरा तु वागेवाकाशभारती' ॥

कर्णाकर्णी तु वाक्कर्णपारंपर्यप्रवर्तनी ।

1820

उपालम्भः सनिन्दोक्तिरर्थवादः प्रशंसनम् ॥

आक्षेपावर्णनिर्वादिपरिवादापवादकाः ।

क्लीबे विगानकौलीने अभिशापोऽभिशंसनम्' ॥

शापोऽधिक्षेप' आक्रोश उपक्रोशो विगर्हणा ।

कुत्सा निन्दा जुगुप्सा च लोटना सानुसारवाक् ॥

1825

रुशती वागशुभा स्यात् पृच्छा प्रश्नोऽनुयोगश्च' ।

प्रतिवचनमुत्तरं स्यादुच्चैर्घुष्टं तु घोषणाय स्यात् ॥

1815. I. D. चाप° for त्वप°. 1818. I. C. om. II. 1818 & 1819. 1822. I. C. °ऽपशंसनम् for °ऽभिशंसनम्. 1823. I. BD. शापोऽथ क्रोशः for शापोऽधिक्षेपः. 1825. I. C. प्राश्नानुयोगयोः for प्रश्नोऽनुयोगश्च.

- मिथ्याभियोगोऽभि(भ्या?)ख्यानं प्रजल्पस्तु बहूदितम् ।
 पुमानाच्चारणा यः स्यादाक्रोशो मैथुनं प्रति ॥
 प्रस्तावोपक्रमोद्घातप्रारम्भप्रक्रमाः^१ समाः ।
 1830 उपोद्घात उदाहार आख्यानं पूर्वसंकथा ॥
 इतिहासः पुरावृत्तं पुराणं पञ्चलक्षणम् ।
 ब्रह्माण्ड^२ पाद्मवैष्णवभागवताग्नेयशैवलैङ्गानि ॥
 ब्राह्मस्कान्दभविष्यद्ब्राम्हणवाराहनारदीयानि ।
 गारुडब्रह्मकैवर्तमार्कण्डेयानि मात्स्यकम् ॥
 1835 कौर्मं चाष्टादशैतानि तावन्त्यन्यानि संख्यया ।
 सनत्कुमारताण्डवमानवमारीचवायवीयानि ॥
 कालिककापिलभार्गववारुणदौर्वाससानि माहेशम् ।
 कौमारनारसिंहब्रह्माण्डौशनससौरसाम्भानि ॥
 पाराशरमथ वृत्तं मन्दाक्रान्तावसन्ततिलकादि ।
 1840 मन्वत्रिविष्णुहारीतसंवर्तयमगौतमाः ॥
 पराशरव्यासशङ्खलिखितोशनसोऽङ्गिराः ।
 कात्यायनो याज्ञवल्क्यः शातातपबृहस्पती ॥
 आपस्तम्बो वसिष्ठश्च दक्षश्च स्मृतिकारकाः ।
 समीक्ष्यं^३ सांख्यशास्त्रं स्याद्दान्धर्वं गीतिशासनम्^४ ॥
 1845 अन्वीक्षिकी दण्डनीतिस्तर्कविद्यार्थशास्त्रयोः ।
 शब्दविद्या व्याकरणं निघण्टुर्नामशासनम् ॥

1829. 1. C. क्रियाः for क्रमाः. 1832. BC. पद्म for पाद्म.

1844. 1. B. समीक्षं for समीक्ष्यं; 2. C. शास्त्रकम् for शासनम्.

काव्यं कृतिः प्रबन्धश्च तत्र श्लेषादयो गुणाः ।

अलंकाराः स्युरुत्प्रेक्षाश्लेषाक्षेपोपमादयः ॥

कथा नानाविधैर्गद्यैर्वस्तुवैचित्र्यकल्पना ।

1850

आख्यायिकोपलब्धार्था सोच्छ्वासा दृढबन्धना ॥

द्वित्रिरुदीरितमाग्नेडितमथ शोकेन भीत्यादेः ।

काकुः स्त्री 'ध्वनिविकृतिर्व्यवहारोऽक्षौ' विवादश्च ॥

आभाषणं स्यादालापः संलापोऽन्योन्यभाषणम् ।

विप्रलापो विरोधोक्तिः सुप्रलापः सुभाषितम्' ॥

1855

निह्ववस्त्वपलापः स्यादनुलापो मुहुर्वचः ।

हाहतोऽस्मीति वचनं विलापः परिदेवनम्' ॥

वञ्छावचनमुल्लापः 'काका वचनमव्ययम् ।

प्रलापोऽनर्थकं वाक्यमनुवादोऽनुभाषणम् ॥

संवादस्त्वानुकूल्यार्थे विसंवादी विपर्यये ।

1860

उत्प्राशः स्यादुपलम्भो लल्लरो जिह्वया हते ॥

वाक्ये तु गलमूलस्थे 'कल्लिर्ना जिह्वया हते ।

तुम्बको गद्गदोऽस्पष्टं' सान्त्वं तु मधुरं वचः ॥

स्फुटं स्पष्टमथास्पष्टं श्लिष्टं' पथ्यं हितार्थकम् ।

अम्बुकृतं सनिष्ठीवं निर्दोषं तु समाहितम् ।

1852. 1. BD. स्वन for ध्वनि; 2. C. हाराक्षौ for हरोऽक्षः. 1854.

1. C. सुभाषणम् for सुभाषितम्. 1856. 1. C. वेदनम् for देवनम्.

1857. 1. C. काकुवर्णनम्, D. काका वर्णनम् for काका वचनम्.

1861. 1. AB. कलिः, D. कलिः for कल्लिः, 1862. 1. BD. °स्पष्टः

for °स्पष्टं, 1863. 1. BD. क्लिष्टं for श्लिष्टं.

1865

अनक्षरमवाच्यं स्यात् स्यान्मृषार्थकमाहतम् ।
 निरस्तं त्वरितं प्रोक्तं संगतं हृदयंगतम् ॥
 असंगतमवद्धं स्यान्निष्ठुरं परुषार्थकम् ।
 सन्नृतं प्रियमश्लीलं ग्राम्यं लुप्तपदाक्षरम् ॥
 अस्तं सत्यमृतं तथ्यमसत्यं वितथानृते ।

1870

अलीकं सान्त्वमुख्यानि पदानि त्रिषु तद्वति ॥
 इति * वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 उक्तिभेदाध्यायः षोडशः ॥

—:❀:—

१७

नाट्याध्यायः

1875

विपश्ची वल्लकी वीणा नकुलोष्ठी पिनाकिनी ।
 कुब्जिकालापिनी सैव सारङ्गी शततन्त्रिका ॥
 तन्त्रीभिः सप्तभिः सैव संयुता परिवादिनी ।
 तत्प्रभेदास्तु षड्कर्णः पौणो रावणहस्तकः ॥
 हस्तिकोदुम्बरी चाथ वीणावादस्तु वैशिकः ।
 महती नारदमुनेर्वीणा वाण्यास्तु कच्छपी ॥
 विश्वावसोस्तु बृहती तुम्बुरोस्तु कलावती ।
 वीणादिकं ततं बाधं कांस्यं तालादिकं घनम् ॥

❀ BD. om. वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते. 1876. I. C om.

I. 1876. 1877. I. AC. om I. 1877.

1880

सुरजादिकमानद्धं सुषिरं वंशमुख्यक्रम ।

चतुर्विधमिदं वाद्यं वादित्रातोद्यनामकम् ॥

निःसाणपटहमड्डुकदुन्दुभयः पणवभर्भरमृदङ्गाः ।

'दर्दरवंशोड्डाबुजडिगिडमकिरकिट्टिशङ्खघर्षर'काः ॥

पाटः 'कुब्जः पावो डुण्डुकिनी त्रिवलिका 'सुरुली ।

कम्पा घण्टा 'करटिर्मड्डुः करिका टट्टरी नादी ॥

1885

भम्भा पविका तिमिला ढका धका च धक्कुली भक्का ।

पट्टवाद्यं च शृङ्गं च गोमुखं काहली द्वयोः ॥

समाने गीतगान्धर्वे रागास्तु ललितादयः' ।

नटनं' नर्तनं नाट्यं नृत्तं लास्यं तु तन्मृदु ॥

स्यादुद्धतं ताण्डवोऽस्त्री कैशिक्याद्यास्तु वृत्तयः ।

1890

तौर्यत्रिकं नृत्तगीतवाद्यं नाट्यं च तत् त्रयम् ॥

शाखा स्यान्नृत्तहस्तानां वैचित्र्यात्मा' विवर्तना ।

पूर्वरङ्गस्तु नान्द्यादिः करणं हरणं समे ॥

सत्त्ववागङ्गभावानां व्यञ्जकोऽभिनयः पुमान् ।

अङ्गहारोऽङ्गविक्षेपो मुखं(ख?)संध्यादि पञ्चकम् ॥

1880. I. AB. tansp. I. 1880 between II. 1887 and 1888; ABD. वाद्यं चतुर्विधं यत्तद् for 1880a. 1882. I. B. द्दुर for दर्दर; 2. घर्षुकाः, BD. घर्षरिकाः for घर्षरकाः. 1883. I. BCD. कुब्जः for कुब्जः; 2. A. सुरली, D. सुरला for सुरुली. 1884. I. A. करटीः for करटिः. 1887. I. ABD read I. 1880. after I. 1887. 1888. I. C. om. II. 1888 and 1889. 1891. I. A वैचित्र्यात्म for वैचित्र्यात्मा, 2 C. विकर्तना for विवर्तना.

- 1899 स्युः षड्जर्षभगान्धारमध्यमाः पञ्चमस्तथा ।
 धैवतश्च निषादश्च तन्त्रीकण्ठभवाः स्वराः ॥
 स्वरारोहावरोहः स्यान्मूर्च्छनाथ स्वरांशकाः ।
 श्रुतयो भूमिका वेषो रङ्गः स्यान्नटनस्थलम् ॥
 भरतं नाट्यशास्त्रं स्यान्नाट्योक्तौ गणिकाज्जुका^१ ।
- 1900 माताम्बा मारिषस्त्वार्यो वासुर्बालावुकः पिता ॥
 अलिका भगिनी ज्याय^२स्यावुत्तो भगिनीपतिः ।
 आर्यपुत्रः पतिर्देवो राजा भट्टारकोऽपि सः ॥
 भट्टारिका तज्जननी तत्पुत्री भर्तृदारिका ।
 कुमारो युवराजः स्याद्राज्ञः स्यालस्तु राष्ट्रियः ॥
- 1905 देवी कृताभिषेका स्त्री तदन्या^३स्वेव भट्टिनी ।
 भावो विद्वानवध्योक्तावब्रह्मण्यम^४नुक्रमात् ॥
 हण्डे हञ्जे हलाह्वाने नीचां चेटां सखीं प्रति ।
 शृङ्गारवीरकरुणा हास्यरौद्रभयानकाः ॥
 बीभत्साद्भुतशान्ताश्च नव नाट्यरस इमे ।
- 1910 स्याच्चित्तविकृतिर्भावोऽनुभावस्तस्य बोधकः ॥
 स्था^५यिभावो विभावाद्यैः स्थायितां प्रापितो रसः ।
 रतिर्हासक्रोधशोकजुगुप्सोत्साहविस्मयाः ॥

1899. I. A. °जुका for °ज्जुका. 1901. I. B. ज्येष्ठाथा°, D. ज्येष्ठा
 यस्या° for ज्यायस्या°. 1905. I. C सैव for °स्वेव. 1906. I. A.
 अथान्नियाम्. BD. अथ स्त्रियां for अनुक्रमात्. 1911. I. A स्थायी
 for स्थायि.

- भयं च स्थायिनो भावा विभावो भावदर्शकः ।
 स्युः स्तम्भस्वेदरोमाश्वाः स्वरसंभेदवेपथू ॥
 1915 वैवर्ण्यमश्रु प्रलय इति भावाश्च सात्त्विकाः ।
 निर्वेदो ग्लानिशङ्कास्मृतिधृतिमतयः प्रीतिनिद्रावहित्था
 ब्रीडेर्ष्यासुप्तचक्षुया मरणमलसतोन्मादहर्षाविमर्षाः ।
 तर्कापस्मारमोहश्रममदजडिमव्याधिवेगा विषादो
 गर्वश्चिन्तौग्यदैन्ये भयमपि चपलत्वं च संचारिभावाः ॥
 स्तम्भो गद'मदक्रोधविषादभयवि'स्मितैः ।
 स्याद्गर्वेण मुदा चाथ 'धर्मसंपीडनश्रमैः ॥
 1920 सुखहर्षज्वरग्लानिक्रोधव्यायामभीतिभिः ।
 विषेण 'प्रलयस्वेदसंभवः पुलकस्य तु ॥
 विषामय(विषस्पर्श?)भयक्रोधशीतहर्षगदै'र्भवः ।
 मदमुत्क्रोधरुग्भीतिज्वरैः स्यात्स्वरभेदनम् ॥
 अश्रूदयस्तु शुग्धूलिजृम्भरु'कशीतभीतिभिः ।
 1925 धूमातङ्गाञ्जनासंगैरथ वैवर्ण्यसंभवः ॥
 व्याधिशीतभयक्लान्तिक्रोध'तापविषस्मरैः ।
 कम्पः स्याद्भीतिगदस्पर्शहर्षरोषज्वरादिभिः ॥

1917. I. BD. गर्वः शान्तोप्रदैन्ये, C. गर्भच्छन्दोप्रदैन्ये for गर्वश्चिन्तौग्यदैन्ये. 1918. I. C. मदगद for गदमद; 2. C. विस्मयैः for विस्मितैः. 1919. I. B. डम्भ, D. दम्भ for धर्म. 1921. I. BCD. ब्रीडया for प्रलय. 1922. I. after I. 1922 C. adds I. 1927. 1924. I. BC. रुक्छीत for रुक्शीत. 1926. I. AD. क्रोधातप for क्रोधताप.

सर्वस्वभूतः पञ्चेषोः शृङ्गारः शुचिरुज्ज्वलः ।

स्निग्धं निष्पन्दमन्दस्तिमितविहसितन्यञ्चिताकुञ्चितानि

स्मेरानन्दिप्रसन्नस्थिरमसृणम'हीत्यश्रुविष्फारितानि ।

प्रेङ्खोलोल्लासिलोलप्रणयिविलुलितप्रेमगर्भत्रिभङ्गि-

न्यासङ्गिस्फीतकान्तीन्यलसमदनकह्वादिरूचाञ्चितानि ॥

अलसं वलितं वक्रं मधुरं मन्द'मन्थरम् ।

कूणितोत्कण्ठिते मन्दमभिलाषि विलासि च ॥

एवमादीनि शृङ्गारवीक्षितानि मृगीदृशाम् ।

रणोत्साहोद्धतो वीरः कारुण्यं तु कृपा 'घृणा ॥

दयानुकम्पा करुणा तत्रानुक्रोश इत्यपि ।

हासो हसश्च हास्यं च तत्प्रभेदाः स्युरुत्तरे ॥

स्मितमिह विकासिनयनं किञ्चिन्नयद्विजाङ्कुरं हसितम् ।

मधुरस्वरं विहसितं सांसशिरःकम्पमुपहसितम् ॥

अपहसितं सास्त्राच्च स्यादतिहसितं विकम्पितावयवम् ।

द्वे द्वे हसिते क्रमतस्ते ज्येष्ठे मध्यमे अधमे ॥

रौद्रमुग्रं प्रतिभयं भीमं भीष्मं भयानकम् ।

भीषणं दारुणं घोरं भैरवं च भयंकरम्' ॥

दशामूनि त्रिषू'भे तु बीभत्सविकृते त्रिषु ।

साध्वसं तु भयं त्रासो दरो भीर्भीतिरित्यपि ॥

1929. I. B. मभिच्यश्र, A. महीच्यश्र, D. मभिकुर्य for महीत्यश्र.

1931. I. A. मद for मन्द. 1934. I. A. घृणिः for घृणा. 1942.

I. A. भयावहम् for भयंकरम्. 1943. I. C. त्रिषु द्वे for त्रिषूभे.

1945

अत्याहितं महाभीतिः समौ संवेगसंभ्रमौ ।
 आश्चर्यमद्भुतं चित्रं चोद्यं पुंस्येव विस्मयः ॥
 रीढावमाननावज्ञा परिभूतिस्तिरस्क्रिया ।
 अवहेडः परिभवः परीभावोऽप्यनादरः ॥
 मन्दाच्चं ह्रीस्त्रपा व्रीडा लज्जा ह्रीतिरपत्रपा ।

1950

व्री'डं स्नेहः पुमान् प्रेमा प्रियता प्रेम सौहृदम् ॥
 ईप्सा लिप्सा स्पृहा वाञ्छा काङ्क्षेच्छातृषः समाः ।
 तर्षो मनोरथः कामोऽभिलाषो लालसा द्वयोः ॥
 उल्लासिका स्यादुत्कण्ठारतिरुत्कालिका च सा ।
 अमर्षप्रतिघक्रोधकोपरोषाः स्त्रियौ परे ॥

1955

रुट्क्रुधावक्षमेर्ष्याथ संरम्भः कोपैवकृतम् ।
 अवष्टम्भस्मयाटोपगर्वाहंकारदर्पकाः ॥
 उत्सेकश्चाभिमानश्च 'मानः स्यान्मानसोन्नतिः ।
 गुणेषु दोषाविष्कारः स्यादस्रयाथ शुक् स्त्रियाम् ।
 मन्युः शोकोऽथ विद्वेषो विरोधो वैरमित्यपि ॥

1960

समाः' स्युर्विप्रती'सारपश्चात्तापानुतापकाः ॥
 क्षमा क्षान्तिस्तितिक्षा च सहनं मर्षणं समे ।
 कण्टकोऽस्त्री रोम'हर्षो रोमाञ्चः पुलकः समाः ॥

1950. I. ABD. व्रीलं for व्रीडं. 1957. I. AC. मानौ मनस उन्नतिः
 for 1957b. 1690. I. D. समा सृष्टिः for समाः स्युः; 2. C.
 प्रतीकार. for प्रतीसार. 1962. I. C. हर्षरोमाञ्चपुलकाः for हर्षो
 रोमाञ्चः पुलकः.

- परिरम्भः परिष्वङ्ग आश्लेष उपगूहनम् ।
 आलिङ्गनं 'स्यङ्गपालिः समे 'निंसनचुम्बने ॥
 1965 उत्तरे तत्प्रभेदाः स्युर्निमित्तं स्फुरितं 'समम् ।
 तिर्यग्भ्रान्तं सुंपुटकं जिह्वायुद्धावपीडिते ॥
 गृहीता तु बलात् पत्या' नारी तेन निजाननम् ।
 उदास्य यच्चुम्बयति तत् स्या'निमित्तकाभिधम् ॥
 नायकेन मुदान्यस्तं जिघृक्षु'नयिकाधरम् ।
 1970 न ददाति स्वोत्तरोष्ठं किञ्चित्प्रस्फुरिताधरा ॥
 यत्तत् 'स्फुरितकं स्त्री तु पत्या न्यस्तं निजानने ।
 अधरं मृदु गृह्णाना स्वोष्ठाभ्यां पतिलोचने ॥
 पिधाय मीलिताच्चं तद् घट्टयेन्मृदु जिह्वया ।
 यदि 'घट्टितकं 'तत् स्यान्मुग्धायां त्रितयं चरेत् ॥
 1975 गृह्णा'त्यभिमुखं सर्वमधरं यदि तत् समम् ।
 साचीकृतेन स्वोष्ठेन सर्वं चाधरपल्लवम् ॥
 वर्तुलीकृत्य 'दत्तं यद् गृह्यते तिर्यगेव तत् ।
 पार्श्वस्थः पतिरुन्नाम्य चिबुकं हरिणीदृशः ॥

1964. 1. A. स्यङ्गपालिः for स्यङ्गपालिः; 2. C. त्ववर for निंसन.
 1965. 1. A. निजितं, BD. निमित्त for निमित्तं; 2. BCD. समे for
 समम्. 1967. 1. BD. पत्या for पत्या. 1968. 1. A. निर्मिता°
 for निमित्तका°. 1969. 1. C. नायिका° for नायका°. 1971. 1. C.
 यत्तत् प्रस्फुरितं for यत्तत् स्फुरितकं. 1974. 1. C. स्फुरितकान्ता
 स्यान्मुग्धायाः, ABD. स्फुटितकं तत् स्यान्मुग्धायां for घट्टितकं तत्
 स्यान्मुग्धायाः; 2. A. तस्यां for तत् स्यात्. 1975. 1. A. गृहीत्वा°
 for गृह्णात्य°. 1977. 1. BD. दन्तं for दत्तं.

1980

अवलम्ब्य कचान् गाढं 'भ्रामयित्वा ततोऽधरम् ।

रसवत्परिगृह्णाति यत्तत् स्याद् भ्रान्तकाभिधम् ॥

समतिर्यग्भ्रान्तकानां 'विधिनैवावपीड्य च ।

गृह्यते दन्तवसनं यत्तत् स्यादवपीडितम् ॥

प्रयाणां नहि पूर्वेषामस्यैवाधरपीडनम् ।

अङ्गुष्ठतर्जन्यग्रेण बहिराकृष्य कोमलम् ॥

1935

अधरं दन्तवासोभ्यां पीडयेद्दशनैर्विना ।

तत् स्यात् संपुटकं तत्र सहा 'साक्षेपजल्पितम् ॥

जिह्वायुद्धं यदि भवेत्तज्जिह्वायुद्धसंज्ञकम् ।

पूर्वं प्रसुप्तां दयितामागत्य निभृतं पतिः ॥

तस्याश्रुम्बति 'बोधार्थमधरं रसनिर्भरम् ।

1990

शायिकाचुम्बनं तत् स्यादथ स्त्रीप्रेयसोर्मिथः ॥

सानुरागप्रतीत्यर्थं यद्वित्तिमुकुरादिषु ।

प्रतिमाचुम्बनं यत्तच्छायाचुम्बनसंज्ञकम् ॥

मैथुनं स्यान्निधुवनं 'कुहरं सुरतं रतम् ।

यामसंवेशनिर्वेशग्राम्यधर्मव्यवायकाः ॥

1995

रतिरिन्द्राणिकाद्यं' तु करणं रतिबन्धनम् ।

नखक्षतं नखपदं नखाङ्गोऽस्त्री नखव्रणः ॥

1979. I. AC. भ्रामयित्यायतो° for भ्रामयित्वा ततो°. 1981. I. A. विधिनैवावविध्य, BD. विधिनेवावपीड्य, C. विधिनैव प्रपीड्य for विधिनैवावपीड्य. 1986. I. A. सहसाक्षेपकल्पितम्; C. सहसाक्षेप-
लाञ्छितम् for 1986b. 1989 I. I. रोधार्थम् for बोधार्थम्. 1992. I. C. संज्ञितम् for संज्ञकम्. 1993. I. BD. मोहनं for कुहरं. 1995. I. C. रतीन्द्रियाणि कार्यं for रतिरिन्द्राणिकाद्यं.

- अधरनितम्बोरुगलस्तनगण्डारचितमात्तरोमाञ्चम् ।
 अस्पष्टरेखमतिमृदुनखकर्माच्छुरितमवधिजातरु'जम् ॥
 ग्रीवायां स्तनयोर्वा नखरपदं वक्रमर्धचन्द्रं' स्यात् ।
 2000 तत्रान्योन्याभिमुखं' रचितौ तावेव मण्डलकम् ॥
 द्वित्र्यङ्गुलायता नाभीवङ्क्षणोरुककुन्दरे ।
 कृता नखक्षती रेखा स्यात्तु तत्रैव सा यदि ॥
 चक्रैव व्याघ्रनखरं ता 'मयूरपदं नखैः ।
 पञ्चभिः स्तनयोः 'कृताश्चक्षुकाभिमुखा यदि ॥
 2005 न संगतानि प्रत्येकं वक्राणि च कुचाग्रके ।
 स्पष्टानि पञ्चनखरपदान्येव शशप्लुतम् ॥
 यदु'त्पलपलाशस्य प्रतिमाकृति दृश्यते ।
 स्तनयोर्वा नितम्बे वा स्यात्तदुत्पलपत्रकम् ॥
 स्मारकं तु प्रवसता पत्यात्मस्मृतिकारणात् ।
 2010 दत्ता क्षतिस्त्रिचतुरस्वरूपा जघने स्तने ॥
 ऊर्वोर्वा स्यात्तु नवमं दन्तानां कर्म नर्मजम् ।
 [— — — — — गूढकम्] ?
 अधरे वामगण्डे वा तदेवातिनिपीडनात् ॥
 किञ्चिदुन्नतमुच्छूनं कौशलेनैव कल्पितम् ।
 बिन्दुरोष्ठेऽल्पदेशायास्त्वचो दन्तद्वयक्षतिः ॥

1998. रुजः for रुजम्. 1999. I. D. चन्द्रः for चन्द्रं. 2000. I. C. मुख for मुखं. 2003 I. C. मयूख for मयूर. 2004. I. BD. क्षिताः for कृताः. 2007 C. deletes II. 2007 & 2008. 2011. I. A. नवयं; BCD. नवधा for नवमं. vide the critical notes.

2015

अथ दन्तोष्ठसंयोगाभ्यासवैदग्ध्यतोऽधरे ।
 दन्तक्षती रागमात्रचिह्ना 'क्षतविवर्जिता ॥
 स्यात् प्रवालमणिर्बिन्दुमाला तूरुललाटयोः ।
 बहुबिन्द्वात्मकं दन्तद्वितयारचितं क्षतम् ॥
 बहुक्षणालीकवक्षस्सु गले च रदनैः कृता ।

2020

या क्षतिर्मणिमाला सा' बिन्दुमालानुकारिणी ॥
 सूक्ष्मदन्तद्वयाग्रैकसाध्यं युक्तं समन्ततः ।
 पृथुमध्यमसूक्ष्मैः स्यात् खण्डाभ्रं' दशनक्षतैः ॥
 स्तनयोर्मण्डलाकारमथ बहुचोऽरुणान्तराः ।
 दीर्घा वक्षोरुहतटे वैदग्ध्येन विनिर्मिताः ॥

2025

दशनक्षतरेखाश्चेत् संहताः 'क्रोडचर्वितम् ।
 अवहित्थं न नाकारगुप्तिरश्रु' तु रोदनम् ॥
 आस्रमस्रं पुमान् बाष्पः स्यादथान्यस्य वतुस्रः ।
 अन्यथाकरणं माया स्वत एवास्रतः पुरा ॥
 सद्रूपोत्पादनं वा स्यादथ मन्त्रौषधादिभिः ।

2030

अदेशकालपारोक्ष्यं परोक्षस्यैव वस्तुनः ॥
 इन्द्रजालं प्रमीला तु भ्रुकुटिभ्रुकुटी' स्त्रियौ ।
 तन्द्री तन्द्रा च कम्पस्तु वेपो वेपथुरेजनम् ॥

2016. I. C. क्षति for क्षत. 2020. I. C. स्याद्बिन्दु for सा बिन्दु.
 2022. I. AC. खण्डाभ्रं for खण्डाभ्रं. 2025. I. BD. क्रोड for
 क्रोड. 2026. I. BD. अश्रुत for अश्रु तु. 2031. I. A. लाकुटी-
 भ्रुकुटी, B. लाकुटिभ्रुकुटी, D. लाकुटिद्रुकुटी for भ्रुकुटिभ्रुकुटी.

- मोहो मूर्च्छां कश्मलं च रिङ्गणस्खलने' समे ।
 कौतुकं कुतुकं कौतूहलं चापि कुतूहलम् ॥
 2035 अपदेशोपधिव्याजदम्भाः कपटमस्त्रियाम् ।
 छलं लक्षं' पदं छद्म कैतवं कृतकं मिषम् ॥
 छलना तु न ना शाठ्यं कुसृतिर्निकृतिः' स्त्रियौ ।
 प्रतारणातिसंधानवञ्चनानि' प्रलोभनम् ॥
 अकृत्याचरणं यत्तदासुरं विप्रलम्भनम् ।
 2040 कुहना त्वव्यये कृष्टं' क्रन्दितं रुदितं समम् ॥
 अविज्ञातेज्जिताकारो भावो गाम्भीर्यमुत्सवः ।
 उद्धवः क्षण उद्धर्षो महो मान्द्यमपाटवम् ॥
 विप्रलम्भो' विसंवादो जृम्भस्तु त्रिषु जृम्भणम् ।
 द्रवः' केलिः परीहासः क्रीडा लीला च नर्म च ॥
 2045 मृगीदृशां च लीलाद्याः क्रियाः' शृङ्गारभावजाः ।
 प्रियानुकरणं लीला मनोवागङ्गचेष्टितैः' ॥
 वागङ्गसत्त्वाभिनयभूषास्थानविपर्ययः ।
 त्वरया कल्पितोऽभीष्टदर्शने यः स विभ्रमः ॥
 प्रेयसः संगसमये दृष्टिभ्रूतकर्मणाम् ।
 2050 विशेषो यो विलासः स्याद्विच्छित्तिस्तु स्वमण्डने ॥

2033. 1. C. रिङ्गणं स्खलनं for रिङ्गणस्खलने. 2036. 1. C. लक्ष्म
 for लक्षं. 2037. 1. B. निस्सृतिः for निकृतिः. 2038. 1. A. वञ्चना
 स्त्री for वञ्चनानि. 2040. 1. CD. कृष्टं for कृष्टं; 2. BD. रुदितं
 क्रन्दितं for क्रन्दितं रुदितं. 2043. 1. A. लम्भोऽथ संवादः for लम्भो
 विसंवादः. 2044. 1. B. भ्रमः for द्रवः. 2045. 1. A. क्रमाच्छृङ्गार
 for क्रियाः शृङ्गार. 2046. 1. BD. चेतनैः for चेष्टितैः.

वस्त्रमाला'ञ्जरागादेन्यासोऽनादरकर्मणा ।
रुदितस्मितहर्षादेः संकरः किलिकिञ्चितम् ॥
प्रिय'लीलाकथालापहेलास्तुतिनिदर्शनैः ।
तद्भावभावितं मोष्टायितमेवाथ योषिताम् ॥
सौख्योपचारैः सानन्दाधरकेशग्रहादिभिः ।
दुःखोपचारवत् कुप्येद् बहिः कुट्टमितं तु तत्' ।
सुकुमारोऽङ्गविन्यासः' सभ्रूनेत्राधरक्रियः ।
ललितं विहृतं तु स्यात् प्राप्तकालमनुत्तरम् ॥
मानेर्ष्याभ्यां स्वभावाद्वा लज्जातिशयतोऽपि वा ।
वसुधापर्वतारण्यचतुष्पात्खगपट्टणैः ॥
उक्तिनाट्यादिभिश्चाष्टावध्याया इह' निर्मिताः ॥

इति #वत्सकुलवामनभट्टवाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
नाट्याध्यायः सप्तदशः ॥

॥ इति द्वितीयः काण्डः समाप्तः ॥

—●●●●●—

तृतीयः काण्डः

82

मनुष्याध्यायः

मानवा मनुजा मर्त्या मनुष्या मानुषा नराः ।

पुरुषाः स्युः पञ्चजनाः पुमांसः पूरुषा नरः ॥

2051. I. D. मात्स्या° for माला° 2053. I. BD. प्रिया for प्रिय.
2056. I. C. तत्तं for तु तत्. 2057. I. AD. विन्यास° for
विन्यासः. 2061. I C. अध्यायाश्चेद् for अध्याया इह. ❀BD.
om. वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते.

- पौरुषं पौरुषेयं च पुरुषाणां कदम्बके ।
 2065 मानुष्यकं मनुष्याणामथ स्त्री वनिता वधूः ॥
 अङ्गना योषिदबला नारी वामा नितम्बिनी ।
 प्रतीपदर्शिनी योषा कामिनी वामलोचना ॥
 ललना रमणी रामा महिला तनुमध्यमा ।
 तन्वी सीमन्तिनी कान्ता प्रमदा वरवर्णिनी ॥
 2070 वरारोहा मत्तकाशिन्यभीष्टा वल्लभा प्रिया ।
 सती पतिव्रता साध्वी कन्याणी पतिदेवता ॥
 अपांसुला सुचारित्रा भामिनी कोपना समे ।
 कुलपालिका कुलस्त्री भार्या पत्नी सधर्मिणी जाया ॥
 स्युः पुंसि भूमि दाराः स्याच्च' पुरन्धी कुटुम्बिनी गृहिणी ।
 2075 क्लीबे कलत्रमध्यूढाधिविन्नाथ स्वयंवरा ॥
 वर्या पतिवरा कन्या कुमारी नागतार्तवा' ।
 सा तु दृष्टरजा राका चिरण्टी स्यात् सुवासिनी ॥
 पतिवन्ती भर्तृमती प्राज्ञा प्राज्ञी च धीमती ।
 समाः स्नुषावधूजन्यास्तरुणी युवतिः' समे ॥
 2080 पाञ्चालिका पुत्रिका स्त्री वस्त्रदन्तादिनिर्मिता ।
 स्याल्लेप्य'मय्यञ्जलिका निष्कला विगतार्तवा ॥
 स्यात् स्त्रीधर्मिण्युदक्याविरात्रेयी मलिनी तथा ।
 रजस्वला पुष्पवती ऋतुमत्यार्तवं रजः ॥

2074. I. AB. स्यात्तु for स्याच्च. 2076. I. A. सुगतार्तवा for नागतार्तवा. 2079. I. AC. युवती for युवतिः. 2081. BD. लेख्य, C. लेख for लेप्य.

- पुष्पं सखी वयस्याली दूती संचारिका समे ।
 2085 गर्भिण्यापन्नसत्त्वा स्यादन्तर्वत्नी च गुर्विणी ॥
 नम्रिका स्त्री कोटवी' स्यात् सैरन्ध्री शिन्पकारिका ।
 विदग्धा वाणिनी धूर्ता स्वैरिणी पुंश्वली त्वरी ॥
 धर्षिणी कुलटा बन्धक्यसती पांसुला च सा ।
 विश्वस्ता विधवा रण्डा जातापत्या प्रसूतिका ॥
 2090 प्रजाता च प्रसूता च गर्भिण्यं' गर्भिणीगणः ।
 रूपाजीवा तु गणिका वेश्या वारविलासिनी ॥
 पण्याङ्गना सत्कृता सा वारमुख्याथ तद्रणः ।
 गाणिक्यं तद्भृतौ भोगः कृष्टनी शंभली समे ॥
 आशीःस्वस्त्ययनाभिज्ञा वृद्धवेश्या महत्तरी ।
 2095 भुजंगः पल्लवो धूर्तो विटः शिद्रः समा इमे ॥
 मैथुनेच्छावती या सा वृषस्यन्ती च कामुकी' ।
 रत्यै कान्तार्थिनी यैति संकेतं साभिसारिका ॥
 नाथः कामयिता पतिर्वरयिता कम्प्रो धवः कामनो
 भर्ता प्राणसमः प्रियः सहचरः कान्तोऽभिकः कामुकः ।
 प्राणेशः कमितानुगो' रतिगुरुर्नेता वरो वल्लभो
 निर्वेष्टा परिणायकश्च कमनोऽभीकश्च सध्यूङ् सुहृत् ॥
 2100 अशिथी शिशुहीनो स्यादवीरा निर्धवात्मजा ।
 स्त्रैणं स्त्रीणां समूहे स्याद्युवतीनां तु यौवतम् ॥

2085 I. C. कोटवी for कोटवी. 2090. I. C. गर्भिण्यं for गर्भिण्यं 2096. I. A. कामिनी for कामुकी. 2099. I. C. कमितानुकः, BD. कमिताभिकः for कमितानुगः ।

- स्त्रीपुंसलक्षणा पोटा वीरमाता तु वीरसूः ।
 उपाध्यायान्युपाध्यायी मातुलानी तु मातुली ॥
 आचार्यानी' च पुंयोग अर्यी च क्षत्रियीति च ।
 2105 अथोपाध्याय्युपाध्याया क्षत्रिया क्षत्रियाण्यपि ॥
 अर्यार्याणी तथाचार्या सप्त पुंयोगवर्जिताः ।
 स्यादामीरी महाशूद्री जातिपुंयोगयोः समा ॥
 शूद्रा तु जातावेव स्याच्छूद्री शूद्रस्य योषिति ।
 विप्रश्रिका त्वीक्षणिका दैवज्ञा च समा इमाः ॥
 2110 उद्भवो जातिरुत्पत्तिर्जनिर्जननजन्मनी ।
 जनुश्च' चेतनो जन्मी जन्तुर्जन्युः' शरीरभाक् ॥
 प्रेतः परेतविगतासुमृतप्रमीत—
 प्राप्तान्त'संस्थितपरासुविलीननष्टाः ।
 एते दश त्रिषु कटः कृणपः शवोऽस्त्री
 चित्या चिता चितिरथ प्रलयोऽस्त्ययोऽन्तः ॥
 लयो' नाशः कालधर्मो दीर्घनिद्रा च पञ्चता ।
 2115 मरणं निधनं मृत्युर्द्वयोर्जीवोऽसुधारणम् ॥
 आयुर्जीवितकालः स्यादरिष्टं मृतिलक्षणम् ।
 प्रायो वयोऽसवः प्राणाः पुंसि भूमन्यथ जीविका ।
 आजीवश्चेष्टनं त्वीहा जीवातुर्जीवनौषधम् ।

2104. 1. ABC. आचार्याणी for आचार्यानी. 2111. 1. A. जन्यं च for जनुश्च; 2. BC. जन्यः for जन्युः. 2112. 1. BD. संस्थितलीन-परासु for संस्थितपरासुविलीन°. 2114. 1. C. कालधर्मो लयो नाशः for 2114a.

- 2120 श्मशानं स्यात् पितृवनं^१ रुद्रावासः परेतभूः ।
 देहोऽस्त्री विग्रहः कायः पिण्डो मूर्तिस्तनुस्तनूः ॥
 वपुः संहननं वर्ष्म गात्रं क्षेत्रं कलेबरम् ।
 शरीरमङ्गेऽवयवप्रतीकापघनास्त्रयः ॥
 अस्त्रियामङ्घ्रिचरणा पादः पद् पदमस्य तु ।
 अग्रे स्यात् प्रपदं गुल्फौ तद्गन्धी घुटिके तयोः ।
 2125 अधः पाष्णिः पुमान् जङ्घा प्रसृता जानु न द्वयोः ॥
 अङ्गीवदस्त्री^१ जानूर्वोः पर्वोर्वङ्गीवमित्यदः^२ ।
 ऊरु^३श्चाङ्गीवदित्येते सक्थ्यूरुः^४ पुंसि वङ्क्षणाः ॥
 तत्सन्धावथ पायुर्ना गुदापाने अथ द्वयोः ।
 वस्तिर्नाभेरधो नाभिर्द्वयोरेवं कटः कटी ॥
 2130 श्रोणिः कलत्रमारोहः कटिप्रोथौ स्त्रियां स्फिजौ ।
 पश्चाद्भागो नितम्बोऽस्त्री स्त्रीकट्या जघनं पुरः ॥
 नितम्बे^५ कूपकौ यौ तौ क्लीबे स्यातां कुकुन्दरे^६ ।
 साधनं मेहनं शेफः शिशो दण्डः स्मरध्वजः ॥
 मेढ्रो^७ऽण्डं कोशवृषणावथ योनिर्द्वयोर्भगम्^८ ।
 2135 उपस्थं पृष्ठवंशस्य क्लीबे स्यादधरे त्रिकम् ॥
 चरमं वपुषः पृष्ठं पिचण्डजठरोदरम्^९ ।

2119 1. AB वर्णं for वनं. 2126. 1. अङ्गी° for अङ्गी°; 2 C. इत्यपि for इत्यदः. 2127. 1. BD. ऊरुः for ऊरुः; 2. B. सक्थ्यूरु for सक्थ्यूरुः. 2132. 1. C. कूपकौ तु नितम्बस्थौ for 2132a; 2. BD. .कुकुन्दरे for कुकुन्दरे. 2134. 1. AD. मेढ्रो° for मेढ्रो°; 2. C. भगः for भगम्. 2136. 1. C. जठरोदराः for जठरोदरम्.

- तुन्दं कुक्षिर्न ना क्रोढं वत्सो वक्ष उरः समे ॥
 मध्यमं चावलग्रं^१ स्याद्^२ विलग्रं मध्यमस्त्रियाम् ॥
 स्तनौ कुक्षौ तयोरग्रं चूचुकं भुजमूर्ध्नि तु ।
 2140 स्कन्धोऽसोऽस्त्री तयोः सन्धिर्जत्रुणी दोर्नपुंसके ॥
 भुजबाहू द्वयोर्मूले तयोः कक्षौ तयोरधः ।
 पार्श्वमस्त्री कफोणिस्तु कूर्परस्तस्य तूपरि ॥
 प्रकाण्डस्तदधः पुंसि प्रकोष्ठोऽथ करः शयः ।
 पाणिर्हस्तः पञ्चशाखस्तौ युतावज्जलिर्नरि ।
 2145 मणिबन्धादाकनिष्ठं करस्य करभो बहिः ।
 अङ्गुल्यः करशाखाः स्युस्तर्जनी तु प्रदेशिनी ॥
 अङ्गुष्ठस्तर्जनी मध्यानामिका च कनिष्ठिका ।
 पुनर्भङ्गः कररुहो^३ नखोऽस्त्री नखरोऽस्त्रियाम् ॥
 प्रसृतिः कुक्षितः पाणिः पाणौ तु प्रतताङ्गुलौ ।
 2150 त्रयश्चपेटप्रतलप्रहस्ता द्वौ तु संहतौ ॥
 श्यातां करौ^४ सिंहतलप्रतलौ सव्यदक्षिणौ ।
 वितस्तिः सकनिष्ठे स्यादङ्गुष्ठेऽथ प्रकोष्ठकः ॥
 ततपाण्यङ्गुलिर्हस्तः स तु मुष्त्र्यैव बद्धया ।
 पुंसि रत्निररत्निस्तु निष्कनिष्ठेन मुष्टिना ॥
 2155 पौरुषं तु त्रिषूद्बाहुनृमानेऽथ सहस्तयोः ।
 व्यामः स बाह्वास्ततयोर्युचु स्यात्तिर्यगन्तरम् ॥

2138. 1. C. च वलग्रं for चावलग्रं; 2 B. च for स्यात्. 2148.

1. AC. नखश्च for नखोऽस्त्री. 2151. 1. ABD. संहतल for सिंहतल.

- शिरोधिः कन्धरा ग्रीवा सा तु रेखात्रयाङ्किता' ।
 कम्बुग्रीवावदुर्घाटा कृकः पुंसि कृकाटिका ।
 कण्ठो गलो मुखं वक्त्रं लपनं वदनानने ।
 2160 तुण्डास्ये नासिकानासाघोणागन्धवहाः स्त्रियः ।
 घ्राणमोष्ठाधरौ दन्तच्छदौ दशनवाससी ।
 आस्यं मुखविलं दन्ता दशना रदना रदाः ।
 रसज्ञा रसना जिह्वा समाने तालुकाकुदे ।
 सृ'कणी त्वोष्ठयोः प्रान्तौ चिबुकं त्वधरादधः ।
 2165 गण्डः कपोलस्तद्भागे गङ्गाः स्त्री तत्परा हनुः ।
 श्रवणं तु श्रवः श्रोत्रं कर्णः शब्दग्रहः श्रुतिः ।
 शङ्कुली कर्णवैष्टः स्यात् कर्णजाहस्तदन्तिकम् ।
 दृग्दृष्टिरक्षि नयनं लोचनं चक्षुरीक्षणम् ।
 अम्बकं दर्शनं नेत्रं निध्यानमवलोकनम् ।
 2170 मलं तु दूषिका दृष्ट्योस्तारकास्तु कनीनिका ।
 अपाङ्गश्चक्षुषोरन्ते कटाक्षोऽपाङ्गदर्शने ।
 भ्रुवौ तु चक्षुषोरूर्ध्वे लोचकस्तु 'मणिभ्रुवि ।
 ललाटमलिकं फालं निटिलं गोधिरित्यपि ।
 ऊर्णा भ्रूमध्यगावर्ते तन्मध्ये कूर्चमस्त्रियाम् ।
 2175 उ'त्तमाङ्गशिरःशीर्षकानि मस्तकमस्त्रियाम् ।
 मूर्धाथ कुन्तलं केशो वालः शिरसिजः कचः ।

2157. I. BD. त्रयान्विता for त्रयाङ्किता. 2164. I. AD. सृक्किणी
 for सृक्कणी. 2165. I. C. गल्लोऽस्त्री for गल्लः स्त्री. 2172. I.
 मरुद्भुवि, BD. मणिभ्रुवि for मणिभ्रुवि. 2175. I. AB. om. I. 2175.

- शिरोरुहोऽथ तद्वृन्दे कौशिकं कैश्यमित्युभे ।
 कबरी केशवेशः स्यादलकाश्चूर्णकुन्तलाः ।
 भाल'गात्रे भ्रमरकाः परौ तु विशदे कचे ।
 2180 (यौ) शीर्षण्यशिरस्यौ द्वौ 'काकपक्षः शिखण्डकः' ।
 केशान्तःपद्धतिः स्त्रीणां सीमन्तोऽथ कचात् परे ।
 पाशः पक्षश्च हस्तश्च प्रशंसावाचकास्त्रयः ।
 केशबन्धविशेषे स्युर्वेणीधम्मिल्लमुख्यकाः ।
 असंस्काराः कचाः श्लिष्टाः व्रतिनस्ते जटा सटा ।
 2185 दोषा वातादयो वायुः पिचं 'श्लेष्मा कफः समौ ।
 व्याधिरामय आतङ्को गदो रोगो रुजा च तत् ।
 क्षयः शोषो राजयक्ष्मा यक्ष्मा' जूर्तिर्जरोऽन्तकः ।
 अर्शस्तु पायुकीलः स्यात् प्रतिश्यायस्तु पीनसः ।
 क्षुतं स्त्री क्षुत् क्षवः पुंसि कासः क्षवथुरित्यपि ।
 2190 नाडीव्रणः पुमानीर्मरुः क्लीबे व्रणोऽस्त्रियाम् ।
 वमिः प्रच्छर्दिका छर्दिरुद्धान्तिर्वमथुः पुमान् ।
 शोथस्तु क्षयथुः शोफो ग्रहणीरुक् प्रवाहिका' ।
 प्रमेहो बहुमूलं स्यात् स्फोटकः पिटर्कास्त्रिषु ।
 क्लीबे किलाससिध्मे द्वे श्वितं' कुष्ठं पिचुः पुमान् ।

2179. 1. A. भालकस्ते, B. फालगात्रे, C. बालकास्ते, D. फालकास्ते
 for भालगात्रे. 2180 1. C. शीर्षण्यौ तु° B. शिरीषण्यशिरस्ये द्वौ
 D. शीरीषण्यशिरस्ये द्वे; 2 A. कङ्क for काक; 3. D. शिखण्डकः
 for शिखण्डकः. 2185. 1. A. श्लेष्म कफ, B. श्लेष्मकफौ for
 श्लेष्मा कफः. 2189 1. AC. इत्यसौ for इत्यपि. 2192. 1. C.
 प्रवाहिनी for प्रवाहिकः. 2194. 1. A. श्वित्रः, C. श्वित्री for श्वित्रं.

2195

कण्डूः खर्जूश्च कण्डूया पामा पामा विचर्चिका ।
 कच्छूः स्त्रियामथो पादवल्मीकः स्याद्विषादिका ।
 मन्दाभ्यान्ताभ्यमितव्याधितविकृतातुरापटुग्लानाः ।
 आर्तामयाविरुग्णग्लास्नव उल्लाघ आमयान्मुक्तः ।
 क्ल्यो निरामयो वार्तो वातरोगी तु वातकी ।

2200

अन्धोऽचक्षुरतीसारी यः स एवातिसारकी^१ ।
 न्युब्जो भुग्नः कुब्जो गडुलः^२ कुकरः कुणिर्जडः स्तब्धः ।
 श्रोणः पङ्गुः खोडः खञ्जः कोलोऽथ^३ केकरो वलिरः ।
 दुश्चर्मणि शिपिविष्टः खल्वाटः खलतिरेडबधिरौ तु ।

2205

अश्रुतिरथैडमूको^४ वाक्श्रुतिरपनासिको विग्रः ।
 अप्यवटीटमवभ्रटमवनाटं विनतनासिकं ग्राहुः ।
 खरणास्तु खरणसः स्यान्नःक्षुद्रः क्षुद्रनासिकः ।
 खुरणाः खुरणस उन्नतदन्ते दन्तुर एकेक्षणः काणः ।
 श्लेष्मल^५ माहुः^६ श्लेष्मणमर्शसन्नशो^७युतं^८ तथाश्मश्रुम् ।
 तूव^९ रमल्पशरीरं पृश्निं खर्वस्तु वामनो ह्रस्वः ।

2210

मूर्च्छाली मूर्च्छितो मूर्तो मिर्मिरस्तब्धलोचनः ।
 किलासी सिध्मलः पामरोगी पामनकच्छुरौ ।
 कण्डूतियुक्तः कण्डूलो दद्रुरोगिणि दद्रुलः ।

2200. I. C. सारकः for सारकी. 2201. I. B. गडुलः for गडुलः.

2202. I. A. कैकरः for केकरः, 2204 I. C. अथैक for अथैड;

2. B. अवाक्छुतिः for अवाक्श्रुतिः. 2208. I. B. श्लेष्मणं for श्लेष्मलं;

2. C. श्लेष्मणम् for श्लेष्मणम्; 3. AC. युतमथा^० for युतं तथा^०.

2209 I. C. तूवरम् for तूवरम्.

- चिल्लः पिल्लश्च चुल्लश्च क्लिन्नास्ये क्लिन्नचक्षुषि ।
 मूकस्तु यमनो वाचि सिरालस्तु सिरान्वितः ।
 2215 स्याच्छ्रमश्रुलः' श्मश्रुवति ह्रीणो ह्रीतश्च लज्जितः ।
 लोहलः स्यादस्फुटवाक् प्रजुः प्रगतजानुकः ।
 ऊर्ध्वजानुक ऊर्ध्वजुः' संजुः संगतजानुकः ।
 विकलाङ्गस्तु पोगण्डो बृहत्कुचिः पिचण्डिलः ।
 तुन्दिकस्तुन्दिलस्तुन्दी तिलकस्तिलकालकः ।
 2220 केशवः केशिकः केशी गर्हावादी तु कद्वदः ।
 शिश्विदानो दुराचार उपक्रान्तश्चिकित्सितः' ।
 कुण्ठः क्रियासु मन्दः स्यान्मन्दाभ्यन्तादयस्त्रिषु ।
 रोगहार्यगदंकारमिषग्वैद्यचिकित्सकाः ।
 मेषजमैषज्यौषधमगदो जायुश्च शुक्रवीर्ये तु ।
 2225 रेतस्तेजश्चेन्द्रियबीजे करणं समे हृद्दये ।
 पिशितपलपललतरसक्रव्यामिषजाङ्गलानि मांसे स्युः ।
 असृगस्ररुधिरलोहितरक्तक्षतजास्रशोणितं तु समम् ।
 पक्वं मांसं भटित्रं स्याच्छून्यं शूलाकृतं च तत् ।
 वल्लूरं त्रिषु तच्छुष्कं समाने तूख्यपैठरे ।
 2230 मांसभेदे तु 'वृकोऽस्त्री' डिम्बः पुंस्युण्डुकोऽस्त्रियाम् ।

2215. I. C. स्यात् श्मश्रुलः for स्याच्छ्रमश्रुलः. 2217. I. C. ऊर्ध्व-
 जुरुर्ध्वजानुः स्यात् for 2217a. 2221. I. AD. चिकित्सकः for
 चिकित्सितः. 2230. I. A. प्रको°, B. पुक्ता°, D. वृक्ता° for वृको°;
 2 A. डिम्भः for डिम्बः.

समे तु तिलकक्रोष्णी समे आन्त्रपुरीतती' ।
 समे तु गोर्दमस्तिष्के द्वौ गुल्मग्रीहनौ' समौ ।
 कालखण्डं यकृत् क्लीबे स्नायुर्ना वस्नसा स्त्रियाम् ।
 भेदो वषा वसा नाडीसिराधमनयः समाः ।

2235

पश्चाद्ग्रीवासिरा मन्या 'किट्टं तु मलमस्त्रियाम् ।
 पुरीषं शमलं वर्चः शकृद्विष्ठाविशौ स्त्रियौ ।
 गूथ'वर्चस्कमस्त्री स्यादुच्चारवस्करो समौ ।

2240

प्रस्रावो न द्वयोर्मूत्रं लाला त्वास्यभवं जलम् ।
 मृणिका स्यन्दिनी 'सैव स्वेदघर्मौ निदाघवत् ।
 स्यादस्थि कीकसं कुल्यं करोटिः स्त्री शिरोस्थनि ।
 कर्परस्तु 'कपालोऽस्त्री नलकं' त्वस्थि बाहुजम् ।
 स्याच्छरीरास्थि कङ्कालः' पृष्ठास्थि' स्त्री कशेरुका ।
 वंशः' पृष्ठप्रधानास्थि पार्श्वस्थनि तु पार्शुका ।
 त्वक् स्त्रियमजिनं चर्म माता तु जननी प्रसूः ।

2245

जनयित्री सवित्री च तातो जनयिता पिता ।
 जनकः सविता पुत्रस्तनयः स्रनुरात्मजः ।
 नन्दनस्तनया पुत्री दुहिता च सुता तयोः ।
 समे तोकमपत्यं द्वे 'औरस्यस्त्वौरसोऽप्युभौ ।

2231. 1. A. पुनीतनी for पुरीतती. 2232. 1. BD. ग्रीहनौ, C. ग्रीनहौ for ग्रीहनौ. 2235. 1. A. विट्टं for किट्टं. 2237. 1. AD. गूढ for गूथ. 2239. 1. C. चैव for सैव. 2241. 1. A. कपालो° for कपालो; 2 C. नलकस्त्वस्थि for नलकं त्वस्थि. 2242. 1. BD. कङ्कालं for कङ्कालः; 2. BD. पृष्ठास्थि for पृष्ठास्थि. 2243. 1. C. om. 1. 2243. 2248. 1. BD. उरस्थः for औरस्यः.

- स्वजातेऽथ पितृभ्राता पितृव्यो भगिनी स्वसा ।
 2250 स्वस्त्रीयो' भगिनेयः स्याद् दौहित्रो दुहितुः सुतः ।
 जामाता दुहितुर्भर्ता मातुर्भ्राता तु मातुलः ।
 मातुली' मातुलान्यस्य जाया धात्र्युपमातरि ।
 पुत्रस्य तनयः पौत्रो नप्ता पौत्रस्य नन्दनः ।
 पतिपत्न्योः प्रसूः श्वश्रूः श्वशुरस्तु तयोः पिता ।
 2255 ननान्दा भगिनी पत्युर्भ्रातृजाया प्रजावती ।
 पत्न्यास्तु भ्रातरः स्यालाः स्युः पत्युर्देवदेवरौ ।
 भ्रातृवर्गस्य जाया या 'यातरस्ताः परस्परम् ।
 भ्रात्रीयो' भ्रातृजः पुत्रौ पुत्री पुत्रश्च तावुभौ ।
 पितरौ मातापितरौ मातरपितरावथ श्वशुरौ ।
 2260 श्वश्रूश्चशुरौ भ्राता भगिनी च भ्रातरावेतौ ।
 पितामहश्च' प्रपितामहश्चोभौ यथाक्रमम् ।
 पितरौ पितृतत्पित्रोरेवं मातामहादिकम् ।
 दम्पती जम्पती जायापती च' द्विवचोऽन्तकौ ।
 ज्ञातेयं ज्ञातिभावे स्याद् बन्धुता तत्कदम्बके ।
 2265 पा'रस्त्रैण्येयकानीनौ पर'स्त्रीकन्ययोः सुतौ ।
 कान्याणिनेयः कानिष्ठिनेयो माध्यमिनेयकः ।

2250. I. B. स्वस्त्रेयः for स्वस्त्रीयः. 2252. I. C. om. I. 2252.
 2257. I. B. यातरः स्युः for यातरस्ताः. 2258. I. A. भ्रात्रेयः for
 भ्रात्रीयः. 2261. I. C. reads I. 2261 as: पितामहः पिष्टपिता तत्पिता
 प्रपितामहः I. 2263. I. C. द्विवचनान्तकौ for च द्विवचोऽन्तकौ.
 2265. I. BD. वार for पार ; 2, BD. वर for पर.

- न्यैष्ठिनेयश्च चत्वारः कल्याण्याद्याः' सुताः क्रमात् ।
 अथ बान्धकिनेयश्च बन्धुलश्चासतीसुतौ' ।
 कौलटेरः' कौलटेय इत्युभौ कुलटासुते ।
 2270 मातुः 'संभद्रपूर्वायाः' सुतौ सांमातुरादिकौ ।
 सुतौ द्वैमातुरः षाण्मातुरश्चोभौ यथाक्रमम् ।
 द्वयोः षण्णां च मातृणां वैमात्रेयो विमातृजः ।
 पैतृष्वसेयः स्यात् पैतृष्वस्त्रीयश्च पितृष्वसुः ।
 सुतो मातृष्वसुश्चैवं कुण्ड'गोलौ च जारजौ ।
 2275 अमृते' च मृते पत्यौ 'कृपाकन्या त्वलंकृता' ।
 समानोदर्यसो'दर्यौ सगर्भ्यः 'सहजश्च सः ।
 सनाभयः सपिण्डाः स्युर्बन्धुस्वज्ञातिबान्धवाः ।
 सगोत्रः स्वजनश्चाथ जारश्चोपपत्तिः समौ ।
 गर्भाशयो जरायुर्ना स्यादुन्वं कललोऽस्त्रियाम् ।
 2280 स्रतिमासो वैजननो गर्भो' भ्रूणः समावुभौ' ।
 स्तनंधयोत्तान'शयौ स्तनपा' तु स्तनंधयी' ।
 घटुर्बालो माणवको माणव्यं तत्कदम्बके ।

2267. 1. C. कल्याणादि for कल्याण्याद्याः. 2268. 1. C. सुतः for सुतौ. 2269. 1. A. कौलटेयः कौलटेरः for 2269a. 2270. 1. C. संभूत for संभद्र ; 2. सुते साम्मातुरादिकम्, D. सुते षाण्मातुरादिकम्. for 2270b. 2275. C. reads 1. 2275 as: अमृते जारजः कुण्डो मृते भर्तेरि गोलकः ।; 2. ABD. कूपः for कृपा; 3. A. 'कृतौ for 'कृता. 2276. 1. AC. सोदर्य' for सोदर्यौ; 2. C. सहजाश्च ते for सहजश्च सः. 2280. 1. BD. गर्भभ्रूणौ for गर्भो भ्रूणः; 2. A. इमावुभौ for समावुभौ. 2281. 1. A. 'शय for शयौ; 2. BD. स्तनधी, AC. स्तनपी for स्तनपा; 3. A. स्तनंधया for स्तनंधयी.

- तारुण्यं यौवनं बाल्यं शिशुत्वं शैशवं समम् ।
 केशादौ जरया शौक्ल्यं पलितं विस्रसा जरा ।
 2285 जरठः स्थविरो वृद्धः प्रवया दशमी जरन् ।
 ज्यायाच् जीर्णश्च वर्षीयान् वृद्धसंघे तु वार्धकम् ।
 पूर्वजस्त्वग्रियो ज्येष्ठो ज्यायानग्रज इत्यपि ।
 जघन्यजकनीयांसौ कनिष्ठोऽवरजोऽनुजः ।
 अवीयांश्च यविष्ठश्च वयस्थस्तरुणो युवा ।
 2290 सौभ्रात्रं भ्रातृता साध्वी त्रिषु स्युर्जरठादयः ।
 अनुलेपोऽङ्गरागः स्याद्विच्छित्तिर्वर्णकोऽस्त्रियाम् ।
 शुक्लं घुसृणं रक्तं बाह्यीकं पीतनं वरम् ।
 वासनीयककाश्मीरधीरलोहितचन्दनम् ।
 सेव्यपिञ्जरसंकोचपिशुनाग्निशिखानि च ।
 2295 अगुरुं कृमिजं लोहं राजाहं जाङ्गलान्नकम् ।
 वंशकं वंशिकं काकतुण्डं लघु च जाङ्गलम् ।
 कालागर्वथ तदगुरुं मङ्गल्यं यत्तु मल्लिगन्धि स्यात् ।
 कालानुसार्यजावककालेयान्यत्र पीतसारे स्युः ।
 पीतचन्दनमर्कष्टं बालाहार्यं किरातजम् ।
 2300 पत्राङ्गं रञ्जनं रक्तचन्दनं च कुचन्दनम् ।

2295. 1. AD. अगुरु for अगुरु; 2. B. लाङ्गलान्नकम्, C. जाङ्गलालु-
 लुकम्, D. राजलान्नकम् for जाङ्गलान्नकम्. 2296. 1. A. वंशिकं वंशकं
 for वंशकं वंशिकं; C. वंशजं for वंशकं. 2297. 1. A. कालागुर्वथ
 for कालागर्वथ; 2. A. तदगुरु for तदगुरु. 2300. 1. A. रक्तं for
 रक्त.

2305

कर्पूरा 'गरुक्स्तूरीतकोलैर्यत्नकर्मः ।
 घनसारसिताम्रौ तु चन्द्राह्नो हिमवालुका' ।
 कर्पूरोऽस्त्री जातिफलजातिकोशे समे' उभे ।
 श्रीसंज्ञं देवकुसुमं लवङ्गं च परे समे ।
 तकोलकोशफलके' त्रिषु 'भावितवासिते ।
 संस्कारो गन्धमान्याद्यैः केशादेरधिवासनम् ।
 बहुरूपः सज्जरसो रालः सर्वरसोऽपि च ।
 स्याद्यत्नधूपोऽथ वृक्षधूपः स्यात् पुंसि यावनः ।
 तुरुष्कः पिण्डकः सिन्धुश्चाथ कृत्रिमधूपकः' ।

2310

श्रीवासः पायसो रक्तशीर्षकः सरलद्रवः ।
 श्रीवेष्टोऽथ स्थासकस्तु चर्चा चार्चिक्यमित्यपि ।
 मान्यदात्री तु माला स्रक् केशमध्ये तु गर्भकः ।
 ललामकं पुरोन्यस्तं प्रालम्बमृजुलम्बि यत् ।
 प्रभ्रष्टकं शिखालम्बि तिर्यक् क्षिप्तं तु वक्षसि ।

2315

वैकच्यकमथोत्तंसवतंसापीडशेखराः ।
 शिखासु' कर्णपूरे तु द्वावुत्तंसावतंसकौ ।
 निर्मान्यं तूज्झितं मान्यमथाभरणमण्डने ।
 विभूषणमलंकारः परिष्कारः परिष्क्रिया ।

2301. 1. D. कर्पूरागुरु for कर्पूरागरु. 2302 1. BD. बालुकौ for बालुका. 2303. 1. C. समे इमे, D. उभे समे for समे उभे. 2305. 1. BCD. तकोल for तकोल; 2. C. भासित for भावित. 2309. 1. A. धूमकः for धूपकः. 2316. 1. BD. शिखण्ड for शिखासु.

- 2320 आवेष्टारोप्यविश्लेष्यबन्धनीयैश्चतुर्विधम् ।
कोटीरो ना किरीटोऽस्त्री मौलिर्ना मकुटं न ना ।
कर्णिका कुण्डलं तालपत्रं ताटङ्कमस्त्रियाम् ।
हारो मुक्तावली मुक्तासारो मौक्तिकदाम च ।
गोस्तनस्तु चतुष्पष्टियष्टिः स्याच्छतयष्टिकः ।
देवच्छन्दो माणवको यः स षोडशयष्टिकः ।
- 2325 स्याद्यष्टिभिर्द्वादशभिरर्धमाणवकः स्मृतः ।
एकावन्येकयष्टिः स्याद् द्वात्रिंशदङ्गुलायता ।
अथ नक्षत्रमाला स्यात् सप्तविंशतिमौक्तिका ।
तरलो नायकश्चोभौ हारमध्यस्थिते मणौ ।
त्रैवेयं कण्ठभूषाथ लम्बनं तु ललन्तिका ।
- 2330 पत(द?)कः पुंस्युरोभूषा वस्त्रबन्धादयो मिदाः ।
बालपाश्या पारितथ्या पत्रपाश्या ललाटिका ।
समे त्वज्जदकेयूरे बलयं कटकोऽस्त्रियाम् ।
कङ्कणं करभूषा स्यादङ्गुलीयकमूर्मिका ।
कलापो मेखला काञ्ची रशना सप्तकीति च ।
- 2335 ज्जीवे सारसनं क्षुद्रघण्टिका किङ्किणी समे ।
नूपुरोऽस्त्री तुलाकोटिर्मञ्जीरो हंसकः समाः ।

2321. 1. A. ताडङ्कम् for ताटङ्कम्. 2323. 1. ABD. चतुष्पष्टिः for चतुष्पष्ट; 2 C. यष्टिका for यष्टिकः. 2325. 1. C. अद्ध for अर्द्ध. 2328. 1. C. deletes ॥. 2328—135. 2329. 1. A. तूललम्बिका for तु ललन्तिका. 2330. 1. A. पुत्रकः, B. पतकः, D. पतगः for पदकः; 2. ABD. चस्त, B. Supra line वस्त्र for वस्त्र. 2333. 1. B. om. 1. 2333.

आवापकः 'पारिहार्यमुभयं कटकान्तरे ।

इति * वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

मनुष्याध्यायोऽष्टादशः ॥

—:❀:—

१९

ब्रह्माध्यायः

अन्ववायोऽन्वयो वंशः संतानोऽभिजनः कुलम् ।

गोत्रं च संततिर्जात्यः कुलीनश्च महाकुलः ।

2340

चातुर्वर्ण्यं तु चत्वारो वर्णास्ते ब्राह्मणादयः ।

ब्राह्मणो वाडवो विप्रः षट्कर्मा भूसुरो द्विजः ।

ब्रह्माग्रजन्मा यज्ञस्तु सप्ततन्तुः सवः क्रतुः ।

हवो 'ऽध्वरो मखो यागो वितानं सवनं समे ।

इज्येष्टि 'यज्ञकर्मैष्टं पूर्तं खातादिकर्मणि ।

2345

यज्ञशीलो यायजूको यज्वा स्यादासुतीवलः ।

सोमयाजी क्रतौ यष्टा यजमानश्च दीक्षितः ।

सोमपाः सोमपीथी स्याच्चितवानग्निमग्निचित् ।

अग्न्याहितस्त्वाहिताग्निः पत्नी यज्वसधर्मिणी ।

सर्ववेदास्तु सर्वस्वदक्षिणं यागमिष्टवान् ।

2350

बृहस्पतिसवेनेष्टं येन स स्थपतिः स्मृतः ।

2337. I. B. परी for पारि. ❀ BD. om. वत्सकुलवामनभट्टबाण-
विरचिते. 2343. I. A. हव्यो° for हवो°. 2344. I. D. इज्येष्टी
for इज्येष्टिः.

- सान्नाय्यं तु हविर्हव्यं हुतं त्रिषु वषट्कृतम् ।
 पात्राणि स्युः स्रुवो यज्ञे स्रुग्जुहूरुपभृद्भ्रुवा ।
 शम्याग्निहोत्रहवनी' दृषच्छूर्पमुलूखलम्
 कपालमुसलो कृष्णाजिनं स्फय उपला स्त्रियाम् ।
 2355 दश यज्ञायुधान्येतान्यथ स्युर्वीच्यलिङ्गकाः ।
 अपोनज्यमरुत्वत्यवास्तोष्पत्याग्निमारुताः ।
 द्यावापृथिव्यवायव्यकायपित्र्याग्निवारुणाः ।
 अग्निषोम्यसुनासीर्यशुक्रीयाग्नेयसौम्यकाः ।
 ऋतव्यौषध्यमाहेन्द्रगृहमेध्याश्विना इमे ।
 2360 एकोनविंशतिः सास्य देवतेत्यर्थाचकाः ।
 कुम्भस्थं मन्त्रपूतं यज्जलं सा वसतीवरी ।
 रशना स्याद्दर्भमयी रज्जुर्यूपाङ्गवेष्टनी ।
 चषालो यूपकटको यूपाग्रं तर्भ न द्वयोः
 आज्यं तु दधिसंमिश्रं पृषदाज्यमथ द्वयोः ।
 2365 अरणिर्मन्थदारुः स्यादामिक्षा दधियोगतः ।
 शृतोष्णे' क्षीर आस्तावः संस्तावो यत्र सामिनः ।
 स्तुवन्त्यग्निष्ठमग्नेर्यत् स्थितं यूपादि संमुखे ।
 प्रायणीयोदयनीये त्रिष्वाद्येऽन्त्ये च कर्मणि ।
 सा सामिधेनी धाय्या च ऋगग्नेर्या समिन्धने ।
 2370 चरुर्ना हविषः पाके प्रणयस्त्वग्निसंस्क्रिया ।

2353. I. A. हवणी for हवनी. 2366. I. A. शृतोष्ण for शृतोष्णे.

स्त्रियां कृष्णविषाणा सा या कण्डूव्यपनोदिनी ।
 शस्त्रं स्तोत्रं ऋचां साम्नां शंसनं स्तवनं क्रमात् ॥
 ब्रीहिश्यामाकगोधूमयवमुद्रतिलाणवः ॥
 माषप्रियङ्गुनीवारकोरदूषमस्रकाः ॥

2375

गवीधुका कुलित्थश्च' यज्ञीयास्ते चतुर्दश ।
 दीक्षान्तोऽवभृथो यज्ञकर्मार्हं यज्ञियं त्रिषु ।
 भूमिः परिष्कृता वेदिः प्राग्दशः प्राग्धविर्गृहात् ।
 परंपराकं शसनं प्रोक्षणं च पशोर्वधे ।
 धर्मः प्रवर्ग्यश्चत्वालो वेदिमृत्खननावटः' ।

2380

महावीरः पात्रभेदे होमधेनुररुन्धती ।
 दभैरभिपरिस्तारः परिधिर्होम आहुतिः ।
 चमूः स्त्री चर्म सुत्यार्थं 'कुम्भा सुगहना वृत्तिः ।
 पशुबन्धास्तु पशवः स्थण्डिलं चत्वरं समे ।
 स्युर्ब्रह्माध्वर्युरुद्राता होता चामी महर्त्विजः ।

2385

ऋत्विजो याजकाश्चाथ' नियमो व्रतमस्त्रियाम् ।
 उवावासस्त्वौपवस्त्रं ब्रह्मयज्ञादयस्तु ये ।
 एते पञ्च महायज्ञाः स्वाध्यायस्तु जपः श्रुतेः ।
 वृत्ताध्ययनवान् ब्रह्मवर्चसी सत्यवाक् शुचिः ।
 ऋषिसंज्ञिकालसंदर्शी मुनिर्वाच्यमो व्रते ।

2375. I. B. गवीधुका कुलस्थश्च for 2375a. 2379. I. B. मृदूबन्ध-
 नावटः for मृत्खननावटः. 2382. I. A. कुम्भा for कुम्बा. 2385.
 I. A. यायजूकाश्च for याजकाश्चाथ. 2388. I. A. ब्रह्मवर्चनः
 for ब्रह्मवर्चसी.

2390

स्यात् कृताभिषवः सुत्वा श्रोत्रियच्छान्दसौ समौ ।

अध्यापक उपाध्याय आचार्यो देशिको गुरुः ।

स्युर्दक्षणीयदक्षिण्यदक्षिणार्हास्त्रयस्त्रिषु ।

ब्रह्मचारी व्रती वर्णी स्नातकश्चाप्लुतः समौ ।

स्यातां क्रतौ कुण्डपाय्यसंचाय्यावथ पावके ।

2395

परिचाय्योपचाय्यौ च समूहश्च प्रयोगिणः ।

आश्रमा ब्रह्मचर्याद्या व्रतार्थं स्थण्डिलेशयः ।

स्यात् स्थाण्डिलोऽथ विरजस्तमसः स्युर्द्वयातिगाः ।

स्यात् सुत्याभिषवो दर्शपूर्णमासौ क्रतौ पृथक् ।

पक्षान्तयोरनूचानः साङ्गाधीतश्रुतिगुरोः ।

2400

सर्वाहश्छेदि' यज्जप्यं त्रिषु स्यादघमर्षणम् ।

अभाषणं तु मौनं स्यात् कुण्डं त्वनल'गर्तके ।

हवित्री' हवने च द्वे तत्रैव परिवर्तले ।

त्रिकूटं तु त्रिकोणेऽ'स्मिन् संप्रदायो गुरुक्रमः ।

संप्रदायादविच्छिन्नं पारंपर्योपदेशनम् ।

2405

ऐतिह्यमितिहालिङ्गे व्रतिनामासनं वृत्तौ ।

व्यजनं तद्विविधं स्या'द्यत् कृतं मृगचर्मणा ।

परिपाटिः स्त्रियामावृदानुपूर्व्यनुपात्ययः ।

2400. I. B. सर्वाहश्छेद्धि for सर्वाहश्छेदि. 2401. I. BD.

°वर्तके for गर्तके. 2402. I. A. om. I. 2402; BD. हविः स्त्री for

हवित्री. 2403. I. B. स्यादसंयोगः, D. स्यादसंयोगः for (अ) स्मिन्

संप्रदायः. 2406. I. B. स्यात् स्यात् कृतं for स्याद्यत् कृतं.

- अनुक्रमश्च पर्यायः स्यात् पर्यय उपात्ययः।
 निपाठो निपठः पाठः पठनाध्ययने समे ।
 2410 अधीयानोपकुर्वाणगायत्रास्तु समास्त्रयः ।
 संसारश्रुक्तिः प्रव्रज्या निर्जितात्मा यतिर्यती ।
 पाराशरी तु कर्मन्दी परिव्राणमस्करी च सः ।
 वैखानसो वनेवासी वानप्रस्थश्च तापसः ।
 चतुर्थकालभृग्भिर्बुध्वाणि 'रष्टमकालभृक् ।
 2415 वर्षवातातपक्लेशसहनोऽब्रावकाशिकः ।
 ब्राह्मणस्तु पदैकेन व्रते 'तिष्ठन्शिवव्रती ।
 रुद्रव्रती चत्रियश्चेद्वाताहारस्त्वहिव्रती ।
 मत्स्यव्रती जले तिष्ठन्तृणशय्यस्तु वर्णशः ।
 भूमौ विपरिवृत्त्यास्ते यः स पातालमूलिकः ।
 2420 छात्रान्तेवासिनौ शिष्ये शैलाः प्राथमकल्पिकाः ।
 एकब्रह्मव्रता एते मिथः सन्नह्यचारिणः ।
 सतीर्थ्यास्ते स्युरेकस्माद्गुरोर्विद्यास्वधीतिनः ।
 पतितः सत्पथाद्गूढो ब्रह्मबन्धुर्द्विजाधमः ।
 जातिमात्रोपजीवो यः स एव ब्राह्मणब्रुवः ।
 2425 अधोदृष्टिर्नैकृतिकः स्वार्थसाधनतत्परः ।
 शठो मिथ्याविनीतश्च यः एव बकव्रती ।
 ढाम्भिकरञ्जात्रिको लुब्धो हिंस्रः सर्वार्थवञ्चकः ।

2414. I. A. वृणीः, D. वृष्टिः for वृष्टिः. 2416. I. AD. तिष्ठ
 शिखर°, for तिष्ठन्शिव°. 2418. I. D. वर्णशः for वर्णशः.

- धर्मध्वजी स्वार्थपरः स्याद् बिडालव्रती द्विजः ।
 प्रच्छन्नं पातकं कुर्वन् व्रतचर्याभिरात्मनः ।
 2430 यः कुकुटव्रती स स्यादस्वाध्यायो' निराकृतिः ।
 संस्कारव'र्जितो व्रात्यः प्रणष्टाग्निस्तु वीरहा ।
 कन्याया दृष्टपुष्पाया विवोढा वृषलीपतिः ।
 स वीरो'ज्भोऽग्निहोत्राग्नौ वत्सरं न जुहोति यः ।
 अग्निहोत्रच्छ'लाद्यश्च परो वीरोपजीवकः ।
 2435 वीरविस्मावको जुह्वद्यः शुद्रोपार्जितैर्धनैः ।
 वेदोज्भो वेदविस्मृत्या स नमो यो निरग्निः ।
 पर्याधाता कृताधानो योऽग्रजन्मन्यनग्निके ।
 पर्याहितः स्यात् स 'ज्यायानयज्व'न्यग्रजेऽनुजः ।
 परियष्टा' सोमयाजी स' तु ज्यायान् परीष्टकः ।
 2440 यज्ञत्यागी वृथाजातोऽपश्चयज्ञो मलिम्लुचः ।
 परिवेत्ताग्र'जेऽनूदे कनिष्ठो दारसंग्रही ।
 परिवित्तिस्तु तज्ज्यायान् परिवित्तः 'कुरी च सः ।
 पुनर्भूः पुनरूढा स्यादूर्मिला त्यक्तभर्तृका ।
 अग्रजायामनूढायामूढा भर्तुः परेयुषः ।

2430. 1. B. अस्वाध्यायो for अस्वध्यायः. 2431. BD. वर्जिता व्रात्याः for वर्जितो व्रात्यः. 2433. 1. A. वीरोजेभा°, B. वीरेज्यो°, C. वीरोजो° for वीरोज्भो°. 2434. 1. A. छलाद्याज्ञा, B छलाद्याशा for छलाद्यश्च. 2438. 1. A. ज्यायः for ज्यायान्; 2. BD. अयज्वन्नग्रजे for अयज्वन्नग्रजे. 2439. 1. BD. पर्यष्टा for परियष्टा; 2. B. यस्तु for स तु. 2441. 1. A. अग्रजे नोदे for अग्रजेऽनूदे. 2442. 1. A. परिवित्तिकुरी for परिवित्तः कुरी.

2445

कनिष्ठगा' द्विरूढा च दिधिषूः पतयः क्रमात् ।
 तासां दिधिष्वग्रदिधिष्वग्रेदिधिष्वस्त्रयः ।
 यस्मिन्नुदेति सुप्तेऽर्को यस्मिन् सुप्तेऽस्तमेति च ।
 तौ द्वौ स्यातामभ्युदिताभिनिर्मुक्तौ यथाक्रमम् ।
 गुरुदाराभिगामी तु योऽसौ स्याद्गौरु'दारिकः ।

2450

परदारंगमी' पारदारिकः पारतन्पिकः ।
 शिच्चा तु विद्योपादानं संस्काराद्ग्रहणं श्रुतेः ।
 उपाकरणमाप्नायो गुणो गुणनिका स्त्रियाम् ।
 दण्डः पालश आषाढो व्रते राम्भस्तु वैणवः ।
 स्यात्तु सारस्वतो बैज्व औदुम्बर उलूखलः ।

2455

मौज्जी तु मेखला सा तु मौर्वी स्यादेकमेखला ।
 छन्दांसि गयत्र्यादीनि कुण्डी त्वस्त्री कमण्डलुः ।
 ज्ञानमाद्यष्टपञ्चा स्यात् परमान्नं तु पायसम् ।
 हव्यकव्ये दैवपित्र्ये अन्ने दान्तस्तपःक्षमः ।
 भैक्षं भिक्षासमूहे स्यात् समौ भिक्षाकभिक्षुकौ ।

2460

गोष्ठी समज्या परिषत् सभासमितिसंसदः ।
 स्त्रियां वा स्थानसदसी सदस्या विधिदर्शिनः ।
 ते तु सभ्याः सभास्तारा अमृतं यज्ञशेषके ।
 चौलं तु भद्राकरणं वपनं परिवापणम् ।
 चौरं तत् सशिखं तोधं' निःशिखं भिक्षुलोचकम् ।

2445. I. AD. कनिष्ठिका for कनिष्ठगा. 2449. I. A. गुरुतल्पकः,
 for गौरुदारिकः. 2450. I. B. दारगामी, D. दारगमी for दारंगमी.
 2464. I. A. तोसं for तोधं.

2465

शिखावानवचूडः^१ स्यात् पञ्चचूडस्तु सारणः ।

अशिखो मुण्डितो मुण्डः पौंस्नपुंसवने समे ।

विवाहोपयमोद्वाहोपयामा दारसंग्रहः

पाणिग्रहः परिणयो निवेशः पाणिपीडनम् ।

तत्प्रमेदास्त्वमी ब्राह्मप्राजापत्यार्षकासुराः ।

2470

अपि गान्धर्वपैशाचराक्षसा अथ कौतुकम् ।

हस्तसूत्रं प्रतिसरो दायो हरणयौतके^१ ।

विगतान्यानुरक्ता स्यान्नष्टा तु स्पृष्टमैथुना ।

स्विद्यत्पाणिपदा 'वर्षकारी कुब्जा तु कारिका ॥

कारीकन्या प्रसूजाता^१ नतजानुस्तु सिंहिका ।

2475

विस्तीर्णजानुर्विकटा हरिता पतितात्मजा ।

अथा^१जीवदपत्याया मातुः कन्या विदूषिता ।

सांकारिका चन्धुकुले गरपावकदायिनी ।

स्रोता पिङ्गलङ्केशा स्वल्पदेहा मस्रषिका ।

शरभा तु विशीर्णाङ्गी राता 'विहृतिचञ्चला ।

2480

अरणिस्तु स्पृहापाली^१ वृषभा वृषलक्षणा ।कोहरा मुखरा पाली जडा गुप्ता तिरो^१हिता ।

2465. I. B. शिखावाअवचूडः for शिखावानव°. 2471. I. BD. यौतकौ for यौतके. 2473. I. B. वर्ष्म for वर्ष. 2474. I. A. जारिकः स्यात् प्रसूजाता for 2474a. 2476. I. A reads I. 2476 as:—अथ जीवदपत्याया या तु कन्यापि दूषिका । 2479. I. after राता वि— D adds: सर्वोङ्गितैषिभः from. I. 2485b and also deletes II. 2479–2485. 2480. I. A. अरणिस्वस्पृहा पाली for 2480a. 2481. I. A तु रोहिता for तिरोहिता.

- खण्डना तु पतिघ्नी स्यात् पृषता श्वेतबिन्दुका ।
 धृष्टा प्रवाणिका व्यङ्गा' निकृष्टा कुत्सिताहिता' ।
 नाम्नैव 'दूषिता हारी' मित्रा सर्वानुकूल्यभाक् ।
 विकृताद्या(विगताद्या?)स्तु नोद्वाह्याः कन्याः सर्वा हितैषिभिः ।
 यष्टिर्द्वयोः स्त्रियां मीना खनित्री तु विशाखिका ।
 बद्धदर्भा देवयष्टिश्चर्या त्वीर्यापथे स्थितिः ।
 ब्रज्याटाट्याटनं ब्रीवे त्वचरं वर्णमस्त्रियाम् ।
 स्पर्शाः स्युः कादयः पञ्चविंशतिर्मावसानकाः ।
 स्त्रियोऽन्तस्था यरलवास्त्रिलिङ्गस्त्वनुनासिकः ।
 स्युरूष्माणः 'शषमहा रेफो रः स्युरचः स्वराः ।
 मुखे शोभा श्रुतेः पाठे 'शाली चित्रायनीति च ।
 ब्रह्माञ्जलिः स्वञ्जलिः स्याद्विप्रो ब्रह्मविन्दवः ।
 कल्पो विधिः क्रमो मुख्यः प्रथमः कल्प इत्ययम् ।
 अनुकल्पस्तदधमः पूजा 'त्वर्चाहर्णार्चना ।
 समा नमस्यापचितिः सपर्या' च पुरस्क्रिया ।
 महोऽञ्चनमुपास्तिस्तु भक्तिः सेवा समाश्रयः ।
 आस्नाव आस्नावः स्नानमवगाहनमञ्जने ।
 मानसाग्नेयवायव्यब्राह्मवारुणपार्थिवम् ।

2483. 1. A. प्रपाणिका व्यङ्गा, B. प्रावाणिकाचङ्गा for प्रवाणिका व्यङ्गा;
 2. B. °हता for °हिता. 2484. 1. A. रूषिता for दूषिता; 2. A.
 स्मित्रा D. ग्लत्रा for मित्रा. 2491. 1. A. सवशद्वाः for शषसद्वाः.
 2492. 1. A. शारी, BD. शालि for शाली. 2495. 1. D.
 त्वर्चाहर्णा° for त्वर्चाहर्णा°. 2496. 1. D. सपर्यार्चा for सपर्या च.

- 2500 दिव्यं च कापिलं चेति स्नानमेदाः स्युरष्टधा ।
 वितीर्णिरंहतिस्त्यागोऽतिसर्गः^१ प्रतिपादनम् ।
 उत्सर्जनं वितरणं विश्राणनविसर्जने^१ ।
 अपवर्जनदाने च स्पर्शनं च प्रदेशनम् ।
 मृतस्नानमपस्नानं त्रिषु स्यादौर्ध्वदेहिकम्^१ ।
- 2505 मृतार्थं तदहर्दानं श्राद्धं तत्कर्म मन्त्रवत् ।
 निवापः पितृदानं स्यादन्वाहार्यं तु मासिकम् ।
 मूले कनिष्ठयोर्मध्ये तर्जन्यङ्गुष्ठयोरधः ।
 अङ्गुष्ठस्य कराग्रे च तीर्थानि स्युर्यथाक्रमम् ।
 प्रजापतिपितृब्रह्मदेवानामथ न द्वयोः ।
- 2510 उपवीतं ब्रह्मसूत्रं प्रोद्धृते^१ दक्षिणे करे ।
 प्राचीनावीतमन्यस्मिन् निवीतं कण्ठलम्बितम् ।
 अध्येषणार्थना याच्नाभिः शस्तिः सनिरर्दनम् ।
 भिक्षा च याचना शंसा शासनं विचयो मृगः ।
 मार्गः परीष्टिरन्विष्टं मृगणान्वेषणा तथा ।
- 2515 पर्येषणा चान्वीक्षा च पाद्यं पादाय वारि यत् ।
 अतिथ्यर्थं यदातिथ्यमातिथेयोऽत्र साधुनि ।
 त्रिष्वथातिथिरागन्तुः सर्वातिथ्यं करोति यः ।
 स तु सर्वातिथिः पादग्रहणं त्वभिवादनम् ।
 उपस्पर्शस्त्वाचमनमपचारस्त्वपक्रिया ।

2501. I. AC. निसर्गः for अतिसर्गः. 2502. I. A. विवर्जने for विसर्जने. 2504. I. D. दैहिकम् for देहिकम्. 2510. BD. प्रोद्धृतं for प्रोद्धृते.

2520

हिंसाकर्माभिचारः स्यादासनं स्वस्तिकादिकम् ।
 कार्तान्तिकमौहूर्तिकमौहूर्तज्ञानिगणक'दैवज्ञाः ।
 सांवत्सरमौहूर्तौ ज्योतिषिकोऽर्थवति गणितसंख्याते ।
 विंशत्याद्यास्त्वा नवतेः स्त्रियामेकवचस्यमूः ।
 एकस्मादापरार्धं स्यात् स्थानं दशगुणं यथा' ।

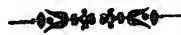
2525

एकः' पङ्क्तिर्दश शतं सहस्रमयुतं 'तथा ।
 नियुतं प्रयुतं कोटिर्युतं न्ययुताब्जके ।
 खर्वो निखर्वः शङ्खश्च पद्मं ना तु समुद्रकः ।
 मध्यमन्तं परार्धं च पदानि गणनाविधौ ।
 एवमष्टादशैतानि संख्या तु गणना समे ।

2530

अक्षरचुञ्चुं लिपिकरमक्षरचणमपि तमक्षराधिकृतम् ।
 लेखकमाहुः स्त्री लिपिरपि लिखिरालिखितवर्णविन्यासे ।
 त्रिभिर्धर्मार्थिकामैः स्यात् त्रिवर्गस्तैः समोच्चकैः ।
 चतुर्वर्गोऽथ 'सबलैस्तैश्चतुर्भद्रमित्यपि ।

इति *बत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 ब्रह्माध्याय एकोनविंशतिः ॥

2521. I. A. गणिक for गणक. 2524. I. A. यदा, B. तथा for यथा. 2525. I. A. एकं, D. एका for एकः; 2. A. ततः for तथा. 2533. I. BD. सबलैः for सबलैः. * BD. om. बत्सकुलवामन-भट्टबाणविरचिते.

२०

क्षत्रियाध्यायः

- मूर्धाभिषिक्तबाहुजराजन्यक्षत्रियविराजः ।
 2535 क्षत्रमथ रायमहीभृत्पार्थिवनृपराजभूपनरदेवाः ।
 महीक्षिदथ राजन्यराजसंघे यथाक्रमम् ।
 राजन्यकं राजकं च सुराजा रक्षि सत्तमे ।
 चक्रवर्ती सार्वभौमो यः सर्वपृथिवीश्वरः ।
 राजसूयेन येनेष्टं शास्ति राज्ञो य आज्ञया ।
 2540 मण्डलाधीश्वरो यश्च स सम्राणमध्यमश्च सः ।
 अधीश्वरो नताशेषसामन्तो नाभिरित्यपि ।
 मन्त्री तु सचिवोऽमात्यः पुरोधाः स्यात् पुरोहितः ।
 प्रधानानि महामात्रा बलं मौलादिषड्विधम् ।
 ते मौलभृतकश्रेणी 'सुहृदाटविकद्विषः ।
 2545 राज्याङ्गानि तु पौराणां श्रेण्यः प्रकृतयस्तथा ।
 स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानि च ।
 षाड्गुण्यं षड्गुणाः संधिग्रिहो' यानमासनम् ।
 द्वैधं समाश्रयस्तिष्ठः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः ।
 शक्तयोऽथ क्षयः स्थानं वृद्धिरेष त्रिवर्गकः ।
 2550 सेतु' दुर्गं वनादानं खनिक्षेत्रं वणिक्कथः' ।

2544. 1. श्रेणि for श्रेणी. 2547. 1. D. संधिविग्रहौ for संधिविग्रहः.

2550. 1. A. सेतु for सेतुः; 2. B. पथम् for पथः.

- गजबन्धः कृषिः शून्यदेशानां च निवेशनम् ।
 अष्टवर्गोऽथ धर्मधैरुपधा स्यात् परीक्षणम् ।
 अथोपायाः सामदानभेददण्डाश्चतुष्टये ।
 उपजापस्तु भेदः स्यात् समाने सामसान्त्वने ।
 2555 तन्त्रं स्वराष्ट्रचिन्ता स्यादावापः परिचिन्तनम् ।
 स्त्रियोऽक्षा मृगया पानं वाक्पारुष्यार्थदूषणे ।
 दण्डपारुष्यमित्येतन्महाव्यसनसप्तकम् ।
 स तु त्रिष्वडचीणो यस्तृतीयाद्यगोचरः ।
 प्रतापश्च प्रभावश्च तेजो यत् कोशदण्डजम् ।
 2560 राज्यस्याचिरलब्धस्यं शमनं परिपन्थिनाम् ।
 रञ्जनाप्रतिकाराभ्यां लब्धप्रशमनं विदुः ।
 समौ विश्वासविश्रम्भावुपेक्षा त्ववधीरणा ।
 मर्यादाधारणासंस्थाव्यवस्थास्थितयः समाः ।
 निदेशः शासनं शिष्टिराज्ञाशास्तिनियुक्तयः ।
 2565 कामक्रोधौ लोभमोहौ मदो मत्सर इत्यमी ।
 षट् शरीरान्तररयः शत्रुर्द्वेषणदुर्हृदौ ।
 परिपन्थिसपत्नपरासुहृदः प्रतिपक्षविपक्षविरोधभृतः ।
 विमताहितशत्रववैरिरिषुद्विषतो द्विडरात्यभिघात्यरयः ।
 प्रत्यनीकप्रतिद्विन्द्रिप्रत्यवस्थातृदस्यवः ।
 2570 द्वेष्यानिष्टप्रतिस्पर्धिप्रत्यवस्कन्दिनोऽपि च ।

2558. I. BD. गायकः for गोचरः. 2560. I. A. om. II. 2560
 & 2561. 2562. I. BD. सीरणा for धीरणा.

मित्रं सखा सुहृत् स्निग्धो वयस्यः सवया अपि ।

अनुरोधोऽनुवृत्तिः स्यादनुसारोऽनुकूलनम् ।

सख्यं साम्प्रदीनं स्यान्मैत्री मैत्रं च सौहृदम् ।

अपसर्पश्चरश्चरः प्रणिधिर्गूढपूरुषः ।

2575

स्पशो यथार्हवर्णश्च दूतवार्ताहरौ समौ ।

संदेशहारी' दौत्यं 'तु दूतानां भावकर्मणोः ।

ते पञ्चधा वणिग्भिक्षुच्छात्रलिङ्गिकृषीवलाः ।

आगोऽपराध उद्दानं बन्धनं दण्डनं दमः ।

द्विपाद्यो द्विगुणो दण्डः शुल्को घटादिदेयके ।

2580

बलिः करो भागधेय उपदा स्यादुपायनम् ।

उपग्राह्यं प्राभृतं तदुपहारोऽथ शम्बलः ।

पाथेयमधिकारस्तु' प्रक्रिया ककुदोऽस्त्रियाम् ।

राजचिह्ने नृपच्छत्रमातपत्रं हिरण्मयम् ।

प्रकीर्णकं चामरं स्याद्राज्ञां सिंहासनं तु यत् ।

2585

भद्रासनं भद्रपीठं पीठं कोशोऽर्थसंचयः ।

लक्ष्मीश्रीसंपदस्तुन्या विपत्तिविपदापदः

धान्यादेर्वीवधः' प्राप्तिरायातिस्तु' धनागमः ।

आयतिस्तूत्तरं काले उदकस्तूत्तरं फलम् ।

ज्जीवे तदात्वं तत्कालः स्वपक्षप्रभवं भयम् ।

2576. 1. A. om. 1. 2576; 2. B. तद् दूतानां for तु दूतानां. 2582.

1. A. अतिकारस्तु for अधिकारस्तु. 2587. 1. BD. धान्या देर्वीवध-

प्राप्तिः for 2587a; 2. ABD. आयतिस्तु for आयातिस्तु.

2590

राज्ञामहिभयं 'व्याधिर्दुर्भिक्षमशनिः शिखी ।
मकरश्च भयं दैवं भूतान्यर्कः शशी यमः ।
मनो रात्रिर्दिनं संध्ये धर्मश्चैते चतुर्दश ।
साक्षिणोऽधिकृतोऽध्यक्षो हेमाध्यक्षस्तु भौरिकः ।
रूप्याध्यक्षो नैष्किकः स्यात् षण्णवर्षवरौ समौ ।

2595

अन्तःपुरे योऽधिकृतः स्यादन्तर्वेशिकश्च सः ।
सामन्तराज्यसंधिस्था आरक्षाः पुररक्षकाः ।
वैहासिकः केलिकिलो वासन्तिकविदूषकौ ।
कार्मिकोऽधिकृतः शुल्के गोपो ग्रामेषु भूरिषु ।
स्थायिकोऽधिकृतो ग्रामे स्थाने तु स्थानिकोऽप्यसौ ।

2600

क्षुद्रोपकरणेषु स्यादध्यक्षः पारिकार्मिकः ।
धर्मी तु धार्मिकोऽध्यक्ष उभावायोदयौ समौ ।
द्वारपालः प्रतीहारो द्वारस्थो दण्डी च वेत्रभृत् ।
स्थापत्याः सौविदाः सौविदल्लाः कञ्चुकिनः समाः ।
तलकाराः पुरीवृत्तशोधकाः दण्डपाशिकाः ।

2605

दुर्गं पञ्चविधं वानपार्वतैरिणमारवम् ।
जालं चेति समर्थं स्यादजर्यं संगतं द्वयम् ।
अरिमित्रं मरेमित्रं मित्रमित्रमतः परम् ।

2590. 1. BD. व्यासिः for व्याधिः. 2596. 1. A. पुररक्षिकाः for पुररक्षकाः. 2599 1. BD. स्थायिको° for स्थायिको°. 2602. 1. A. द्वारस्थे for द्वारस्थः. 2607. 1. D. अरिमित्रम् for अरिमित्रम्; 2. A. मित्र for मित्रं; 3. D. मित्रमित्रम् for मित्रमित्रम्.

- तथारिमित्रं(त्र ?)मित्रं च विजिगीषोः परे नृपाः^१ ।
 यातव्यस्त्वभिगन्तव्यः पार्ष्णिग्राहस्तु पृष्ठतः^१ ।
 2610 पृथ्वीवरो^१ऽक्षदृक् स्थेयो न्यायदर्शी च धार्मिकः ।
 मागधो मगधो बन्दी मधुकः स्तुतिपाठकः ।
 वैतालिको बोधकरो घाटिकश्चाक्रिकश्च सः ।
 पादुका कण्टकीगर्तः^१ पांसुच्छन्नो महापथे ।
 तालयन्त्रं क्षुराकारं यदि वा क्रकचोपमम् ।
 2615 शरभाभा जानुदात्री^१ दारुजा^१ जानुभञ्जनी ।
 स्यात् कण्टकप्रतिसरा रज्जुः कण्टकसंचिता ।
 अहिल्लष्टं^१ तु निर्मासपृष्ठास्थ्याभमयोमयम् ।
 उपस्कारः प्रस्खलनी भूमिस्था पुटपिच्छला^१ ।
 श्वद्रंष्ट्रार्गलशृङ्गाटमण्डूकाद्यन्वितार्थकम् ।
 2620 लभ्यमौपयिकं न्याय्यं भजमानाभिनीतवत् ।
 युक्तं च विजनच्छन्ननिःशलाके विविक्तवत् ।
 रहश्चोपह्वरं क्लीबे उपांशु च रहोऽव्ययम् ।
 वित्तत्यागो^१ व्ययः संप्रधारणं स्यात् समर्थनम् ।
 स्रंसनं ध्वंसनं भ्रंशो भ्रेषोऽधःपतनं स्थितेः ।
 2625 अनीकस्थो रक्षिवर्गोऽनुजीवी सेवकः समौ ।

2608. 1. A पुरो for परे. 2609. 1. A. °स्तुतिपाठकः, D. °स्तुति-
 चाक्षकः for °स्तु पृष्ठतः. 2610. 1. BD. om. II. 2610 & 2611.
 2613. 1. B. गर्तं पांसुच्छन्ने for गर्तः पांसुच्छन्नः. 2615. 1. D
 दात्री for दात्री; 2. D. दारु for जानु. 2617. 1. A. अभिवृष्टं for
 अहिल्लष्टं. 2618. 1. A. पुच्छिला for पिच्छिला. 2623. 1. B.
 वित्तात्ययः for वित्तत्यागः.

- साम सान्त्वं बलात्कारः प्रसभो' हठ' इत्यपि ।
 आयुक्तिविनियुक्ता या सा ताम्बूलकरङ्गिका ।
 अन्तःपुराङ्गनास्वन्तःपुरिका अवरोधिकाः ।
 सेनाङ्गं रथहस्त्यश्वपादातं स्याच्चतुर्विधम् ।
 2630 रथनिकुरुम्बे रथ्या रथकट्या स्यन्दनः 'शताङ्गरथौ ।
 पुष्परथः क्रीडार्थः समरार्थः सांपरायिकोऽसौ स्यात् ।
 देवार्थो देवरथः ताक्ष्यः' पुष्परथ इत्युभौ शौरेः ।
 कर्णरथः प्रवहणं डयने भेदे तु 'गोमुखप्रमुखाः ।
 चक्रं रथाङ्गमस्य प्रान्ते नेमिः स्त्रियां प्रधिः पुंसि ।
 2635 अक्षस्तु चक्रधारकदारुणि रथमध्ये एव रथनीडः ।
 स्त्रीपुंसोरणिराणी' स्यातामक्षाग्रकील एवोभौ' ।
 शकटमनः शकटिः स्यात् कम्बलिवाह्यं तु गन्त्री स्त्री ।
 अपस्करो रथाङ्गं' स्यात्तद्भेदे 'गण्डकोऽस्त्रियाम् ।
 प्रवाहिर्ना' वृत्तमध्ये रथे कूबरवर्जिते ।
 2640 वैयाघ्रो द्वैप इत्येतौ व्याघ्रचर्मावृते रथे ।
 वस्त्रावृते रथे वास्त्रः काम्बलः' कम्बलावृते ।
 पाण्डुकम्बलसंछन्नस्यन्दनः' पाण्डुकम्बली ।

2626. 1. BD. प्रसभो for प्रसभो; 2. 1. हरः for हठः. 2630 1. B. शशाङ्ग for शताङ्ग. 2632. 1. BD. ताक्ष्य for ताक्ष्यः. 2633. 1. A. गोरथ for गोमुख. 2636. 1. B. आणिः for आणी; 2. BD. कीलहि बोभौ for कील एवोभौ. 2638. 1. ABD. रथाङ्गः' for रथाङ्गं; 2. A. मण्डको° for गण्डको°. 2639. 1. B. प्रवाहो ना for प्रवाहिर्ना. 2641. 1. A. काम्बलं, B. काम्बला for काम्बलः. 2642. 1. BD. स्यन्दनं for स्यन्दनः.

- 2645 त्रिषु वैयाघ्रमुख्याः स्युः कूबरो ना युगंधरः ।
 रथस्थं यस्तिरोधत्ते स वरूथोऽथ धूः स्त्रियाम् ।
 सा स्याद्यानमुखेऽधःस्थं दारु स्यादनुकर्षकः ।
 अराणि चक्रावयवाश्चक्रनाभिस्तु पिण्डिका ।
 स्रतस्तु सारथिर्यन्ता नियन्ता प्राजिता च सः ।
 सव्येष्टो दक्षिणस्थश्च संज्ञा रथनिवासिनाम् ।
 2650 आरा प्रवयणं तोत्रं प्राजनं तोदनं च तत् ।
 परंपरावाहनं 'स्याद्यत्तद्वैनीतकोऽस्त्रियाम् ।
 सर्वं तु वाहनं यानं पत्रं युग्यं च धोरणम्' ।
 आन्दोलेऽन्दोलिका याप्ययानं तु शिबिका स्त्रियाम् ।
 डोला प्रेङ्खोलिका प्रेङ्खा भारवाहस्तु भारिकः ।
 अस्त्रं शस्त्रं प्रहरणमायुधं 'तच्चतुष्टयम् ।
 2655 करमुक्तं 'यन्त्रमुक्तममुक्तं मुक्तमित्यदः' ।
 शक्त्यादि पाणिमुक्तं स्यादमुक्तं क्षुरिकादिकम् ।
 मुक्तामुक्तं तु यंष्ट्यादि यन्त्रमुक्तं शरादिकम् ।
 अस्त्रशरासनकार्मुककोदण्डद्रोणधन्वधर्माणि ।
 वा पुंसि चापधनुषी स्त्री तृणताऽस्याग्रमटनिरालिंश्च' ।
 2660 कपिकेतनकोदण्डे गाण्डीवो गाण्डिवश्च वा क्लीबे ।
 कर्णस्य कालपृष्ठं मिश्रकमनिलात्मसंभवस्य धनुः ।

2650. I. B. स्याद्यत्तु for स्याद्यत्तत्. 2651. I. B. om. II. 2651
 & 2652. 2654. I. A. तच्चतुर्विधम् for तच्चतुष्टयम्. 2655. I.
 D. चन्द्र for यन्त्र; 2. B. इत्यतः for इत्यदः. 2659. I. A. अस्त्रिश्च,
 B. आर्तिश्च, D. अन्तिश्च for आर्तिश्च.

- 2665 ज्याघातवारिणी गोधा धनुर्मध्ये तु लस्तकः ।
 जीवा ज्या शिञ्जिनी मौर्वी गुणः स्त्रीपुंसयोरिषुः ।
 पत्रिशरविशिखसायकबाणपृषत्काशुगप्रदराः ।
 काण्डखगरोपमार्गणनालीकाधोमुखकलम्बाः ।
 कदम्बो' जिह्वागः पुङ्खी वीरशङ्कुः शिलीमुखः ।
 स्नुही दलफलो भल्लः क्षुरप्रस्त्वर्धचन्द्ररुक् ।
 हस्तावापः' शरादानं प्रमाथो लस्तकग्रहः
 लक्ष्य'लक्षशरव्याणि निमित्तमथ कर्तरी ।
 2670 पुङ्खो लक्षो(क्षा?)ऽतिगो वेगो दीप्तिः शन्यफले समे ।
 तूणीषुधिर्द्वयोस्तूण्य उपासङ्गः कलापकः ।
 सायकाशयतूणीरनिषङ्गा अथ धन्विनाम् ।
 स्थानमालीढवैशाखप्रत्यालीढादि पञ्चधा ।
 यत्रासौ विनतावुरः' प्रविततं' शिख्यञ्चितं मस्तकं
 पादौ स्थानरतौ त्रिकं समनतं पूर्वापरौ शोभितौ ।
 दृष्टिर्लक्ष्यगता न रिक्तमुदरं पार्श्वप्रदेशावृज्
 2675 नासा सायकचुम्बिनी भवति चेत् तत् स्यात् पदं सौष्ठवम् ॥
 मण्डलाग्रासिनिस्त्रिंशखङ्गकौक्षेयरिष्टयः' ।
 चन्द्रहासः कृपाणस्तु स्त्रियां च करवालवत् ।
 अर्धहासोऽर्धचन्द्राङ्गो मण्डलाग्रोऽन्वितार्थकः ।

2666. 1. A. कादम्बः for कदम्बः. 2669. 1. B. हस्तावापस्तरादानं,
 D. हस्तावापसुरादानं for 2668a; 2. A. प्रमदः for प्रमाथः. 2669.
 1. B. लक्षलक्ष्य for लक्ष्यलक्ष. 2674. 1 B विनता करः for विनता-
 वुरः; 2. A. प्रविनतं for प्रविततं. 2676. BD. कष्टयः for रिष्टयः.

- अम्बुनर्तस्तु' खड्गोऽम्बुन्यस्ततैलनिभप्रभः ।
 2680 खड्गे वराट 'एरएडबीजाभपुलकान्वितः ।
 स्नुहीदलसदृक्छायो निस्त्रिंशोऽथावि(सि?)राजयः ।
 पुलकाः पुद्गलाः शस्त्री त्वसिपुत्र्यसिधेनुका ।
 क्षुरिका पुत्रिका पुत्री स्यादिली करवालिका ।
 पुष्करः पुलकै रूचसिता दीर्घानवस्थितैः ।
 2685 कुण्डलो दीर्घनिस्त्रिंशे तरवारिः स्यसौ लघुः ।
 पट्टसो दीर्घदण्डो यस्तीक्ष्णधारः क्षुरोपमः ।
 कण्टकच्छेदनोऽप्येवं द्विमुखश्च भवत्यसौ ।
 भिण्डपालसृगौ तुन्यौ सर्वला तोमरोऽस्त्रियाम् ।
 वराहकर्णको'ऽन्वर्थः कणयो लोहमात्रकः ।
 2690 प्रासः कुन्तो हाटकस्तु' स त्रिकण्टकसंस्थितिः^२ ।
 हुलं द्विफलपत्राग्रं शङ्कुर्ना शन्यमस्त्रियाम् ।
 द्रुघणो' मुद्गरघनौ परिघः परिघातनः ।
 शतघ्नी तु चतुस्ताला लोहकण्टकसंचिता ।
 अयः'कण्टकसंज्ञना' शतघ्न्येव महाशिला ।
 2695 स्थूलायःकीलसंज्ञना मुसुण्ठी' दारुनिर्मिता ।
 दन्तत्सरू द्वौ खड्गादेर्मुष्टौ बन्धस्तु मेखला ।

2679. 1. A. गर्तस्तु, D. नर्दस्तु for नर्तस्तु. 2680 1. D. ऐरएड for एरएड. 2681 B. अथ for अथा. 2689. 1. B. कण्डको°, D. कण्टको° for कर्णको°. 2690. 1. A. भाट्टकस्तु for हाटकस्तु; 2. B. D. संस्थितः for संस्थितिः. 2692. 1. A. द्रुघणौ for द्रुघणः. 2694. 1. A. आयः, B. अथ for अयः; 2. B. संज्ञिना for संज्ञना. 2695. 1. A. मुसुणी, B. मुसुण्डी, D. मुसुणी for मुसुण्ठी.

- हस्तिचारो' जगत्तासहेतुः 'शरभसंनिभः ।
 मुसलस्त्वायसो देवदण्डो रत्निप्रमाणकः ।
 प्रत्याकीरिः परीवारः कोशोऽथास्त्रस्य शेखरः ।
 2700 उन्नयो' लगुडः कोणश्चक्रेयश्चक्रमित्यपि ।
 स्त्रोपुंसे तु कुठारो ना 'परशुश्च परश्वधः ।
 स्वधितिः' शस्त्रधारायां तिस्रः पाल्यश्रिकोटयः ।
 तदण्डलग्नशान्ये तु खेटकः 'क्षीणयुः क्षुरः ।
 फलकोऽस्त्री फलं चर्म खेटकः क्षुद्रचर्मणि ।
 2705 मुष्टौ 'मण्डुकसंग्राहौ 'क्रकचः कणपत्रकम् ।
 तनुत्रे दंसनं वर्म तनुच्छद उरच्छुदः ।
 'कङ्कटो 'जरगः पुंसि, संनाहः कवचोऽस्त्रियाम् ।
 कवचै शस्त्रदुर्भेदे निवातकवचः स्मृतः ।
 शीर्षण्यं च शिरस्त्राणं शिरस्त्रं 'शीर्षकं च तत् ।
 2710 नाभौ' द्युदरत्राणं जङ्घात्राणं तु' मत्कुणम् ।
 अस्यासस्तु श्रमो योग्या श्रमस्थानं 'खलूरिका ।
 पताका वैजयन्ती द्वे ध्वजे तद्वसनेऽपि च ।
 केतुरङ्गो ध्वजोऽस्त्री स्यात् केतनं चाथ कूर्चकौ ।

2697. 1. BD. हस्तिवासः for हस्तिचारः; 2. B. शलभ for शरभ.
 2700. 1. A. उन्नयः for उन्नयः. 2701. 1. D. परश्वश्च for परशुश्च.
 2702. 1. A. स्वधितिः, श्वधितिः for स्वधितिः. 2703. 1. क्षीणयुः
 for क्षीणयुः क्षुरः. 2705. 1. A. मण्डुक° for मण्डुक°; 2. A. क्रकचः,
 BD. कखलः for क्रकचः. 2707. B. जडयुः, D. जगयुः for जरगः.
 2709. 1. B. गीपुकं for शीर्षकं. 2710. 1. BD. नाभो° for नाभो°;
 2. B. च for तु. 2711. 1. BD. खजूरिका for खलूरिका.

- 2715 ऊर्ध्वधोलम्बिनौ' स्यातामुच्चचूडावचूडकौ^२ ।
 ध्वजिनी पृतना सेनानीकिनी वाहिनी चमूः ।
 वरूथिनीतपाकिन्यावनीकं पुंनपुंसकम् ।
 चक्रं सैन्यं बलं सैन्यमुखे गुल्मगुणौ समौ ।
 प्रत्यासारो' व्यूहपाष्णिग्रासारस्तु सुहृद्बलम् ।
 सेनाग्रभूमिर्नासीरः सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः ।
- 2720 व्यूहः स्यात् सैन्यविन्यासः स चक्रमकरादिकः ।
 भट्टाश्चरभट्टा योधा योद्धारोऽथ चमूपतिः ।
 सेनानीर्दण्डनाथश्च सेनारक्षास्तु सैनिकाः ।
 समवेतास्तु सेनायां सैन्याः स्युः सैनिका अपि ।
 बलिनस्तु सहस्रेण साहस्राश्च सहस्रिणः ।
- 2725 परिधिस्थः परिचरो धट्ट'संनाह इत्ययम् ।
 संशप्तकाः स्युः समरात् समयादनिवर्तिनः ।
 यान्थाध्वनीनपथिकाध्वगाध्वन्यास्तु यात्रिकाः ।
 क्ष्वेडा स्त्री' सिंहनादः स्यात् पादातं पत्तिसंहतिः ।
 पत्तिः पदातिः 'पदिकः पदाजिः पादातिकोऽसौ पदगश्च पद्मः ।
- 2730 अभिद्विषो यानमभिक्रमः स्यात् समौ रणे भङ्गपराजयौ द्वौ ॥
 अनुस्रवस्त्वनुचरः सहायोऽभिसरोऽनुगः ।
 अन्वगमा'भ्यनुगामी च पुरोगामी पुरःसरः ।

2714. 1. A. लम्बिनो, BD. लम्बिनी for लम्बिनौ; 2. B. चूडका for चूडकौ. 2718. 1. A. प्रत्याहारः, B. प्रत्यासारी for प्रत्यासारः. 2725. 1. BD. धट्टः for धट्ट. 2728. 1. BD. क्ष्वेलोऽस्त्री for क्ष्वेडा स्त्री. 2729 1. D. पथिकः for पदिकः. 2732. 1. A. अन्वगामी for अन्वगामी.

- पुरोगोऽग्रेसरः प्रष्ठश्चाग्रतःसर इत्यपि ।
 जङ्घालः शीघ्रगामी स्याजङ्घाकारिकजाङ्घिकौ ।
 2735 धानुष्कास्त्रिधनुर्धरधन्विधनुष्मन्निषङ्गिणस्तुल्याः ।
 काण्डीरः काण्डधरो नैस्त्रिशिक आसिकः खड्गी ।
 कृतहस्तः कृतपुङ्खः शिञ्चितहस्तश्च सुप्रयोगशरः ।
 ग्रहित इषौ तु निरस्तो विषदिग्धे दिग्धलिप्तकौ विशिखे ।
 शाक्तीकः^१ शक्तिधरो याष्टीको^२ यष्टिहेतिकश्च समौ ।
 2740 चर्मिणि फलकी पारश्वधिकः परशुभृति कौन्तिकः प्रामी ।
 अथ रथिनि रथिनरथिकौ केतनभृति वैजयन्तिकः कवची ।
 दंसितकवचितवर्मितसज्जितसंनद्धबद्धवर्माणः ।
 काण्डपृष्ठस्त्वायुधिक आयुधीयश्च शस्त्रभृत् ।
 शत्रूणां तापयितरि द्विषंतपपरंतपौ ।
 2745 चिप्नु^१ निराकरिष्णुः^२ स्यादन्यत्रानभिगन्तरि ।
 अभ्यमित्र्याभ्यमित्रिणाभ्यमित्रिणा इति त्रयः^३ ।
 स्यादर्जस्वल ऊर्जस्वी तरस्वी बलवान् बली ।
 अभिषेणयिता सैन्यैः सपत्नेष्वभियातरि ।
 जिष्णुजित्वारजेतारो जयी जैत्रः समा इमे ।
 2750 शूरस्तु वीरविक्रान्तौ जितकाशी जिताहवः ।
 धातकनृशंसहिंस्रव्यापादकशरारुधातुकक्रूराः ।
 निस्त्रिशोऽप्यथ साधुः संग्रामे सांयुगीनः स्यात् ।

2739. 1. AD. शाक्तिकः for शाक्तीकः; 2. B. याष्टिकः for याष्टीकः.

2745. 1. B. धिष्णुः for चिप्नुः; 2. B. स्यादमित्रा° for स्यादन्यत्रा°.

2746. 1. BD. त्रयम् for त्रयः.

सपत्राकृतनिष्पत्ताकृतौ तु भृशवेधिते ।

शस्त्रक्षते तु प्रहृतः' स्यात् त्रिष्वनुचरादयः ।

2755

युद्धायोधनजन्यप्रविदारणसांपरायिकमृधानि ।

कदनप्रथनक्रन्दनसंख्यसमीकानि संविदाजियुधः ।

संयत्समितौ समितिः समररणानीकमस्त्रियां त्रितयम् ।

पुंस्यभिमर्दः कलहः संग्रामो विग्रहः समाघातः ।

अभिसंपातः संगर आहव आक्रन्द आस्कन्दः ।

2760

अभ्यागमः संप्रहारः संस्फोटः संयुगः कलिः ।

महाभीतिकरी वीराशंसनं समरक्षितिः ।

द्वन्द्वं तु बाहुयुद्धं स्यान्नियुद्धमथ पौरुषम् ।

तेजः पराक्रमः प्राणो विक्रमः शक्तिरित्यपि ।

आहोपुरुषिका सा या स्मयात् संभवनात्मनि ।

2765

अहं पूर्वमहं पूर्वमित्यहंपूर्विकेत्यसौ ।

याहंकृतिः परस्परमहमहमिकेति सैव स्यात् ।

ऊर्जः शुष्म'सहो बलमोजो द्रविणं तरस्तेजः ।

सत्त्वं च प्राण ऊष्मा च शक्तिश्चाथ समार्थकाः ।

सर्वाभिसारः सर्वौघः सर्वसंनाह इत्यमी ।

2770

राज्ञां लोहाभिसारोऽस्त्रभृतां नीराजनक्रमः ।

स्थुः प्रचक्रं प्रसरणमा'सारश्चलितार्थके ।

संदावो द्रावविद्रावप्रद्रावद्रवविद्रवाः ।

2754. I. A. प्रभृतः, B. प्रसृतः, D. प्रसूतः for प्रहृतः. 2767. I. D. शुष्मः for शुष्म. 2771. I. B. आचारश्चलितार्थके, D. आसार-
आहितार्थके for 2771b.

- अपक्रमो विनाशः स्यादपयानं पलायनम् ।
 योधानां क्रन्दनं घोषः पटहाडम्बरौ समौ ।
 2775 पांसुः क्षोदः स्त्रियां धूली रेणुः स्त्रीपुंसयो रजः ।
 चूर्णं उत्पिञ्जलोत्पिञ्जोत्पिञ्जरा भृशसंकुले ।
 वैरनिर्यातनं वैरशुद्धिवैरप्रतिक्रिया ।
 आहताच्छोटिताविद्धताडितास्फालितास्त्रिषु ।
 छेदनकुट्टनलवनत्रुटनं छेदो जयो विजयः ।
 2780 भञ्जनखण्डनमोटनदानान्याच्छोद आमर्दः ।
 अभ्यवस्कन्दनं चाभ्यासादनं च समे उभे ।
 अपमर्दः पीडनं स्यात् करिणां घटना घटा ।
 नि'कारणनि'शारणक्रथनहिंसनोज्ञासन-
 प्रवासनपरासनोन्मथनघातनापातनम् ।
 निबर्हणनि'धूदन'क्षरणमारणालम्भन-
 प्रमापणविवासन'व्यसन'पारणक्रूरणम् ॥
 2785 विशरणविशसन'कर्षणनिर्वापणनि'स्तर्हणव्यथनम् ।
 निर्वासनसंज्ञपने 'निर्ग्रन्थननिसुम्भने बन्धः पिञ्जः ।
 कृत्तमूर्ध कवन्धोऽस्त्री नृत्तद्युधि कलेवरम् ।

2783. 1. ABD. निराकरण for निकारण^०; 2. B. मारण; D. शरण
 for निशारण. 2784. 1. D. निष्कन्दन for निषूदन; 2. A. क्षरण
 for क्षणन; 3. A न्यसन for व्यसन; 4. A. वारण, BD. पारणा
 for पारण; 5 D. ऊरणम् for क्रूरणम्. 2785. 1. BD. क्षण for
 कर्षण; 2. B. निष्कर्षण for निस्तर्हण. 2786. 1. ABD. 1. निर्ग्रन्थन
 for निर्ग्रन्थन.

प्रग्रहोऽपग्रहो बन्दी कारा बन्धनवेश्मनि ।

आमुक्तः' प्रतिमुक्तः संदानितपिनद्धसितबद्धाः ।

2790

पाशितकीलितसंयतसंदितमृताश्च वाच्यलिङ्गाः स्युः ।

इति * वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

क्षत्रियाध्यायो विंशः ॥

— :❀: —

२१

वैश्याध्यायः

अर्या भूमिस्पृशो वैश्या ऊरव्या ऊरुजा विशः ।

आजीवो जीविका वृत्तिर्वार्ता वर्तनजीवने ।

वृत्तयः स्त्री कृषिः पाशुपाल्यं वाणिज्यमित्यमूः ।

उज्जो धान्यश आदानं कणिशोपार्जनं शिलम् ।

2795

ऋतं तदुभयं लब्धममृतं स्यादयाचनात् ।

मृतं तु याचितं कृष्यामनृतप्रमृते उमे ।

सत्यानृतं तु वाणिज्यं श्ववृत्तिः परसेवनम् ।

याचितं याच्यया लब्धं 'निमयादापमित्यकम् ।

परिवर्तेन निर्वृत्तं वस्तु स्यादापमित्यकम् ।

2800

पाशुपाल्यं जीववृत्तिः स्यादृणं पशुदञ्चनम् ।

2789. I. D. अमुक्तप्रतिरक्त for आमुक्तः प्रतिमुक्तः. ❀BD. om.

वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते. 2798. I. A. नियमात् for निमयात्.

- तदवृद्धिकमुद्धारः कसीदं तु सवृद्धिकम् ।
 कुसीदिको वार्धुषिको 'वृद्धयाजीवश्च वार्धुषिः ।
 कूटसाक्षी मृषासाक्षी प्रतिभूलक्षकौ समौ ।
 अर्थिनो वचनं भाषा तत्प्रत्यर्थिनं उत्तरम् ।
 2805 लेख्यो लेखः प्रत्ययस्तु दिव्यं 'दैविकमित्यपि ।
 अभियोक्ता शिरोवर्ती शिरःस्थश्चाथ दर्शितः ।
 अभियुक्तोऽभिषस्तः स्यादाप्तः प्रत्यायितस्त्रिषु ।
 स्युः चेत्राजीवकृषकौ कर्षकश्च कृषीवले ।
 वप्रोऽस्त्री पुंसि केदारः चेत्रमस्य कदम्बके ।
 2810 कैदारककैदारिककैदार्यचैत्रकैदारम् ।
 सीत्यं' हल्यं कृष्टं बीजाकृतकमुप्तकृष्टं स्यात् ।
 द्विगुणाकृतं द्विहल्यं द्वितीयाकृतं द्विसीत्यमेवं स्यात् ।
 त्रिगुणाकृतादि सर्वं शम्बाकृतमपि च तत्तदर्थं स्यात् ।
 द्रौणिको द्रोणवापः स्यात् खारीवापस्तु खारिकः ।
 4815 प्रस्थाढकादिवापाः स्युः' प्रास्थिकाढकिकादयः ।
 मौद्गीनकौद्रवीणे भवने चेत्रे हि मुद्रकोद्रवयोः ।
 यवयवकषष्टिकानां भवने यव्यं यवक्यषष्टिक्ये ।
 चेत्रे तु तिलमाषोमाभङ्गाणुभवने क्रमात् ।
 तैलीनतिल्यमाषीणमाष्यौमीनोम्यवत्परम् ।
 2820 क्रमाद् ब्रैह्यशालेये ब्रीहिशालिसमुद्भवे ।

2802. I. BD. वृद्धिजीवस्तु for वृद्धयाजीवश्च. 2805. I. A. देवकम्,
 B. दैवकम् for दैविकम्. 2806. I. A. दर्शतः for दर्शितः. 2811.
 I. B सीत्या for सीत्यं. 2815 I. B. वायास्तु for वापाः स्युः.

शाकाच्छाकटशाकीनौ क्षेत्राजीवादयस्त्रिषु ।

लोष्टवः पुंसि लोष्टानि कोटिशो लोष्टभञ्जनः ।

सीरगोदारणहललाङ्गलेष्वादिमं द्वयोः^१ ।

युगकीले स्त्रियां शम्या सीता तु हलपद्धतिः ।

2825

फालो निरीषः कृषकः फलं स्यात् कूटमस्त्रियाम् ।

अग्निः स्त्री पुंसि कुहालो गोदारोऽथ प्रतोदनम् ।

प्राजनं तोत्रमाबन्धो योत्रयोक्तू^२ नपुंसके ।

अथ दात्रं लवित्रं स्त्री शङ्कुलास्य तु वर्तकः ।

मुष्टिः स्यात् कटकं बन्धः खनित्रमवदारणम् ।

2830

ब्रीहयः स्तम्बकरयः शालयः सिततण्डुलाः ।

रोहितो रक्तशालिः स्यात् श्वेतशालिस्तु सूकरः^३ ।

कलापकास्तु कलमा हायनास्तु महाबुसाः ।

बालकः कृष्णशालिः स्यात् प्रवरः शालिषष्टिकः ।

कलमसुगन्धिकहायनपारावतगौरलोहितपतंगाः ।

2835

जतुमुखतूर्णकशारामुखसू^४करषष्टि^५कप्रवराः ।

इत्येते शालिभेदाः स्थुर्नीवारो मुनिसेवितः ।

शितशूको दीर्घशूको यवो यज्ञिय इत्यपि ।

यवे तु हरिते तोक्म आशुब्रीहिस्तु पाटलः ।

ब्रीहिभेदे त्वणुर्भङ्गा मातुलानी उभे समे ।

2823. 1. A. लांगषेल्वादिमन्दयोः, B. लाङ्गलेषादिमद्वयोः, D. लङ्गले-
ष्वादिमद्वयोः for लाङ्गलेष्वादिमं द्वयोः. 2827. 1. A. तोक्ते for योक्ते.
2831. 1. BD. सूकरः for सूकरः. 2835. 1. B. शूरक, D. शूकर
for सूकर; 2 B. षष्टिकप्रमुखराः, D. षष्टिकप्रमुखवराः for षष्टिकप्रवराः.

2840

कुल्माषो यावकस्तत्र चणको हरिमन्थकः^१ ।
 यवको यववर्णी^२ स्याच्छ्यामाकश्यामकौ समौ ।
 चिकणस्त्वतर्साकङ्कुप्रियङ्गूमाक्षुमाः समाः ।
 श्वेतकङ्कुस्तु मसुटी पीतकङ्कुस्तु मागधी ।
 उदारः^३ काककङ्कुः स्त्री कोरदूषस्तु कोद्रवः ।

2845

वरको बालनालोऽथ मङ्गल्यकमसूरकौ ।
 सतीनको हरेणुः स्यात् कलायः खण्डिकश्च सः ।
 माषस्तु मलदो नन्दी वृष्यो^४ बीजवरो बली ।
 तिलपुष्पं वज्रपुष्पं जतिलोऽरण्यजस्तिलः ।
 द्रौ तु वन्ध्ये तिले स्यातां पिञ्जपेजौ तिलात् परौ ।

2850

मुद्गो^५ बलाङ्गः पीतेऽस्मिन् वसुखण्डीरशारदाः ।
 चणको हरिमन्थश्च^६ लसन्तस्तु लसन्तिका ।
 उभौ त्वरण्यजे मुद्गे^७ मकुष्टकमयष्टकौ ।
 वंशवर्णः कृष्णवर्णः संवर्तो वातुलश्चणः ।
 समौ खल्वक^८ निष्पावौ गोधूमः सुमनो गुरुः ।

2855

कृष्णो^९ प्रवरवासन्तौ हरिमन्थकशिम्बिकौ ।

2840 1. A मन्दकः for मन्थकः. 2141. 1. BD. थवकेतो यववर्णी
 for 2841a; 2. A. श्यामाकः श्यामकः for श्यामाकश्यामकौ. 2844.
 1. BD. उदारः for उदारः. 2847. 1. ABD. वृष्ट्यः for वृष्यः.
 2850. 1. A. मुद्गौबलाङ्गः, BD. मुद्गेन बलाङ्गं for मुद्गो बलाङ्गः.
 2851. 1. A. वसन्तस्तिलसन्तिका for 2875b. 2852. 1. A. मुग्धे
 for मुद्गे. 2854. 1. B. खल्वव for खल्वक. 2855. 1. B. कृष्ण°
 for कृष्णे.

- ताम्रघृन्तः कुलत्थः^१ स्यात् कफशत्रुः कुलत्थिका^२ ।
 आढकी तुवरी सैव सौराष्ट्री करवीरिका^३ ।
 सर्वं व्रीह्यादिकं सस्यं कणिशं सस्यमञ्जरी ।
 सस्यशूकस्तु किंशारुः शूकोऽस्यग्रे सुतीक्ष्णके ।
 2860 माषादयः शमीधान्ये शूकधान्ये यवादयः ।
 स्तम्बस्तु गुच्छो व्रीह्यादेः काण्डे नाली च नालकम् ।
 पलालो निष्फलः काण्डः स्त्री गवेधुर्गवेधुका ।
 खलधानं खलस्तस्मिन्^४ पशुबन्धनदारु यत् ।
 समेधिर्ना शमी शिम्बा^५ बुसं पुंसि कटंकरः ।
 2865 धान्यराशिस्तु खलजो वरण्डस्तृणसंचयः ।
 ऋद्धे त्वावसितं धान्ये पूतं स्याद् बहुलीकृतम् ।
 भिस्सा तु भक्तमन्धोऽन्नं दीदिविनोदनोऽस्त्रियाम् ।
 धायसं परमान्नं स्यात् भिस्सटा दग्धिका समे ।
 सिकथो ना भक्तपूलाके कृसरस्तु तिलोदनम् ।
 2870 मासराचामनिस्त्राचा मण्ड ओदनसंभवे ।
 यवागूरुष्णिका श्राणा घना सा विरला त्वियम् ।
 विलेपी च विलेप्या च रसाग्रे मण्डमस्त्रियाम् ।
 स्थाली स्थालममत्रं स्यात् कंसोऽस्त्री पानभाजनम् ।
 दारुहस्तस्तु तण्डुः स्यात् खजाका कम्बिदर्विके ।

2856. 1. BD. कुलत्थः for कुलत्थः; 2. BD. कुलस्थिका for लकुस्थिका.

2857. 1. A. करवीरिका for करवीरिका. 2863. 1. A. खलं for

खलः. 2864. 1. A. शंघा, B शापा for शिम्बा.

- 2875 पृथुकश्चिपिटस्तुल्यौ धाना 'भृष्टयवे स्त्रियाम् ।
 पुंसि भृष्टि च लाजाः स्युः पूपापूपौ तु पिष्टकः ।
 भक्ष्यकारः कान्दविक आपूपिक इमे त्रिषु ।
 समौ सूपश्च यूषश्च सूपकारास्तु वल्लवाः ।
 आरालिका आन्धसिका सूदा औदनिका गुणाः ।
- 2880 अवन्तिसोमरक्षोघ्नशुक्ताभिषुतकाञ्चिकम् ।
 आरनालकसौवीरगोलकुन्माषकुण्डकम् ।
 मधुसंधानधान्याम्बु 'धान्याकसदनोकम् ।
 विदंशस्तूपदंशः स्याद्भुक्तिजग्धी तु भोजनम् ।
 जेमनवल्भन 'गिलनप्रत्यवसानानि लेप आहारः ।
- 2885 अभ्यवहारो 'विघसो न्यादस्तृष्णा पिपासा तृट् ।
 उदन्या 'तर्षणं चाथ फेला भुक्तिसमुज्झितम् ।
 चर्वणं भक्षणं प्सानं 'खादनं चादनं समम् ।
 क्षुद् बुभुक्षाशनाया च 'जिघत्सा च क्षुधा च सा ।
 अथाधिश्रयिणी चुल्ली 'रन्धिकानलधारिका ।
- 2890 अपक्वतक्रं सव्योषचातुर्जातगुडार्द्रकम् ।

2875. I. AB. भ्रष्ट for भृष्ट. 2882. I. A. योन्यास for धान्याम्बु.
 2884. I. A. बल्गन for वल्भन. 2885. I. A. विघसोऽन्नादस्तृ...
 पिपासा, B. विघसोऽन्यादस्तृष्णा पिपासा, D. विघसी न्यास (?)
 दसुक्ष्णपिपासा for विघसो न्यादस्तृष्णा पिपासा. 2886. I. A. उदन्या
 च तषच्छ्रय, B. उदन्यातर्षयश्चाथ D. उदन्या तर्षश्चाथ for 2886a.
 2887. I. BD. प्लानं for प्सानं. 2888. I. BD. °प° for च. 2889.
 I. A. रन्तिका for रन्धिका.

सजीरकं रसाला सा मार्जिता शिखरिण्यपि ।

अर्धाढकं^१ सुचिरपर्युषितस्य दध्नः^१ ।

खण्डस्य षोडश पलानि शशिप्रभस्य ।

सर्पिष्पलं मधुपलं मरिचद्विकर्षं

शुण्ड्याः पलार्धमपि वार्धपलं चतुर्णाम् ॥

श्लक्ष्णे पटे ललनया मृदुपाणियुक्त(घृष्टा?)

कर्पूरधूलिसुरभीकृतभाण्डसंस्था ।

एषा वृकोदरकृता सुरसा रसाला

2895

यासा(स्वा?)दिता भगवता मधुसूदनेन ॥

साजाजीडाडिमव्योषं पटे घट्टं (घृष्टं?) च सट्टकम् ।

शाकोऽस्त्रियां हरितकं शिश्रुः पुंस्यस्य नालिका ।

कडम्बश्च^१ कलम्बश्च^२ वेशवार^३ उपस्करः ।

अृजीषं पिष्टपचनं निष्ठानं तेमनं समे ।

2900

रसको^४ मांसनिष्काथः पिष्टमांसकृतो रसः ।

सौरावोऽसौ निर्लवणः शुष्कस्तु लवणोत्तरः ।

स स्या^५ल्लवणखण्डोऽथ निष्पक्ककथिते समे ।

शृतमांसे^६ पिचण्डस्तु निष्कृत्तावयवः पशोः ।

वृक्षाभुं^७ तिन्त्रिणीकं^८ च चुक्रं^९ चैतत् समं त्रयम् ।

2905

रामठं हिङ्गु रक्षोघ्नं जरणं भूतनाशनम् ।

2892. 1. A. deletes II. 2892-95. 2898 1. B. कलम्बश्च कडम्बश्च for 2898a; 2. D. वेशाहारः for वेशवारः. 2900. 1. B. रसोनः D. रसेनो for रसकः. 2902. 1. BD. सस्यं for स स्यात्. 2903. 1. B. °मांसे तु चण्डस्तु for मांसे पिचण्डस्तु. 2904. 1. B. वृक्षाम्ले for वृक्षाभुं; 2. BD. तिन्त्रिडीकं for तिन्त्रिणीकं.

- सहस्रवेधि जतुकं बाह्यीकं शूकधूपनम् ।
 बाष्पिका^१ कवरी पृथ्वी तत्पत्री कारवी पृथुः ।
 कोलकं मरिचं कृष्णं धनं^१ पत्तनमूषणम् ।
 शुण्ठिर्महौषधं विश्वं नागरं विश्वभेषजम् ।
 2910 माणिमन्थं^१ शीतशिवं नादेयं सैन्धवोऽस्त्रियाम् ।
 कृतके तु बिडं पाक्यं रौमकं वसुकं समे ।
 सौवर्चलं तु रुचकं दुर्गलं शूलनाशकम् ।
 तत्रैवाक्षं च तार्क्ष्यं च तिलकं तत्र मेचके ।
 त्रिकूटं त्रिकुटं^१ खण्डं कटं च लवणोऽब्धिजे ।
 2915 अक्षीबं वशिरस्तस्मिन् कनिष्ठं^१ क्षेत्रमूषजम् ।
 औद्भिदं पांसुलवणं रूप्यं पानीयसंभवम् ।
 शूलिका^१ तु महाराजी लोष्टावारं महाबिडम् ।
 घटिकालवणं तूयं घन^१ घालकमित्यपि ।
 यावशूको यवक्षारो यावको यवशूकजः ।
 2920 लवणत्रयमेतत् स्यात् सैन्धवं रुचकं बिडम् ।
 सामुद्रं^१ रौमकं सिन्धुसंभवं रुचकं बिडम्^१ ।
 पांसुजं चेति लवणषट्कं सौवर्चलं बिडम्^१ ।
 सैन्धवौद्भिदसामुद्राण्येतल्लवणपञ्चकम् ।

2907. 1. B. बाष्पीकं for बाष्पिका. 2908. 1. BD समं for धनं.
 2910. 1. A. माणिमन्थं शितशिवं for 291Ca. 2914. 1. A. त्रिकूटं
 for त्रिकुटं. 2915. 1. B. कनिष्ठ°, D. कनिष्ठः for कनिष्ठं. 2917.
 1. BD. शूलिका for शूलिका. 2918. 1. B. घनकालकम् for
 घनघालकम्. 2921. 1. B. om 1. 292 ; 2. A. बिलम् for बिडम्.
 2922. 1. A. बिलम् for बिडम्.

- वरं सौवर्चलं कृष्णं बिडं^१ सामुद्रमौद्भिदम् ।
 2925 रौमकं पांसुजं चेति यदेतल्लवणाष्टकम् ।
 त्रिकटु त्र्युषणं व्योषं^२ कणामरिचनागरैः ।
 त्रिफलामलकी पथ्या विभीतकमिति त्रयम् ।
 नागरातिविषामुस्तात्रयमेतत् त्रिकर्षकम्^३ ।
 तदेव हि चतुर्भद्रं गुडूचीपरिमिश्रितम् ।
 2930 त्वगेलापत्रकैस्तुल्यैस्त्रिसुगन्धं त्रिजातकम् ।
 तदेव चातुर्जातं स्यान्नागकेसरसंयुतम् ।
 चित्रको नागरं चव्यं^४ पिप्पल्यस्याश्च मूलकम् ।
 पञ्चकोलकमित्येतदथ स्यात् पञ्चवल्कलम् ।
 न्यग्रोधोदुम्बराश्चत्थसुक्ष्मेतसवल्कलम् ।
 2935 तालपर्णी^५ पृश्निपर्णी बृहती कण्टकारिका ।
 गोक्षुरः पञ्चकं^६ चैतद्भस्वपञ्चकनामकम् ।
 बिल्व^७ काश्मर्य^८ तर्कारीपाटलाडुण्डुकैर्महत् ।
 पञ्चमूलकमित्येतत् पञ्चमूलं तु मध्यमम् ।
 बलापुनर्नवैर^९ एडैः सूक्ष्मपर्णीद्वयेन च^{१०} ।
 2940 तृणाद्यं मूलकं दर्भकाशेक्षुशरशालिभिः ।

2924. 1. A बिलं for बिडं. 2926. 1. D. व्योषः for व्योषं.
 2928. 1. BD. कर्षणम् for कर्षकम्. 2932. 1. A. पिप्पल्यः स्याच्च,
 B. पिप्पल्याश्च, D. पिप्पल्यास्याश्च for पिप्पल्यस्याश्च. 2935. 1. B.
 ताम्रपर्णी for तालपर्णी. 2937. 1. B. काष्मर्य for काश्मर्य; 2. AB.
 तत्कारी for तर्कारी. 2939. 1. BD °वैरण्ड° for °वैरण्डैः; 2. B.
 transp. II. 2940 – 2950 after I. 2979; D. transp. II 2940
 –2962 after I. 2979a but gives direction for rectification
 after I. 2962.

- जीरकद्वितयं हिङ्गु साजमोदं ससैन्धवम् ।
 कदुत्रयं चाष्टचूर्णमथ स्यात् पञ्चचूर्णकम् ।
 चूर्णीपथ्याकुबेराक्षीकैडयैर्दीप्यकेन^१ च ।
 घृतं मधु गुडं चेति यदेतन्मधुरत्रयम् ।
 2945 नागरेण च पिप्पल्या गुडेन च समत्रिकम्^२ ।
 हरिद्राकुष्ठमांसीभिर्गुराशैलेयचम्पकैः ।
 त्वचाकर्पूरमुस्ताभिः सर्वौषधिकमित्यदः ।
 सर्वौषधिकसंयुक्ता संशुष्कामलकीत्वचा ।
 एतत्^३ सुगन्धामलकमथ स्यात् फलपञ्चकम् ।
 2950 बीजपूरकजम्बीरनारङ्गं चाम्बुवेतसम् ।
 तिन्त्रिणीफलमित्येतदथ मूत्राष्टकं गवाम्^४ ।
 महिष्यजाविकाश्वानां रासभोष्टकदन्तिनाम् ।
 टङ्कणं स्यात् क्रामणको लोहसंश्लेषणः कटुः ।
 ऋद्धिराश्वासना सिद्धिर्जीवनी चेतना लघुः ।
 2955 प्राणदा बोधना लक्ष्मीः सुवृद्धिस्तु^५ तदर्धकाः (थिंका ?)
 रोमाह्वया लता रोमा तरुणी वस्तगन्धिका ।
 क्षुद्रदन्ती स्वादुफला श्वित्रिणी सर्वनालिका ।
 समुद्रफेनः^६ फेनः स्याच्छुष्कं शुष्कपयोभवम् ।
 श्वेता श्वेतनिका तुल्ये शशोर्णं शशलोमनि ।

2943. 1. A. शूर्णी for चूर्णी; 2. A. दीप्यकेन, B. दीप्यकेन for दीप्यकेन. 2945. 1. BD. समस्तिकम् for समत्रिकम्. 2951. 1. B. om. 11. 29-1—2962. 2955 1. D. सुवृद्धिस्तु कदर्धकाः, A. समुद्रिस्तु तदर्धकाः for 2955b. 2958. 1. D. समुद्रफेना for समुद्रफेनः

- 2960 ज्जीवे सिक्थं मधूच्छिष्टं चौद्रं तु मधु माक्षिकम् ।
 प्रपौण्डरीकं श्रीपुष्पं पुण्ड्राख्यं मूलसाधनम् ।
 शीतपुष्पं पौण्डरीकं पौण्डर्यं पुण्डरीयकम् ।
 सिद्धकस्तीक्ष्णवृक्षश्च मौर्वी तु कवची समे ।
 पेचकामृककार्पासी सिरास्ता चाक्षिका च सा ।
- 2965 विष्णुक्रान्ता' नीलपुष्पी शुद्धाख्या 'शुकनासिका ।
 ईश्वरी नागदमनी' कापाली सर्पगन्धिका ।
 प्रत्यक्पुष्पी ब्रह्मदण्डी वाराही नवमासिका ।
 शृङ्गाहस्तु महानीलो महारक्तो'ऽलकश्च सः ।
 आरामशीतला देवगन्धा कुकुटमर्दकः' ।
- 2970 मांसरोहिण्यतिरुहा वृत्ता चर्मकशा कशा ।
 तुङ्गा क्षीरी वंशभवा वंशाख्या तृणकेतकी ।
 शृङ्ग'वक्त्रा महाघोषा शृङ्गी कर्कटशृङ्गिका ।
 क्षीरशृङ्गी सुषिफला कुलिङ्गा कर्कटाह्वया ।
 विदा तु' 'विषमेदा स्याद्वयःस्था मधुरा बरा ।
- 2975 शल्यपर्णी मणिच्छिद्रा महापुरुषगन्धिका ।
 महामेदा देवमणिर्गन्धमांसी तु रोमशा ।
 पिशाची पूतना केशी भूतकेशी जटा' च सा ।

2962. 1. after 1. 2962 D. adds:—इतः परं 'सिद्धकस्तीक्ष्णवृक्ष' श्रेत्यादि प्रकुण्डलितं वाचनीयम् । 2965. 1. BD. विष्णुक्रान्ती for विष्णुक्रान्ता; 2. A. शुद्ध° for शुक. 2966. 1. BD. मदनी for दमनी. 2968. 1. A °रत्ता° for °रक्तो°. 2969. 1. D. मर्दकः for मर्दकः. 2972. 1. A. शृङ्गि, D. शृङ्ग for शृङ्ग. 2974 1. BD. विदातुं for विदा तु; 2. B. विष्ट for विष. 2977. 1. A. जटी for जटा.

- विलङ्गोऽस्त्री कृमिघ्नः स्यादमोघा चित्रतण्डुला ।
 तण्डुलोऽपि शिलावज्रं ग्रहं कालानुपूर्वकम् ।
 2980 शैलधूमं^१ शैलपुष्पं शैलेयं^२ धातराष्ट्रकम्^३ ।
 कारवी^४ तु खराश्वा स्यान्मयूरो लोचमस्तकः ।
 कला तु रोचनी श्यामा चित्रकृष्णा त्रिभण्डिका ।
 नखं कोलदलं^५ शुक्तिः खुरः^६ शङ्खः समार्थकाः ।
 गुडः क्षारोऽस्य विकृतौ मत्स्यण्डी खण्डशर्करा ।
 2985 फाणितं क्षुद्रकं खण्डमस्त्रियां शर्करा सिता^७ ।
 बहिः^८ पुष्पं ग्रन्थिपर्णं स्थौणेयं कुकुरं शुक्रम् ।
 अथ स्यात्^९ सर्जिकाक्षारः कपोतः सुखवर्चकः ।
 स्त्रुमिका स्वर्जिका^{१०} स्वर्जी योगवाही सुवर्चिका^{११} ।
 काकाण्डः स्याच्चोदनिका कृष्णशिम्बिर्विचक्षणा ।
 2990 लाक्षा तु तेजनी राक्षा रङ्गमाता^{१२} पलंकषा ।

2979. 1. B. तण्डुलोऽपि शिलावज्रणाद्यं मूलकन्दः कशेक्षुशरशालिभिः ।, D. तण्डुलोऽपि शिलावज्रं तृणाद्यमूलकं दर्भकाशेक्षुशरशालिभिः । Both these Mss. read । 2940 after 1. 2979a and om 1. 2979b. and after this B reads. 11. 2941—2950 and D. 11. 2941—2962. But D. directs that the 11. 2963—2978 should be read after 1. 2962. 2980. 1. D. शैलमुद्रं for शैलधूमं; 2. D. धातु for धातैः; 3. B. om. 11. 2980—2985. 2981. 1. D. खारवी for कारवी. 2983. 1. D. कोलमलः for कोलदलं; 2. A. खिरः for खुरः. 2985. 1. B. om. 11. 2980-2985. 2985. 1. A. बन्निः for बहिः. 2987. 1. A. स्वर्चिका, D. स्वस्तिका for सर्जिका. 2988. 1. AD. स्वर्जिता for स्वर्जिका; 2. BD. सुवर्चका for सुवर्चिका. 2990. 1. AB. फलं for पलं; D. कषंकला for पलंकषा.

- 2995 जतु द्रुमामयो 'यावोऽलक्तो रागश्च 'दीपकः ।
 एलवालुकमैलेयं सुगन्धि हरिवालुकम् ।
 त्रसरेणुस्तु जालार्कमरीचिस्फुरितं रजः ।
 तेऽष्टौ लिप्ता स्त्रियां ताभिस्त्रिंशता राजसर्षपः ।
 ते तु गौरस्त्रयस्ते तु 'षड् यवस्तच्चतुष्टयम् ।
 गुञ्जा ताः पञ्च माषस्ते षोडशोऽक्षः स कर्षकः ।
 स सुवर्णो हेमकर्षे पलं कर्षचतुष्टयम् ।
 समौ 'विस्तसुवर्णौ द्वौ कुरुविन्द(स्त?)स्तु तत्पले ।
 तुला पलशतं ताभिर्विशत्या भार एव तैः ।
 3000 आचितः पुंसि दशभिः शाकटो भार आचितः' ।
 कार्षाणः कार्षिकः स्यात्ताम्रिके कार्षिके पणः' ।
 ब्रीहिभिस्त्रिसहस्रैर्ना कुडुबस्तच्छतोत्तरैः ।
 ते चत्वारोऽस्त्रियां 'प्रस्थ आढकस्तच्चतुष्टयम् ।
 तौ' द्वौ शिवस्तौ द्रौणस्तौ खारी बाहो 'निकुञ्चकः ।
 3005 इत्यतः परिमाणार्था बहवस्ते पृथक् पृथक् ।

2991. I. BD. दावो रक्तः for यावोऽलक्तः; 2. A. दीपकम् for दीपकः.
 2995. I. BD. षस्यू (ड्यू?)का for षड् यवः. 2998 I. विस्त for
 विस्त. 3000. I. A. आचितः for आचितैः. 3001. I. A. पणम् for
 पणः. 3003. I. B. reads शिवस्थौ द्रौणस्थौ after प्रस्थः and
 deletes अढकस्तच्चतुष्टयम्; after प्रस्थः D. reads शिवस्तौ द्रौणस्तौ
 खारीबाहो निरञ्चकः. It deletes आढकस्तच्चतुष्टयम् and तौ द्वौ from
 II. 3003 & 3004 and thus merges these two lines. 3004.
 I. B. अस्त्रियामाढकद्रौणो for 3024a; D. integrated this I.
 with the previous; 2. A. निकुञ्चकः for निकुञ्चकः.

3010

3015

परिदानं 'परीवर्तो नैमेयो 'निमय एकार्थाः ।
 नीवी परिपणमेषा मूलधनेऽथाधिकं फलं लाभः ।
 स्त्रियां वणिज्या वाणिज्यं 'व्यवहारो 'ग्लहः 'पणः ।
 वस्नोऽर्घोऽवक्रयो मूल्यं 'विक्रयः प्रक्रयः पणः ।
 विपणः 'पण्यस्त्वाधिर्वन्धोऽथायो धनागमः ।
 पण्याजीवः सार्थवाहो वैदेहो वाणिजो वणिक् ।
 नैगमश्च प्रापणिकः क्रयविक्रयिकोऽपि सः ।
 क्रयिकः क्रायिकः क्रेता तद्वद्विक्रयिकादयः ।
 क्रये प्रसारितं क्रय्यं 'क्रेतव्ये क्रेयमित्यदः ।
 विक्रेयं पणितव्यं स्यात् पण्यं क्रय्यादयस्त्रिषु ।
 व्यतीहारो विनिमयो विक्रयो भर्म वेतनम् ।
 भरण्यं भरणं मूल्यं पणो भृत्या विधा भृतिः ।
 कर्मण्या 'प्यथ रोषाणो हेमादिनिकषोपलः ।
 सत्यं 'कारः स्त्रियां सत्याकृतिः सत्यापनं च तत् ।

इति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 वैश्याध्याय एकविंशः ॥

—०२३००६०—

3006. 1. AC परिवर्तः for परीवर्तः; 2. A. निमय इत्यधिकाः for नियम एकार्थाः. 3008. 1. A. व्यवहारे for व्यवहारः; 2. A. ग्रहः, D. ग्लवः for ग्लहः; 3. A. पणम् for पणः. 3009. 1. D. विजयः for विक्रयः. 3010. 1. AD. प्रणयः for पण्यः. 3014. 1. B. क्रेयं क्रेतव्यमात्रके for 3014b. 3018. 1. B. कर्मण्याथ च for कर्मण्या-प्यथ. 3019. 1. B. सत्याकारः for सत्यंकारः. § BD. om. वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते.

२२

शूद्राध्यायः

- 3020 शूद्रोऽन्त्यवर्णो वृषलः पञ्जः पद्मो जघन्यजः ।
 चण्डालवर्जिता एते शूद्राः संकरजा अपि ।
 मूर्धा^१वसिक्तोऽम्बष्ठश्च त्रयः पारशवोऽप्यमी ।
 संजाताः क्षत्रियावैश्याशूद्रासु क्रमतो द्विजात् ।
 स्रतवैदेहचण्डाला ब्राह्मण्यां 'क्षत्रियादिजाः ।
- 3025 शूद्रायां क्षत्रियादुग्रस्तस्यां तु करणो विशः ।
 क्षत्रियायां विशोऽर्यायां क्षत्रियाल्लब्धसंभवौ ।
 क्रमान्मागधमाहिष्यौ क्षत्रार्याशूद्रयोः सुतः ।
 अभिषिक्तः कुम्भकारः शूलिकश्च यथाक्रमम् ।
 क्षत्रियाद्यासु संजाता ब्राह्मणाद् व्यभिचारतः ।
- 3030 तस्मादाभीरमम्बष्ठा निषादी तु मनोजवम् ।
 आसुताव्रतमुग्रस्त्री खंजमन्तावसायिनी ।
 क्षत्रियायां तु शूद्रेण जनितः पारधेनुकः ।
 ब्राह्मण्यां नापितोऽम्बष्ठाद्रजकः पारधेनुकात् ।
 तच्चा तु करणाज्जातो माहिष्याद्वैणवस्तथा ।
- 3035 आयोगवाच्चर्मकारो मागधात्ताम्रजीवकः ।
 क्षत्रियायां तु माहिष्याज्जातौ चार्मिकसूचिकौ^१ ।

3022. I. B. मूर्धाभिषिक्तो° for मूर्धावसिक्तो°. 3024. I. A. क्षत्रिया-
 द्विजाः. BD. क्षत्रिया— for क्षत्रियादिजाः. 3036. I. BD. सूत्रिकौ
 for सूचिकौ.

3040

मागधात् खनकोऽम्बष्ठाज्जातो यो नापितश्च सः ।
 मत्स्यबन्धस्तु करणात् करण्यां रथकारकः ।
 माहिष्यादेव तस्यां तु किरातात् पलगण्डकः^१ ।
 चण्डालात् पुल्कसो जातः तस्यां च श्वपचश्च सः ।
 अन्येऽप्यन्योन्यसंकीर्णा बहवः क्षुद्रजातयः ।
 कुलालः कुम्भकारः स्याद् भाण्डकृच्चो^२र्ध्वनापितः ।
 तस्य चक्रं भ्रमिः स्त्री स्यात् पचनं पाकमण्डलम् ।
 तच्चा तु वर्धकिस्त्वष्टा स्थपती रथकारकः ।

3045

कौटतच्चोऽनधीनः स्याद् ग्रामतच्चोऽन्वितार्थकः ।
 शिलाकुट्टककुण्डाश्मतच्चाणश्च समास्त्रयः ।
 वृक्षादनो वृक्षमेदी टङ्कः पाषाणदारणः ।
 व्रश्चनः पत्रपरशुर्वासिः स्त्री दारुतक्षणी ।

3050

कर्तनः स्वधितिः पुंसि कृपाणी कर्तरी समे ।
 आस्फोटनी वेधनिका व्योकारो लोहकारकः ।
 कर्मारः स्यादयस्कारो भस्त्रा चर्मप्रसेविका ।
 संदंशः^३ स्यात् कङ्कमुखो घनः कूटोऽप्ययोघनः ।
 यत्र निक्षिप्य कूटेन^४ हन्यतेऽयो निघातिका^५ ।
 निधाय तक्ष्यते दारु यत्र काष्ठे स उद्धनः ।

3055

नाडिध्वमः स्वर्णकार कलादश्च समास्त्रयः ।

3039. 1. A. कण्टकः, B. कण्डकः for गण्डकः. 3042. 1. A. भाण्ड-
 कूर्चोर्ध्व. B. भाण्डकूर्चोऽङ्ग for भाण्डकृच्चोर्ध्व. 3052. 1. A. संदंशकः
 स्यात्, BD. संदंशः स्यात् for संदंशः स्यात्. 3053. 1. BD. वन्यते
 for हन्यते; 2. A. निपातिका, BD. निघातिका for निघातिका.

- नाराची स्यादेषणिका शौल्बिकस्ताम्रकुट्टकः ।
 मणिकारो वैघटिकः शाणस्तु निकषः कषः ।
 शाङ्खिकः^१ स्यात् काम्बविकः शस्त्रमार्जोऽसिधावकः ।
 तैजसा^२वर्तनी मूषा वेध^३न्यास्फोटनी समे ।
 3060 नापितः चौर(रि?)को वप्ता चण्डिलान्तावसायिनौ ।
 ग्रामणीश्च दिवाकीर्तिः क्षुरो वपनशस्त्रकम् ।
 निर्णोजकस्तु रजको मण्डहारकशौण्डिकौ ।
 कारवः^४ शिल्पिनः सर्वे कला शिल्पं नपुंसकम् ।
 सौचिकस्तुभवायः स्यात् स्त्रियां सूचिश्च सीवनी ।
 3065 विध्यते येन मण्यादिरावि^५धोऽसावथ त्रिषु ।
 ऊतं^६ स्यूतमुतं स्यूतिः सीवनं सेवनं समे ।
 रङ्गाजीवश्चित्रकारो मालाकारस्तु मालिकः ।
 निषादः स्यात् पारशवः कायस्थकरणौ समौ ।
 तन्तुवायः कुविन्दः स्यात् त्रसरः सूत्रवेष्टनम् ।
 3070 वाणिव्यूतं^७ तु वानं स्यात् पिचुर्ना तूलमस्त्रियाम् ।
 धाराः कार्पासतूलाः स्युस्तेषां तु प्रविसारणम्
 पिञ्जनं स्याद्विहननं^८ पलगण्डस्तु लेपकः ।
 तूलिका लेखनी कूर्ची पुस्तं लेप्यादिकर्मणि ।

3058. 1. D. शाम्बिकः for शाङ्खिकः. 3059. 1. A. तैजनोवर्तिनी
 for तैजसावर्तनी; 2. BD. वैधनी for वेधनी. 3063. 1. A. क्रशवः,
 D. कारकः for कारवः. 3065 1. B. आविद्धो^० for आविधो^०.
 3066. 1. AD. ओतं for ऊतं. 3070. 1. A. वाणिजातं, B. पाणिष्टतं,
 D. पाणिष्टतं for वाणिष्टतं. 3072. 1. BD. विहननः for विहननम्.

- 3075 हरिणी लोहप्रतिमा 'सूर्मी स्थूणान्यलोहजा ।
 प्रतिच्छाया प्रतिकृतिः प्रतिमा प्रतियातना ।
 अर्चा प्रत्याकृतिश्छायोपमा प्रतिनिधिः पुमान् ।
 प्रतिमानोपमाने च बिम्बोऽस्त्री प्रतिबिम्बवत् ।
 जाबालः स्यादजाजीवो देवाजीवस्तु देवलः ।
 पाशी तु कर्णिका रज्जूर्वरत्रा तन्त्रिका वटी' ।
- 3080 पाशो रश्मिगुणो बन्धो वराटः प्रग्रहो वटः ।
 शुल्बं शुल्बाप्यथ व्याधो मृगयुर्लुब्धकश्च सः ।
 जालिकः स्याद्वागुरिको वागुरा मृगबन्धनी' ।
 उन्माथः कूटयन्त्रं स्याच्छल्यमस्त्री शलाकिका' ।
 वितंसः' स्यान्मृगाणां च विहगानां च बन्धने ।
- 3085 गृह्यन्ते पक्षिणा येन पक्षिणोऽन्ये स दीपकः ।
 पशवो येन सोऽपि स्यात् स्मृतिभूर्वञ्चनापटः ।
 पराधिः खेट आखेटो मृगव्याच्छोदने समे ।
 मृगयाप्यथ योगाद्यो लुब्धकैर्दक्षिणव्रणः
 दक्षिणेर्मा स हरिणो वध्री नध्री समे उभे ।
- 3090 जीवान्तकः शाकुनिकः स्याद्वैतंसिककौटिकौ ।
 तैलाजीवस्तु चक्री स्यात् पिण्याको ना खलिः' स्त्रियाम् ।
 पादूरुपानत् स्त्री सैवानुपदीना पदायता ।

3074. I. B. सूचिस्थूला, D. स्थूणिस्थूणा for सूर्मी स्थूणा. 3079. I.

AB. पटी for वटी. 3082. I. A. मृगबन्धनः for मृगबन्धनी.

3084. I. D. वितंसं for वितंसः. 3091. I. A. कलिः for खलिः.

- पादकृच्चर्मकारः स्यादारा चर्मप्रमेदिका ।
 संवाहकोऽङ्गमर्दः स्याच्छैलूषो भरतो नटः ।
 3095 जायाजीवः सर्वकेशी शैलाली बहुरूपकः ।
 रङ्गाजीवः कृशाश्वी च चारणास्तु कुशीलवाः ।
 पूरकः^१ स्रवकः केलो रज्ज्यूष्टचसिनर्तकः ।
 नन्दी^१ तु पाठको नन्दाः पार्श्वस्थाः पारिपार्श्वकाः^२ ।
 स्याद्भ्रुकुंसो भ्रुकुंसश्च भ्रुकुंसश्चेति नर्तकः ।
 3100 नारीवेषधरो रङ्गे स्रत्रधारस्तु स्रवकः ।
 शक्रराघवदेवानां नर्तको भूमिकाधरः ।
 शचीवलो देवरथः क्रमात् स्यादर्धमानुषः ।
 रावणस्य तु रङ्गोपमर्दको भूमिकाधरः ।
 रङ्गावतारी रुद्रस्य कृष्णस्य त्वर्धमानवः^३ ।
 3105 मार्दङ्गिको मौरजिकः पाणिघातस्तु पाणिघः
 वेणुध्माः स्युर्वैणविका हास्यभाषी विदूषकः ।
 वेश्याचार्यः^१ पीठमर्दी नर्तकी लासिका^२ समे ।
 तालो विलम्बितं कालो द्रुतं मध्यं क्रिया लयः ।
 ओषः साम्यं घनं तत्त्वं क्रियाथ भ्रमरी भ्रमः ।
 3110 सुरा कादम्बरी हाला प्रसन्नेरा^१ परिस्रुतिः ।

3097. 1. B. पूरगः for पूरकः. 3098. 1. BD. नटी तु नाटको वद्याः
 for 3098a; 2. BD. °पार्श्विकाः for °पार्श्वकाः. 3104. 1. B. मानसः
 for मानवः. 3107. 1. BD. वेश्याचारः for वेश्याचार्यः; 2. A.
 लासकी for लासिका. 3110. 1. A. प्रसन्नगपरिस्रुतः; B. प्रसन्नैरा
 परिष्ठुतिः; D. प्रसन्नैरा परिस्रुतिः for 3110b.

- वारुणी मदिरा माध्वी शुण्डा गन्धोत्तमावृता ।
 परिस्रुता' ^१रसालेरा बलभद्रप्रिया रसा ।
 मैरेयकश्यमद्यानि 'मार्दीकं कापिशायनम् ।
 कपिशं मोहनं कन्यमस्त्रियां मधुशीधुनी' ।
 3115 अनुतर्षस्त्रिसरको मेदको' जगलासवौ ।
 सरको' मेदना कन्या माधवी' ^२मतिमोहिनी ।
 तद्भेदा माधवः पैष्टी गौली माध्वी मधूलिका ।
 शुण्डापानं' ^३मदस्थानमापानं पानगोष्ठिका ।
 मदनृत्तं' तु मत्तल्ली मधुवाराः मधुक्रमाः
 3120 कारोत्तरः सुरामण्डः किएवं पुंस्येव नम्रहूः ।
 आस्रतिर्मधुसंधानमासवाभिषवावपि ।
 चषकोऽस्त्री पानपात्रमुपदंशोऽपि दंशकः ।
 जनंगमदिवाकीर्तिचण्डालस्रवपुष्कसाः ।
 मातंगश्वपचावन्तेवासिचाण्डालपुण्यलाः ।
 3125 भिल्लाः किराताः शबराः पुलिन्दाश्च निषादकाः ।
 भेच्छादयश्च तद्भेदाः स्तेनश्चोरो मलिम्लुचः' ।
 मोषकस्तस्करो दस्युर्लुण्टाकः प्रतिरोधकः ।

3112. 1. A. परिस्रुता for परिस्रुता; 2. B. रसैलेला D. रसैलौला for रसालेरा. 3113. 1. BD. माध्वीकं for मार्दीकं, 3114. 1. BD. शीधुनी for शीधुनी. 3115 1. B. मोदकः for मेदकः. 3116 1. A. रसकः for सरकः; 2. B. मागधी for माधवी. 3118. 1. B. om. II. 3118 & 3119; 2. A. मधस्थान, D. मुदास्थानं for मदस्थानं. 3119. 1. A. मदनात्तं तु मदली for 3139a. 3126. 1. B. मरिम्लुचः for मलिम्लुचः.

- प्रतिरोधी परास्कन्दी चौरिकः पारिपन्थिकः ।
 पाटच्चरैः कागरिकौ प्रतिमोष्टा निशाचरः ।
 3130 पश्यतो यो हृत्यर्थं स चोरः पश्यतोहरः ।
 कर्णीसुतः^१ करवटो^२ मूलदेवः^३ कुलाङ्कुरः ।
 स्तेनशस्त्रे^१ फणिमुखश्चारको^२ बन्धनालये ।
 स्तेन्यं स्तेयं च चौर्यं च लोप्त्रं स्याच्चोरितं धनम् ।
 दासे तु भृत्यदासेयदासेरग्रेष्यकिंकराः ।
 3135 नियोज्यो गोप्यकश्चेतो भुजिष्यः परिचारकः ।
 परैधितः परास्कन्दी परजातः पराचितः ।
 भृतकः^१ स्यात् कर्मकरः प्रेष्यो वैतनिकोऽपि सः ।
 द्यूतकृत् कितवो धूर्तश्चाक्षदेव्यक्षदेवनः ।
 स्यादेवाक्षवती द्यूतमस्त्रियां कैतवं पणः ।
 3140 ग्लहोऽक्षेषु पणोऽक्षाः स्युर्देवनाः पातना इति ।
 शारयोऽप्यथ शारीणां परिणायः समानयः ।
 अक्षस्तु द्यूतमेदे स्यात् सभिका द्यूतकारकाः ।
 अष्टापदं शारिफलं प्राणिद्यूतं समाह्वयः ।

इति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

शूद्राध्यायो द्वाविंशः ॥

०२५० ७२६००

3129. 1. BD. om. 11. 3129—3130. 3131. 1. D. कण्ठीसुतः
 for कर्णीसुतः; 2. A. कवरटः for करवटः; 3 BD. कुलदेवः for
 मूलदेवः. 3132. 1. A. स्तेयशस्त्रे for स्तेनशस्त्रे; 2. A. परिमुखः
 for फणिमुखः; 3. BD. चाकरः for चारकः. 3137. 1. BD. भृत्यकः
 for भृतकः. * BD. om. वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते.

२३

विशेष्यनिघ्नाध्यायः

- 3145 ब्रह्मक्षत्रियविट्च्छूद्राः साङ्गोपाङ्गैः समीरिताः ।
विशेष्यनिघ्नैरध्यायः पदैरत्राभिधारयते ।
कुशलप्रवीणकृतमुखशिचित्तकृतकर्मनिपुणनिष्णाताः ।
पटुचतुरदक्षपेशलभैज्ञानिकविज्ञसुकलसूत्राणाः ।
अर्घ्यः परार्घ्यः प्रवरो वरेण्यः प्राग्यूः प्रवेकः प्रमुखः प्रकृष्टः ।
अनुत्तमः प्राग्रसरः प्रबर्हः श्रेष्ठोत्तमाग्रीयवरिष्ठवर्याः ।
3150 ऋषभः कुञ्जरः सिंहः शार्दूलो व्याघ्रपुंगवौ ।
नाग इत्यादयः पुंसि श्रेष्ठार्थाः स्युः पदात् परे ।
नीचे निहीनापशदपामरेतरबर्बराः ।
विवर्णः क्षुल्लको जाल्मः प्राकृतश्च पृथग्जनः ।
त्रस्तश्चकितो दरितो भीतो विशो विशाङ्कितस्त्रस्तुः ।
3155 कातरभीरुकभीलुकभीरव एकादशाधीरे ।
धीरे धृष्णुवियातौ 'धृष्णगदधृषौ प्रगल्भधृष्टौ च ।
क्रोधनमर्षणकुपितक्रुद्धा रुष्टोऽतिकोपनश्चण्डः ।
क्षन्ता क्षमी तितिक्षुः क्षमिता मर्षी तितिक्षिता सोढा ।
मर्षणसहिष्णुसहना विक्लवशालीनविह्वलास्तु भमाः ।
3160 पूजितमञ्चितमर्चितमपचितमपचायितं महितम् ।

3147. 1. A. सार्थना for सूत्राणाः. 3156. 1. AC. धृष्टः प्रतिभा-
न्वितः प्रगल्भः स्यात् for धृष्णगदधृषौ प्रगल्भधृष्टौ च ।

- मानितमर्हितनम'सितनमस्त्यताराधिताभिराद्धानि ।
 वरिवसिते वरिवस्त्यतमुपासितमुपचरितपरिचरिते ।
 चक्षुष्यसुभगशोभनसाधुमनोज्ञाभिरामरमणीयाः ।
 वल्लभदयिताभीप्सितहृद्यप्रियरुचिररुच्यकान्तेष्टाः ।
 3165 मञ्जुलमञ्जुमनोरमसुन्दरकमनीयचारुसुषमाश्च ।
 हर्षमाणो विकुर्वाणः प्रमना मुदिताशयः ।
 विमना दुर्मना अन्तर्मनाः स्यादुत्क उन्मनाः ।
 प्रतिकृष्टनिकृष्टार्वरैफगर्वाधमावमाः ।
 कुपूयः' कत्सितः खेटो 'याप्योऽवद्योऽवरोऽणकाः ।
 3170 आक्रुष्टो गर्हितो हेयोऽवगीतश्च निन्दितः ।
 अभिभूतस्त्ववज्ञात आत्तमन्धोऽवमानितः' ।
 परिभूतः पराभूतो 'रीढितोऽवमतो धुतः ।
 अधिक्षितः 'प्रतिक्षिप्तोऽवरीणो धिकृतः समाः ।
 मायावी कौकुटो मायी मायिकः 'प्रातिहारिकः ।
 3175 स्यान्नैकृतो नैकृतिकः शठः कापटिकोऽनृजुः ।
 कुहको व्यंसको धूर्तो जाल्मः कौसृतिकोऽपि सः ।
 सज्जनः सुजनः साधुर्दुर्जनः पिशुनः खलः ।
 कर्णेजपः सूचकोऽथ स्यादेवोद्गू'र्णमुद्यतम् ।

3161. I. A. नमस्त्यतनमसित for नमसितनमस्त्यत. 3169. I. AC. आपूयः for कुपूयः; 2. A. वाच्यो° for याप्यो°. 3171. I. A. विमानितः for °ऽवमानितः 3172. A. रीसितो°, C. रसितो° for रीढितो°. 3173. I. B. परिक्षिप्तो° for प्रतिक्षिप्तो°. 3174. I. C. पारि for प्राति. 3178. I. ABCD. उद्गीर्ण for उद्गू'र्ण.

3180

विश्रुतविदितख्यातप्रथितव्यपदिष्टवित्तविज्ञाताः ।

सुरभिप्रतीतकीर्तितवर्णितसुकलप्रसिद्धसुगृहीताः ।

गुण'प्रसिद्धे तु 'कृतलक्षणाहितलक्षणौ ।

महोद्यमो महोत्साहो महेच्छः स्यान्महाशयः' ।

अर्च्यः पूज्यः प्रतीक्ष्यः सहृदयहृदयालू समौ हृष्टतुष्टौ

प्रीतप्रहृतप्रसुदितमुदितामोदिताः स्युः प्रतीते ।

इभ्यस्त्वाढ्यो धनी स्यात् परिवृढ इन

ईशोऽधिभूः स्वास्यधीशो

नेता नाथोऽधिपोऽपि प्रभुरथ बहुदः

स्थूललक्षो वदान्यः ।

3185

गृध्रगर्द्धनलोलुपलोलुभलोलामिलाषुकसत्पृष्ठाः ।

तृष्णग्लम्पट ईप्सुः साशो धन्यस्तु पुण्यवान् सुकृती ।

श्रील'स्तु लक्ष्मणः श्रीमानस्तिमान् धनिको धनी ।

उदारो दातृभोक्ता स्यादिष्टार्थोद्युक्त उत्सुकः ।

स्पन्दनं किञ्चिच्चलनं पारिस्त्वपरिस्त्वे ।

3190

तरललोलचलाचलचञ्चलप्रचलकम्पनकम्प्रचलानि च ।

विकटपीनविशंकटपीवराः पृथुविशालबृहत्पृथुलोरवः ।

महान् भद्रश्च विपुलपीनी तु स्थूलपीवरे ।

दश्रमन्पं कृशं सूक्ष्मं स्तोकं च क्षुल्लकं तनु ।

संशयालुः संशयिता संदेग्धा विचिकित्सकः ।

3181. 1. AD. गुणैः, C. सिद्धाः for गुण; 2. B. कृतलक्ष्मण for कृतलक्षण 3182. 1. A. महायशाः for महाशयः. 3187. 1. C. गुरुस्तु for श्रीलस्तु.

3195

क्षी'क्षौण्डोत्कटा मत्ते घृणिंतः प्रचलायितः ।

स्वप्नद्रुनिद्रालुनिद्राणशयालुशयिताः समाः ।

मन्दस्तुन्दपरिमृजस्तन्द्रालुः शीतकोऽलसः ।

निर्निद्रः स्याज्जागरिता प्रबुद्धोन्मिषितावपि ।

हीमति 'व्रीलितहीतहीण'लज्जितसत्रपाः ।

3200

हीशीलोऽपत्रपिष्णुः स्यादप्रमत्तोऽवधायिनि ।

परीक्षकः कारणिको दयालुः कृपान्वितः कारुणिकः कृपालुः ।

अन्वेषको मार्गयिता विचेता गवेषकश्चानुपदीक्षकश्च ।

छन्नाच्छादितपिहितव्यवहितसंवलितसंवृतापिहितम् ।

स्थगितप्रोर्णुतरुद्धान्तर्हितमपवाहितं च संवीतम् ।

3205

अस्तं नुत्तं विद्धं क्षिप्तं नुत्तेरिते च निष्कृतम् ।

मार्गितमृगितान्वेषितविचितान्विष्टं गवेषितं च समम् ।

अधिगतविदितज्ञातप्रतिपन्नावगतबुद्धबुधितानि' ।

अवसितमनितप्रेक्षितभावितवित्तप्रतीतमुपलब्धम् ।

संश्रुतवि'दितसमाहितसंगीर्णानि प्रतिश्रुतोपगते' ।

3210

ऊरीकृतमुररीकृतमाश्रुतमङ्गीकृतं प्रतिज्ञातम् ।

रक्षितमवितं त्रातं त्राणं गोपायितं गुप्तम् ।

पालितमविता गोप्ता त्राता संरक्षिता दयिता ।

छिन्नं छातं लूनं कृत्तं वृक्ष्यं छितं' दितं त्रुटितम् ।

3195. 1. A. क्षीव for क्षीब. 3199. 1. C. हीलतन्द्रीण, A. व्रीलित-
प्रीण for व्रीलितहीत; 2. AC. हीत for हीण. 3207. 1. BD. विदि-
तानि for बुधतानि. 3209. 1. A. विन्दित for विदित; 2. BD.
श्रुतावगते for श्रुतोपगते. 3213. 1. AD. चितं for छितं.

- भेदितभिन्नविदारितखण्डितदलितानि पाटितं च समम्^१ ।
 3215 चौरितरुणितलुणितमूषितमुषितानि पञ्च तुल्यानि ।
 उपचितनिदिग्धवद्धितमेधितमृद्वोपबृंहितं स्फीतम् ।
 निर्णायकस्तु निश्चेता 'गृह्यालुर्गृहीतरि ।
 सस्पृहः स्पृह्यालुः स्यात् पतयालुस्तु पातुकः ।
 उभावुष्णालुशीतालू उष्णशीतासहौ क्रमात् ।
 3220 श्राद्धः श्रद्धालुरर्चावानार्चो^१ वार्तस्तु वृत्तिमान् ।
 वर्तिष्णुर्वर्तनो भूष्णुर्भविष्णुर्भविता च सः ।
 क्षेपकः क्षेपणः क्षेपः क्षिपः प्रेरयिता नुदः ।
 क्षिप्नुनिराकरिष्णुः स्यात् समौ वर्धिष्णुवर्धनौ ।
 उन्मदिष्णुस्तु सोन्मादो वन्दारुरभिवादकः ।
 3225 अथ आजिष्णुरोचिष्णुविभ्राजो भ्राजितर्यमी ।
 क्लिष्टे तु क्लेशितः चान्ते सोढुम्^१ द्रान्तमुद्गतै ।
 शान्तस्तु शमितो दान्तो दमितेऽवमिते सिनः ।
 लीढमास्वादितं गूढं गुप्तं^१ मीढं तु मूत्रितम् ।
 गुण्डितं रूषिते^१ पूर्णं पूरिते^२ याचितेऽर्दितम्^३ ।
 3230 ग्रन्थितं ग्रथितं दृब्धं^१ घ्राणं घ्रातं धृतं^२ भृतम् ।
 रोमाञ्चितं तु हृषितं^१ विस्तृतं विसृतं ततम् ।

3214. 1. D. च तत् for च समम्. 3217. 1. अह्यालुर्गृहीतरि, B. गृह्यालुर्गृहीतरि for अह्यालुर्गृहीतरि. 3220. 1. C. अर्चः^० for आर्चः^०. 3228. 1. B. गुप्तं पीढं, A. गुप्तमूढं, D. गुप्तं गूढं for गुप्तं मीढं. 3229. 1. A. रोषिते for रूषिते; 2. B. पूरितं for पूरिते; 3. A. °ऽर्धितम् for °ऽर्दितम्. 3230. 1. C. गृब्धं for दृब्धं; 2. C. भृतं धृतम् for धृतं भृतम्. 3231. 1. C. हृषितमास्तृतं for हृषितं विस्तृतं.

- दण्डितः प्राप्तदण्डः स्यान्मुण्डितः परिवापितः ।
 अविलम्बितमुच्चण्डं विलीनं विद्रुतं द्रुतम् ।
 साधारणं स्यात् सामान्यं घनीभूतं तु पिण्डितम् ।
 3235 दग्धे प्रुष्टोषितप्लुष्टा विद्धे 'छिद्रितवेधितौ ।
 सक्तं लग्नं लिप्तं दिग्धं नवं गतं यातम् ।
 नष्टमदृष्टं जुष्टं सेवितमथ तत्परः प्रसितः ।
 छेदनः^१ छिदुरः पीनो मेदुरो विदुरो बुधः ।
 उ^२न्नोत्तस्तिमितक्लिन्नतिमिताद्राः समार्थकाः ।
 3240 उच्चमुत्कटमुत्तालं प्रांशूदग्रं समुन्नतम् ।
 उद्धुरं तुङ्गमुन्नप्रमुच्छ्रितं दशकं समम् ।
 स्थेष्ठसाधिष्ठनेदिष्ठस्फेष्ठप्रेष्ठा यथाक्रमम् ।
 स्थिरवाढान्तिकबहुप्रियातिशयवाचिनः ।
 स्थूलदूरयु^३ बह्वस्वच्छिप्रक्षुद्रातिशायने^२ ।
 3245 स्युः स्थविष्ठयविष्ठाद्याः श्रेष्ठो ज्यायानथ क्रमात् ।
 द्रढिष्ठः क्रशिष्ठो गरिष्ठो लघिष्ठो
 अदिष्ठः प्रथिष्ठो वरिष्ठः पटिष्ठः ।
 द्रढीयान् क्रशीयान् गरीयान् लघीयान्
 अदीयान् प्रथीयान् वरीयान् पटीयान् ॥
 वर्षिष्ठोऽधिकवृद्धः स्याद् वहिष्ठो बहुलो भृशम् ।
 स्युस्तत्र जात इत्यर्थे ह्यस्तनश्चस्तनादयः ।

3235. I. BD. छेदित for छिद्रित. 3238. I. BD. छेदनं for छेदनः.

3239. I. BD. इन्नोत्त for उन्नोत्त. 3244. I. C.यव for युव;

2. A. शोधने for शायने.

3250

यौष्माकीणस्तु यौष्माको युष्मदीयो यथा तथा ।

आस्माकीनादयोऽथ स्यान्मृदुलं मृदु कोमलम् ।

कर्कशे तु घनक्रूरकठोरदृढनिष्ठुराः ।

जरठः कठिनो नूतनो नूतनोऽभिनवो नवः ।

नव्यो नवीनः प्रत्यग्रः' पुराणस्तु पुरातनः ।

3255

प्राक्तनः प्रतनः प्रत्नः स्याच्चिरंतन इत्यपि ।

प्रसव्यो' निम्न आयत्तो वशोऽधीनश्च गृह्यकः ।

स्थुर्मार्ग्यो याचनकयाचकार्थिवनीयकाः ।

तूष्णींशीलस्तु तूष्णीको नानारूपः पृथग्विधः ।

स्वच्छन्दोऽपावृतः स्वैरी स्वतन्त्रो निरवग्रहः ।

3260

पराधीनः परच्छन्दः परवान् परतन्त्रकः ।

विधेयः प्रश्रयो वश्यः प्रणयो निभृतः समाः' ।

आश्रवो वचनग्राही पुरोभागी तु दोषभाक् ।

समावच्छिगतद्वेष्यौ मलिनस्तु मलीमसः ।

समास्तेजस्विवर्चस्विभास्वद्भासुरभास्वराः ।

3265

ईड्यः प्रशंस्यः' स्तोतव्यः स्तुत्यः स्तव्यः स्तवोचितः ।

उच्चावचं नैकभेदं निश्चलस्तिमिते समे ।

निबिडं निबिरीसं स्याद् घनं' सान्द्रं निरन्तरम् ।

सुदृढं संहतं श्लिष्टं पेलवं विरलं तनु ।

निस्तलं वर्तुलं वृत्तं स्थपुटं तु विसंस्थुलम् ।

3254. I. BD. प्रत्यग्रे for प्रत्यग्रः. 3256. I. A. प्रसेव्यः, C. प्रसेवः for प्रसव्यः. 3261. I. BD. समौ for समाः. 3265. I. A. प्रसस्तः, BD. प्रशस्यः for प्रशंस्यः. 3267. I. A. स्यात् स्फूर्नं for स्याद् घनं.

3270

न्यङ् नीचौ प्रह्वविनताववाग्रावनतौ समौ ।
 कुटिलमरालं वक्रं वेल्लितमाविद्धवृजिनभृग्नानि ।
 जिह्वमजिह्वप्रगुणावृजुरथ विकृतं करालविप्रकृते ।
 भ्राजितभासितशोभितराजितविद्योतितं दीप्तम् ।
 स्तुतनुतशस्तपनायितपनितेडितपणायितं पणितम् ।

3275

मूढे मूर्खवृथाजातमातृशिष्टाज्ञबालिशः ।
 मन्द'वैधेयविकला धर्महीनस्त्वधार्मिकः ॥
 स्वनित'ध्वनितविरावितशब्दितसंपुष्टरसितमारणितम् ।
 स्तनितं नदितमधिश्रितमधिगतमासादितं प्राप्तम् ।
 सर्वमशेषमखण्डं सकलाखिलसमग्रविश्वनिखिलानि ।

3280

समस्तपूर्णकृत्स्नानि चरिष्णु चरजङ्गमे' ।
 अचरः स्थावरे तुल्येऽत्र समिद्धं चराचरम् ॥
 स्थेयान् स्थिरतरः स्थास्नुः समौ तु क्षयनधरौ ।
 जिघत्सुः क्षुधितः क्षुद्रान् बुध्बुधुरशनायितः ॥
 पिपासितस्तु तृषितः पिपासुस्तर्षितः सतृट् ।

3285

भुक्तजग्धाशितग्रस्तग्लस्ताभ्यवहताहतम्' ।
 जेमितं प्रत्यवसितमन्नं गिलितवल्गिते ।
 भक्षितं खादितं लिप्तं चरितं चर्वितं समम् ।

3272. I. C. निकृते च for विप्रकृते. 3276. I. A. नन्दवैडेय for मन्दवैधेय. 3277. I. B. स्वरित for स्वनित. 3279. I. BD. अखण्डमशेषं for अशेषमखण्डं. 3280. I. C. जङ्गमौ for जङ्गमे. 3285. I. A. हुताशितम्, C. कृताभूशम् for हताहतम्.

- त्रयस्त्वात्मंभरिः कुर्चिभरिरप्युदरंभरिः ।
 स्वकुचिपूरके तुल्या 'भक्तकाञ्चरघस्मराः ।
 3290 स्यादौदरिक आद्यूनो विहीनो विजिगीषया ।
 सर्वान्नीनस्तु सर्वान्निभुक् परान्नः परान्नभुक् ।
 प्रत्युत्पन्नमतिः स स्यात् 'तत्कालोत्पन्नधीस्तु यः ।
 आशंसिता स्यादाशंसुर्विलक्षस्तु सविस्मयः ।
 कुण्ठो मन्दक्रियो देवानांप्रियो नामवर्जितः ।
 3295 एकायनगतैकाग्रावेकतानैकसर्गकौ ।
 एकायनैककल्पैकव्यवस्थानन्यवृत्तयः ।
 यद्भविष्यो दैवपरो विहस्तव्याकुलौ समौ ।
 गेहेनर्दी गृहेश्वरः पिण्डीशूरो गृहेभ्रष्टः ।
 पृक्तः करम्बितो मिश्रश्छुरितो मालितः समाः ।
 3300 स तु सार्वजनीनः स्याद्वित्तः सर्वजनाय यः ।
 तथा प्रातिजनीनश्च प्रियवादी प्रियंवदः ।
 स तु विश्वजनीनः स्याद्वित्तो विश्वजनाय यः ।
 आत्मनीनस्त्वात्महितः सार्वः सर्वहितश्च 'यः ।
 यः सहाञ्चति सध्यूङ् स विष्वध्यूङ् विष्वगञ्चति ।
 3305 देवानञ्चति देवध्यूङ् स तिर्यङ् यस्तिरोऽञ्चति ।
 प्रत्यक्परागर्वावित्तर्यक्प्रागुदग्विष्वगादयः ।
 दिग्देशकालवचनाः शब्दाः स्युः कचिदव्यये ।
 अन्वगन्वक्षमनुगेऽनुपदं क्रीबमव्ययम् ।

3289. I. C. भक्तकोऽघस्मरोऽक्षरः for 3289b. 3292. I. A. कालोत्पन्नसुधीस्तु यः for 3312b. 3303. I. A. सः for यः.

- 3310 सिंहसंहननः श्रेष्ठरूपवान् प्रशमी प्रशान् ।
 तदासेचनकं तृप्तिर्नास्ति यस्य हि दर्शनात् ।
 दृढे'तरस्तु शिथिलो दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः ।
 उच्छृङ्खलं स्यादुद्दामं निरङ्कुशमनर्गलम् ।
 संबाधः संकटो रीणः क्षीणो मूर्तस्तु मूर्तिमान् ।
 कुट्टाकरच्छेदकश्छेत्ता शरारुर्हिस्रघातुकौ ।
- 3315 पूतः पवित्रः प्रयतः पुण्यो मेध्यश्च शुद्धवत्' ।
 निवृत्तं' तु परिक्षिप्तं कलिलं' गहनं समे ।
 जैवातुक आयुष्मान् स्फीतं वृद्धं बहुकरः खलपूः ।
 दक्षिणसरलोदारास्तुल्याः सुकलः स दातृभोक्ता यः ।
 अन्तिकनिकटसनीडाभ्यर्णाभ्यग्नोपकण्ठसविधास्तु ।
- 3320 आसन्नसंनिकृष्टाभ्याशसमर्यादसाग्रकसदेशाः ।
 समीपे स्थुरलिङ्गे तु समया निकषाऽभितः ।
 परोक्षोऽस्तीन्द्रियोऽध्यक्षप्रत्यक्षौ तु समक्षवत् ।
 प्रकाशं प्रकटं स्पष्टमुल्बणं विशदं स्फुटम् ।
 साधु कर्मणि कर्मण्यः कर्मकारस्तु तत्क्रियः ।
- 3325 कर्मक्षमोऽलंकर्मीणः कर्मी स्यात् कर्मणि 'स्थितः ।
 कर्मस्तु कर्मशीलः स्यात् कर्मशूरस्तु कर्मठः ।
 क्रियावान् कर्मसूद्यक्तः समौ संकुसुकास्थिरौ ।

3311. 1. C दृढरेतास्तु for दृढेतरस्तु. 3315. 1. B. शुद्धिमत्, D. शुद्धवान् for शुद्धवत् 3316. 1. A. निवृत्तं for निवृत्तं; 2. D. सलिलं for कलिलं. 3325. 1. B. स्थिरे, D. स्थिरः for स्थितः.

- 3330 विन्नं निलोडितं विन्नं भावितं च विचारिते ।
 पतितं चरितं पन्नं स्यन्नं स्कन्नं सुतं स्तुतम् ।
 स्रस्तं ध्वस्तं च्युतं रीणं गलितं भ्रष्टमित्यपि ।
 शातं निशातं निशितं च तीक्ष्णं
 क्षुतं च मर्मस्पृगरुतुदं स्यात् ।
 न्यस्ते निसृष्टं पुषिते तु' पुष्टं
 त्वष्टं च तष्टं च तनूकृते 'द्वे ॥
 वावदूको वदो वादी वक्ता वाग्मी वदावदः ।
 स्याद्वाचोयुक्तिकुशलो वागीशो वाक्पतिः प्रवाक् ।
 3335 समौ जल्पाकवाचालौ वाचाटो बहुनिन्द्यवाक् ।
 कुवादी कुचरो गर्हवादी कद्वद इत्यपि ।
 दुर्मुखौ मुखराबद्धमुखौ 'शक्तः प्रियंवदः ।
 शब्दनो रवणो 'नान्दीवादी नान्दीकरः समाः(मौ?) ।
 उपस्थितं तूपनतं समे मसृणचिकणे ।
 3340 अनायासकृतं फाण्टं काचितं 'शिक्षितं समे ।
 उत्तिसोदञ्चितोदस्तोद्धृतोदमितमुद्धतम् ।
 उत्थापितं 'चोन्नमितं चटुलं' चलितार्थकम् ।

3332. 1. B. च for तु; 2. B. च for द्वे. 3337 1. A. श्लक्ष्णः, B. शक्यः for शक्तः. 3338. 1. A. नादो (deletes वादी), D, नादी वादी for नान्दीवादी. 3340. 1. A. चिकित्तं, B. शिक्षितं, C. चकित्तं, D. चिक्षितं for शिक्षितं. 3342. 1. BD. तून्नमितं, C. चानमितं for चोन्नमितं; 2. A. चटलं, C. वलितं for चटुलं.

- 3345 व्युत्पन्नः^१ ग्रहतः क्षुण्णः प्राप्तप्रणिहितौ समौ ।
 आहतो गुणितोऽथा^२न्तर्गतं प्रस्मृतविस्मृतौ ।
 वेङ्गितं प्रेङ्गितं^३ धूतं रिङ्गितं^४ त्वङ्गितं धुतम् ।
 प्रेङ्गोलितं च संतप्तो धूपितस्तापितो धुतः^५ ।
 धूपायितो गुणितस्तु^६ रूषितो^७ रूषितः सरुट् ।
 बहुलं प्रचुरं प्राज्यं भूयिष्ठं^८ पुरुजं पुरु ।
 भूरिभूयःस्फिरस्फारघनादभ्रवहूनि च ।
 3350 अल्पीयोऽल्पिष्ठमत्यल्पे कनीयोऽणीयसी अपि^९ ।
 त्रुटिर्मात्रा स्त्रियौ पुंसि कणलेशलवाणवः ।
 शून्यं तु वशिकं तुच्छं रिक्तं च^{१०} विट्टो दृढः ।
 निष्कासितोऽवकृष्टः स्यात् पक्षिसर्पादयोऽण्डजाः
 स्वेदजाः कृमिदंशाद्या नृगवाद्या जरायुजाः ।
 3355 उद्भिदस्तरुगुल्माद्या उद्भिदुद्भिज्जमुद्भिदम्^{११} ।
 चेमंकरो रिष्टतातिः शिवतातिः शिवावहः ।
 आदिराद्योऽग्रिमः^{१२} पूर्वः पौरस्त्यः प्रथमादिमौ ।

3343. 1. A. व्युत्पन्नं ग्रहितं क्षुण्णं for 3343a; 2. B. ग्रहितः for ग्रहतः. 3344. 1. C. °स्थान्तर्गतं प्रस्मृतौ स्मृतौ for °स्थान्तर्गतं प्रस्मृत-विस्मृतौ. 3345. 1. C. प्रेङ्गिताधूतं for प्रेङ्गितं धूतं; 2. A. रिङ्गितं for रिङ्गितं. 3346. 1. B. तापितोद्धुतः, C. तापितो युतः, D. तापितोद्धतः for तापितो धुतः. 3347. 1. A. तुषितो तूष्टितः for °तु रूषितो रूषितः; 2. B. रूष्टितः for रूषितः. 3348. 1. A. भूरिजं, C. पुरिजं for पुरुजं. 3350. 1. A. °ऽणीयसीत्यपि for °ऽणीयसी अपि. 3352. 1. A. विभृतः, BD. विट्टः for विट्टः. 3355. 1. AD. उद्भिजम्, C. उद्भिदः for उद्भिदम्. 3357. 1. B. निजः for °ऽग्रिमः.

- अन्तो जघन्यः पाश्चात्यश्चरमोऽन्त्योऽन्तिमोऽपरः^१ ।
 समानावुत्तरोदीच्यौ दक्षिणात्यस्तु दक्षिणः ।
 3360 समानौ प्राग्भवप्राच्यौ पत्किमं तु पचेलिमम् ।
 सदातनः सनातनो ध्रुवश्च नित्यशाश्वतौ ।
 वशीकृतोऽनुकूलितः सुखाकृतः प्रियाकृतः^२ ।
 अनुलोमोऽनुकूलः स्यादनुचीनस्तदर्थकः ।
 प्रसव्यं प्रतिकूलार्थमपसव्यमपठु च ।
 3365 सव्यं 'वामं शरीरं स्यादपसव्यं तु दक्षिणम्'^३ ।
 प्रतिलोमं प्रतीकूलं^४ प्रतीपं च विलोमवत् ।
 प्रापणीयं समासाद्यं प्राप्यं गम्यं समार्थकम् ।
 अतिरिक्तोऽधिकार्थः स्यात् संहतं^५ दृढसंधिमत् ।
 स्याद्विनाशोन्मुखं पक्कं पक्कं^६ परिणतं समे ।
 3370 भिदेलिमं प्रभिन्नार्थं छिन्नार्थं स्याच्छिदेलिमम् ।
 वैरागिको^७ विरागार्हं आपन्नस्त्वापदायुतः ।
 वधार्हस्त्वाततायी स्याद्विष्यो वध्यो विषेण यः ।

3358. I. AB. °ऽवरः for °ऽपरः. 3362. I. D. प्रियाविचारिते
 for प्रियाकृतः; After I. 3362 D. adds:—

पतितं क्षरितं पन्नं स्पन्नं स्कन्नं स्तुतं स्तुतम् ।

क्षस्तं ध्वस्तं च्युतं रीणं गलितं भ्रष्टमित्यपि ।

धौतं निशातं निशितं च तीक्ष्णं

क्षुतं च मर्मस्पृगरुतुदः स्यात् । न्यस्ते निस्पृष्टं कृतः॥

3365. I. A. वामं शरीरे, C. वामे शरीरे for वामं शरीरं; 2. C.
 दक्षिणः for दक्षिणं. 3366. I. BD. प्रतीकूलं for प्रतिकूलं. 3368.
 I. A. सहितं, BC. संहितं, D. संहतं for संहतं. 3369 I. D. पध्यं
 for पक्कं. 3371. I. D. वैरङ्गिकः for वैरागिकः.

- 3375 मुसल्यो मुसलेन स्यादण्ड्यो दण्डार्ह इत्ययम् ।
 एकाकी त्वसाहायः स्यादेकश्चैकैक इत्यपि ।
 भिन्नार्थवाचकास्त्वेत एकादन्यान्यतरेतरे ।
 चपलश्चिकुरस्तुल्यौ वन्ध्यो' मोघो निरर्थकः ।
 प्रत्याख्यातो निरस्तः स्यान्निर्वातो' वातवर्जिते ।
 पाके कथितनिष्पक्के स्याद्गुग्धहविषोः शृतम् ।
 त्यक्तं हीनं समुत्सृष्टं धृतं धृतं समुज्झितम् ।
 3380 विहस्तव्याकुलौ तुल्यौ प्रत्यादिष्टो निराकृतः ।
 निर्वृत्त सिद्धनिष्पन्नौ फल्ग्वसारौ समार्थकौ ।
 शिश्विदानो दुराचारो विवशोऽरिष्टदुष्टधीः ।
 का'मंगाम्यनुकामीनो ह्यत्यन्तीनस्तथा भृशम् ।
 यसनार्तस्तूपरक्तो विप्रलब्धस्तु वञ्चितः ।

इति * वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 विशेष्यनिम्नाध्यायस्त्रयोविंशः ॥

—:❀:—

3376. I. BD. वध्यः for वन्ध्यः. 3377. I. D. निर्वाणः for निर्वातः. 3363. I. A. कामं काम्य, BD. काम्यं काम्य°, C. कामार्गाम्य° for कामंगाम्य°. 3384. I. A. उपासनाक्तसो°, BD. व्यसनार्थस्तू° for व्यसनार्तस्तू°. ❀ BCD. om. वत्सकुलवामनभट्ट-
 बाणविरचिते.

२४

संकीर्णाध्यायः

3385

अथाध्यायोऽत्र संकीर्णैः^१ पदैरेवा^२भिधीयते ।संकीर्णैः^१ लिङ्गमुन्नेयं प्रकृतिप्रत्ययार्थतः ।साकल्यासङ्गयोः^१ स्यातां पारायणपरायणे ।

शमथस्तु शमः शान्तिर्दान्तिस्तु दमथो दमः ।

अनुप्रासोऽक्षरावृत्तिः स तु वीष्मा सकृत्कृतः ।

3390

ग्रहो^१ ग्राहे^२ भिदा भेदे छिदा छेदे क्षये क्षिया ।

उपनायस्तूपनये भरो भारे भ्रमे भ्रमिः ।

हसे^१ हासः स्वने स्वानो व्यधो^२ वेधे वरो वृतौ ।हवो^१ हूतौ तथा गीर्णि^२गिरौ गुरणमुद्यमे ।क्षिपा क्षेपे नयो नाये^१ रसे रासः स्नवः^२ स्रवे ।

3385. 1. A. संकीर्णैः, C. संकीर्ण for संकीर्णैः; 2. BD. एकोऽभिधा-
स्यते for एवाभिधीयते. 3386. 1. AC. संकीर्ण for संकीर्णै.
3387. 1. C. °सङ्गकौ for °सङ्गयोः. 3390 1. BD. om II. 3390
& 3391; 2. A. ग्राहः for ग्राहे. 3392. 1. B. reads I. 3392 as:-
स्वने स्वानो व्यधे वेधे वरो वृतौ पचा पाके I, D:-सस्वने स्वानो व्यधो वेधे
वरौ वृतौ पचा पाके I; 2. C. व्यथा for व्यधः. 3393. 1. A. reads
I. 3393 as:-वचापके हवो हूतौ गीर्णिगिरण उद्यमे I; B:-पचा पाके
भवो भूतौ गीर्णिगिरणमध्यमे I; 2. C. गीर्णिगिरौ गुरणम्, D. शुष्ठी-
शूरणम् for गीर्णिगिरौ गुरणम्. 3394 1. C. न्याये for नाये; 2.
A. स्रवे स्रवे, C. स्रवः स्रुतौ, D. स्रवः स्रुवे for स्नवः स्रवे.

3495

स्पृष्टिः पृक्तौ विधौ वृद्धौ 'क्लान्तिस्तु क्लमथः' क्लमे ।

उन्नाय उन्नाये जूतिर्जव' ईतिरुपह्ववे ।

गीतिः प्रवृत्तौ' वृद्धौ तु स्फातिर्ज्ञातिस्तु बान्धवे ।

प्रमा तु प्रमितौ श्रायः श्रयणे मार्जने मृजा ।

अतिशायस्त्वतिशये विशयो विचिकित्सने ।

3400

स्यादाच्छोटनमामर्दो' मोटनं त्ववभञ्जनम् ।

संतोषणे हलहलो दाहचूर्णोऽवचूर्णनम् ।

अवटे स्यादुपशयो मृगग्रहणनिर्मिते ।

प्रस्तावे तु प्रसङ्गः स्यादभिषङ्गः पराभवे ।

जपे जापस्त्विषिस्त्विट् स्यादागूः संवित् कृतिः क्रिया' ।

3405

ग्रीणनं तर्पणं तृप्तिर्धावनं परिशोधनम् ।

सेवनं सीवनं स्यूती 'रक्षणस्त्राणे क्षुधा क्षुधि ।

विमर्दनं 'परिमलोऽभ्युपपत्ति' र्गुग्रहः ।

प्रवहो वायुभेदे' स्यात् प्रवाहस्तु प्रवर्तने ।

आदीनवा' स्रवौ क्लेशे तेमस्तेमौ समुन्दने ।

3410

उत्कर्षश्च प्रकर्षश्च स्यातामतिशयार्थकौ !

3395. 1. A. विद्धा, BC. विद्धौ, D. विधौ for वृद्धौ; 2. C. क्लमथुः for क्लमथः. 3396. 1. B. जवोऽरातिः for जव ईतिः. 3397. 1. A. प्रवृत्तौ, BCD. प्रवृद्धौ for प्रवृत्तौ. 3400. 1. B. स्यादाच्छोटः समामर्दे for 3400a. 3401. 1. C. च चूर्णनम् for °ऽवचूर्णनम्. 3404. 1. B. स्त्रियाम् for क्रिया. 3406. 1. AC. रक्तः for रक्षणः. 3407. 1. B परिमले for परिमलः; 2. A. व्युपपत्तिः, B. अभ्युपपत्तिः, D. °ऽभ्युपपत्तिः for °ऽभ्युपपत्तिः. 3408. 1. BD. भेदः for भेदे. 3409. 1. B. आभीनवा° for आदीनवा°.

- प्रदाने स्पर्शनं चारे कर्शनं दर्शनं दृशि ।
 निदर्शनं तु दृष्टान्ते विचारे तु विमर्शनम् ।
 दारो विदारणे हारो हृतौ वारः कदम्बके ।
 प्रवासो दूरगमनं परिसर्पः परिक्रया^१ ।
 3415 विधुरं तु प्रविश्लेषे विनाशः स्याददर्शनम् ।
 प्रतिशासनमित्येतदाहूय प्रेषणं पुनः ।
 वियोगे^२ विप्रलम्भः स्यादालम्भः^३ प्रतिघातनम् ।
 उपलम्भस्त्वनुभवो^४ विलम्भस्त्वतिसर्जनम् ।
 धृतिर्मुदि वशः कान्तौ मूलकर्म तु कार्मणम्^५ ।
 3420 वशीक्रिया संवननं विहारस्तु परिक्रमः ।
 अनु^६हारोऽनुकरणं निहारोऽभ्यवकर्षणम् ।
 परित्राणं तु पर्याप्तिर्हस्तवारणमित्यपि ।
 स्यान्निग्रहः परिभव आनुकूल्य उपग्रहः ।
 परिग्रहः^७ परिकर आदानं तु प्रतिग्रहः^८ ।
 3425 अभिग्रहो निरोधः स्यात् प्रग्रहः प्रतिबन्धनम्^९ ।
 समुच्चयः समाहारः संहारोऽपचयः^{१०} समौ ।
 अभिहारोऽभिक्रमणं^{११} मुपहारस्तु पूजनम् ।

3414. 1. D. परिक्रिया for परिक्रिया. 3417. 1. A वियोगः for वियोगे; 2. C. परि for प्रति. 3418. 1. BD. भवे for भवः; 2. BD. विलम्भे ह्यति for विलम्भस्त्वति. 3419. 1. C. om. II. 3419-3426. 3421. 1. BD. अनुकारो^० for अनुहारो^०. 3424. 1. B. ~~with~~ Supra line वारः for आहः, for परिग्रहः; 2. BD. परिग्रहः for प्रतिग्रहः. 3425. 1. A. बधने for बन्धनम्. 3426. 1. B. चयौ for चयः. 3427. 1. ABD. अप्रक्रमणम् for अभिक्रमणम्.

- प्रत्याहार उपादानं संग्राहो' मुष्टिबन्धनम् ।
 वियामो वियमो' यामो यमः संयामसंयमौ ।
 3440 निग्रहस्तु' निकारेऽपि विग्रहः समरेऽपि च ।
 वित्तवृद्धौ' कला द्वे तु वर्धनच्छेदने समे ।
 संक्षेपणं समसनं विकृतिर्विक्रिया समे ।
 परिणामो विकारः' स्याच्छब्दोऽभिप्राय आशयः ।
 उपभोगस्तु निर्वेशः संनिधिः संनिकर्षणम् ।
 3445 धोरा' तु गतिचातुर्ये धारा तु जलसंततिः ।
 आरा प्रवयणे तारा रज्जौ कारा तु बन्धने ।
 विधूननं विधुवनं काम्यदानं प्रवारणम् ।
 नास्या तु नासिकारज्जुरास्या स्यादासना' स्थितिः ।
 प्रतिबन्धः प्रतिष्टम्भः प्रस्तावावसरौ समौ ।
 3450 विमोऽन्तरायः प्रत्यूहः प्रणयस्त्वभियाचने ।
 विरिब्धस्तु स्वरे क्षुब्धो' मन्थे' नेत्रं मथो गुणे ।
 अवदानं' कर्म वृत्तं 'निर्भर्त्सनमलक्तम् ।
 महानिद्रा तु मरणं महातैलं' तु शोणितम् ।

3428. I. B. संग्रहः for संग्राहः. 3429. I. A. नियमः for वियमः.
 3430. I. A. विग्रहस्तु विकारेऽपि for 3430a. 3431. I. C.
 वित्तवृत्तौ for वित्तवृद्धौ. 3433. AC. विकारे for विकारः. 3435.
 I. A. रोधा, D. धारा for धोरा. 3438. I. A. आसन, C.
 आसनं for आसना. 3441. I. A. क्षुप्रः for क्षुब्धः; 2. AB. मन्थ
 for मन्थे. 3442. I. A. अवधानं, BCD. अपदानं for अवदानं; 2.
 A. निर्धित्सनम्, BD निर्भर्त्सकम् for निर्भर्त्सनम्. 3443. I. C. दैवं
 for तैलं.

3445

विरतिस्त्ववसानं स्यादसति^१ मृत्तिलक्षणम् ।
 सूत्रं तु संग्रहोक्तौ^२ स्यात्^३ पोत्रं हलमुखेऽपि च^४ ।
 कीर्तिः पङ्के ज्वरे जृतिरार्तिस्तु धनुषोऽग्रके ।
 कोदण्डे तृणता ख्यातौ प्रथा पाण्डुवधूः पृथा ।
 श्च्योतप्रधारौ^५ तु^६ समाववनायस्त्वतिक्रमः ।
 श्रुतीया च हृणीया च घृणार्थेऽप्यर्तनं^७ त्रयम् ।

3450

स्याद् व्यत्यासो विपर्यासो व्यत्ययश्च विपर्यये ।
 भ्रेषोऽधःपतने^८ श्लोष ओषः स्यात् संभ्रमस्त्वरा ।
 यदृच्छा स्वैरताहेतुरिष्टिरिच्छा वृषा वृषे ।
 धूते^९ दरोदरः^{१०} संधिः श्लेषे शाणे^{११} भ्रमिर्भ्रमः ।
 स्फूर्च्छा तु विस्मृतौ मूर्च्छा व्याप्तिरूर्जा त्वरुंधती^{१२} ।
 अथारतिश्चोपरतिर्विरतिः स्यादुपारतिः ।
 लवो लावश्च लवने निष्पावः पवने पवः ।
 चूलिका^{१३} यूपशिरसि मालिका^{१४} भवनान्तरे ।

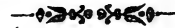
3455

3444. 1. A. अरतिः, C. आनतिः for अरातिः. 3445. 1. BD. संग्रहोक्तं for संग्रहोक्तौ; 2. AB. पौत्रं for पोत्रं; 3. C. तथा for अपि च. 3448. 1. A. प्रकारौ, BD. प्रकारः for प्रधारौ; 2. A. समाववनायः स्वतिक्रमः, B. पवनास्त्वतिक्रमः, C. समौ अवनाकस्तु कान्तिमः for समाववनायस्त्वतिक्रमः. 3449. 1. ABCD. °ऽप्यर्थनं for °ऽप्यर्तनं. 3451. 1. A. भ्रेषोऽधःपतने for भ्रेषोऽधःपतने. 3453. 1. B. धूते. for धूते; 2. A. दरोदरः for दरोदरः; 3. BD. शोणे for शाणे. 3454. 1. After 1. 3454. AC. read :-विधाय तक्षयते यत्र काष्ठे काष्ठं स उद्धनः । 3457. 1. BD. धूप for यूप; 2. B. मासिका, D. मासिका for मालिका.

- कालिका मेघसंघाते 'मधुव्यूहे मधूलिका ।
 कुटी गृहे वटी पाशे घटी नाड्यां पुटी पुटे ।
 यात्रा प्रवर्तने ध्वान्ते तमिस्रा 'संस्थितिर्भृतौ ।
 स्यात् स्तम्बघ्नः स्तम्बघनः स्तम्बो येन निहन्यते ।
 हेलिरालिङ्गनेऽप्यङ्गपालिर्नाली तु मानके ।
 परिसर्या परीसार' उपेक्षा प्रतिजागरः^१ ।
 उपशायविशायौ द्वौ पर्यायौ' शयनार्थकौ ।
 विस्तारो विग्रहो 'व्यासः स तु शब्दस्य विस्तरः ।
 इज्यायामपि' दीक्षा स्यात् प्रतीक्षा 'प्रतिपालनम् ।
 वित्तत्यागे व्ययः स्त्री तु जागर्या जागरा द्वयोः ।
 स्यादाश्रय उपग्नोऽथ डमरो' डिम्बविप्लवौ^२ ।
 स्यादुत्कारो निकारश्च धान्यस्योत्क्षेपणार्थके ।
 विलक्षणं तु शून्यार्थे प्रसूतिः प्रसवः स्रवः^३ ।
 ज्यानिर्जीर्णौ क्षये हानिर्जामिस्तु कुलयोषिति ।
 तीर्णिस्तु तरणे चूर्णिर्ग्रन्थे चूर्णिः कपर्दके ।

3458. I. A. मधुव्यो हेमधूलिका, C. मधुव्यूहे मधू° for 3458b.
 3460. I. D. संसृतिः for संस्थितिः. 3463. I. A. परिसारः प्रेक्षाश्च
 for परीसार उपेक्षा; 2. B. जागरम् for जागरः. 3464. I. BCD.
 पर्याय for पर्यायौ. 3465. I. A. °ऽप्यासः for व्यासः. 3466. I.
 A. om. II. 3466—3702. and says that these lines are
 missing in the original (māṭṛkā)ms. ("मातृकलो तोभैयो
 आकुमोदल् तोबै अरुपर्यंत लेदु"); 2. B. परि for प्रति. 3468. C.
 डमरौ डिम्भ° for डमरो डिम्ब°; 2. B. विप्रवौ for विप्लवौ. 3470.
 I. CD. स्रवः for स्रवः.

- 3475 निष्ठीवस्तु द्वयोर्निष्ठीवननिष्ठेवने तथा' ।
 निष्ठ्यूतिरथ जीवे स्याज्जीवा संधा प्रतिश्रवे' ।
 संवाहनं मर्दनं स्यात् खन्या तु खलसंहतिः ।
 आपूपिकं शाष्कुलिकमित्याद्यं 'भूम्यचेतसाम् ।
 ग्रामता जनता गव्या धूम्या पाश्या सहायता' ।
 माणव्यं बन्धुता' च स्युर्ग्रामादीनां कदम्बके ।
 हल्या हलानां ब्राह्मण्यवाडव्ये तु द्विजन्मनाम् ।
 3480 पृष्ठानां 'पर्शुकानां च 'पृष्ठ्यं पार्श्वं कदम्बके ।
 मानुष्यकं मनुष्याणां खलानां खलिनीति च ।
 क्रमात् साहस्रकारीषवार्मणार्थवर्णानि तु ।
 सहस्राणां करीषाणां स्युर्वर्मार्थवर्णां गणे ।
 स्फुरणे स्यात् स्फुरस्फारौ द्वयोः पारिः' सृणोर्गुणे ।
 इति ॥ वत्सकुलवामनभट्टवाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 संकीर्णाध्यायश्चतुर्विंशः ॥

3473. I. C. समे for तथा. 3474. I. C. प्रतिश्रवे for प्रतिश्रवै.
 3476. I. C. भूमि for भूम्य°. 3477. I. D. सहायिता for
 सहायता. 3478. I. C. बन्धुतायाः for बन्धुता च. 3480. I. C.
 पार्श्वकानां for पर्शुकानां; 2. B. पार्श्व्यं पृष्ठ्यं, C. पृष्ठ्यं पार्श्व्यं D. पार्श्व
 पृष्ठ्यं for पृष्ठ्यं पार्श्व्यं. 3484. I. B. पारिस्पृणी, CD. परिस्पृणिः
 for पारिः सृणेः. ॥ BCD. om. वत्सकुलवामनभट्टवाणविरचिते

२५

उक्तशेषाध्यायः

- 3485 पूर्वाध्यायेषु यः शेषोऽभिहितेषु स उच्यते ।
 अन्येषु 'नामशास्त्रेषु प्रयोगानुपलक्ष्य हि ।
 विश्वात्मा प्राणदः शंभुर्द्रुहिणश्च सनातनः ।
 मुञ्जकेशो मुररिपुः 'पुराणपुरुषोऽजितः' ।
 अग्निदः पूर्वगीर्वेदः स्यादकृत्रिमगीरपि ।
- 3490 शक्तिः श्रीः शूर्पकारातिरिक्षुधन्वा च 'हृच्छयः ।
 जलंधररिपुर्देवो 'डिण्डीशः 'पांसुचन्दनः ।
 खट्वाङ्गी पश्यदलिकः 'पाण्डुराङ्गो भगाच्चिह्न ।
 चण्डमुण्डा' तु चामुण्डा कर्णमोटी कपालिनी' ।
 चर्चिका 'चर्ममुण्डाथ वाराही 'पञ्चमी समे ।
- 3495 विनायकस्तु बुद्धः स्याद्विहंस'स्त्रिकालटक्
 गौरेयो बर्हवासाः' स्यान्मघवा'नहिशासनः ।

3486. 1. C. वेद for नाम. 3488. 1. B. C. पुराणः for पुराण°;
 2. C. °उच्युतः for °ऽजितः. 3490. 1. C. हृच्छयः for हृच्छयः.
 3491. 1. C. डिण्डीशः for डिण्डीशः; 2. B. पाण्डुचन्दनः D.
 पाण्डुचन्दनः for पांसुचन्दनः. 3492. 1. C. पाण्डुरा° for पाण्डुरा°.
 3493. 1. B. चण्डमुण्डी for चण्डमुण्डा; 2. B. °मोटी तु पालिनी for
 °मोटी कपालिनी. 3494. 1. B. चण्डमुण्डा for चर्ममुण्डा; 2. B.
 पञ्चमे for पञ्चमी. 3495. 1. C. ऋषिस्त्वङ्ग°, BD. °ऋषिः सिंहः
 for ऋषिर्हंसः. 3496. 1. B. °बाहः, D. बाहः for बासाः; 2. C.
 मघवा महि for मघवानहि°.

भूरिश्रवाश्चित्ररथो 'वृषणाश्चस्तदवति ।

सूर्यभ्राता सुरगजो व्याधामः शतधारकम् ।

बहुलोऽग्निर्वसुज्योतिर्जठरामिस्तु हृच्छयः ।

3500

भलका' तु महाज्वाला समुद्राग्निरबिन्धनः ।

धर्मः' प्रजान्तको दण्डी जीवितेशो महाभिषक् ।

नरकाः शन्मली पूतिर्मृत्तिकः संप्रतापनः ।

असिपत्रवनाद्याश्च नरकाः प्रायशो नरि ।

रक्तग्राहा निशिचरा 'विधुराः क्रीकसात्मजाः

3505

प्रत्यगाशापतिस्त्वम्बुकान्तारो जलदैवतम् ।

न'भःप्रवहणो वायुर्नभोजन्मा महाबलः ।

भञ्ज्भावातः सष्टष्टिः स्याद्यौतिकः स्वेदचूषकः' ।

सितोदरो 'रत्नहस्तो धनी कैलासनायकः ।

अव्यये तु यु नक्षत्रपथः सुरपथश्च सः ।

3510

दिनप्रणीर्दग्ध्यक्षो' हरिच्छन्दस्तुरंगमः ।

क्षपाकरः सुधासूतिर्निशाकेतुः पुनर्युवा ।

समुद्रनवनीतं च भौमे प्रव्यालकर्षकौ ।

दीदिविर्देवमन्त्री स्यात्तिर्यग्गामी तु भार्गवः ।

शनिः स्थिरगतिः कोणो मार्ताण्डिर्युगवर्तकः ।

3497. I. C. वृषणाश्चस्तद° BD, वृषणाश्चस्तद° for वृषणाश्चस्तद°.

3500. I. B. भलका, A. भलका, D. जलका for भलका. 3501.

C. यमः for धर्मः. 3504. I. BD. विधुराः for विधुराः. 3506. I.

BD. नभाः for नभः. 3507. I. BD. चूषकः for चूषकः. 3508. I.

BD. रक्त for रत्न. 3510. I. B. मृगाध्यक्षः for दृगाध्यक्षः.

3515

राहुस्तु ग्रहकल्लोलः केतवः शिखिनः समाः ।
 समे नक्षत्रधिष्ये द्वे दाक्षायणोऽश्विनीमुखाः ।
 जाया त्वसिक्नी दक्षस्य दाक्षायणोऽस्य कन्यकाः ।
 कृष्णद्वैपायनः कृष्णो व्यासः सत्यवतीसुतः ।
 स्याद् बादरायणिः पाराशर्योऽस्य तनयः शुक्रः ।

3520

घातापिदमनोजगस्त्यो ध्रुव उत्तानपादजः ।
 कण्वकौण्डिन्यशाण्डिन्यमौद्रन्यात्रेयभार्गवाः ।
 काश्यपाङ्गिरसौर्वाजगार्ग्यहारीतगौतमाः ।
 वासिष्ठ'शाठमर्षणवाधूलागस्त्यदैवलाः' ।
 कौत्साष्टिषेणचात्सारवैश्वामित्राघमर्षणाः ।

3525

अमी तु कण्वमुख्यानां गोत्रापत्यार्थवाचिनः ।
 दिवोदासः 'परुच्छेपी नोधा मेधाति'थीश्वरौ ।
 सत्यश्रवाः सप्तवह्निः 'प्रियमेधः' 'प्रतर्दनः' ।
 श्येनो मेध्यातिथिः शंयुः 'प्रगाथः शकटायनः ।
 ब्रह्मातिथिर्वीतहव्य' [ऋष्यशृङ्गो] वृषाकपिः ।

3530

न'भःप्रभेदनो 'बभ्रुर्मूर्धन्वान् कवषः प्रथः' ।
 देवा'तिथिर्हरिमन्तस्त्रसदस्युः शिरिम्बिठः ।

3523. 1. CD. शठ for शाठ; 2. C. दैवपाः for दैवलाः 3526. 1. B. परि for परु; BD. °तिथिश्च तौ for °तिथीश्वरौ. 3527 1. B. इत्यादावृग्वेदगर्षयः; D. इत्याद्यृग्वेदगर्षयः for 3527b. 2. C. प्रमर्दनः for प्रतर्दनः; 3. BD. delete II. 3528-3552; 3528 1. C. प्रगाथः for प्रगाथः. 3529. 1. C. विष्टिहव्यः ऋषिषेणः for वीतहव्य ऋष्यशृङ्गः. 3530. 1. C. नागः for नभः; 2. C. बभ्रौ for बभ्रुः; 3. C. पथिः for प्रथः. 3531. 1. C. दोपाति हरति for 3531a.

- द्युताननाभनेदिष्टौ रक्षोहा यच्चमनाशनः ।
 हिरण्यगर्भो वत्स'प्रिरुर्ध्वसद्वा बृहन्मतिः ।
 ऊर्ध्वग्रावा' हविर्धानः सप्तिरुर्ध्वन[1]भाः कतः ।
 3535 द्यु'म्नीको व्याघ्रपाद् द्रोणस्त'पुर्मूर्धा करि'कृतः ।
 उरुचक्रिः कुरुसुतिविप्रज्जृतिरिरिम्बिठिः' ।
 वरतन्तुविप्रबन्धु'ध्रुवः कुन्मलबर्हिषः ।
 जरत्कर्णो [जा]मदग्निः' प्रस्कण्वः' पावको' भृगुः ।
 विश्वावसुः सत्यधृतिः शैरीषिस्त्रिशिरा' उलः ।
 3540 ऋषभः सौ[भ]रिविंश्वमना--आर्थव[णः]- --' ।
 --[अभि]तपा यज्ञो वातज्जृतिः सदापृणः' ।
 नारायणः [शि]खण्डिन्यौ पूरुः कुत्सो बृहद्दि[वः]' ।
 दृ'व्हच्युतोऽग्नीगुर्विष्णुरग्नियूप' उरुक्षयः ।
 सिन्धुक्षिदनिलो बि[भ्राट्] कृष्णो बिन्दुरनानतः ।
 3545 अमहीयुर्दीर्घतमा 'मारीचांहोमुचौ लुशः ।

3533. 1. C. वत्सप्रीरुद्धसत्मा for वत्सप्रिरुर्ध्वसद्वा. 3534 1. C. ऊर्ध्वग्राहो for ऊर्ध्वग्रावा. 3535 1. C. द्युमनी for द्युम्नीकः; 2. C. त्रपुमूर्धा for तपुर्मूर्धा; 3. C. करीकृतः for करिकृतः. 3536. 1. C. विप्रसूतिरिरिम्मदः for 3536b. 3537. 1. C. विप्रतन्तुः for विप्रबन्धुः. 3538 1. C. जाग्रत्कर्ण'...मरग्निः for 3538a; 2. C. प्रस्कन्नः for प्रस्कण्वः; 3. C. प्रवतः for पावकः 3539 1. C. त्रिशिखा उलः for त्रिशिरा उलः. 3540. 1. C. ऋभसौरिविंश्वमना...अथर्वा...for 1. 3540. 3541. 1. C. सत्यजूर्तिः सदापृणः for 3541b. 3542. C. नारायणः खण्डिको...पुरुकुत्सो' बृहद्दि... for 1. 3542. 3543. 1. C. दृढ for दृव्ह; 2. C. अग्निरूपः for अग्नियूपः. 3545. 1. C. मरीकांहोमुचालुशः for 3545b.

- मन्युदेवापिकर्णश्रुद्ररुणा मथितः सुदाः^१ ।
 कक्षीवन्मुष्क^२व^३चक्षु^४विश्वकर्मदुवस्यवः ।
 सोमाहुतिश्चित्रमहा वसुकृद्रुणो द्वितः^५ ।
 वत्रि^६र्वसु^७श्रुतो मित्रो विश्वसामा सुतंभरः ।
 3550 माध्यंदिनिः सारि^८सृको विश्वको विश्वचर्षणिः ।
 विवस्वान् सप्तगुः केतुः ^९गोषूक्तयज्ञाबुपस्तुतः ।
 अर्चनाना ^{१०}पूतदक्ष एकद्युश्च महर्षयः ।
 सत्त्वं राजस्तमोऽस्पृष्टं मनः ^{११}करणमिन्द्रियम् ।
 ज्ञाने तु विचिः संविचिः प्रतिभा ज्ञानगौरवम् ।
 3555 शिल्पज्ञाने तु विज्ञानं चित्ताभोगो मनस्क्रिया ।
 मिथ्यादृष्टिस्तु^{१२} नास्तिक्यं विवेकः पृथगात्मता ।
 स्यात् पृथग्दृष्टिरध्यात्मज्ञानं ध्यानं तु चिन्तनम्^{१३} ।
 क्लेशो^{१४}ऽविद्यास्मितादिः स्याद्विपाको भवितव्यता ।
 प्रत्यापत्तिः पुनः प्राप्तिर्ज्ञात्वारम्भ उपक्रमः ।
 3560 ब्रह्मास्यं^{१५} तु पातालं सरन्ध्रे सुषिरं त्रिषु ।

3546. C. मन्युदेवापिकर्णश्रुदिरुणामधिसुस्रुवः for I. 3546. 3547. C. कक्षीवान्मुष्कवत्...विश्वकर्मदुवस्यवः for I. 3547. 3548. C. द्विजः for द्वितः. 3550. I. C. सारस्तुवो विश्वहा for सारिसृको विश्वकः. 3551. I. C. गौष्कर्तागौ for गोषूक्तयज्ञौ. 3552. I. C. पूतदक्षि (क्षी) एकद्युमहर्षयः for पूतदक्ष एकद्युश्च महर्षयः. I. 3553. I. C. कारणम् for करणम्. 3556. I. C. °दृष्टिर्नास्तिकता for °दृष्टिस्तु नास्तिक्यं. 3557. I. B. om. I. 3557. 3558. I. C. क्लेशोऽविद्यासितादि स्यात् for 3558a. 3560. I. BD. ब्रह्मास्यं for ब्रह्मास्यं.

- तमिस्रे तु तमिस्रा स्त्री नागी' तु स्थूलपन्नगी' ।
 दर्वी' फणं गरः च्वेलः स्यात्तु काकोदरोरगी' ।
 काकोदरी भुजङ्गी च व्याली विषधरापि च ।
 कथाप्रसङ्गस्तु विषवैद्ये स्यात्तन्त्रमौषधम् ।
- 3565 नदराजः सिन्धुराजो यादोनाथ इरा जलम् ।
 विषं च कर्षूः कुल्यायां जलशूकस्तु शैवलम् ।
 समुद्रकूले मर्यादा स्यात् स्रवे 'तल्पमद्य(द्व?)योः ।
 सारणस्त्वल्पकुल्यायां जलयादो जलद्विपः ।
 कुम्भिनी रत्नगर्भाब्धिनेमिरम्बुधिमेखला ।
- 3570 कृष्णमृतकृष्णभूमः' स्यात् 'पाण्डुभूमस्तु पाण्डुमृत ।
 रोदस्तु रोदसी गङ्गा' रुमा विश्वं जगत्समे
 द्रोणिस्तु शिलयोः' संधी रोहणो रत्नभूधरः ।
 दन्तकास्तु बहिस्तिर्यक्पाषाणाः पतिता गिरेः ।
 बोधिद्रुमे तु श्रीवृक्षः पलाशः' स्यात्त्रिपर्णकः ।
- 3575 समानौ बिल्वमङ्गल्यौ मातुलुङ्गे तु लुङ्गकः ।
 देविकायां महाशुक्ला दूष्याङ्गी' मधुकुट्टी ।

3561. 1. B. नाशी for नागी; 2. BD. पन्नगः for पन्नगी. 3562. 1. C. दर्विः for दर्वीः; 2. BD. 'दरी गरी for दरोरगी. 3567. 1. C. तल्पमभ्ययोः for तल्पमद्वयोः. 3570. 1. C. कृष्णभूमिः for कृष्णभूमः; 2. C. पाण्डुभूमिः fo पाण्डुभूमः. 3571. 1. C. कुङ्गा for गङ्गा. 3572. C. शिवयोः for शिलयोः. 3574. C. पालाशः for पलाशः. 3576. 1. C. पुष्याङ्गी for दूष्याङ्गी.

नारङ्गे' तु^२ त्वङ्ग(कसु?)गन्ध एलकं^३ च वरामुकः^४ ।

रोहितो रोहिषो रोही रक्तो रोहितकोऽपि च ।

बाणोऽर्जुने' ^१प्रियाले तु प्रियकश्च^३ मधुस्रवः ।

3580

मदने 'वामनेच्चाकुविषपुष्प' फणीरसाः ।

कण्टकी गरलः' मृक्षे कपिला गिरिलक्षणा ।

गुग्गुलुः कालनिर्यासो देवधूपो महेश्वरः ।

श्रीमान् स्निग्धः सर्वसहः 'श्लेष्ठी कामो हरप्रियः ।

जटायुरथ' भावज्ञा बला^२ वृन्ताथ भूर्जके ।

3585

चर्मी' च भूर्जपत्रश्च^३ धूर्तो मदनदुर्दुरौ^४ ।

पुलकप्रावृषेण्यौ तु कदम्बः प्रियकश्च सः ।

पूगावली' तु कुहली^२ बदरी तु तिरीटिका^३ ।

करमर्दो वशश्चोलः कृष्णपाकफलैः पदैः ।

व्यस्तैः समस्तैर्धूमैश्च पुंसि पञ्चदशाभिधाः ।

3590

हरणः' शीतलः कान्तः कमनीयश्च चम्पके ।

3577. B. सारङ्गे, C.—रङ्गः for नारङ्गे; 2. C. स्यात् क्रतुत्वङ्ग for तु त्वङ्गगन्धः; 3. C. लवङ्गश्च for एलकं च; 4. C. वरालकः for वराम्लकः.
3579. 1. BD. °सर्जने for ऽर्जुने; 2. C. प्रियालो वै तुङ्गद्रश्च for प्रियाले तु प्रियकश्च; 3. BD. प्रियकं च for प्रियकश्च. 3580. 1. C. चमठ—कु for वामनेच्चाकु; 2. BD. पुच्छ for पुष्प. 3581. 1. B. गरले for गरलः. 3583. 1. B. श्लेषिका मोहनप्रियः, C. ज्येषिका मोहनप्रियः for 3583b. 3584. 1. C. जटायुधा च for जटायुरथ; 2. BD. जला वृन्ता च for बला वृन्ताथ. 3585. 1. B. चर्म, D. वसु for चर्मी; 2. B. पत्रं च for पत्रश्च; 3. D. दुर्दुरौ for दुर्दुरौ. 3587. 1. CD. पूगपाली for पूगावली; 2. C. कुलली for कुहली; 3. D. कृतिरीटिका for तु तिरीटिका. 3590. 1. C. भरणः D. करणः for हरणः.

- चण्डालस्तु^१ कुबेराची कृष्णवृन्ता फलेरुहा ।
 स्याच्छाल्मली तूलफला शबरी^२ श्लक्ष्णपत्रिका ।
 कार्पासस्तु पिचव्यः^३ स्याद् भारद्वाजस्तु कुष्ठनुत्^४ ।
 भाग्यं विषघ्नी कुष्ठारव्या पद्मा च ब्रह्मदण्डिका ।
 3595 दण्डोत्पले सहा देवा तलप्रोटे^५ प्रमेहनुत् ।
 मृण्ड्यां तु मृण्डिता मृण्डा श्रमणिः श्रमणी बुधा ।
 अस्थिमांसोऽस्थिसंघातोऽप्यस्थिसंनहनोऽपि सः ।
 सुदर्शनायां चक्राङ्गी^६ 'दध्याली' वृषपर्ययि ।
 कलम्ब्यां शतपर्वा स्यात् कलम्बूर्वायसी वसा ।
 3600 निद्रालुस्तु शिवः शान्तः स्वस्तिकस्तु निषण्णकः ।
 अगस्त्यः^७ 'शुकनासोऽथ महेन्द्री तु^८ बृहत्फला ।
 सुगन्ध्यल्पफला मोचा साष्टी^९ काष्ठी^{१०} कदल्यपि ।
 आमलक्यां षडस्रा^{११} स्याच्छुक्रपुष्पा^{१२} हरीतकी ।
 मुद्गरो मदयन्ती^{१३} च गवाची मुक्तबन्धना ।
 3605 मल्लिकायां 'वरारोहा गोधामल्ल्यां तु सेवनी ।

3591. B चाण्डालस्तु for चण्डालस्तु. 3592. I. C. शुक्त for श्लक्ष्ण.
 3593. I. C. पिचस्यः for पिचव्यः; 2. BD. कुष्ठनुत् for कुष्ठनुत्.
 3595. I. BD. तलपोटे for तलप्रोटे. 3598. I. C. दध्याली for
 दध्याली; 2. BD. वृक्ष for वृष. 3601. I. B. om. I. 3601; 2. C.
 चक्र for शुक; 3. C महत् for बृहत्. 3602. I. B साष्टी for
 साष्टी; 2. B. कार्षी, D. काषी, C. काली for काष्ठी. 3603. I. C.
 षडर्का for षडस्रा; 2. BD. सृष्टा for पुष्पा. 3604. I. BD. दमयन्ती
 for मदयन्ती. 3605. I. C. वचोहोऽथ गोधामल्यं for वरारोहा
 गोधामल्ल्यां.

- शिवमल्ली काकनासा चकपुष्पः^१ शिवप्रियः^२ ।
 वसुहृदोऽथ तगरौ^३ नन्दावर्तो नभोज्ञः^४ ।
 श्वापदा हिंस्रपशवः सिंहः पारीन्द्र इत्यपि ।
 व्याघ्रो^५ वरोत्कटस्तुल्यौ वराहस्तु बहुव्रजः ।
 3610 वृकधूर्तस्तु भल्लूको भल्लाटो दीर्घरोमकः ।
 अथ खड्गी गणोत्साहो महिषस्तु रजस्वलः ।
 हेरम्बः कृष्णशृङ्गश्च मृगस्तु वलनो लिगुः ।
 वारणः पेचकी^६ कुम्भी मदवाही महामृगः ।
 भद्रा^७ मन्दा मृगाश्चेति त्रिविधा गजजातयः ।
 3615 अर्वती च प्रसस्तुल्ये रक्तदृष्टिस्तु कोकिलः ।
 कालज्ञः कृकवाकुः स्याच्चिरजीवी तु वायसः ।
 निशाटनी^८ मातृवाहा^९ मुखविष्ठाजिनच्छदा ।
 शारिकायां तु गौराङ्गी शलभी कलहाकुला ।
 विनीताङ्गो^{१०} दीर्घगलः^{११} प्रचलाकी तु चन्द्रकी^{१२} ।
 3620 कपिञ्जलो वज्रुलः स्यात् पिङ्गला ऋषिरित्यपि ।

3605. 1. BD. पुष्पा for पुष्पः; 2. BD. प्रिया for प्रियः. 3607.
 1. BD. तरगः for तगरः; 2. C. नभोगणः for नभोज्ञः. 3609. 1.
 B. व्याघ्रोत्परोत्कटः for व्याघ्रो वरोत्कटः. 3613. 1. B. पेचनः, D.
 पेचकः for पेचकी. 3614. 1. BC. भद्रमन्दा for भद्रा मन्दा. 3617.
 1. C. निशाटिनी for निशाटनी; 2. D. मातृवाहः for मातृवाहा.
 3619. 1. BC. नवीताङ्गः, D. निवीताङ्गः for विनीताङ्गः; 2. C.
 दीर्घदलः for दीर्घगलः; 3. BD. चन्द्रिका for चन्द्रकी.

- स्यात् साकेतमयोध्यायां काशी वाराणसी समे ।
 स्याद् द्वारका द्वारवती 'कान्यकुब्जं महोदयः' ।
 महोदयं 'कन्यकुब्जं माहिष्मत्यां वृकस्थली ।
 देवकोटिः कोटिवर्षं काकन्दी' वारणावतम् ।
 3625 अवन्ती' स्यात्तक्षशिला स्यात्तु केशं^२ कुशस्थलम् ।
 स्थानीयं तु महाग्रामे' ग्रामार्धे^२ खेटमस्त्रियाम् ।
 ब्रह्मस्थली' वास्तुमध्यं 'संदंशो वास्तुकोणभूः ।
 ग्रान्तरं' ग्रामयोर्मध्यं ग्रामसीमोपशन्यकम् ।
 घण्टापथः संसरणं समे वयुनवर्त्मनी ।
 3630 उपरथ्या दर्शनी स्याद् घण्टामार्गे तु निष्करः ।
 समानौ दुर्गकोटौ द्वाविन्द्रकोशे' मतङ्गकः ।
 मालिका स्त्री बेरमभेदे निर्युहे मत्तवारणम्' ।
 वीणा घोषवती सा तु गणेशस्य प्रभावती ।
 विश्ववसोस्तु' बृहती तुम्बुरोस्तु कलावती ।
 3635 महती नारदस्य स्यात् सरस्वत्यास्तु कच्छपी ।
 स्युर्नाटकं प्रकरणं भाणः प्रहसनं डिमः ।
 व्यायोगः समवाकारौ वीथ्यङ्केहामृगा इति ।

3622. 1. BD. कन्या for कान्य; 2. C. महोदयं for महोदयः. 3623.
 1. BD. कान्य for कन्य. 3624. 1. C. काकदा for काकन्दी.
 3625. 1. B. अवन्तिः for अवन्ती; 2. BD. कोशं for केशं. 3626.
 1. BD. ग्रामः for ग्रामे; 2. B. ग्रामार्धे, D. ग्रामास्ते for ग्रामार्धे.
 3627. 1. C. बृहत्स्थली for ब्रह्मस्थली; 2. BD. संदेशः for संदंशः.
 3628. 1. C. प्रापेयं for ग्रान्तरं. 2. BC. मध्ये for मध्यं. 3631.
 1. BD. कोशः for कोशे.

- रूपकाणि दशैतानि वंशो^१ वंश्यथ^२ खुङ्कणी ।
 किंनरी काण्डवीणा च कुवीणा सारिका च सा ।
 3640 चण्डालिका तु कण्डोलवीणा चण्डालवल्लकी ।
 भारती सात्त्वती चैव कैशिक्यारभटीत्यमूः^३ ।
 चतस्रो वृत्तयो^४ नान्दीकरा^५ नान्द्याश्च पाठकाः ।
 रसवागङ्गभावाद्यैः शास्त्रोक्तैः रूपकाश्रयम्^६ ।
 नृत्तमाभ्यन्तरं नाम कालिका^७ तु विवर्णिका^८ ।
 3645 रोमाश्च उल्लूकसनं^९ वीक्षणं तु निभालनम् ।
 स्याददृष्टिरसौम्येऽच्छिण पार्श्वेक्षा तु प्रलोकितम् ।
 उल्लोकनं^{१०} तूपरिष्ठात् पृष्ठतस्त्ववलोकनम् ।
 उन्मीलनं स्यादुन्मेषो निमेषस्तु निमीलनम् ।
 भ्रूकुटिर्भ्रूकुटिः^{११} सारी रेचितं^{१२} त्वल्प(त्वेक?)या भ्रुवा ।
 3650 निकुञ्चितशिरोग्रीवमदृहासो महाहसः ।
 सोत्प्रास^{१३} मान्छुरितकं प्रलयोऽस्पन्दनस्थितिः ।
 जञ्जभा^{१४} मुखभेदे स्यात् तालिका^{१५} तु वितालिका ।

3638. 1. C. वंश्यः for वंशः; 2. BD. वंशी तु for वंश्यथ. 3641.

1. B. ह्यमूः for °त्यमूः. 3642. 1. BD. रीतयः for वृत्तयः; 2. C.

नान्दीकराः for नान्दीकराः. 3643. 1. C. रूपकं श्रियः, D. रूपकात्र-

यम् for रूपकाश्रयम्. 3644. 1. C. मालिका for कालिका; 2. D.

विकण्ठिका for विवर्णिका. 3645. 1. C. उन्मूकसरं for उल्लूकसनं.

3647. 1. A. उल्लूकनं for उल्लोकनं. 3649. 1. B. भ्रूकुटिर्भ्रूकुटिः

सारिः for 3649a; 2. C. रोचितं for रेचितं. 3651. 1. C.

सोत्प्राशम् for सोत्प्रासम्. 3652. 1. C. — जृम्भा for जञ्जभा; 2.

BD. कालिका for तालिका.

3655

ज'यादञ्जमुभे^२ स्यातामव्यये मोहनं रतम् ।
 विवाहो नन्दनो^१ वसा पतिः स्त्री संततिः सुतः ।
 कटीरः^४ कटिरारोहः^२ 'श्रोणि'रासा^५ तु सीवनी^५ ।
 वत्तोरुहावुरसिजौ भगस्मरगृहे समे ।

3660

समौ करङ्ककङ्कालौ पृष्ठग्रन्थौ गडुः पुमान् ।
 ध्वजे नालं च मेढू^१ स्यात् 'कुरला'श्चूर्णकुन्तलाः ।
 पर्यस्तिका^१ तु पर्यङ्के 'तस्मिन्नेवावसक्थिका ।
 गौणिका^१ स्यात् पुटकुटी^२ तस्यां गुणलयिन्यपि^३
 स्याद्वेत्रासनमासन्दी^१ गृहस्थो गृहमेधिनि ।
 मारिः स्त्री मारको रोगः^१ केशघ्नस्त्व'न्द्रलुप्तकः ।
 मीमांसको जैमिनेयो वेदान्ती ब्रह्मवादिनि ।
 वैशेषिकः स्यादौलूक्यः सौगतः शून्यवादिनि ।
 नैयायिकस्त्वाचक्षपादो बार्हस्पत्यस्तु नास्तिकः ।
 पारिषद्याः पार्षदाः स्युः सभ्या 'याज्ञात्ववायसी^२ ।

3665

3653. 1. C. जायायां दमितं यः स्यात् for 3653a; 2. B. उद् (त?) for उभे. 3654. 1. C. रन्दरः for नन्दनः. 3655. 1. C. कटिरः for कटीरः; 2. C. 'रारोहौ for 'रारोहः; 3. CD. श्रोणी for श्रोणि; 4. C. नासा for रासा; 5. BD. पीवनी for सीवनी. 3658. 1. BD. मेढः for मेढू; 2. BD. कुरणाः for कुरलाः. 3659. 1. BD. पर्याप्तिका for पर्यस्तिका; 1. B. तस्मिन्नेवाववत्थिका; C. तस्मिन्नेवास— D. तस्मिन्नेवावथिका for 3659b. 3660. 1. BD. गोणिका for गौणिका; BD. कटी for कुटी; 3. BD. तस्याङ्गुलिलयिन्यपि for 3660b. 3661. 1. B. आसन्दी for आसन्दी. 3662. 1. BD. रोहः for रोगः; 2. B. केशवः for केशघ्नः. 3666. 1. C. पारिषद्यः सभ्यायां ज्ञात्ववायसी for 3666; 2. B. यज्ञो for याज्ञा.

- ३६७० स्यात् पारिरक्तिको^१ भिक्षुरभ्युत्थानं तु गौरवम् ।
 पञ्चार्थिकः^२ पाशुपतो वैष्णवः पाञ्चरात्रिकः ।
 कौलस्त्वान्वयिको^३ योगी कापालिकमहाव्रतौ ।
 सत्यव्रतो हरिश्चन्द्रः ककुत्स्थस्तु^४ पुरंजयः ।
 अर्जुनः कार्तवीर्यः^५ स्यात् पृथुर्वैन्य उभौ समौ ।
 निषधस्तु नलो^६स्थ स्याज्जनको मिथिलाधिपः ।
 हनुमानाञ्जनेयश्च हनुमान्मारुतात्मजः ।
 ३६७५ सुग्रीवः कपिराट् तुल्यौ द्वौ जटायु^७जटायुषौ ।
 अजातशत्रुः शल्यारिर्धर्मयुत्रो युधिष्ठिरः ।
 गुणो वायुसुतो भीमो भीमसीनो वृकोदरः ।
 अर्जुनः फल्गुनो जिष्णुः सव्यसाची धनंजयः ।
 कृष्णः किरीटी वीभत्सुः कर्णशत्रुः कपिध्वजः ।
 गाण्डीवी विजयः श्वेतवाहो मध्यमपाण्डवः ।
 ३६८० पाञ्चाली द्रौपदी कृष्णा याज्ञसेनी च पार्षती ।
 सौवस्तिकः पुरोधाः स्याद्गणकादेशकौ^८ समौ ।
 कौशलिकं^९ प्राभृतकं संघर्षः स्पर्धया समः ।
 अपर्यालोचितारम्भे^{१०} रभसो रभसाव्ययम् ।

३६६७. १. C. पारिरक्तिकः for पारिरक्तिकः. ३६६८. १. BD. पाञ्चालिकः for पञ्चार्थिकः. ३६६९. १. C. कालस्त्वान्वयिकः for कौलस्त्वान्वयिकः. ३६७०. १. BD. काकुत्स्थस्तु for ककुत्स्थस्तु. ३६७१. १. D. कार्तवीर्यश्च for कार्तवीर्यः स्यात्. ३६७४. १. C. जटायुश्च जटायुषः for ३६७. b. ३६८१. १. C. गणिकादेशिकौ for गणकादेशकौ. ३६८२. १. B कौशलिकः for कौशलिकं. ३६८३. १. BD. °रम्भैः for °रम्भे.

- उत्कोचः पुंसि लम्बा' स्त्री सेनार्थे दण्ड इत्ययम् ।
 3685 वृद्धयाजीवो^१ द्वैगुणिको भक्तं क्रूरमिमे समे ।
 शामितामृकदुग्धार्द्रा पक्का^१ खण्डे^२ घृतोत्तरे ।
 संधापोतं^१ युता चूर्णैः^१ खण्डैलामरिचार्द्रकैः^२ ।
 क्षीराढ्यः^१ शामितापिण्डो^२ घृतपूरो घृतशृतः ।
 फेनकः शामिता^१ शुक्ला घृतपक्का^२ सशर्करा ।
 3690 स्त्रियां तु शङ्कुली पिष्टगुडतैलतिलैः^१ कृता ।
 सतीनकस्तु सातीनः समानुद्दालकोद्रवौ ।
 समौ तु^१ वल्लनिष्पावौ राजिका राजसर्षपः ।
 व्यञ्जनं^१ शृङ्गिबेरेण संस्कृतं शार्ङ्गिबेगम् ।
 दाधिकं संस्कृतं दध्ना सार्षिणं^१ सार्षिषा तु यत् ।
 3695 भू^१मिभूकटकं^२ भृष्टं^२ भट्टिन्नं चादिमं^३ स्त्रियाम् ।
 लावणौदकिकं तत् स्यात् पक्वं यल्लवणोदकैः ।

3684. 1. BD. लाम्बा for लम्बा. 3685. 1. B. वृत्त्याजीवः, C. वृद्धयाजीवः for वृद्धयाजीवः. 3686. 1. C. कक्का for पक्का; 2. BD. कृतो^० for घृतो^०. 3687. 1. BD. संयायोऽयं for संधापोतं; 2. BD. मरिचावृकैः (तैः?) for मरिचार्द्रकैः 3688. 1. BD. क्षीराम्ने-शशामिता for क्षीराढ्यः शामिता; 2. BD. घृतपूरे for घृतपूरः. 3689. 1. BD. शामितः for शामिता; 2. BD. पकाल्पशर्करा for पक्का सशर्करा. 3690. 1. C. घृतैः for तिलैः. 3692. C. चय D. पल्ल for वल्ल. 3693. 1. C. व्यञ्जनं for व्यञ्जनं. 3694. 1. D. सार्षिणं for सार्षिणं. 3695. 1. B. भूमिभूकटकं, D. भूमिभूकुटकं for भूमिभू-कटकं; 2. C. भ्रष्टं for भृष्टं; 3. D. चादिमं for चादिमं.

- सुरुङ्गा' स्त्री पुमान् संधिर्व्यलीकं वञ्चनं समे ।
 अथ क्लीबे घटीयन्त्रं पादावर्तो'ऽनुघट्टकः ।
 जतुत्रपुविकारे तु जातुषं त्रापुषं त्रिषु ।
 3700 पादुकायां तु पादः स्त्री गल्लकः' पानभाजनम् ।
 संमुखीनस्त्वभिमुखः सुमुखस्तु प्रगल्भवाक् ।
 कृतकृत्यः कृतार्थः स्यात् समौ न्यक्षनिकृष्टकौ ।
 असम्मतः प्रणाययः स्याद्यस्तु स्वस्थानमास्थितः ।
 परान्' द्वेष्टि स गोष्ठश्च ईर्ष्यालुकुहनौ समौ ।
 3705 तीक्ष्णोपायेन योऽन्विच्छेत् स्यादायःशूलिकश्च सः ।
 उल्बणस्तूद्धतस्तु'न्यावात्मवद्वशिनौ समौ ।
 वल्गुहारी मनोहारी 'परिविष्टं तु वेष्टितम् ।
 बलाद्गृहीतमा'च्छिन्नं समे बहलपीवरे ।
 'प्रेक्षितं स्याद्विलुलितं शालिश्रेष्ठा'बुभौ समौ ।
 3710 परभागो गुणोत्कर्षे संदर्भो रचना न ना ।
 प्रणिपातः प्रणामः स्यादाक्षिण्यमनुकूलता ।
 कक्ष्या तुलायां कौसीद्यमालस्यं चयनं चयः ।

3697. 1. BD. सुरुहा for सुरुङ्गा. 3698. 1. C. °वर्तो' for °वर्तोऽनु°. 3700. 1. B. पल्लवकं, C. गल्लकं for गल्लकः. 3704. 1. BD. प्रजां for परान्. 3705. 1. BD. स तु स्यादायशूलिकः for 3705b. 3706. 1. C. तुल्यावामवच्छशिनौ for तुल्यावात्मवद्वशिनौ. 3707. 1. C. परिशिष्टं for परिविष्टं. 3708. 1. C. आच्छन्नं for आच्छिन्नं. 3709. 1. BD. प्रलुलितं for प्रेक्षितं; 2. C. श्रेष्ठौ समाबुभौ for श्रेष्ठाबुभौ समौ.

3715

परिनापस्तु दवथुरनुतापो 'विसूरिता ।
 सादोऽवसन्नता खेदः क्रीडनं तु विनोदनम् ।
 अर्थना तु धनाया स्यादीहनं चैष्टनं समे ।
 वितर्कस्तु विकल्पः स्यादत्यायानमतिक्रमः ।
 अथाशयः स्यादाकृतं^१ समे ग्रन्थनगुम्फने^२ ।
 काण्डस्तृतीयोऽनु^३क्रान्तः साङ्गोपाङ्गैः सविस्तरैः ।
 नृब्रह्मेक्षत्रविट्छूद्रैरध्यायैरिह चाष्टभिः ।
 विशेष्यनिम्नसंकीर्णसहितैः सोक्त^४शेषकैः ॥

3720

इति * वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 उक्तशेषाध्यायः ॐॐपञ्चविंशः ॥
 ॥ इति तृतीयः काण्डः ॐॐॐ समाप्तः ॥

— ॐ —

3713. 1. BD. विसूरिकां, C. विधूयत्रा for विसूरिता. 3717. 1. BD. अकृतं for आकृतं; 2 C. गुम्भने, D. कुम्भने for गुम्फने. 3718. 1. C. नृत्तान्तः for °ऽनुक्रान्तः. 3720. 1. B. स्वोक्त for सोक्त. ॐ BD. om. वत्सकुल. ॐॐ सप्तविंशः for पञ्चविंशः. ॐॐॐ Ms. C. from Mysore ends here with a note in Tamil saying that the ms. is incomplete ("inda nighaṇṭu mukiyavillai inda eṭṭile")

चतुर्थः काण्डः

२६

अनेकार्थाधिकारः

अथा'ध्यायैरनेकार्थाः प्रोच्यन्तेऽत्र यथोदितम् ।

कचिदेवैकलिङ्गाश्च नानालिङ्गा अपि कचित् ॥

ते तु द्वित्रिचतुःपञ्चवर्णात्मपदसंग्रहात् ।

अकरादिक्रमादा च हकारान्तात् प्रयोगिणः ।

3725

अजः पितामहे विष्णौ हरे छागे रघोः सुते ।

अर्थो धने शब्दवाच्ये शास्त्रे हेतौ प्रयोजने ।

निवृत्तौ याचने मोक्षे विषयव्यवहारयोः ।

वस्तुन्यथा च 'आधारे व्यवहारे कलिद्रुमे ।

घृतमेदे 'ग्लहे कर्षे शकटेऽप्यक्षमिन्द्रिये ।

3730

अट्टः 'पक्वौदने घातेऽतिशये क्षौमवेशमनि ।

3721. I. BD. before I. 3721 add:

शेषाद्रिनाम्ना विदुषोपनीत-

स्तूण्डीरखण्डादिहकेरलेषु ।

श्रीशब्दरत्नाकरनामधेयो

निघण्टुवर्योऽयमखण्डभूमा ।

ग्रन्थेऽस्मिन् क्षत्रियाध्यायपर्यन्तमतिसुन्दरम् ।

पञ्चाध्यायी ततः पञ्चादुत्तरोत्तरमाकुला ।

3728. I. A. आधार for आधारे. 3729. I. BD. व्यये for ग्लहे.

3730. I. B. प्रह्वोदने for पक्वौदने.

- अङ्गश्चिह्नान्तिकोरःसु भृङ्गवृश्चिकयोरलिः ।
 अर्कस्तु स्फटिके ज्येष्ठे वृक्षभेदे विवस्वति ।
 वर्धमानतिथिप्रायपक्षकीलकयोरणिः ।
 चन्द्रे धन्वन्तरौ शङ्खेऽप्यब्जोऽब्जं सरसीरुहे ।
 3735 अंशुर्मयूखे सूत्रादिसूत्तमांशे भासि भास्वति ।
 अणुः सूक्ष्मे व्रीहिभेदेऽप्यर्घोऽर्घ्यां 'प्रतिक्रिये ।
 अस्र आस्र उभौ 'क्लेशे क्लीवे तु रुधिराश्रुणोः ।
 अन्तोऽस्त्र्यवसिते ग्रान्ते निश्चये चरमे मृतौ ।
 अविरर्के गिरौ मेघे स्त्री तु स्याद्भूम्युदक्ययोः ।
 3740 अद्रिरर्के 'द्रुमे शैले व्याले वृत्रासुरेऽप्यहिः ।
 अर्चा पूजाप्रतिमयो 'रर्तिश्चा'पाग्रपीडयोः ।
 कोदण्डायुधयोरस्त्रमभ्रं व्योम्नि पयोमृचि ।
 हयकुत्सितयोरर्वा स्यादर्यः स्वामिवैश्ययोः ।
 घृष्टिमूषि'कयोराखुरारो भौमारकूटयोः ।
 3745 आत्मा तु जीवपरयोः शरीरे स्वस्थभावयोः ।
 घृतावग्नौ मतौ वातेऽप्याधिर्व्यसनबन्धयोः ।
 अधिष्ठाने चित्तदुःख आस्था गोष्ठीप्रतिज्ञयोः ।
 तत्परत्वेऽवलम्बेऽथ शुभवाक्याहिदंष्ट्रयोः ।
 आशीः स्यादभिलाषेऽथ स्यादिनः स्वामिसूर्ययोः ।

3736. 1. AB. प्रतिक्रिये. for प्रतिक्रिये. 3737. 1. BD. delete क्लेशे. 3740. 1. A. ध्रुवे for द्रुमे. 3741. 1. BD. आर्तिः for अर्तिः; 2. A. छायाप्रपिण्डयोः for चापाग्रपीडयोः.

3750

इरा सुराम्बुभूवाक्षु सगोनडीषु^१ तास्विडा^२ ।
 इला तु तासु साध्यासु^३ स्यादिष्टिर्यजनेच्छयोः ।
 सुत्रामसूर्ययोरिन्द्र ईतिः क्लेशोपसर्गयोः^४ ।
 उस्त्रो मयूख उस्त्रा गौरुमा शैलात्मजातसी ।
 उषः कान्यमुषा रात्रिरूतिः स्रूत्यभिरक्षयोः ।

3755

ऊर्णा तन्तौ भ्रुशोरन्तरावर्तेऽव्यादिलोमसु^५ ।
 ऋतं तथ्ये शिलोञ्छे च ऋतुर्गीष्मादिपुष्पयोः ।
 ऋषयः श्रुतिभृग्वादिज्ञानवृद्धदिगम्बराः ।
 ऋक्षोऽच्छमल्ले मण्डूकपर्ण^६ ऋचं तु तारके ।
 ओघः परंपरासंख्यप्रवाहेषु कदम्बके ।

3760

कामः काम्यस्मरेच्छासु कलहेऽन्त्ययुगे^७ कलिः ।
 कालः शनैश्चरेऽनेहस्यन्तकेऽत्ययवर्णयोः ।
 शिक्ये द्युचि मृद्भेदे काचः^८ 'काशः शरे त्विषि ।
 करिगण्डे 'शवे श्रोण्यां^९ 'कलिञ्जे च भृशे कटः ।
 मेघाश्मनि बलौ हस्ते करिहस्ते घृणौ करः ।

3765

कोणोऽश्रौ लगुडे सौरौ केतुरङ्गे ध्वजे ग्रहे ।
 मुख्ये दुर्जात उत्पाते कणो लेशे कणौ(णो?)षणा ।

3750. 1. BD. सनोनाडीकृतास्विडा for 3750b; 2. A. नड्विडौ for तास्विडा. 3751. 1. BD. सर्वासु for साध्यासु. 3752. 1. A. नर्तयोः for सर्गयोः. 3755. 1. D. व्याधि for °अव्यादि. 3758. 1. B. मण्डूके वर्ण, D. मण्डूकवर्ण for मण्डूकपर्ण. 3760 1. A. °अत्ययगे, B. अत्ययुगे for °अन्त्ययुगे. 3762. 1. B. काचं for काशः. 3763. 1. A. श्रवे for शवे; 2. A. कलिञ्जे for कलिञ्जे.

कुट्मले पुस्तकेऽर्थौघे दिव्येऽण्डेऽसिपिधानके' ।

मेहने' वेष्टके गेहे शरीरे कोशमस्त्रियाम् ।

अलंकृतायां कन्यायां दातुं कूपः प्रहावपि ।

3770

कविः काव्यकृति' प्राज्ञे वान्मीकौ दैत्यदेशिके ।

कोलोऽस्त्री चव्यपिप्पल्योः' पुमान् खञ्जे स्रवे किटौ ।

क्लीबे तकीलबद'रव्योषशुण्ठीषु^२ कर्षके ।

कर्णः श्रोत्रे रविसुतेऽरित्रमेदे नियामके ।

लून'श्रोत्रवृषे कन्यस्त्रिषु दत्ते निरामये^३ ।

3775

पेषणे रजसि क्षोदः क्षारस्तु गुडभस्मनोः ।

काण्डोऽस्त्री दण्डवर्गेषुनालावसरवारिषु ।

कण्ठः शब्दे गले कुम्भो घटद्विपशिरोंऽशयोः' ।

कूटोऽस्त्री पुञ्जमायाद्रिशृङ्गायोघ'नवेशमसु ।

फाले बाणान्तरे दम्मे भग्नशृङ्गवृषे तु ना ।

3780

तरक्षौ रक्षसि क्रव्याल्लुब्धके च चितानले ।

वराहे वक्षसि क्रोडः क्रोडमुत्सङ्गकुक्षिणोः ।

कल्पान्तेऽपचये वासे करिपादाशके क्षयः ।

कृतसौ कल्पद्रुमे न्याये कल्पः कीशे' गजे कपिः ।

3767. 1. D. पिधानयोः for पिधानके. 3768. 1. D. कमेहने पेष्टगेहे for 3768a. 3770. 1. A. काव्याकृतिः for काव्यकृति. 3771. 1. B. पिल्वल्योः for पिप्पल्योः. 3772. 1. B. बदिर for बदर; 2. B. शुण्ठीष्ट for शुण्ठीषु. 3774. 1. A. लूनः श्रोत्रवृषे for लूनश्रोत्रवृषे; 2. BD. om. 1. 3774. 3777. 1. D. °सयोः for °शयोः. 3783. 1. A. केशे for कीशे.

- कश्यस्त्रिषु कशाताढ्ये कश्यं 'मद्याश्वमध्ययोः ।
 3785 क्रमस्तु पादविक्षेपे वेदपाठान्तरे' विधौ ।
 उत्सवेऽवसरे मध्ये' कालभेदान्पकालयोः ।
 हिंसाव्यापारवैकल्यपरतन्त्रत्व'पर्वसु ।
 क्षणोऽथ क्रोश आक्रन्दे गव्यूतिद्वय'गर्हयोः ।
 आह्वाने रोदने क्लेशस्त्वविद्याद्युपतापयोः ।
 3790 खगाद्रि'भेदयोः क्रौञ्च ऋषिभेदे ऽध्वरे क्रतुः ।
 क्रूरो नृशंसे कुपिते भीषणे कर्कशे त्रिषु ।
 क्षम'स्त्रिषु हिते योग्ये युक्ते शक्ते पटावपि ।
 स्थालिकायां जलाधारविशेषे वह्निगर्तके ।
 कुण्डं जारसुते कुण्डः कुशो दर्भे कुशं जले ।
 3795 क्षेत्रं तु दारकेदारपुण्यस्थानात्ममूर्तिषु ।
 पुरे योनौ' समूहेऽथ भेदिन्यां च क्षये क्षितिः^२ ।
 मत्सरे सुरभौ तित्ते चोषणे' च कटुस्त्रिषु^२ ।
 कोक ईहामृगे चक्रे कायो देहे' कदैवते ।
 त्रिष्वन्तःकुचि कोष्ठोऽस्त्री कुसुलेऽन्तर्गृहे पदे ।
 3800 कूर्चमस्त्री कुशे पीठे भ्रूमध्यश्मश्रुणोरपि ।

3784 I. BD. मध्या° for मद्या°. 3785. I. A. पारान्तरे for पाठान्तरे. 3786. I. A. मध्य for मध्ये. 3787. I. A. पर्यन्तु for पर्वसु. 3788. I. BD गर्हयोः for गर्हयोः. 3790. I. A. खगाद्रि, D. खगादि for खगाद्रि. 3792. I. A. क्षुमः for क्षमः. 3796. I. A. येनौ, BD. यानौ for योनौ; 2. AB. क्षतौ for क्षितौ. 3797. I. A. चूषणे for चोषणे; 2. A. करत्रिषु for कटुस्त्रिषु. 3798. I. A. देहैकदैवते for देहे कदैवते.

- कचः' केशे जीवपुत्रे कृष्णो नीलेऽनले हरौ ।
 व्यासेऽर्जुने च कृष्णा तु पिप्पली द्रुपदात्मजा ।
 कक्ष्या काञ्चयां वरत्रायां कच्छवेशमप्रकोष्ठयोः ।
 काष्ठोत्कर्षो हरित् सीमा कान्तिः शोभाभिकामयोः ।
 3805 च्वेला स्त्री सिंहनादे ना विषवेणुशलाकयोः ।
 विलेखप्राज्ञयोः पुंसि कृष्टिराकर्षणे स्त्रियाम् ।
 ज्ञाने शिल्पे वित्तवृद्धौ काले चन्द्रांशके कला ।
 महाभूतेष्विन्द्रियेषु कलनेऽवयवांशयोः ।
 किष्कुर्द्वयोर्वितस्तौ स्यात् सप्रकोष्ठकरे नरि ।
 3810 क्रिया कर्मणि पूजायां करणे संप्रधारणे ।
 शिक्षायां निष्कृतौ' चेष्टाचिकित्सोपाययुक्तिषु ।
 आरम्भे' कोटिरश्वग्रप्रकर्षावधिसीमसु ।
 खगोऽर्के विहगे वायौ तारके सुरमेघयोः ।
 गर्दभे रक्षसि खरः खरुः पुंसि स्मरे हरे ।
 3815 गुणो' मौर्व्यामप्रधाने नाम्नि सत्त्वादिशौर्ययोः ।
 शब्दार्थवृत्ति'मान्येषु 'तन्तुरश्मीन्द्रियेषु च ।
 पर्वतोपलयोर्ग्रावा' गणः प्रमथसंघयोः ।
 उपराग उपादाने सत्त्वे सूर्यादिके ग्रहः ।

3801. I. B. काचः for कचः. 3811. I. AB. निष्कृतौ for निष्कृतां.
 3812. I. B. आरम्भः, D. आरम्भो for आरम्भे. 3815. I. A.
 गुणे for गुणः. 3816. I. BD. शब्दार्थवृत्ति for शब्दार्थवृत्ति; 2.
 BD. तन्त्री for तन्तु. 3817. I. A. पर्वतोपलयोर्ग्राह for पर्वतोप-
 लयोर्ग्रावा.

- 3820 शास्त्रे श्लोके श्रुतौ^१ ग्रन्थो ग्रन्थिः परुषि बन्धने ।
 गर्भस्तु कुक्षौ कुक्षिस्थजन्तौ पनसकण्टके ।
 अभ्यन्तरेऽपवरके सुते केशान्तरस्रजि ।
 गोत्रं नाम्नि कुले पुंसि शैले स्त्री भ्रुवि गोगण्ये ।
 उपदेष्टरि मन्त्रादेः पित्रादौ गीष्पतौ गुरुः ।
 मात्रादौ स्त्री बृहत्ख्यातदुर्जालघुषु त्रिषु ।
- 3825 द्वात्रिंशदक्षरश्लोके ग्रन्थः शास्त्रे श्रुतावपि ।
 भोजने कबले 'ग्रासो गन्धो यशसि सौरमे ।
 व्यूहे 'स्तम्भे गदे गुल्मो गदः'^२ कृष्णानुजे रुजि ।
 गण्डः कपोले पाषाण्ये गुहः स्कन्दे गुहा दरी ।
 शुद्धरेऽयोधने मेघे घनः कर्पूरभूरुहे ।
- 3830 स एव संहते सान्द्रे संघाते कठिने त्रिषु ।
 घनं कांस्यादिके वाद्ये 'लयसाम्ये भृशार्थके ।
 घोष आभीरपल्ल्यां 'स्याज्जालिन्यां च ध्वनौ विषे ।
 अदने हरिते घासो घृणिर्ज्वालांशुवीचिषु ।
 चन्द्रः शशिनि कर्पूरे तरौ हेमनि नपुंसके ।
- 3835 चक्री दर्वीकरे विष्णौ कुलाके छन्नवत्यपि ।
 प्रचारे प्रणिधौ चारश्चीनो देशे मृगान्तरे ।
 आलेख्याश्चर्ययोश्चित्रं चिह्नमङ्गे ध्वजेऽपि च ।

3819. 1. D. श्रुते for श्रुतौ. 3826. 1. A. ग्रासे for ग्रासः. 3827.
 1. AD. स्तम्भे for स्तम्भे; 2. BD. गदं for गदः. 3831. 1. A.
 लयः for लय. 3832. 1. B. स्यान्मालिन्यां, D. स्याच्छालिन्यां for
 स्याज्जालिन्यां.

- स्तुतिवादे चटुश्चादुरुभौ पशुपिचण्डके ।
 चोलः कूर्पासके देशे चोरौ मशकतस्करौ ।
 3840 पुनपुंसकयोर्वस्त्रे चीरश्चीरी तु 'भल्लिका ।
 चक्रं राष्ट्रजलावर्तसैन्यच्छत्रसु संहतौ ।
 रथाङ्गे मण्डले वृत्ते संसारायुधभेदयोः ।
 चूर्णि'ग्रन्थे कपर्दे च चर्चा चार्चिक्यचिन्तयोः ।
 पाठे च चञ्चुरेरण्डे पुंसि पच्यङ्गके स्त्रियाम् ।
 3845 छदः' पक्षे पलाशे च च्छन्दोऽभिप्रायवाञ्छयोः ।
 कान्त्यनातपयोश्छाया प्रतिबिम्बार्कभार्ययोः ।
 छन्दः पद्यश्रुतीच्छासु च्छत्र सन्ननि कैतवे ।
 छिद्रं तु रन्ध्रावसराप'देशेष्वथ संहतौ ।
 गवाक्षानाययोर्जालं चारके कपटे गणे ।
 3850 जरटे देशभेदे च जीनो' बुद्धार्हतोर्जिनः
 प्राणि'नि त्रिषु जीवः स्यात् पुंसि जन्तौ बृहस्पतौ ।
 स्त्री मौर्व्यामथ जन्तुः स्यात् प्राणिनि क्षत्रियान्तरे ।
 जम्बीरे दैत्यभेदे च जम्भो भूतान्तरेऽपि च ।
 ज्येष्ठा त्वलक्ष्मीर्नक्षत्र'ज्यायसी गृहगो'लिका ।
 3855 जातिर्जन्मनि मालत्यां सामान्ये ब्राह्मणादिके ।

3840. I. BD. भल्लिका for भल्लिका. 3843. I. A. चूर्णी for चूर्णिः.

3845. I. B. छन्दः for छदः. 3848. I. B. 'सरोप' for 'सराप'.

3850. I. AB. जिनः for जीनः. 3854. I. A. नक्षत्रं ज्यायसि;

2. AD. गौलिका for गोलिका.

- ३३६० भूषो' मीने च मकरे भू'म्पाश्वादिगतौ गते ।
 प्रमाणगर्वयोष्टङ्को मृमे पाषाणदारणे ।
 डिम्भः स्त्रीहि खगापत्ये ढकावाद्ये सरित्यपि ।
 द्युतच्छिण तच्छिण च त्वष्टा तालस्तु नरके द्रुमे ।
 द्वारबन्धनयन्त्रे च वाद्यभेदे विलम्बिते ।
 कुञ्चिकायां 'च तारस्तु मुक्ताशुद्धा'बुडौ न ना ।
 दृढमध्यरज्जुसुग्रीवजायासु स्त्री त्रिषूज्ज्वले ।
 तन्त्रं स्यादौषधे 'शास्त्रराष्ट्रचिन्तानवाम्बरे ।
 परि'च्छदे तन्तुवाये प्रयोगे क्रतुकर्मणाम् ।
 ३३६५ तीर्थं मन्त्राद्युपाध्यायशास्त्रेष्वम्भसि पावने ।
 पात्रोपायावतारेषु स्त्रीपुष्पे योनियज्ञयोः ।
 तेजः पराक्रमे प्राणे वर्चस्यर्चिषि तेजसि ।
 धर्मेऽग्नौ नवनीते च तल्पं शयनजाययोः ।
 रत्नदोषे भये त्रासस्तनुः स्त्री त्व'कशरीरयोः
 ३३७० त्रिष्वल्पे च कुशे चाथ तमो राहुस्तमः 'शुचि ।
 ध्वान्ते पापे गुणेष्वज्ञाने मोहे तीक्ष्णं तु शास्त्रके ।
 त्रिषु क्रूरोष्णशतेषु तिग्म'स्तीव्रोष्णयोस्त्रिषु ।

3856. 1. A. om. 1. 3851; 2. D. जम्पा for भूम्पा. 3861. 1. A. तु for च; 2. A. पुटौ, D. बुडौ for 'बुडौ. 3863. 1. BD. शास्त्रे for शास्त्र. 3864. 1. BD. परिच्छेदे for परिच्छदे. 3869. 1. A. न्वाच्छरीरयोः for त्वकशरीरयोः. 3870. 1. AD. शुचिः for शुचि. 3872 1. A. त्रीव्रोष्ण° BD. त्रीव्रोष्ण° for तीव्रोष्ण°.

दण्डः 'सैन्ये दमे' यष्ट्यां मेढ्रे^३ पार्श्वचरे रवेः ।

वने वनानले दावदवौ दन्तस्तु भूमृताम् ।

3875

कटके स्थूलपाषाणे रदनेभविषाणयोः ।

जायाभावे तु दन्ता स्त्री देशो^१ नीवृत्प्रदानयोः^२ ।

यौतकादिधने दाने दायो द्युम्ने च पैतृके ।

द्रोणं तु कार्मुके द्रोणो वृश्चिके जलवायसे ।

मानभेदे पितर्यश्चत्थाम्नो गुल्मान्तरेऽपि च ।

3880

स्याद्गुणोत्तरवाताद्योर्दोष एनसि दुर्विधौ ।

अव्यये दरमन्पार्थे दरः शङ्खे भये विले ।

दुर्गा तु पार्वती दुर्गो राष्ट्रे दुर्गं वने पुरे ।

दुर्गमे त्रिषु दंष्ट्री तु शार्दूले मूषिके किटौ ।

सदंष्ट्रपन्नगे ग्राहे दानं हस्तिमदेऽपि च ।

3885

द्वन्द्वं वसन्तग्रीष्मादिमिथुने कलहे युगे ।

दृष्टिर्दर्शन^१धीदृक्षु^२ दाम प्रग्रहमान्ययोः ।

धर्मो न्याययमाचाराहिंसावैदिककर्मसु ।

साम्यस्वभावसुकृतेष्वस्त्री धर्मं तु कार्मुके ।

धातुर्भुवादिशब्दादिगैरिकादित्वगादिषु^३ ।

3890

चक्षुरादिपृथिव्यादिहेमादिषु च रैतसि ।

3873. 1. A. सीमे for सैन्ये; 2. B. यमे for दमे; 3. A. नेष्ट्रे for मेढ्रे. 3876. 1. BD. देशे for देशः; 2. A. प्रधानयोः for प्रदानयोः. 3886. 1. A. दृष्टिर्दर्शनविदृक्षु; B. दृष्टिर्दर्शनदीधिदृक्षु; D. दृष्टिर्दर्शन-दीधिदृक्षु for 3886a; 2. A. दाम प्रहरदुतुल्ययोः for 3886b. 3889. 1. A. om. 11. 3889—3892.

मरुर्धन्वा धनुर्धन्वः धवः पत्यौ द्रुमान्तरे ।
 धृतिः सौख्ये धारणे च धाता ब्रह्मणि पोषके ।
 धारा सलिलसंतत्यां सैन्याग्रे वाजिनां गतौ ।
 अस्त्राग्रेऽप्यथ धात्री भूरुपमातामलक्यपि ।

3895

नगः शिलोच्चये वृक्षे नाकः स्वर्गान्तरिच्योः ।
 नागः सर्पे गजे ग्राहे नरोऽर्जुनमनुष्ययोः ।
 नमो रुद्रो जिनोऽवासा वेदत्यागी निरग्रिकः ।
 नाशस्त्वदर्शने मृत्यौ परिध्वंसे पलायने ।

3900

हेम्युरोभूषणे कर्षे साष्टर्कशते पले ।
 दीनारेऽपि च निष्कोऽस्त्री नेमिः सीमाव्यवस्थयोः ।
 देशक्रिमी क्षुतिलकातिमुक्तेषु विशेषके ।
 पुण्ड्रः पिण्डस्तु वपुषि गुडे वृत्ते सुसंहते ।
 पक्षोऽर्धमासे गरुति पार्श्वद्वारेऽन्तिके बले ।
 पार्श्वे चुल्लिबिले भित्तौ सहाये साध्यवश्ययोः ।

3905

पणस्तु कार्षिके द्यूते ग्लहे मूल्ये भृतौ धने ।
 स्यान्मानव्यवहाराक्षविक्रयद्रव्यमुष्टिषु ।
 प्रायो वयसि बाहुल्ये तुल्यानशनमृत्युषु ।

3891. I. B. धन्वा for धन्व. 3893. I. B. संतत्योः for संतत्यां.

3895. I. A. नागः for नगः. 3899. I. A. हेम्युरौ भूषणे कर्षः for

389-a. 3901. I. A. कृमि, BD. क्रमि for क्रिमि. 3904. I. B.

चिल्लुबिलो, A. चुल्लीबिले for चिल्लिबिले. 3905. I. A. वर्णस्तु

for पणस्तु. 3906. I. BD. व्यवहारे for व्यवहारा°; 2. B. विक्रिया-

द्वय, D. विक्रयादिष्य for विक्रयद्रव्य; 3. A. मिष्टिषु for मुष्टिषु.

- पतिः स्वामिनि पत्यौ च पत्नी श्येनपृषत्कयोः ।
 प्राणस्तु जीविते' जीवे जीवात्मपरमात्मनोः ।
 3910 अन्तर्याम्यन्तःकरणवायुभेदबलेषु च ।
 पोतः प्रवहणे' डिम्बे' पाकः पचनडिम्बयोः' ।
 कालस्य चावधौ प्रैषः प्रेषणे' मर्दनेऽपि च ।
 पद्मोऽस्त्री पङ्कजे ना तु निधौ व्यूहेऽहिपुंगवे ।
 स्त्री श्रियामौषधे षण्डः' संख्यायां गजविन्दुषु ।
 3915 अष्टकायां परं' दूरे भृशे मुख्यान्वयोः पुमान् ।
 पादग्रन्थेरधः पार्श्वे पुमांस्त्र्युत्तमयोषिति ।
 पुङ्खः श्येने 'शराङ्गे च 'पविर्वज्रसमीरयोः ।
 पशुरङ्गवाद्योः स्यात् परोऽरिपरमात्मनोः ।
 पिण्डिर्ना तैलकल्के स्त्री रथनाभौ च पिण्डिका' ।
 3920 पयः पाथसि च चरीरे पङ्कोऽस्त्री कर्दमाहसोः ।
 पलाशे' वाहनं पत्रं छुरिकायां गरुत्यपि ।
 पात्रं योग्ये भाजने च वित्ते' कूलद्वयान्तरे ।
 पाने स्त्री पीतिरश्चे ना पोत्रं लाङ्गलदंष्ट्रिणोः' ।
 सुखाग्रदेशेऽथ पलं मांसे कर्षचतुष्टये ।

3909. 1. BD. जीवने for जीविते. 3911. 1. B. प्रवाहणे for प्रवहणे; 2. D. डिम्बे for डिम्बे; 3. AD. डिम्बयोः for डिम्बयोः.
 3912. 1. A. पेषणे for प्रेषणे. 3914. 1. BD. षण्डे for षण्डः.
 3915. 1. A. पुरं for परं. 3917. 1. BD. शराङ्गेषु for शराङ्गे च;
 2. A. परिः for पविः. 3919. 1. BD. पिण्डिका for विष्टके.
 3921. 1. A. पलाले for पलाशे. 3922. 1. A. वृत्ते for वित्ते.
 3923. BD. दंष्ट्रयोः for दंष्ट्रिणोः.

- 3925 पर्व पञ्चदशीग्रन्थोः प्रस्तावे^१ विषुवादिके ।
 पार्श्वमस्त्री समीपे च^२ प्रजा तु जनपुत्रयोः ।
 पुण्यं धर्मे शुभे शुद्धे पूर्वः प्राच्यादिकेऽर्थवत् ।
 पूजेषु नृभूम्नोः^३ स्यात् प्रस्थोऽस्त्री सानुमानयोः ।
 फालो^४ निरीषके स्फोटे श्वेताके^५ दाडिमे^६ फले ।
- 3930 भोगनिष्पत्तिलाभेषु बीजे फाले धने फलम् ।
 राजदेये बलिदैत्यभेदे पूजोपहारयोः ।
 कपिले त्रिषु बभ्रुर्ना नकुले केशवे मुनौ ।
 प्रतिबिम्बे प्रतिकृतौ बिम्बोऽस्त्री मण्डले समे ।
 बाणः शरे बलिसुते वृक्षभेदे तु वा स्त्रियाम् ।
- 3935 आधि^१ बन्धनयोर्बन्धो बन्धुर्बान्धवकामयोः ।
 बलो रामे दैत्यभेदे काके^२ बलवति त्रिषु ।
 सहायस्थौल्यसैन्येषु शक्तौ क्रीवे बलौलौषधे ।
 जन्मसंसारसाक्षात् भद्रे भूतपतौ भवः ।
 भगो रुद्रे मुनौ^३ सूर्ये धर्मे प्राज्ञे तपस्यपि ।
- 3940 वैराग्यैश्वर्यकान्तीच्छायत्नवीर्ययशःस्वपि ।
 भोगो^४ वेद्याभृतौ^५ राज्ये सौख्येऽर्थे पालने रतौ ।
 विहारे व्यवहारे च फणिनः फणदेहयोः ।

3925 BD. प्रास्तावे for प्रस्तावे. 3926. 1. A. समीपेऽथ for समीपे च. 3928 1. BD नृभूम्नोः for नृभूम्नोः. 3929. 1. BD. फाले for फालः; 2. B. दाडिमे for दाडिमे. 3935. 1. AD. आदि for आधि. 3936. 1. BD. काले for काके. 3939. 1. A. मनौ for मुनौ. 3941. 1. A. भागः for भोगः; 2. A. भृते for भृतौ.

- भूर्त खादौ' च जन्तौ च न स्त्रियां गणसत्त्वयोः ।
 भागोऽंशे भागधेये च भानुः किरणभास्करो ।
 3945 भावश्चेष्टाक्रियालीलासत्ताभिप्रायजन्तुषु ।
 आत्मभावेन्द्रियज्ञानमनोविकृतिभूतिषु ।
 द्रव्यमात्ररसोत्पत्तिस्वभावात्मसु चेङ्गिते' ।
 गजभेदे वृषे भद्रः शुभे क्लीब उरौ त्रिषु ।
 भङ्गः 'पराजये छेदे' तरङ्गे चावखण्डने ।
 3950 भङ्गा तु यव'भेदे स्याद् भीमौ रुद्रवृकोदरौ ।
 नरकाङ्गारकौ भीमौ मेकौ' वर्षाभिव' कातरे' ।
 मन्युः कोपेऽध्वरे' शोके मरुदेवसमीरयोः ।
 मन्दः शनौ सरोगेऽङ्गे निर्भाग्येऽल्पे'ऽपटौ त्रिषु ।
 अजागलस्तने रत्ने'ऽलिङ्गरेऽपि मणिर्द्वयोः ।
 3955 मौलिस्तु संयते केशे चूडायां मकुटे द्वयोः ।
 वाचंयमे वसिष्ठादौ बुद्धे' वृक्षे जिने मुनिः ।
 मधुस्तु यादवे चैत्रे वसन्ते दानवान्तरे ।
 वा पुंसि मद्ये' क्लीबे तु स्यात् चौद्रमकरन्दयोः ।

3943. 1. A खातौ. D. व्याधौ for खादौ. 3947. 1. D. om. 1.
 3947. 3949. 1. A. पराजयः for पराजये; 2. A. तगे चावर्तखण्डने
 BD. तुरङ्गे चापखण्डने for 3949b. 3950. 1. BD. धवभेदे for
 यवभेदे. 3951. 1. D. भेके for भेकौ; 2. A. वर्षासिकातरे for
 वर्षा भिव कातरे; 3. BD. कान्तरे for कातरे. 3952. 1. A. ध्वजे
 for ऽध्वरे. 3953. 1. BD. delete अल्पे. 3954. 1. D. रक्ते
 for रत्ने. 3956. 1. BD. बुधे for बुद्धे. 3958. 1. ABD. मद्ये
 for मद्ये.

- 3960 स्याद्राश्वेलकयोर्मेषो मोहो वैचित्र्यमौर्ख्ययोः^१ ।
 मरुधन्वनि देशे च मारस्तु मरणे स्मरे ।
 माता ब्राह्मद्याद्यकाराद्योरुमायां गवि मातरि ।
 अक्षरावयवे माने प्रवृत्तौ^२ कर्णभूषणे ।
 अंशे परिच्छदे मात्रा मात्रं कात्स्न्ये^३ स्वधारणे ।
 मदो दाने समये मूलं शिफातारादिहेतुषु ।
- 3965 मृगस्तु हरिणे सौम्ये नक्षत्रे^४ ज्वेषणे गजे ।
 मार्गो मृगशिरोमासान्वेषणाध्वसु याचने ।
 मुख्य^५ द्वाराभ्युपायेषु ताम्रे च वदने मुखम् ।
 यमो यमलकीनाशसंयमेषु नियन्त्रणे^६ ।
 यतिर्यतिनि पुंसि स्यात् कारसंयमोः स्त्रियाम् ।
- 3970 ध्यानसंनहनोपाययुक्ति^७ विस्मन्धधातिषु ।
 प्राप्तौ च संगतौ योगो यासो दुःस्पर्शयत्नयोः ।
 गमने वर्तने यात्रा यानमश्वादिके गतौ ।
 रसो रागे विषे वीर्ये^८ शृङ्गारादौ पराक्रमे ।
 तक्तादौ^९ पारदे शब्दे रेतस्यास्वादाने^{१०} ऽमृते ।
- 3975 रतिः क्रीडाकामपत्न्योः रदो^{११} दन्तविलेखयोः ।
 अंशुप्रग्रहयोः रश्मी रणो^{१२} ऽस्त्री युधि ना स्वने

3959. I. BD. मुख्ययोः for मौर्ख्ययोः. 3962. I. A. कण्ठ for कर्ण.
 3967. I. BD. मुख for मुख्य. 3968. I. A. निमन्त्रणे for
 नियन्त्रणे. 3970. I. BD. युक्त for युक्ति. 3973. I. B. द्रव्ये for
 वीर्ये. 3974. I. B. रिक्तादौ for तित्तादौ. 3975. I. D. रतौ for
 रदः.

- चन्द्रक्षत्रिययोः राजा लताभेदे नृपे प्रभौ ।
 रजः पांस्वार्तवांहःसु रहो 'याभरहस्ययोः ।
 रुचिः कन्तिस्पृहाचिःषु' रीतिः स्थित्यारकूटयोः ।
 3980 रेणुर्मुनौ च पांसौ च रिष्टं नाशे शुभाशुभे ।
 रागोऽलक्तेऽनुरागे च त्विषि' वर्णान्तरेऽरुणे ।
 लेपने भोजने लेपो लोकः स्याद्भुवने जने' ।
 लघो लेशे नृपे च्छेदे लङ्का पूर्वोदचिह्नयोः ।
 लक्षं' शरव्ये' संख्यायां लघुस्त्रिषु मनोरमे ।
 3985 असार इष्टे क्षिप्रार्थेऽप्यगुरौ शुक्लकेऽपि च ।
 लीला क्रीडा' विलासश्च लक्ष्म चिह्नवरिष्ठयोः ।
 चिह्नमेहनयोलिङ्गं वेषे बुद्ध्यादिसंगतौ' ।
 वंशः पृष्ठास्थिनासोर्ध्वास्थिनीक्षुभेदे कुले गणे ।
 वेणौ वेश्मोर्ध्वकाष्ठे च खड्गांशे वाद्यभेदके ।
 3990 व्रजा गोष्ठाध्वनिवहा गोश्वासे' वाहने' वहः ।
 विधुर्निशाकरे विष्णौ वाज्यश्चे सायके' खगे ।
 वयः क्लीबे खगे प्राये बालः पुच्छे शिरोरुहे ।

3978. 1. B. राग, D याग for थाभ. 3979. 1. BD. स्पृहाचिःसु for स्पृहाचिःषु. 3981. 1. A. विष for त्विषि. 3982. 1. A. जन्ते for जने. 3984. 1. A. लक्ष्यं for लक्षं; 2. A. शरव्यं for शरव्ये. 3986. 1. A. क्रिया for क्रीडा. 3987. 1. BD. संहतौ for संगतौ. 3990. 1. BD. गोश्वासे for गोश्वासे; 2. A. पनसे, BD. वहने for वाहने. 3991. 1. B. °उन्वायके for सायके.

वीचिः 'पङ्क्त्यूर्मिधारासु वीथिः पङ्क्तिः पदव्यपि ।

विधाः प्रकारहस्त्यन्नविधानर्द्धिभृतिक्रियाः ।

3995

व्युष्टिः फले समृद्धत्वे वेगः किंपाकरंहसोः ।

क्लीबे वारिजले स्त्री तु वारणग्रहणस्थले ।

वीर्यं पराक्रमे शुक्ले वृत्तिवर्तनजीवने ।

विधिर्ब्रह्मणि दैवे च विधाने कर्मकल्पयोः ।

वेणी तु देवताली स्यात् केशबन्धोऽम्बुसंततिः ।

4000

वर्णो विप्रादिशुक्लाद्योर्व्रते' गीतिक्रमे कुथे ।

कीर्तौ स्तवेऽक्षरे त्वस्त्री 'प्रकारालेपभाःसु' च ।

वीरोऽग्नौ तनये शूरे शक्रे स्कन्दकुबेरयोः ।

हरे राहौ च वचोऽर्चीरूपविड्भाःसु' तेजसि ।

वरो ना'वृत्तिजामात्रोर्देवताभ्यः समीप्सिते ।

4005

त्रिषु प्राग्रहरे क्लीबे मनागिष्टेऽथ पन्नगे ।

दुष्टद्विपे श्वापदे च व्यालः पुंसि शटे त्रिषु ।

विश्वं जगति सर्वस्मिन् त्रिषु शुण्ड्यामसौ न ना ।

मूषिके शुनके श्रेष्ठे वृषभे सुकृते वृषः ।

वार्ता वातिङ्गनोदन्तवाणिज्यादिषु वर्तने ।

4010

निःसारारोग्योः क्लीबे वृत्तिमन्नीरुजोस्त्रिषु' ।

3993. 1. BD पत्यू for पङ्क्त्यू°. 3998. 1. A विधानक्रम for विधाने कर्म. 4000. 1. B. तेऽङ्गी, D.—ते, A. घृते for व्रते. 4001. 1. A. प्रकारो for प्रकारा; 2. A. भानु for भासु. 4003. 1. D. भासु for भासु. 4004. 1. A. प्रति for वृत्ति. 4010. 1. A. नीरुघो जयः, BD. नीरुजोऽस्त्रियाम् for नीरुजोस्त्रिषु.

- वृत्तं तु चरिते पद्ये त्रिष्वतीते च वर्तुले ।
 वत्सस्तु तर्णके वर्षे पुत्रादौ कुटजे मुनौ ।
 बाले च वक्षसि त्वस्त्री वृषोक्षिण सुरनायके ।
 वासो गन्धे निवासे च वारः पर्यायसंघयोः ।
 4015 वसु क्रीबे धने तोये 'योक्तांशुज्वलनेषु ना ।
 वर्षाः प्रावृषि वर्षोऽस्त्री भारताद्यन्दवृष्टिषु ।
 वाणी वाग्देवतावाचोर्वीतं 'दुर्गजवाजिनोः ।
 शङ्खो निधौ ललाटास्थिन नागे कम्बौ तु न स्त्रियाम् ।
 शिवो महेश्वरे शङ्कौ पुमान् क्रीबे तु मङ्गले ।
 4020 शुद्धे त्रिषु शिवा क्रोष्टाभया शम्यामलक्युमा ।
 वृत्रारौ कुटजे शक्रः शुको व्यासमुते खगे ।
 शङ्खः पत्रसिराकीलमेहनेष्वायुधान्तरे ।
 शेषोऽग्रधानेऽनन्ताख्ये सर्पराजे मधुद्विषः ।
 अवतारान्तरेऽपत्ये त्रिष्वन्यत्रोपयुक्ततः ।
 4025 मालाक्षतादिदाने स्त्री शेषा 'शुक्रोऽनले कवौ^१ ।
 दक्षिणाग्नी ज्येष्ठमासे क्रीबे 'रुक्मेऽप्सु रेतसि ।
 अक्षिरोगेऽथ शृङ्गोऽस्त्री पर्वताग्रप्रभुत्वयोः ।
 क्रीडाम्बुयन्त्रे पञ्चङ्गे शास्त्रं ग्रन्थनिदेशयोः^२ ।
 शम्भ्वस्तु लोहवलये दम्भोलौ मुसलाग्रके ।

4015. 1. B. वक्ताम्बु, D. वक्तांशु for योक्तांशु. 4017. 1. B. दुर्गन्ध, D. तुर्गन्ध for दुर्गज. 4025. 1. A. शूकः for शुक्रः; 2. B. कलौ for कवौ. 4026. 1. BD. रुक्मे for रुक्मे. 4028. 1. A. निवेशयोः for निदेशयोः.

- 4030 शीलं वृत्ते स्वभावे च शान्तिः प्रशममङ्गले ।
 शष्पकर्दमयोः शादो' वेदश्रवणयोः श्रुतिः ।
 श्लोकस्तु पद्यशसोः शुण्डा मद्येभहस्तयोः ।
 शब्दः कीर्तौ ध्वनौ वाक्ये श्रवणेऽन्तरगीतयोः ।
 स्यादध्वदेयजामातृदेययोः शुल्कमस्त्रियाम् ।
- 4035 शारिर्द्वयोः कुथे' द्यूते पर्याणे ना खगे स्त्रियाम् ।
 शंसनेऽस्त्रायसोः शस्त्रं' श्यामा युवतिकन्ययोः ।
 शुचिमसि जातवेदस्युपधाशुद्धमन्त्रिणि' ।
 त्रिषु शुद्धे सिते' शाला मन्दिरस्कन्धशाखयोः ।
 स्यात् त्रिष्वकणिते क्लीबे शास्त्रावधृतयोः' श्रुतम्' ।
- 4040 सर्गस्तु 'निश्चयेऽध्याये स्वभावोत्साहसृष्टिषु ।
 स्त्री सिन्धुरापगायां ना देशभेदसमुद्रयोः ।
 संधिः 'सुरुङ्गा' नाट्याङ्गरन्ध्रसंश्लेषयोनिषु ।
 सालोऽश्वकर्णे प्राकारे तरुमात्रे ऋषान्तरे ।
 सत्तायां प्रकृतौ प्राणे पिशाचादौ पराक्रमे ।
- 045 द्रव्ये बलेऽन्तःकरणे व्यवसायात्मभावयोः ।
 स्वभावे निर्मलज्ञाने सत्त्वमस्त्री तु जन्तुषु ।
 सत्यं तु शपथे तथ्ये परमार्थेऽभिधेयवत् ।

4031. 1. D. शाकः for शादः. 4035. 1. A. कुथे for कुथे. 4036. 1. BD शास्त्रं for शस्त्रं. 4037. 1. BD. मन्त्रिषु for मन्त्रिणि. 40. 8. 1. AD. शिते for सिते. 4039. 1. A. 'वध्यतयोः for 'वधृतयोः; 2. BD. शतम् for श्रुतम्. 4040. 1. A. निश्चया' for निश्चये. 4042. 1. A. सुरुङ्ग for सुरुङ्गा; 2. B. नाट्याङ्ग, D. नाट्याङ्ग for नाट्याङ्ग.

- स्वरोऽकाराद्युदात्तादिषड्जादिषु जनस्वने ।
 स्वामी षडानने पत्यौ स्वर्यूपोऽश्वजयोः ।
 4050 स्याज्जाड्यस्थूणथोः स्तम्भः सुतः सोमरसेऽपि च ।
 मृतिव्यवस्थयोः संस्था सभा तु द्यूतसंसदोः ।
 संवित् संकेतसमयप्रतिज्ञाचारनामसु ।
 संज्ञा 'संभाषणज्ञानक्रियाकारेषु तोषणे ।
 बले स्थिरांशे सारो ना धने न स्त्री वरेऽर्थवत् ।
 4055 प्रतिज्ञानेऽवधौ संधा ज्ञानमर्यादयोः स्थितिः ।
 संज्ञा नाम्न्यर्कभार्यायां ज्ञाने हस्तादिष्वचने ।
 सत्रं यज्ञे सदा दाने 'वनेऽन्नार्पणवेश्मनि ।
 हंसोऽर्के विहगे विष्णौ जीवे श्वेतवृषे स्मरे ।
 निःसपत्न्ये भिक्षौ हीरः पन्नगसिंहयोः ।
 4060 विष्णुसिंहार्कचन्द्रेन्द्रयमानिलशुकादिषु ।
 कपि'भेकांशुवाहेषु हरिर्ना पिङ्गले त्रिषु ।
 हव आह्वानमखयोर्हेतुः कारणजन्मनोः ।
 हरिदर्कहये वर्णे पुंसि स्यात् ककुभि स्त्रियाम् ।
 हेतिः स्त्रीपुंसयोज्ज्वले' किरणायुधयोरपि ।
 इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे-
 ऽनेकार्थाधिकारे द्वयक्षराध्यायः ॥

—:ॐ:—

4053. I. A. संज्ञायां भाषण for संज्ञासंभाषण. 4057. I. BD.
 वने ना पणवेश्मनि for 4057b. 4061. I. B. भेकांशु for भेकांशु.
 4064. I. B. ज्वाला for ज्वाले.

२७

व्यक्षराध्यायः

- 4065 अर्जुनः फल्गुने वृक्षे मातुरेकसुते सिते ।
 सहस्रबाहौ दृग्रोगे क्लीबे तृणसुवर्णयोः ।
 अर्जुनी गवि नधां स्यादनूरो भास्करेऽरुणः ।
 अनन्ता भूरनन्तं खमनन्तो हरिशेषयोः ।
 केयूरे त्वङ्गदं क्लीबे पुंसि बालिनं आत्मजे ।
 4070 अञ्जनं कज्जले ना तु दिग्गजे कपिपुङ्गवे ।
 स्त्री कलत्रे केसरिणो मालिन्ये वाच्यलिङ्गकम् ।
 अत्ययोऽतिक्रमे दण्डे मरणे कृच्छ्रदोषयोः ।
 अरिष्टं सूतिकागारे^१ मध्ये^२ ताम्रे^३ शुभाशुभे ।
 कालशेषे मृत्युचिह्ने काकनिम्बासुरेषु ना ।
 4075 अमृतामलकी पथ्या गुलूची^१ गोस्तनी सुरा ।
 अमृतं हेम्नि देवाच्चे यज्ञशेषे रसायने ।
 अथाचिते जले मोक्षे त्रिषु स्यात् स्वादुनित्ययोः ।
 अप्पती^१ वरुणाभोधी अगस्त्यौ^२ मुनिपादपौ ।
 अन्तरं परिधानीयबाह्यस्वीयेषु वाच्यवत् ।
 4080 क्लीबेऽवसरतादर्थ्यमध्यान्तर्धान्तरात्मसु ।

4069. 1. A. बालिनः for बालिनः. 4073. 1. BD. सूतिकागेहे for
 सुतिकागारे; 2. A. मध्ये for मध्ये; 3. BD. कामे for ताम्रे. 4075.
 1. A. गुलूची for गुलूची. 4078. 1. B. अप्पतिर्वरुणा^१ for आप्पती
 वरुणा^१; 2. A. अगस्त्यो for अगस्त्यौ.

- अवकाशेऽवधौ भेदे विनार्थच्छिद्रयोरपि ।
 अपानः पुंसि देहस्थवायौ पायौ नपुंसके ।
 ब्रह्मण्यव्यक्तमस्पष्टे त्रिषु स्यात् 'सौम्यमन्दयोः ।
 अलसोऽथाङ्गजः कामे प्राणादौ तनये रुजि ।
 4085 अभिख्या त्विड्यशोनामस्वयनं नरके पथि ।
 सूर्योदग्दक्षिणे' यानेऽप्यलीकं 'त्वप्रियानृते ।
 अण्डजो ब्रह्मणि व्याले गोधायां सरटे' खगे ।
 अशनिर्वज्रत'टितोरनीकोऽस्त्री चमूयुधोः ।
 अक्षरः पुरुषे' ब्रह्मवर्णनिःश्रेयसेऽक्षरम् ।
 4090 आलोकौ 'दर्शनद्योतावाहवौ समराध्वरौ ।
 आम्नायः संप्रदायेऽपि वेदाध्ययनयोरपि ।
 आकार इङ्गिताकृत्योरागमः श्रुतिशास्त्रयोः ।
 आसारोऽतिमहावृष्टौ प्रसारे' च सुहृद्बले ।
 तपोवने मठे ब्रह्मचर्यादावाश्रमोऽस्त्रियाम् ।
 4095 आशयो हृदये ज्ञानेऽभिप्राये कौतुकेऽपि च ।
 प्रभावागामिसमयदैर्घ्येष्वायतिरागमे ।
 आसनं वारणस्कन्धे आस्पदं स्थानकृत्ययोः ।
 स्तम्भमात्रेऽपि चालानमाशंसा स्तववाञ्छयोः ।

4083. 1. A. सभ्य for सौम्य. 408६. 1. A. सूर्योदग्दक्षिणधाने
 for 408६a; 2. A. च for त्व° 4087. 1. A. सुमटे for सरटे.
 4088. 1. B. तडितो° for तटितो°. 4089. 1. BD. परुषे for पुरुषे.
 4090. 1. A. दर्शनद्योता° for दर्शनद्योता°. 4093. 1. B. प्रहारे
 for प्रसारे.

- 4100 आतङ्को भीतिरुक्तापेष्वाभोदो मुत्सुगन्धयोः ।
 श्रोण्यां चारोह आवापो न्यास^१ आवाल^२भूषयोः ।
 तदात्वे पात आपात आशुगोर्क्षेषुवायुषु ।
 आयोगो व्यापृतौ गन्धमान्योपहरणेऽपि च ।
 भक्षणेऽन्धसि चाहार आघातः^३ सीमघातयोः ।
 आक्रन्दः क्रन्दने घोरसमरे निन्दनेऽपि च ।
 4105 आलवालेऽधिकरणे स्यादाधारोऽम्बुबन्धने ।
 आकर्षः शारिफलकघूताकृष्टिषु पाशके^४ ।
 आनर्तो देशभेदे स्यान्नुत्तवेशमनि संयुगे ।
 आशीरः पावके सूर्ये स्यात् क्षीरविकृतावपि ।
 इषीकास्त्रे तृणेऽपि स्यादिल्वलः पुंसि दानवे ।
 4110 तारकारिवल्गला स्त्रीत्व ईश्वरोऽधिपतौ^५ हरे^६ ।
 उदान^७ उदरावर्ते फणिवायुग्रभेदयोः ।
 उपाधिर्धर्मचिन्तायां कुटुम्बव्यापृतावपि ।
 उदर्क उत्तरे काले स्यादुत्तरफलेऽपि च ।
 उपला स्त्री दृषत्पुत्रे मणिपाषाणयोः पुमान् ।
 4115 ऊर्णयुर्गुर्णनाभौ स्यान्मेषे तल्लोमकम्बले ।
 ऋषभो गोवृषे श्रोत्ररन्ध्रे श्रेष्ठे स्वरे मुनौ^८ ।

4100. 1. A. स्याद् for न्यास; 2. BD आवास for आवाल. 4103.

1. A. सम for सीम. 4106. 1. BD. वाशारे for पाशके. 4110.

1. BD. भूपतौ for °ऽधिपतौ; 2. A. हरौ for हरे. 4111. 1. BD.

स्यादुदान उदावर्त for 4111a. 4116. 1. A. मनौ for मुनौ.

4120

कलङ्कोऽङ्गेऽपवादे च कलिङ्गः खगदेशयोः ।
 करेणुर्ना गजे स्त्री तु करिण्यामथ कञ्चुकः ।
 वारवाणेऽहिनिर्मोके कर्णिका कर्णभूषणे ।
 करिहस्ताङ्गुली पद्मबीजे' कमलमम्बुजे ।
 सलिले करवालादेर्हेमाद्यैश्चित्रिताजिने ।
 कमला श्रीः कपर्दस्तु जटाजूटे घराटके ।
 क्षुद्रशत्रौ द्रुमाङ्गे च रोमहर्षे च कण्टकः ।
 भ्रूमृन्निताम्बवलयचक्रेषु कटकोऽस्त्रियाम् ।

4125

गुग्गुलूलूकशक्रपिंव्यालग्राहिषु' कौशिकः ।
 कृतान्तो दैवसिद्धान्तयमाकुशलकर्मसु ।
 कलापो भूषणे काञ्चयां समूहे बर्हतूणयोः ।
 कमण्डलौ च दाडिम्यां' करको भूमि तु स्त्रियाम् ।
 वर्षोपलेषु करकाः कलत्रं श्रोणिभार्ययोः ।

4130

श्वश्रे क्लीबस्तुषाग्नौ ना कुकूलमथ कौतुकम् ।
 कुतूहले हस्तपत्रे कन्याणं हेम्नि मङ्गले ।
 कुण्डलं कर्णभूषायां चक्रे पद्मगवेष्टने ।
 अस्त्री वृषाङ्गे प्राधान्ये ककुदो राजलक्षणे ।
 पुंसीक्षुभेदे कान्तारः क्लीबे वनदुरध्वनोः ।
 कदर्ये त्रिषु कीनाशः कृष्यध्यक्षे यमे नरि ।
 काके च करिगण्डे च करटः कुहरं रते ।

4135

4120. I. A. धर्मबीजे for पद्मबीजे. 4125. I. A. ग्राहेषु for ग्राहिषु.
 4128. I. B. डाडिम्यां for दाडिम्य .

- विवरे^१ शैलदर्या च कृपीटमुदरेऽम्भसि ।
 दिग्गजे कुमुदः शाखामृगपन्नगमुख्ययोः ।
 कैरवे कृमुदं क्लीबे कदली मृगरम्भयोः ।
 4140 कूर्चिका क्षीरविकृतौ सूचीतूलिकयोरपि ।
 कबन्धोऽस्त्र्यपमूर्ध्न्यङ्गे षण्डेऽभस्याशरे पुमान् ।
 कादम्बः सायके हंसे कदम्बः शरभूरुहोः ।
 कृतौ विवरणे श्लोके यातनायां च कारिका ।
 कालिका घनजालेऽपि कमठो मुनिकूर्मयोः ।
 4145 कैतवं कपटे द्यूते कारणं हेतुजन्मनोः ।
 बबादौ कारणे^२ काये^३ साधने रतिबन्धने ।
 नाट्यभेदेन्द्रियध्यानस्पृष्टाद्युच्चारणेषु च ।
 गीतके कर्मणि ज्ञाने करणं द्वादशस्वपि ।
 काञ्चनं हेम्नि वृक्षे तु काञ्चनः काञ्चनी निशा ।
 4150 काथे कुथे कषायोऽस्त्री निर्यासे सौरभे रसे ।
 अस्त्री कशिपु वस्त्रेऽन्ने शय्यायां तद्द्वयेऽपि^४ च ।
 कुमारः षण्मुखे बाले युवराजे सितद्रुमे ।
 कुमारी चण्डिका कन्या सहा सुदुहितर्यपि ।
 कुतपो भागिनेयार्कगोतिथिब्राह्मणेषु ना ।
 4155 अस्त्री त्वहोऽष्टमे भागे कर्बुरः पुंसि राक्षसे ।

4136. I. A. पीवरे for विवरे. 4146. I. A. करणे for कारणे;
 2 A. कामसाधने for काये साधने. 4151. I. BD. तद्विधेऽपि for
 तद्द्वयेऽपि.

- वर्णं च कर्बुरं हेस्त्रि करीरस्तु^१ घटे पुमान् ।
 वंशाङ्कुरे हस्तिदन्तमूलभागेऽपि न स्त्रियाम् ।
 यज्ञायुधे कर्परे च कपालं पुनर्पुंसकम् ।
 निश्चिते^१ केवलं क्लीबे वाच्यवच्चेककृत्स्नयोः ।
 4160 कुशलं मङ्गले पुण्ये निपुणक्षमयोस्त्रिषु ।
 कुहनो मूषिके दम्भे कुहालो युगपत्रके ।
 खनित्रभेदे सिंहादिस्कन्धरोम्णि तु केसरः ।
 वकुलेऽस्त्री तु किञ्जल्के कपिलो मुनिवर्णयोः ।
 कटीरं^१ कन्दरे कट्यां कुशिको मुनिवृक्षयोः ।
 4165 कुम्भीरस्तस्करे नक्त्रे क्षवधुः क्षवकासयोः^१ ।
 कलहो द्वन्द्वरणयोः कर्परोऽग्निकपालयोः ।
 क्षारको मत्स्यपक्ष्यादिपिटके पुष्पजालके ।
 कुररः शैलखगयोः कुन्नानं कुण्डशिक्षयोः ।
 खिङ्गिरो वरुणे क्रोष्टौ खेचरोऽर्कादिवातयोः ।
 4170 पूगे तदीयनिर्यासे खपुरः पूगवेष्टके ।
 खनको मूषिके^१ कोले ग्रामणीर्नापितेऽपि च ।
 गृहिणी^१ देहली जाया काञ्चित् गृहकारिका ।
 गणिका^१ करिणी^१ वेश्या यूथिका कूटकारिका^१ ।

4156. 1. A: हरिस्तु for करीरस्तु. 4159. 1. BD. निश्चितं for निश्चितै. 4164. 1. A. कटिरं, B. कटिरः for कटीरं. 4165. 1. A. क्लीब for क्षव. 4171. 1. A. मूषके for मूषिके. 4172. 1. A. ग्रहणी, D. ग्रहिणी for गृहिणी; 2. B. काञ्चित् for काञ्चित्कं. 4173. 1. A. गणे काकरिणी वेश्या for 4173a; 2. BD. कारिका for करिणी; BD. हारिका for कारिका.

- 4175 गोपतिर्वृषमे प्राज्ञे सूर्ये भूभृति वज्रिणि ।
 मत्तेमे गर्जितः पुंसि क्लीबे मेघेभनादयोः ।
 गण्डपूतौ तु गण्डूषः प्रसृतै करिपुष्करे ।
 गन्धर्वो गायके सप्तौ देवयोनौ मृगान्तरे ।
 चामीषरे तु गाङ्गेयं गाङ्गेयः स्कन्दभीष्मयोः ।
 गरुत्मान् विहगे ताक्ष्ये घटिका नाडिका घटः ।
 4180 चञ्चलो वाच्यलिङ्गे स्यात्तरले तडिति स्त्रियाम् ।
 चपले त्रिषु केशे ना चिकुरश्चपलो रसे ।
 तडिति स्त्री द्रुते क्लीबे चत्वरस्तु चतुष्पथे ।
 स्थण्डिलाङ्गणयोः क्लीबे चतुरः कुशलेऽर्थवत् ।
 चतुरं गजशालायां चतुरा स्त्री मृगान्तरे ।
 4185 जगती भुवने भूमौ लताच्छन्दोविशेषयोः ।
 जगलो मोदके मद्ये जरठः कठिनेऽपि च ।
 भ्रमणे जीवयितरि वृद्धि जीविनि जीवकः ।
 जर्जरस्त्रिषु जीर्णेऽपि जनकोऽपि नृपान्तरे ।
 अल्पाम्बुद्रुगिरौ देशे देशभेदेऽपि जाङ्गलः ।

4175. 1. A. दानयोः for नादयोः. 4176. 1. A. गण्डूष for गण्डूषः; 2. A. प्रसृतै करिपुष्करे for 4176b. 4180. 1. BD. चञ्चले for चञ्चलः; 2 B. तडिति for तडिति. 4181. 1. B. केशो for केशे. 4182. 1. AD. तडिति for तडिति; 2 A. द्रुते, BD. द्रुमे for द्रुते; 3. BD. क्लीबे for क्लीबः; 4. A. चतुरस्तु, for चत्वरस्तु; 5. A. चतुष्पथि for चतुष्पथे. 4185. 1. BD. भवने for भुवने. 4187. 1 all the Mss. read बुद्धिजीविनि for वृद्धिजीविनि which is wrong.

4190

जाङ्गलं पिशितेऽथ स्याज्जटालो^१ बहुपादपि ।
 जीमूतो जलदे शैले जम्बूकः^२ क्रोष्टुपाशिनोः ।
 जामाता तु श्वेततिले जम्बालौ^३ पङ्कशैवलौ ।
 भल्लरी वाद्यभेदे स्याच्छत्रान्तालम्बिवाससि ।
 हारमध्यमणौ पुंसि तरलस्त्रिषु चञ्चले ।

4195

तरणिः स्त्री हविर्मन्थे नावि पुंसि तु भास्करे ।
 दृढमध्ये स्त्री पुमान् दैत्ये नक्षत्रे तारकं न ना ।
 त्रिधामा दहने विष्णौ त्रिशङ्कुरुदुताचर्ययोः ।
 एरण्डे^४ यूनि तरुणस्तरुणी युवतिः सहा ।
 तलिमं कुट्टिमे तल्पे तमोनुचेजसां त्रये ।

4200

स्वर्गेऽन्तरिक्षे त्रिदिवस्तृण^५ तान्त्रतृणत्वयोः ।
 तेमनं व्यञ्जने क्लेदे^६ तोत्रे^७ तोदे च तोदनम् ।
 तमस्विन्यां तमिस्रा स्त्री तमिस्रं तिमिरे न ना ।
 तानितं तूलितपटे गुणवादित्रभाण्डयोः ।
 छिन्नपुच्छे वृषे पुंसि निःशमश्रावपि तूवरः^८ ।

4205

तोरणोऽस्त्री बहिर्द्वारदारुयन्त्रविशेषयोः ।
 तूलिका कूर्चिकासूच्योर्दिग्वासा श्रमणे हरे
 शास्त्रोपलब्धि^९ धीदृष्टिसमयेषु तु दर्शनम् ।

4190. 1. A. जटिलः for जटालः. 4191. 1. B. क्रोष्ट for क्रोष्टु
 4192. 1. A. जम्बालो for जम्बालौ. 4193. 1. A. छत्रान्ता विम्बवा-
 ससि for 4193b. 4198. 1. D. एरण्डे. for एरण्डे. 4200 1.
 AD. °तास्तृ° for °तान्त्र°. 4201. 1. BD. क्लेशे for क्लेदे; 2. A.
 तोत्रे, D. श्रोत्रे for तोत्रे. 4204. 1. A. तूवरः for तूवरः.

- द्विजेन्द्रो^१ ब्राह्मणे चन्द्रे सुपर्णे द्वापरो^२ युगे ।
 संदेहेऽथ सपिण्डे स्यादायाद^३स्तनयेऽपि च ।
 4210 स्यात् स्त्री पुनश्चा^४ तत्पत्यौ^५ दिधिषुर्दीधिषूर्नरौ ।
 दक्षिणः भरले दक्षे देशभेदे तु दक्षिणा ।
 दूषणं^६ तु कलङ्कार्थे दूषणो^७ रजनीचरे ।
 दुन्दुभिर्वत्सरे भेर्या गन्धर्वे राक्षसान्तरे ।
 4215 दुरितं व्यसने पापे द्रविणं बलवित्तयोः ।
 उपनीतो व्रती यज्वा नियमस्थश्च दीक्षितः ।
 सुरतक्रान्तिधाष्ट्येषु धर्षणं धर्षणीत्वरी ।
 धिषणा तु मनीषायां धिषणो देवदेशिके ।
 धारणे^८ मानभेदे च धरणं धरणी मही ।
 धावनं^९ 'गमने शुद्धौ स्थितौ^{१०} विश्वे च धारणा ।
 4220 योगाङ्गेऽथ^{११} वृषे शुभ्रे धवलो धवली^{१२} गवि ।
 धनदो दातरि श्रीदे नभसो व्योम्नि सागरे ।
 निगमो निर्णये वेदे पुरे मार्गे^{१३} वणिक्पथे ।

4207. 1. BD. लब्ध for लब्धि. 4208. 1. BD. द्विजेन्द्रे for द्विजेन्द्रः; 2. AB. द्वापरे for द्वापरः° 4209. 1. A. दयादाः for दयादः. 4210. 1. BD. तन्नाथः for तत्पत्यौ. 4212. 1. A. पूषणं for दूषणं; 2. A. रूपणः, B. दूषणे for दूषणः. 4216. 1. BD. सुरतक्रान्ति for सुरतक्रान्ति. 4218. 1. A. धर्षेण, BD. धारणः for धारणे. 4219. 1. A. गमनं for गमने; 2. A. स्फीता for स्थितौ. 4220. 1. B. योगाङ्गो° for योगाङ्गे°; 2. A. धवती for धवली. 4222. 1. A. मार्ग for मार्गे.

- कर्म भृत्युपभोगेषु निर्देशो भूच्छन्नेऽपि च ।
 निवेशौ शिबिरोद्वाहौ निरोधौ रोधसंचयौ ।
 4225 निहवस्तु निकारे स्यादविश्वासेऽप्यपह्वे ।
 आज्ञायामपि निर्देशो निषधोऽनलभूमृतोः ।
 निकारस्तु तिरस्कारे धान्योत्क्षेपणशाख्ययोः ।
 निश्चयाज्ञाप्रतिज्ञासु नियमो यन्त्रणे व्रते ।
 नितम्बः पश्चिमश्रोणिभागेऽद्रिकटकेऽपि च ।
 4230 नालिका विवरे वेणुभाजने चुल्लिरन्ध्रके ।
 निर्गन्धः श्रमणे निःस्वे^१ निर्वृतिः सौख्यनाशयोः ।
 निर्वाणं^२ मरणे ^३भोक्षे निर्वृतौ गजमज्जने ।
 निरस्तः स्यात् त्रिषूत्सृष्टसायके त्वरितोदिते ।
 निराकृते च निष्क्यूते निहतो^४ न्यक्कृते^५ हते ।
 4235 निवातस्त्रिषु निवर्ति दृढे तु कवचे पुमान् ।
 वारणापाङ्गदेशे स्यान्निर्याणं^६ निर्गमे मृतौ ।
 निदाघं^७ ऊष्मणि ग्रीष्मे स्वेदे तापे च घर्मवत् ।
 नालीकः सायके पुंसि नलिने तु नपुंसके ।
 निवहो वायुभेदेऽपि नरको^८ 'निरयेऽसुरे ।
 4240 पतंगः शलभे शालौ खगे कमलबान्धवे ।

4224. I. A. रोप for रोध. 4231. I. D. निस्वे for निःस्वे.
 4332. I. A. निर्याणं for निर्वाणं; 2. A. मोक्षः for मोक्षे. 4234.
 I. A. निवातः, B. निहतौ, D. निहितः for निहतः; 2. A. °ऽन्यकृतो
 for न्यक्कृते. 4236. I. B. निर्वाणं for निर्याणं. 4237. I. A.
 निदाघे for निदाघः. 4239. I. AB. निरयो° for निरये°.

- पुष्परेणौ च रेणौ च परागः परिघोऽर्जले ।
 परिघाते दन्तभेदे प्रसवः फलपुष्पयोः ।
 जनने तनये गर्भमोचनेऽभिषवेऽपि च ।
 पर्जन्यो वासवे गर्जदभ्रे जीमूतनिस्वने' ।
 4245 प्रलयो मूर्च्छने श्लेषे संवर्ते मरणेऽपि च ।
 प्रयोगः स्यात् कर्मविधौ ग्राम्यधर्मकुसीदयोः ।
 प्रणयः संस्तवे प्रेम्णि याचने सौहृदे रसे ।
 प्रवहो वायुमात्रे स्यात् प्राप्तिवायुप्रभेदयोः ।
 प्रवाहस्त्वम्भसां वेगे प्रकृष्टाश्चे' प्रवर्तने ।
 4250 पुरुषोऽश्वस्थितौ' पुंसि पुंनागे परमात्मनि ।
 प्रग्राहोऽश्वादिरज्ज्वंशुबन्दिषु' प्रग्रहोऽपि च ।
 पलाशं तु दले ब्रह्मवृक्षराक्षसयोः पुमान् ।
 प्रणिधिः प्रार्थने चारे प्रस्तरस्त्वश्मरत्नयोः' ।
 आद्योपलब्धिस्थाने च मूले च 'प्रभवोऽम्भसाम् ।
 4255 पुलकः कुमिरोमाञ्चहीररत्नास्त्र' राजिषु ।
 प्रदरा बाणरुग्भङ्गाः' प्रतापौ पौरुषातपौ ।
 प्रत्ययः ख्यातिविश्वासशपथज्ञानहेतुषु ।
 पुष्करं हस्तिहस्ताग्रे व्योम्नि वाद्यमुखे जले ।

4244. I. B. निःस्वने for निस्वने; D. om. li. 4244—4245.

4249. I. B. प्रकृष्टाश्च for प्रकृष्टारवे. 4250. I. BD. अश्वस्थिते for

अश्वस्थितौ. 4251. I. A. बन्धिषु for बन्दिषु. 4253. I. BD.

रक्तयोः for रत्नयोः. 4254. I. BD. प्रसवः for प्रभवः. 4255.

I. A. रत्तास्त्रि for रत्नास्त्र. 4256. I. A. भागाः for भङ्गाः

- 4260 तीर्थभेदेऽसिधारायां पर्यायोऽवसरे क्रमे ।
 प्रमाणं हेतुविश्वासशास्त्रेयत्तासु शासने ।
 मर्यादायां प्रपञ्चस्तु विपर्यासे सुविस्तरे ।
 प्रतीतस्त्रिषु^१ विख्याते प्रीते प्रत्ययिते बुधे^२ ।
 प्रतिपत्तिथिबुद्ध्योः स्यात् प्रकृतिर्मूलकारणे ।
 स्वभावजन्त्वमात्यादिच्छन्दो^३ भूतेषु मातरि ।
 4265 पक्षतिः पक्षमूले स्याद् द्वयोः प्रतिपदोरपि ।
 पीयूषममृतं ना तु नवसूतगवीपयः ।
 पिनाकोऽजगवे पुंसि रजोवर्षे तु वा नरि ।
 पल्लवो ना विटे देशेऽप्यस्त्री किसलयेऽञ्चले ।
 प्रवालो विद्रुमे वीणादण्डे ना पल्लवे स्त्रियाम् ।
 4270 छदिनेत्ररुजोः क्लीबे समूहे पटलं न ना ।
 प्रवणः^४ स्यात् त्रिषु ग्रहे कुशले वशवर्तिनि ।
 चतुष्पथे क्रमान्निम्ने प्रवरः शालिमुख्ययोः ।
 पवित्रः पावके विष्णौ पवित्रं कलशे^५ कुशे ।
 धने हैम्नि ब्रह्मसूत्रे मन्त्रे च प्रयते त्रिषु ।
 4275 आशुव्रीहौ पाटलो ना पाटली कुसुमे न ना ।
 प्रग्रीवमस्त्री ग्रीवायां प्रासादे कलशेऽपि च ।
 त्रिषूर्ध्वबाहुपुमाने^६ स्त्रीणां पुंवद्भृति^७ स्थितौ ।

4262. 1. B. प्रतीतं त्रिषु for प्रतीतस्त्रिषु; 2. BD. °ऽम्बुधौ for बुधे.
 4364. 1. BD. च्छन्दोमाभूतमातृषु for 4264b. 4271. 1. BD.
 प्रणवः for प्रवणः. 4273. A. कुशले for कलशे. 4277. 1. A.
 पुङ्माने, BD. दिङ्माने for पुंमाने; 2. BD. पुंवत्प्रतिस्थितौ for
 पुंवद्भृतिस्थितौ.

- पुरुषाणां समूहे च पौरुषं स्यान्नपुंसके ।
 फेनिला बदरेऽरिष्टे पुंसि फेनवति त्रिषु ।
 4280 फलकी चन्दनश्चर्मी बर्बरो^१ भङ्गुरेऽधमे^२ ।
 बहुलोऽग्निः कृष्णपक्षो^३ बहुलैलार्जुनी मही ।
 कृत्तिका भूमि बहुला बह्वर्थो बहुलस्त्रिषु ।
 बृहत्यः पद्यवार्ताकीकण्टकार्यो^४ऽथ बन्धकी ।
 करिण्यां कुलटायां च भ्रातृव्यो भ्रातृजे रिपौ ।
 4285 भवनं जन्मगृहयोः भुवनं जगदम्भसोः ।
 भरतं नाट्यशास्त्रे स्याद्भरतो मुनिभूभृतोः ।
 भारती 'तुलसीवाण्योभैरवो रुद्रघोरयोः ।
 मण्डली श्वा रविः शुक्रो^५ मार्जारो भुजगो नृपः ।
 मदनो धुस्तुरे^६ वृक्षभेदे मन्मथसिक्थयोः ।
 4290 मासे मद्ये हरौ पुष्पसमयेऽपि च माधवः ।
 धुस्तूरे सर्पभेदे च मातृभ्रातरि मातुलः ।
 मण्डलं त्रिषु बिम्बे स्याद् वृन्दे द्वादशराजके ।
 प्रतिबिम्बे कुष्ठरोगे ग्रामौघ उपसूर्यके ।
 स्यातां कपित्थकन्दपौ मन्मथौ मानसं हृदि ।

4280. 1. BD. बर्बुरः for बर्बरः; 2. यमे for °धमे. 4281. 1. A. पक्षे for पक्षः. 4283. 1. B. कककाल्यः, D. ...काकोल्यः (blank for क) for कण्टकार्यः. 4287. 1. A. तुलशी for तुलसी. 4288. 1. A. शक्रः, BD. शाकः for शुक्रः (All three mss. give wrong readings). 4289. 1. धूर्धरे. B. धुर्धरे D. दुर्धरे for धुस्तुरे. 4291. 1. AB. धुर्धरे, D. दुर्धरे for धुस्तुरे.

4295

सरोभेदेऽपि मन्दारः पारिभद्रे सुरद्रुमे ।
 राष्ट्रक्षोभेऽपि मकरो मुकुन्दौ निधिकेशवौ ।
 मार्गणो याचके बाणेऽन्वेषणे मार्गणं न ना ।
 मरीचिर्ना मुनी रश्मिर्वा स्त्री स्त्री मृगतृष्णिका ।
 मोहनं सुरते मद्ये महिषी पशुराट्स्त्रियोः ।

4300

असिवन्धनकाञ्चयाद्रिकटकेषु तु मेखला ।
 पुमानन्योदयद्वेषे' मत्सरस्त्रिषु तद्वति ।
 कल्याणे मङ्गलं भौमे मङ्गलो मन्थरस्त्रिषु ।
 मन्द'गामिनि मन्थाने सूचके मधुरस्त्रिषु ।
 स्वादौ हृद्ये मयूखस्तु ज्वालायां किरणे त्विषि ।

4305

मलिनी वृत्तवाहिन्योर्मोदको भक्ष्यहर्षयोः ।
 युञ्जानः सारथौ विभ्रे 'युतकं यौतके युगे ।
 वस्त्राञ्चले वधूवस्त्रे यजनं यज्ञपूजयोः ।
 ना स्वर्णधर्षणग्राणि रोषणः सरुषि त्रिषु ।
 रेवटो वेणुवातूलविषवैद्येषु' रेवटम् ।

4310

दक्षिणावर्तशङ्खे स्याद्रशना दर्भदामनि ।
 काञ्चीगुणे च जिह्वायां रसना रसनं विषे ।
 आस्वादने च शब्दे च रवणः शब्दनोऽद्वयोः ।
 राजीवं पङ्कजे ना तु मीनभेदे मृगान्तरे ।
 रोहितं त्रिषु शोणे स्याद् रोहितो मृगमत्स्ययोः ।

4301. I. A. °द्वेषि for °द्वेषे. 4303. I. B. मन्थ° for मन्द°.

4306. I. B. व्युत्तरयौतगे, D. व्युत्तरयौतगे for युतकं यौतके. 4309.

I. A. वैद्ये पुरेऽवटम् for वैद्येषु रेवटम्.

- 4315 गोपित्ते रक्तकल्हारे वरयोषिति रोचना ।
 नक्षत्रे कटुरोहिण्यां कन्यायां गवि रोहिणी ।
 रुचको मातुलुङ्गे स्याद्भूषणे^१ रदने मणौ ।
 लवणस्तु रसे दैत्ये लवणं सैन्धवादिके ।
 गमने चोपवासे च लङ्घनं लालसा द्वयोः ।
- 4320 औत्सुक्ये चाभिलाषे च ललामोऽस्त्री ललाम च ।
 श्रेष्ठभूषाणुण्डशृङ्गपुच्छचिह्नाश्चलिङ्गिषु^२ ।
 प्रभावे पौरुषेऽङ्केऽथ ललनं केलिशोभयोः ।
 नीलिन्यां मांसपिण्डे च^३ मणिभ्रुवि च लोचकः^२ ।
 वरणो भूरुहे वप्रे वर्तकोऽश्वखुरे खगे ।
- 4325 वारणः सेतुगजयोर्वश्रकौ धूर्तजम्बुकौ ।
 विहारः सौगतावासे क्रीडायां च परिक्रमे ।
 भ्रान्तिसंदेहशोभासु विलासेऽपि च विभ्रमः ।
 वाहसो^४ऽजगरे वह्नौ चित्रे दर्पे च विस्मयः^२ ।
 विस्तारे प्रतिबन्धे च विष्कम्भो विबुधः सुरे ।
- 4330 प्राज्ञे च विनयः शिक्षाविद्याचारप्रशान्तिषु ।
 वसतिस्तु गृहे स्थित्यां जैनानामास्पदे निशि ।
 पर्याहाराध्वभारेषु^५ स्यातां विवधवीवधौ ।

4317. 1. D. स्याद्घ्नमणे for स्याद्भूषणे. 4321. 1. B. शृङ्गिषु for लिङ्गिषु. 4323. 1. All three mss. give wrong reading; 2. BD. लोचकम् for लोचकः. 4328. 1. A. वाहनः for वाहसः; 2. A. विस्मयम् for विस्मयः. 4332. 1. AD. पर्याहारेऽध्वहारे च, B. पर्याहारेऽध्वगारे च for 4332a.

- वडवाश्वा ब्राह्मणी च वाहिनी सिन्धुसैन्ययोः ।
 शूद्रा मृतप्रजा वन्ध्या कन्या दृष्टरजा अपि ।
 4335 वृषली नर्तकीमुग्धाविदग्धास्वेव वाणिनी ।
 विधानं वारणग्रासे प्रकारे वैरकर्मणि ।
 वेदनाप्रेरणाभ्यर्चा' क्रियाभृतिसमृद्धिषु ।
 व्यसनं 'सक्तितात्पर्यविपत्तिमृगयादिषु ।
 4340 दैवानिष्टफले तोये पैशुन्यादौ प्रकोपने ।
 वेष्टने 'मुकुटोष्णीषे व्युत्थानं प्रतिकूलता ।
 स्वातन्त्र्यकरणं चाथ विषयी राज्ञि मन्मथे ।
 वाच्यवद्विषयोपेते विषयः स्त्र्यादिराष्ट्रयोः ।
 आस्पदे गोचरे दीपभाजने चावलम्बने' ।
 पुनपुंसकयोर्व्योम्नि विहायः पुंसि पक्षिणि ।
 4345 नक्षत्रे च खनित्र्यां च विशाखा' षण्मुखे पुमान् ।
 उल्लोचाध्वरयोरस्त्री षण्डः शून्यसमूहयोः ।
 वितानोऽथ द्रुविस्तारे पल्लवे स्तम्बशाखयोः ।
 विटपोऽस्त्री व्यलीकं स्यादप्रिये'ऽकार्यदुःखयोः ।
 विलक्षेऽथ' विमानोऽस्त्री देवतायानवेश्मनोः ।

4337. I. B. °त्यर्चा for °भ्यर्चा. 4338. I. ABD. शक्ति for सक्ति. 4340. I. BD. मकुट° for मुकुट°. 4343. I. BD. दीपपात्रे चालम्बनेऽपि च for 4343b. 4345. I. BD. विशाखः for विशाखा. 4348. I. A. अप्रिय, D. अप्रियं for अप्रिये. 4349. All three mss. read विलक्षे instead of विलक्ष्ये. I. BD. च for °ऽथ.

4350

पश्वङ्गे हस्तिरदने विषाणं स्यात् त्रिलिङ्गकम् ।
 शयालुः^१ शयनश्चोभौ निद्रालौ त्रिषु न द्वयोः ।
 शयनं मञ्चरतयोः 'शमनोऽजगरे यमे ।
 शासनं निग्रहे शास्त्रे वेदवाक्येषु रक्षणे ।
 वाङ्नियोगे^२ प्रकरणे 'लेख्ये नियमकर्मणोः ।

4355

श्वशुर्यो^३ देवरे^४ स्याले शकुन्तो^५ भासपक्षिणोः ।
 आक्रोशने स्याच्छपथः शपने तनयादिभिः ।
 शिशौ^६ मत्स्ये च शिशुकः शमलं शकृदंहसोः ।
 श्रावकः 'कर्णमोषेऽपि शिञ्जिनी नूपुरज्ययोः ।
 शर्कराल्पकपाले स्यात् प्रदेशे शर्करावति ।

4360

मृद्धेदे शकले खण्डे शर्करायामथ स्त्रियाम् ।
 शीधु^७ पाने मणौ शीधौ^८ सरघा(को?)^९ मद्यभाजने ।
 साधनं शेफसि गमे^{१०} सेनाङ्गे सिद्धयुपाययोः ।
 निर्वृत्तौ^{११} मृतसंस्कारे दापनेऽनुगमे धने ।
 मारणे यातनायां च संस्थानं मरणे स्थितौ ।

4365

वाद्यं वंशादिके क्लीबे सच्छिद्रे सुषिरं त्रिषु ।

4351. 1. A. शयालः for शयालुः. 4352. 1. A. शमनोऽजगरे,
 B. शमनेऽजगरे for शमनोऽजगरे. 4354. 1. A. वा नियोगे, D.
 वाङ्नियोगे for वाङ्नियोगे; 2. D. लेखे for लेख्ये. 4355. 1. D.
 श्वतुच्छौ for श्वशुर्यः; 2. BD. देवरस्यालौ for देवरे स्याले; 3. BD.
 शकुन्तो भासपक्षिणौ for 4355b. 4357. BD. शिशनमध्ये for शिशौ
 मत्स्ये. 4358. 1. BD. कर्णदोषे for कर्णमोषे. 4361. 1. BD.
 शीधु for शीधु; 2. BD. शीधौ for शीधौ; 3. A. मध्य° for मद्य°. 4362. 1. B. शमे for गमे.

- सरन्ध्रे त्रिषु वंशाद्ये वाद्ये क्लीबे नटे नरि ।
 स्त्रियां विद्रुमवल्लर्या सुषिराथ^१ गवि स्त्रियाम् ।
 वसन्ते ना सुगन्धौ च सुरभिर्विश्रुतेऽर्थवत् ।
 स्पर्शनः पवमाने^२ स्यात् स्पर्शनं स्पृष्टिदानयोः^३ ।
- 4370 सारङ्गो हरिणो वर्णश्चातकः षट्पदोऽपि च ।
 सैन्धवं लवणोऽश्वे^४ ना सौवीरं काश्चिकेऽङ्गने ।
 बदरे देशभेदे ना स्यन्दनो रथवृक्षयोः ।
 संगरस्तु प्रतिज्ञायां विपत्त्यां सांपरायिके ।
 षण्डे^५ शमीफलेऽथ स्यात् सारसं सरसीरुहे ।
- 4375 जलपक्षिविशेषे ना सरःसंबन्धिनि त्रिषु ।
 संभ्रमोऽत्यादरे भीतौ सायकः शरखड्गयोः ।
 सामर्थ्ये शक्तिसंबन्धौ समितिर्युद्धसंसदोः ।
 मद्यार्था^६ भिषवे संधौ धनुःष्विषुनिवेशने ।
 संधानं हेम्नि तत्कर्षे सुवर्णं ना तु भूरुहे ।
- 4380 हिरण्यं कनके द्युम्ने नाम(मान?)भेदेऽप्यकुप्यके ।
 हरिणी तु मृगो^७ हेमप्रतिमा हरिणो मृगे ।
 शुक्रवर्णे^८ च हृदयं हृत्प्रदेशे च मानसे ।

4367. 1. A. सुषिरोऽथ for सुषिराथ. 4369. 1. A. पवमानः for पवमाने; 2. D. मानयोः for दानयोः. 4371. 1. A. श्येना for °ऽश्वे ना. 4374. 1. A. षण्डः for षण्डे. 4378. 1. A. मद्यार्था^० BD. मद्यार्था^० for मद्यार्था^० (All three mss. give wrong readings). 4381. 1. A. मृगे. for मृगः. 4382. 1. BD. om. II. 4382.—4384.

4395

हरणं करणं नृत्तं धनुषान्यास्त्रवारणम् ।
 यौतकादि हृतिस्तमशीतल(वा?)र्यथ हिंसनम् ।
 हरितस्तुं मुनौ श्यामे हारीतो मुनिपक्षिणोः ।
 इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे-
 ऽनेकार्थाधिकारे त्र्यक्षराध्यायः ॥

—:ॐ:—

२८

चतुरक्षराध्यायः

4390

अभिरूपः सुरूपः स्याद्विश्रुते च विचक्षणो ।
 अवदातः सिते शुद्धेऽप्ययुगास्त्रौ हरिस्मरौ
 अहिशत्रुः खगाधीशो नकुले नाकनायके ।
 अभिषङ्गस्त्वभिभवे' संगक्रोशनयोरपि ।
 वृष्टिरोधे प्रतिष्टम्भे गजफालेऽप्यवग्रहः ।
 अधि'वासो निवासे स्याद्रन्ध्रमान्यादिसंस्कृतौ ।
 अवदानं' कर्म वृत्तं खण्डनं गुणकीर्तनम् ।
 त्यागमोक्षक्रियासाध्यफलप्राप्तिषु दिव्यपि ।
 स्याच्चतुर्ण्वपवर्गोऽथ प्रभावे भावसूचके ।

4395

अनुभावोऽपदेशस्तु निमित्ते व्याजलक्षयोः ।

4384. A. हृदि° for हृति°. 4385. I; BD. शुक्वर्णे for हरितस्तु.
 4389. I. BD. °अभिषवे for °अभिभवे. 4391. I. A. आदि for
 अधि°. 4392. I. A. उपदानं for अवदानं.

- दीर्घद्वेषेऽप्यनुशयः पश्चात्तापानुबन्धयोः ।
 अनुषङ्गः कृपायां स्यात् प्रकृतस्यानुवर्तने ।
 हिंसायामभिमानः स्याद् ज्ञाने प्रणयदर्पयोः ।
 अवष्टम्भस्त्वहंकारे गृहे^१ कान्त्यवलम्बयोः ।
 4400 अभिहारोऽभियोगे स्याच्चौर्यसंनाहयोरपि ।
 सवने^२ मद्यसंधाने स्नाने चाभिषवस्त्रये ।
 अभिग्रहोऽभियोगे स्यादभितोग्रहणेऽपि च ।
 अनिमेषोऽप्यनिमिषोऽप्युभावमरमत्स्ययोः ।
 अन्तर्वाणिः^३ शास्त्रविदि^२ पुरोधसि बहुश्रुते^३ ।
 4405 अपवादौ तु निन्दाज्ञे गुह्यगूढाववस्करौ ।
 अन्तेवासी तु चण्डाले शिष्यनापितयोरपि ।
 क्षत्रिये त्वम्बरीषः स्यात् पुंसि आप्ट्रे नपुंसके ।
 अवताम्भो^१ (अवरोहो?) स्वतरङ्गं मूलादग्रं गता^२ [लता] ।
 अवगाहो जलद्रोण्यामापगाद्यवमज्जने ।
 4410 गर्भे लेपेऽवलेपः स्यादनुतर्षः सुरातृषोः ।
 आडम्बरस्तु^१ पटहशब्दे वारणगर्जिते ।
 आत्मयोनिस्तु कन्दर्पे मारुते वारिजासने ।

4399. 1. BD. गृह, A. ग्रह for गृहे. 4401. 1. A. वसने for सवने; 2. B. मेघ for मद्य. 4404. 1. A. अन्तर्वाणी for अन्तर्वाणिः; 2. A. विधि for विदि; 3. A. श्रुतौ for श्रुते. 4408. 1. B. अथारम्भः D. अतारम्भः for अवरोहः. (all mss. give wrong readings.); 2. A. अग्रगता [लता], BD. अग्रगतागतौ for अग्रगता [लता]. 4411. 1. A. पटहः for पटह.

- आच्छोटनं^१ स्यादाघाते मृगयायां विमर्दने ।
 आरम्भणे चिकित्सायामुपधायामुपक्रमः ।
 4415 स्नानाचान्त्योरुपस्पर्श उदवाहो घनौघयोः ।
 उपतापौ रुजातापावैरावत्यौ 'तटिच्छ्रियौ ।
 ऐरावतः सुरगजे घने काकोदराधिपे^२ ।
 कलहंसस्तु कादम्बे राजहंसे^३ महानृपे ।
 करहाटोऽम्बुजादीनां शिफायां देशभूरुहोः ।
 4420 कुरुविन्दो रत्नमेदे मुस्तायां हिङ्गुलेऽपि च ।
 चन्द्रार्कयोर्ग्रहपतिः शंकरेऽपि गणेश्वरः ।
 वर्षकाब्दे^४ मत्तगजे वासवे च घनाघनः ।
 अर्कानलौ चित्रभानू चक्रपादो रथेभयोः^५ ।
 जने देशे जनपदः चन्द्रेऽक्रेश्यौ तमोनुदः ।
 4425 तारकारिर्गुहे भानौ तेजोनिधिरिनेऽनले ।
 दिवाभीत^६ उलूके स्यात्तस्करे कुमुदाकरे ।
 दिवाकीर्तिस्तु चण्डाले नापितेऽथ धनंजयः ।
 फल्गुनेऽग्नौ पशुपतिः शंकरे जातवेदसि ।
 द्वारि द्वास्थे प्रतीहारः ४रः ।
 4430 पुण्डरीकस्तु शार्दूले दिग्गजे सर्पपुंगवे ।

4413. I. BD. आस्फोटनं for आच्छोटनं. 4416. I. BD. तडित्^०
 for तटित्. 4417. I. A. °दरायवे for °दराधिपे. 4418. I. D.
 हंसः for 4422. I. A. वर्षकाब्दे; B. वर्षकन्दे for वर्षुकाब्दे.
 4423. I. A. °ऽरिदेहयोः for रथेभयोः. 4426. I. B. om. | 4426.

- 4435 मुनि'भेदे राजभेदे क्लीबे तु सितपंकजे ।
 स्त्रियां सुराङ्गनाभेदे पवमानोऽग्निवातयोः ।
 वायुभेदे परिवहः^१ परिवर्तो^२ जगत्क्षये ।
 परिभ्रमेऽ'ब्दे पर्याप्तौ परिक्षेपस्तु वेष्टने ।
 हस्तिनां^३ पादपार्श्वेऽथ पितुः पितरि वेधसि ।
 पितामहः परीवाप^४ आलवाले परिच्छदे ।
 रक्षः^५ सतोः पुण्यजनः पामराज्ञौ पृथञ्जनौ ।
 नटे काशे पोटगलः कपौ मेकैः स्रवंगमः ।
 परिग्रहः परिजने पत्न्यामादानशापयोः ।
 4440 विभ्राच्छूद्रा^६ सुते स्तेने क्लीबः पारशवोऽयसि ।
 परिवारः परिजने शस्त्रकोशे परिच्छदे ।
 विगाढ गात्रिकाबन्धे समूहारम्भयोरपि ।
 आदाने पृतनापृष्ठे पतद्रूहे प्रतिग्रहः^७ ।
 प्रजापतिर्मरीच्यादौ परमेष्ठिनि पार्थिवे ।
 4445 बाहुलेयो वृषे स्कन्दे भूतनाथः शिवे नृपे ।
 महाकालो हरे हालाहले बाणासुरेऽपि च ।
 परमात्ममहावेशमविहारेषु महालयः ।

4431. 1. BD. अरि for मुनि. 4433. 1. A. परिवारः परिवहः for 4432a; 2. BD. परिवर्ते for परिवर्तः. 4434. 1. BD. परिभ्रमो^० for परिभ्रमे. 4435. 1. A. स्तिताम^० for हस्तिनां. 4436. 1. A. परिवापः for परीवापः. 4437. 1. A. दक्षः for रक्षः. 4440. 1. BD. °शूद्र for °शूद्रा°. 4443. 1. B. परिग्रहे for प्रतिग्रहः.

4450

संकर्षणः^१ सौरभेये रौहिणेयो बुधे गुहे ।
 रजस्वलस्तु महिषे पुष्पवत्यां रजस्वला ।
 लोकपालो नृपेन्द्राद्योः राज्ञि लक्ष्मीपतिर्हरौ ।
 वृषाकपिस्तु वैकुण्ठे हरेऽर्केऽग्नौ विभावसुः ।
 विश्वकर्मा द्युतक्षिण स्यादर्यम्णि हरिवातयोः ।
 वाडवेयोऽश्विनोर्विघ्ने वासुदेवो मुनौ^२ हरौ ।
 धर्माध्यक्षे ज्योतिषिके वारवाणि^३ रथो वटे ।

4455

व्यवहारो वाक्प्रयोगे विवादे द्यूतदण्डयोः ।
 शासने वित्तसंवादे संबन्धेऽसिवणिज्ययोः ।
 वानप्रस्थो मधुष्ठीले तृतीये ब्राह्मणाश्रमे ।
 व्यसने स्याद् व्यतिकरः संकरे^४ व्यतिषज्जने ।
 वनस्पतिर्वृक्षमात्रेऽप्यपुष्पात् फलवद्द्रुमे ।

4460

स्याद्वर्धमान एरण्डे शरावे भूषणेऽपि च ।
 शंकुकणौ गर्दभोष्ट्रौ शरभृङ्गौ शिलीमुखौ ।
 श्रीवत्साङ्गौ हरिवृकौ सिंहकाकौ सकृत्प्रजौ ।
 समाहारस्तु संक्षेप एकत्रकरणेऽपि च ।
 स्त^५ नयित्नुर्जलधरे तदीये^६ गर्जितेऽपि च ।

4465

सालावृकः शुनि^७ क्रोष्टौ वृके स्थूलोच्चयस्त्वयम् ।

4448. 1. BD. संकर्षणे for संकर्षणः. 4453. 1. A. मुनौ for मुनौ.

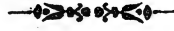
4454. 1. A. वाणीरथो वटी for बाणिरथो वटे. 4458. 1. BD.

संगरे for संकरे. 4464. 1. BD. om. 1. 4464; 2. A. गजगर्जिते-

ऽपिच for गर्जितेऽपि च. 4465. 1. B. क्रोष्टौ for क्रौष्टौ.

असाकल्ये' वारणानां मध्यमे च गतिक्रमे ।
 सांपरायस्तु संपाते(!) 'आघातागामिकालयोः ।
 हेरम्बे हस्तमल्लः स्यादमराधिपकुञ्जरे ।

इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 ❀अनेकार्थाधिकारे चतुरक्षराध्यायः ॥

२९

पञ्चाक्षराध्यायः

- विष्णौ 'शक्रेऽसुरारातिर्ब्राह्मणे'ऽप्यमृताशनः ।
 4470 आशुशुचिगिरिर्केऽपि यज्वन्यप्यासुतीवलः ।
 अनन्ते वित्तनाथे च तालाङ्केऽप्येककुण्डलः ।
 ध्रु'वेऽप्यौत्तानपादिः स्याद् 'गृध्रेऽपि कमलच्छदः ।
 कथाप्रसंगस्तु विषवैद्ये वातगुणाधिके ।
 काकेऽपि कौशिकद्वेषी बलेऽपि खर'खण्डनः ।
 4475 काशे चामर'पुष्पः स्यात् केतकीसहकारयोः ।
 तमोविहारी खद्योत उल्लूके चोररत्नसोः ।
 नीपे धूलिकदम्बो ना क्लीबे तु रजसां गणे ।

4466. 1. A. असाकल्यो for असाकल्ये. 4467. 1. A. आयाता° for आघाता°. ❀ BD. नानार्था° for अनेकार्था°. 4469. 1. BD. चक्रे for शक्रे; 2. BD. ब्राह्मणेऽप्यमृ° for ब्राह्मणेऽप्य° 4472. 1. A. धूपे for ध्रुवे; 2. A. ग्रन्थे for गृध्रे. 4474. 1. A. कर°, B. खग, D. वर for खर 4475. 1. B. °पुष्पं for °पुष्पः.

4480

चन्द्रेऽपि देवतोच्छिष्टः शंकरे पांसु'चन्दनः
 प्राचीनबहिंरिन्द्रेऽग्नौ पुरुषव्याघ्र इत्ययम् ।
 गृ'ध्रेऽपि प्रेतनिलयः श्मशाने वृषभध्वजे ।
 मातुलपुत्रस्तून्मत्तफले मातुलनन्दने
 पञ्चबाणे च सरितां पत्यौ च मकरध्वजः ।
 वृषाकपायी श्रीगौर्योरौर्वेऽपि बडवामुखः ।
 विकङ्कते गोक्षुरके 'कोल्यां च स्वादुकण्टकः ।
 निम्बे च हिङ्गुनिर्यासो हिङ्गुवृक्षरसेऽपि च ।
 हिरण्यबाहुः शोणाख्यनदे पशुपतावपि ।
 ति *वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 ❀❀अनेकार्थाधिकारे पञ्चाक्षराध्यायः ॥

4485

३०

एकाक्षराध्यायः

4490

एकाक्षरा इहोच्यन्ते पूर्वं नोक्ता यथाक्रमम् ।
 अस्तु विष्णौ वर्णमात्रे स्यादिः काम उरीश्वरे ।
 कः समीरार्कवेधस्तु खगुडौ व्योम्नि चेन्द्रिये ।
 गौर्वृषे ना स्त्रियां 'गोभूवाग्दिग्दृष्टिमरीचिषु ।

4478. I. A. °नन्दनः for °चन्दनः. 4483. I. BD ग्रन्थे for गृध्रे.
 4484. I. BD. गौल्यां for कोल्यां. ❀ A. om. वत्सकुलवामनभट्ट-
 बाणविरचिते. ❀❀A. om. अनेकार्थाधिकारे; B. अनेकाक्षराधिकारे,
 D. अनेकार्थाक्षराधिकारे for अनेकार्थाधिकारे. 4490. I. B. गोभ्र
 for गोभू.

- द्वयोः सायकवज्राम्बु'स्वर्गयज्ञेषु लोम्यपि ।
 ज्या शिञ्जिनीवसुधयोस्त्विद् ज्वालादीप्तिकान्तिषु ।
 तृडाशायां पिपासायां द्वास्तु द्वाराभ्युपाययोः ।
 द्योदिवौ स्वर्गवियतोरशोपायगमेषु दिक् ।
 4495 दृग् बुद्धौ दर्शने नेत्रे स्त्री स्याद् द्रष्टरि तु त्रिषु ।
 धूः स्त्री भारे यानमुखे नौः स्त्रियां तरिकालयोः ।
 पूः स्त्रियां नगरे देहे' भूर्महीस्थानमात्रयोः ।
 मा रमायां च 'संपत्तौ रा द्वयोर्द्यु'भ्ररुक्मयोः ।
 लिप्साज्वालाकान्तिवाञ्छाभङ्गरोगेषु रुक् स्त्रियाम् ।
 4500 भारतीवचसोर्वाक् स्याद् विः पक्षिपरमात्मनोः ।
 विट् प्रजावैश्ययोः पुंसि स्त्री मले जनने द्वयोः ।
 श्रीः कान्तिसंपदोर्लक्ष्म्यां लवङ्ग'कुसुमेऽपि च ।
 त्रिषु स्त्रीये नरि ज्ञातौ स्वो धने तु नपुंसके ।
 4504 साधौ श्रेष्ठे वर्तमाने सत्ये चाभ्यहिते च सत ।
 इति ॐवत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे
 ॐॐअनेकार्थाधिकारे एकाक्षराध्यायः ॥

—:—

4491. 1. B. सर्ग for स्वर्ग. 4497. 1. BD. नेहे for देहे. 4498.
 1. A. संपृत्तौ for संपत्तौ; 2. A. द्युम्निरुक्मयोः for द्युम्नरुक्मयोः.
 4502. 1. BD. लवङ्गे for लवङ्ग. ॐ A. om. वत्सकुलवामनभट्ट-
 बाणविरचिते. ** A. om. अनेकार्थाधिकारे.

३१

अन्ययैकाक्षराध्यायः

4505

एकाक्षराननेकार्थानुक्त्वा लिङ्गसमन्वितान् ।
 निर्लिङ्गानव्ययानत्र प्रोच्यन्तेऽथ यथाक्रमम् ।
 आङ् ईषदर्थेऽभिविधौ सीम्नि कर्मविशेषणे ।
 आ प्रगृह्ये स्मृतौ वाक्येऽप्यास्तु संतापकोपयोः ।
 ए' दुःखभावने कोपे प्रत्यक्षे सन्निधावपि ।

4510

ॐ स्याद् ब्रह्मण्यनुज्ञायां कं सुखेऽम्भसि 'मूर्धनि ।
 प्रश्ने क्षेपे विकल्पे किं कुः' पापेऽल्पार्थकुत्सयोः ।
 चान्वाचये समाहारे 'मिथोयोगे समुच्चये ।
 तुर्भेदावधारणयोर्दुरशोभनदुःखयोः ।

4515

धिग्भर्त्सने कुत्सने च नि न्यग्भावनिषेधयोः ।
 नाभावान्यविरोधेषु निनिश्चयनि'षेधयोः ।
 प्रश्ने विकल्पे लु स्विच्च प्रादौ यात्राप्रकृष्टयोः ।
 वि निषेधे पृथग्भावे वा विकल्पोपमानयोः ।
 समुच्चये च वै पापे वाक्यारम्भप्रसिद्धयोः ।
 समभेदे समीचीने सुष्ठुपूजासुखेषु 'सु ।

4506. I. A. प्रोच्यन्ते च, D. प्रोच्यन्तेऽत्र for प्रोच्यन्तेऽथ. 4509.

I. A. ऐ, B. हि for ए. 4510. I. A. अवज्ञायां for अनुज्ञायां; 2.

A. मूर्धनि च for मूर्धनि. 4511. I. BD. कुश्च पापार्थकुत्सयोः for

4511b. 4512. I. A. मिथ्या for मिथो. 4515. I. BD. विरोधयोः

for निषेधयोः. 4519 I. BD. च for सु.

4520

स्मृतौ वृत्ते निषेधे स्म स्वः स्वर्गपरलोकयोः ।

हि^१ स्याद्विशेषणे हेतौ हिं^२ हेतावधारणे ।आमन्त्रणे भर्त्सने हुं^३ हुं संप्रश्रवितर्कयोः ।

ही विषादे विस्मये च हा विषादशुगतिषु ।

उ तापेऽव्ययमीशे ना मा निषेधे श्रियां स्त्रियाम् ।

4525

अ निषेधे पुमान्वि^४ष्णौ वि विचित्रे स्मरे पुमान् ।

तद्धेतौ त्रिष्वष्टुष्मिन् स्याद् यद्धेतौ प्रकृते त्रिषु ।

ह हि तु स्म च वै पादपूरणेऽपि प्रयुज्यते ।

इति वत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते ॐशब्दरत्नाकरे

अनेकार्थाध्याये एकाक्षराध्यायः ॥

३२

अव्ययद्वयक्षराध्यायः

अलं तु शक्तौ पर्याप्तौ भूषणे विनिवारणे ।

अपि संभावनाप्रश्नगर्हाशङ्कासमुच्चये ।

4530

मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकात्स्नर्येष्वथो अथ ।

अयि सानुनये प्रश्ने स्यादध्यधिक ईश्वरे ।

अनु प्रकारे वीप्सायां^५ पश्चाल्लक्षणहेतुषु ।

4521. 1. A. ह, BD. हिं for हि; 2. ABD. हि for हिं. 4522.

1. B. हं for हुं. 4525. 1. A. विष्णुः for विष्णौ; 2. BD. स्मरेऽपि

च for स्मरे पुमान्. ॐ B. om. शब्दरत्नाकरे. 4532. 1. BD. लिप्सायां for वीप्सायां.

- अति प्रशंसातिक्रान्त्योरधिकार्थेऽपभाषणे^१ ।
 अमा सहार्थे सामीप्ये वीप्साभिमुखयोरपि ।
 4535 पीडिष्यानुमतिष्वस्तु विनियोगे^२ क्रियास्वह^३ ।
 आहो निन्दाहेतुचित्रेष्वाराद् दूरसमीपयोः ।
 इति हेतौ प्रकरणे प्रकारादिसमाप्तिषु ।
 उपाधिकेऽन्तिके हीनेऽप्युत प्रश्ववितर्कयोः^४ ।
 विस्तारेऽङ्गीकृतावूरी स्यादुर्यरूरीति च ।
 4540 इवेत्थमर्थयोरेवमेव निर्धारणेऽपि च ।
 कच्चित्प्रश्ने कामवादे^५ वार्तासंभाव्ययोः किल ।
 किमु प्रश्ने विकल्पे च कुतः पश्चे च निह्वे ।
 निषेधवाक्यालंकारजिज्ञासानुनये खलु ।
 तूष्णीमर्थे सुखे^६ जोषं तर्हि स्यात् प्रश्न उत्तरे ।
 4545 तथा समुच्चये साम्ये^७ परमार्थाभ्यनुज्ञयोः ।
 तिरोऽन्तर्धौ तिर्यगर्थे दिष्टं स्यान्मङ्गलादिषु ।
 तर्कनिश्चययोर्नूनं नानानेकोभयार्थयोः^८ ।
 प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामन्त्रणे ननु ।
 नाम प्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने ।
 4550 प्रबन्धे निकटेऽस्तीते पुराणानागते पुरा ।

4533. 1. A. °ऽवभाषणे, for °ऽपभाषणे. 4535. 1. BD. हनियोगो for विनियोगे; 2. A. क्रियास्विह, D. क्रियास्वपि for क्रियास्वह. 4538. 1. A. विकल्पयोः for वितर्कयोः. 4541. 1. DB. कामबीजे for कामवादे. 4544 1. BD. सुखं for सुखे. 4545. 1. BD. साध्ये for साम्ये. 4547. 1. A. °उपयार्थयोः, BD. °उपयार्थयोः for °उभयार्थयोः.

- पुनरप्रथमे' पक्षे व्यावृत्तावधारणे ।
 भागे 'प्रकारकथने वीप्सायां लक्षणे प्रति ।
 प्राच्यां पुरस्तात्प्रथमे पुरार्थेऽग्रे पुरः' स्मृतः ।
 वीप्सायां 'परितोभागे वर्जनेऽप्यपवत्' परि ।
 4555 परा विहीनेऽनावृत्तौ 'हिते चामन्त्रणेऽद्भुते ।
 तोषे खेदे कृपायां च बाढं त्वनुमतौ' दृढे ।
 खेदानुकम्पासंतोषविस्मयामन्त्रणे बत ।
 मुहुः क्षणेऽनुक्षणे च मिथोऽन्योऽन्यं रहस्यपि ।
 यथा सादृश्ययोग्यत्ववीप्सास्वर्थानतिक्रमे' ।
 4560 यावत्तावच्च साकल्येऽवधौ मानेऽवधारणे ।
 वृथा निष्कारणे वन्ध्ये शश्वद्भूयः सदेति च ।
 सकृत् सहैकवारे च सामि स्यादर्धनिन्दयोः ।
 स्वस्ति मङ्गलनिष्पापक्षेमेष्वाशीर्वचस्यपि ।
 प्रत्यक्षसत्ययोः साक्षात् पृथगर्थेऽन्तिके हिरुक् ।
 4565 हन्त हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविषादयोः ।

इति ❀ वत्सकुलवामनभट्टवाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

अनेकार्थान्वये द्वयक्षराध्यायः ॥

4551. I. A. °अप्रथम for अप्रथमे. 4552. I. BD. प्रकारे मथने
 for प्रकारकथने. 4553. I. A. पुरस्कृतम् for पुरः स्मृतः. 4554.
 I. A. लक्षणे for परितो; 2. B. °ऽप्य वत् । परं, D. °ऽप्य—परि ।
 for °ऽप्यपवत् परि. 4555. I. A. हितं चामन्त्रणे त्सत् for 4555b.
 4556. I. BD. मते for मतौ. 4559. I. A. स्वार्थानुति° for
 °स्वर्थानति° ❀ B om. वत्सकुलवामनभट्टवाणविरचिते शब्दरत्नाकरे.

३३

अव्ययाध्यायः

शीघ्रार्थे भटिति 'स्नाग्द्राड्मङ्चवह्वाय सपद्यपि' ।

चिरायचिररात्रायचिरस्याद्याश्चिरार्थकाः ।

मुहुर्भूयः 'पुनः शश्वदभीक्षणमसकृत्समाः ।

आहो उताहो किमुत विकल्पे किं किमुत^१ च ।

4570

निर्भरे सुष्ठु किमुत बलवत्स्वस्त्य(त्य?)तीव च ।

वर्जनार्थे' पृथङ् नानान्तरेणते^२ 'हिरुग्वषट् ।

सार्धं साकं समं सत्रा सह व्यर्थे वृथा मुधा ।

स्यात् प्राध्वमालुकूल्यार्थे हेतौ यत्तद्यतस्ततः ।

दिवाह्नि निशि दोषा च नक्तं स्यात् साचि तिर्यचि ।

4575

अल्पे^३ किञ्चिन्मनागीषदसाकल्ये तु चिञ्चन ।

कदाचिज्जातु समया निकषा निकटार्थके ।

समन्तात् सर्वतो विष्वक् परितश्च समन्ततः ।

संबोधने^४ ननु प्याट् फाट् हे है हो अङ्ग हन्त च ।

विरो^५धोक्तावपि ननु 'प्रेत्यामुत्र भवान्तरे ।

4580

परमे मत ओमेवं कचित् कामप्रवेदने ।

4566. B. प्राग् for स्नाग्. 4568. I. A. पुनः पुनः for भूयः पुनः.
 3569. I. A. किमूति for किमूत. 4571. I. A. भर्जनार्थे for
 वर्जनार्थे; 2. B. हिरुट् चषट्, B. चरुट् वषट् for हिरुग्वषट्. 4575.
 I. A. अल्पे किञ्चिन्नहावृषगिषभसाकल्ये तु चिञ्चन। for 4575.
 4578. I. BD. संबोधे तु for संबोधने; 2. BD. अन्त for हन्त.
 4579. I. BD. विरोधा—blank—प्रेत्या°; 2. A. वृत्त्या for प्रेत्या°.

- वितथे तु मृषा^१ मिथ्या तच्चे त्वद्वाञ्जसापि च ।
 वौष^१ श्रौष स्वष स्वाक्ष वौषट् श्रौषड् वषट्कृतौ ।
 देवानां च पितॄणां च प्रदाने हव्यकव्ययोः ।
 स्वाहा स्वधा क्रमाजोषं दिष्ट्या शं च सुखार्थके ।
 4585 अतर्किते तु सहसा सद्यः सपदि तत्क्षणे ।
 द्वित्रिश्चतुः पञ्चकृत्यो द्वित्र्याद्यावर्तने कृते ।
 अस्मिन् कालेऽधुनेदानीं संप्रत्येतर्हि सांप्रतम् ।
 यदा यर्हि तदा तर्हि तदानीं सर्वदा सदा ।
 शश्वत्^१ सनाक् सना ज्योक् च^२ युगपत्चेकदा सकृत् ।
 4590 अन्यस्मिन्नन्यदा काले कस्मिन् काले कदेत्यदः ।
 अतीते वर्तमानेऽब्दे आगामिनि यथाक्रमम् ।
 परुत्परायैषमाः^३ स्युर्ययार्थं तु यथातथम् ।
 अद्यात्राह्वयथ पूर्वेऽह्नीत्यादौ पूर्वोत्तरापरात् ।
 तथाधरान्यान्यतरेतरात् पूर्वधुरादयः ।
 4595 उभयेद्यस्तूभयेऽहि परे त्वहि परेद्यवि ।
 ह्यो गतेऽनागतेऽहि श्वः परश्वस्तु परेऽहनि ।
 स्युरेवं तु पुनर्वै वेत्यवधारणवाचकाः ।
 प्रागतीतार्थकं नूनमवश्यं निश्चये द्वयम् ।

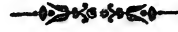
4581. 1. A. वृषा for मृषा. 4582. BD. Prior half of the line is missing and reading in A is corrupt. 4589. 1. B. शश्वत्सनाक् च सनाक् ज्योक् च, D. शश्वत्सनार्कसनार्कज्योक् for 4589a; 2. A. युगपद्येकता सकृत् for 4589b. 4592. 1. A. परायैषमः for परायैषमाः.

- असूयोप'गमेऽप्यस्तु विरतौ रञ्जने रुषः ।
 4600 अन्त'रेणान्तरा मध्येऽप्यहहाद्भुतखेदयोः ।
 तु हि च स्म ह वै पादपूरणे पूजने स्वति ।
 अहो चित्रेऽस्ति सत्तायां युक्ते स्थाने च सांप्रतम् ।
 यथा' यद्वा' तथैवैवं' साम्ये स्यादद्रुते शनैः ।
 अकामानुमतौ कामं प्रायो भूम्नि नमो नतौ ।
 4605 नीचाह्वाने त्वरे रे च मालं मा' स्म च वारणे ।
 नह्य' नो नाप्यभावेऽथ शीघ्रेऽं स्वयमात्मना ।
 पक्षान्तरे चेद्यदि चाभीक्ष्णं शश्वदनारते ।
 बहिर्बाह्ये सना नित्ये स्मातीतेऽस्तमदर्शने ।
 तूष्णीं मौने च तूष्णीकं प्रादुराविः प्रकाश्यके ।
 4610 अङ्गीकृतौ' स्यादथ किमप्यादि कथमित्यदः ।
 अप्यर्थे यदिवार्थे स्यात् प्रसह्य प्रसभार्थके' ।
 प्रकारेऽन्यथेतर्था कथमित्थं यथा तथा ।
 उपरिष्ठादुपर्यूर्ध्वे स्यादधस्तादवागधः ।

4599. 1. BD. om. l. 4599; A. reads आसायोप° for असूयोप
 4600. 1. A. स्यादन्तरान्तरमध्ये for 4600a 4603. 1. A. यदा for
 यथा; 2. BD. तद्वा for यद्वा; 3. A. तदैवैवं, BD. तथैवैव for
 तथैवैवं. 4605. 1. A. नास्म for मा स्म. 4606. 1. BD. नहि for
 नह्य. 4610. 1. A. अङ्गीकृते for अङ्गीकृतौ. 4611. 1. BD. प्रसहार्थके
 for प्रसभार्थके.

इति ह^१ स्यात् संप्रदाय ऊं^२ दुक्ते (उक्ते?) रोषसंभवे ।

इति ॐवत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे अन्ययाध्यायःॐॐ ॥

३४

लिङ्गसंग्रहाध्यायः

4615

नाम्नां पूर्वमिहोक्तानामनुक्तानां च कृत्स्नशः ।

सामान्यैर्लक्षणैः कैश्चित् क्रियते लिङ्गसंग्रहः ।

अबाधितेऽपि शेषोक्त्या भवेत्सामान्यलक्षणम् ।

आबन्ते ङ्यन्ते^१ ऊङन्ते क्बन्ते संपदादिके ।

क्त्यन्ते^२ तल्लन्ते ईदूतोरिदुतोश्चोभयोरिति^३ ।

4620

नद्याः स्त्रीनामपर्याया^१ लतासौदामिनीभुवाम् ।

निशा^२ दिशाभयानाभिमनीषासरितामपि ।

4614. 1. D हि for ह; 2. BD. ऊद्भक्ते for ऊंदुक्ते (उमुक्ते?).
ॐ A. om. वत्सकुल°...°विरचिते. ॐॐ After अन्ययाध्यायः BD
add.-समाप्तः. BD end with this chapter. Ms. A is extremely
corrupt and hence it is hardly possible to make head or tail out of this without the help of other mss.
But unfortunately other mss. conclude with the previous chapter. 4618. 1. A reads. चंत ऊदंते क्लीबंते which
does not make any sense. Hence I have corrected it as
ङ्यन्ते ऊङन्ते क्बन्ते. 4619. A. क्लन्ते has no meaning; could
it be क्त्यन्ते? 2. A. दिति for रिति. 4620. 1. A. पर्याये for
पर्यायाः. 4621. 1. A. निशां दिवाहयावध्रि° for 4621a.

- वीणाया भल्लिकायाश्च 'सातितिसादयः स्त्रियाम् ।
 तुटितुटिकटि 'त्रोटिकुटिकोटिकोटयः ।
 गौल्यालिकुहलीपालीमधूलीधूलिकेलयः' ।
 4625 शिवमल्ली 'फिल्लिचुल्ली वल्ली मल्ली मतल्लयपि ।
 द'विर्वेदिः खनिः श्रोणिरश्रिङ्गुलिरोषधिः ।
 आर्तिः 'कुत्तिश्छविश्छदिः कीर्तिर्जूर्त्यर्तिर्पूर्यः ।
 भ्रू'कुटिभ्रुकुटिप्रावृड्विभ्रुड् रुट् रुट् त्विषः स्त्रियाम् ।
 4630 आगूयवागूवाकसू(स?)क्त्वक्स्फि' ग्ज्योग्नौदिगुगुष्णिहः ।
 संध्या कथा[शीः] कन्था द्वाः पूर्वूर्गी[विट्] पिपीलिका ।
 श्येनंपाता च मृगया 'तैलंपाता [स्वधेति दिक्] ।
 वितण्डा धातकी 'टीकासन्दी पण्डा च 'पञ्जिका ।
 सुरङ्गा सूचिका श्रोणी पत्रिका गृहकारिका ।
 भल्लरी 'चर्चरी पारी हिका [का]कुः कुहेलिका ।
 4635 लाक्षा लिच्चाभटी यूका द्रोणी 'कम्बिर्द्रुणी भ्रमिः ।
 त्रिफला रोचना भस्त्रा शम्भ्या 'प्रच्छर्दिका सिरा ।

4622. I. A. सततिसादयः for साति°. 4623. I. A. त्रोटिकुटि-
 त्कोटी for त्रोटि°. 4624. I. A. धूलयः for केलयः. 4625. I.
 A. फिल्ल for फिल्लि. 4626. I. A. दुर्विर्वेदि for द'विर्वेदिः. 4627.
 I. A. कुर्तिः for कुत्तिः. 4628. I. A. भ्राकुटि भृकुटि for भ्रूकुटिभ्रु-
 कुटि. 4629. I. A. स्फिर्ध्व for स्फिग्ज्योग्. 4631. I. A. तैलं-
 पाताभिरादिके for 4631b. 4632. I. A. कीटासन्दि for टीकासन्दी;
 2. A. वञ्जिका for पञ्जिका. 4634. I. A. चञ्चरी for चर्चरी.
 4635. I. A. कम्बिहृणीभ्रमीः for कम्बिर्द्रुणी भ्रमिः. 4636. I. A.
 वृश्छर्दिका for प्रच्छर्दिका.

स्त्रियामिनित्रकथ्यन्ता' वृन्दार्थे खलगोरथाः ।

क्य'बन्ता ब्रह्महत्याद्याः अडन्ताश्च भिदादयः ।

अप्रत्यये जुगुप्साद्या 'इजन्ताश्च वपादयः ।

इति स्त्रीलिङ्गप्रकरणम् ॥

4640

आदन्ताः' पुंस्युपान्ताश्चेत् पर्युष्टीमधिस्वराः(?) ।

घञन्त'रात्रान्हाहान्ता गोत्रान्तचरणान्तकाः ।

अथुजन्ता' अबन्ताः स्युस्तथा चेमनिजन्तकाः ।

पथान्ता अपथं हित्वा' राजान्तास्तापसाभिधाः ।

पुंसि ब्रह्महरीशाख्या [देवाख्या] 'देवतां विना ।

4645

अपिप्तवर्जमग्न्याख्या' अभ्रवर्ज घनाभिधाः ।

न्यूह्वपुङ्गवानुवाक्या(का?)र्थ र(य?)त्ननाडीव्रणा नरि' ।

तर्कसंपर्कगन्धर्कालकोदकर्कर्मकटाः ।

भर्गगर्गस्वर्गवर्गसर्गपुत्स(द्र?)लमुद्रराः

दारबन्धजलाजायु(सु?)प्राणाः पुंसि च भूमि च ।

इति पुलिङ्गप्रकरणम् ।

4637. I. A. स्त्रियामित्यत्र कल्यान्ता वृन्दार्थे for स्त्रिया°. 4638.

I. A. क्लान्ता ब्रह्महत्याद्याः सनन्ता ज्ञातव्योदिति for 4638. 4639.

I. A. अभन्ताश्च वपादयः for 4639 b. 4640. I. A. this line is corrupt. 4641. I. A. घञन्त for घञन्त. 4642. I. A.

आदुजन्ते स्तिबन्ता स्युः for 4642a. 4643. I. A. पदान्ता अपदं

हित्वा for 4643a. 4644. I. A. देवता लिना for देवतां विना.

4645. I. A. अपिप्त (घित्त) वर्कमग्न्याख्या for 4645a. 4646.

I. A. नखिरी for नरि.

4650

भावे ल्युङन्तनिष्ठान्ते शिरोविन्दु(!) नपुंसकम् ।
 समूहे काकवाकादि 'फले त्वाश्चत्थमुख्यकम् ।
 द्वन्द्वैकत्वाव्ययीभावौ 'पथः संख्याव्ययात्परः ।
 दृढादि ब्राह्मणाद्यं च व्यग्रन्तं भावकर्मणोः ।
 त्वान्तं षष्ठ्यां बहुत्वार्थे छाया 'सान्तं च नोपधम् ।
 प्रायशस्त्रोपधं 'यान्तं लोपधं युक्तधो(सो!)पधम् ।
 नामानि काञ्चनाब्जामपो ' हित्वा जलाभिधाः ।
 रत्नःसभं नृपसभं तथा दासीसभादि च ।

इति नपुंसकलिङ्गप्रकरणम् ॥

4660

स्त्रीपुंसमुच्यते लिङ्गे शारिः श्रे[णिः] 'सृणिर्मणिः ।
 दशाटोटः पटो वाटो बटः पेठो मठः पटः ।
 जूटो वराटः कर्कन्धूः शान्मलिर्बलिडाडिमौ ।
 मृत्युः कुम्भो भुजो बाहुज्जालः कीलोऽशनिः फणः ।
 कशेषुधी इषुः पूगकृपाणशफरादयः ।

इति स्त्रीपुंसप्रकरणम् ।

4651. I. A. फले त्वाद्धर्थमुख्यकम् for 4651b. 4652. I. A. पदः
 for पथः. 4654. I. A. स्मान्ते for सान्तं. 4655. I. A. प्रायशा-
 स्त्रेपशं for प्रायशस्त्रोपधं. 4656. I. A. आपो हूत्वा for अपो
 हित्वा. 4658. I. A. सृणीर्मणीः for सृणिर्मणिः.

वल्लूरः शकटी पात्री पेटी पीटकडाडिमौ ।

विभीतकी 'वटी शाटी कवाटी मण्डली तटी ।

4665

भल्लातकयामलक्यौ च 'स्फुलिङ्गः शलली त्रिषु ।

इतित्रिलिङ्गप्रकरणम् ।

अर्धर्चादि'गणे प्रोक्तं सर्वं नृक्कीबलिङ्गकम् ।

तदैवतादिकं' सर्वं पूर्वत्रै[व] प्रदर्शितम् ।

तत्र केचिद्धृतादीनां पुंस्त्वं वैदिकमूचिरे ।

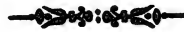
पिशा[चा] दिषु भूतोऽस्त्री तिलकं च विशेषकम् ।

4670

कमण्डलुः कालकूटो मधुः 'सानुर्हलाहलः ।

इत्यादि सर्वं तद्रूपं तत्र प्रदर्शितम् ।

इतिनृषण्डलिङ्गप्रकरणम् ।

स्त्रीनपुंसकयोर्भावकर्मणोः 'व्यञ् कचिच्च वुञ् ।

तत्र वैदग्ध्यमौचित्यं वै[द]ग्धी चौचितीतिवत् ।

भावार्थे 'योपधाद्बुञ् स्यात्तत्र साहायकादिकम् ।

इति नपुंसकप्रकरणम् ।

-
4664. I. A. वटिशटिकवाटि° for वटी शाटी कवाटी. 4665. I. A. स्फुलिङ्गकशली त्रिषु for 4665b. 4666. I. A. अर्धर्चादि for अर्धर्चादि. 4667. I. A. तदैवतादिकं for तदैवतादिकं. 4670. I. A. सानुः for सानुः. 4672. I. A. व्यकचिच्चपु for व्यञ् कचिच्च वुञ्. 4674. I. A. योपधध्वस्य तत्र for योपधाद्बुञ् स्यात्तत्र.

4675

अभिनवबाणकृतोऽयं प्रस्फुटलिङ्गः प्रसन्नपदनामा ।

तिनिन्ये(!) निघण्टुतिलकः कविपरिषत्कण्ठभूषणं भूयात् ।

इति श्रीवत्सकुलवामनभट्टबाणविरचिते शब्दरत्नाकरे

[लिङ्गसंग्रहाध्यायः ॥]

॥ इति शब्दरत्नाकरः समाप्तः ॥

ABBREVIATIONS

AK.	Amarakośa.
KS	Kāmasūtra.
MW	Monier Williams Sanskrit Dctionary.
NR	Nānārtharatnamālā.
NS	Nāṭyaśāstra.
SR	Śabdaratnākara.
SS	Śabdasamanvaya Kośa.

CRITICAL NOTES.

Lines

- 52 After stating "तस्यावताराः मत्स्याद्याः सर्वे तत्तत्समाह्वः ।" the SR. leaves out the names of मत्स्य and कूर्म but gives those of वराह, नृसिंह and परशुराम and then after some Interval, of कृष्ण too.
- 174 काषेय, कार्षेय or कौषेध (or even कौषेय) is found in no other lexicons as a synonym of यक्ष. A reads कौषेध while C कार्षेय. The reading from BD has been accepted.
- 198 द्वागर and तरक्ष are found in no other lexicons.
- 199 The metre is faulty as the second पाद is short of three मात्रा^s. The पाद if read as: "स्तुषवह्नौ सुर्मुरः कुकूलश्च", would be metrically correct but no MS. supports this alteration.
- 282 आशु as a synonym of शृङ्गीकनक is not found elsewhere.
- 287 All the MSS. read बङ्ग or पङ्ग and none वङ्ग. Nevertheless the latter has been adopted in consultation with other lexicons.
- 303 चिराशा=the south-east quarter. This word is not found in other lexicons.
- 334 It is not clear whether "शुक्रा माधव्यः शक्र्यः" are the respective epithets or the synonyms of रुद्रा विश्व-भृतः ककुभाः of the previous line.
- 403 All the MSS. have काश्यप° for कश्यप° which is wrong. Hence कश्यप° has been adopted in the text. The metre is defective but can be im-

Lines

- proved to some extent if कश्यप° is read: कश्यपस्य.
- 439 BC read तूथन°, D. तूच्छन° and A तूद्धनु°. The text appears to be corrupt in all the MSS. and makes no sense. The BC reading has been, however, adopted.
- 447 खरक is not found in other lexicons in this sense.
- 459 प्रभात in ŚR is masculine but neutral in all other lexicons.
- 465 मैथिल, in the sense of प्रदोष (=evening) is not found elsewhere.
- 484 अणि or इणि (स्यादपरस्त्वणिः or °स्त्वणिः) meaning the fortnight (पक्ष) with waxing तिथि° is not met with elsewhere.
- 514 युगासार in the sense of three *yugas*. and व्यायोग in the sense of two *yugas* are not found in other lexicons.
- 547 हेतुरर्थ उपाधिवत् appears to be corrupt. उपाधि cannot be a synonym of हेतु although अर्थ may have that implication too. If the text was उपाधितः instead of उपाधिवत् it may mean that अर्थ under certain condition means हेतु. As no MS supports this alteration उपाधिवत् has been retained.
- 612 All the MSS read °निर्लयिनी which is wrong. Hence correct reading has been adopted.
- 662 All the MSS read गण्डक. But the word listed in AK and other lexicons is गडक (Cf गडकः शकलार्भकः । AK बारिवर्ग, 17). Therefore गण्डक appears to be corrupt.
- 840 No MS gives the reading त्रपुसं. But as सीस and त्रपु are once mentioned in lines, 840 and 841

Lines

- respectively, त्रपु सीसं of A or even त्रपुसीनं of C is obviously corrupt. Hence correction has been made in the text as त्रपुसं च.
- 857 All the MSS read गण्डरस for गन्धरस. It may be a scribe's mistake as गण्ड and गन्ध closely resemble in Grantha and Telugu scripts. As all the MSS have this corrupt reading it may be inferred that these MSS were transcribed from a common MS. The term found in all other lexicons is only गन्धरस.
- 884 All the MSS read चल्लयः but the actual term found elsewhere is छल्लि (Sg.). चल्लि may, therefore, be a corrupt reading.
- 917 All the MSS read अर्जुनश्च. But, as this term occurs in the previous line too as the synonym of the same tree, it obviously appears to be an error.
- 1030 पप्फणस्तु श्रवामनः appears to be corrupt. All four MSS give different readings and no other lexicon records these vocables. The meaning in Tamil given in the Tanjore MS is "पावडै".
- 1073 All the MSS read गल्लूची for गुडूची. Hence the reading has been retained.
- 1077 The name of the plant which the vocables in the line signify is not known ; further the post-half differs in each MS.
- 1228 The names of विद्रुमवल्लरी, a fragrant plant, are repeated again in lines 1240 and 1241 with the only change of विद्रुमवल्लिका for विद्रुमवल्लरी. This repetition is found in all the MSS which again

Lines

- goes to support the assumption of at least not a very distant common origin of these MSS.
- 1234 The synonyms of the egg-plant and its varieties are listed in lines 1276—1280. Therefore they seem to be out of place here. According to the notes on A these are the names of a smaller variety of egg-plant (—Śīru viLitilai; viLitilai=a kind of egg-plant). This and the following line, though not contiguous, are found without any change in AK too. And there वार्ताकी हिङ्गुली etc, are listed among the synonyms of the egg-plant. Because this line is recorded in all the MSS and also because we meet with similar repetition elsewhere too in ŚR, we have, however, retained it in the text taking the vocables for the synonyms of a smaller variety of egg-plant as noted in A.
- 1334 शादल is said to mean तृणाङ्कुर. But the vocable actually means a place abounding in शाद, the fresh grass. Therefore तृणाङ्कुरे appears to be a corrupt reading for तृणावृत्ते. But all the MSS read only तृणाङ्कुर.
- 1405 प्रतिमान means 'the part of an elephant's head between the frontal globes', according to मेदिनी (cf. प्रतिमानं प्रतिच्छायागजकुम्भान्तरालयोः । मेदिनी, नान्तवर्गे, 93.), and 'the part of an elephant's head between the tusks', according to NR (cf. प्रतिमानं प्रतिच्छायागजदन्तान्तरालयोः । NR. 2212), ŚS and others. But ŚR says 'प्रतिमानं तु कुम्भयोः । अधो भागे...'. Here अधोभागे is evidently a mistake for अन्तराले, for there is a vocable आरक्ष (cf. आरक्षोऽधः कुम्भयोः...

Lines

- 1401) already explained just a few lines before. आरक्ष too, means, according to this, 'the part of an elephant's head below the frontal globes.' Therefore, if we retain अधोभागे here, प्रतिमान too would mean the same thing.
- 1436 गण्डूषिक, बहिष्कर्ष, सुभाग and अतिहस्तिक are found in no other lexicons. They all seem to be synonyms of गण्डूषिक which may mean an elephant with prominent tip of the trunk or an elephant spraying water with his trunk. Since the text gives no clue as to the meaning of these vocables, they have been left in the Index with question marks.
- 1476 वक्तृपट्टकं according to some means 'the food-receptacle or bag containing corn etc, tied round the head of a horse', and according to others 'the strap or string tied on a horse's breast'. But SR has got two different vocables viz, प्ररोहक and भुक्काण, both meaning 'the food-bag tied round the head of a horse' (".... अथ प्ररोहकः । भुक्काणोऽशनभस्त्रायाम्... ।") listed in the very next two lines (1477-78), just after the synonyms of वक्तृपट्टक. Hence it is obvious that वक्तृपट्टक and its synonyms तलसारक and तालिका separated by अथ cannot mean अशनभस्त्रा, the food-bag of a horse. It should plainly mean 'a fillet or ribbon tied round the head as ornament', and not उरःपट्टिका or वक्तृस्थलबन्धनरज्जु as mentioned in शब्दकल्पद्रुम (see under तलसारक.)
- 1520 The text appears to be corrupt.
- 1639 AK reads वर्वणा for चर्वणा (vide AK. सिंहादिवर्ग, 2).

Lines

- 1641 हालाहलस्त्वञ्जलिका. According to the other lexicons and MW हालाहल means a kind of lizard or spider and अञ्जलिका a young mouse or a species of lizard. But in ŚR they are synonyms and mean a species of bee as it is evident from the text. From the name हालाहल, it appears to be a poisonous variety and hence in the Index the meaning is given as 'a kind of poisonous bee.'
- 1659 According to AK समाज is the multitude of beings other than animals and there it is निकाय which is the multitude of persons practising similar duties (cf "पशूनां समजोऽन्येषां समाजोऽथ सधर्मिणाम् । स्थान्निकायः..... ।" सिंहादिवर्गः, 43.).

- 1683 A reads ...निशान्तमोकः शरणमगारनिशान्तधामवस्त्यम्
 B नितान्त° नितान्त° ।
 C निशान्त° निवसथावस्त्यम् ।
 D नितान्त° निशान्त° ।

Here in the first half AC have निशान्त while BD नितान्त°. In the second half AD have निशान्त (A repeats निशान्त twice, once in the first half and once in the post half); B repeats नितान्त as A does निशान्त and C has निवसथ instead. नितान्त in BD in the first half appears to be a later correction to save repetition of निशान्त, but B curiously enough repeated नितान्त in the latter half in place of निशान्त too. Whenever there are variants AC normally differ from BD and sometimes even errors are inherited by these respective groups. This indicates that AC and BD were copied from two different manuscripts. The reading in the first half seems to have been tampered with in

Lines

all the MSS. In the latter half this appears to have happened only in case of BC. We have, therefore, retained निशान्त in the post half as this reading is found in A and D, the two MSS. copied from two different sources. As regards निशान्त of AC and नितान्त of BD in the first half, we believe they were corrections made by the scribes independently for obvious reasons. Wherever a reading is not decipherable or doubtful A underlines such readings. In the present case A has underlined the first निशान्त. Obviously the scribe was not sure of its correctness. ŚR in line 1685 says that among the vocables aforesaid (i. e. those in line 1683 or 1684) आवसथ (l. 1684) and निकेत (l. 1683) are, according to some, masculine (केचिदावसथं पुंसि निकेतं च प्रचक्षते । l. 1685). But the vocable निकेत, which according to ŚR's own reference must have been cited in the foregone lines, is not found either in l. 1683 or in l. 1684. Obviously in l. 1683 निशान्त in AC and नितान्त in BD was later added in place of निकेत by the scribes. We have, therefore, adopted निकेत in this place.

1701

कायमानं, according to lexicons, means grass or a thatched hut, and उपकार्या or उपकारिका means a royal residence, a tent or a granary. In ŚR these three vocables seem to have been listed as synonyms. I have, therefore, taken them to mean a temporary hut or shed as there are vocables listed separately for royal residence in l. 1693, its varieties in ll. 1722-23, for tent in l. 1735, and for granary in l. 1747.

Lines

- 1702 आवलीर्भट्टगोहाली... These two terms are not found in other lexicons and what they signify is also not clear.
- 1770 चल्लण is given as a synonym of कद्या, an underwear. This vocable is found in no other lexicons and seems to be of non-Sanskritic origin. In Kannada चल्लण means a pant or a trouser. But there too it appears to be a loan-word.
- 1824 All the MSS read मुखं संध्यादिपञ्चकम् which is evidently wrong. The reading ought to have been either मुखसंध्यादि पञ्चकम् or मुखाद्याः पञ्च संधयः। We have adopted the former reading in the text.
- 1912-13. ŚR mentions nine रस^s by name (vide ll. 1908-1809) but mentions only eight स्थायिभाव^s by omitting the स्थायिभाव of शान्त.
- 1916-17. ŚR makes up the number of संचारिभाव^s thirty-three by adding प्रीति (l. 1916a) in place of विबोध of NŚ. It also adds ईर्ष्या for औत्सुक्य (l. 1916b) and reads तर्क for वितर्क and वेग for आवेग. The last two variants have been apparently adopted with a view to suit the metre for they signify no change in the meaning.
- 1922 आमय is superfluous here for the word गद् occurs again at the end. In the NŚ स्पर्श is given as one of the causes for horripilation. In A we have विषरंवि in place of विषामय with a line under रंवि indicating that the reading is wrong. All the other MSS read विषामय. Can it be विषस्पर्श?
- 1929 महीत्यश्रु appears to be corrupt. The readings in all the MSS are equally corrupt and make no sense.

Lines

1974 घट्टितक. ABD स्फटितक, C स्फुरितक for घट्टितक. The reading in all the MSS are wrong. The kisses to be practised on a young and unexperienced wife (कन्या or मुग्धा) are, according to KS, of three kinds, viz. निमित्तक, स्फुरितक and घट्टितक (निमित्तकं स्फुरितकं घट्टितकमिति त्रीणि कन्याचुम्बनानि । KS. 2.3.9). The ŚR, after describing these three kinds, observes: कन्यायां त्रितयं चरेत् । If the reading of any of the MSS was accepted, there will not be three names but only two with स्फुरितक (or स्फटितक) twice described in two different ways. The ŚR while first listing the names of different kinds of kisses leaves out घट्टितक, शायिकाचुम्बन (defined in I. 1990) and छायाचुम्बन (defined in I. 1992). Being misled by the omission of घट्टितक in the list the scribes might have wrongly replaced it by स्फटितक (or स्फुरितक). We have, therefore, after consulting the KS adopted घट्टितक in the text.

2011 The नखक्षति° (finger-nail scratches) inflicted on each other by the sporting couple are, as described in the KS, only eight (तदाच्छुरितकमर्धचन्द्रो मण्डलं रेखा व्याघ्रनखं मयूरपदकं शशप्लुतकमुत्पलपत्रकमिति रूपतोऽष्टविकल्पम् ॥ KS. 2. 4. 4.). But to this, if स्मारणीयक (as said in KS) or स्मारक (as said in ŚR), a kind of नखक्षति, which is inflicted by the temporarily parting husband on the mon veneris, the breasts or the thighs of his wife for her remembrance till his return from abroad, is added, the नखक्षति° can become nine. The word नवधा, as read by all the MSS, makes no sense and it should be नवमं if it applies to स्मारक, which is the नखक्षति

Lines

inflicted by the husband on his wife on one special occasion only. Hence it cannot be included among the common नखक्षति° which can be inflicted by the sporting couple any time. But if at all this also (स्मारक) is added to the eight, the स्मारक may become the ninth नखक्षति. This is what exactly स्यात्तु नवमं means. I have, therefore, adopted नवमं in the text in place of नवधा. Further नवधा, if retained, cannot go with दन्तक्षति° which are described immediately after in the line, for they too according to KS as well as to ŚR only eight.

The eight दन्तक्षति° described in the KS begin with गूढक (गूढकमुच्छूनकं बिन्दुबिन्दुमाला प्रवालमणिर्मणिमाला खण्डाभ्रकं वराहचर्चितकमिति दशनच्छेदनविकल्पाः ॥ KS. 2. 5. 4). But we do not find this in ŚR. There; the names of the eight kinds of दन्तक्षति° are not first listed, as it is usually done, and immediately after दन्तानां कर्म नर्मजम् ।, we get, अधरे वामगण्डे वा तदेवातिनिपीडनात् । किञ्चिदुन्नतमुच्छूनं... । There it is very clear that some lines first counting the names of different kinds of दन्तकर्म° and then describing गूढक, the first kind of them, are deleted by oversight by all the scribes. This again shows a distant common origin for all the four MSS. तदेव evidently refers to गूढक of previous line which, when it is more deeply and clearly inflicted on the lower lip or the left cheek, is called उच्छून. गूढक is the दन्तक्षति which is vaguely visible through the thin fading red line as it is understood from the KS where it is described as: नातिलोहितेन रागमात्रेण विभावनीयं गूढकम् ॥ KS. 2. 5. 5.

Lines

- From this it is clear that some lines between 2011—2012 are deleted in all the MSS.
- 2031 SR has included भ्रुकुटि and भ्रूकुटि among the synonyms of प्रमीला, lassitude. According to other lexicons भ्रुकुटि means contracting the brows in rage, anxiety etc. In AK these words are cited immediately after the synonyms for lassitude without the conventional terms, अथ or तु, which imply separation of the preceding word from the following (तन्द्री प्रमीला भ्रुकुटिभ्रूकुटिभ्रूकुटिः स्त्रियाम्. AK. 6. ३८). The author might have confounded भ्रुकुटि and भ्रूकुटि in AK as the synonyms of तन्द्री and followed it in SR where तु makes it definite that प्रमीला and the following vocables are synonymous,— ‘‘ प्रमीला तु भ्रुकुटिभ्रूकुटी स्त्रियौ । तन्द्री तन्द्रा च कम्पस्तु वेपो... (l. 2031—2032.). (SR closely follows AK and there are in the former a number of lines which are identical with those in the latter)
- 2040 कुहना त्वय्यये. Here अय्यये appears to be a wrong reading. कुहना is not an indeclinable and no lexicon records it as such. Assuming it to be an indeclinable, the text should be त्वय्ययं and not त्वय्यये. The locative shows that it gives the meaning of कुहना and hence the text त्वय्यये should be corrupt.
- 2065- The names of women of particular description
2070 are separated in AK (vide. विशेषास्त्वङ्गना भीरुः कामिनी वामलोचना । AK. 6. 2-4.), whereas in SR they appear to have been cited just as the common names for woman without any distinction.
- 210 6. All the MSS read आचार्याणी for अर्याणी which

Lines

is wrong. आचार्याणी with cerebral -णी may here be grammatically correct for cerebralization of-नी in आचार्यानी is prohibited only in पुंयोग (आचार्यादाणत्वं च । Vārtika). The lines 2105—6 list seven terminologies for women of four respective professions and castes, and these vocables are formed only on the basis of 'their caste or profession and not on the authority of their conjugal relationship. If we had retained आचार्याणी on the strength of readings found in the MSS, we would have had only six terminologies instead of seven, whereas SR expressly says सप्त पुंयोगवर्जिताः. I have, therefore, adopted अर्यायाणी in place of आचार्याणी in the text.

- 2180 The first half of this line is wrong or corrupt in all the MSS. A is short of one syllable and reads [—]शीर्षण्यशिरस्यौ द्वौ. BD insert ई intervocally between—र्ष—in शीर्षण्य and make it शिरीषण्य, thus making up the loss of one syllable. C adds तु between शीर्षण्य and शिरस्य but makes both dual, as शिर्षण्यौ तु शिरस्यौ द्वौ, which is also equally gratuitous. From all this the effort of the respective scribes to rectify the metre by adding one more syllable becomes very obvious. I have, therefore, corrected the reading by initially adding यौ in bracket which, while setting the metre right, renders the meaning of the verse acceptable.

- 2275 The second half of this line seems to be out of place and makes no sense. C takes this half to the previous line and reads: सुतो मानृष्वसुश्चैवं कृपा कन्या त्वलंकृता । अमृते जारजः कुण्डो मृते भर्तार

Lines

गोलकः । II. 2274—2275.

- 2469 SR drops दैव from the list and counts only seven kinds of marriages.
- 2478 KS has धोना or द्योता in place of स्रोता of SR.
- 2485 विकृता here appears to be an error. The names of the girls unfit to be married begin with विगता (l. 2472) and not विकृता. विकृता is not even a variant for विगता in any of the MSS.
- 2658 द्रूण or द्रूण and not द्रोण is the synonym of bow found in other lexicons. Further, धर्म as a synonym of bow is not recorded in any other lexicon.
- 2681 AD have अविराजयः and B विराजयः, both appear to be wrong. Can it be असिराजयः ?
- 2725 घट्टसंनाह appears to be corrupt. Can it be घृतसंनाह ?
- 2851 The names of the chick-pea have already been cited in 2840 and they are repeated here, though out of four, only two vocables have been listed here.
- 3010 पण्यः. This word meaning a pledge, pawn or mortgage is found in no other lexicons. In Malayalam the word पण्यम् is used in this sense only.
- 3050 The names of gimlet (वेधनिका or वेधनी and आस्फोटनी) are repeated in lines 3050 and 3059.
- 3053 निघातिका. According to MW निघाति means an iron club or hammer.
- 3178 All the MSS read उद्गीर्ण for उद्गूर्ण, which is evidently an error. We have, therefore, corrected the reading as उद्गूर्ण=raised.

Lines

- 3226 A reads उर्ध्वानमुद्गते and BCD उत्थानमुद्गते for उद्धान्तमुद्गते. It is clear that the readings in all the MSS are corrupt. We have, therefore, adopted उद्धान्तम् in place of उत्थानम्.
- 3395 A has विधा विद्धा, BC विधा विद्धौ, and D विधा विधौ for विधा वृद्धौ. As विधा cannot mean विद्धि and the reading विधौ, though appropriate, cannot be accepted, for it will deprive the पाद of one मात्रा. We have, therefore, accepted वृद्धौ in consultation with MW.
- 3448 अवनयस्त्वतिक्रमः. The reading in all the MSS is corrupt. We have, therefore, adopted the text as above.
- 3484 पारिः सुगोर्गुणे. परिस्पृणी of B or पारिस्पृणिः of CD cannot be traced in any other lexicon. पारिः (or बारिः) mean the cord of an elephant's feet. We presume, therefore, the text should be पारिः (or बारिः) सुगोर्गुणे.
- 3507 स्याद्यौतिकः स्वेदचूषकः।. We are not sure whether the word should be द्यौतिकः or यौतिकः. We have, however, preferred the latter on the strength of its etymology, because the cool breeze dries up the perspiration.
- 3526 The name दिवोदास is not mentioned among the ऋषि° of the Rgveda. There we see दैवोदासिः परुच्छेपः and दैवोदासिः प्रतर्दनः, the two descendents of दिवोदास. In the Gotra-pravara-mañjari we come across a दैवोदास among the Kevala Bhṛṅgas but not a दिवोदास. Therefore दैवोदासः (or दैवोदासिः) परुच्छेपः ought to have been the correct text. We find another similar example in ईश्वर at the

Lines

end of this line. In the Rgveda we have only ऐश्वरा धिष्ण्या अग्नयः. From this it seems that the name of the first ऋषि after whom the family is named has been listed instead of his descendant's. Maybe, here, it is done in order to suit the metrical composition.

- 3528— BD delete these lines. In A a number of lines
3552 before 3528 and after 3552 are missing. Whatever fragment of text is available here in A is full of mistakes and lacunae. We have, therefore, corrected the text and also filled the lacunae in consultation with the Rgveda and Gotrapravara Mañjari. The text, wherever differs or is corrupt, is given in the foot-notes.

BD say that these are the names of the ऋषि^s of the Rgveda (vide fn. to l. 3527:). But in C we find the names of three of the ऋषि who are not the singers of the Rgvedic hymns. This is evidently a mistake, or maybe, they are the synonyms of some Rgvedic ऋषि^s. The list in SR is, however, not exhaustive, and just covers only little less than one-fourth of the total names of the Rgvedic Seers.

- 3737 The first half in BD is defective in metre for want of two syllables. देशे in A is obviously a wrong reading for क्षेत्रे. Hence we have adopted क्षेत्रे in the text.
- 3759 ABD read परंपरासंख्या which is obviously a mistake for परंपरासंख्य. We have, therefore, accordingly changed the reading.
- 3876 दन्ता in the sense of जायामाव or जायात्व is not

Lines

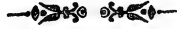
- found elsewhere. Can it be explained as दम्
(=wife)+ता (abstract secondary suffix) ?
- 3916 पार्ष्णिः पुमांस्त्युत्तमयोषिति. All other lexicons say
either उन्मद्—, or उन्मत्तयोषित्, i.e, पार्ष्णि means an
insane or a licentious woman. Can the text be
पुमांस्त्युन्मत्तयोषिति ? पार्ष्णि is a name of Kunti and
therefore, may also mean a noble woman in
which case the SR reading is correct.
- 4332 पर्याहाराध्वभारेषु. The reading in all the MSS is
corrupt. The scribes often mistake भ for ह and
vice versa in Grantha script. Therefore अध्वहार
of AD may actually be अध्वभार. According to
other lexicons विवध (and also वीवध) means पर्या-
हार, road or highway burden. We do not find
अध्वहार (may mean toll or road tax paid by tra-
vellers and traders) or अध्वभार (luggage of a
traveller ?) as a single word in other Nighantus.
- 4338 All the MSS read शक्ति for सक्ति which is
apparently a scribe's mistake. We have, there-
fore, corrected it as सक्ति.
- 4384 After this at least one line, it is clear, is mis ing
for we do not get the homonyms of हिंसन in
the next line. As there is अथ preceding हिंसन
which is the last word in l. 4384, and im-
mediately after the initial हरित् of the next line
we have तु, the term हिंसन, cornered by अथ and
तु, the two separating devices, stands isolated.
This proves not very distant common origin for
all these MSS.
- 4392 All the MSS read कर्मवृत्ते as a compound which is
wrong. We have, therefore, changed it as two

Lines

separate words dropping the locative ending.

Thus we have adopted the text as अवदानं कर्म वृत्तं खण्डनं गुणकीर्तनम् । instead of अवदानं कर्मवृत्ते खण्डने गुणकीर्तने ।

- 4591—2 According to SR परारि means current year and ऐषम the coming year. This is a clear mistake. According to all other Nighantus परारि means 'in the year before last' and ऐषम 'in this year'.

APPENDIX A

(Here the particular class of gods, sages, peopole etc. and things, qualities, etc., which are thought of in definite groups or classes, or are divided into definite numbers, are listed with reference to the text. The names of all those belonging to the particular group, class etc., are not often given in the Appendix but they can readily be found in the body of the text with the help of references given herein.)

	अग्नि	See under यज्ञ.
2147	अङ्गुलि	N. of the five fingers, viz., अङ्गुष्ठ, तर्जनी &c.
166—170	अप्सरसः	The N. of the—, such as घृताची, मेनका &c.
171—172	—	The thirteen sources of origin or birth of—.
2319	अलङ्कार	Four kinds of—, or ornaments, viz., आवेष्ट्य, आरोप्य, विक्षेप्य, and बन्धनीय.
1481—82	अश्व	The seven gallops of—, viz, ऊर्मि, अर्धपुलायित &c.
	अष्टवर्ग	See under राजवर्ग.
	अस्त्र or miss'les	See under राजवर्ग.
127	आदिदेव ^१	The three—, viz., ब्रह्मन्, विष्णु and महेश्वर.
568	इन्द्रिय	विषय ^० or objects of—, such as शब्द, स्पर्श &c.
571—672	—	five कर्मेन्द्रिय ^० or organs of action viz., hand, foot &c.

Line

	इन्द्रिय	Six ज्ञानेन्द्रिय ^० or organs of sensation viz., मनस्, श्रुति &c.
	उपपुराण	See under पुराण.
	उपाय	See under राजवर्ग.
	ऋत्विज्	See under यज्ञ.
110—111	ऐश्वर्य ^०	The eight—, or supernatural powers, viz., अणिमन्, महिमन् &c.
2926—52	औषधिवर्गः	or various compounds of drugs herbs, roots &c.
	कन्या ^०	or girls unfit to be married See under विवाह.
181—182	कर्मेन्द्रिय	See under इन्द्रिय.
402—3	कल्पवृक्ष ^०	The five—, viz., हरिचन्दन, मन्दार &c.
	काश्यप	The thirteen wives of the sage—, viz., दिति, अदिति &c.
515—517	कालमान	The calendar or अहर्गण of men, manes, gods etc., and the age of the universe.
520—521.	—	The four kinds of प्रलय or destruction of the worlds, viz., नैमित्तिक—, प्राकृतिक—, आत्यन्तिक—, and नित्यप्रलय.
486	—	The four kinds of months (मास ^०) viz., चान्द्र, सौर, सावन and नाक्षत्र.
816—817	कुलपर्वत ^०	The seven—, or ranges of mountains, viz., महेन्द्र, मलय &c.
65	श्रीकृष्ण	The names of the four chariot-horses of—, viz., शैब्य, सुग्रीव, मेघपुष्प and बलाहक.
66—67	—	The eight wives of—, viz., सत्यभामा, जाम्बवती &c.

Lines		
3558	क्लेश°	The five—, viz., अविद्या, अस्मित, राग, द्वेष, and अभिनिवेश.
156—157	गणदेवता°	The eight—, viz., महाराजिक, रुद्र &c.
3521—3524	गोत्र°	or the family names of the Brahmins.
404—411	गोत्रर्षि°	or the organizers of Brahmanical society, viz., भृगु, अङ्गिरस् &c.
2533	चतुर्भद्र	or four objects of life viz., धर्म, अर्थ, काम and बल.
2533	चतुर्वर्ग	or four objects of life viz., धर्म, अर्थ, काम and मोक्ष.
1965—1992	कुम्भन°	The eleven kinds of—, viz., निमित्त, स्फुरित &c.
746—755	जनपद°	or countries viz., काश्मीर, अवन्ति &c.
502—504	ज्ञानेन्द्रिय तरु°	See under इन्द्रिय, or trees.
505—506	—	The names of—, blossoming in spring, such as मरुवक, कणिकार &c.
1326	—	The names of—, such as प्रियाल, तिलक &c. made to blossom out of the season by certain treatment.
1671—1678	तीर्थ°	The five palm—, viz., खर्जूर, केतकी &c.
2509	—	or the places of pilgrimage, viz., पुष्कर, रुद्रकोटि &c.
		The four—, viz., प्रजापति—, पितृ—, ब्रह्म—and देवतीर्थ, i.e. four parts of the hand sacred for making offerings to four respective dieties.

Line		
2532	त्रिवर्ग	The three objects of life, viz., धर्म, अर्थ and काम.
	त्रिवर्गक	See under राजवर्ग.
2012—2025	दन्तक्षति ^s	The eight—, or skillfully produced impressions with teeth by a sporting husband on the body of his wife viz., गूढक, उच्छूनक &c.
311—312	दिग्गज ^s	The eight—, or the elephants of the quarters, viz., ऐरावत, पुण्डरीक &c.
313—314	—	The eight female—, viz., अभ्रमु, कपिला &c.
	दूत ^s	or messengers See under राजवर्ग.
	दैवभय	See under राजवर्ग.
	द्वीप ^s	or sub-continents See under वर्ष ^s
	धिगो गुणाः	See under समस्
	धातु ^s	The seven—, See under सप्तधातु ^s
390—395	नक्षत्रवीथि ^o ,	The nine —, viz., नागवीथि, अज- वीथि &c. each covering three नक्षत्र ^o .
1997—2010	नखक्षति ^o	The nine—, or the finger-nail impressions, viz., आच्छुरित, अर्धचन्द्र &c.
	नाग ^o	See सर्पप्रवर ^s
229—233	नरक ^o	The names of twenty-seven—, or hells, such as viz., तपन, अनल, &c.
	नाटक	
3636—3637	—	The ten kinds of—, viz., नाटक, प्रकारण &c.
1908—1909	—	The nine रस ^o or sentiments, viz., शृङ्गार, करुण &c., in a drama
1912—1913	—	The eight स्थायिभाव ^s viz., रति, हास &c,

Line

1914—1915	नाटक	The eight सार्विकभाव° viz., स्तम्भे, स्वेद &c.
1916—1917	—	The thirty-three संचारि- or व्यभिचारिभाव° viz., निर्वेद, ग्लानि &c.
2046—2058	—	The nine feminine modes expressing love, viz., लीला, विभ्रम &c.
3641	—	The four dramatic styles or वृत्ति° viz., भारती, सात्त्वती, कैशिकी and आरभटी.
972—273	निधिः,	The nine—, or treasures of कुबेर, viz., शङ्ख, पद्म &c.
1624—1631	पक्षिः,	The three classes of—, or birds viz., विष्किर, the gallinaceous, प्रतुद, the pecker and अप्सर. the aquatic.
	परिमाण	See under मान
1311—1313	पलाण्डुः	The ten varieties of—, or onions, viz., लशुन, दीर्घपत्र &c.
585	पाताल°	The six—, viz., अतल, वितल &c.
1832—1835	पुराण°	The eighteen—, viz., ब्रह्माण्ड, पद्म &c.
1836—1839	—	The eighteen उपपुराण° viz., सतत्कुमार, ताण्डव &c.
	प्रलयः	See under कालमन
61	बलराम	The two weapons of—, viz., संवर्तक and सौनन्दन.
24—25	ब्रह्मन्ः	The nine—, or ब्रह्मर्षिः, viz., मरीचि, अङ्गिरस् &c.
26—28	—	The wives of the—, viz., संभूति, स्मृति &c.
659—661	मत्स्यः	The various species of—, or fish such as राजीव, मकर &c.

Line		
	मनस्	
541—542	—	The eight excercises of—,(or धियो गुणाः) for acquiring knowledge, viz., शुश्रूषा, श्रवण &c.
550—551	—	The four excellences or best qualities of—, (चेतसोऽलंक्रियाः) viz., मैत्री, करुणा, मुदिता and उपेक्षा.
	महर्त्विजः	See under यज्ञ.
412—420	महर्षिः	The names of—, such as अजीर्त, दुर्वासस् &c.
3526—52	—	or the Seers of sacred hymns.
692—699	महानदीः	or the great rivers viz., शरावती, वेन्नवती &c.
	महायज्ञ	See under यज्ञ.
	महान्यसन	See under राजवर्ग.
	मातृ ^s	The Seven—, See under शिव.
804—807	मान ^s	or the measures.
2993—3004	—	Weights and measures.
396—397	मार्ग ^s	The three—, or paths, viz., देव-यान, योगियान and पितृयान by which the souls of the dead depart according to their respective merits. Each of these मार्ग ^s constitutes three respective नक्षत्रवीथि ^s .
		q. v.
	मास	See under कालमान.
296—297	मुक्ता ^s	The nine sources of origins of—, or pearls, viz., वराह, शङ्ख &c.
	यज्ञ	
207—209	—	The three sacrificial fires (अग्नि ^s), viz., दक्षिणामि, गार्हपत्य and आहवनीय.
218—219	—	The seven tongues of Fire,

Line		
2353—2354	यज्ञ	The ten sacrificial implements (यज्ञायुध ^s), viz., शम्भ्या, अग्निहोत्रहवनी &c.
2373—2375	—	The fourteen kinds of grains used in sacrifices (यज्ञधान्य ^s) viz., व्रीहि, श्यामाक &c.
2384	—	The four eminent officiating priests (महर्त्विज् ^s) in sacrifice viz., ब्रह्मन्, अध्वर्यु, उद्गातृ and होतृ.
2386	—	The five great sacrifices (महायज्ञ ^s) viz., ब्रह्म—, देव—, पितृ—, मनुष्य—, and भूतयज्ञ.
	रस राजवर्ग	See under नाटक.
2550—2551	—	The eight measures (अष्टवर्ग) for bringing prosperity to one's kingdom, viz., सेतु, दुर्ग &c.
2655	—	Four kinds of missiles (अस्त्र ^s) viz., करमुक्त, यन्त्रमुक्त, अमुक्त and मुक्तामुक्त.
2553	—	The four उपाय ^s or means of success against an enemy.
2549	—	The three conditions of a kingdom, viz., क्षय, स्थान and वृद्धि (त्रिवर्गक).
2604—2605	—	The five kinds of strong-holds (दुर्ग ^s) viz., वान, पार्वत &c.
2577	—	The five secret messengers (दूत ^s) viz., वणिज्, भिक्षु &c.
2590	—	The five calamities (देवभय), viz., अहिभय, व्याधि &c.

Line		
2673	राजवर्ग	The five positions or attitudes in archery (धन्विस्थान ^s), viz., आलीढ, वैशाख, प्रत्यालीढ &c.
2556—2557	—	The seven great vices (महान्यसन ^s), viz., स्त्री, अक्ष &c.
2607—2608	—	The four opponents of a king (राजप्रतियोगिन् ^s) desirous of expansion of his kingdom.
2545—2546	—	The nine requisites of a royal administration (राज्याङ्ग ^s) viz., पौरश्रेणि प्रकृति &c.
2548	—	The three शक्ति ^s or the three royal powers viz., प्रभावज, उत्साहज and मन्त्रज.
2547—2548	—	The six measures (गुण ^s) to be adopted by a king in warfare, viz., संधि, विग्रह &c.
2565	—	The six inner enemies of a man viz., काम, क्रोध &c.
2591—2592	—	The fourteen witnesses of a man's action, viz., पञ्चभूत ^s , the sun &c.
2629	—	The four component parts of an army, viz., रथ, हस्ति, अश्व and पदाति.
2544	—	The six military forces, viz., मौल, भूतक &c.
	रुद्र	See under शिव
	लशुन	See under पलाण्डु.
2920	लवणत्रय	Three salts, viz., सैन्धव, रुचक and बिड.
2923	लवणपञ्चक	Five kinds of salts, viz., सौवर्चल, बिड &c.

Lines

2921—22	लवणाष्टक	Six kinds of salts, viz., सामुद्र, रौमक &c.
2924—2925	लवणाष्टक	Eight Kinds of salts, viz., वर, सौवर्चल &c.
3022—3040	वर्णसंकर	Mixed castes.
735—741	वर्ष ^s	The nine—, or continents, viz., भारत, हैमकूट &c.
744	—	The seven द्वीप ^s or sub-continents viz., जम्बू, प्लक्षद्वीप &c.
154—155	वसु ^s	The eight—, viz., प्रभास, आप &c.
2469	विवाह ^s	The eight kinds of —, viz., ब्राह्म, प्राजापत्य &c. (SR drops दैव from the list. See Critical Notes)
2472—2484	—	The twenty-six girls unfit to be married, viz., विगता, नष्टा &c.
152—153	विश्वेदेव ^s विष	The ten—, See under सर्प. ।
विषय or objects of senses See under इन्द्रिय.		
	विष्णु	
45—47	—	The weapons, garland, and jewel of—,
50—51	—	The nine शक्ति ^s of—, viz., जीवनी, मोहिनी &c.
	वीणा	See undr संगीत
	वेद	
31	—	The three—, viz., ऋच्, यजुस् and सामन्.
34—35	—	The six अङ्ग ^s of—, viz., ज्योतिष, व्याकरण &c.
33	—	The three स्वर ^s or accents of—, viz., उदात्त, अनुदात्त and स्वरित.

Lines

	व्याभचार भावः ^s	See under नाटक
2834—2835	व्रीहः ^s	The thirteen varieties of—, viz., कलम, सुगन्धक &c.
	शक्तिः ^s	The three—, See under राजवर्ग; and for शक्तिः ^s of वष्णु and of शिव See under respective headings
99—100	शिव	The ten अन्ययः ^s of—, viz., ज्ञान, वैराग्य &c.
108—109	—	The seven मातृः ^s (सप्तमातरः) or personified energies of —, viz., ब्राह्मी, माहेश्वरी &c.
97—98	—	The nine रुद्रः ^s , viz., शर्व, भव &c.
101—103	—	The nine शक्तिः ^s of—, viz., सुखा, ज्येष्ठा &c.
	षड्गुण	See under राजवर्ग.
	षड्वैरि	See under राजवर्ग.
2525—2528	संख्याः ^s	The eighteen—, or numerals multiplied by ten, viz., एक, दश शत &c.
	संगीत	
1874—1875	—	Four kinds of वीणा, viz., षट्कर्ण, पौण &c.
1878—1879	—	The four kinds of musical instruments, viz., तत, घन, आनद्ध and सुषिर.
1895—1896	—	The seven musical notes viz., षड्ज, ऋषभ &c.
	संचारिभावः ^s	See under नाटक.
573	सप्तधातुः ^s	or the seven constituent elements of the body, viz., chyle, blood &c.
	सप्तनागः ^s	See under सर्प.

Lines

	सप्तमातरः	See under शिव.
628	सप्तसमुद्र ^८	or the seven seas, viz., लवण-, इक्षु—, &c.
	सप्ताश्व ^८	See under सूर्य.
	समुद्र ^८	The seven—, See सप्तसमुद्र ^८ .
	सर्प	
594—598	—प्रवर ^८	The twenty-five—, or serpent- chiefs, viz., शङ्ख, तक्षक &c.
601—609	—	The species of —, (सर्पजातयः); the total number is estimated to be eighty.
610	—	The seven non-poisonous species of —, viz., वर्षाभू, शकलज्योतिस् &c.
616—618	—	The several kinds of poisons, viz., दारुद, सौराष्ट्रिक &c.
	साक्षिन् ^८	The fourteen—, or witnesses of man's action. See under राजवर्ग.
	सात्त्विकभाव ^८	See under नाटक.
	सूर्य	
344—345	—	The twelve—, or the suns, viz., विवस्वन्, सवितृ &c.
338—339	—	The seven wives of—, viz., करेणु, द्युमयी &c
342—343	—	The seven horses of—, viz., गायत्री, बृहती &c.
348	—	The three body guards of—, viz., माठर, पिङ्गल and दण्ड.
328—334	—	The ten equal divisions of one thousand rays of—, their names and qualities.
3353—3355	सृष्टि ^८	The four kinds of—, or creations, viz., अण्डज, स्वेदज, जरायुज and उद्भिज्ज.

Lines		
	सैन्य	See under राजबर्ग.
	स्थायिभाव ^s	See under नाटक.
2499—2500	स्नान ^s	The eight kinds of—, or baths viz., मानस, आग्नेय &c.
1840—1843	स्मृतिकर्तृ ^s	The twenty—, or authors of स्मृति ^s , viz., मनु, अत्रि &c.
3614	हस्ति ^s	The three species of—, or elephants viz., भद्र, मन्द and मृग.
1937—1939	हास ^s	The six kinds of—, or laughters, viz., स्मित, हसित &c.

APPENDIX B.

(Some rare vocabularies recorded in SR but found in no other lexicaons are listed below. To make the list more exhaustive see also the Critical Notes.)

1641	अञ्जलिका f.	A kind of poisonous bee.
1728	कपोतायनिका f.	A beam or long piece of wood connecting the wall and the roof (?)
1728	कला f.	" " "
	कल्लि f.	Stammering speech.
447	खरकस्वन m.	Noise of the flowing water or current.
802	चतुष्पाद m.	A square or island for traffic safety (?) where four roads meet.
1770	चल्लण n.	An underwear.
802	जङ्घापद m.	A square or island for traffic safety or control where four roads meet.
1680	जुटङ्क m.	A salt market or shop.
802	त्रिपाद m.	A paved way or foot-path running parallel to the road beside the houses (?)
3876	दन्ता f.	Wifehood (जायाभाव)
3453	दरोदर m.	Gambling.
2658	धर्म n.	A bow.
1718	दली f.	The covering on both sides of a terrace before a house-door (?)
3053	निधातिका f.	An anvil.

Lines		
1526	निधान n.	A rope or string for tying the hind legs of a cow at the time of milking.
3010	पण्ड m.	A pledge, pawn, mortgage.
803	पदिक m.	A paved way or foot-path running parallel to the road beside houses (?)
2682	पुद्गल m.	The lines or dots in relief on the blade of a sword.
2682	पुलक m.	The lines or dots in relief on the blade of a sword.
803	प्राग्वंश m.	A paved way or foot-path running parallel to the road beside the houses (?).
803	बद्धपथ m.	” ” ”
1718	बन्धाली f.	The covering on both sides of a terrace before the house-door (?)
2031	भ्रुकुटि f.	Lassitude (!)
2031	भ्रुकुटि f.	Lassitude (!)
384	मन्दाशा f.	The asterism of घनिष्ठा.
1718	मुण्डक m.	The covering on both sides of a terrace before the house-door (?)
465	मैथिल m.	Evening (प्रदोष)
514	युगासार m.	The three <i>yugas</i> (a collective name for the first three <i>yugas</i> viz., कृत, त्रेत and द्वापर (?))
3507	यौतिक m.	The cool breeze.
903	वंशि m.	A sprout or shoot from the joint of a plant or tree (?)
3086	वञ्चनापट m.	A bird preying upon animals.

Lines

514	व्यायोग m.	The two <i>yugas</i> (a common name for the first two <i>yugas</i> , viz., कृत and त्रेत.)
1790	शम्बुका f.	Broken grain (?) or grain removed from chaff.
2684	समेधि m.	A post for tying the cattle.
3086	स्मृतिभू m.	A bird preying upon animals.
1641	हालाहल m.	A kind of poisonous bee (?)

INDEX

[References are to the line-numbers. The sign * is used as a referential mechanism to indicate that fuller information on the subject can be had from the text under reference or the Appendix A.]

अ m.	N. of Viṣṇu, the letter a. 4188	अकुतश्चन m.	N. of Śiva 96
अ ind.	prohibition. 4525	अकूपार m.	the sea. 624
अ m.	N. of Viṣṇu 4525	अकृत्रिमगीर् m.	the Veda. 3489
अ ind.	no, not 4906	अक्ष m.	an organ. 569
अंश m	N. of one of twelve Ādityas* 344	— m.	Baleric myroblan tree. 928
अंश m.	a small part. 3808	— m.	lawsuit, litigation. 1852
अंशु m.	ray. 326	— m.	gambling, one of the seven great vices * 2556
— m.	bird. 1573	— m.	axle. 2635
— m.	ray, a minute particle (as of thread etc.), light, the sun. 3735	— m.	sochal salt. 2913
अंशुक n.	cloth, clothes. 1748	— m.	N. of a weight equal to sixteen Māshas *. 2996
अंशुमत् m.	the sun. 325	— m.	a die. 3140, 3906
अंशुमत्फला f.	plantain tree. 1274	— m.	A kind of gambling. 3142.
अंस m. n	shoulder. 2140	— m.	axle, lawsuit, Baleric myrobalan,
अंहति f.	gift or donation. 2501.	— m.	kind of gambling, a weight called karṣa, cart. 3728
अंहस् n.	sin, impurity 566	— m.	cart, organ of sense. 3729
अंहोमुच् m.	N. of a Mahārṣi, the singer of sacred hymns*. 3545		
अकर्ण m	a bull whose ears are cut. 1522	— n.	

अक्षहश् m.	Judge. 2610	अक्षायकील n.	pin of the axle of a car. 2636
अक्षदेवन m.	gambler, gamster. 3138	अक्षि n.	the eye. 2168
अक्षदेविन् m.	gamester, gambler 3138	अक्षिगत mfn.	odious, detestable. 3263.
अक्षफल m.	The plant Putra jiva Roxburghii. 1078	अक्षिरोग m.	eye-disease 4027
अक्षमा f.	impatience, intolerance. 1955.	अक्षीब n.	sea salt. 2915
अक्षर n.	A letter. 2488,	अक्षीभ m.	the Moranga tree. 967
— n.	The Universal Spirit, a letter, final emancipation. 4089	अक्षील m.	N. of one of the ऋषि ^s regarded as the ancestors of the Brahmanical families* 406
— m.	The Supreme Soul. 4089	अक्षोट m.	Walnut. 1013
अक्षरचञ्चु m.	a writer, scribe 2530	अखण्ड mfn.	all, entire. 3279
अक्षरचरण m.	a writer, scribe. 2530	अखिल mfn.	all, entire 3279
अक्षरा f.	N. of one of 13 wives* of Kaśyapa 402	अग्र m.	mountain. 809
अक्षराधिकृत m.	a writer, scribe 2530	अग्र m.	tree. 874
अक्षरावयव m.	part of a syllable i.e. a metrical unit, a mora or prosodial instant 3962	अग्रद m.	medecine. 2224
अक्षरावृत्ति f.	alliteration. 3389	अग्रदंकर m.	physician. 2223
अक्षवती f.	gambling. 3139	अग्रम m.	tree. 874
		अग्रह m.	agallocham. 2295
		अगस्ति m.	N. of Agastya. 399
		अगस्ति m	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families.* 409
		अगस्ति m.	the tree Agasti Grandiflora. 1010
		अगस्त्य m.	N. of a Rishi. 399

- अगस्त्य m. the tree Agasti Grandiflora. 1010
- आगस्त्य m. N. of the family (*gotra*) or descendant of Agastya. 3523
- अगस्त्य m. N. of a sage, Agasti Gramdiflora. 4078
- अगात्मजा f. river. 679
- अगार n. house. 1683
- अगुरु m. N. of a tree blossoming in spring.* 502
- अगुरु mfn. light, not heavy, short (as a vowel), easy. 3985
- अग्नाविष्णु m. (du.) Agni and Vishṇu. 161
- अग्नायी f. wife of Agni. 213
- अग्नि m. fire. 189
- अग्निचित् m. one who has performed Agni-cayana or arranged sacrificial fire. 2347
- अग्निद m. the Veda. 3487
- अग्निध्वज m. smoke. 215
- अग्निमन्था f. the tree Premna Spinosa. 1053
- अग्निमारुत mfn. devoted or dedicated to Agni and Marut. 2356
- अग्निरूप m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns* 3543
- अग्निवारुण mfn. devoted or dedicated to Agni and Varuṇa. 2357
- अग्निविश्व f. soot. 221
- अग्निशिखा f. Menispermum Cordifolium. 1219
- अग्निशिल n. saffron 2294
- अग्निबोम्य mfn. devoted or dedicated to Agni and Soma. 2358.
- अग्निष्ठ mfn. (a thing) placed before the sacrificial fire such as गृप &c. 2397
- अग्निसारथि m. wind, air. 251
- अग्न्याहित m. a performer of Agnyādhāna. 2348
- अग्न्युत्पात m. a fiery portent, conflagration. 579
- अग्र n. top (of a tree.) 837
- अग्रज m. elder brother; mfn. elder, first-born. 2287
- अग्रजन्मन् m. a Brahman. 2342
- अग्रतःसर mfn. a leader. 2733
- अग्रदिधिषु m. one who has married the widow of his elder brother. 2446
- अग्रहार m. colony or settlements of Brahmans. 787

अग्रिम mfn.	first. 3357	अङ्कुश m. n.	hook of an elephant driver. 1422
अग्रिय m.	elder brother; mfn. elder, first-born. 2287	अङ्कुशलक्षण m.	a species of snake with hook mark. 601
अग्रीय mfn.	chief, principal. 3149	अङ्गोल m.	the tree Alangium Decapetalum. 941
अग्नेदिधिषु m.	the second husband of a woman twice married. 2446	अङ्गोलपत्रक m.	a species of plant with sweet juice. 984
अग्नेसर mfn.	a leader. 2733	अङ्ग n.	ancillary tract 35
अघ n.	sin, impurity. 566	अङ्ग m.	N. of a country. 746
अघमर्षण m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families * 408	—m. pl.	N. of a people. 764
अघमर्षण n.	An expiatory prayer capable of destroying the whole mass of sins. 2400	—n.	limb of the body 2122
अङ्ग्या f.	cow. 1499	—m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns*3551
—m.	mark, spot. 353	—n.	the body. 4141
—m.	an emblem. 2713	—ind.	a vocative particle. 4578
—m.	one of ten kinds of dramas*3637	अङ्गज m.	N. of Kāmadeva, the god of love; anything produced from or on the body (as life-breath, blood &c.) son, disease. 4084
अङ्गपालि f.	mark, proximity, the chest. 3731	अङ्गरा n.	court-yard. 1712
अङ्कुर m. n.	an embrace. 3462		
	sprout, germin. 888		

- अङ्गद n. a bracelet worn on the upper arm. 2332, 4069
- m. N. of the son of Bālīn, the monkey chief 4069
- अङ्गना f. N. of the female elephant of the northern quarter ३१४
- f. woman. 2066
- अङ्गपालि f. an embrace. 1964
- अङ्गमर्द m. masseur. 3094
- अङ्गराग m. unguent for the person. 2291
- अङ्गविक्षेप m. gesticulation. 1894
- अङ्गसारका f. Siso tree. 938
- अङ्गहार m. gesticulation. 1894
- अङ्गार m. n. burning charcoal. 220
- अङ्गारक m. N. of a medicinal tree. 1214
- m. N. of the planet Mars. 364
- m. Terminalia catappa. 968
- अङ्गारधानिका f. oven or stove. 1804
- अङ्गारवल्लरी f. a species of Caesalpinia Bonducella. 1003
- अङ्गारशकटी f. oven or stove. 1804
- अङ्गिरस् m. N. of one of the nine Brahmas. 24
- m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families 404
- अङ्गीकार m. agreement, promise. 534
- अङ्गीकृत mfn. promised, agreed. 3210
- अङ्गुल m. N. of a measure equal to eight barley-corns. 804
- अङ्गुलि f. finger. 2146
- अङ्गुलीयक n. finger-ring. 2333
- अङ्गुष्ठ m. the thumb. 2147
- अङ्गि m. root of a tree. 883
- m. n. a foot. 2123
- अङ्गिपर्णिका f. Hemionitis Cordifolia. 1157
- अच् m. a vowel. 2491
- अचक्षुस् mfn. blind. 2200
- अचर mfn. stationary. 3281
- अचल m. mountain. 808
- अचला f. the earth. 726
- अचिररोचिस् f. lightning, one of the sources of origin of Ap-sarases 172
- अचिरांशु f. lightning 431
- अच्युत m. N. of Viṣṇu. 36

अच्युताप्रज m.	epithet of Bala-rama. 59	अजन्य n.	na Pruritus 1085 a portent; natural phenomenon as boding evil; calamity. 581
अच्छ mf.	clear, pure. 703	अजमोदा f.	Ligusticum Ajw- aen. 1217.
अच्छकर्ण m.	hare. 1388	अजरा f.	N. of one of the wives of Kasyapa 402
अच्छगला f.	the plant Argy- reia Argenteia. 1081	अजर्य n.	an alliance or peace based on mutual friendship. 2606
अच्छभल्ल m.	bear. 1358	अजवीथिका f.	N. of one of the nine paths on which the sun, moon, and plan- ets move com- prehending the as- terisms of Rohini, Mrgasirā, and Ādrā 390
अज m.	N. of Brahmā. 20	अजशृङ्गी f.	Lythrum Fructi- cosum. 1030
—m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmani- cal families 405	अजस्र n.	continuity, eter- nity. 262
—m.	a species of snake having a head at each end. 606	—a.	continuous; eter- nal. 262
—m.	goat. 1556	अजाकर्ण m.	a kind of Sāl tree, 918
आज m.	N. of the family (gotra) or descen- dant of Aja 3522	अजाजि m.	cumin seed. 1269
अज m.	N. of Brahma ; of Vishnu, of Siva; a goat, N. of the son of Raghu. 3725	अजाजीव m.	a goat-herd. 3078
अजगर m.	the boa constri- ctor. 607		
अजगव n.	the bow of Siva 104,		
अजगाव n.	the bow of Siva. 104		
अजडा f.	the plant Mucu-		

- अजातशत्रु m. epithet of Yudhi-
sthira. 3675
- अजानज m. a god by birth.
151
- अजावृक्ष m. the shrub Odina
wodier. 955
- अजित m. N. of Vishnu. 3488
- अजिन n. skin.
- अजिनच्छदा f. bat. 3617
- अजिनपत्रिका f. bat. 1632
- अजिर n. courtyard. 1712
- अजिह्व mfn. straight. 3272
- अजीगर्त m. N. of a Maharshi
412.
- अजीगव n. the bow of Siva.
104
- अजैकपाद् m. epithet of Rudra.
97
- अञ्जुका f. a courtesan in
the dramatical
terminology. 1899
- अञ्जुता f. Flacourtia cataph-
racta (KiLānelli
in Tamil) 1303
- अज्ञ m'n. fool, blockhead.
3275
- अञ्जन n. worship. 2497
- अञ्जल m. n. the end or boarder
of garment. 1767
- अञ्जित n. an amorous glance
of a young wo-
man*. 1930
- mfn. wooshipped, rev-
ered. 3160.
- अञ्जन n. lampblack. 222
- m. N. of the elephant
of the western
quarter.* 311
- mfn. black 4070
- m. N. of the elephant
of the western
quarter, of a
monkey-chief.
4070
- n. collyrium 4070
- अञ्जना f. N. of the wife
of Kesarin, the
monkey-chief.
4070
- अञ्जनावती f. N. of the female
elephant of the
north-east quarter
* 314
- अञ्जलि m. the open hands
placed side by
side and slightly
hollowed 2144.
- अञ्जलिका f. kind of poisonous
bee. 1641
- f. a doll made of
clay or plaster.
2081
- अञ्जलिवारिका f. Mimosa
Pudica. 1179
- अञ्जसा ind. truly ; really.
4581
- अटन n. roaming. 2488

अटनि f.	end of a bow. 2659	—m.	a minute particle; kind of rice. 3736
अटवी f.	forest. 866		
अटा f.	roaming. 2488	अण्ड m.	egg. 1651
अट्ट m.	boiled rice; destruction; excess; attic or a building of a particular shape. 3730	— n.	the scrotum. 214
		—n.	egg; the scrotum. 376
अट्टहास m.	a loud laughter. 3650	अण्डज m.	snake. 591
		—m.	fish. 657
		—m.	bird. 1572
अट्ट्या f.	roaming. 2488	—mf.	egg-born or oviparous creature such as snake
अणक mfn.	inferior; low. 3169		bird &c. 3353
अणि m.	the lunar fortnight with waxing <i>Ti his</i> . 484.	—m.	the Universal Spirit; serpent; lizard; chameleon; bird. 4087
अणि mf.	pin of the axle of a cart. 2636	अण्डुक m.	the bird Parra jocana. 1609
अणि m.	a fortnight with longer days (<i>tithis</i>); pin or bolt. 3733	अतल n.	one of the regions beneath the earth ¶585
अणिमन् m.	one of the eight superhuman powers. ¶ 110	अतसी f.	flax. 2842,
		अति ind	praise; surpassing excessive; reproaching. 4533
अणीयस् mfn.	very small 3350	—ind.	much; very. 4570
अणु m.	one of the fourteen kinds of grain used in sacrifices. 2373	— ind.	reverence, 4601
—m.	a small variety of rice. 2839	अतिकेसरा f.	N. of a plant (<i>Sevandi</i> in Tamil) 1134

- अतिकोपन mfn. excessively angry. 3157
- अतिक्रम m. surpassing; superseding. 3448
- अतिचरा f. Hibiscus Mutabilis. (स्थलपद्म) 1245
- अतिच्छत्रा f. Anise. 1241
- अतिथि m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 407
- अतिथि m. guest. 2517
- अतिनु mfn. disembarked. 643
- अतिपथिन् m. way, road. 798
- अतिबला f Sida Cordifolia. 1189
- अतिमात्र n. acutely; excessively. 263
- a. acute, excessive. 263
- अतिमुक्त m. the Mālati latā. 1060
- अतिरिक्त mfn. exceeding 3368
- अतिरुहा f. a species of fragrant plant (मांस-रोहिणी) 2970
- अतिविषा f the tree Atis. 1164
- अतिवेल a. acute, excessive 262
- अतिशाय m excellence. 3399
- अतिसंधान n. deceiving. 2038
- अतिसर्ग m. gift or donation. 2501
- अतिसर्जन n. donation, liberality. 3418
- अतिसारकिन् mfn. a patient of dysentery. 2200
- अतिसारिन् mfn. a patient of dysentery. 2200.
- अतिहसित n. the laughter with the limbs violently shaking 1939
- अतिहस्तिक m. ? 1436
- अतीन्द्रिय mfn. imperceptible. 3322
- अतीव ind. much; very. 4570
- अत्तिका f. elder sister in dramatic terminology. 1901
- अत्यन्त a. acute; excessive. 262
- n. acutely; excessively. 262
- अत्यन्तीन mfn going far. 3383
- अत्यय m. death. 2113.
- m. end, death. 3761
- m. transgression, punishment, death difficulty, fault evil. 4072
- अत्यल्प mfn. very small 3350
- अत्यायान n. passing by, surpassing 3716

अत्याहित n.	great fear, great calamity 1945.	अदितिज m.	a god. 148
अत्र ind.	on this 4593	अदृष्ट mfn.	disappeared; invisible. 3237
अत्रि m.	N. of one of nine Brahmas * 25	अदृष्टि f.	an evil eye; fierce look 3646
— m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families.* 404	अद्वा ind.	truly; really. 4581
—m.	N. of one of the law-givers* 4530	अद्भुत m.	the fire of the Vais'vadeva ceremony. 203
अथ ind.	auspiciousness, afterwards, beginning Interrogation; totality. 4530.	—m.	one of the nine sentiments n drama.* 1909
—ind.	acceptance. 4610	अद्भ्य mfn.	surprise. 1946
अथो ind	auspiciousness; afterwards; beginning, interrogation; totality. 4530	अद्य ind.	gluttonous 3289 today. 4593.
अद्न n.	eating. 2887	अद्रि m.	mountain 809
अदध्र mfn.	abundant; much, numerous; many. 3349	—m.	the sun, tree; mountain 3740
अदर्शन n.	utter loss, annihilation. 3415	अद्रिराज m.	N. of the Himalaya mountains. 811.
अदस् mfn.	that. 4526	अद्भ्यवादिन् m.	epithet of Buddha. 76
अदिति f.	N. of the mother of the gods 187.	अधःपतन n.	falling down going astray. 3451
— f.	N. of one of the Thirteen wives of Kaśyapa.* 402	अधःपुष्पी f.	Erythraea contoureoides or Mollugo spargula 1160
		अधम mfn.	inferior; low. 3168
		अधर m.	the lip, 2161
		अधराम्बर n.	under garment. 1750

- अधरे द्युस्) ind. day before yesterday. 4594
- अधस् ind. downwards ; below. 4613
- अधस्तात् ind. downwards. below 4613
- अधार्मिक mfn. unrighteous : fallen from the right path. 3276
- अधि ind. excessive; lord 4531
- अधिकरण n. support ; prop. 4105
- अधिकार m. royalty ; prerogative. 2582
- अधिकृत m. superintendent. 2593.
- अधिनिप्त mfn. scolded; reproached. 3173.
- अधिक्षेप m. curse. 1823
- अधिगत mfn. understood , known. 3207
- अधिगत mfn. obtained. 3278
- अधित्यका f land on the upper part of mountain 824.
- अधिप mfn. master; owner. 3184
- अधिभू mfn. master ; owner. 3184
- अधिरोहिणी f. ladder. 1725
- अधिवास m. residence ; application of perfumes. 4391
- अधिवासन n. application of perfumes. 2306
- अधिविन्ना f. a wife whose husband has married again ; a superseded wife. 2075
- अधिश्रयिणी f. oven. 2889
- अधिश्रित mfn. obtained. 3278
- अधिष्ठातृता f. one of ten Avyayas of Śiva ☸ (=supremacy) 100
- अधीन mfn. depending on ; resting on. 3256
- अधीर mfn. timid. 3155
- अधीयान m. a student of the Veda. 2410
- अधीश mfn. master ; owner. 3184
- अधीश्वर m. a supreme ruler. 2541
- अधुना ind. now, at present. 4587
- अधोक्षज m. epithet of Vishnu. 43
- अधोदृष्टि m. a dishonest selfish man; hypocrite. 2425
- अधोभुवन n. the nether world; the region under the earth. 584
- अधोमार्गव m. N. of a cucurbitaceous plant. 1257
- अधोमुख m. an arrow 2665

अध्यक्ष m.	superintendent. 2593	अनक्षर n.	a word unfit to be uttered; mfn. unfit to be uttered 1865
अध्यक्ष mfn.	perceptible. 3322	अनङ्ग m.	N. of Kāmadeva. 73.
अध्यरुडा f.	the plant <i>Mucuna pruritus</i> . 1085	—m.	N. of Kāmadeva; one of the sources of origin of Ap-sarases*. 171
अध्ययन n.	recitation; reading 2409		
—n.	learning. 4091		
अध्यात्मज्ञान n.	knowledge of the Supreme Spirit. 3557	अनच्छ mfn.	dirty ; impure. 703
अध्यापक m.	teacher. 2391	अनडुह् m.	bull. 1519
अध्याय m.	chapter 4040	अनन्त m.	epithet of Vishnu 37
अध्याहार m.	inference; suppo-sition. 527	अनन्त n.	the sky 315, 4068
अध्यूढा f.	a wife whose hus-band has married again; superseded wife. 2075	—m.	N. of Śesha, the serpent-chief. 594
अध्येषणा f.	request; begging 2512.	—m.	N. of Vishnu; of a serpent-chief. 4068
अध्वग m.	a wayfarer ; tra-veller. 2727	अनन्ता f.	the north-west quarter. 305
अध्वदेय n.	toll; customs ; dowry. 4034	—f.	the earth. 726; 4068
अध्वन् m.	way, road. 796,	—f.	<i>Menispermum Cordifolium</i> (अग्निशिखा) 1219
अध्वनीन m.	wayfarer ; tra-veller. 2727	अनन्यज m.	epithet of Kāma-deva. 72
अध्वन्य m.	wayfarer ; traveller 2727	अनन्यवृत्ति mfn.	fixing one's attention upon one object; closely attentive. 3296
अध्वर m.	sacrifice. 2343		
अध्वर्यु m.	one of the four officiating priests in sacrifices * 2384		

- अनर्गल mfn. licentious; unres-
trained, self-
willed 3312
- अनल m. N. of one of eight
Vasus. 155
- m. fire. 189
- m. N. of a hell. 229
- अनलज्वाला f. *Lythrum Fructi-*
cossum. 1029
- अनलधारिका f. oven. 2889
- अनलप्रिया f. wife of Agni. 213
- अनलाङ्गिका f. *Methonia superba*
(लाङ्गलिका). 1315
- अनलोपन m. heliotrope. 290
- अनवरत a. continuous,
eternal. 261
- n. continually,
eternally. 261
- अनस् n cart 2637
- अनसूया f. N. of the wife
of Atri, the
Brahmā 27.
- अनादर m. disrespect. 1948
- अनानत m. N. of a Maharshi,
the singer of
sacred hymns 3544
- अनामिका f. the ring-finger 2147
- अनारत a. continuous, eter-
nal. 261
- अनारत n. continually. 261
- mfn. continual. 4607
- अनिमेष m. god. 148
- m. fish. 657
- m. god, fish. 4403
- अनिमेष m. god, fish. 4403
- अनिरुद्ध m. N. of Aniruddha.
74
- अनिल m. N. of one the
eight Vasus 154
- m, pl- N. of a class of
gods 156
- m. wind, air. 248
- m. N. of a Maharshi,
the singer of
sacred hymns 3544
- अनिश a. continual, eternal.
261
- n. continually, eter-
nally. 261
- अनिष्ट m. an enemy 2570
- अनोक m. n. flock or multitude
1658
- m. n. army. 2716
- m. n. war, battle. 2757
- m. n. army, war 4088
- अनीकवत् m. the fire of the
पद्मोम 205
- अनीकस्थ m. an armed guard
2625
- अनीकिनी f. army. 2715
- अनु ind. manner, successive
order, afterwards,
definition, cause.
4532

अनुकम्पा f.	compassion, kindness. 1935	other machine used for this purpose. 3698
अनुकरण n.	imitation. 3421	
अनुकर्षक m.	bottom of the axle-tree of a carriage. 2645	अनुचर mfn. companion, follower. 2731
अनुकल्प m.	secondary injunction. 2495	अनुज m. younger brother mfn. younger. 2288
अनुकामीन mfn.	going of one's own accord. 3383	अनुजीविन् m. servant. 2625
अनुकूल mfn.	favourable, agreeable. 3363	अनुतर्ष m. spirituous liquor, thirst. 4410
अनुकूलता f.	good-will. 3711	अनुताप m. heat, repentance. 3713
अनकूलन n.	following, supporting. 2572	अनुतापक m. repentance. 1960
अनुकूलित mfn.	brought under, enchanted. 3362	अनुत्तम m. chief, principal. 3149
अनुक्रम m.	order, method. 2408	अनुदात्त m. N. of one of the three accents* 33.
अनुक्रोश m.	compassion, kindness 1935	अनुपद n. following. 3308
अनुग m.	husband. 209	अनुपदम् ind. following. 3308
अनुग mfn.	companion, follower. 2731	अनुपादिन् mfn. searching, inquiring. 3202.
— mfn.	following. 3308.	अनुपदीना f. shoe, boot. 3092
अनुगम m.	following. 4363	अनुपमा f. N. of the female elephant* of the south-west. 313
अनुगाभिन् mfn.	companion, follower. 2732	अनुपान्यय m. order, method 2407.
अनुग्रह m.	favour; conferring benefit. 3407	अनुप्रास m. alliteration. 3389
अनुघट्टक m.	a wheel worked by the feet for raising water from a well, or any	अनुप्लव mfn. companion, follower. 2731
		अनुभव m. perceiving recognition 3418
		अनुभाव m. a sign or indica-

- m. dignity, power, indicating of feeling (by appropriate symptoms) 4395
- अनुभाषण n. repeating by way of explanation. 1858
- अनुमति f. the fifteenth day of moon's age on which she rises one digit less than full 478
- अनुम्लोचा f. N. of an Apsaras 167
- अनुयोग m. question. 1825
- अनुरोध m. following, supporting. 2572
- अनुलाप m. tantology. 1855
- अनुलेप m. unguent for the person. 2291
- अनुलोम mfn. favourable, agreeable. 3363
- अनुवाद m. repeating by way of explanation. 1858
- अनुवृत्ति f. following, supporting. 2572
- अनुशय m. long-standing enmity, repentance, close attachment 4396
- अनुश्रव m. the Veda, 30
- अनुषङ्ग m. compassion, continuation of the present topic. 4397
- अनुष्टुभ् f. N. of one of the seven horses of the sun 342
- अनुसार m. following; supporting 2572
- अनुहार m. imitation. 3421
- अनूचान m. one who is learned in the Vedas and their ancillary works. 2399
- अनूचीन mfn. favourable, agreeable. 3363
- अनूप m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanic families 410
- अनूप mfn. marshy ground. 778
- अनूराध m(pl) N. of a Nakshatra 381
- अनूराध mfn; N. of a Naksatra. 387
- अनूरु m. epithet of Aruna. 341
- अनृजु mfn. dishonest. 3175
- अनृत n. lie, mfn. untrue. 1869
- अनृत n. farming. 2796
- अनेकप m. elephant. 1396

अनेहस् m.	time. 454	अन्तरा ind.	between, amidst. 4600
अनोकह m.	tree 874	अन्तराय m.	obstacle. 3440
अन्त m.	death. 2113	अन्तरिक्ष n.	the sky. 315
अन्त n.	ten thousand billions* (10, 000, 000,000,000,000.) 2528	अन्तरीय n.	island. 633
		—n.	under garment. 1750
अन्त m. n.	conclusion, end, extremity, border determination, certainty, the last; death. 3738.	अन्तरेण ind.	excluding, with out. 4571
		—ind.	between, amidst. 4600
अन्तःपुर n.	queen's apartments. 1721	अन्तर्गत mfn.	forgotten. 3344
अन्तःपुरिका f.	a woman of the inner apartments 2628	अन्तर्द्वार n.	private door. 1704
		अन्तर्धा f.	concealment. covering. 437
अन्तस्था f.	semi vowel. 2490	अन्तर्धान n.	concealment, covering. 439
अन्तक m.	N. of Yama. 225	अन्तर्धि m.	concealment. 436
—m.	fever. 218'	अन्तर्मेनस् mfn.	sad, depressed. in low spirit. 3167
अन्तर n.	opportunity, sameness of meaning or identity of object, midst, interval, concealment, inmost spirit or soul, the Supreme Being, place, occasion, limit, difference, without; hole. 4079	अन्तर्वत्नी f.	pregnant woman. 2085
		अन्तर्वाणि m.	person skilled in scriptures, one who has studied much, chief priest of a king. 4404
—mfn.	clothing, exterior, own 4079	अन्तर्वेशिक m.	chamberlain. 2595
		अन्तर्हित mfn.	covered. 3204
		अन्तावसायिन् m.	barber. 3060
		अन्तिक mfn.	near. 3319
		अन्तिम mfn.	last 3358
		अन्तेवासिन् m.	student. 2420
		—m.	chandāla. 3124

- अन्नेवासिन् m. chandāla; student, barber 4406
- अन्त्य mfn. last. 3358
- अन्दुक m. chain for an elephant's feet 1424
- अन्दू f. chain for an elephant's feet. 1424
- अन्ध mfn. blind. 2200
- अन्धकसूदन m. epithet of Śiva. 92.
- अन्धकार m.n. darkness. 588
- अन्धकी f. quarter of the south-west. 304
- अन्धतमस n. thick darkness. 589
- अन्धतामिस्र m. N. of a hill 233
- अन्धस् n. boiled rice. 2867
— n. food. 4103
— n. eating, food. 4103
- अन्धाहि m. a kind of poisonless snake. 608
- अन्धीगु m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns 3543
- अन्धु m. a well. 705
- अन्न n. boiled rice. 2867
— mfn. eaten. 3286
- अन्न n. (and its synonyms) Sida Rhomboidea (बला). 1188
- अन्य mfn. different. 3375
- अन्यतर mfn. different. 3375
- अन्यतरे (द्युस्) ind. on either of two days. 4594
- अन्यथा ind. otherwise, in a different manner. 4612
- अन्यदा ind. at another time. 4590
- अन्यलोह n. pancaloha, an alloy made of five metals. 837
- अन्यवर्ण m. a Śūdra. 3020
- अन्यवाप m. a crow 1582
- अन्ये (द्युस्) ind. on the other day. 4594
- अन्योन्यभाषण n. conversation. 1853
- अन्वक्तु n. following. 3308
- अन्वक्तुम् ind. following. 3308
- अन्वर्गामिन् mfn. companion, follower. 2732
- अन्वञ्ज n. following, going after. 3308.
- अन्वक् ind. following, going after. 3308
- अन्वजव m. a particular breed of horse 1443
- अन्वय m. race; lineage 2338
- अन्ववाय m. race; lineage. 2338
- अन्वासन n. artisan's workshop, manufactory. 1696
- अन्वाहार्य n. monthly ceremony or Śrāddhā in honour of a dead person. 2506

अन्वाहार्यपचन	n. N of the southern sacrificial fire. 207	अपग्रह m.	prisoner. 2788
अन्विष्ट n.	search, investigation. 2514	अपधन m	a limb of the body. 2122
अन्विष्ट mfn.	sought, searched. 3206	अपचय m.	diminution, destruction. 3426
अन्वीक्षा f.	search, investigation 2515.	अपचायित mfn.	adored. 3160
अन्वेषक mfn	searching, inquiring. 3202	अपचार m	wrong or improper act. 2519.
अन्वेषण f.	search investigation. 2514	अपचित mfn.	adored 3160
अन्वेषित mfn.	sought; searched, 3206	अपचिति f.	worship. 2497
अप् f. pl.	water. 630	अपञ्चयज्ञ m.	a Brāhman who has neglected the five principal sacred duties. 2440
अप ind.	repetition, all round, exclusion. 4554	अपटीका f.	curtain. 1730
अपक्रम m.	flight, retreat. 2773	अपटु mfn.	sick. 2197.
अपक्रिया f.	wrong or improper act. 2519	अपत्य n.	offspring, issue. 2248
अपकृतक n.	preparation of butter-milk spiced with dry ginger, long pepper, black-pepper, mace cinnamon, Nāgakesara, cardamom, molasses, raw ginger, and cumin seed (सव्योषचातुर्जातगुडाद्रि कम्). 2890	अपत्रपिष्णु mfn	bashful, shy 3200
		अपथ n.	absence of road, not a way. 800
		अपथिन् m.	absence of road, not a way. 800
		अपद्रोहिणी f.	parasite plant. 1069
		अपदिश n.	an intermediate region or quarter. 308
		अपदिशम् ind	an intermediate region or quarter. 308
		अपदेश m.	disguise; pretext, fraud. 2035

- m. cause, pretext. target. 4395.
- अपनासिक mfn. noseless. 2204
- अपभरणी f. N. of the constellation Bharani
- अपमर्द m. torturing. 2782.
- अपयान n. flight, retreat. 2773
- अपर n. hind quarter of an elephant. 1408
- mfn. last. 3358
- अपराजिता f. the north-east quarter. 306
- f. Clitoria Ternatea (विष्णुकान्ता) 1198
- f. one of the ten varieties of garlic or onion 1312.
- अपराध m. an offence. 2578
- अपरान्त m. the western region 773
- अपराह्न m. evening. 464
- अपराणी f. epithet of Pārvati 114
- अपलाप m. denial 1855
- अपवरक n. inner apartment. 1692.
- अपवर्ग m. final emancipation 545
- अपवर्ग m. donation, abandonment, final emancipation, success to be achieved by action, heaven 4393.
- अपवर्जन n. gift or donation. 2503.
- अपवाद m. blame, disrepute. 4117
- m. censure, order. 4405
- अपवादक m. censure, blame. 1821
- अपवादगिरि f. reproach 1815
- अपवारण n. concealment, covering 438
- अपवाहित mfn. covered. 3204
- अपराध mfn. low, base. 3152
- अपष्टु mfn. contrary. 3364.
- अपसर्प m. spy 2574.
- अपसन्य m. the fire lighted at the ceremony after child-birth. 212
- mfn. contrary. 3364
- mfn. right. 3365
- अपस्नान n. funeral bathing, (upon the death of a relative &c.) 2504
- अपस्मार m. Epilepsy, one of the thirty-three Transitory feelings (संचारि-भाव) in dramatic terminology. 1917
- अपस्कर m. any part of a carriage. 2638
- अपहसित n. the laughter with

- tears in one's eyes,
one of the six
varieties of laugh
suitable to the
inferior type of
persons. * 1939
- अपह्नव m. concealment, de-
nial 4225
- अपांसुला f. a virtuous and
devoted woman.
2072
- अपाङ्ग m. outer corner of
the eye. 2171
- अपाटव n. inefficiency, fee-
bleness 2042.
- अपान m. one of the five
vital airs that
remains in the
anus. * 252
- n. the anus, one of
the five organs of
action. * 572
- n. the anus. 2128
- अपांनपात् m. the fire of Kratu.
206
- अपामार्ग m. N. of the plant
Achyranthes
Aspera. 1143
- अपावृत्त mfn. independent, un-
restricted. 3259
- अपि ind. possibility, inter-
rogation, contem-
pt. doubt, aggre-
gation. 4529
- ind. acceptance. 4610
- अपिधान n. concealment,
covering. 38.
- अपिहित mfn. covered. 3203
- अपूप m. cake. 2876
- अपोनपात् m. the fire of Yajña.
206
- अपोष्यन् mfn. devoted to Apo-
napti 2356
- अपोह m. (reasoning, argui-
ng) the sixth of
the eight means
(गुणः) to acquire
true knowledge *
5 2
- अप्रबान m. N. of one of the
Rishis regarded
as the ancestors
of the Brahman-
ical families * 406
- अप्पति m. N. of Varuna,
sea, ocean. 4078
- अप्पित्त m. N. of Agni. 196.
- अप्रकाण्ड m. bush, shrub. 890
- अप्रतिष्ठ m. N. of a hell. 232.
- अप्रसक्त mfn. vigilant, careful.
3200.
- अप्रहृत mfn. waste or uncul-
tivated land. 731
- अप्सर m. N. of a class of
birds * (aquatic
birds such as,
goose, swan, duck,
crane &c.) 1631

- अप्सरस् (f) celestial nymph. 163.
 —f. (pl.) celestial nymphs. 165
 अफल mfn. barren. 865
 अफला f. N. of the plant Gokṣura. 1203
 अबला f. woman. 2066
 अभिन्धन m. submarine fire 3500
 अरुज m. epithet of Dhanvantari 160
 —m. the moon. 349
 —m. conch, N. of Dhanvantari, of the moon. 3734
 अरुज n. lotus. 3734
 अरुजक n. one thousand millions* (1,000, 000, 000) 2526.
 अरुजबन्धु m. the sun. 320.
 अरुजभू m. epithet of Brah m̃ā. 19
 अरुद् m. year. 513
 अरुधि m. the sea. 624
 अरुधनेमि f. the earth. 3569
 अरुद्रहय n. exclamation of the inviolable such as a Brāhman for help in dramatical terminology. 1906
 अभय n. root of the fragrant grass Andropogon Muricatus 1186.
 अभया f. the yellow myrobalan. 924
 अभायण n. silence. 2401
 अभिक m. husband. 2098
 अभिकाम m. affection, desire. 3804.
 अभिक्रम m. attack. 2730
 अभिक्रमण n. robbing, attacking. 3421
 अभिरुया f. splendour.
 अभिरुया f. beauty; lustre; splendour; renown; glory; name. 4085
 अभिगन्तव्य m. an enemy in the front or an enemy to be marched against. 2609
 अभिग्रह m. siege; check. 3425
 —m. attack; sieging from all sides; besieging. 4402
 अभिघाति m. enemy. 2568
 अभिचार m. incantations to destroy. 2520
 अभिजन m. race; lineage. 2338
 अभिज्ञान m. mark; spot. 353
 अभितपस् m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns * 3541
 अभितस् ind. near. 3321
 अभिधा f. name. 1811
 अभिनय m. dramatic action; acting. 1893.

- अभिनव mfn. new; modern. 3253
- अभिनिर्मुक्त m. one upon whom while sleeping the sun has set. 2448
- अभिनीत mfn. fit; proper. 2620
- अभिप्राय m. intention; meaning. 3433
- अभिभूत mfn. humiliated. 3171
- अभिषेद m. war; battle. 2758
- अभिमान m. arrogance; pride. 1957
- m. killing; knowledge understanding; love; affection; pride. 4398
- अभिमुख mfn. facing; opposite. 3701
- अभियुक्त mfn. defendant; accused. 2807
- अभियोक्तृ mfn. plaintiff. 2806
- अभिराद्ध mfn. respected; saluted 3161
- अभिराम mfn. beautiful; pleasing. 3163
- अभिरूप m. learned or wise man. 530
- mfn. beautiful; reputed; wise; expert. 4386
- अभिलाष m. desire 1952
- अभिलाषिन् n. amorous glance of a young woman 1932
- अभिलाषुक mfn. greedily desirous. 3185
- अभिवादक (mfn.) civil; respectful. 3224
- अभिवादन n. touching the feet of a person as a mark of respectful salutation. 2518
- अभिशंसन n. accusation. 1822
- अभिशास्त mfn.) defendant; accused.
- अभिशास्ति f. request; begging. 2512
- अभिशाप m. accusation. 1822
- अभिषङ्ग m. defect. 3403
- m. defeat; association with; curse. 4389
- अभिषव m. extraction of Soma juice. 2397
- m. distillation. 3121
- m. pressing out; distillation of liquor; bath. 4401
- अभिषिक्त m. the illegitimate son of a Brāhmana man and a Kṣatriya woman. 3027
- अभिषुत n. sour gruel. 2880
- अभिषेययितृ (mfn.) marching with an army against the enemy. 2748

- अभिसंघात m. war; battle. 2759
 अभिसर mfn. companion;
 follower. 2731
 अभिसारिका f. a woman who
 goes to meet her
 lover at the ap-
 pointed place and
 time or one who
 keeps an assigna-
 tion. 2097
 अभिहार m. robbing; attack-
 ing. 3427
 — m. attack; stealing;
 arming. 4400
 अभिहित mfn. uttered; spoken,
 1807
 अभीक m. husband. 2999
 अभीक्षणम् ind. again; repeatedly.
 4568
 —ind. continually; per-
 petually. 4607
 अभीष्टित mfn. beautiful; pleas-
 ing 3164
 अभीरु f. Asparagus Race-
 mosus. 1177
 अभीरुपत्री f. Asparagus Race-
 mosus. 1176
 अभीशु m. ray. 327
 अभीष्टा f. favourite or be-
 loved woman.
 2070
 अभ्यम mfn. near. 3319
 अभ्यमित mfn. sick. 2197
 अभ्यमित्रिण mfn. advancing
 against or violent-
 ly attacking an
 enemy. 2746
 अभ्यमित्रिय mfn. advancing
 against or attack-
 ing an enemy.
 2746
 अभ्यमित्र्य mfn. advancing
 against or violent-
 ly attacking an
 enemy. 2746
 अभ्यर्ण mfn. near. 3319
 अभ्यवकर्षण n. extraction; draw-
 ing out. 3421
 अभ्यवस्कन्दन n. an impetuous
 attack on enemy.
 2781
 अभ्यवहार m. food. 2885
 अभ्यवहृत mfn. eaten 3285
 अभ्यवख्यान n. false or ground-
 less accusation.
 1826
 अभ्यागम m. war; battle. 2760
 अभ्यान्त mfn. sick 2197
 अभ्याश mfn. near. 3320
 अभ्यास m. military exercise.
 2711
 अभ्यासादन n. an impetuous
 attack on an
 enemy. 2781
 अभ्युत्थान n. respectibility.
 3667
 अभ्युदित m. one over whom
 while sleeping the

	sun has risen. 2418	अभ्रिय mfn.	belonging to clouds. 426.
अभ्युपगम m.	agreement, pro- mise. 534	अमत्र n.	vessel for boiling rice. 2873
अभ्युपपत्ति f.	favour, conferring benefits. 3407	अमर m.	god. 147
अभ्र n.	the sky. 315	अमरज्येष्ठ m.	N. of Brahmā. 19.
—n.	cloud. 421	अमरधुनी f	epithet of the heavenly Gangā 110
—n.	the sky, cloud. 3742		
अभ्रक n.	mica. 853	अमराधिपकुञ्जर m.	epithet of Airāvata. 4468
अभ्रकुसुम m.	the reed Calamus Rotang. 1006	अमरावती f.	N. of the city of Indra. 137
अभ्रपिशाचक m.	N. of Rāhu. 372	अमरी f.	kind of bitter cucumber. 1271
अभ्रमव mfn.	belonging to clouds. 426	अमत्य m.	God. 149.
अभ्रमु f.	N. of the female elephant of the eastern quarter ❀ 313	अमर्ष m.	Indignation, one of the thirty- three Transitory feelings ❀ (संचारि- भाव) in dramatic terminology. 1916
अभ्रमुप्रिय m.	N. of Airāvata 142	—m.	anger. 1954.
अभ्रसञ्जाली f.	N. of the daugh- ter of Yama. 227.	[अ?]मर्षण mfn.	angry, wrath- ful. 3157
अभ्रावकाशिक m.	an ascetic living in the open. ❀ 2415	अमहीयु m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3545
अभि f.	kind of wooden shovel or scraper. 647	असा ind.	together, with, proximity, succes- sive order, facing. 4534
— f.	spade or hoe. 2826		
अभ्रिका f.	Lipecercis Serr- ata 1120		

अमात्य m.	minister. 2542	— n.	alms unsolicited.
अमानसी f.	the day of new moon. 480	— n.	nectar, gold, the residue of sacrifice, elixir of life.
अमासासी f.	the day of new moon. 480.		unsolicited alms, water, final emancipation. 4076
अमावसी f.	the day of new moon. 479		
अमावस्या f.	the day of new moon. 479	— mfn.	sweet, immortal, imperishable. 4076
अमावासी f.	the day of new moon. 4, 9	अमृतगु m.	the moon. 349
अमावास्या f.	the day of new moon. 479	अमृता f.	N. of a group of 400 rays of the sun causing rain * this grouping is made out of each one thousand rays of the sun. 330
अमुक्त n.	a weapon wielded with hand and not thrown, one of the four missiles. * 2756	— f.	yellow myrobalan. 924
अमुत्र ind.	In the next life. 4579	— f.	Emblc myrobalan 926
अमृणाल n.	root of the fragrant grass Andropogon Muricatus. 1185	— f.	vine. 1057
अमृत n.	Ambrosia, (considered to be a source of origin of Apsarases. *) 172	— f.	Cocculus Cordifolius. 1074
— n.	nectar 178	— f.	spirituous liquor. 3111
— n.	final emancipation 544	— f.	Emblc myrobalan. yellow myrobalan, Cocculus Cordifolius, kind of grape, spirituous liquor. 4075
अमृत n.	water 629	अमृताशन m.	a Brāhman. 4469
— n.	remains of a sacrifice. 2462		

- m. god. 148
 असृतोद्भव m. garlic. 1505
 असोषा f. trumpet flower. 977
 —f. Emblic Ribes. 2978
 अम्बक n. the eye. 2169
 अम्बर n. the sky. 315
 —n. cloth; clothes. 1748
 अम्बरीष n. frying pan. 1601
 4407
 —m. N. of Kshatriya. 4407
 अम्बष्ठ m. pl. N. of a country. 749
 —m. the son of a Brahmana man and a Valsya woman. 3022
 अम्बष्ठज m. a particular breed of horse 1443
 अम्बष्ठा f. jasmin 1809
 —f. wood sorrel. 1239
 —f. Clypea Hernandifolia. 1163
 अम्बा f. mother in dramatic terminology 1900
 अम्बिका f. N. of Parvati. 114
 अम्बु n. water. 629
 — (and its synonyms) Andropogon Mauricatus. 1184
 अम्बुकान्तार m. N. of Varuna. 3505
 अम्बुज n. lotus. 70
 अम्बुधिमेखला f the earth. 3569
 अम्बुनर्त m. kind of sword shing like oil in water. 2679
 अम्बुपन्नग m. water-snake. 604
 अम्बुप्रसादन m. Strychnos Potorum or the clearing nut plant. 965
 अम्बुभ्रम m. whirl pool 634
 अम्बुवल्ली f Momordica charantia 1260
 अम्बुशुक्ति f. bivalve shell. 667
 अम्बुसंतति f stream. 3999
 अम्बुकृत n. sputter; mfn. sputtered. 1864
 अम्भस् n. water. 629
 अम्भोरुह n. lotus 709
 अम्ल mfn. sour. 583
 अम्ल m. sour taste 583
 अम्लककार्पासी f. wood sorrel.
 अम्लमधुरा f. the plant Macaki. 1127
 अम्ललोणिका f. wood sorrel. 1238
 अम्ला f. wood sorrel. 2964
 अम्लान m. globe-amaranth. 1045
 अम्लिका f. tamarind tree. 1032
 —f. wood sorrel. 2964
 अयं m. auspicious ceremony. 563

- अयन n. way; road. 796
 —n. hell; way; road; the sun's passage north and south of the equator. 4085
- अयस् n. iron. 829
- अयस्कान्त m. magnet. 832
- अयस्कार m. blacksmith. 3051
- अयि ind. polite; interrogation. 4531
- अयुकपर्ण m. the tree *Alstonia scholaris*. 985
- अयुगहय m. the sun. 319
- अयुगास्त्र m. epithet of Viṣṇu; of Kāmadeva. 4387
- अयुत n. ten thousand (10,000) 2525
- अयोध्र n. pestle. 1788
- अयोधन m. hammer. 3052
- अयोध्या f. N. of a city. 1667
- अयोनिघातिका f. anvil. 3053
- अयोमणि m. magnet. 832
- अयोमल n. rust of iron. 831
- अयोविकृति f. wrought iron 832
- अर a. quickly. 258
- अर n. quickness. 258
 —n. spoke of a wheel. 2646
- अरट्ट m. pl. N. of a country. 752
- अरणि f. the piece of wood used for kindling fire by attrition. 2365
- अरणिका f. N. of a plant (*ponnāvarai* in Tamil). 1134
- अरण्य n. forest. 865
- अरण्यमक्षिका f. gadfly. 1642
- अरण्यश्चन् m. hyena. 1376
- अरण्यानी f. large forest. 868
- अरति f. feeling of missing. 1953
- अरत्नि m. a cubit of middle length from the elbow to the tip of the little finger. 2154
- अरम् ind. soon. 4606
- अरर n. leaf or panel of a door. 1709
- अरविन्द n. lotus. 708
- अराति m. enemy. 2568
 —f. signs of coming death. 3444
- अराल mfn. crooked. 3271
- अरि m. enemy. 2568
- अरित्र n. the rudder or a large oar used as a rudder. 646
- अरिमित्र n. a seeming friend, one of the four enemies of a king desirous of expansion. 2607
- n. (अरेर्मित्रम्) an ally of enemy, one of the four enemies

	of a king desirous of expansion* 2607		geus. 4269
अरिमित्रमित्र	n. friend of the ally of an enemy, one of the four enemies of a king desirous of expansion.* 2608	अरिष्टक m.	Sapindus Deter- geus. 967
अरिमेदक m.	Fetid Meimosa tree. 933	अरिष्टदुष्टधी mfn.	apprehensive of death. 3382
अरिष्ट m.	portent, cala- mity, natural phenomenon as boding evil. 580	अरिष्टा f.	N. of one of the thirteen wives of Kāśyapa* 402
—m.	nimb tree. 950	अरुण m.	the sun. 320
—m.	garlic. 1305	—m.	N. of the chari- oteer of the sun. 341
—n.	butter milk. 1553	—m.	N. of one of twelve Ādityas. 344
—m.	crow. 1581	—m.	red colour. 1777
—n.	the lying-in cham- ber. 1696	—mfn.	red. 1784
—n.	symptom of ap- proaching death. 2116	—m.	N. of the chario- teer of the sun, the sun. 4067
—n.	lying-in chamber, spirituous liquor; copper, good or bad luck, butter- milk, symptom of approaching dea- th. 4073	अरुणसारथि m.	the sun. 318
—m.	crow, neem tree, N. of a demon 4076	अरुणा f.	the tree Atis 1164
—m.	Sapindus Deter-	अरुणानुज m.	N. of Garuda. 69
		अरुंतुद mfn.	piercing, causing torments. 3331
		अरुन्धती f.	N. of the wife of Vasiṣṭha, 27
		—f.	cow yielding milk for an obla- tion. 2380
		अरुस् n.	sore. 2190
		अरे ind.	vocative particle used in address- ing a menial or a low man. 4605

अर्क m.	crystal. 290	अर्घ्य n.	water, flowers, rice &c. offered at the respectful reception of a guest. or during the worship of a diety. 3751
—m.	the sun. 320		
—m.	the plant Calotropis Gigantea 1041		
—m.	the sun, one of the fourteen witnesses of man's action. 2591	अर्चना f.	worship. 2495
—m.	crystal, elder brother, N. of a tree, the sun. 3732	अर्चनानम्(?) m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns 3552
अर्कबन्धु m.	N. of Gautama Buddha. 79	अर्चा f.	worship. 2495
अर्काश्मन् m.	heliotrope. 290	—f.	image or picture. 3076
अर्केष्ट n.	yellow sandal. 2299	—f.	worship, image, idol. 3741
अर्गल n.	wooden bolt or pin for fastening a door. 1709	अर्चावत् mfn.	worshipping. 3220
—m.	kind of instrument 2619	अर्चित mfn.	worshipped, revered. 3160
—n.	beam or bar used for locking or shutting a gate. 4241	अर्चिष्मत् m.	epithet of Agni.
अर्गला f.	wooden bolt or pin for fastening a door. 1709	अर्चिस् f. n.	flame. 217
अर्घ m.	price. 3009	अर्च्य mfn.	venerable. 3183
—m.	worshipping, price 3736	अर्जक m.	white variety of Basilicum 1222
अर्घ्य mfn.	chief, principal. 3148	अर्जुन m.	the tree Terminalia Arjuna. 916
		—m.	(and the synonyms thereof) Terminalia Arjuna 917
		—n.	grass. 1333
		—m.	white colour,
		—mfn.	white. 1775

—m.	N. of Kārtavīrya 3671	—m.	thing. 3728
—m.	N. of Arjuna, the tree Terminalia Arjuna, the only son of his mother, white colour, N. of Kārtavīrya, kind of eye-disease. 4065	—n.	spoiling of property, one of the seven great vices 2556
—n.	kind of grass; gold. 4065	अर्थना f.	request, begging. 2512
अर्जुनी f.	N. of the river Bāhūdā 688	—f.	desire of wealth. 3715
अर्जुनी f.	cow. 1499, 4281	अर्थवाद m.	eulogium 1820
—f.	cow, N. of a river. 4067	अर्थविज्ञान n.	comprehension of meaning, the seventh of the eight means or exercises to acquire true knowledge 542
अर्णव m.	the sea. 624	अर्थशास्त्र n.	political science. 1845
अर्णस् n.	water. 629	अर्थसंचय m.	treasury. 2585
अर्तेन n.	horror, aversion. 3449	अर्थिन् mfn.	asker, beggar. 3257
अर्ति f.	end of a bow. 2659	अर्दित mfn.	begged, asked.
—f.	end of a bow, pain. 3741	अर्दन n.	request, begging 2512
अर्थ m.	wealth. 275, 3726	अर्ध m.	fragment, piece. 354
—m.	cause. 575, 3726	—n.	the half. 355
—m.	purpose, advantage, political science, meaning. 3726	अर्धचन्द्र n.	the semi-circular mark of the fingernail made on the breasts or neck of a woman*1999
—m.	prevention, prohibition, object, law-suit, manner, request, entreaty, emancipation. 3727		

अर्धचन्द्ररुच् m.	an arrow with the the half-moon- shaped head. 2667	अर्भक m.	castor oil tree. 1094
अर्धचन्द्राङ्ग m.	the sword of crescent-shape. 2678	—m.	the young of an animal. 1646
अर्धनाव n.	half a boat. 645	अर्थ m.	Vaiśya. 2791
अर्धपुलायित n.	N. of a particular kind of pace of a horse* 1481	—m.	master, Vaiśya. 3743
अर्धमाणवक m.	a pearl neck-lase consisting of two- lve strings* 2325	अर्थमन् m.	the sun. 320
अर्धमानव m.	an actor who takes the char- acter of Krishna. 3104	—m.	N. of one of twelve Ādityas* 345
अर्धमानुष m.	an actor who takes the char- acter of a god. 3102	अर्या f.	Vaiśya woman. 2106
अर्धमुकुट m.	epithet of Śiva. 95	अर्याणी f.	Vaiśya woman. 2106
अर्धरात्र m.	mid-night, 474	अर्या f.	the wife of a Vaiśya 2104.
अर्धहास m.	the sword of a particular shape. 2578	अर्ब mfn.	inferior, low. 3168
अर्धोरुक n.	under-clothing 1766	अर्वती f.	mare. 1469
अर्बुद n.	ten crores, a hun- dred millions* (100,000,000). 2526	अर्वन् m.	horse. 1439
		—m.	horse; mfn, des- pised, contem- ptible. 3743
		अर्वाक् ind.	hither, on this side, after, on the lower side, within, near. 3306
		अर्श m.	piles. 2188
		अर्शस mfn.	one who suffers from piles. 2. 08
		अर्शोन्न m.	an esculent root (सूरण) 1263

अशोयुत mfn.	one who suffers from piles. 2208	अलम् ind.	ability, enough, decoration, prohibition, prevention. 4528
अर्हणा f.	worship. 2495		
अर्हत m.	jaina ascetic. 81		
—m.	chief saint of the jainas. 3850	—Ind	a particle of prohibition. 4605
अर्हित mfn,	respected, saluted 3161	अलम्बुसा f.	N. of an Apsaras. 169
अल m.	the sting of a scorpion. 1567	अलर्क m.	white variety of Calatropis Gigantea 1043
अलक m.	curl. 2178	अलर्क m.	a species of plant. (tooduvalai in Tamil) 1247
—m.	specles of medicinal plant (शृङ्ग) 2968	—m.	mad dog 1497
अलका f.	N. of the city of Kubera. 270	अलस n.	an amorous glance of a young woman* 1931
अलकाधीश m.	epithet of Kubera 268	—mfn.	lazy. 3197
अलक्त m.	lac. 2991	—mfn.	gentle, inactive, lazy. 4085
अलक्तक n.	lac. 3442	अलसता f.	Indolence, one of the thirty-three Transitory feelings* (संचारिभाव) in dramatic terminology. 1916.
अलक्ष्मी f.	N. of Nirṛti 235	अलसमदनक n.	an amorous glance of a young woman* 1920
अलगर्द m.	water-snake. 604	अलात n.	fire brand. 220
अलघु mfn.	heavy, weighty, long by nature or position (as a vowel) 3824	अलावू f.	long gourd. 1267
अलंकर्मीण mfn.	able to do an action or work. 3325	अलि m.	large black bee. 1635
अलंकार m.	figure of speech. 1848		
—m.	ornament. 2318		
अलंकारिका f.	Trigonella corniculata. 1201		

—m.	bee, scorpion 3731	अवकाश m.	place, occasion 4081
अलिक n.	the forehead. 2173	अवकृष्ट mfn.	expelled. 3353
अलिञ्जर m.	small water-jar, 1794	अवकेशिन् mfn.	barren. 875
अलिन् m.	scorpion. 1567	अवक्रय m.	price. 3009
—m.	large black bee. 1635	अवखात m.	small well or reservoir near a well. 707
अलिन्द m.	the terrace before the house-door. 1717	अवगत mfn.	understood, known. 3207
अलीक n.	a lie, mfn. untrue. 1870	अवगाह m	tub or water bucket. 1792
—mfn.	unpleasing, untrue. 4086	—m.	bucket for water, plunging, bathing. 4409
अल्प mfn	little, small. 3193	अवगाहन n.	bathing. 2498
अल्पकण्ठीरव m.	small lion. 1352	अवगीत mfn.	despised. 3170
अल्पकुल्या f.	tiny channel. 3568	अवग्रह m.	an elephant's fore- head. 144
अल्पतुम्बी f.	sort of small gourd. 1268	—m.	drought. 429
अल्पफला f.	the plaintain tree. 3602	—m.	drought. obstacle, an elephant's forehead. 4390
अल्पशरीर mfn.	small, thin or short. 2209	अवग्राह m.	drought. 429
अल्पसरस् n.	small pond. 705	अवघात m.	threshing corn by bruising it with pestle 1789
अल्पार्गला f.	small door belt 1710	अवचूड m.	one having a lock on the crown of the head. 2465
अल्पिष्ठ mfn.	very small. 3350	—m.	the pendent thr- eads or tuft of banner. 2714
अल्पीयस् mfn.	very small. 3350	अवचूर्णन n.	cauterizing pow- der. 3401
अवकर m.	dust, sweepings. 1737		

अवज्ञा f.	disrespect. 1947	अवधीरणा f.	disregard, negligence. 2562
अवज्ञात mfn.	humiliated. 3171	अवनत mfn.	upside down. 3270
अवट m.	hole in the ground. 587	अवनाट mfn.	flat-nosed. 2205
अवटु f.	the back or nape of the neck. 2158	अवनाय m.	surpassing, superseding. 3448
अवटीट mfn.	flat-nosed. 2205.	अवनिज m.	the planet Mars. 364
अवतंसक m.	garland worn round the ear, ear-ring. 2316	अवनीशय m.	kind of poisonless snake. 608
अवतमस n.	slight darkness. 589	अवन्ति m.	pl. N. of a country. 746
अवतार m.	incarnation. 62	— m,	pl. N. of a people. 766
अवतोका f.	a cow miscarrying by accident. 1502	अवन्तिसोम n.	sour gruel. 2880
अवदात m.	white colour,	अवन्ती f.	N. of a city 3625
— mfn.	white 1774.	अवन्ध्य mfn.	fruitful, fruit bearing, not barren. 875
— mfn.	white, pure. 4387	अवयात m.	a place for catching elephants.
अवदान n.	accomplished. act. 3442	अवपीडित n.	the kiss in which the lip is siezed in the same manner as it is done in सम, तिर्यञ्च, and भ्रान्त and then pressed down* 1966, 1982
— n.	accomplished act, cutting, telling the merits, praising. 4392	अवभञ्जन n.	breaking. 3400
अवदारण n.	pick-ax. 2829	अवभृथ m:	the ceremony after the conclusion of a sacrifice. 2376
अवदाह n.	the root of the fragrant grass Andropogon Muricatus. 1185		
अवद्य mfn.	inferior, low. 3169		
अवधामिन् mfn.	vigilant, careful. 3200		
अवधि m.	boundary. 791		

- अवभ्रट mfn. flat-nosed. 2205
 अवम mfn. inferior, low. 3168
 अवमत mfn. disregarded. 3172
 अवमानना f. disrespect. 1947
 अवमानित mfn. humiliated. 3171
 अवयव m. limb of the body. 2122
 अवर mfn. inferior, low. 3169
 अवरज m. younger brother, mfn. younger 2288
 अबरीण mfn scolded, reproached. 3173
 अबरोध m. the queen's apartment 1721
 अबरोधन n. the queen's apartment. 1721
 अबरोधिका f. woman of the inner apartment 2628
 अबरोह m. the branch of a tree bifurcated from the bottom & reached the top. 887
 —m. descent, a creeping plant winding itself round a tree from the bottom to the top. 4408
 अवर्ण m. censure, blame. 1821
 अवलग्न n. the waist. 2138
 अवलेप m. pride, arrogance, plastering, smearing. 4410
 अवलोकन n. the eye. 2169
 —n looking back. 3647
 अवश्यम् ind. certainty. 4598
 अवश्याय m. dew, hoar-frost, snow 357
 अवष्टम्भ m. arrogance, pride. 1956
 —m. arrogance. pride, a residence ?, beauty, support, prop 4399
 अवसन्धिका f. a bedstead. 3659
 अवसथ्य m. N. of one of the five sacrificial fires. * 210
 अवसर m. occasion. 3439
 अवसादनी f. Siso tree. 937
 अवसित mfn. understood, known. 3208
 —mfn. finished. 3227
 अवस्कर m. faeces. 2237
 —m. the part to be concealed, privy, closet. 4405
 अवस्कार m. the knee of an elephant. 1416
 अवहित्थ n. (-स्था) f. dissimulation. 2026

अबहित्थ f.	Dissimilation, one of the thirty-three Transitory feelings (संचारि-भाव) in dramatic terminology. 1916	—m.	the sun, mountain, sheep. 3739
अबहे m.	disrespect. 1948	अवित mfn.	protected, preserved, saved. 3211
अवाक् ind.	downwards, below. 4613	अवितृ mfn.	one who protects, preserves or saves. 3212
अवाक्पुष्पी f.	Anise. 1242	अविदूस n.	the milk of an ewe. 1558
अवाक्श्रुति f.	deaf and dumb. 2204	अविद्या f.	ignorance, egotism. 549
अवाग्भव mfn.	being in the southern quarter, southern. 301	अविमरीस n.	the milk of an ewe. 1558
अवाग्र mfn.	upside down. 3270	अविरत a.	continuous. 261
अवाची f.	the southern quarter. 304	—n.	continuity, eternity. 261
अवाचीन mfn.	southern, being in the southern quarter. 301	अविरात्रेयी f.	a woman in her courses. 2082.
अवाच्य n.	a word unfit to be uttered, mfn. unfit to be uttered. 1835	अविलम्बित n.	quickly. 258
अवापक m.	bracelet. 2337	—a.	quick. 258
अवार n.	the near bank. 634	—mfn.	quick, expeditious 3233
अवासस् m.	naked man. 3897	अविश्वास m.	distrust. 4225
अवि m.	sheep. 1557	अविसोढ n.	the milk of a ewe. 1558
—f.	the earth. a woman in her monthly course. 3739	अवीरा f.	childless widow. 2100
		अव्यक्त mfn.	not manifest, invisible
		अव्यक्त n.	the invisible spirit. 4083.
		अव्यय m. (pl.)	the spiritual qualities. 101

अव्यय (?) n.	cry of sorrow. 1857	अश्मगर्भ n.	emerald. 292
अशनभक्षा f.	the food bag tied round the head of a horse. 1478	—m.	the tree Tinis. 920
अशानाया f.	hunger. 2888	अश्मतक्षन् m.	stone-cutter. 3046
अशानायित mfn.	hungry. 3283	अश्मन् m.	stone. 823
अशानि m.	N. of the banner of Indra. 138	अश्मश्रु mfn.	beardless. 2208
—m. f.	N. of Vajra, the weapon of Indra. 144	अश्मसार m.	iron. 830
—m.	lightning, one of the five calamities brought about by Providence. 2590	अश्रान्त n.	continually, eternally. 261
—m.	thunder-bolt, lightning. 4088	—a.	continuous, eternal. 261
अशिख m.	man with the shaven head. 2466	अश्रि f.	the edge of a sword. 2702
अशित mfn.	eaten. 3285	अश्रु n.	(shedding) Tears, one of the eight Temperament states (स्थायीभाव) in dramatic terminology. * 1915 (ref. 1924)
अशिन्धी f.	childless woman 2100	—n.	tear. 2026.
अशुभ n.	misfortune. bad omen. 3980	अश्रुति mfn	deaf. 2204.
अशेष mfn.	all, entire. 3279	अश्लील n.	a rustic speech, mfn. vulgar 1868
अशोक m.	N. of a tree that blossoms in spring. 504	अश्व. m,	horse. 1438
—m.	the Aśoka tree. 970	—m.	horses or cavalry, one of the four component parts of an army * 2629
अशोका f.	Helleborus Niger 1181	अश्वकर्ण m.	the tree Vatica Robusta 918, 1038
		—m.	the Śal tree. 4043

अश्वत्थुरी f.	Clitorea Termatea (=विष्णुकान्ता) 1199		as the ancestors of the Brahmanical families. 407
अश्वगन्धिका f.	a species of fragrant plant. (=मुरा) 1230	अष्टका f.	the eight treasures connected with the magical art called Padmini 3915
अश्वतर m.	N. of a celebrated serpent-chief. 594	अष्टभूर्ण n.	a compound made of powders of eight kinds of spices viz. of two kinds of cumin seeds, asafoetida, Ajamoda, rock salt, long pepper and dry ginger 2942
—m.	mule, 1490		
अश्वत्थ m.	the peepal tree. 911		
अश्वत्थामन् m.	N. of the son of Drona. 3879		
अश्वमारक m.	Oleander. 1088		
अश्वमुख m.	a Kinnara. 173		
अश्वयुग् f.	N. of the constellation Aśvinī. 375	अष्टन् a	(pl) eight. 67
अश्ववाल m.	the Darbha grass. 1338	अष्टपाद् m.	the fabulous animal Śarabha. 1353
अश्वी f.	mare. 1429		
अश्वारि n.	buffalo. 1356	अष्टम mfn.	the eighth. 4155
अश्विन् m.	(du. N. of Aśvins. 158	अष्टमङ्गल m.	a horse whose hoofs, breast, tail, mane and face are white 1452
अश्विनी f.	N. of the constellation Aries, 375	अष्टमूर्ति m.	epithet of Śiva. 90
अश्विनीसुत m.	(du.) N. of Aśvins. 158	अष्टवर्ग m.	the eight measures to be taken by a king for bringing prosperity to one's king-
अश्वीय n.	number of horses 1462		
अषडक्षीण mfn.	secret. 2558		
अष्टक m.	N of one of the Rishis regarded		

- dom, viz. सेतु, दुर्ग, वनादान, खनिक्षेत्र, वणिक्पथ, गजबन्ध, कृषि and शून्यदेश-निवेशन. 2552
- अष्टापद m. n. gold. 283
—n. a checkered board of cloth. 3143
- अष्टीवत् m. n. the knee. 2126
- असकृत् ind again, repeatedly 4568
- असंगत n. an improper speech, mfn. improper. 1867
- असती f. unchaste woman. 2088
- असतीसुत m. bastard. 2268
- असत्य n. a lie, mfn. untrue. 1869
- असन m. the Asan tree 995
- असम m. green onion. 1310
- असमेक्षण m. epithet of Siva. 91
- असंबद्ध n. an improper speech; mfn. improper. 1867
- असम्मत mfn. disapproved. 3703.
- असहाय mfn. alone. 3374
- असार mfn. pithless; worthless. 3381
- असारकुञ्जरा f. N. of a plant (runnaval in Tamil) 1077
- असि m. sword. 2676;
असिक्री f. wife of Dakṣa, the Brahmā. 28.
—f. N. of a river 693
—f. N. of the wife of Dakṣa. 3517
- असित m. N. of the planet Saturn. 371
— m. the black or dark blue colour; mfn. black; dark, blue 1776
- असितच्छद m. Khayar tree. 932
- असिधावक m. a sword- or weapon-cleaner; armourer. 3058
- असिधेनुका f. dagger or knife 2682.
- असिपत्रवन m. N. of a hell 3503.
- असिपुत्री f. dagger or knife. 2682
- असिराजि f. a raised line or the round raised dots in line on the blade of a sword. 2681
- असु m. life-breath. 2117.
- असुधारण n. life, span of life 2115.
- असुर m. demon. 185.
- असुर n. (and synonyms of Asura) kind of bellmetal. 839

- असुररिपु m. m. epithet of Vishnu 36.
 असुराराति m. epithet of Vishnu; of Indra. 4469
 असुराहित m. god. 148
 असुहृद् m. enemy. 2567
 असूया f. Envy, one of the thirty-three transitory feelings (= संचारिभाव) in dramatic terminology* 1916.
 —f. envy. 1958
 असृक्प m. Rakṣasa. 238
 असृगन्धिका f. the plant ocimum gratissimum. 1231
 असृज् n. blood; one of the seven constituent elements of the body* 573.
 —n. blood 2227
 अस्त m. the western mountain behind which the sun is supposed to set. 811
 अस्त mfn. thrown; sent. 3205
 अस्तम् ind. disappearance 4608
 अस्ति ind. being 4602
 अस्तिमत् mfn. prosperous; possessed of fortune. 3167
 अस्तु ind. pain; Jealousy; permission. 4535.
 अस्तु ind. acceptance with jealousy; be it so. 4599.
 अस्त्र n. weapon. 2654.
 —n. bow. 2658
 —n. bow; weapon. 3742
 अस्त्रिन् mfn. archer; bowman 2735.
 अस्थि n. bone; one of the seven constituent elements of the body* 573.
 —n. bone. 2240.
 अस्थिमांस m. Heliotropium Indicum. 3597
 अस्थिर mfn. unsteady 3327
 अस्थिसंघात m. Heliotropium Indicum. 3597
 अस्थिसंनहन m Heliotropium Indicum. 3597
 अस्पन्दनस्थिति f. in state of motionlessness; fainting. 3651
 अस्पष्ट n. an indistinct speech; mfn. indistinct. 1863.
 अस्पृष्टव. व् mfn. lispig. 2216.
 अस्माकीन mfn. our, ours. 3251
 अस्न n. tear. 2027.
 —n. blood. 2227
 —m. anguish. 3737
 —n. blood, tear. 3737

- अस्त्रप्र m. god. 148
 अस्त्राध्याय m. one who has neglected the study of the Veda. 2430
 अह ind. distribution, action. 4535
 अहंकार m. arrogance, pride. 1956
 अहन् n. the day. 461
 अहमहमिका f. conceit of superiority, assertion. 2766
 अहंपूर्विका f. emulation. 2765
 अहंमति f. ignorance, egotism. 549
 अहर्षति m. the sun. 319
 अहर्मुख n. morning, daybreak. 459
 अहल्या f. N. of the wife of Gautama. 401
 अहस्कर m. the sun. 325
 अहस्तान m. N of the fire of the Ādhāna ceremony 211
 अहहा ind. surprise, sorrow. 4600
 अहार्य m. mountain. 808
 अहि m. serpent, one of nine sources of origin of pearls 296
 — m. snake. 590
 — m. snake, N. of Vṛtra. 3740
 अहिच्छत्र m. pl. N. of 'a country. 751
 — m. pl. N. of a people. 759
 अहित m. enemy. 2568
 अहितुण्डिक m. snake-catcher 615
 अहिर्निर्लयिनी f. the cast-off skin of a snake. 612
 अहिपातक m. a species of venomless snake. 611
 अहिप्लुष्ट n. a kind of instrument made of iron resembling the skeleton spine. 2617
 अहिभय n. a king's apprehension, treachery. 2590
 अहिमगु m. the sun. 319
 अहिम्रतिन् m. an aseetic who feeds only on air. 2417
 अहिशासन m. epithet of Indra. 3496
 अहिराज् m. epithet of Vāsuki 594
 अहिर्बुध्न्य m. N. of Śiva. 90
 — m. N. of Rudra. 97
 अहिशत्रु m. epithet of Garuda, ichneumon, epithet of Indra. 4388
 अहीरण m. the two-head snake. 605

अहो ind.	censure, reproach, cause, surprise. 4536	आकाश m.	the sky. 317
—ind.	uncertainty, alternative. 4569	आकाशभारती f	voice from heaven. 1818
—ind.	surprise. 4602	आकुञ्चित n.	an amorous glance of a young woman. ११२९
अहोरात्र m.	a space of time equal to thirty Muhūrtas, day and night. 458	आकूत n.	Intention, wish. 532
अहाय ind.	soon, quickly.	—n.	idea, intention 3717
	आ	आक्रन्द m.	war; battle 2759
आ ind.	as a particle (= प्रगृह्य), recollection, as a supplement in a sentence. 4508	—m.	crying; weeping; fierce battle; reviling; abusing. 4104.
आकर m.	mine. 774	आक्रीड m	royal garden or park. 870
आकर्ष m.	die, playboard, gaming with dice, drawing near. 4106	आकुष्ट mfn.	despised. 3170
		आक्रोश m.	curse. 1823.
आकार m.	facial expression or gesture indicating the disposition of the mind. 532	आत्तपाद m	follower of Nyaya doctrine. 3665
—m.	gesture, form. 4092	आक्षारणा f.	imputation of adultery. 1828.
आकारशुषि f.	dissimulation 2026	आक्षेप m.	censure; blame. 1821
आकारणा f.	call or summons. 1812	आखण्डल m.	N. of Indra, 132
		आखु m.	rat. 1562
		—m.	pig; rat. 3744
		आखुभुज् m.	cat 1561
		आखुरथ m,	N, of Ganesa 120
		आखेट m.	hunting; chase 3087
		आख्या f.	name, 1811

- आख्यात mfn. uttered; spoken 1808
- आख्यान n. the communication of a previous event 1800
- आख्यायिका f. a tale or fiction based on known plot or historical fact & composed in long compounds with chapters named Ucchvāsas. 1850
- आगन्तु m, guest 2517
- आगम m, the Vedas 30
—m, the Vedas; science scripture 4092
- आगस् n, offence. 2578
- आगू f, agreement; promise 533
—f, agreement; vow 3404
- आग्नेय n, N. of one of the eighteen Puranas* 1832
—mfn, devoted to Agni 2358
—n. one of the eight kinds of ablutions *2499
- आग्नेयी f. the quarter of Agni, the south-east. 303
- आग्रहायणिक m. N. of the month of मार्गशीर्ष 498
- आग्रहायणी f. N. of मृगशिरस् 377
- आघमर्षण m. the family (गोत्र) or descendant of अघमर्षण 3524
- आघाट m. boundary. 790
- आघात m. boundary, blow, striking, killing. 4103
- आङ् ind. a little, inclusion, as much as, as far as, boundary, upto, until, as a particle governing a noun. 4507
- आङ्गिरस m. N. of बृहस्पति, the planet Jupiter. 368
—m. the family (गोत्र) or descendant of अङ्गिरस् 3522
- आचमन n. sipping water from the palm during the religious ceremonies. 2519
- आचाम m. scum of boiled rice. 2870
- आचारा f. N. of one of Viṣṇu's nine Śaktis.* 51
- आचार्य m. spiritual teacher 2391
- आचार्या f. spiritual preceptress. 2106

आचार्यानी f.	the wife of an Ācharya, spiritual preceptor. 2104	आजक n.	flock of goats. 1559
आचित m.	N. of a weight equal to ten Bhāras* 3000	आजि f.	war, battle. 2756
आच्छादन n.	cloth, clothes. 1748	आजीव m.	livelihood. 2118
आच्छादित mfn.	covered. 3203	—m.	livelihood, profession. 2792
आच्छिन्न mfn.	taken away by force. 3708	आजुर् f.	N. of Nirṛti. 235
आच्छुरित n.	the vague and soft finger nail mark inflicted with slight pain on the lower lip, the buttocks, the thighs, neck, breasts, and the cheek of a woman raising horripilation. 1998	आज्य n.	ghee. 1540
आच्छुरितक n	derisive or sarcastic laughter. 3651	आज्ञा f.	an order or command. 2564
आच्छोटन n.	crushing. 3400	आज्ञनेय m.	N. of Hanūmān. 3673
—n	striking, blow, hunting, crushing. 4413	आटक m.	sparrow. 1607
आच्छोटित mfn.	beaten, struck. 2778	आटरूष m.	N. of the shrub Justicia Adhatoda. 1149
आच्छोद m.	crushing, breaking 2780	आटविक m.	an army formed with the inhabitants of the forest, one of the six kinds of military force.* 2544
आच्छोदन n.	hunting, chase. 3087	आटि f.	a small crane. 1622
		आटोप m.	arrogance; pride. 1956
		आडम्बर m.	war-drum. 2774
		आडम्बर m.	sound of a drum; roaring of an elephant. 4411
		आडि f.	a small crane. 1622
		आढक m.	N. of the measure equal to four Prasthas* 3003.

- आढक- (बाप) a field sown with an Āḍhaka of seed. 28.5
- आढकिक mfn. a field sown with an Āḍhaka of see. 2815
- आढकी f. kind of fragrant earth 855
- आढकी f. the pulse cajanus Indicus. 2857
- आढ्य mfn. opulent, wealthy. 3184
- आणि m. f. the pin of the axle of a cart. 2637
- आतङ्क m. disease. 2186
—m. apprehension, disease, fever, pain. 4099
- आततायिन् mfn. deserving death. 3372
- आतप m. heat of the sun 337
- आतर m. the fare for being ferried over a river. 652
- आतायिन् m. kite 1609
- आतिथेय mfn. proper for a guest. 2516.
- आतिथ्य n. a thing meant for a guest. 2516
- आतुर mfn. sick 2197
- आतोद्य n. musical instrument. 1880
- आत्तगन्ध mfn. humiliated. 3171
- आत्मगुप्ता f. the plant *Mucuna Pruritus*. 1084
- आत्मघोष m. crow. 1582
- आत्मज m. son. 2246
- आत्मन् m. soul, spirit. 546
—m. soul, the supreme spirit, the body, one's self, nature, character firmness, courage, intellect. 3745
- आत्मनीन mfn. suitable or agreeable to one's self. 3303
- आत्मभू m. N. of Brahma. 19
—m, epithet of Kama-deva. 72
- आत्मंभरि mfn. one who nurishes only one's own belly. 3288
- आत्मयोनि m. epithet of Kama-deva, wind, epithet of Brahmā 4412
- आत्मवत् mfn. self-possessed. 3706
- आत्मसंवित्ति f. N. of one of Śiva's ten Avyayas (knowledge of soul or Supreme spirit

आत्महित mfn. suitable for or agreeable to one's self. 3303	आदिभिष्णु m. epithet of Śiva. 90
आत्यन्तिक-(प्रलय) m entire destruction of the universe. 52)	आदिम mfn. first. 3357
आत्रेय m. the family (gotra) or descendant of Atri. 3521	आदिवराह m. N. of Viṣṇu in his boar-incarnation. 53
आथर्वण n. a collection of Atharvans. 3482.	आदीनव m. pain, distress. 3409
—m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3540	आदेशक m. an astrologer 3681
आदर्श m. mirror. 1736	आद्य mfn. first. 3357
आदान n. acceptance of gifts., receiving. 3424	आद्यून mfn. shamelessly voracious. 3290
आदारी f. N. of a plant. 1123	आधानाग्नि m. the fire of the Ādhāna ceremony. 211
आदि mfn. first. 3357	आधामार्गव m. N. of the plant Achyranthes Aspera (= apāmārga). 1143
आदिकारण n. primary cause. 546	आधार m. a basin round the root of a tree, support, porp, reservoir, pond. 4105
आदितेय m. god. 149	आधि m. mental worry, anxiety 535
आदित्य m. god. 148	—m. pledge, mortgage 3010
—m(pl.) N. of a class of gods 157	आधि m. wind, air; calamity; biriding; place of abiding, location, mental agony. 3746
—m. the sun. 324	
आदिदेव m. (pl.) (the first gods) Brahmá. Viṣṇu & Śiva. 127	
आदिपुरुष m. epithet of Viṣṇu. 40	

- आधोरण m. elephant driver 1428
 आनकदुन्दुभि m. N. of Vāsudeva. 68
 आनद्ध n. drum or tympan 1879
 आनन n. the face. 2159
 आनन्द m. joy. 562
 आनन्दथु m. joy. 562
 आनन्दना f. a collective name for one hundred rays belonging to the group of four-hundred called Amṛta and causing rain. This grouping is made out of each one thousand rays of the sun. 329
 आनान्दिन् n. anamorous glance of a young woman* 1929
 आनर्त m. pl. N. of a country 754.
 — m. N. of a country, dancing-room, theatre, war 4107
 आनाय m. net. 654
 आनुकूल्य n. friendliness, agreement. 3423
 आनुपूर्वी f. order, method. 2407
 आन्त्र n. the entrails. 2231
 आन्दोल m. swing 2652
 आन्दोलिका f. swing. 2652
 आन्धसिक m. cook. 2879
 आन्ध m. pl. N. of a country. 747
 आन्ध m. pl. N of a country abounding in mines of precious stones. 775
 आन्वयिक m. a sect of Śaiva ascetics born of noble family (-कौल)* 3669
 आन्वीक्षिकी f. logical philosophy. 1845
 आप m. N. of one of eight Vasus.* 154
 आपगा f. river. 679
 आपगानाथ m. the sea. 624
 आपण m. shop. 1679
 आपद् f. adversity. 2586
 आपदायुत mfn. fallen into misfortune. 3371
 आपन्न mfn. fallen into misfortune. 3371
 आपन्नसत्त्वा f. pregnant woman. 2085
 आपमित्यक (mfn) obtained by barter. 2798
 आपमित्यक n. a thing obtained by barter. 2799
 आपस्तम्ब m. N. of one of the law-givers * 1843

आपात m.	the instant, falling 4101	—m.	the son of a Brāhmaṇa man and an Ambastha woman 3030
आपातन n.	slaughter. 2783		
आपान n.	drinking party. 3118.	आभीरपक्षिका f.	a village inhabited by the herdsmen. 791
आपीड m.	a chaplet tied on the crown of the head. 2315	आभीरपक्षी f.	a hamlet inhabited by cowherds 3832
आपीन n.	udder. 1516	आभीरी f.	cowherd's wife or a woman of that tribe. 2107
आपूपिक mfn.	baker. 2877	आभील mfn.	difficult, painful. 237
—n.	multitude of cakes. 3-76	आभ्यन्तर n.	a dance-drama or a dance with gesticulation, speech etc. as part of a drama. 36 14
आप्त (mfn.)	defendant, accu- sed. 2807	आमगन्धिन् mfn.	musty, smelling of raw meat. 578
आप्रश्न m.	taking leave 1816	आमण्ड m.	caster-oil tree. 1093
आश्लव m	bathing. 2498	आमन्त्रण n.	taking leave. 1816
आश्लव m.	bathing. 2498	आमय m.	disease. 2186
आश्लुत m.	an initiated house-holder. 2393.	आमयाविन् mfn.	sick. 2198
आबद्धमुख mfn.	foul-mouthed, abusive. 3337	आमर्द m.	crushing, breaking 2780
आबन्ध m.	the fastening cord of a yoke. 2827	—m.	crushing. 3400
आभरण n.	ornament. 2317	आमलकी f, (—क) m. n.	the Em- blic myrobalan tree. 996
आभाषण n.	addressing, speech. 185	आमला f	Flacourtia cata- phracta (kilanelli in Tamil) 1303
आभास्वर m	(pl.) N of a class of gods 157		
आभीर m. pl.	N. of a country 753		
—m.	cowherd. 1538		

आमिष n.	flesh. 2226	आय m.	income, revenue. 2601
आमिषी f.	Nardostachys jatāmāṃsi 1146.	—m.	income. 3010
आमीक्षा f.	whew. 2365	आयःशूलिक m.	one using forcible means. 3705
आमुक्त mfn.	fettered, bound. 2789	आयतन n.	Buddhist temple. 1690
आमोद m.	joy. 561	आयति f.	following or future time. 2588
—m.	smell, odour. 574.	—f	majesty, dignity, following or future time, length, coming, appearance 4096
—m.	joy, fragrance, perfume. 4099	आयत्त mfn.	depending on. resting on. 3256
आमोदित mfn.	pleased, glad. 3183	आयाति f.	accession of wealth. 2587
आन्नाय m.	the Vedas. 30	आयान n.	horse-trappings. 1470
—m.	rote, making by heart by repetition, reiterated study. 2452	आयु m.	N. of the fire relating to the sacrificial animal 211
—m.	traditional usage, family or national customs, the Vedas, learning. 4091	आयुध n.	weapon. 2654
आन्न m.	the mango tree, one of the trees that blossoms in spring.* 502 914.	आयुधिक mfn.	living by one's weapons 2743
आन्नातक m.	the hog-plum tree 1001	आयुधीय mfn.	living by one's weapons. 2743
आन्नातकेश्वर n.	N. of a place of pilgrimage. 1672	आयुष्मत् mfn.	long-lived. 3317
आन्नेडित n.	repetition or reiteration of a sound or word. 1851	आयुस् n.	duration of life. 2116.
		आयोग m.	appointment, engagement, offe-

	ring perfume, flowers and garland. 4102	आरब m.	sound, noice. 440
आयोधन n.	war, battle. 2755	आरा f.	goad. 2649, 3456.
आर m.	N. of the planet Mars. 364	—f.	a shoe-maker's awl. 3093
—m. n.	kind of brass. 835	आरात् ind.	far, near. 4536
—m.	the planet Mars, brass, bell-metal. 3744	आराधित mfn.	respected, saluted, 3161
आरकूटक m. n.	brass. 833	आराम m.	garden park 869
आरक्ष m.	the part of the forehead below the frontal globe of an elephant. 1401	आरामशीतला f.	kind of medicinal plant having fragrant leaves. 2969
—m.	a frontier police, petrol. 2596	आरालिक m.	a cook. 2879.
आरग्वध m.	the tree Cassia fistula. 1005	आराव m.	sound, noise. 440
आरट्टज m.	N. of a particular breed of horse 1442	आरु m.	kind of potherb. (सृगालयास्तुक) 1285
आरणित mfn.	sounded. sounding. 3277	आरेवत m.	the tree Cassia fistula. 1005.
आरति f.	stopping, ceasing. 3455	आरोप्य n.	an ornament to be fixed in or on (one of the four varieties of ornaments. 2319.
आरनालक n.	sour gruel, 2881	आरोह m.	the hip and loins. 2130
आरभट m.	a fighter, warrior. 2721	आरोह m.	the buttocks. 4100
आरभटी f.	one of the four varieties of dramatic style. 3641	आरोहण n.	stairs. 1724
		आर्च mfn.	worshipping. 3220
		आर्त mfn.	sick. 2198
		आर्तगल m.	blue Barbrig cristata. 1048
		—m. n.	of the tree Rajakara 1049
		आर्तव n.	the menstrual discharge. 2083

- आतिं f. the end of a bow 3446
- आर्द्र mfn. wet; moistened. 3239
- आर्द्रक n. ginger. 1314
- आर्द्रा f. N. of a Nakshatra. 376
- f. wet fan made of cloth. 1740
- आर्य m. learned or wise man 531
- आर्यपुत्र m. husband in dramatic terminology. 1902
- आर्या f. epithet of Parvati. 114
- आर्षक m. the third of the seven kinds of marriages.* 2469
- आर्षभी(वीथी) f. N. of one of nine paths comprehending the asterisms of Maghā, Purvāphalgunī and Uttarāphalgunī, through which the sun, the moon and the other planets move.* 392
- आर्षभ्य m. bull fit to be castrated. 1523
- आर्षिषेण m. the family (gotra) or descendant of ऋषिषेण. 3524
- आल n. orpiment. 851
- आलपित mfn. uttered; spoken. 1807
- आलम्भ m. slaughtering. 3417
- आलम्भन n. slaughter. 2784
- आलय m. house. 1686
- आलस्य n. indolence. 3712
- आलान n. the post to which an elephant is tied. 1421
- n. a post or pillar in general.
- आलाप m. speech. 1806
- m. addressing; speech. 1853
- आलापिनी f. lute. 1872
- आलिङ्गन n. embrace. 1964
- आली f. woman's female friend. 2084
- आलीढ n. one of the five attitudes in shooting.* 2673
- आलू f. pitcher 1796
- आलोक m. looking; seeing; light; splendour; sunshine. 4090
- आवर्त m. whirlpool 634
- आवर्तप्रभव m. a particular breed of horse.* 1447
- आवर्तिनी f. the plant Odina Pinnata. 1116
- आवली f. ? 1702
- आवसथ n. house. 1684, m. 1685

आवसित n.	stored grain. 2866	आवेष्ट्य n.	an ornament which is worn or wrapped round. 2319
आवाप m.	foreign affairs; affairs of other or enemy country; hostile purpose. 2555	आशंसा f.	praise; desire. 4098
— m.	placing; deposi- ting; basin for water round the root of a tree; bucket. 4100	आशंसितृ mfn.	wishing; hoping. 3293
आविध m.	awl; drill. 3065	आशंसु mfn.	wishing; hoping. 3293
आविद्ध mfn.	beaten; struck. 2778	आशय m.	intention; mean- ing 3433
—mfn.	croked. 3271	—m.	the heart ; know- ledge, intention; meaning; curio- sity. 4095
आविल mfn.	muddy; Impure. 703	आशर m.	Rakṣasa. 238
आबिस् ind.	manifestly; appa- rently. 4609	आशा f.	quarter or point of the compass. 300
आवुक m.	father in drama- tic terminology. 900	आशितंगवीन mfn.	formerly grayed by cattle. 1555
आवुत्त m.	sister's husband in dramatic terminology. 1901	आशिस् f.	serpent's fang. 599
आवृत् f.	order; method. 2407	—f.	blessing, bene- diction. 1814
आवेशन n.	craftsman's workshop or a house where craftsmen and artists work. 1699	—f.	blessing, benedic- tion, serpent's fang, wish. 3749.
		आशीर m.	fire, the sun, kind of milk-product. 4108
		आशीविष m.	snake. 593

- आशु a. quick. 258
 —n. quickly. 258
 —(?) n. kind of gold used for making ornaments 282
- आशुग m. wind; air. 250
 —m. arrow. 2664
 —m. the sun, arrow; wind; air. 4101
- आशुशुक्लि m fire. 196
 —m. the sun. 4470
- आशुग्रीहि m. species of rice ripening rapidly. 2838
- आश्चर्य n. surprise. 1946
- आश्रम m. order or period of religious life such as Brahmacharya, Gārhas-thya &c. of a Brāhman. 2396
 —m. n. the wood where religious austerities are practised, an educational institution where teachers and the taught live and study; a monastery; order or period of religious life of a Brāhman 4094
- आश्रय m. shelter; refuge. 3468
- आश्रयास m. epithet of Agni; fire. 191.
- आश्रव m. agreement; promise. 533
 —m. compliant. 3262
- आश्रुत mfn. promised, agreed. 3210
- आश्लेष m. embrace. 1963.
- अश्लेषा f. (pl.) N. of a Nakshatra. 380.
- आश्व n. number of horses. 1462
- आश्वत्थ n. the fruit of the holy fig tree. 905
- आश्विनेय m. (du.) N. of Aśvins. 159
- आश्वयुज m. N. of a lunar month. 496
- आश्वसना f. N. of the medicinal plant अश्वि or वृद्धि. 2954
- आश्विन m. N. of the month Aśvayuja. 496
 —mfn. devoted to Aśvins. 2359
- आश्विनेयक m. N. of a particular breed of horse. 1444
- आश्वीन mfn. as much as can be passed over by a horse in one day. 1479
- आस् ind. sorrow, anger. 4508

आसन n.	the withers of an elephant. 1401 4097.	आसिक mfn. a sword fighter. 2736
—n.	chair or stool. 1729	आसुताव्रत m. the son of a Brāhmaṇa man and an Ugra woman. 3031
—n.	sitting in certain posture. 2520	आसुतीवल m. sacrificer. 2345, 4470
—n.	sitting encamped, one of the six acts or measures to be practised by a king in warfare. 2547	आसुर n. evil act; crime. 2039
आसना f.	stay, abiding. 3438	—m. the fourth of the seven kinds of marriages. 2469
आसन्दी f.	cane-chair. 3661	आसुति f. distillation. 3121
आसन्न mfn.	near 3320	आसेचनक mfn. excitingly charming. 3310
आसव m.	spirituous liquor used for distillation. 3115	आस्कन्द m. war; battle. 2759
—m.	distillation. 312	आस्कन्दित m. N. of one of a horse's paces; gallop. 1483
आसा f.	the lower part of the body behind; posteriors. 3655	आस्तरण n. concealment; covering. 437
आसादित mfn.	obtained. 3278	—n. bed. 1731
आसार m.	hard shower. 430	आस्ताव m. the place where the Sāmaveda is sung in sacrifices. 2366
—m.	the army of an ally. 2718	आस्था f. an assembly; promise; care for; interest; support; prop. 3747
—m.	an army in motion. 2771	आस्पद n. house. 1684
—m.	hard shower; encircling an enemy; the army of an ally. 4093	—n. place; affair; business. 4097

- आस्फालित mfn. beaten; struck.
2778
- आस्फोट m. the plant Calatropis Gigantea.
1041
- आस्फोटनी f. gemlet or auger
3050
- f. piercing instrument. 305
- आस्फोटा f. wild Jesmin.
1091
- आस्फोता f. Clitorea Termatea. (=विष्णुकान्ता)
1199
- आस्य n. the face. 2160
- n. the mouth. 2162
- आस्या f. stay; abiding.
3438
- आस्र n. tear. 2027
- m. anguish. 3737
- आस्रव m. distress; pain.
3409
- आस्वादित mfn. tasted; eaten.
3228
- आषाढ m. N. of a lunar month. 494
- आषाढ m. a staff of the wood Palāśa carried by a religions student.
2453
- आहत n. an impassibility; mfn. having a false sense; abaurd. 1855
- mfn. beaten; struck. 2778
- mfn. multiplied. 3344
- आहव m. war; battle. 2759
- m. war; sacrifice. 4090
- आहवनीय m. N. of the eastern sacrificial fire. 209
- आहार m. food. 2884.
- आहाव m. a trough near a well for watering cattle. 706
- आहितलक्षण mfn. noted for good qualities. 3181
- आहिताग्नि m. one who has performed Agnyād-hāna. 2348
- आहुति f. the act of offering an oblation. 2381
- आहूति f. invitation, calling. 1816
- आहेय mfn. belonging to or coming from a snake. 615
- आहोपुरुषिका f. boasting. 2764
- आह्लाद m. joy. 562
- आह्लादन n. the root of the fragrant grass Andropogon Muricatus. 1187

आह्वा f.	name. 1811	इक्षित n.	intention; wish 532
आह्वान n.	call or summons 1812	इक्षुद m.	Terminalia Cata-ppa. 969
इ m.	इ N. of Kāmadeva. 4488	इक्षुद m	N. of a medicinal tree. 1214
इक्षु m.	sugarcane, one of nine sources of origin of pearls 297	इक्षुदी f.	Ternimalia Cata-ppa. 968
इक्षु m.	sugarcane. 1327	—f.	Cardiospermum Halicacabum (-ज्योतिष्मती) 1209
इक्षुकुसुम m.	sachharum`spon-taneum (Korukacchi in Tamil) 1331	इक्षुली f.	egg-plant. 1277
इक्षुगन्धा f.	N. of the plant Gokshura. 1203	इच्छा f.	desire. 1951
—f.	Batatas paniculater 1232	इच्छावसु m.	epithet of Kubera. 267
इक्षुगन्धिका f.	the Kāsa grass (nāṇal in Tāmīl) 1338	इज्या f.	sacrifice. 2344
इक्षुधन्वन् m.	N. of Kamadeva. 3490	इट्चर m.	bull at liberty. 1523
इक्षुर m.	Astercantha longifolia or Barleria longifolia. 1155	इडा f.	spiritous liquor, water, the earth, speech, cow, blood-vein. 3750
इक्षु- (समुद्र) m.	the sea of syrup, one of the seven seas 628	इतर mfn.	low, base. 3152
इक्ष्वाकु f.	bitter gourd. 1266	—mfn.	different. 3375
—m.	Vangueria spin-osa. 3580	इतरथा ind.	in another man-ner. 4612
इक्ष्माल m.	charcoal. 221	इतरे (द्युस्) ind.	on another or different day 4594.
		इति ind.	cause, occasion, manner, begin-ning, conclusion. 4537

- ind. tradition. 4614
- इतिहा ind. traditional instruction transmitted from one teacher to another. 2405
- इतिहास m. history 1831
- इत्थम् ind. in this manner. 4540, 4612
- इत्वरी f. harlot. 4216
- इदानीम् ind. now, at present. 4587
- इध्म n. fuel. 903
- इन m. the sun. 320
- m. N. of one of twelve Adityas 345
- mfn. master, owner. 3184
- m. master, the sun. 3749
- इन्दिन्दिर m. large black bee. 1634
- इन्दिरा f. N. of Lakshmi. 48
- इन्दीवर n. the blue lotus. 714
- इन्दीवरी f. Asparagus Race-mosus. 1177
- इन्दु m. the moon. 350
- इन्दुरु m. rat. 1562
- इन्द्र m. N. of Indra. 128
- m. N. of Indra; the sun. 3752
- इन्द्रकोश m. m. kind of balcony or terrace 3631
- इन्द्रजाल n. magic 2031
- इन्द्रजित् m. N. of the son of Rāvana. 243.
- इन्द्रद्रु m. the tree Termin-
alia Arjuna,
—m. the tree Wrightia
antidysenterica.
992
- इन्द्रनील m. sapphire. 295
- इन्द्रयव m. n. Wrightia antidy-
sen terica 993
- इन्द्रलुप्तक m. morbid baldness.
3662
- इन्द्रवारुणी f. kind of bitter
cucumber. 1271
- इन्द्रवृष्टि m. a bad horse who
is destitute of
testicles. 1464
- इन्द्रसुरस m. the plant Vitex
Negundo. 989
- इन्द्राणिका n. posture in sex-
ual intercourse.
1995
- इन्द्राणी f. N. of one of seven
divine mothers 119
- f. N. of the wife of
Indra. 136
- इन्द्रायुध n. rain-bow. 433
- m. a horse with black
spot on the eyes.
1450.

इन्द्रावरज m.	epithet of Vishnu.		
इन्द्राद्ध m.	(named) after Indra). N. of one the gallinaceous birds. 1627.	इरिम्बिठि m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ३५३६
इन्द्रिय n.	organ. 569	इला f.	the earth. 725
—n.	organ of sense. 1447	—f.	spirituous liquor; water, speech, cow, blood-vein, water, flowers rice &c. offered at the respectful reception of a guest, or during the worship of diety. 3751
—n.	semen, 2225		
इन्द्रियनिग्रह m.	control of the senses, self res- traint. 551	इलाच्छत्र n.	mushroom. 1244
इन्द्रियार्थ m.	object of sense 569	इलावृत n.	N. of one of nine divisions of Jam- budvīpa. ३ (the country separated by the mountain range of Sumeru) 741
इन्धन n.	fuel. 902		
इन्धका f.	(pl.) N. of the Mrgasiras. 378	इली f.	small sword or stick shaped like a sword. 2683
इभ m.	elephant. 1396	इल्वल m.	N. of a lemon. 4109
इभ्य mfn.	opulent; wealthy 3184	इल्वला f. (pl.)	the stars on the head of the Mrgasiras. 4110.
इभ्या f.	a species of egg- plant (हस्तिवातिङ्गन) 1280		
इयत्ता f.	science; standard. 4260	इव ind.	likeness. 4540
इरंमद m.	flash of light- ning 425		
इरा f.	spirituous liquor. 3110		
इरा f.	water. 3565		
इरा f.	spirituous liquer; water; the earth; speech. 3755		
इरिण mfn.	place abounding		

इष m.	N. of the month आश्वयुज. 496	ईढ mfn.	urined. 3228
इषीका f.	kind of reed (Kā- vattam pullu in Tamil.) 1344	ईति f.	portent, natural phenomenon as boding evil, cala- mity. 581
—f.	arrow; kind of reed. 4109	—f.	public calamity. 3396
इषु m. f.	arrow. 2663	—f.	distress, calamity natural pheno- menon considered as boding evil, infectious disease. 3752
इषुधि m. f.	quiver. 2671		
इष्ट n.	act of sacrifice. 2344		
—mfn.	beautiful; pleasing 3164		
इष्टकापथ n.	the root of the fragrant grass Andropogon Muricatus. 1187	ईप्सा f.	desire. 1951
इष्टगन्धिन् (mfn)	having pleasant smell. 577	ईप्सु mfn.	greedily desirous. 3186
इष्टि f.	sacrifice. 2344	ईरित mfn.	uttered, spoken. 1807
—f.	desire; wish. 3452	—mfn.	thrown; sent. 3205
—f.	sacrifice; wish; desire. 3751	ईर्म n.	sore. 5190
	ई	ईर्ष्या f.	Impatience, one of the thirty-three Transitory feelings —(संचारिभाव) in dramatic termin- ology 1916
ईक्षक mfn.	searching, inqui- ring. 3202	—f.	impatience, into- lerance. 1955
ईक्षण n.	the eye. 2168		
ईक्षिका f.	female fortune- teller. 2109	ईर्ष्यालु mfn.	envious. 3704
ईडन n.	praise. 1810	ईश m.	N. of Śiva. 91
ईडित mfn.	praised. 3274	—m.	N. of Rudra. 97
ईड्य mfn.	praiseworthy. 3265	—mfn.	master, owner 3184

ईशान m.	N. of Śiva. 84	उक्त mfn.	uttered; spoken. 1808
ईशित्व n.	one of eight Superhuman powers §110	उक्ति f.	speech. 1805
ईश्वर m.	N. of Śiva 83	उक्षन् m.	bull. 1518
—m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns § 3527	उखा f.	pot; boiler. 1793
—m.	master; lord, N. of Śiva 4110	उख्य n.	flesh cooked in a pot. 2229
ईश्वरा f.	N. of Parvati. 113	उग्र m,	N. of Śiva. 91
ईश्वरी f.	N. of Parvati. 113	—m.	sharpness; heat. 347
—f.	the Ichneumon plant. 2966	—mfn.	sharp; hot. 347
ईषद् ind.	a little. 4507	—mfn.	furious; terrific. 1941
ईषादन्त m.	an elephant with a large tusk. 1432	—m.	the son of a Kshatriya man and a Śūdra woman § 3025
ईषिका f.	the eye-ball of an elephant. 1400	उग्रगन्धा f.	kind of aromatic root. (=वचा) 1150
ईहन n.	effort, exertion. 3715	उचध्य.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families § 408
ईहा f.	desire. 1951	उच्च mfn.	high; tall 3240
—f.	effort. exertion. 2118	उच्चण्ड mfn.	quick; expeditious 3233
ईहामृग m.	wolf. 1375	उच्चय m.	the knot of the cloth which fastens the lower garments round the loins tied in front 1766
—m.	N. of one of ten kinds of drama. § 3637	उच्चार m.	faeces. 2237
उ m.	N. of Śiva 4488; 4524		
—ind	heat. 4524		

उच्चावच mfn.	heterogeneous multifarious. 3266		
उच्छूड m.	the threads or tuft hanging on the top of banner. 2714	उज्जासन n.	slaughter. 2783
उच्चैर्घुष्ट n.	proclaiming aloud; public announcement. 1826.	उच्छ्र m.	gathering grains by picking up one by one. 2794
उच्चैः श्रवस् m.	N. of the horse of Indra. 141	उदज m.	the residence of hermits. 1688
उच्छून n.	the slightly swollen mark made by husband by biting on the under lip or on the left cheek of the wife in the amorous play* 2013	उडु f. n.	star. 374
उच्छृङ्खल mfn.	unrestrained; selfwilled; licentious. 3312	उडुप n.	raft or float. 649
उच्छ्रय m.	elevation of a tree, mountain &c. 892	उडुबुज (?)	kind of drum. 1882
उच्छ्राय m.	elevation of a tree mountain &c. 892	उड्डीन n.	the act of flying. 1650
उच्छ्रित mfn.	high, tall 3241	उड्डीश m.	N. of Śiva. 96
उच्छ्रितगन्धिन् mfn.	having powerful smell. 576	उण्डुक m. n.	the stomach. 2230
उज्जयिनी f.	N. of a city or capital of an ancient kingdom. 1667	उत mfn.	woven. 3066
		—ind.	interrogation, doubt, guess. 4538
		उताहो ind.	uncertainty; alternative. 4569
		उत्क mfn.	longing for; disturbed in mind. 3167
		उत्कट n.	Laurus Cassia. 1156
		—mfn	drunk. 3195
		—mfn.	high; tall. 3240
		उत्कण्ठा f.	feeling of missing 1953

उत्कण्ठित n.	an amorous glance of a young woman. 1932	उत्तंस m.	a garland worn round the ear. 2316.
उत्कर m.	heap (as of grain etc). 1661	उत्तम mfn.	chief; principal 3149
उत्कर्ष m.	excellence. 3410	उत्तमाङ्ग n.	the head. 2175
उत्कल m. pl.	N. of a country. 746	उत्तर n.	answer. 1826.
उत्कलिका f.	ripple. 632	—n.	defence. contradiction. 2804
—f.	feeling of missing 1953	—mfn.	northern. 3359
उत्कार m.	pulling up or winnowing of corn. 3469	उत्तरङ्ग m.	the wooden arch surmounting a door or the wooden plank above the upper threshold. 1707
उत्कीर्ण m.	small well or reservoir near a well. 707	उत्तरच्छद m.	covening for the body in the bed. 1752
उत्कोच m.	bribery. 3684	उत्तरमाद्रेय m.	N. of a particular breed of horse. 1447
उत्क्रोश m.	an osprey. 1623	उत्तर-(अयन)	the progress of the sun to the north. 488
—m.	an osprey. one of the aquatic birds. 1631	उत्तरासंग m.	upper garment. 1751
उत्क्षिप्त mfn.	raised, elevated. 3341	उत्तरीय n.	outer garment. 1753
उत्खात m.	part above the root of the ear of an elephant. 1403	उत्तरे-(द्युस्)	ind. on the day following to-morrow. 4593
उत्त mfn.	wet; moistened. 3239	उत्तानपादज m	N. of Dhruva. 3520
उत्तंस m.	a chaplet tied on the crown of the head. 2315		

- उत्तानशय m. male suckling
2281
- उत्ताल mfn. high; tall. 3240
- उत्थापित mfn. raised, elevated.
3342
- उत्पत्ति f. birth. 2110
- उत्पल n. the water-lily
714
- n. the plant *Costus speciosus* or *arabicus*. 1225
- उत्पलपत्रक n. the lotus-petal-shaped mark of the finger nail
made one the breasts of a woman. 2008
- उत्पलशारिबा f. a variety of black *Ichnocarpus Frutescens*. 1174
- उत्पलावर्त m. pl. N. of the people of the Cola country.
761
- उत्पात m. a portent; natural phenomenon considered as boding evil; calamity. 580
- उत्पादशयन m. the bird *Parra jacana*. 1609
- उत्पिञ्ज mfn. extremely confused. 2776
- उत्पिञ्जर mfn. extremely confused. 2776
- उत्पिञ्जल mfn. extremely confused. 2776
- उत्प्राश m. abuse. 1860
- उत्प्रेक्षक m. learned or wise man. 531
- उत्प्रेक्षा f. discussion; consideration. 526
- उत्फुल्ल mfn. blown (as a flower). 877
- उत्स m. spring falling from mountain; mountain torrent. 826.
- उत्सङ्ग m. the foot of an elephant's foreleg. 1410
- m. the lap. 3781
- उत्सर्जन n. gift or donation. 2502
- उत्सव m. festival. 2041
- उत्साह m. energy, the dominant feeling of वीर in dramatic terminology. 1912
- उत्सुक mfn. zealously active. 3188
- उत्सृष्ट mfn. veil or mantle. 1757
- उत्सेक m. arrogance; pride. 1957

उत्सेध m.	elevation of a tree, mountain &c..892	उद्यनीय mfn.	the finishing sacrificial act. 23६8
उदक् ind.	above; northward; subsequently 3306	उदर n.	the abdomen. 2136
उदक n.	water. 629	उदरत्राण n.	cuirass for the belly. 2710
उदक (-समुद्र) m.	the sea of sweet water, one of the seven seas. 628	उदरंभरि mfn	one who nourishes only his belly. 3288
उदक्या f.	woman in her monthly course. 2082	उदकं m.	future consequence. 2588
उदग्भव mfn.	being in the northern quater; northern 301	—m.	future time; future result of action. 4113
उदग्र mfn.	high; tall. 3240	उदचिस् m.	N. of Agni; fire. 191
उदञ्जन n.	lid; dish. 1798	उदवसित n.	house. 1683
उदञ्जित mfn.	raised; elevated. 3341	उदवाह m.	cloud, flood, strong current. 4415
उदधि m.	the sea. 624	उदधित् n.	butter-milk mixed with equal portion of water. 1554.
उदधिकक m.	white cuttle-fish bone. 634.	उदस्त mfn.	raised, elevated. 3341
उदन्या f.	thirst. 2886	उदात्त m.	N. of one of the three accents 33
उदन्वत् m.	the sea. 624	उदान m.	one of the five vital airs that remains in the throat. 252
उदपान m. n.	a well. 706		
उदय m.	the eastern mountain from behind which the sun is supposed to rise. 811		
उद्य m,	income; revenue. 2601		

—m.	the navel; kind of snake; N. of one of the five vital airs of the human body. 4111	उदुम्बरी f.	sort of violin. 1875
उदान्त m.	news. 1817	उदूखल n.	mortar. 1788
उदार m.	black flax. 2844	उदूत mfn.	vomited. 3226
—mfn	liberal in giving and using. 3188	उदून्धि mfn.	giving forth powerful smell. 577
—mfn.	sincere, candid, straight forward. 3318	उदूमनीय n.	pair of bleached cloth. 1765
उदाहार m.	illustration or opposite argument. 1830	उदूमित mfn.	raised; elevated. 3341
उदित mfn.	uttered, spoken 1808	उद्गाढ n.	excessively; acutely. 263
उदीची f.	the northern quarter. 306	—a.	excessive, acnte. 263
उदीचीन mfn.	being in the northern quarter; northern. 301	उद्गाह m.	one of the four great officiating priests in sacrifices. 2384
उदीच्य m.	the country to the north and west of the river Sarasvati 771	उद्गाल m	fish hook. 656
—n.	Andropogon Muricatus. 1183	उद्गूर्ण mfn.	raised; held up. 3178
—mfn.	northern. 3359	उद्घ m.	excellence; anything excellent or good of its kind. 565
उदुम्बर n.	copper. 288	उद्घन m.	carpenter's bench, a plank on which a carpenter works. 3054
—m	the tree Ficus Glomerata. 943	उद्घात m.	introduction. 1839
		उद्दंश m.	bug. 1571
		उद्दान n.	binding. 2578

उद्दाम mfn.	unrestrained, self-willed, licentious. 3312	उद्यत mfn.	raised; held up. 3178
उद्दाल m.	N. of a Maharshi. 317	उद्यान n.	garden; park. 869
—m.	the plant Cordia Myxa. 9८0	उद्धान्त m.	an elephant out of rut 1430
—m.	sort of grain (-कोद्रव). 3691	—mfn.	vomited. 3226
उद्धत mfn.	raised; elevated. 3341	उद्धान्ति f.	vomiting. 2191
—mfn.	abundant, exceeding, powerful. 3706	उद्वाह m.	marriage. 2467
उद्धर्ष m.	festival. 2042	उन्न mfn.	wet; moistened. 3239
उद्धव m-	festival. 2042	उन्नतदन्त mfn.	having projecting teeth 2207
उद्धार m.	debt not bearing interest. 2801	उन्नमित mfn.	raised; elevated 3342
उद्दुर mfn.	high, tall. 3241	उन्नम्र mfn.	high; tall. 3241
उद्धृत mfn.	raised; elevated 3341	उन्नय m.	raising. 3396.
उद्धय m.	N. of a river flowing from the Vindhya mountain. 700	उन्नाय m.	raising. 3396
द्विम्ब m.	the Greek partridge. 1610	उन्निद्र mfn.	blown (as a flower). 878
उद्बुद्ध mfn.	blown (as a flower). 878	उन्मत्त m.	thorn apple 1070
उद्भव m. m.	birth. 2110	उन्मत्तफल n.	the fruit of the thorn apple. 4481
उद्भिज्ज mfn.	germinating (as a plant). 3355	उन्मथन n.	slaughter. 2783
उद्भिद् mfn	germinating (as a plant). 3355	उन्मादिष्णु mfn.	insane. 3224
		उन्मनस् mfn.	longing for; disturbed in mind. 3167
		उन्माथ m.	snare or trap. 3083
		उन्माद m.	insanity. 538
		—m.	Insanity, one of the thirty-three

	Transitory feelings (=संचारि-भाव) in dramatic terminology. 1916		ledge newly invented. 3559
उन्मिषित mfn.	blown (as a flower) 878	—m.	beginning; treat-ment; trial or test of honesty or fidelity. 4114
—mfn.	wakeful; awake.	उपक्रान्त mfn.	treated. 2221
उन्मीलन n.	opening the eyes. 3648	उपक्रोश m.	contempt; reproach. 1823
उन्मेष m.	opening the eyes. 3648	उपगत mfn.	promised; agreed. 3209
उप Ind.	excessive; near; inferior. 4538	उपगृह्ण n.	embrace. 1963
उपकण्ठ mfn.	near. 3319	उपग्रह m.	friendliness; agreement 3423
उपकारिका f.	a temporary thatched hut or shed. (?) 1701	उपग्राह्य n.	a present. 2581
उपकार्या f.	temporary thatched hut or shed (?). 1701	उपग्न m.	shelter; refuge. 3468
उपकुञ्चिका f.	small cardamom. 1065	उपचरित mfn.	served; paid homage. 3162
—f.	Nigella Indica (= कालजीरक) 1290	उपचार्य m.	N of a particular sacrificial fire. ॐ 2395
उपकुर्वाण m.	student of the Veda. 2410	उपचित mfn.	Increased. 3216
उपकुल्या f.	long pepper. 1153	उपचित्रा f.	the plant Salvinia Cucullata. 1083
उपक्रम m.	introduction. 1829	उपजाप m.	the act of rousing to rebellion or bringing to one's own party; sowing dissension. 2554
—m	practical applica- tion of know-	उपजिह्वा f.	white ant. 784
		उपज्ञा f.	a knowledge unknown before;

	the first invention. 2457	उपनीत m.	a boy who has been initiated into. 4215
उपताप m.	disease; heat; pain. 4416	उपपत्ति m.	a paramour. 2278
उपत्यका f.	the land at the foot of a mountain. 824	उपसृव m.	eclipse of the sun and the moon. 362
उपदेश m.	curry or anything eaten along with the main dish for appetizing; appetizer. 2883	—m.	a portent; calamity; a natural phenomenon considered as boding evil. 580
—m.	anything eaten with the drink to excite thirst; a relish. 3122	उपबर्ह m	pillow. 1733
उपदा f.	a present. 2580	उपबृंहित mfn.	Increased. 3216
उपदीका f.	white ant. 784	उपभृत् f.	N of an implement or utensil used in sacrifices. 2352
उपदेहिका f.	white ant. 784	उपभोग m.	enjoyment. 3434
उपधा f.	trial or test of loyalty. 2552	उपमा f.	image or picture. 3076
उपधान n.	a pillow. 1733	उपमातृ f.	nurse; foster mother. 2252
उपधि m.	disguise; pretext; fraud. 2035	उपमान n.	image or picture 3077
उपनत mfn.	(fallen to one's share; happened. 3339	उपमोचक m.	N. of a particular breed of horse. 1446
उपनय m.	the bringing near. 3391	उपर्यम m.	marriage. 2467
उपनाय m.	the bringing near. 3391	उपवास m.	marriage. 2457
उपनिधि m.	a deposit or a small treasure. 275	उपरक्त mfn.	eclipsed as the sun or the moon. 363
		—mfn	afflicted by vice. 3381

उपरति f.	stopping; ceasing. 3455	उपविषा f.	N. of the tree Atis. 1164
उपरध्या f.	a bylane or street. 3630	उपवीत n.	the sacred thread passed over the left shoulder. 2510
उपराग m.	eclipse of the sun and the moon. 362	उपशय m.	a hole for trapping animals; pitfall. 3402
उपरि ind.	upwards; above. 4613	उपशाय m.	lying down; sleeping. 3664
उपरिष्ठात् ind.	upwards; above. 4613	उपसंब्यान n.	under garment. 1750
उपल m.	stone. 823	उपसर्ग m.	a portent; natural phenomenon considered as boding evil; calamity. 580
—m.	precious stone; rock; stone. 4114	—m.	natural phenomenon considered as boding evil; infectious disease. 3752
उपलब्ध mfn.	understood; known. 3208	उपसर्गा f.	a cow fit for the bull. 1502
उपलब्धि f.	Intelligence; conscience. 522	उपस्कार m.	a contrivance to make one stumble down. 2618
उपलम्भ m.	perceiving; recognition. 3418	—m.	condiment; spice. 2898
उपला f.	the upper mill-stone, one of the ten articles used in sacrifices. 2354	उपस्तुत m.	N of a Maharshi, the singer of sacred hymns ❀ 3551
—f.	the upper and smaller mill-stone. 4114		
उपलिङ्गक n.	a portent; natural phenomenon as boding evil; calamity. 580		
उपवन n.	garden; park. 869		
उपवास m.	fasting. 2386		

उपस्थ n.	part of generation, one of the five organs of action. 572	उपह्वर n.	privacy; solitude. 2622
—n.	the vulva. 2135	उपांशु Ind.	privacy; solitude. 2622
उपस्थित mfn.	fallen to one's share; happened. 3339	उपाकरण n.	reading of the Vedas after the performance of rites. 2452
उपस्पर्श m.	sipping water from the palm during religious ceremonies &c. 2519	उपास्वय m.	neglect. 2408
—m.	bathing; sipping water thrice from the palm of the hand. 4415	उपादान n.	taking; withdrawing. 3428
उपहसित n.	the laughter accompanying the head and shoulders; one of the six varieties of laughter and suitable to the middle type of persons in drama 1938	उपाधि m.	reflection on duty; supporting one's family. 4112
		उपाधिवत् Ind.	? 547
		उपाध्याय m.	teacher 2391
		उपाध्याया f.	female teacher. 2105
		उपाध्यायानी f.	teacher's wife. 2103
		उपाध्यायी f.	teacher's wife. 2103
		—f	female teacher. 2105
उपहार m.	a present. 2581	उपानहृ f.	sandal, slipper. 3092
—m.	worshipping; offering oblation to a deity. 3427.	उपाय m.	a means of success against an enemy such as Sāma. Dāna &c. 2253
—m.	oblation; a present (to a superior). 3931	उपायन n.	a present. 2180
		उपारति f.	stopping, ceasing. 3455

उपालम्भ m.	disparagement 1820	उम्य mfn.	flax field. 2819
—m.	abuse. 1860	उमापति m.	epithet of Śiva. 84
उपासङ्ग m.	a quiver. 2671	उरग m.	snake. 590
उपासित mfn.	served; paid ho- mage. 3162	उरगभूषण m.	epithet of Śiva. 95
उपासित f.	devotion. 2498	उरगी f.	female serpent. 3562
उपाहित m.	a fiery portent, a conflagration. 579	उरच्छद m.	armour. 2706
उपेक्षा f.	Indifference or detachment, one of the four best qualities of mind* 551	उरणक्र m.	sheep. 1557
उपेक्षा f.	disregard, neg- ligence. 2552	उरणाक्ष m.	Cassia Alata or Tora. 1215
—f.	attention; care. 3463	उरभ्र m.	sheep. 1557
उपेन्द्र m.	N. of Viṣṇu 44	उररी ind.	spreading, accep- tance. 45:9
उपोदका f.	N. of a pot-herb (कलाम्बी) 1293.	उररीकृत mfn.	prom sed, agreed. 3210
उपोद्घात m.	illustration or opposite argu- ment. 1830	उरस् n.	the chest; bosom. 2137
उप्तकृष्ट mfn.	ploughed after sowing. 2811	उरसिज m.	the female breast. 3656
उभये-(द्युस्) ind.	on both days. 4535	उराह m.	a horse of pale colour with dark shanks. 1459
उमा f.	N. of Pārvatī. 112	उरु mfn.	great, big. 3191
उमा f.	flax. 2842	उरुक्रम m.	N. of Viṣṇu. 38
—f.	N. of Pārvatī; common flax. 3753	उरुक्षय m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns * 3543
		उरुचक्रि m.	N. of a Maharshi, the singer of sa- cred hymns* 3536

उरुपूग m.	castor-oil tree. 1092	—m.	a staff of the Udumbara wood
उरुवल्ली f.	Momordica charantia. 1260		carried by a religious student. 2454
उर्वरा f.	the earth fertile with every crop. 727	उलूप n.	the scale of fish 658
उर्वशी f.	N. of an Apsaras. ११६६	उलूपिन् m.	porpoise. 664
उर्वार f.	a sort of cucumber. 1269	उल्का f.	fire-brand. 220
उर्वी f.	the earth considered to be one of the sources of origin of Apsaras ११७१	उल्ब m.	amylon. 2279
—f.	the earth. 725	उल्बण mfn.	clear. 3323
उल m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ३५३९	—mfn.	abundant; exceeding; powerful. 3706
उलप n.	a spreading creeper. ६८२	उल्मुक m. n.	fire brand. 220
—m.	a variety of Darbha or Kusa grass. 1340	उल्लाघ mfn	recovered from illness. 2198
उलूक m.	owl. 1584	उल्लाप m.	a coaxing or complementary speech. 1857
उलूखल n.	the cavity of a horse's teeth. 1473	उल्लासिका f	feeling of missing. 1953
—n.	mortar. 1788	उल्लासिन् n.	an amorous glance of a young woman. १९३०
—n.	a wooden mortar, one of the ten articles used in sacrifices, २३५३	उल्लूकसन n.	thrill of the hair. 3645
		उल्लेखनीय m.	Strychnos Potorum or the clearing nut plant. 966
		उल्लोकन n.	looking upwards. 3647

- उल्लोच m. n. canopy. 1734
 उल्लोल m. large wave. 632
 उशनस् m. N. of Śukra; the planet Venus. 369
 उशनेस् m. N. of one of the law givers. 1841
 उशीर m n. the root of the fragrant grass Andropogon Muricatus. 1185
 उष m. early morning, dawn. 3754
 उषर्बुध m. epithet of Agni. 189
 उषस् n. morning; day-break. 459; 3754
 उषा f. night. 3754
 उषापति m. N. of Aniruddha. 74
 उषित mfn. burnt. 3235
 उष्ट्र m. camel. 1492;
 उष्ट्रिका f. a camel shaped vessel used for storing liquor. 1800
 उष्ण m. sharpness; heat. 347
 —mfn. hot; sharp. 347
 —m. summer. 507
 उष्णक m. summer. 507
 उष्णांशु m. the sun. 318
 उष्णालु mfn. suffering from heat; sensitive to heat. 3219
 उष्णासह mfn. suffering from heat; sensitive to heat. उष्णशीतासहौ 3219
 उष्णिका f. rice gruel or porridge. 2871
 उष्णिह् N. of one of the seven horses of the sun. 342
 उष्णीष n. head-dress; turban. 1755
 उष्णीष n. cap; turban. 4340
 उस्म m. ray. 326; 3753
 उस्मा f. cow. 1499; 3753
 ऊत mfn. woven. 3066
 ऊति f. weaving; sewing; protection. 3754
 ऊधस् n. udder. 1516
 ऊधस्य n. milk. 1539
 ऊम् ind. expression of anger. 4614
 ऊररी ind. spreading; acceptance. 4589
 ऊरव्य m. a Vaiśya. 2791
 ऊरी ind. spreading; acceptance. 4539
 ऊरीकृत mfn. promised; agreed. 3210
 ऊरु m. the thigh. 2127

ऊरुज्ज m.	a Vaiśya. 2791	ऊर्ध्वनापित m.	potter. 3042
ऊर्ज m.	N. of the month Kārtika. 497	ऊर्ध्वनाभस् m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3534
ऊर्जस् n.	strength. 2767		
ऊर्जस्वल् mfn.	powerful; strong. 2747	ऊर्ध्वमूल m.	a variety of Darbha or Kuśa grass. 1340
ऊर्जस्विन् mfn.	powerful; strong. 2747	ऊर्ध्वसद्धान् m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3533
ऊर्जा f.	N. of Arundhati. 3454	ऊर्मि m. f.	wave. 631
ऊर्णनाभक m.	spider. 1570	—f.	N. of a pace of a horse ❀ 1481
ऊर्णा f.	the circle of hair between the eye- brows. 2174	ऊर्मिका f.	a finger-ring. 2333
ऊर्णा f.	thread; a circle of hair between the eye brows; wool 3755	ऊर्मिमालिन् m.	the sea. 627
ऊर्णायु m.	sheep. 1557	ऊर्मिला f.	a woman who has left her husband. 2443
—m.	spider; sheep; blanket made of sheep's wool. 4115	ऊर्ध्वश्रीव n.	thigh and knee. 2126
ऊर्ध्व mfn.	upward. 461	ऊष m.	salt soil. 729
ऊर्ध्वप्रावन् m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3534	ऊषज n.	fossil salt. 2915
		ऊषण n.	black pepper. 2908
		—mfn.	pungent. 3797
ऊर्ध्वजानुक mfn.	long-shanked. 2217	ऊषणा f.	long pepper. 1152
ऊर्ध्वक्षु mfn.	long-shanked. 2218	ऊषर mfn	the place aboun- ding in salt soil. 729
ऊर्ध्वधन्वन् m.	epithet of Indra. 136	ऊषवत् mfn.	the place aboun- ding in salt soil. 729

ऊष्मन् m.	a spirant. 2491	ऋच् f.	the Rgveda. 31; 32
—m.	strength. 2768	ऋजीष n.	a boiler in which food is steamed, a kind of pressure-cooker. 2899
ऊष्मागम m.	summer. 507	ऋजु mfn.	straight. 3272
ऊह m.	inference; supposition. 527	ऋजुरोहित n.	the straight bow of Indra. 434
—m.	supposition; inference, the fifth of the eight means to acquire true knowledge. 542	ऋण n.	debt. 2800
		ऋत n.	truth; mfn. true. 1869
		—m.	the grains gathered by picking one by one (=उच्छ्र) and by gleanings (=शिल) 2795
ऋक्थ n.	wealth. 276	—n.	truth; the livelihood by picking or gleanings grains in a field. 3756
ऋक्साम n.	the Rgveda and the Sama Veda. 42		
ऋत्त n.	star. 374; 3758		
—m.	the tree colosanthus indica. 974		
—m.	a bear. 1358		
—m.	a bear; colosanthus indica. 3758		
ऋत्तगन्धा f.	the plant Argyreia Argenticola. 1081		
ऋत्तगन्धिका f.	the white variety of Batatas paniculata. 1233	ऋतन्य mfn.	devoted to Rtu. 2359
ऋत्तपर्वत m.	N. of one of the seven chief mountain-ranges. 816	ऋतीया f.	horror; aversion. 3449
ऋत्तयजुष n.	the Rgveda and the Yajurveda. 32	ऋतु m.	a season of the duration of two months. 487
		—m.	season; menses. 3756

ऋतुमती f.	a woman in her courses. 2083		sacred hymns. ३५४
ऋते ind.	excluding; without 4571	—m.	an ox; hollow of the ear, the best or most excellent of any kind or race; N. of a musical note; N. of a sage. 4116
ऋत्विज् m.	an officiating priest in sacrifices. ३२३५		
ऋद्ध mfn.	increased. 3216		
ऋद्धि f.	kind of medicinal plant. 2954	ऋषि m.	an omniscient sage who knows things past, present and future; seer. 2389
ऋभु m.	god. 149		
ऋभुक्षन् m.	N. of Indra. 133		
ऋश्य m.	a species of dark antelope with three horns. 1364	—m.	heath-cock. 3620
ऋश्यकेतु	N. of Aniruddha. 74	—m.	the Vedas; singer of Vedic hymns; deeply learned man; anchorite. 3757
ऋश्यप्रोक्ता f.	the plant Mucuna Pruritus. 1085	ऋषिकुल्या f.	N. of a river. 695
—f.	Asparagus Racemosus. 1176	ऋषिषेण m.	N. of one of Rishis regarded as the ancestors of Brahmanical families. ४०६
ऋश्यशृङ्ग m.	N. of a Maharshi. 416	ऋश्यशृङ्ग m.	N. of a Maharshi the singer of sacred hymns. ३५२९
ऋषभ m.	bull. 157		
—m-	pre-eminent, excellent (in compounds as a last member). 1350		
—m.	N. of the second of the seven musical notes. १८९५	ए ind.	sorrow; anger, explicitness, proximity. 4509
—m.	N. of a Maharshi, the singer of		

- एक m. one. 2525
 —mfn. alone. 3374
 —mfn. different. 3375
 एककल्प mfn. fixing one's attention upon one object, closely attentive. 3296
 एककुण्डल m. epithet of Śiva; of Kubera; of Balarama. 4471
 एकतान mfn. fixing one's attention upon one object; closely attentive. 3295
 एकदन्त m. N. of Ganeśa. 120
 एकदा Ind. at the same time 4589
 एकधू m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ॐ 3252
 एकधुरीणक m. a beast bearing the same burden or a beast for special burden. 1532
 एकपदी f. way; road. 797
 एकपिङ्ग m. N. of Kubera. 266
 एकपिङ्गशैल m. N. of the Kailāsa mountain. 810
 एकव्यवस्थ mfn. fixing one's attention upon one object; closely attentive. 3296
 एकसर्गक mfn. fixing one's attention upon one object; closely attentive. 3295
 एकहायनी f. a heifer one year old 1509
 एकाकिन mfn. alone. 3374
 एकाग्रिक m. thief. 3129
 एकाम्र mfn. fixing one's attention upon one object; closely attentive. 3295
 एकान्त n. excessively; acutely. 263
 —n. excessive; acute. 263
 एकायन mfn. fixing one's attention upon one object; closely attentive 3296
 एकायनगत mfn. fixing one's attention upon one object; closely attentive 3295
 एकावली f. a single string of pearls as long as

	32 Angulas. ॐ	एलक m.	sheep. 1557
	2326	—n.	sorrel. 3577
एकाष्टील m.	the white variety Calatropis Gigantea. 1043	एलवालुक n.	the fragrant bark of <i>Fermia Eleph-</i> <i>antum</i> 2992
एकाष्टीला f.	clypea <i>Hernan-</i> <i>difolia</i> . 1162	एला f.	cardamom. 1064; 4281
एकेक्ष्ण mfn.	monoculous. 2207	एलागन्धिका f.	a species of egg- plant (=गोष्ठवातिङ्गन) 1279
एकैक mfn.	alone. 3374	एलापत्र m.	N. of a mythical serpent chief. *
एजन n.	trembling. 2032		598
एड mfn.	deaf. 2203	एलापर्णिका f.	<i>Mimosa Octandra</i> . 1237
एडराज m.	<i>Cassia Alata</i> or Tora 1215	एव Ind.	determination. 4540
एडमूक mfn.	deaf and dumb. 2304	—Ind.	as; like. 4603
एण m.	deer. 1361	एवम् Ind.	likeness; In this manner. 4540
एणाङ्क m.	the moon. 350	—Ind.	Indicating determination. 4597
एत m.	variegated colour; mf (एताorएनी) n. variegated. 1781	—ind.	as; like. 4603
एतर्हि Ind.	now; at present. 4587	एषणिका f.	goldsmith's scale. 3056
एता f.	(a) variegated. 1783		
एध m.	fuel. 903		
एधस् n.	fuel. 902		
एधित mfn.	increased. 3216		
एनस् n.	sin; Impurity. 566	ऐक्षुद n.	the fruit of the इक्षुद tree. 905
एनी f.	(a) variegated. 1783	ऐण mfn.	produced or coming from the male deer. 1386
एरएड m.	castor-oil tree. 1092	ऐणैय mfn.	produced or

- coming from the female antelope. 1386
- ऐतरेय m. N. of a Maharshi. 413
- ऐतिह्य n. traditional instruction transmitted from one teacher to another. 2405
- ऐन्द्री f. Indra's quarter, the east. 303
- ऐन्द्री f. Phaseolus Max. 1106
- ऐरावण m. N. of Airāvata. 142
- ऐरावत m. N. of Indra's elephant. 142
- m. N of the elephant of the eastern quarter. 311
- m. a cloud above the other. 424
- m. N. of a mythical serpent-chief. 597
- m. the tree Eacocarpus Gantrus. 1028
- m. N. of Indra's elephant; a cloud; N. of a serpent-chief 4417
- ऐरावतबीधिका f. N. of one of the nine paths comprehending the asterisms of Punarvasu, Puṣya and Āślesa through which the sun, the moon, and the other planets move. ❀ 391
- ऐरावती f. lightning. 431
- f. lightning; wealth, N. of Lakṣmī. 4416
- ऐरिण n. a stronghold of salt-soil, one of the five kinds of strongholds. ❀ 2605
- ऐलिबिलि m. N. of Kubera. 265
- ऐलेय n. the fragrant bark of Fermia Elephantum. 2992
- ऐश्वर्य n. N. of one of Śivas ten Avyayas* (Superhuman power) 99
- n. superhuman power. 111
- ऐषमस् Ind. In coming year ! (the meaning of this word is 'in the present year')

	but SR gives a wrong meanig).		lings (संचारिभाव) in dramatic termin- ology 1917
ऐहिक m.	athiest. 82	औत्तानपादि m.	N. of Dhruva. 4472
ओकस् n.	house. 1683	औदनिक m.	a cook. 2879
ओघ m.	current, running stream. 635	औदरिक mfn.	shamelessly vora- cious. 3290
— m.	flock or multi- tude. 1654	औद्भिद n.	fossil salt. 2916
— m.	quick time in dance(?) 3109	औपवस्त्र n.	fasting. 2386
— m.	tradition; abun- dant, innumer- able, stream, multitude. 3759	औपयिक a	fit, proper. 2620
ओंकार m.	the sacred syllable ओम्. 29	औमीन mfn.	flax-field. 2819
ओजस् n.	strength. 2767	औरभ्रक n.	flock of sheep. 1559
ओतु m.	cat. 1561	औरस m.	an own son. 2248
ओदन m. n.	boiled rice. 2867	औरस्य m.	an own son. 2248
ओम् ind.	Supreme Being; consenting. 4510	और्ध्वदेहिक n.	gifts or offerings made on a per- son's decease on the same day. 2504
ओम् ind.	yes. 4580	और्ब m.	submarine fire. 196
ओष m.	burning. 3451	— m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahman- ical families. 405
ओषधी f.	plant or herb that dies after becom- ing ripe. 830	— m.	the family (gotra) or descendant of Urva 3522
ओषधीश m.	the moon. 349	औलूक्य m.	a follower of Vaiśeṣika doctrine 3664
ओष्ठ m.	the lip. 2161		
औक्षक n.	herd of oxen. 1534		
औग्रय n.	cruelty, one of the thirty three Transitory fee-		

औशनस n.	N. of one of the eighteen Upapur- āṇas. # 1838	ककुदिन् m.	a bad horse having a curl on the coat. 1466
औषध n.	medicine. 2224	ककुदात् m.	bull. 1578
—n.	antidote; medicine. 3564	ककुम् f.	a quarter or point of the compass. 300
—n.	a medicinal plant. 3937	ककुभ m.	the tree Terminalia Arjuna. 916
औषध्य mfn.	devoted to औषधि, diety. 2359	ककुभा f.	a collective name for one hundred rays of the group of three hundred called Śakvari and diffusing heat. This division is made out of each one thousand rays of the sun. 333
औष्ट्रक n.	herd or multitude of camels. 1494		
क			
क m.	N. of Brahmā. 20		
—m.	wind, air, the sun; N. of Brahmā. 4489		
कंस m.	drinking vessel. 2873	कक्ष m.	the arm-pit. 2141
कंसारि m.	N. of Krishna. 62	कक्षीवत् m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns # 3547
ककुत्स्थ m.	N. of a king. 3670		
ककुद m.n.	royal Insignia. 2582	कक्ष्या f.	the hem of the lower garment tucked into the waistband. 1770
—m.n.	the hump on the shoulders of a bull, prominence, an ensign or symbol of royalty. 4133	—f	similarity, equality. 3712
		—f.	a woman's girdle; the girth of an elephant or horse; the hem of the
ककुदावर्त m.	a bad horse having a curl on the coat. 1466		

	lower garment tucked into the waistband; room; apartment. 3803	कच्छ m.	the tree Cedrela Toona. 1061
	vulture. 1605	—m.	the hem of the lower garment tucked into the waistband 1770
कङ्कट m.	armour. 2707		
कङ्कटीक m.	N. of Śiva. 95	कच्छप m.	N. of one of the nine treasures of Kubera. 272
कङ्कण n.	wrist-ring. 2233		tortoise 668
कङ्कतिका f.	comb. 1738.	—m.	N. of the lute of Sarasyati 1876
कङ्कमुख m.	pair of tongs, pincers or nippers; a kind of forceps. 3052	कच्छपी f.	3635
कङ्काल m.	skeleton. 2242	कच्छुर mfn.	scabby. 2211
	3657	कच्छुरा f.	Alhagi Maurorum. 1286
कङ्कलि m.	the Aśoka tree. 970	कच्छू f.	scab, cutaneous eruption. 2196
कङ्कु f.	flax. 2842	कच्छूनी f.	N. of the plant called Munderi. 1121
कच m.	the hair of the head. 2176	कच्छूरक m.	zerumb or zedo-racy. 1062
—m.	the hair of the head, N. of the son of Bṛhaspati. 3801	कज्जल n.	lampblack. 222
कञ्चित् Ind.	interrogation, willingly, deliberately. 4541	कज्जलेन्दीवर n.	N. of a plant arakkāmbil in Tamil) 1136
—ind.	a particle used to interrogate a desired or beloved object. 4580	कञ्जुक m.	the cast-off skin of a snake. 613
		—m.	armour. 1771
कच्छ m.	marshy ground. 778	—m.	armour, the slough of a snake. 4118
		कञ्जुका f.	radish. 1126.

कञ्चुकिन् m.	guard of the women's apartments. 2603	कटभरा f.	Paederia Foetida. 1191
कञ्चुली f.	bodice. 1771	कटाक्ष m.	side look. 2171
कल्ल m.	garlic. 1306	कटाटङ्क m.	N. of Siva. 94
कट m.	elephant's temple 1406	कटाह m.	shallow boiler, cauldron. 1792
—m.	mat. 1787	कटि f.	the hip. 3655
—m.	corpse. 2113	कटिनी f.	chalk. 856
—m.	the hip and loins, 2129	कटिप्रोथ m. du.	the buttocks. 2130
—m.	sea salt. 2914	कटी f.	chalk. 856.
—m.	the temple of an elephant, corpse, the hip, mat, excess. 3763	—f.	the hip and loins. 2129
कटक m. n.	side of mountain. 820	कटीर m.	the hip. 3655
—m. n.	wrist-ring. 2332	कटीर n.	cave, the hip. 4164
—n.	girdle for a sickle. 2829	कटु m.	fragrance. 575
—m. n.	the side or ridge of a mountain, bracelet, wheel, circle. 4124	कटु mfn.	fragrant. 575
कटकटा f.	curcuma xanthorrhiza. (दारुहरिद्रा) 1207	कटु m.	pungent taste. 582
कटकटेरी f.	curcuma xanthorrhiza (दारुहरिद्रा) 1208	—mfn.	pungent. 582
कटंकर m.	chaff. 2864	—m.	Hilleborus Niger. 1182
कटभ्र m.	N. of a plant. (क्षुद्रधेत) 1211	—m.	garlic. 1306.
		—m	borax. 2953
		—mfn.	fragrant, bitter, pungent, envious. 3797
		कटुक m.	mustard. 1292
		कटुकाण m.	partridge. 1587
		कटुचीर m.	Alstonia scholaris, 987
		कटुतुम्बी f.	bitter gourd. 1265

कटुंभरा f.	Helleborus Niger. 1182	कणय m.	small knife of the shape of the ear of a boar. 2689
कटुरोहिणी f.	Helleborus Niger. 1181	कणा f.	long pepper. 1152; 3766
कटफल m.	N. of a plant. 1008	—f.	Anise. 1242
कट्वङ्ग m.	kind of Colosanthos Indica. 991	—f.	Nigella Indica (कालजीरक) 1290
कट्वङ्गी f.	Erythraea Centaureoides or Molugo Spergula. 1160	कणिश n.	an ear of corn. 2858
कठिञ्जर m.	kind of Basilicum 1221	कण्टक m.n.	thorn. 890
कठिन mfn.	hard, harsh, solid. 3253,	कण्टक m.n.	horripulation. 1962
कठिलक m.	dark variety of Hog-weed. 1197	—m.	mean enemy, thorn, horripulation 4123
—m.	the gourd Momordica Charantia. 1259	कण्टकप्रतिसरा f.	rope with prickles, barbed wire. 2616
कठोर mfn.	hard, harsh, solid. 3252	कण्टकारी f.	Solanum Melongena. 1248
कडम्ब m.	the stalk of pot-herb. 2898	—f.	prickly night shade. 4283
कडार m.	tawny colour, mfn. tawny. 1780	कण्टकिन् m.	black silk-cotton tree. 952
कण m.	very little, a minute particle. 3351	—m.	Vangueria spinosa. 3581
—m.	a little, a very small quantity. 3766	कण्टकिनी f.	Solanum Melongena. 1249
		कण्टकिफल m.	Jack tree. 979
		कण्ठ m.	
		कण्ठ m.	word; sound; the throat; the neck. 3777

- कण्ठपाश m. N. of a hell. 233
 कण्ठभूषा f. an ornament for the neck, collar. 2329
 कण्ठीरव m. lion. 1352
 कण्ठेकान्त m. N. of Śiva. 93
 कण्डु m. N. of a Maharshi 417
 कण्डू f. the Itch. 2195
 कण्डूतियुक्त mfn. having Itches. 2212
 कण्डूया f. the Itch. 2195
 कण्डूरा f. the plant *Mucuna Pruritus*. 1084
 कण्डूल mfn. having Itches. 2212
 कण्डोल m. basket. 1787
 कण्डोलवीणा f. the lute of the Candālas. 3640
 कण्व m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families 404
 काण्व m. the family (gotra) or descendant of Kanva. 3521
 कत m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3534
 कतक m. *Strychnos Potorum*. 965
 कक्षूण n. kind of fragrant grass (nāLippullu in Tamil) 1343
 कथम् Ind. acceptance 4610
 —Ind. In what manner; how. 4612
 कथा f. feigned story or fiction written in various prose styles. 1849
 कथाप्रसङ्ग m. dealer in antidotes; curer of snake-bites. 3564
 —m. dealer in antidotes; rheumatic patient. 4473
 कथित mfn. uttered; spoken. 1807
 कथन n. praise. 1809
 कदम्बन् m. bad road. 799
 कदन n. war; battle. 2756
 कदम्ब m. the tree *Nauclea Cadamba*. 981. 3586
 —m. an arrow. 2666
 —m. kind of reed, arrow; the tree *Nauclea Cadamba*. 4142
 कदम्बक m. mustard. 1292
 —n. flock or multitude 1656
 कदम्बपुष्पी f. the plant *Munderi*. 1121
 कदली f. *Mimosa Pudica*. 1179

—f.	a species of <i>Mimosa Pudica</i> . 1180	कनकालुका f.	golden vase. 1796
—f.	the plantain tree. 1274; 3602	कनखल n.	N. of a place of pilgrimage. 1677
—f.	a species of small deer twenty <i>angulas</i> long and lying in holes. 1373	कनिष्ठ m.	younger brother mfn. younger. 2288
—f.	a flag carried by an elephant. 1420	कनिष्ठ (?) n.	fossil salt. 2915
—f.	kind of deer; the plantain tree. 4139	कनिष्ठिका f.	the little finger 2147
		कनीनिका f.	the pupil of the eye. 2170
		कनीयस् m.	younger brother; mfn. younger. 2288
		—mfn.	very small 3350
कदा ind.	at what time. 4590	कनीयसद्विष्ट n.	copper. 289.
कदाचित् ind.	sometimes. 4576	कन्द m.	an esculent root (=सूरण). 1263
कदुष्ण m.	slight warmth. 346	कन्दमूला f.	radish. 1125
—mfn.	lukewarm. 346	कन्दर m.	cave. 821
कटु m.	tawny colour; mfn. tawny. 1780	—m.	species of antelope with raised knees. 1387
कटू f.	N. of the mother of the Nagas. 187	कन्दरा f.	cave. 821
—f.	N. of one of thirteen wives of Kaśyapa. 402	कन्दराल m.	the Parsipal tree 972
		—m	walnut. 1013
कद्वद् mfn.	speaking ill. 2220	कन्दर्प m.	N. of Kamadeva. 71
—mfn.	speaking ill; detracting. 3336.	कन्दल m.	the plant kandalī (kotal in Tamil). 1296
कनक n.	gold. 278	कन्दली f.	N. of a plant. (kotal in Tamil) 1296
—m.	(and its synonyms) thorn apple. 1070		

—f.	species of deer with big belly. 1374	कपालिन् m.	N. of Śiva. 93
		—m.	N. of Rudra. 97
कन्दु m.	an iron plate or pan; saucepan. 1801	कपालिनी f.	N. of Parvatī. 3493
कन्दुक m.	ball 1741	कपि m.	monkey. 1391
कन्धरा f.	the neck. 2157	—m.	monkey; elephant. 3783
कन्यका f.	daughter. 28	कपिकच्छू f.	the plant <i>Mucuna Pruritus</i> . 1084
कन्यकुब्ज m.	N. of a city. 3623	कपिञ्जल m.	heathcock. 1598; 3620
कन्या f.	girl before puberty 2076	—m.	heathcock, one of gallinaceous birds. 1624
कपट m. n.	disguise; pretext; fraud. 2035	कपित्थ m.	<i>Feronia Elephantum</i> . 912
कपर्द m.	the braided and matted hair of Śiva; a cowrie. 4122	कपित्थपत्रिका f.	<i>Erythraea Centaureoides</i> or <i>Moillugo spergula</i> . 1161
कपर्दक m.	the braided and matted hair of Śiva. 103	कपिध्वज m.	N. of Arjuna. 3678
—m.	cowrie. 656	कपिप्रिया f.	Tamarind tree. 1032
कपर्दिन् m.	N. of Śiva. 84	कपिराज m.	N. of Sugrīva. 3674
कपाल m.	the cranium. 2241	कपिज m.	N. of a Maharshi. 412
—m.	particular kind of cup; one of the ten articles used in sacrifices. 2354	—m.	tawny colour; mfn. tawny. 1780
—m.	pan employed at sacrifices cup; the shell. 4158	—m.	N. of a sage; the reddish-brown colour. 4163

कपिला f.	N. of the female elephant of the south east. 313	of the pecker birds. 1628
—f.	kind of brass. 835	—m. natron. 2987
—f.	Siso tree. 938	कपोतपालिका f. dovecot. 1714
—f.	a mythical cow born of fire. 1510	कपोताङ्घ्रि f. kind of perfume (= विद्रुमवल्ली) 1228; 1241
—f.	N. of a particular drug, piper <i>Aurantiacum</i> (= रेणुका) 1235	कपोतान्न n. antimony. 859
—f.	<i>Thespesia Populneoides</i> . 3581	कपोतायनिका f. the beam or long piece of timber connecting the wall and roof. 1748
कपिलोद् n.	n. brass. 834	कपोल m. the cheek 2165
कपिवल्ली f.	sort of long pepper. 1154	कफ m. plegm, one of the three humours of the body. 2185
कपिश m.	brown colour; mfn. brown. 1779	कफशत्रु m. kind of pulse; <i>Dolichos uniflorus</i> 2856
—m.	spirrituous liquor. 3114	कफावहा f. kind of aloe. 1124
कपिशिरस् n.	coping of a rampart or small projections on the summit of a rampart. 1665	कफोणि m. an elbow. 2142
कपीतन m.	the tree <i>Siris</i> . 963	कबन्ध n. water. 630
—m.	the <i>Parsipul</i> tree 971	—m. n. headless trunk still retaining vitality. 2787
—m.	the hog-plum tree. 1000	—m. n. headless trunk; multitude; water 4141
कपोत m.	pigeon. 1594	—m. N. of a <i>Rakṣasa</i> . 4141
—m.	the pigeon, one	कवरा f. the plant <i>Ocimum gratissimum</i> . 1231

- कबरी f. a braid; tress of hair. 2178
- f. the leaf of the asafoetida plant. 2507
- कम् ind. water. 630
- Ind. happiness; water; the head 4510
- कमठ m. tortoise. 668
- m. N. of a sage; a tortoise. 4144
- कमठांशु m. N. of a Maharshi 418
- कमठी f. female turtle 670
- कमण्डुल m.n. the water pot carried by a religious student or ascetic. 2456
- कमन m. lover. 2099
- कमनीय mfn. beautiful; pleasing 3165
- m. Michella Cam-paka. 3590
- कमल n. water. 630
- n. lotus. 709
- n. a species of tree (= पद्मक). 1102
- n. the lotus-seed; lotus; water; the leather sheath of a sword decorated with gold &c. 4120
- कमलच्छद m. a species of vulture. 1604
- 4472
- कमला f. N. of Lakṣmī. 48
- 4122
- कमलालया f. N. of Lakṣmī. 48
- कमलिनी f. pond; pool. 704
- f pond or pool abounding in lotus flower. 721
- कमिठ्ठ m. husband. 2099
- कम्प m. trembling. 1927
- trembling. 2032
- कम्पन mfn. fickle. 3190
- कम्प mfn. fickle. 3190
- कम्बल m. N. of a celebrated serpent-chief 595
- कम्बल m. blanket. 1769
- कम्बलिवाह n. a cart drawn by oxen. 2637
- काम्बि f. ladle. 2874
- कम्बु m. n. conch. 666
- कम्बुका f. kind of round gourd 1267
- कम्बुघीवा f. the neck marked with three lines like a spiral shell. 2158
- कम्भ m. husband. 2098
- कम्भा f. N. of a musical instrument. 1881

कबाह् m.	red horse. 1458		vessel or cup; an ascetic's bowl. 1798
कर m.	ray. 327		
—m.	hail. 428	—m.	skeleton. 3657
—m.	the hand, one of the five organs of action* 571	करज m.	the Caranj tree. 1001
—m.	the hand. 2143	—m.	the herb Unguis Odoratus. 1076
—m.	royal revenue. 2580	करञ्ज m.	the Caranj tree. 1001
—m.	hall; revenue; tax; the hand; an elephant's trunk; ray of light. 3764	करट m.	elephant's temple. 1406
		—m.	crow. 1581
		—m.	crow, the cheek of an elephant. 4136
करक m.	N of a tree that blossoms in sp- ring * 503	करटि f.	N. of musical instrument. 1884
—m.	the pomegranate tree. 936.	करदिन् m.	an elephant. 1396
—m.	a cocoanut holl- owed to form a vessel or cup; ascetic's bowl. 1798	करण n.	an organ of sense. 569; 3553.
		— n.	the, combined movement of hands & feet in dance. 1892
—m.	a water-pot of an ascetic; the pomogranate tree. 4123	—n.	coitus. 1995.
		—n.	semen. 2225
		—m.	the son of Valsya man and a Sudra woman. 3025
करका f.	hail. 428		
—f. pl.	hail. 4129	—m.	a man of Kayas- tha or writer caste 3068
करक्क m.	cocoa nut hol- lowed to form a		

- n. doing. 3810
 —n. an astronomical division of the day (as baba, bālaya &c.), cause; means of action; the body; effecting; a posture in coitus; kind of dance; organ of sense; meditation; articulation; a song; action, knowledge 4148
 करण n. ? 4383
 करतोया f. N. of a river. 689
 करपत्रक n. a saw. 2705
 करभ m. young camel. 1493
 —m. the metacarpus. 2145
 करभूषा f. waist-ring. 2333.
 करमदं m. Carissa. Carandas. 3588
 करमर्दक m. the tree Carissa Carandas. 1013.
 करमुक्त n. a missile thrown with the hand; on of the four kinds of missiles* 2655.
 करन्वित mfn. intermingled; missed. 3299
 करम्भ m. the flour of parched grain or gram (especially of चणू = chick pea) mixed with curds. 1543
 करम्भक m. pl. N. of the inhabitants of China. 756.
 कररुह m. finger-nail. 2148.
 करवट m. N. of the author of a thieves' manual. 3131
 करवाल m. sword. 2677
 करवालिका f. a short sword or stick shaped like a sword. 2683.
 करवीर m. Oleander. 1088
 करवीरा f. realger. 849
 करवीरिका f. the pulse *Cajanus indicus*. 2857.
 करशाखा f. finger. 2146.
 करहाट m. the fibres of root of lotus &c; N. of a country; the tree *Vangueria spinosa*. 4419
 करहाटाक m. *Vangueria spinosa*. 978
 कराल deformed; dreadful. 3272.
 करालिन् m. a bad horse whose teeth are decayed. 1465

कराली f.	one of the seven tongues of Agni ॥ 218	—f.	qualities of the mind. ॥ 550
करिका f.	N. of a musical instrument ॥ 1884	करुण m. pl.	compassion; kind- ness. 1935
करिकत m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns ॥ 3535	करेडु m.	N. of a country. 753
करिणी f.	a female elephant. 1417	करेणु f.	the Numidian crane. 1589
करिन् m.	elephant. 1396	—m.	N. of one of the seven wives ॥ of the sun. 338
करीर mn.	the shoot of a bamboo. 1318	—f.	elephant. 4118
करीर n.	the root of an elephant's tusk. 1399	करोटि f.	female elephant. 4118
—m.	a water-pot. 1795; 4156	कर्क m.	the skull or the bones of the head 2240
—m. n.	the shoot of a bamboo; the root of an elephant's tusk. 4156	कर्कट m.	white horse. 1454 (and its synon- yms) gall-nut. 2973
करीष m. n.	dried cow-dung. 1535	कर्कटक m.	crab. 678
करीषाग्नि m.	fire of dry cow- dung. 198	कर्कटशृङ्गिका f.	gall-nut. 2972
करुण m.	N. of one of the nine sentiments in the drama ॥ (the pathetic sentiment.) 1908	कर्कटस्कन्ध m.	a species of vul- ture. 1604
करुणा f.	compassion, one of the four best	कर्कटी f.	chalk 856
		—f.	sort of jujube tree. 1019
		—f.	sort of cucum- ber. 1269
		कर्कन्धू m. f.	the jujube tree. 1015
		कर्कर m.	gallinaceous bird. 1624

- कर्करा f. (-र. m. n.) hard or rough earth or ground. 778
- कर्करि m. kind of cucumber. 1268
- कर्करी f. water-pot. 1795
- कर्करेडु m. the Numidian crane. 1509
- कर्कश m. the Kampilya plant. 1037
- m. N. of the Rujākara tree 1050
- m. Cassia Sophora. 1129
- कर्कश m. Trichosanthes dioeca. 1253
- mfn. harsh; hard; solid. 3252
- कर्कारु m. pumpkin gourd. 1264
- कर्कोट m. Momordica Mixta. 1261
- कर्कोटक m. N. of a mythical serpent-chief. ❀ 595
- कर्कोटी f. N. of a cucurbitaceus plant. 1257
- कर्ण n. the rudder fixed in the back side of a boat for steering. 649
- m. the ear. 2166
- m. the ear; N. of Karna; the helm or rudder of a ship; a sailor or boatman. 3773
- कर्णजलौकस् f. Julus cornifex. a kind of worm or insect with many feet. 1569
- कर्णजाह m. the root of the ear. 2167
- कर्णधार m. the pilot or helmsman. 647
- कर्णपूर m. a species of grass; Cyperus Rotundus. 1349
- कर्णपूरक m. the Aśoka tree. 970
- कर्णमोटी f. N. of Parvati. 3493
- कर्णमोष m. one who overhears secrets. 4358
- कर्णवेष्ट्र m. the lobe of the ear. 2167
- कर्णशत्रु m. N. of Arjuna. 3678
- कर्णश्रुत् m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3546
- कर्णकिर्णी f. the word or news that passes from ear to ear. 1819
- कर्णाट m.pl. N. of a country. 746

कर्णिका f.	an ornament for the ear. 2321	कर्पूरी f.	N. of a collyrium prepared from blue vitriol and a decoction of <i>darvika</i> , the medicinal plant. 863
—f.	rope; cord; fetter 3079		
—f.	an ear-ring or ornament for the ear; the tip of an elephant's trunk. 4119	कर्पूर m.	shallow boiler. 1792
कर्णिकार m.	N. of a tree that blossoms in spring. 502	—m.	drinking vessel; a small water-pot. 1797
कर्णिकार m.	caniyar tree. 975	कर्पूर m.	the cranium. 2241
कर्णारथ m.	kind of litter. 2633	—m.	a cup; the skull. 4158
कर्णीसुत m.	N. of the author of the thieves' manual. 3131	—m.	fire; a pan. 4166
कर्णजप m.	an ear-whisper, tale-bearer. 3178	कर्पूर m. n.	camphor. 2303
कर्तन m.	an axe; saw. 3049	कर्पूरगन्धिक m.	a species of grass, <i>Cyperus Rotundus</i> . 1349
कर्तरी f.	the part of an arrow to which the feathers are attached. 2659	कर्पूरभूरुह m.	the camphor tree. 3829
—f.	scissors or shears. 3049	कर्बुर m.	Raksasa. 238
कर्दन n.	rumbling of bowels. 448	—n	gold 278
कर्दम m.	mud; dirt 622	—m.	variegated colour; mfn. variegated. 1781
कर्पट m.	a rag; 1756	—m.	Raksasa; the variegated colour. 4155
कर्पटिन् m	the waved-leaf fig tree 964	—n.	gold. 4156
		कर्बुरा f. (a)	variegated. 1783
		कर्मकर m.	hired labourer; servant. 3137

- कर्मकार mfn. one doing work, a labourer. 3324
- कर्मक्षम mfn. able to do an action or work, 3325
- कर्मठ mfn. skilful or clever in work. 3326
- कर्मण्य mfn. fit or proper for any act. 3324
- कर्मण्या f. wages or hire 3018
- कर्मदेव n. one who has attained god-hood through his religious actions, 151
- कर्मन् n. witch-craft, sorcery 3419
- कर्मन्दिन m. a mendicant. 2412
- कर्मफल m. Averrhoa carambola. 962
- कर्मरङ्ग m. Averrhoa Carambola. 962
- कर्मशाला f. a hall or room where daily work is done. 1700
- कर्मशील mfn. laborious. 3326
- कर्मशूर mfn. skilful or clever in work. 3326
- कर्मसाक्षिन् m. the sun. 319
- कर्मार m. bamboo 1317
- m. a black smith. 3051
- कर्मिन् mfn. employed in any work or business. 3325
- कर्शन n. acridity, causing emaciation. 3411
- कर्षक mfn. a farmer; cultivator. 2808
- m. N. of a weight equal to sixteen Māsas. 2996
- m. the planet Mars. 3512
- कर्षण n. slaughter. 2785
- कर्षफल m. Beleric myrobalan tree. 928
- कर्षू f. a canal. 3566
- कल mfn. inarticulate but pleasing. 452
- m. an inarticulate but pleasing tone. 452
- कलकण्ठक m. a gallinule 1593
- कलकम्बल m. the dew lap of a cow or bull. 1527
- कलकल m. a loud and confused sound; uproar 449
- कलङ्क m. mark, spot. 353
- m. stain, spot, blame disrepute. 4117
- कलत्र n. wife 2075
- n. the hip and loins. 2130
- n. the hip and loins, wife. 4129

कलघौत n.	gold. 277	कलह m.	war, battle. 2758
—n.	silver. 285	कलह m.	duel; strife, battle 4166
कलन n.	an embryo shortly after conception. 3808	कलहंस m.	a species of goose with slight grey wings. 1617
कलपक m.	the rope round an elephant's neck. 1425	—m.	kind of goose with dark grey wings; kind of swan with red legs and bill, a great king. 4418
कलभ m.	elephant thirty years old. 1435		
कलम m,	kind of rice. 2832	कलहाकुला f.	Maina or Gracula Religiosa. 3618
—m.	one of the thirteen varieties of rice. 2834	कला f.	space of time equal to the thirty Kāsthās.* 456
—m.	an arrow. 2665	—f.	realgar. 849
—m.	the stalk of a potherb 2898	—f.	a beam or long piece of timber connecting the wall and roof. 1728
कलम्बिका m.	sort of potherd. 1239	—f.	an art. 3063
कलम्बी f.	N of a pot-herb. 1293	—f.	Interest on a capital. 3431
—f.	convolvulus repens. 3599	—f.	one-sixteenth part of the moon's diametre. 356
कलम्बू f.	convolvulus repens. 3599	—f.	knowledg, any mechanical or fine art, interest on a capital, division of time, a digit of the
कलरव m.	pigeon. 1594		
कलल m. n.	amnlion. 2279		
कलविद्ध m.	sparrow. 1606		
कलश mfn.	water pot. 1795		
कलशी f.	drinking vessel. 1797		
कलशोदक m.	arbour of globe-amaranth. 1046		

	moon, the five gross elements, the organs of sense, an embryo shortly after conception; a part or portion of a whole, a small part. 3807	कलावती f.	N. of the lute of Tumburu. 1877, 3634
कलात्मन् m	the moon. 351	कलि m.	war, battle. 2760
कलाद् m.	goldsmith. 3055	—m.	quarrel; N. of the last of the four yugas. 3760
कलाप m	peacock's tail. 1578	कलिका f.	bud. 895
—m.	a girdle worn by women. 2334	कलिङ्ग m.pl.	N. of a country. 746, 754
—m.	an ornament; a woman's girdle; multitude; a peacock's tail; a quiver. 4127	—m. pl.	N. of a people. 757
—m.	a quiver. 2671	—m.n.	Wrightia antidysenterica. 993
—m.	kind of rice (कलम). 2832	—m.	water melon. 1273
कलापिन् .m.	N of a Maharshi. 413	—m.	the fork tailed shrike. 1584
कलापिवाहन m.	N. of Kārtikeya. 122	—m.	the fork tailed shrike, N. of a country. 4117
कलाभाग m.	the lump of the thigh of an elephant's hind leg. 1412	—m.	Areca tree. 1033
कलाय m.	kind of pease, Pisum Arvense. 2846	—m.	Cocanut tree. 1321
		कलिद्रु m.	Beleric Myrobalan 928
		कलिद्रुम m.	the tree Beleric Myrobalan. 3728
		कलिमारक m.	the plant Caesal-pina Bonducella 1002
		कलिल mfn.	Impenetrable. 3316

कलुष n.	sin; impurity. 567	—f. (a)	variegated. 1783
—mfn.	dirty; impure. 703	कल्य मfn.	recovered from sickness. 2199
कलेवर n.	the body. 2121	—n.	spirituous liquer. 3114
कलेवरा f.	N. of one of Śivas nine Śaktis. 102	—m.	an ox whose ears are cut. 3774
कल्प m.	one of the six Vedāṅgas. 34	—mfn.	clever; dexterous; free from sickness; healthy. 3774
—m.	sacred precept; law. 2494	कल्या f.	kind of spirituous liquer; rum. 3116
—m.	resolve; accomplishment; tree of paradise; law; rule. 3783	कल्याण n.	gold. 278
—m.	a precep or decoration for the performance of Vedic rites. 3998	—n.	happiness; prosperity. 557
कल्पद्रुम m.	tree of paradise. 3783	—n.	gold; prosperity; auspiciousness; welfare. 4131
कल्पना f.	dressing an elephant. 1427	कल्याणी f.	devoted and virtuous wife. 2071
कल्पभूरुह m.	N. of a celestial tree. 181	कल्लि m.	stammering speech. 1861
कल्पान्त m.	the destruction of the whole world at the end of Kalpa. 519	कल्लोल m.	large wave. 632
कल्माष m.	variegated colour. mfn. variegated. 1781	कल्लोह m.	a horse of tawny colour with white tail. 1457
कल्माषी f.	a cow of variegated colour. 1507	कल्हार n.	the white water lily. 715
		कवच m. n.	an armour. 2707
		कवचित् mfn.	one covered with armour. 2742

कवचिन् mfn	one covered with armour. 2741	कशा f	whip. 1476
कवची f.	birch leaf ? 2903	—f.	species of fragrant plant (मांसरोहिणी) 2970
कवष m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3530	कशिपु m. n.	clothing; food; conch; food and clothing. 4151
कवाट n.	the leaf or panel of a door. 1709	कशूर m.pl.	N. of a country. 753
कवि m.	N. of Śukra; the planet Venus. 369	कशेरुका f.	the vertebra. 2242
—m.	learned or wise man. 529	कश्मल n	fainting 2033
—m.	poet; wise man, N. of Vālmīki; of Śukra; the planet Venus. 3770	कश्य n.	a horse's flank. 1470
कविका f.	the bit of a bridle 1489	—n.	spirituos liquor. 3113
कवी f.	the bit of a bridle. 1489	—n.	spirituos liquor; horse's flank. 3784
कवेरकन्या f.	N. of the river Kāverī 685	कश्य mfn.	fit to be whipped. 3784
कवोष्ण mfn.	luke-warm. 346	कष m.	touchstone. 3057
—m	slight warmth. 346	कषाय m.	fragrance. 575
कव्य n.	an oblation of food to the manes. 2458	—mfn.	fragrant. 575
कव्यवाहन m.	the fire conveying oblations to the manes. 201	—mfn.	astringent. 582
		—m.	astringent taste. 582
		कषाय m. n.	decoction or infusion; yellowish red garment or robe; exudation from a tree;

	gum; an astringent flavour or taste. 4150	काकमाची f.	N. of the plant <i>Solanum indicum</i> . 1170
कष्ट mfn.	painful; difficult. 237	काकाङ्गी f.	N. of the plant <i>Leea Hirta</i> . 1138
कस्तूरिमृग m.	musk-deer. 1389	काकायण्ड m.	kind of kidney-beam. 2989
कस्तूरी f.	musk. 1390	काकादनी f.	the white variety of precatorius. 1051
कहोल m.	N. of a Maharshi. 418	काकु f.	a peculiar change of the voice resulting from distress, fear, anger &c 1852
कह m.	crane. 1619	काकुद n.	the palate. 2163
कांस्य n.	bell metal. 833	काकेन्दु m.	kind of ebony. 939
काक m.	kind of ebony. 939	काकोत्पल n.	N. of a plant (arakkāmbil in Tamil) 1136
काक m	crow. 1581	काकोदर m.	snake. 591
काककङ्कु f.	black flax. 2844	काकोदरा f.	female snake. 3562
काकचिञ्चला f.	<i>Arbus precatorius</i> 1166	काकोदरी f.	female serpent. 3563
काकजङ्घा f.	N. of the plant <i>Leea Hirta</i> . 1195	काकोदुम्बरी f.	opposite-leaved fig tree. 945
काकजम्बू f.	species of Jambu tree. 1022	काकोल m. n.	kind of deadly poison. 618
काकतिन्दुक m	kind of ebony. 939	— m.	diver bird. 1583
काकतुण्ड n.	agallochum. 2296		N. of a medicinal plant. 1096
काकनासा f.	N. of the plant <i>Leea Hirta</i> . 1138		
—f.	the plant <i>Baka-puspa</i> . 3606		
काकन्दी f.	N. of the town <i>Varaṇāvata</i> . 3624		
काकपल्ल w.	a tuft or lock of hair. 2180		
काकमर्दक m.	the gourd <i>cucumis colocynthis</i> . 959		

- काङ्क्षा f. desire. 1951
- काचा m. alkaline salt. 845
- काच m. a swing shelf or a kind of swing made of rope and suspended on the wall or on a hook to receive a load; an eyedisease; kind of earth. 3762
- काचस्थली f. Trumpet flower. 977
- काचित mfn. suspended in a swing or loop made of cord &c. 3340
- काञ्चन n. gold. 278
- m. the thorn-apple. 4149
- काञ्चनार m. mountain ebony. 947
- काञ्चन m. (and its synonyms) the Nāgakesara tree. 999
- काञ्चनी f. kind of brass. 835
- f. turmeric. 4149
- काञ्चिक n. sour gruel. 2880
- n. a sour gruel made from the fermentation of rice-water. 4172
- काङ्की f. N. of a city or capital of ancient kingdom, 1668
- f. N. of a place of pilgrimage. 1675
- f. girdle worn by women. 2334
- काण mfn. monocular. 2207
- काण्ड m. arrow. 2665
- m. n. stalk; stem; chapter; part; arrow; hollow stalk of potherb or lotus; opportunity; water. 3776
- काण्डधर mfn. one fighting with arrows. 2736
- काण्डपटी f. curtain. 1730
- काण्डपृष्ठ mfn. living by one's weapons. 2743
- काण्डव m. kind of duck. 1618
- काण्डवीणा f. kind of lute. 3639
- काण्डीर mfn. one fighting with arrows. 2736
- काण्डेक्षु m. *Astercantha longifolia* or *Barleria longifolia*. 1155
- m. *Saccharum spontaneum* (Korukacci in Tamil). 1332

कातर mfn.	timid. 3155		difficult road.
कात्यायन m.	N. of one of the law-givers. 1842	कान्ति f.	4134 beauty; splendour; desire; affection 3804
कात्यायनी f.	N. of Parvatī. 113	कान्द्विक mfn.	baker. 2877
कादम्ब m.	a species of goose with slight grey wings. 1617	कान्यकुब्ज n.	N. of a city. 3622
—m.	kind of goose, one of the aquatic birds. 1630	कापटिक mfn.	dishonest. 3175
—m,	arrow; kind of swan. 4142	कापथ m.	bad road. 799
कादम्बरी f.	spirituous liquor. 3110	कापालिक m.	sect of Śaiva ascetics who carries a human skull and uses it as receptacle for his food. 3669
कादम्बिनी f.	multitude of clouds. 425	कापाली f.	the ichneumon plant. 2966
काद्रवेय m.	snake. 591	कापिल n.	N. of one of the eighteen Upapurāṇas. 1837
कानन n.	forest. 865	कापिल n.	one of the eight kinds of ablution * 2500
कानिष्ठिनेय m.	son of the youngest wife. 2266	कापिशायन n.	spirituous liquor. 3113
कानीन m.	son of an unmarried woman. 2265	कापिशेय m.	Piśāca. 177
कान्त m.	husband 2098	काम m.	N. of Kamādeva. 71
कान्त mfn.	beautiful; pleasing. 3164	—m.	N. of one of ten Vāśvedevas. 153
कान्त m.	Michelia campaka. 3590	—m.	desire. 1952
कान्ता f.	woman. 2069		
कान्तार n.	forest. 866		
—m	variety of sugar cane. 1328; 4134		
—n.	forest; bad or		

- m. passion, one of six inner foes of men. 2565
- काम m. bdellium. 3583
- mfn. desirable; lively; m. N. of Kama-deva; desire. 3760
- कामंगामिन् mfn. going of one's own accord. 3383
- कामधेनु f. N. of a celestial cow. 184
- कामन m. husband. 2098
- कामपाल m. N of Balarāma. 58
- कामम् ind. unwilling permission. 4604
- कामयितृ m. husband. 2098
- कामरूप m.pl. N. of a country 746
- m. pl. N. of a people 758
- कामाङ्ग m. mango tree. 914
- कामिनी f. woman. 2067
- कामुक m. *Ptychotis Ajo-wan*. 1131
- कामुक m. husband. 2098
- कामुकी f. amorous or helpful woman. 2096
- काम्पिल्य m. N. of a plant. 1037
- काम्बल mfn. chariot covered with blanket. 2641
- काम्बविक्र m. shell-cutter. 3058
- काम्बोज m.pl. N. of a country 749
- m. particular breed of horse. 1441
- काम्बोजी f. *Glycine Debilis*. 1236
- काम्यदान n. desirable gift 3437
- काय m. the body. 2120
- mfn. devoted to the god Ka (=प्रजापति) 2357
- m. the body, mfn. relating to *Prajāpati*. 3798
- कायमान n. temporary thatched hut or shed (?) 1701
- कायस्थ m. a man of *Kāyasth* or writer caste. 3038
- कायस्था f. the plant *Kākoli*. 1096
- कायाङ्ग n. garlic. 1307
- कारण n. cause. 172; 547,
- n. cause, reason, birth. 4145
- कारणा f. pain. 236
- कारणिक mfn. investigating. 3201
- कारण्डव m. sort of duck, one

	of the aquatic birds. 1630	कारुण्य n.	merciful. 3201
कारम्भी f.	the Priyangu plant 1066	कारोत्तर m.	compassion; kindness, 1934
कारवी f.	Anise. 1241		the froth of spirituous liquor. 3120
—f.	Nigella indica (=कालजीरक). 1290	कार्तवीर्य m.	N. of a king. 3671
—f.	the leaf of the asafoetida plant. 2907	कार्तस्वर n.	gold. 278
—f.	celosia cristata. 2981	कार्तान्तिक m.	astrologer. 2521
		कार्तिक m.	N. of a lunar month. 497
कारवेल्ल m.	the gourd Momordica charantia 1259	कार्तिकिक m.	N. of the month of Kārtika. 497
कारा f.	prison. 2788	कार्तिकेय m.	N. of Kārtikeya. 122
कारिका f.	a hump-backed girl; one of the girls unfit for marriage 2473	कार्दम mfn.	coloured with slime or mud. 1763
कारिका f.	poetry; literary work written in verses; an explanatory verse; a verse; torture, torment. 4143	कार्पास n.	cotton shrub. 1250
		कार्पासतूल m.	pl. cotton fibres? 3071
		कार्पासी f.	cotton plant. 1249
कारीष n.	heap of dry cowdung. 3482	कर्म mfn.	laborious. 3326
कारु m.	an artisan, mechanic. 3063	कार्मिक m	superintendent of toll. 2598
कारुगृह n.	an artisan's workshop; manufactory 1696	कार्मुक n.	bow. 2658
		कार्षापण m.	Karṣa of silver. 3001
कारुणिक mfn.	compassionate;	कार्षिक m.	Karṣa of silver. 3001

- कालि m. N. of one of ten Viśvedevas. 153
 —n. N. of Yama. 224
 —m. N. of Śaṇi; the planet Saturn. 371
- काल m. time. 454
 —m. the black or blue colour; mfn. black; blue. 1776
 —m. the planet Saturn, time; N. of Yama, end; death; black colour. 3761
- कालकण्ठ m. N. of Śiva. 88
 —m. the cuckoo. 1597
- कालकुत्सीय m. pl. N. of the people of Śāḷva. 764
- कालकुट्ट m. n. kind of deadly poison. 619
- कालकेशिका f. kind of grass (Kotiyāl in Tamil) 1314
- कालखण्ड n. the liver. 2233
- कालज्ञ m. cock 3616
- कालधर्म m. death. 2114
- कालनिर्यास m. bdellium. 3582
- कालपुष्पी f. Phaseolus Max. 1105
- कालपृष्ठ n. N. of the bow of Karna. 2661
- कालमाला f. Phaseolus Max. 1105
- कालमेषिका f. vine. 1056
 —f. Rubia Munjista 1147; 1206
- कालमेषी f. Vermonia Anthelminthica 1193
- कालशाक m a variety of ocimum. 1119
- कालशेय n. butter-milk. 1553
- कालसूत्र m. N. of a hell. 230
- कालस्कन्ध m. sort of ebony. 936
- काला f. Ipomoea Turpethum 1072
 —f. Nigella indica (=कालजीरक) 1290
 —f. the dark blossomed Convolvulus Turpethum. 2982
- कालागरु n. agallochum. 2297
- कालाची (?) f. kind of potato (Śillai in Tamil) 1297
- कालानुपूर्वक n. bitumen. 2979
- कालानुसारिका f. Phaseolus Max. 1106
- कालानुसार्थ n. yellow variety of agallochum. 2298
- कालायस m. pl. N. of a country with mines of precious stones. 775

—n.	iron. 829	—f.	kind of egg-plant. 1276
कालिक n.	N. of one of eighteen Upapurāṇas. 1837	कालेय n.	the yellow variety of agallochum. 2 8
कालिका f.	N. of one of Śiva's nine Śaktis* 102	कालेयक m.	Curcuma kanthorohiza 1208
—f.	soot. 221	काल्य n.	morning; day-break. 459
—f.	multitude of clouds. 425	काल्यक m.	Zerumbet or Zedoary. 1062
—f.	kind of fragrant earth. 854	काल्या f.	cow fit for the bull. 1502
—f.	horse's denture. 1473	काल्याणिनेय m.	the son of a virtuous or fortunate woman. 2266.
—f.	black ink or painting for colouring 3644	कावेरी f.	N. of the river Kāverī. 685
कालिकी f.	N. of the Nakṣatra of Ārdrā. 376	काव्य m.	N. of Śukra; the planet Venus. 369
कालिन्दी f.	N. of one of eight wives of Kṛṣṇa. 67	—n.	a poetical composition; any literary production. 1847
—f.	the river Yamunā. 684	काश m. n.	N. of a grass (naṇal in Tamil) 1338
कालिन्दीकर्षण m.	N. of Balarāma. 58	—m.	a variety of Darbha or Kuśa grass. 1339
कालिन्दीसोदर m.	epithet of Yama 225	—m.	sort of reed; Saccharum Sara;
काली f.	N. of Pārvati 113		
—f.	one of the seven tongues of gni. 218		
—f.	kind of fragrant earth. 854		

- light; splendour. 3762
- काशी f. N. of a place of pilgrimage. § 1676 3621
- काशेक्षु m. Saccharum spontaneum. 1332
- काश्मरी f. the tree Gmelina Arborea. 10 8
- काश्मर्य m. the Gmelina Arborea. 1008
- कश्मीर m. pl. N. of a country. § 746
- m. particular breed of horse. 1444
- n. saffron. 2293
- m. pl. N. of a country with mines of precious stones.
- काश्यप m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. § 404
- काश्यप m. the family or descendent of Kaśyapa. 3522
- काश्यपि m. an epithet of Aruṇa. 341
- काश्यपी f. the earth. 7 6
- काषाय mfn. dye of a reddish colour. 1773
- काषेय m. Yakṣa. 174
- काष्ठ n. wood; timber. 902
- काष्ठकुद्दाल m. kind of wooden shovel or scraper 647
- काष्ठा f. quarter or point of the compass. 303
- f. space of time equal to nine liptikās. § 456
- f. excess; quarter; boundary. 3804
- काष्ठाग्नि m. fire made with logs. 199
- काष्ठान्बुवाहिनी f a wooden bucket for carrying water. 648
- काष्ठी f. the plantain tree. 3602
- काष्ठीला f. the plantain tree 1275
- कास m. cough. 2189
- कासर m. buffalo. 1356
- कासार m. pond; pool. 704
- काहली f. kind of musical instrument. 1886
- किंवदन्ती f. rumour; tradition. 1818
- किंशारु m. the awn of corn. 2859
- किंशुक m. the tree Palāśa. 912
- किकीदिवि m. blue jay. 1593
- किंकर m. menial servant; slave. 3134

किङ्किणिका f.	Cardiospermum Halicacabum (= ज्योतिष्मती) 1210	किनर m. — m.	a demi-god. 164 a celestial being with human figure and the head of a horse. 173
किङ्किणी f.	Glycine Debilis. 1108	किनरी f. किनरेन्द्र m.	kind of lute. 3639 epithet of Kubera. 265
—f.	a tinkling orna- ment; a girdle with small bells. 2335	किम् Ind.	Interrogation; contempt; uncer- tainty. 4511
किङ्किराट m.	Barleria Cristata. 1047	—ind.	uncertainty; alter- native. 4569
किङ्किरात m.	Barleria Cristata. 1047	—ind.	acceptance. 4610
किञ्चित् ind.	a little. 4575	किमु ind.	interrogation; uncertainty. 4542
किञ्चुलुक m.	earth-worm. 672	किमुत ind.	uncertainty; al- ternative. 4569
किञ्जल्क m.	the filament of a lotus. 7.8	—ind.	much; very. 4570
किटि m.	pig. 1355	किमूत ind.	uncertainty; al- ternative. 4569
किट्ट n.	faeces. 2235	किपाक m.	the gourd cucu- mis colocynthis. 959
किणिही f.	Clitoria Terma- tea. (= विष्णुक्रान्ता) 1198	किपुरुष m.	a celestial being with human figure and the head of a horse. 173
—f.	N. of the plant Achyranthes Aspera (apāmārga) 1142; 1212	— m.	N. of one of the nine divisions of Jambu dvīpa * (the country se- parated by the mountain range of Hemakūṭa.) 739
किण्व n.	ferment. 3120		
किण्वमूलक m.	a species of plant. 1220		
कितव m.	thorn-apple. 1070		
—m.	gambler; game- ster. 3138		

- किरण m. ray. 326
- किरात m. pl. N. of a country. 753
- m. N. of a wild mountain tribe. 3125
- किरातज n. yellow sandal. 2299
- किराततिक्त m. the plant *Agathotes chirayta*. 1238
- किरातिका f. N. of a plant. (*Sakhanaccilli* in Tamil). 1110
- किरि m. plg. 1355
- किरिकिट्ट m. kind of drum. 1882
- किरीट m n. crown. 2320
- किरीटिन् m. N. of *Arjuna*. 3678
- किर्मीर m. variegated colour mfn. variegated 1781
- किल ind. news; possibility. 4541
- किलास n. blotch, a kind of skin disease. 2194
- किलासिन् mfn. having blotches. 2211
- किलिकिञ्चित n. amorous agitation of a woman such as weeping, smiling, being merry
- &c. in the company of her lover. 2052
- किलिञ्ज m. mat. 1787;
- किल्बिष n. sin; impurity. 566
- किशोरक m. colt. 1468
- किष्कु m. measure of length equal to two *vi'astis* 806
- किष्कु m. f. measure of length equal to 12 angulas. 3809
- m. the fore-arm 3809
- किसलय m. n sprout or shoot. 894
- कीकट m pl. N. of *Magadha* or its inhabitants. 756
- कीकस n. bone. 2240
- कीकसात्मज m. demon 3504
- कीचक m. a hollow bamboo whistling or rattling in the wind. 1319
- कीनाश m. N. of *Yama*. 224
- mfn. avaricious; miserly. 4135
- m. an agriculturist or a chief of the farmers; N. of *Yama*. 4135
- कीर m. parrot. 1610

कीर्ति f.	fame. 1809	कुक्कुट m.	cock. 1599
—f.	dirt. 3446	कुक्कुटध्वज m.	N. of Kartikeya 123
कीर्तित mfn.	uttered; spoken. 1808	कुक्कुटमर्दक m.	kind of medicinal plant with fragrant leaves. 2969
—mfn.	famous; known. 3180		
कील m. f.	flame. 217	कुक्कुटव्रतिन् m.	one who secretly commits sins while practising religious observances. 2430
—m.	the post to which animals are fastened. 1421		
कीलाट m	inspissated milk. 1548	कुक्कुटान्न m.	sort of small gourd. 1268
कीलाल n.	water. 630	कुक्कुटी f.	N. of a plant (koliyavarai in Tamil.) 1137
कीलित mfn.	fettered; bound. 2790	कुक्कुर m.	particular breed of horse. 1446
कीश m.	monkey. 1391	—m	dog. 1497
कीशपर्णी f	N. of the plant Achyranthes Aspera (apā-mārgā). 1142	—n.	kind of fragrant plant (=Granthiparna) 2986
कु ind	guilt; a little; contempt. 4511	कुक्कण्ड n.	mushroom. 1244
कुकर m.	a gallinaceous bird. 1624	कुक्षि n.	the abdomen. 2137
—mfn	having a crooked or withered hand 2201	कुक्षिभरि mfn.	one who nourishes only his belly 3288
कुकुन्दर n. dn.	the cavities of the loins. 2132	कुङ्कुम n.	saffron. 2292
कुक्कुर m pl.	N. of a country. 747	कुच m.	the female breast. 2139
कुक्कूल m.	chaff-fire. 199; 4130	कुचन्दन n.	red sanders. 2300
—n.	hole filled with stakes. 4130		

कुचर mfn.	speaking ill; de- tracting. 3336	कुटी f.	hut; house. 3459
कुज m.	N. of the planet Mars. 364	कुदुङ्ग m n.	arbour. 822
—m.	tree. 874	कुदुम्बिनी f	wife. 2074
कुञ्जिका f.	key. 1711	कुट्टन n.	cutting. 2779
कुञ्ज m.	the jaw of an elephant. 142	कुट्टनी f.	bawd. 2093
—m.n.	arbour. 821	कुट्टमित n.	affected anger of a lovers' caresses. 2056
कुञ्जर m.	N. of a mythical serpent-chief. 597	कुट्टाक mfn.	cutting. 3314
—m.	elephant 1396	कुट्टिम m. n.	an inlaid or paved floor. 1712
—m	pre-eminent, excellent (in comp. as last member). 3150	कुठर m.	small lion. 1352
कुञ्जराशन m.	plant Boswellia thurifera. 1024	—m.	the post round which the string of the churning stick winds. 1552
कुट m.	tree. 873	कुठार m	an ax. 2701
—m.	water-pot. 1794	कुठेरक m.	kind of Basilicum 1221
कुटज m.	the tree Wrightia antidysenterica 992	कुडुब m.	N. of a measure equal to 3100 vrihis. 3002
कुटन्नट m.	the tree Colosan- thes Indica, 974	कुड्मल m n.	bud. 896
—m.	a species of Cy- perus Rotundus (=जलमुस्तक ; peru- muttakkāsu in Tamil.) 1350	कुड्य n.	wall. 1704
कुटपत्री f.	kind of cucumber. 1270	कुणप m	dead body. 2113
कुलिट mfn.	crooked. 3271	कुणवृत्त m.	Terminalia Cata- ppa. 969
		कुणि f.	the tree cedrela Toona. 1061
		mfn.	having a crooked or withered hand 2201

कुणिका f.	Indigo. 1059	कुण्डलिन् m.	snake. 593
कुण्ठ mfn.	dull; blunt. 2222	कुण्डलिनी f.	Cocculus cordi- folius. 1075
कुण्ड m.	the offspring of a mule and a mare. 1491	—f.	Julus Cornifex, a kind of worm or insect with many feet. 1569
—n.	pot; boiler. 1793		
—m.	an adulterine. 2274; 3794	कुण्डली f	the Karuṇi plant. 1114
—n.	a hole in the ground for sacri- ficial fire. 2401	कुण्डिन m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 405
—m.	a stone-cutter. 3046		water-pot carried by a religious student or asce- tic. 2456
—n.	kind of vessel; pond; a hole for keeping fire. 3794	कुण्डी f.	
कुण्डक n.	sour gruel. 2081	कुण्डोदर m.	N. of a mythical serpent-chief. 597
कुण्डपाय m	sacrifice or cer- emony at which ewers or pitchers are used for drin- king. 2394	कुतप m.	eighth part of the day. 463; 4154
—n.	the coil of a snake. 599	—m.	sister's son; the son; an ox; guest; a Brāhma- na. 4154.
—n.	ornament for the ear. 2321	कुतस् ind.	interrogation; concealing. 4542
—m.	long sword. 2685	कुतुक n.	eagerness; curio- sity. 2034
कुण्डल n.	an ear-ring or ornament for the ear; a circle; coil; the coil of a snake. 4132	कुतुप m.	a small leather bottle for oil. 1803

- कुतू f. a leather bottle
for oil. 1803
- कुतूहल m. eagerness; curi-
osity. 2034
- कुत्स m. N. of one of the
Rishis regarded
as the ancestors
of the Brahma-
nical families. ❀
406
- m. N. of a Maharṣi,
the singer of
sacred hymns. ❀
3542
- कुत्सा f. contempt; cens-
ure. 1824
- कुत्सित mfn. inferior; low.
3169
- कुथ m. f. housings of an
elephant. 1426
- m. the Kusha grass.
1336
- कुदाल m. mountain ebony.
947
- कुदाल m. spade or hoe.
2826
- m, mountain ebony;
spade or hoe.
4161
- कुनटी f. realgar. 847
- कुनाशक m. Alhagi Maurorum.
1287
- कुन्नान n a basin; water-
pot; kind of loop
made of rope and
suspended from
either end of a
pole to receive a
load. 4168
- कुन्त m. spear. 2690
- कुन्तल m. pl N. of a coun-
try. 752
- m. pl. N. of a people.
761
- n. the hair of the
head. 2176
- कुन्ति m. pl. N. of a country. ❀
752
- कुन्द m. N. of one of nine
treasures of
Kubera. ❀ 273
- m. kind of Jasmin.
1033
- m. Beta Bengalensis.
1226
- कुन्दुरु m. Beta Bengalensis.
1226
- कुपित mfn. wrathful; angry.
3157
- कुपूय mfn. inferior; low.
3169
- कुप्य n. wrought metal
other than silver
& gold. 285
- कुप्यशालिका f. a braziliery or a
place where metal
is wrought or
stored. 1697
- कुबेर m. N. of Kubera.
265

कुबेरक m.	the tree Cedrela Toona. 1061	Sahā; an excellent daughter. 4153
कुबेराक्षी f.	N. of a plant (runnavai in Tamil). 1077	कुमालक m. pl. N. of the people of Souvīra * 763
—f	Bignonia suaveolens. 3591	कुमुद m. N. of the elephant of the south-west quarter. * 311
कुब्ज m.	N. of a musical instrument. 1883	—m. N. of a mythical serpent-chief. 597
—m.	hump-backed; crooked-backed. 2201	—n. the white lotus that blossoms at night. 716
कुब्जाम्र n.	N. of a place of pilgrimage. * 1673	—m. N. of the elephant of the south-west quarter; of a monkey-chief; of a serpent-chief 4138
कुब्जिका f.	lute. 1872	—n. the white water lily 4139
कुमार m.	N. of Kartikeya. 125	कुमुदिका f. N. of the plant Katphala. 1009
—m	the tree Tapia. 923	कुमुदिनी f. a pond or lake abounding in water-lilies. 722
—m.	crown prince in dramatic terminology. 1904	कुमुद्वत् mfn. abounding in water-lilies. 781
कुमार m.	N. of Kartikeya; a boy; child; prince; heirapparent; the tree Caparis trifoliata. 4152	कुमुद्वती f. N. of a river. 698
कुमारी f.	the plant Aloe Perfoliata. 1078	—f. a pond or lake abounding in water-lilies. 721
—f.	a girl before puberty. 2076	
—f.	N. of Durgā; a girl; the plant	

- कुम्बा f. a thick enclosure round a place of sacrifice. 2382
- कुम्भ m. the frontal globe or prominence on the upper part of the forehead of an elephant. 1397
- m. f. water-pot. 1794
- m. water-pot; the frontal globe on the forehead of an elephant. 3777
- कुम्भकार m. the illegitimate son of a Brāhmana man and a Vaiśya woman. 3027
- m. potter, 3042
- कुम्भकारी f. a blue stone used as collyrium. 864
- कुम्भज m. epithet of Agastya. 399
- कुम्भाण्ड m. the Khayar tree. 931
- कुम्भिका f. Pistia Stratiotes. 720
- f. N. of the plant Katphala. 1039
- कुम्भिन् m. crocodile. 675
- m. an elephant 3613
- कुम्भिनी f. the earth. 3569
- कुम्भीनस m. snake. 590
- कुम्भीपाक m. N. of a hell. 232
- कुम्भीर m. crocodile. 675
- m. a thief; crocodile 4165
- कुम्भोलूखलिक n. bdellium. 948
- कुरङ्ग m. deer. 1361
- कुरण्टक m. the red globe-amaranth. 1045
- कुरर m. an osprey. 4623
- m. N. of a mountain; an osprey. 4168
- कुरल m. a curl or lock of hair. 3658
- कुरवक m. N. of a tree that blossoms in spring. 503
- m. the white variety of Calotropis Gigantea. 1044
- m. the yellow globe amaranth. 1046
- कुरिन् m. unmarried elder brother whose younger brother is married. 2442
- कुरु m. pl. N. of a country. 746
- कुरुक्षेत्र n. N. of a place of pilgrimage. 1672
- कुरुमत् m. N. of one of ten Viśvedevas. 152
- कुरुवनी f. the earth. 726

कुरुवर्ष n.	N. of one of the nine divisions of Jambudvīpa (the country separated by the mountain range of Śṛṅga-vat.) 741	कुलस्थिका f.	a blue stone used as a collyrium. 864
कुरुविन्द n.	cinnabar. 846	—f.	a kind of pulse, Dolichos uniflorus. 2856
—m.	a ruby; kind of grass (=मुस्ता ; cinnabar. 4420	कुलपायिक m.	kind of bird, 1618
कुरुविस्त m.	N. of a weight of gold equal to one Pala. 2998	कुलपालिका f.	virtuous high-born woman. 2073
कुरुमुति m	N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns.* 3536	कुलवृक्ष m.	the plant Cordia Myssa. 960
कुल n.	flock or multitude 1657	कुलस्त्री f.	virtuous high-born woman. 2073
—n.	a multitude of birds or animals. 1660	कुलाङ्कुर m.	N. of the author of a thieves manual. 3131
—n.	race; lineage. 2338	कुलाय m.	nest. 1649
कुलटा f.	an unchaste woman 2088	कुलाल m.	potter. 3042
कुलटामुत m	a son of a female beggar or disloyal wife. 2269	कुलालकुक्कुट m.	wild cock, 1612
कुलस्थ m.	kind of pulse; Dolichos uniflorus. 2856	कुलालिका f.	a blue stone used as a collyrium. 864
		कुलाह m.	a horse of light-brown colour with black knees.* 1456
		कुलिङ्गा f.	gall-nut. 2973
		कुलिस्थ m.	horse-gram, one of the fourteen grains used in sacrifices.* 2375

- कुलिश n. N. of Vajra. 144
 —m. a species of fish. 660
- कुलीन mfn. of a noble family; high-born. 2339
- कुलीर m. crab. 678
- कुलमलवर्हिष m. N. of a Maharshi the singer of sacred hymns. 3537
- कुलमाष m. ruby. 293
 —m. the chick-pea. 284J
 —n. sour gruel 238I
- कुल्य n. a bone 2240
- कुल्या f. canal. 705
- कुवल n. the jujube tree. 1016
- कुवल्य n. the water-lily. 714
 —n. N. of a plant. (arakkāmbil in Tamil). 1136
- कुवादिन् mfn. speaking ill; detracting. 3336
- कुविन्द m. weaver. 30 9
- कुवीणा f. kind of lute. 3639
- कुवेणी f. fish-hook. 655
- कुश m. the Darbha grass 1336; 3794
 —n. water. 3794
- कुश (-द्वीप) m. N. of one of the seven Dvīpas or divisions of the world. 743
- कुशल mfn. happy; auspicious 559
- कुशल n. happiness; prosperity 559
 —mfn. skilful; conversant with. 3146
 —n. welfare; well-being; prosperity virtue; skilful; clever; conversant with; fit for; able. 4160
- कुशस्थल n. N. of a town. 3625
- कुशा f. horse's bridle. 1475
- कुशिक m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 406
 —m. the tree Vatica Robusta. 918
 —m. N. of a sage; of a tree. 4164
- कुशी f. wrought iron. 832
- कुशीलव m. a wandering singer or dancer. 3096

कुशोराय n.	lotus. 711	कुसुम्बुर n.	coriander. 1252
कुष्ठ n.	the plant costus	कुहक mfn	rogue; 1252
	speciosus of arabicus. 1225	कुहन mfn.	mischievous. 3176
कुष्ठ n.	leprosy. 2194	—m.	envious. 3704
कुष्ठ n.	(and its synonyms)		rat; hypocrisy. 4161
	Costus speciosus. 3594	कुहना f.	hypocrisy. 2040
कुष्ठनी f.	a kind of medicinal plant. 1117	कुहर n.	a hole. 586
—f.	N. of the plant solanum indicum. 1169	—n.	copulation. 1993
		—n.	sexual intercourse; a hole; cave. 4136
कुष्ठनुद् m.	the wild cotton shrub. 3593	कुहली f.	betel. 1035
कुष्ठिका f.	the part of the leg of a horse just above the hoof. 1474	—f.	betel-leaf. 3587
		कुह f.	the day of new moon on which the moon rises invisible. 461
कुसुम n.	flower. 897	—f	N. of a river. 693
कुसुमाञ्जन n.	calx of brass used as a collyrium. 861	कुहूकण्ठ m.	the cuckoo. 1597
कुसुमायुध m.	N. of Kamadeva. 71	कुहेली f.	fog; mist. 358
कुसीद n.	a debt bearing interest. 2801	कुहालिक m. pl.	N. of the people of Youdhēya. 765
कुसीद n.	lending money upon interest; usury. 4246	कूट m.n.	peak of a mountain. 818
कुसीदिक m.	a usurer. 2802	—m.	an ox whose horns are broken 1519
कुसूल n.	a store-room; granary. 1747	कूट m.n.	a heap (as of grain etc). 1661
कुसृति f.	deceiving. 2037	—m n.	a house. 1687
		m.n.	the body of a plough. 2625

—m. hammer. 3052

—m.n. heap; illusion;
peak of a moun-
tain; iron mallet;
house; plough-
share; kind of
arrow; decelpt;
hypocrisy. 3778

कूटकारिक f. a female cheat.
4173

कूटपाकल m. the disease of
elephants. 1418

कूटयन्त्र n. a snare or trap.
3083

कूटशाल्मलि m. black silk-cotton
tree. 952

कूटसाक्षिन् m. a false witness.
2803

कूष्णित m. an amorous glance
of a young woman
1932

कूप m. a well. 705
—m. a well दातुं ?
3769

कूपक m. the mast. 645

—m. a temporary well
or hole sunk in
the dry river bed
for water 652

कूबर m. the pole of a
cart to which the
yoke is fixed.
2643

कूर्च m.n. the space bet-
ween the eyebr-

—ows. 2174

—m.n. the Kuśa grass
a seat; the part
between the eye-
brows; beard.

3800
कूर्चकेसर m. the cocoanut tree.
1320

कूर्चपुष्प m. Phoenix sylves-
tris. 1323

कूर्चशीर्ष m. N. of the plant
Jivaka (Karum
Kāyām-turai
in Tamil.) 1300

कूर्चिका f. inspissated milk.
1548

—f. inspissated milk;
a needle; a pain-
ting brush. 4140

कूर्ची f. a pencil, brush
or a pen. 3073

कूर्पर m. an elbow. 2142

कूर्पास m.n. a jacket. 1753

कूर्म m. tortoise. 668
—m. the knee of an
elephant's fore-
leg. 1410

कूर्मक m. the sole of an
elephant's hind
leg. 1413

कूल n. bank, shore. 633

कूलिका f. kind of reed
(=ईषिका) (Kāva-
am Pullu in
Tamil). 1344

कूष्माण्ड m.	pumpkin gourd. 1263	—m	spring 503 the tree cassia fistula. 1005
कूष्माण्डी f.	pumpkin. 1265	कृतमालक m.	a black owl. 1585
कुक्क m.	the back or nape of the neck. 2158	कृतमाला f.	N. of a river. 694
कुक्कण m.	kind of partridge. 1589	कृतमुख m.	skilful; conversant with. 3146
कुक्कणपत्रिका f.	the ulapa grass. 1340	कृतलक्षण mfn.	noted for good qualities. 3181
कुक्कलास m	chameleon. 1566	कृतस्थला f.	N. of an Apsaras. 168
कुक्कवाकु m.	cock 1599	कृतहस्त mfn.	skilled in archery 2737
—m.	cock, one of the gallinaceous birds. 1624	कृतान्त m.	N. of Yama. 223
कुक्काटिका f.	the back or nape of the neck. 2158	—m.	demonstrated conclusion of an argument; doctrine. 539
कुच्छ mfn.	painful; difficult. 237	कृतान्त m.	fate; destiny; a demonstrated conclusion; dogma; N. of Yama; sinful or inauspicious action 4126
कृतक n.	disguise; pretext; fraud. 2036	कृतान्तजित् m.	N. of Śiva. 89.
कृतकर्मन् mfn.	skilful; conversant with. 3146	कृतार्थ mfn.	one who has attained an end or done his duty or accomplished a purpose, contented. 3702
कृतकृत्य (mfn)	one who has attained an end or done his duty or accomplished a purpose; contented. 3702	कृति f.	poetical composition, any literary production. 1847
कृतच्छत्रा f.	a species of small cucumber. 1254		
कृतपुङ्ख mfn.	skilled in archery 2737		
कृतमाल m.	N. of a tree that blossoms in		

- f. poetry; a literary work as written in verses. 4143.
- कृत mfn. cut. 3213
- कृत्तिका f. N. of the constellation Pleiades. 376.
- कृत्तिकापञ्जर m. a bad horse of tawny — brown colour with white spots. 1463
- कृत्तिवसन m. N. of a Rudra ११८
- कृत्तिवासस् m. N. of Śiva 87.
- कृत्रिम m. kind of bell-metal 839.
- कृत्रिमधूपक m. terpentine 2309.
- कृत्स्न mfn. ail; entire. 3280.
- कृपा f. compassion; kindness 1934.
- कृपाकन्या(?) 2275
- कृपाण m. f. sword 2677
- कृपाणी f. scissors or shears. 3049
- कृपान्वित mfn. compassionate; merciful 3201.
- कृपालु mfn. compassionate; merciful 3201.
- कृपीट n. the belly; water 4137.
- कृपीडयोनि m. N. of Agni 190.
- कृमि m. a species of worm 1568
- कृमिल m. Embella Ribes 2978
- कृमिज n. agallochum 2295.
- कृमिपर्वत m. an ant-hill 786.
- कृश mfn. little; small 3193
- कृशानु m. fire 189.
- कृशानुरेतस् m. epithet of Śiva 87
- कृशाश्विन् m. a dancer 3096.
- कृषक mfn. farmer; cultivator 2808.
- m. the ploughshare 2825.
- कृषि f. agriculture, one of the eight measures for bringing prosperity to one's Kingdom १११
- f. farming, one of the three professions of a Vaisya ११११.
- f. farming. 2796
- कृषीवल m. a farmer, one of the five kinds of messengers. ११११
- mfn farmer; cultivator. 2808
- कृष्ट mfn. ploughed. 2811
- कृष्टि f. a learned or wise man. 529
- m. scratching; tearing; a learned man. 3806
- f. drawing. 3806
- कृष्ण m. N. of Visnu. 43

- m. N. of Kṛṣṇa. 63
 —n. iron. 829
 —m. the black or blue colour; mfn. black; blue. 1776
 —n. black pepper. 2903
 —m. N. of Vyāsa. 3518
 —m. N. of a Maharsi, the singer of sacred hymns. 3544
 —m. Carissa carandas. 3589
 —m. N. of Arjuna. 3678
 —m. blue colour; fire; N. of Viṣṇu; of Vyāsa; of Arjuna. 3801
 कृष्णद्वैपायन m. N. of Vyāsa. 3518
 कृष्णनिम्ब m. a variety of of ocimum. 1119
 कृष्ण (-पक्ष) m. the dark half of a lunar month 483
 कृष्णपाक m. Carissa carandas. 3589
 कृष्णपाकफल m. the tree Carissa carandas. 1014; 3589
 कृष्णफल m. Carissa carandas. 3589
 कृष्णफलपाक m. Carissa carandas. 3589
 कृष्णफली f. Vernonia anthelmintica 1193
 कृष्णभूस m. black earth. 3570
 कृष्णसृग m. black, antelope. 1362
 कृष्णसृग् m. black earth. 3570
 कृष्णला f. Abrus Precatorius. 1167
 कृष्णवर्ण m. kind of pulse; Cicer Arietinum. 2853
 कृष्णवर्त्मन् m. fire. 194
 कृष्णविषाणा f. the horn of a black deer used in sacrifices for scratching. 2371
 कृष्णवृन्ता f. N. of a plant (runnavai in Tamil) 1077
 —f. Bignonia suaveolens. 3591
 कृष्णवेणिका f. N. of the river Kṛṣṇā. 689
 कृष्णशालि m. black variety of rice. 2833
 कृष्णशिम्बि f. kind of kidney-bean. 2989
 कृष्णशृङ्ग m. buffalo. 3612
 कृष्णसार m. sort of ebony. 936
 कृष्णसार m. the black antelope. 1362
 कृष्णसारा f. Siso tree. 938
 कृष्णा f. N. of a river. 689
 —f. long pepper. 1153

कृष्णा f.	Helleborus Niger 1181	nus odoratissimus. 1325
—f.	a mythical cow born of Earth. 1512	केतकी f. the tree Pandanus odoratissimus. 1324
—f.	N. of Draupadi. 3680	—f. a species of palm tree. 1326
—f.	long pepper; N. of Draupadi 3802	—f. the tree Panda- nus odoratissimus 4475
कृष्णाजिन n.	the hide of Krishna-mṛga, one of the ten articles used in sacrifices* 2354	केतन e. an emblem. 2713 केतनधृत् (mfn) a flag-bearer, 2741
कृष्णारुण m.	purple colour; mfn. purple. 1779	केतु m. meteor; comet. 373
कृष्णाहि m.	a black variety of snake.* 608	—m. N. of Ketu; a comet. 3515
कृष्यध्यक्ष m.	a chief of farmers or an agricultur- ist 1435	—m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns.* 3551
कुसर m.	boiled rice mixed with sesamum. 2869	—m. sign; mark; ban- ner; N. of the descending node; a chief; a wicked person; any un- usual natural phe- nomenon boding calamity. 3765
केकय m.	pl. N. of a count- ry.* 748	केतुमाल n. N. of one of the nine divisions of Jambu-dvīpa* (the country west of the mountain Meru. 742
केकर mfn.	quint-eyed. 2202	
केका f.	the cry of peacock. 442	
केकिन् m.	peacock 1575	
—m.	peacock, one of the gallinaceous birds.* 1624	
केतक m.	the tree Panda-	

केदार n.	N. of a place of pilgrimage. 1671	hair & water)
—m.	a field. 2809.	Andropogon Muricatus. 1184
केनिपातक m.	the rudder or a large oar used as a rudder. 646	केशिक mfn. having much or fine hair. 2220
केयूर n.	a bracelet worn on the upper arm. 2332	केशिन् mfn. having much or fine hair. 2220
केरल m. pl.	N. of a country. 750	केशिनी f. Chrysopogon aciculatus 1229
केल m.	one who dances on the edge of a sword. 3097	केशी f. a species of Valeriana (Gandhamāmsī) 2977
केलि f.	play. 2044	केसर m.n. the filament of a lotus. 718
केलिकल m.	jester. 2597	—m. the tree Punnāga 997
केवल mfn.	one; alone; entire whole. 4159	—m. the Nāgakesara tree. 1000
केवल n.	certainty. 4159	—m. the mane; Mimops Elangi (=बकुल). 4162
केवलिन् m.	a Jaina ascetic 81	—m. the filament of a lotus or of any vegetable. 4163
केश m.	the hair of the head. 2176	केसरिन् m. a lion. 1352
—n.	N. of the town Kuśasthala. 3625	कैकेय m. a particular breed of horse. 1446
केशन्न m.	morbid baldness. 3662	कैटभजित् m. N. of Viṣṇu. 27
केशमुष्टि f.	N. of the shrub Viṣamuṣṭi. 1130	कैडर्य m. N. of the plant Katphala. 1009
केशव m.	N. of Viṣṇu. 36	—m. a variety of ocimum. 1119
—mfn.	having much or fine hair. 2220	कैतव n. disguise, pretext fraud. 2036
केशवेश m.	a braid; tress of hair. 2178	
केशाम्बुनामक m.	(named after	

- n. gambling. 3139
- कैदार n. multitude of fields. 2810
- कैदारक n. multitude of fields. 2810
- कैदारिक n. multitude of fields. 2810
- कैदार्य n. multitude of fields. 2810
- कैपट n. fraud; gambling. 4145
- कैरव n. the white lotus blossoming at night. 716
- कैलास m. N. of a mythical serpent-chief.* 598
- m. N. of a mountain. 810
- कैलासनायक m. epithet of Kuberā. 3508
- कैवर्त m. a fisherman. 654
- कैवर्तमुस्तक n. a species of Cyperus Rotundus. 1351
- कैवल्य n. final emancipation. 544
- कैशिक n. the whole mass of hair. 2177
- कैशिकी f. one of the four varieties of dramatic style.* 3641
- कैश्य n. the whole mass of hair. 2177
- कोक m. a wolf. 1375
- m. ruddy goose. 1621
- m. the ruddy goose, one of the aquatic birds.* 1631
- m. a wolf; the ruddy goose. 3798
- कोकनद n. red lotus, 713
- कोका f. N. of a river. 693
- कोकामुख n. N. of a place of pilgrimage.* 1672
- कोकिल m. the cuckoo. 1597
- कोकिल m. the cuckoo; one of the pecker birds.* 1628
- कोकिलाचू m. *Astercantha longifolia* or *Berlaria longifolia*. 1155
- कोट m. a stronghold; fort. 3631
- कोटर m.n. the hollow of a tree. 882
- कोटि f. a crore; ten millions.* (10,000,000) 2526
- f. the edge of a sword. 2702
- f. corner, edge, top, foremost point; excellence; limit, boundary 3812

कोटिवर्ष n.	N. of the city of Devakoti 3624	कौल n.	the jujube tree. 1016
कोटिश m.	an agricultural instrument for breaking clods. 2822	कोल m.	a pig. 1354
कोटीर m.	a crown. 2320	—mf n.	lame. 2202
कोटुवी f.	a naked wor. an. 2086	—m.n.	piper chaba; long pepper. 3771
कोण m.	N. of the planet Saturn. 3514	—m.	a limping man; raft; a boar. 3771
—m.	corner, angle stick; N. of the Planet Saturn. 3765	—n.	N. of a plant (= तक्कोल) the fruit of the jujube; black pepper; long pepper; Piper chaba; dry ginger, the weight Karsha. 3772
कोणार्क n.	N. of a place of pilgrimage. 1678	कोलक m.	a raft or float. 649
कोदण्ड n.	a bow. 2658	—m.	black pepper. 2908
कोद्रव m.	a species of grain. 2844	कोलदल n	unguis odoratus, a kind of perfume. 2983
कोप m.	anger 1954	कोलपिप्पलिका f.	Piper Chaba. 1174
कोपना f.	a passionate woman. 2072	कोलहल m.	a loud and confused sound; uproar. 449
कोपवैकृत n.	fury; rage. 1955	कोला f.	Long pepper. 1153
कोमल mfn.	soft, delicate. 3251	कोलि f.	the jujube tree. 1015
कोयष्टिक m.	the lapwing. 1587	कोविद m.	a learned or wise man. 527
कोरक m.n.	a bud. 895		
कोरदूष m.	kind of grain; one of the fourteen grains used in sacrifices. 2374		
—m.	kind of grain (= कोद्रव m.) 2844		

- कोविदार m. mountain ebony. 946
- कोश m.n. gold and silver wrought or unwrought as plate, Jewellery etc. 284
- m. an egg. 1651
- m. the scrotum. 2134
- m. a treasury. 2585
- m. a sword-sheath. 2699
- m.n. a bud; a lexicon; accumulated wealth; ordeal; oath; egg; the scrotum, sheath, scabbard, the penis; kind of bandage; case; treasury, the body; (-शा f. a girl well adorned. 3768
- कोशफलक n. kind of perfume. 2305
- कोशफलिका f. N. of a cucurbitaceous plant, 1257
- कोशफली f. N. of a cucurbitaceous plant with bitter fruit. 1258
- कोशातकी f. Trichosanthes Dioeca. 1253
- f. a species of small cucumber. 1254
- कोशिका f. (क) m.n. the awn of corn. 893
- कोष्ठ m.n. inside, granary; inner apartment; place; mfn. inside the abdomen. 3799
- कोष्ठागार n. a store-room; granary. 1747
- कोष्ण mfn. luke-warm. 346
- m. slight warmth. 346
- कोसल m. pl. N. of a country 748
- कोहरा f. a talkative girl or a girl speaking harshly or abusively, one of the girls unfit for marriage. 2481
- कौकह m. a white horse. 1454
- कौकुट mfn. deceiving others, a conjurer. 3174
- कौत्तेय m. a sword. 2676
- कौटल्ल m. an independent carpenter who works at home or in his workshop on his own account. 3045

कौटिक m.	one whose business is to catch animals in traps &c. 3090	कौमार n.	N. of one of the eighteen Upapurāṇas.* 1838
कौण्ड m.	Rāksasa. 238	कौमारी f.	N. of one of the seven divine mothers.* (Mātṛs.) 118
कौण्डिन्य m.	the family (gotra) or descendant of Kaundinya.* 3521	कौमुदी f.	moonlight. 356
कौतुक n.	eagerness; curiosity. 2034	कौमोदकी f.	N. of Viṣṇu's club. 46
—n.	the marriage-thread tied round the wrist. 2470	कौरवप्रिय m.	the moon. 351
—n.	curiosity; the marriage thread worn on the wrist. 4130	कौरव्य m.	N. of a mythical serpent-chief * 595
कौतूहल n.	curiosity; eagerness. 2034	कौर्म n.	N. of one of the eighteen Purāṇas.* 1835
कौत्स m.	the family (gotra) or descendant of Kutsa.* 3524	कौल m.	a Śākta ascetic born of noble family. 3669
कौद्रवीण mfn.	a field fit for Kodrava, a kind of grain. 2816	कौलटेय m.	the son of a female beggar or disloyal wife. 2269
कौन्तिक mfn.	one armed with a spear. 2740	कौलटेर m.	„ „ 2269
कौन्ती f.	N. of a particular drug, Piper Aurantiacum (—रेणुका) 1235	कौलीन n.	evil report; scandal. 1822
कौपीन n.	a loin-cloth. 1770	कौलेय m.	a dog. 1496
		कौशिक m.	N. of Indra. 129
		—m.	bdellium. 948
		—m.	an owl. 1584
		—m.	bdellium; an owl N. of Indra; the

- Sage Viśvāmirta; a snake-catcher. 4125
 कौशिका f. kind of vessel. 1801
 कौशिकी f. N. of a river 699
 कौशलिक n. a respectful present; gift awarded for merit. 3682
 कौशाम्बी f. N. of a city or capital of an ancient kingdom 1668
 कौषीतक m. N. of a Mahrshi 413
 कौसीद्य n. indolence. 3712
 कौस्तुभिक mfn. a rogue; mischievous. 3176
 कौस्तुभ n. the jewel suspended on the creast of Vishnu. 47
 कौह n. ten years old ghee. 1544
 क्रकच m. a saw. 2705
 क्रकर m. a kind of partridge. 1589
 क्रतु m. N. of one of the nine Brahmas. 24
 —m. N. of one of ten Visvedevas. 152
 —m. a sacrifice. 2342
 —m. N. of a sage; a sacrifice. 3790
 क्रतुर्ध्वंसिन् m. N. of Śiva. 89
 क्रतुरिपु m. demon. 186
 क्रथकैशिक m. pl. N. of the people of Vidarbha 758
 क्रथन n. slaughter. 2783
 क्रन्दन n. battle cry of warriors; challenging. 447
 क्रन्दन n. weeping. 2040
 क्रन्दित n. „ 2040
 क्रम m. a sacred precept; law. 2494
 —m. a step; a particular method of reciting the Vedic texts; rule; law. 3785
 क्रमुक m. the Areca tree (one of the trees that blossoms in spring*) 502
 —m. the Areca tree.
 —m. the red Lodhra 1635
 क्रमेलक m. a camel. 1492
 क्रयविक्रयिक m. a merchant 3012
 क्रयिक m. a buyer. 3013
 क्रय्य mfn. exhibited for sale. 3014
 क्रव्य n. flesh. 2226
 क्रव्याद् m. fire of the funeral pile. 201

—m.	a Raksasa. 239	कीडन m.	playing, pastime. 3714
—m.	a hyena; a Raksasa or demon; a hunter; fire of funeral pile. 3780	बीडा f.	play. 2044
क्रयाद् m.	a Raksasa. 239	कुञ्ज m.	a curlew. 1623
क्रशिष्ठ mfn	weakest; thinnest. 3246	क्रुध f.	anger. 1955
कशीयस् mfn.	weaker, thinner. 3247	क्रुद्ध mfn.	angry; wrathful. 1357
कामणक m.	borax 2953	क्रष्ट n.	weeping. 2040
क्रायिक m.	buyer. 3013	क्रूर mfn.	destroying, cruel. 2751
क्रिमिश m.	N. of a hell. 229	—mfn.	hard, harsh, solid 3252
क्रिया f.	rhythm ? 3109	—n.	boiled rice. 3685
—f.	action. 3404	—mfn.	cruel, angry, fierce, hard, harsh. 3791
—f.	action; work, worship, doing, determining, study, cure; explanation; bodily action, medical treatment, means, expedient, beginning. 3810	क्रूरण n.	slaughter. 2784
क्रिया f.	verb. 3945	क्रूरहृदय m.	an aquatic animal. 663
क्रियाकार m.	agreement, treaty. 4053	क्रेतव्य mfn.	purchaseable. 3014
क्रियालय m	an equal time in music and dance.	क्रेतृ m.	a buyer. 3013
क्रियावत् mfn.	fully engaged in any work or business, active. 3327	क्रेय mfn.	purchaseable. 3104
		क्रोड m.	pig. 1354
		—m.	the chest; bosom 2137
		—m.	a boar; pig; chest; bosom. 3781
		—n.	the lap; the belly 3781
		क्रोडचर्चित n.	several red wounds by bites in

- long lines on the breasts of a young woman inflicted by her lover. 2025
- क्रोध m. Anger; the *Sthāyibhāva* of *Raudra* in dramatic terminology. 1912
- m. anger. 1954
- m. anger; one of the six inner foes of men. 2565
- क्रोधन mfn. wrathful; angry. 3157
- क्रोधवशा f. N. of one of the thirteen wives of *Kaśyapa*. 403
- क्रोश m. a cry, shout; a measure of distance equal to two *Gavyūtis*; abuse; censure; calling; weeping. 3788
- क्रोष्टु m. a jackal. 1394
- क्रोष्टुमेखला f. the long variety of *Hemionitis cordifolia*. 1159
- क्रोष्टुवल्ली f. a sort of long pepper. 1154
- क्रौञ्च m. a curlew. 1623
- m. the curlew, one of the aquatic birds. 1631
- m. a curlew; N. of a mountain. 3790
- क्रौञ्च(-द्वीप) m. N. of one of the seven *Dvīpas* or divisions of the Universe. 743
- क्रौञ्चभेदन m. epithet of *Kārtikeya*. 124
- क्लम m. fatigue. 3395
- क्लमथ m. fatigue. 3395
- क्लान्ति f. fatigue. 3395
- क्लितक n. liquorice. 1243
- क्लितम् mfn. wet; moistened. 3239
- क्लिष्ट mfn. distressed; afflicted, 3226
- क्लीतकी f. Indigo. 1059.
- क्लेश m. pain; distress. 3409
- m. affliction such as ignorance, egotism. &c. 3558
- m. the causes of mundane sufferings such as *Avidyā* &c.; pain; anguish. 3789
- क्लेशित mfn. distressed, afflicted. 3226
- क्लोमन् n. the lungs. 2231
- क्लण m. the sound of the lute. 450

कथित n.	well-cooked meat. 2902	क्षत्रियाणी f.	a Kshatriya woman 2105
कथि m.	a kind of bird 1618	क्षत्रियी f.	the wife a Kshatirya 2104
काण m.	the sound of lute. 450	क्षन्तृ mfn.	patient; enduring 3158
क्षण m.	a space of time equal to thirty Kalās. 456	क्षपण m.	a Jalna ascetic 80
—m.	festival. 2042	क्षपा f.	night 468
—m.	festival; opportunity, the centre; middle: a measure of time equal to four minutes, an instant; moment; killing; leisure; dependence; a certain day of the fortnight. 3788	क्षपाकर m.	the moon. 3511
क्षणदा f.	night. 468	क्षम mfn.	favourable; fit; proper; able; competent. 3792
क्षणन n.	slaughter. 2784	क्षमा f.	wife of Pulaha, the Brahmā § 26
क्षणरोचिस् f.	lightning. 432	—f.	Patience, one of Siva's ten Avyayas § 99
क्षतज n.	blood. 2227	—f.	the earth. 725
क्षत्तृ m.	the son of a Sūdra man and a Vaiśya woman 3027	—f.	patience; forbearance. 1961
क्षत्र n.	a Kshatriya 2535	क्षमितृ mfn.	patient; enduring 3158
क्षत्रिय m.	a member of the military caste. 2534	क्षमिन् mfn.	patient; enduring 3158
क्षत्रिया f.	a Kshatriya woman. 2106	क्षय m.	the destruction of the whole world at the end of a Kalpa. 519
		—m.	the part of an elephant's foreleg below the root. 1409
		—m.	a house. 1687

—m.	decline, one of the three conditions of a king. 2549	क्षारपत्रक m.	a variety of Chenopodium. 1284
—m.	consumption. 2187	क्षारमृद् f.	salt soil. 729
—m.	the end of a Kalpa; dissolution of everything; diminution; dwelling; a particular part of an elephant's leg. 3782	क्षारवृक्ष m.	the tree Shreberia swietenoides. 996
क्षय्य mfn.	perishing; perishable. 3282	क्षिति f.	the earth. 726
क्षरित mfn.	fallen. 3329	—f.	the earth; perishing; destruction. 3796
क्षव m.	sneezing. 2189	क्षितिधर m.	a mountain 808
क्षवथु m.	cough. 2189	क्षिप mfn.	throwing; casting 3222
—m.	sneezing; cough. 4165	क्षिपा f.	throwing. 3394
क्षान्त mfn.	borne; endured. 6	क्षिप्त mfn.	thrown, sent. 3205
क्षान्ति f.	patience; forbearance. 1961	क्षिप्नु mfn.	obstructive. 2745
क्षार m.	ashes. 109	—mfn.	obstructive; scornful or fond of abusing. 3223
—m.	alkaline salt. 845	क्षिप्र n.	quickly. 258
—m.	molasses. 2984	—n.	quick. 258
—m.	molasses, ash. 3775	—m.	a hawk. 1590
क्षारक m.	bundle of buds. 895	क्षिया f.	loss; destruction 3390
क्षारक m.	a cage or basket for birds, fish &c; a multitude of young buds. 4167	क्षीण mfn.	shattered; broken. 3313
		क्षीण्य m.	a spike or blade fixed in the handle of a missile. 2703
		क्षीब mfn.	drunk. 3195
		क्षीर n.	water. 629
		—n.	milk. 1539

क्षीरच्छद m.	cream of milk. 1549	क्षुद्रनासिक mfn.	small-nosed 2206
क्षीरविदारी f.	the white variety of Batata peniculata. 1233	क्षुद्रपक्षिन् m.	ill-smelling small fly or insect. 1642
क्षीरशृङ्गी f.	gall-nut. 2973	क्षुद्रपरुष m.	the wild date tree. 1099
क्षीर(-समुद्र) m.	the sea of milk, one of the seven seas. 638	क्षुद्रशङ्ख m.	a small conch-shell. 667
क्षीरिन् n.	the tree Ficus Glomerata. 944	क्षुद्रधेतु m.	a species of plant. 1211
क्षारी f.	a kind of Tabashir. 2971	क्षुद्रा f.	solanum Melongena. 149
क्षुण्ण mfn.	experienced. 3343	f.	bee. 1640
क्षुत् f.	sneezing. 2169	क्षुद्राण्ड m.	small fry. 665
क्षुत n.	sneezing. 2189	क्षुद्रत् mfn.	hungry. 3283
क्षुद्रक n.	candied sugar. 2985	क्षुध् f	hunger. 2888
		क्षुधा f.	hunger. 2888; 3406
क्षुद्रकैरात m.	a particular breed of horse 1444	क्षुधित mfn.	hungry. 3283
		क्षुप m.	a small tree with short branches and roots. 889
क्षुद्रगन्धा f.	Astercantha longifolia or Barleria longifolia. 1155	क्षुब्ध m.	the churning stick 3441
क्षुद्रग्राम m.	a small village. 788	क्षुमा f.	flax. 2442
क्षुद्रघण्टिका f.	a tinkling ornament; girdle of small bells. 2335	क्षुर m.	Astercantha longifolia or Berleria longifolia 1155
क्षुद्रदन्ती f.	kind of medicinal plant (=Romā). 2956	—m	a spike or blade fixed in the handle of a missile. 2703

- m. a razor. 3061
 क्षुरक m. the Tila tree 974
 क्षुरप्र m. an arrow the head of which is like the half-moon. 2667
 क्षुरिका f. knife or dagger. 2683
 क्षुल्लक mfn. low; base. 3153
 —mfn. little; small. 3193
 क्षेत्र n. the body. 2121
 —n. a field. 2809
 —n. (?) fossil salt. 2915
 —n. wife; field; sacred place; soul; the body; town; place of origin or birth; multitude. 3795
 क्षेत्रज्ञ m. soul; spirit 546.
 क्षेत्रपाल m. N. of Bhairava. 108
 क्षेत्राजीव mfn. a farmer; cultivator. 2808
 क्षेप mfn. throwing; casting. 3222
 —m. contempt; censure. 4511
 क्षेपण mfn. throwing; casting. 3222
 क्षेपणी f. oar. 643
 क्षेम mfn. happy; prosperity. 559
 —m. n. happiness; prosperity. 559
 —m. chor, a kind of perfume. 1063
 क्षेमंकर mfn. conferring happiness; propitious. 3356
 क्षेत्र n. a multitude of fields. 2810
 क्षोणी f. the earth. 726
 क्षोद m. dust. 2775
 —m. grinding; dust; powder. 3775
 क्षोभ्य n. tin. 843
 क्षौद्र n. honey. 2960
 क्षौमवेश्मन् n. attic or a building of a particular form. 3730
 क्षौर n. shaving. 2464
 क्षौरिक m. barber. 3060
 क्षणुत mfn. sharpened; whetted. 3331
 क्षमा f. the earth. 726
 क्ष्वेड m. N. of a cucurbitaceous plant. 1257
 क्ष्वेडा f. battle cry. 2728
 क्ष्वेल m. venom; poison. 616
 —m. the shoot of a bamboo.
 क्ष्वेला f. roaring of a lion; m. (-ल) poison; bamboo stick.

ख

ख n.	the sky. 315	—n.	sea-salt.
—n.	a star; the sky; an organ of sense 4489	—m. n.	candied sugar. 2985
खग m.	a bird. 1573	खण्डन n.	threshing corn by bruising it with a pestle. 1789
—m.	an arrow. 2665	—n.	crushing; break- ing. 2780
—m.	the sun; bird; air; star; deity, cloud. 3813	खण्डना f.	a girl who kills her lover; one of the girls unfit for marriage.* 2482
खजाका f.	ladle. 2874	खण्डपरशु m.	N. of Śiva. 88
खञ्ज m.	lame. 2202	खण्डशर्करा f.	candied sugar. 2984
खञ्ज m.	the son of a Brāhmaṇa man and a barber woman (= अन्ताव- सायिनी) 3031	खण्डाभ्र n.	the circular and gradually thinning marks of the two corner teeth on the breasts of a woman.* 2022
खञ्जन m.	the wagtail. 1586	खण्डिक m.	kind of pease; Pisum Arvense. 2846
खञ्जरीट m.	the wagtail. 1586	खण्डित mfn.	split. 3214
खट्वा f.	a cot. 1732	खण्डीर m.	yellow variety of Phaseolus Mungo. 2850
खट्वाङ्ग n.	a club. 105	खत्तुलाणक m.	a particular breed of horse.* 1440
खट्वाङ्गिन् m.	N. of Śiva. 3492	खदिर m.	the Khayar tree. 931
खङ्ग m.	sword. 46; 2676		
—m. n.	rhinoceros-horn 1359		
—m.	rhinoceros. 1359		
खड्गदल m.	sugarcane. 1327		
खड्गिन् m.	rhinoceros. 1359		
—mfn.	one fighting with a sword. 2736		
खण्ड m. n.	fragment; piece 354		

खद्योत m.	the sun. 323	खरकाय m.	wild date tree. 1100
—m.	a fire-fly. 1637	खरखड्डन m.	N. of Balarama.
खनक m.	the son of a Magadha man and Kshatriya woman. 3037	खरच्छद m.	a variety of Darbha or Kus'a grass. 1339
—m.	rat, pig. 4171	खरणस् mfn.	sharp-nosed. 2206
खनि f.	a mine. 774	खरणस् mfn.	sharp-nosed. 2206
खनिक्षेत्र n.	mines, one of the eight measures for bringing prosperity to one's kingdom.* 2550	खरत्वच् m.	Khayar tree. 932
खनित्र n.	pickax. 2829	खरपत्र m.	a variety of ocimum. 1118
खनित्री f.	a forked pole. 2486	खरपर्ण m.	wild date tree 1100
खपुर m.	resin; exudation from trees and plants. 901	खरपुष्पा f.	the plant ocimum gratissimum. 1231
—m.	the Areca catechu; its exudation; the shell of its nut (= पुगवेष्टक). 4170	खरभूष m.	kind of medicinal plant. 1117
खपुरा f.	the jujube tree. 1017	खरमञ्जरी f.	N. of the plant Achyranthes Aspera (= apāmārga)- 1142
खर mfn.	sharp; hot. 347	खरसार m.	Khayar tree. 932
—m.	an ass 1495	खरा f.	Lipeocercis serrata 1178
—m.	a donkey; N. of a Rāksasa. 3814	खराश्वी f.	Celosia cristata. 2981
खरकस्वन m.	the noise of current or flowing water. 447	खरु m.	N. of Kama; of Śiva. 3814
		खरुहा f.	Cocculus cordifolias. 1074
		खर्जू f.	the itch. 2195

खजूर n.	silver. 286	खलीन m. n.	the bit of a bridle. 1490
—n.	orpiment. 850		
—m. f.	Phoenix sylvestris. 1322	खलु ind.	prohibition; an expletive used to add grace to a sentence, inquisitiveness, politeness. 4543
—m.	a species of palm tree. 1326		
खजूरी f.	the wild date tree. 1099		
खर्वट m.	a small village 788	खलूरिका f.	a place for military exercise, parade ground. 2711
खर्व mfn.	a dwarf. 2209		
—m.	ten thousand millions. ॐ (=10,000,000,000) 2527	खल्या f.	multitude of threshing-floors. 3475
खल n.	the thick part of curds. 1547	खल्वक m.	kind of pulse. 2854
—m.	threshing-floor. 2863	खल्वट mfn.	bald-headed; bald. 2203
—mfn.	wicked, malicious. 3177	खादन n.	eating. 2867
खलज m.	heap of grain. 2865	खादित mfn.	eaten. 3287
खलति f.	bald-headed, bald. 2203	खारिक mfn.	(a field) sown with a Khari of grain. 2814
खलधान n.	threshing-floor. 2863	खारी f.	N. of a measure equal to two Dronas. 3004
खलपू mfn.	sweeper, cleaner. 3317		
खलसंहति f.	multitude of threshing-floors. 3475	खारीवाद mfn.	(a field) sown with a Khāri of grain. 2814
खलि f.	oil-cake. 3091	खिङ्गिर m.	N. of Varuna, a jackal. 4169
खलिनी f.	multitude of threshing-floors. 3481	खिल mfn.	waste or uncultivated land. 731

INDEX

४५७

- खुङ्गण m. N. of the club.
or staff of Śiva.
105
- खुङ्गणी f. kind of lute. 3638
- खुङ्गाह m. a black horse.* 1455
- खुर m. a horse's hoof.
1471
- m. ungulis odoratus,
a kind of per-
fume. 2983
- खुरणस् mfn. having a nose
like a hoof; flat-
nosed 2207
- खुरणस mfn. „ „
2207
- खुरण्डक m. a bull of red and
black colour with
white tail and
horn. 1520
- खेह्वाण m. a particular
breed of horse.
1440
- खेचर m. a god. 148
- m. a planet; wind;
air. 4169
- खेट m. hunting, chase.
3087
- mfn. inferior; low.
3169
- m. n. half a village.
3626]
- खेटक m. a spike or blade
fixed in the
- m. handle of a
missile. 2703
- खेद m. a kind of small
shield. 2704
- खेद m. fatigue; unhap-
piness. 3714
- खोड mfn. lame. 2202
- ख्यात mfn. famous; known.
3179
- ख्याति f. wife of Kratu, a
Brahma. 26
- गगन n. the sky. 316
- गङ्गा f. the river Ganga.
682
- गङ्गाधर m. N. of Śiva. 89
- गज m. pale yellow
reddish onion.
1309
- गज n. an elephant. 1397
- गजता f. herd or multitu-
de of elephants.
1429
- गजबन्ध m. catching elep-
hants, one of the
eight measures
for bringing
prosperity to
one's kingdom.*
2551
- गजवीथिका f. N. of one of nine
planetay paths
consisting of
the asterisms
मूला, पुर्वाषाढा and

	उत्तराषाढा 393		गणिका f.	of perfume. 1063 female elephant 1418
गजाशान m.	the peepal tree. 911		—f.	Jasmine. 1089
गङ्गा f.	drinking house. 1698		—f.	prostitute. 2091
—f.	sait-mine. 3571		—f.	female elephant; prostitute; kind of jasmine; female cheat. 4173
गड्ड m.	a hump on the back. 3657			
गड्डल mfn.	hump-backed, 2201		गणिकारिका f.	the tree Premna Spinosa. 1053
गण m.	a flock or multi- tude. 1655		गणित mfn.	counted; num- bered. 2522
—m.	the troop of at- tendants on Siva called Pramathas; flock; multitude. 3817		गणेश्वर m.	an epithet of Siva; of Ganes'a. 4421
गणक m.	an astrologer. 2521		गणोत्साह m.	rhinoceros. 3611
गणदेवता f.	(pl.) troops of gods. 157		गण्ड m.	the cheek. 2
गणना f.	discussion; consideration.		—m.	the cheek; a stone. 3828
—m.	a number; nume- ral. 2528		गण्ड (ड?) क	m. kind of gold fish. 662
गणनायक m.	N. of Ganes'a. 121		गण्डक m.	pl. N. of the people of Mahara- shtra. 762
गणरात्रि n.	a series of nights. 469		—m.	a large rock fallen from a mountain. 825
गणरूप m.	the plant Cala- tropis Gigantea. 1042		—m.	rhinoceros. 1358
गणहास m.	chor, a kind of		—m.	the ornament for a horse's neck; the part of

	horse's trappings covering the neck. 1475	गदाधर m.	N. of Viṣṇu. 42
		गदित mfn;	uttered; spoken. 1807
—m. n.	particular part of a cart. 2638	गद्गद् m.	indistinct or conclusive utterance. 1862
गण्डकाली f.	Mimosa Pudica. 1180	गन्त्री f.	a cart drawn by oxen. 2637
गण्डकी f.	N. of a river. 693	गन्ध m.	odour, one of the five objects of the organs of sense. 568
गण्ड(न्ध?)रस m.	myrrh 857	—m.	smell; odour. 574
गण्डशैल m.	a large rock fallen from a mountain. 825	—m.	the Sandal tree. 1055
गण्डीर n.	Piper chaba. 1144	—m.	reputation; fame; fragrance. 3826
—m.	Amaranthus Polygonoides. 1282	—m.	sulphur. 852
—n.	kind of potherb. 1294	गन्धकुटी f.	species of fragrant plant (=मुरा) 1230
गण्डूपद m.	earth-worm. 672	गन्धनाकुली f.	N. of the ichneumon plant
गण्डूपदी f.	a small worm. 672	—(रास्ना) 1140	
गण्डूष m.	mouthful of water; water held in the hollowed palm of the hand; the tip of an elephant's trunk. 4176	गन्धफली f.	the bud or unblown flower of Campā. 999
गण्डूषिक m.	? 1436	—f.	the Priyangu plant. 1067
गद् m.	disease. 2186; 3827	गन्धमांसी f.	a species of Valeriana. 2976
—m.	N. of a brother of Krishna; disease. 3827	गन्धमूली f.	the Olibanum tree. 1097
गदा f.	mace. 46		

गन्धमूषी f.	musk-rat. 1563	गर m.	venom. 3562
गन्धमृग m.	musk-deer. 1389	गरल n.	venom; poison. 616
गन्धर्व m.	demi-god. 164		
—m.	a celestial chorister. 176	—m.	Vangueria Spinosa. 3581
—m.	horse. 1439	गरिमन् m.	N. of one of eight Superhuman powers* 110
—m.	musician; horse; divine minstrel; the musk deer. 4177	गरिष्ठ mfn.	heaviest. 3246
गन्धर्वहस्त m.	Castor-oil tree. 1092	गरी f.	Lipeocercis Serrata. 1178
गन्धलक्ष्मी f.	a kind of aloe. 1124	गरीयस् mfn.	heavier. 3247
गन्धवह m.	wind; air. 247, 251	गरुड m.	N. of Garuḍa. 70
गन्धवहा f.	the nose. 2160	गरुडाम्रज m.	epithet of Aruna. 341
गन्धसार m.	the sandal-tree. 1055	गरुत् n.	the wing of a bird 1648
गन्धाश्मन् m.	sulphur. 852	—n.	wing; pinion. 3921
गन्धोत्तमा f.	spirituous liquor. 3111	गरुत्सन् m.	N. of Garuḍa. 70
गन्धोलिका f.	a wasp. 1636	—m.	bird. 1573
गभस्ति m.	ray. 326	—m;	bird; N of Garuḍa. 4179
गम्भारी f.	the tree Gmelina Arborea. 1007	गर्ग m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families.* 404
गम्भीरवेदिन् m.	an elephant averse from being trained. 1431	गर्गरी f.	a vessel for churning; a churn. 1552
गम्य mfn.	attainable; to be obtained. 3367	गर्जनं m.	pale yellow
गया f	N of a place of pilgrimage.* 1676		

INDEX

४६१

	reddish onion. 1309	गर्भाशय m.	the womb. 2279
गर्जा f.	the roar of an elephant. 443	गर्भिणी f.	pregnant woman. 2085
गर्जित n.	thunder. 435	गर्भिणीगण m.	a multitude of pregnant women. 2090
— n.	the roar of an elephant. 443	गर्मुत् (m?)	a kind of grass or reed. 1341
— m.	an elephant in rut. 1430; 4175	गर्व m.	Arrogance, one of the thirty- three transitory feelings (संचारि- भाव) in dramatic terminology. 1917
— n.	thundering; roaring of an elephant. 4175	गर्हित mfn.	despised. 3170
गर्त m.	a hole in the ground. 587	गर्ह्य mfn.	inferior; low. 3168
गर्तकुक्कुट m.	wild cock. 1611	गर्ह्यवादिन् mfn.	speaking ill. 2220
गर्दभ m.	ass. 1495	—mfn.	speaking ill; detracting. 3336
गर्दभाण्ड m.	the tree Parsipal 971	गल m.	the throat. 2159
गर्धन mfn.	greedily desirous. 3185	गलन्तिका f.	pitcher. 1796
गर्भ m.	foetus. 228)	गलित mfn.	fallen. 3330
—m.	the belly; interior; inside; embryo; the thorn of the jackfruit; an inner apartment; child; offspring; a garland fixed in the braided hair. 3820	गलूची f	Cocculus cordi- folius. 1073
गर्भक m	a chaplet worn in the hair. 2312	गल्ल m.	the part of the cheek below the cheek-bone. 2165
गर्भगृह n	an inner apart- ment 1692	गल्लक m.	a small crystalline vessel for drinking spirituous liquor. 3700

गवय m.	the Gayal. 1362	—n.	gold 277; 4178
गवल n.	buffalo's horn. 1357	—m.	N. of Kārtikeya; of Bhīṣma 4178
गवाक्षी f.	the water melon. 1273	गाङ्गेरुकी f.	Uraria Lago-podioides (tutti in Tamil). 1299
—f.	Arabian jasmine 3604	गाङ्गैरिका f.	radish. 1125
गवादिनी f.	the white variety of clitoria Ter-matea. 1200	गाणिक्य n.	a multitude of prostitutes. 2093
गवीधुका f.	kind of grain, one of the fourteen grains used in sacrifices. 2375	गाण्डव m.n.	N. of the bow of Arjuna. 2660
गवेधु f.	Coix barbata. 2862	गाण्डीव m.n.	N. of the bow of Arjuna. 2660
गवेधुका f.	„ „ 2862	गाण्डीविन् m	N. of Arjuna. 3679
गवेषक mfn.	searching; inquiring 3202	गातु m	Gandharva 176
गवेषित mfn.	sought, searched. 3206	गात्र n.	the forequarter of an elephant. 1408
गव्या f.	herd of kine 1500	—n.	the body 2121
—f.	multitude of cows. 3477	गात्रिका f.	a piece of cloth tightened round the body. 1759
गव्यूति f.	a measure of length equal to two Kośas. 807	गान्धर्व m.	the science of music. 1844
गहन m.	forest. 865	—m.	the fifth of the seven kinds of marriages. 2470
—mfn.	impenetrable. 3316	गान्धार m.	pl. N. of a country. 749
गह्वर n.	cave. 820	—m.	pl. N. of a people. 759
द्वेय m.	N. of Kārtikeya. 124	—m.	a particular breed of horse. 1443

- m. N. of the third of the seven musical notes. १८९५
- गान्धारी f. egg-plant. 1277
- गाम्भीर्य n. the composure that furnishes no clue to the disposition of mind nor giving a hint as to the inner feeling or emotion. 2041
- गायत्र m. a student of the Veda. 2480
- गायत्री f. N. of one of the seven horses of the sun. ३४२
- f. Khayar tree. 931
- गार m. Vangueria Spinosa. 968
- गारुड n. N. of one of the eighteen Purāṇas. 1834
- गारुत्मत n. emerald. 292
- गार्ग्य m. the family (gotra) or descendant of Garga. ३५२२
- गार्भिण n. multitude of pregnant women. 090
- गार्हपत्य m. N. of the western sacrificial fire. 208
- गालव m. the tree *Symplocos racemosa*. 1039
- गिर f. N. of Sarasvati. 23
- गिरि m. a mountain. 808
- f. swallowing. 3393
- गिरिकर्णिका f. *Saccharum spontaneum* (Korukacci in Tamil) 1331
- गिरिकर्णी f. the winter variety of *Clitorea Tarmatea*. 1200
- गिरिका f. a mouse. 1562
- गिरिकोलि f. the mountain jujube. 1017
- गिरिजामल n. mica. 852
- गिरिधातु m. red chalk. 828
- गिरिनर्तिका f. a gallinaceous bird. 1625
- गिरिलक्षणा f. *Thespesia Populneoides* 3581
- गिरिश m. N. of Śiva. 87
- गिरिसार m. iron. 830
- गिरीश m. N. of Śiva. 87
- गिलन n. food. 2884
- गिलित mfn. eaten; devoured 3286
- गीत mfn. uttered; spoken. 1808
- n. music. 1887;
- गीतक n. song. 4148

गीतमार्ग m.	N. of a particular movement in dancing during which a young sportive woman takes hundred steps at each turn. 1745	गुडमञ्जरी f.	N. of a plant (= मेचकी) 1126
गीर्ण mfn.	uttered; spoken. 1808	गुण m.	the merit of composition. 1847
गीर्णि f.	swallowing. 3393	—m.	making by heart by repetition; reiterated study. 245.
गीर्वाण m.	god. 147	—m.	bow-string. 2663
गीर्वाणनिम्नगा f.	the river Gaṅgā. 682	—m.	the division of an army. 2718
गीष्पति m.	N. of Bṛhaspati; of the planet Jupiter. 368	—m.	rope; cord; fetter. 3080
गुग्गुलु m.	bdellium. 3582	—m.	N. of Bhīma 3676
गुच्छ m.	cluster of blossoms; a bunch. 897	—m.	bow-string; subordinate part; name; the qualities such as sattva, rajas & tamas; heroism; शब्द; अर्थ; repetition or multiplication; garland; thread; string; rein; organ of sense. 3815
— m.	Typha Angustifolia. (taṇḍaiyān pullu in Tamil.) 1330		
गुञ्जा f.	Abrus Precatorius 1166	गुणनिका f.	making by-heart by repetition; reiterated study. 2452
—f.	a weight equal to four Yavas. 2996		
गुड m.	molasses. 2984		
गुडप्रसून m.	the tree Bassia. 929		
गुडफल m.	the Careya arborea		

- गुणप्रसिद्ध mfn. noted for good qualities. 3181
- गुणलयिनी f. tent 3660
- गुणवृक्षक m. the mast. 645
- गुणित mfn. multiplied. 3344
- गुणित्त mfn. pounded. 3229
- गुण्डित mfn. pounded. 3347
- गुद n. the anus. 2128
- गुन्द्र m. Saccharum Sara. 1344
- गुन्द्रा f. the Priyangu plant 1066
- f. a species of Cyperus Rotundus. 1351
- गुप्त mfn. protected; preserved; saved. 3211
- mfn. hidden; secret. 3228
- गुप्ता f. a girl who has been concealed, one of the girls unfit for marriage. 2481
- गुम्फन n. stringing together; composing. 3717
- गुरण n. effort; exertion 3393
- गुरु m. N. of Brhaspati; of the planet Jupiter. 368
- m. spiritual teacher. 2391
- m. wheat. 2854
- f. any venerable or respectable lady as mother, aunt &c. 3823
- mfn. great; large; famous, well-known; difficult to digest; heavy; weighty; long by nature or position (as a vowel). 3823
- m. a religious teacher or spiritual guide; any venerable or respectable person as father, uncle &c. N. of Brharpati; of the planet Jupiter. 3823
- गुरुच्येष्ठ n. Panca-loha, an alloy made of five metals. 836
- गुरुतरा f. N. of a plant. 1122
- गुरुपत्र n. tin. 843
- गुर्विणी f. a pregnant woman. 2085
- गुलिक m. N. of a celebrated serpent-chief. 595
- गुलुच्छ m. cluster of blossoms. 897

गुल्गुलु m.	bdellium. 947	[गूढक n.]	the slight fading
गुल्फ m.	the ancle. 2124		red impression
गुल्म m.	bush; shrub. 890		on the lower lip
—m.	the spleen. 2232		caused by bites.*
—m.	the division of		2012
	an army. 2718	गूढपाद m.	snake. 590
—m.	military array;	गूढपूरुष m.	spy. 2574
	bush; thicket; N.	गूथ m.n	faeces. 2237
	of a disease. 3827	गूहन n.	concealment;
गुल्मनाशन n.	garlic. 1307		covering. 437
गुल्मिनी f.	a spreading	गृञ्जन m.	garlic. 1305
	creeper. 882	—m.	the pale yellow
गुह m.	N. of Kārtikeya.		reddish onion.
	123		1309
गुह m.	(and the synonyms	—m.	one of the ten
	thereof) the Rud-		varieties of garlic
	rākṣa having six		or onion.* 1313
	mouths or points.	गृत्समद m.	N. of one of the
	959		Rishis regarded
गुहा f.	cave. 820		as the ancestors
—f.	Hemionitis cordi		of the Brahmani-
	folia. 1158		cal families.*
गुह्यक m.	a demi-god. 163		405
—m.	N of a class of	गृध्नु mfn.	greedily desirous
	demi-gos. 175		3185
गुह्यकराज m.	epithet of	गृध्र m.	a vulture. 1603
	Kubera. 265	गृध्रनक्षी f	the white variety
गुह्यबीज m.	Andropogon		of the Abrus
	schoenanthus		precatorius. 1051
	(a kind of	गृष्टि f.	species of Dios-
	fragrant grass).		corea (pirandai in
	1031		Tamil). 1299
गूढ mfn	hidden; secret.	—f.	a cow which has
	3228		had only one calf.
			1515

गृह n.	house. 1683; 1586	गृहेप्रभु mfn.	a house-hero; carpet-knight. 3298
गृहकारिका f.	a wasp. 1636	गृह्यक mfn.	depending on; resting on. 3256
—f.	a mason's woman or a female mason 4172	गेण्डुक m.	ball. 1741
गृहगौली f.	small house- lizard. 1568	गेह n.	house. 1684
गृहप्र m.	the white mus- tard. 1293	गेहेनर्दिन् mfn.	a house-hero; carpet-knight. 3298
गृहचन्द्र m.	a mirror. 1735	गेदेशूर mfn.	a house-hero; carpet-knight. 3298
गृहपति m.	N. of the western sacrificial fire* 208	गैरिक n.	red chalk. 828
गृहमेध्य mfn.	devoted to Gṛha- medhin, the dietary 2359	गो f.	N. of Saraswati 23
गृहयालु mfn.	inclined to grasp or take. 3217	—f.	light; lustre. 335
गृहस्थ m.	a house-holder. 3661	—f.	the earth. 725
गृहस्थूण n.	the pillar of a house. 1705	—f.	cow. 1499
गृहावप्रहणी f.	the threshold. 1716	—m	bull. 1518
गृहिणी f.	a wife. 2074	—f.	cow; the earth; speech; the eye; a quarter of the compass; ray of light. 4490
गृहिणी f.	the threshold; wife; sour gruel made from the fermentation of rice-water; a mason's woman (=गृहकारिका) or female mason. 4172	—m.	an arrow; thun- derbolt; water, heaven; sacrifice; the hairs of the body. 4491
		गोकण्टक m.	N. of the plant Gokṣura. 1204

गोकर्ण n.	N. of a place of pilgrimage. 1674	गोदावरी f.	N. of a river. 688
गोकर्णी f.	the plant <i>Sansevieria Roxburghiana</i> . 1079	गोदुह m.	cowherd. 1538
गोकुल n.	a herd of kine. 153	गोधन n.	a herd of kine. 1586
गोक्षुरक m.	N. of a medicinal plant. 1204	गोधा f.	a leathern fence for the arm to prevent injury from a bow-string 2662
गोगन्धन m.	the eastern wind. 255	—f.	lizard. 4047
गोग्रन्थि m.	dried cow-dung. 1535	गोधापदी f.	cissus pedata. 1172
गोजिह्वा f.	N. of a plant. 1004	गोधामली f.	the plant <i>Bakapūṣpa</i> . 3605
गोतुम्बी f.	water melon. 1273	गोधि m.	the forehead. 2173
गोत्र m.	a mountain. 808, 3822	गोधिका f.	an Iguana. 677
—n.	race, lineage. 2339	गोधिकासुत m.	an iguana. 1564
—n.	a name; lineage; family. 3822	गूधूम m.	wheat; one of the fourteen grains used in sacrifices. 2373; 2854
गोत्रभिद् m.	N. of Indra. 134	गौनर्द n.	a species of <i>Cyperus Rotundus</i> (= जलमुस्तका) (<i>Perumuttakkās'u</i> in Tamil) 1350
गोत्रा f.	the earth. 725	गौनर्द m.	the bird <i>Ardea birica</i> , one of the gallinaceous birds. 1625
—f.	herd of kine. 1500	गौनस m.	a boa or a species of large serpent. 607
—f.	the earth, a multitude of cows. 3822		
गोदा f.	N. of the river <i>Godāvari</i> . 688		
गोदार m.	spade. 2826		
गोदारण n.	plough. 2823		

गोप m.	the tree Colosanthus Indica. 973	गोमायु m.	jackal. 1395;
—m.	a cowherd. 1538	गोमिन् m.	owner of cattle or cows. 1537
—m.	the superintendent of a district. 2598	गोमुख m.	crocodile. 675
गोपघोषटा f.	the big jujube. 1018	—m.	a kind of musical instrument. 1886
गोपति m	a bull at liberty. 1523	—m.	a 'cow-faced' car. 2633
—m.	a bull; a learned man, the sun, a king, N. of Indra. 4174	गोमूत्रिका f.	the zigzag movement of women playing with balls. 1743
गोपानसी f.	the wood or bamboo framework of a thatch. 1713	गोमृग m.	the Gayal. 1362
गोपायित mfn.	protected, preserved, saved. 3211	गोमेदक m	kind of gem. 299
गोपाल m.	a cowherd. 1538	गोरस m.	butter-milk. 1553
गोपी f.	Ichnocarpus Frutescens. 1173	गोर्द n.	the brain. 2232
गोपुर n.	city gate. 1682	गोल m.	myrrh. 857
गोप्तृ mfn.	one who protects, preserves or saves. 3212	—m.	a widow's bastard. 2274
गोप्यक m.	a menial servant; slave. 3135	—n.	sour gruel. 2881
गोमत् m.	the owner of cattle or cows. 1537	गोलत्तिका f.	the female of a wagtail. 1586
गोमती f.	N. of a river. 698	गोला f.	Pyrites. 858
गोमथ m. n.	cow-dung. 1534	गोलाङ्गुल m.	a species of monkey with black face and long tail. 1393
		गोलीढ m.	Bignonia sauveolens. 976
		गोलोमी f.	the white Dūrvā. grass. 1347
		गोवन्दनी f.	the Priyangu plant. 1066
		गोविन्द m.	N. of Visnu. 43

—m.	a chief of herds- man. 1537	गौड m.	pl. N of a country * 747
गोवीथी f.	N. of one of the nine planetary paths consisting of हस्ता, चित्रा, and स्वाति * 392	गौणिका f. गौतम m.	a tent. 3660 N of Gautama Buddha. 79
गोशकुत् n.	cow-dung. 1534	—m.	N. of a Rishi. 401
गोषूक्तिन् m.	N. of a Mahārṣi, the singer o sacred hymns. * 3551	—m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanic- al families. * 405
गोष्ठ n.	cow-pen. 282	—m.	N. of one of the law-givers * 1840
गोष्ठवातिङ्गन m.	a species of egg- plant. 1279	—m.	the family (gotra) or descendant of Gautama. 3522
गोष्ठश्च m.	a dog in a cow- pen. 783	गौधर m.	an Inguana. 1564
गोष्ठश्च m.	one who stays at home and slan- ders others; mali- cious person. 3704	गौधेय m. गौधेर m. गौर m.	an Inguana. 1564 an Inguana. 1564 white colour; mfn: white 1775 yellow colour, mfn. yellow. 1778
गोप्री f.	an assembly. 2460	—m.	one of the thir- teen varieties of rice. * 2834
गोसंख्य m.	cowherd. 152	—m.	N. of a weight equal to three Rājasaṃśāpas. 2995
गोसर्ग m.	morning; day. break. 460	गौरव n.	respectab lity. 3667
गोस्तन m..	a pearl necklace consisting of sixty-four strings. * 2323	गौराक्ष m.	Grislea Tomen- tosa or Anogeiss- us Latifolia. 935
गोस्तनी f.	vine. 1056		
गोस्थान n.	cow-pen. 782		

- गौराङ्गी f. Maina or Gracula —mfn. eaten. 3285
Religiosa. 3618 ग्रह n. bitumen. 2979
गौरी f. N. of Varuna's —m. seizure. 3390
wife. 246 —m. an eclipse; taking;
गौरुदारिक m. one who approach- a crocodile;
es his teacher's planet. 3818
wife; 2449 ग्रहकल्लोल m. N. of Rāhu. 3515
गौरेश m. N. of Ganes'a(?) ग्रहण n. grasping, under-
of Skanda (?) standing; the
3496 third of the eight
गौली f. spirituous liquor means to acquire
distilled from true knowledge.
molasses. 3117 * 541
गौलीरसा f. N. of a plant ग्रहणीरुज् f. diarrhoe. 2192
(=मोचकी). 1127 ग्रहपति m. the sun. 320
गौष्ठीन n. an old abandoned —m. the moon; the
cow-pen 783 sun. 4421
ग्रथित mfn. strung; tied. ग्रहीतृ mfn. inclined to grasp
3230 or take. 3217
ग्रन्थ m. a science; a stanza ग्राम m. village. 787
consisting of 32 ग्रामटिका f. a small village.
syllables; the 788
Veda. 3819 ग्रामणी f. barber. 3061;
ग्रन्थन n. stringing or tying ग्रामतक्ष m. a carpenter
together; working for a
composing. 3717 village. 3045
ग्रन्थि m. Joint or knot of ग्रामता f. a multitude of
a plant. 885 villages. 3477
—m. a joint; knot; tie. ग्राममच्छिका f. a kind of fly
3819 (=घोस्टा). 1643
ग्रन्थित mfn. strung; tied. 3230 ग्रामवासिन् m. a villager. 789
ग्रन्थित m. the Buinchi tree. ग्रामीण m. a villager. 789
954 ग्रामीणा f. Indigo. 1058
ग्रस्त n. a slurred speech; —f. N. of a plant
—mfn. slurred. 1869 (runnavai in
Tamil). 1077

ग्रामेयक m.	a villager. 789	ग्लानि f.	weakness, one of the thirty three
ग्राम्य m.	a villager. 789		Transitory feelings (संचारिमास)
—n.	rustie speech; mfn. vulgar. 1868		in dramatic terminology. 1916
ग्राम्यधर्म m.	copulation. 1994		sick. 2198
ग्राम्या f.	a species of melon 1255	ग्लास्तु mfn.	the moon. 350
ग्रावन् m.	mountain. 809	ग्लौ m.	
—m.	stone. 823		
—m	mountain; stone; rock. 817	घट m.	water-pot. 1794
ग्रास m.	eating; a morsel. 3826	घटा f.	a troop of elephants 2782
ग्राह m.	shark. 674	घटिका f.	a space of time equal to six
—m.	siezure 3390		Kṣaṇas. 457
ग्राहिन् m.	a species of grass; Cyperus Rotundus. 1349	घटिका f.	a measure of time equal to 24 minutes; a water-jar. 4179
ग्रीवा f.	the neck. 2157	घटिकालक्षण n.	a kind of strong salt. 2918
ग्रीष्म m.	summer. 507	घटी f.	a period of 24 minutes (= nāḍi) 3459
ग्रीष्महृद्या f.	f. Erythraea centaureoides or Mollugo Spargula 1160	घटोयन्त्र n.	a wheel worked by the feet for raising water from a well or any machine for this purpose. 3698
ग्रैवेय n.	an ornament for the neck; coliar. 2329		
ग्लस्त mfn.	eaten. 3285		
ग्लह m.	traffic; trade. 3008		
—m.	the stake in playnig at dice. 3140	घटितक n.	N. of one of the kisses to be practised on; a
ग्लान mfn.	sick. 2197		

- young and inexperienced (सुरधा) wife. * 1974
- घण्टा f. Bignonia Sauveolens. 976
- f. bell. 1884
- घण्टापथ m. highway. 3629
- घण्टासार्ग m. „ „ 3630
- घण्टारवा f. Croton Verrucosa. 1165
- घण्टोला f. a species of small cucumber. 1254
- घण्टास्वन n. bell-metal 838
- घन m. cloud. 422
- m. one of the trees that blossom in spring. * 503
- n. any brazen or metallic instrument or plate which is struck 1878
- घन m. a mallet. 2692
- m. a hammer. 3052
- n. mean time in dance ? 3109
- mfn. hard; solid; harsh 3252
- mfn. abundant; much; numerous; many. 3349
- m. mace; iron club; cloud; the camphor tree. 3829
- mfn. compact; dense; thick; multitude; hard. 3830
- n. any brazen or metallic instrument or plate which is struck (such as cymbal, bell, gong & c.); harmony of dance, song and Instrumental music; Ind. very much. 3831
- घनगोलक n. an alloy of gold and silver. 283
- घनघालक n. a kind of strong salt. 2918
- घनजाल n. multitude of clouds. 4144
- घनज्योतिस् n. a flash of lightning. 425
- घनरस m. water. 630
- घनसार m. camphor. 2302
- घन f. rice gruel or porridge. 2871
- घनाघन m. a raining cloud 423
- m. raining cloud; elephant in rut. 4422
- घनीभूत mfn. densified. 3234
- घर्घरक m. a kind of drum. 1882

घर्म m.	perspiration. —f.	horror, aversion. 3449
—m.	2239 a vessel connected with Pravargya ceremony in which milk-offering is boiled 2379	घृणि m. ray. 326
—m.	steam; summer; sweat; heat. 4237	—m. flame; ray of light; wave. 3833
घस्मर mfn	gluttonous. 3289	घृत n. ghee. 1540
घस्त्रा m.	day. 461	घृतमण्डा f. a species of Mimosa (=हंसपदी) 1104
घाटा f.	the back or nape of the neck 2158	घृताची f. N. of an Apsaras. 166
घाटिक m.	panegyrist of a king; bard. 2613	घृष्टि m. ray. 326
घातक mfn.	destroying; cruel 2751	—m. pig. 1355
घातन n.	slaughter. 2783	घोटक m. horse. 1439
घातुक mfn.	destroying. 2751	घोट्याण m. a particular breed of horse. 1441
—mfn.	injurious. 3314	घोणा f. the nose 2160
घास m.	garss. 1333	घोणिन् m. a pig. 1354
—m.	eating; verdure. 3833	घोष्टा f. the Jujube tree. 1015
घुटिका f.	the ancle. 2124	—f. kind of fly. 1644
घुणौकस् m.	the white Khayar. 934	घोर mfn. furious; terrific 1942
घुसृण n.	saffron. 2292	घोरित n. snort. 444
घूर्जर m.	pl. N. of a country. 748	घोष m. sound; noise. 440
घूर्णित mfn.	snoring. 3195	—m. a village inhabited by herdsmen. 791
घृणा f.	compassion; kindness. 1934	—m. the cry of the warriors. 2774
		—m. a hamlet inhabited by cowherds; the plant

	Jālinī; sound; a kind of poison. 3832	—n.	whirlpool. 634
घोषणा f.	proclaiming aloud; public announcer. ent. 182५	—n.	pl. the winding of a river. 640
		—m.	a ruddy goose. 1621
घोषवती f.	a lute. 3633	—n.	a flock or multitude. 1656
घ्राण n.	the nose 2161	—n.	a wheel. 2634
घ्राण mfn.	smelled. 3230	—n.	an army. 2717
घ्रात mfn.	smelled. 3230	—n.	a kingdom; whirlpool; an army; fraud; collection, wheel; a district or province; a circle; circuit of the mundane existence, the world; a kind of weapon. 3841
च			
च Ind.	connecting of a secondary action with the main action; collection; assemblage; mutual connection; aggregation. 4512		
—ind.	an expletive. 4601	चक्रकारक m.	the herb Unguis Odoratus. 1076
चकित mfn	timid. 3154	चक्रनाभि f	the nave of a wheel. 2646
चकोर m.	the Greek partridge. 1610	चक्रपत्र m.	a sort of Punarnavā. 1098
—m.	the Greek partridge, one of the Gallinaceous birds. * 1626	चक्रपाद m.	a car; chariot; an elephant. 4423
चक्र n.	a sharp circular missile weapon. 45	चक्रमर्दक m.	Cassia Alata or Tora. 1215
—n.	a coil of, a snake. 599	चक्रलक्ष्ण f.	Coculus cordifolius. 1074
		चक्रवर्तिन् m.	an emperor; universal monarch 2538

चक्रवाक m.	the ruddy goose. 1621	—m.	a serpent; N. of Vishnu; potter; a cheat; rogue. 3835
चक्रवाल n	horizon or the circle where the earth & sky. appear to meet. 309	चक्रीवत् m.	an ass. 1495
—m.	N. of a mythical range of mountains encircling the orb of the earth. 814	चक्षुष्य m.	the shrub odina wodier. 955
—n.	a flock or multitude. 1657	—mfn.	beautiful; pleasing 3163
चक्र(-व्यूह) n.	a circular array of army. 2720	चक्षुष्वा f.	a blue stone used as a collyrium. 864
चक्रसंज्ञक n.	pyrites. 858	—f.	Leucas Linifolia 1288
चक्राङ्ग m.	a swan. 1613	चक्षुस् n.	the eye. 2168
चक्राङ्गी f.	Helleborus Niger 1182	—m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3547
—f.	Coculus tomentosus. 3598	चञ्चरीक m.	a large black bee. 1634
चक्राद्रि m.	N. of a mythical range of mountains encircling the orb of the earth. 814	चञ्चल mfn	fickle. 3190
चक्रावयव m.	the spoke of a wheel. 2646	—mfn.	unsteady; flickering; moving to and fro. 4180
चक्रिन् m.	N. of Vishnu. 37	—f.	lightning. 433 4180
—m.	a snake. 592	चञ्चु m.	Castor-oil tree. 1093
—m.	an oil-miller. 3091	—f.	the beak of a bird. 1647; 3844
		—m.	पाठ; castor-oil plant. 3844

- चटक m. sparrow. 1606
—m. sparrow. one of the peckar birds* 1629
- चटका f. a hen-sparrow. 1607
—f. a young hen-sparrow 1608
- चटु m. n. pleasing words. 1815
—m. flattery; praise; the belly of an animal. 3838
- चटुल mfn. trembling; moving. 3342
- चण m. a kind of pulse; Cicer Arietinum. 2853
- चणक m. the chick-pea. 2840, 2851
- चण्ड m. sharpness; heat. 347
—mfn. sharp; hot. 347
—mfn. excessively angry. 3157
- चण्डभार्गव m. N. of a Maharshi.* 415
- चण्डमुखडा f. N. of Pārvati. 3493
- चण्डातक m. chor, kind of perfume. 1063
—m. Oleander. 1088
—n. womens' under-clothing; undies. 1766
- चण्डाल m. the son of a Śūdra man and a Brahmana woman. 3024
—m. a Chāṇḍāla. 3123
—m. Bignonia Saueolens. 3591
- चण्डालिका f. the lute of a Chāṇḍāla. 3640
- चण्डिका f. N. of Pārvati. 114
—f. N. of Durgā. 4153
- चण्डिल m. a barber. 3060
- चतुःशाल n. a group of four houses. 1689
- चतुर n. an elephant's stable. 1695; 4185
—mfn skilful; conversant with. 3147
—mfn skilful; conversant with; clever. 4183
- चतुरङ्गुत m. the tree Cassia fistula. 1005
- चतुरा f. a species of black deer with soft and thick hair and having white spot on the forehead. 1380
—f. a kind of animal. 4184
- चतुरानन m. N. of Brahmā. 20

चतुर्जात n.	the four acid substances viz. mace; cardamom cinnamon and Nāgakesara. 2931	चतुष्पाद् m.	epithet of Rāvana 241
		चतुष्पाद m.	a place where four roads meet (?) 802
चतुर्दशी f.	the fourteenth day of lunar fortnight. 476	चतुस् ind	four times. 4586
		चत्वर n.	a courtyard. 1712
		—n.	the sacrificial ground. 2383; 4183
चतुर्भद्र n.	the four objects of human wishes viz; Kāma Artha, Dharma and Bala 2533	—m.	a place where four roads meet; crossway. 4182
—n.	the three srrin- gent substances (viz. ginger, Ati- viṣṭā and Mustā) and Gudūcī. 2929	चत्वाल m.	the hole in the ground from which earth is dug out for constructing the altar. 2379
चतुर्भुज m.	N. of Vishnu. 43		
चतुर्मुख m.	a Rudrākṣa having four mouths or points. 958	चन ind.	some 4575
		चन्दन m. n.	sandal tree. 1055
		चन्दनशैल m.	N. of the Malaya mountain. 812
चतुर्युग n.	the four yugas. combined. 513	चन्द्र n.	gold. 277, 3834
		—n.	silver. 286
चतुर्वर्ग m.	the four objects or aims of existence, viz, Kāma, Artha, Dharma and Mokṣa. 2533	—m.	the moon. 349
		—m.	the Kampilya plant. 1137
चतुष्कण्टकिनी f.	the Karuṇī plant. 1115	चन्द्र m.	(and the synonyms of चन्द्र) camphor 2302
चतुष्पथ n.	a place where four roads meet. 801	—m.	the moon; camphor; a kind of tree. 3834

- चन्द्रक m. the eye in a pea-cock's tail. 1577
- चन्द्रकान्त m. the moon-stone. 291
- चन्द्रकिन् m. a pea-cock. 3619
- चन्द्रबाला f. cardamom. 1064
- f. Paederia Foetida. 1191
- चन्द्रभागा f. N. of a river. 692
- चन्द्रमणि m. the moon-stone. 291
- चन्द्रमस् m. the moon. 349
- चन्द्रशाला f. a terrace. 1688
- चन्द्रहास m. N. of the sword of Rāvaṇa. 242
- m. a sword. 2677
- चन्द्रा f. a collective name of 300 rays of the sun divided into 3 equal groups causing snow-fall* 332
- चन्द्रिका f. moon-light. 356
- चन्द्रिकाप्रिय m the Greek Partridge. 1610
- चपल mfn. quick. 259
- n. quickly. 259
- m. mercury. 845
- mfn. inconsiderate 3376
- mfn. unsteady. 4181
- m. quicksilver. 4181
- n. quickness. 4182
- चपलत्व n. Inconsistency, one of the thirty three Transitory feelings.* (संचारिभाव) in dramatic terminology. 1917
- चपला f. lightning. 432; 4181
- f. long pepper. 1153
- चपेट m. the palm with extended fingers. 2150
- चमर m. a species of antelope white in colour having a bushy tail; yak. 1385
- चमरिक m. mountain ebony. 946
- चमू f. the hide for the extraction of Soma. 2382
- f. an army. 2715
- चमूपति m. a general. 2721
- चमूरु m. a species of long-necked antelope with white mane and shoulders and having soft, fine and long or raised variegated hair with deep dark ends. 1371
- चम्पक m. the Champā tree 998

—m.	Michellia campaka	—n.	mode of life; conduct; deeds.
चम्पा f.	3590 dark variety of of the plantain tree. 1275	चरिष्णु mfn.	4011 moving. 3280
—f.	N. of a city or capital of an ancient kingdom. 1669	चरु m.	a boiled and prepared oblation. 2370
चम्पोपलक्षण m.	pl. N. of the people of Anga. 764	चर्चा f.	discussion; consideration. 526
चय m.	a flock or multitude. 1655	—f.	perfuming the body with unguents. 2311
—m.	piling up; collection. 3712	—f.	smearing the body with fragrant unguent; discussion. 3843
चर m.	a spy. 2574	चर्चिका f.	N. of Parvati. 3494
—mfn.	moving. 3280	चर्मकशा f.	species of fragrant plant (मांसरोहिणी). 2970
चरण m.	foot, one of the five organs of action * 571	चर्मकार m.	the son of an Āyogava man (an offspring of a Śūdra man and a Vaiśya woman) and a Brahmana woman. 3035
—m.	a foot. 2133	—m.	a shoe-maker. 3093
चरणायुध m.	a cock. 1599	चर्मखती f.	N. of a river. 695
चरम mfn.	last. 3358	चर्मदण्ड m.	a whip. 1476
चरमाद्रि m.	the western mountain behind which the sun is supposed to set. 811	चर्मन् n.	skin. 2244
चरमाह्न m.	evening. 464		
चराचर mfn.	movable and immovable, moving and stationary. 3281		
चरित mfn.	eaten. 3287		

- n. a shield. 2204
चर्मपणिका f. N. of a plant. 1216
चर्मप्रसेविका f. bellows. 3051
चर्मप्रभेदिका f. a shoe-makers awl. 3093
चर्ममुण्डा f. N. of Pārvatī. 3494
चर्मिन् m. a species of birch tree. 940.
—m. one bearing a shield. 2740
चर्या f. perseverance in austerities. 2487
चर्वण n. eating. 2887
चर्वणा f. a blue fly. 1639
चर्वित mfn. eaten. 3387
चल mfn. fickle. 3190
चलदल m. the peepal tree. 911
चलाचल mfn. fickle. 3190
चलित n. an army on the march. 2771
—mfn, moving; trembling. 3342
चल्लण n. the under-wear or a loin-cloth. 1770
च (छ ?) लि f. bark. 884
चविका f. Piper chaba. 1144
चव्य n. Piper chaba. 1144
चषक m. a cup; wineglass. 3122
चषाल m. a ring on the sacrificial post. 236
चाक्रिक m. a panegyrist of a king; a bard. 2613
चाटकेर m. a young sparrow. 1608
चाटु m. n. pleasing words. 1815
चाटु m. flattery, praise; the belly of an animal 3838
चाण्डाल m. a Chandāl'a. 3124
चातक m. a bee. 4370
चातुर्वर्ण्य u. the four castes. 2340
चान्द्रमसायनि m. N. of the planet Mercury. 365
चान्द्र(-मास) m. the lunar month 486
चाप m. n. a bow. 2659
चामर n. a chowrie, the tail of the Bos Grunniens used as a fan. 2584
चामरपुष्प m. a kind of reed (=काश); the tree Pandanus odoratissimus; mango tree. 4475
चामरपुष्पक m. Saccharum spontaneum (Koru-

	kacci in Tamil) 1332	चावीक m.	an athiest. 82
चामीकर n.	gold. 279	चालनी f.	a sieve. 1786
चामुण्डा f.	N. of one of the seven divine mo- thers (Mātṛs). ❀ 119.	चाष m.	the blue jay 1595
चामुण्डा f.	Pārvatī. 3493	चिकित्सक m.	a physician. 2223
चाम्पेय m.	the Champā tree. 998	चिकित्सित mfn.	treated. 2221
—m.	the Nāgakesara tree. 1000	चिकुर mfn.	Inconsiderate. 3376
चार m.	spy. 2574	—m.	the hair. 4181
—m.	wandering; a spy 3836	—mfn.	unsteady. 4181
चारक m.	a prison. 3132	चिकण m.	flax. 2842
चारटी f.	Hibiscus Mutabilis. (= स्थलपद्म) 1245	—mfn.	smooth; unctuous. 3339
चारण m.	a wandering singer or dancer. 3096	चिक्रीड m.	a kind of lizard which has three white lines, on the back, 1565
चारपुण्ड्रक m.	N. of a medicinal tree. (= इक्षुद) 1214	चिञ्चा f.	tamarind tree. 1032
चारिणी f.	the Karuṇī plant. 1114	चित् f.	intelligence; con- science. 523
चारु mfn.	beautiful; pleas- ing. 3165	—ind.	same. 4575
चाचिक्य n.	perfuming the body with ung- uents. 2311	चिता f.	a funeral pile. 2113
चार्मिक m.	the son of Māhi- ṣya man and a Kshatriya woman 3036	चिति f.	a funeral pile. 2113
		चित्त n.	mind; conscience 522
		चित्तविभ्रम m.	Insanity. 538
		चित्ताभोग m.	full conscience. 3555
		चित्तोन्मादकरी f.	N. of one of Śiva's nine Śak- tis. ❀ 101

INDEX

४८३

- चित्या f. a funeral pile. 2113
- चित्र m. variegated colour; mfn, variegated. 1781
- n. surprise 1946
- n. a picture; painting; wonder. 3837
- चित्रक m. the tree Euphorbia. 1026
- m. lead wort. 1168
- m. a kind of cucumber. 1268
- m. water melon. 1273
- चित्रकार m. a painter. 3067
- चित्रकूटा f. N. of a river. 698
- चित्रकृष्णा f. the dark blossomed Convolvulus Turpethum. 2982
- चित्रगुप्त m. N. of Yama's clerk. 227
- चित्रतण्डुला f. Embellia Ribes 2978
- चित्रतनु m. tiger. 1353
- चित्रपत्रिका f. a long variety of Hemionitis cordifolia. 1158
- चित्रभानु m. epithet of Agni. 192
- m. the sun. 320
- m. the sun; fire 4423
- चित्रमहस् m. N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. 3548
- चित्ररथ m. N. of Indra. 3497
- चित्रवाज m. a blue jay. 1596
- चित्रशाला f. painted room or one ornamented with pictures. 1698
- चित्रशिखण्डिज m. epithet of Bṛhaspati; of the planet Jupiter 367
- चित्रशिखण्डिन् m. pl. the seven sages. 398
- चित्रा the plant Salvinia Cucullata. 1083
- चित्राङ्गि f. long variety of Hemionitis Cordifolia. 1159
- चित्रायनी f. the splendour or lustre on the face while reciting the Veda. 2492
- चिद्गद m. a sort of cucumber. 3557
- चिन्तन n. meditation. 3557
- चिन्ता f. Anxiety, one of the thirty-three Transitory feelings (संचारिभाव) in dramatic ter-

	minology. 1917	चिल्लिबिल n.	the ash-pit of a fire place. 3904
चिन्तामणि m.	N. of a celestial jewel. 183	चिह्न n.	spot; mark. 352
चिपिट m.	rice or grain flattened; corn-flakes. 2875	—n.	a sign; mark, a banner. 3837
चिबुक n.	the chin. 2164	चीत्कार m.	the rattling noise of carts. 445
चिरक्रिय mfn.	dilatory; procrastinating. 3311	चीन pl.	N. of a country. 747
चिरजीविन् m.	a crow. 3616	—m.	species of deer thirty Angulas long. 1381
चिरगटी f.	a woman single or married who after menstruation lives in her father's house. 2077	—m.	N. of a country, a kind of deer. 3836
चिरन्तन mfn.	old; ancient. 3255	चीनक m.	a species of antelope with white belly 1387
चिररात्राय ind.	after a long time; for a long time 4567	चीनपट्ट n.	lead. 841
चिररोहक m.	the wild date tree. 1099	चीर n.	the dress or rags of a religious monk. 1760
चिरस्य ind.	after a long time; for a long time. 4567	चीर m.n.	clothes. 3840
चिराय ind.	„ „ 4567	चीरा f.	the dress or rags of a religious monk. 1760
चिरिबिल्व m.	the caranj tree. 1002	चीरी f.	a cricket. 1638
चिलिचिम m.	a kind of sprat. 665	—f.	cloth used for applying colour or perfume. 3840
चिल्ल m.	a kite. 1609	चीवर n.	the dress or rags of a religious monk. 1760
—mfn	blear-eyed or slobbery. 2213	चीवरिका f.	„ „ 1760

चुक n.	vinegar or sour sauce made of tamarind fruits. 2904			dancnig during which a young woman walks forwards and backwards in rhythm. 1746
चुक्रिका f.	wood sorrel. 1239			
चुचुन्दरी f.	the musk-rat. 1563	चूषि f.		the shell Cypraea moneta(=Kaparda) 3472
चुम्बन n.	kiss. 1964			
चुरी f.	small well or reservoir near a well. 702	—f.		N. of a work (a Prakrit commen- tary on a Jain text). 3472
चुल्ल mfn.	blear-eyed or sloberly. 2213	—f.		N. of a work, the shell Cypraea moneta(=Kaparda) 3843
चुल्लि f	an oven. 2889			
चूचुक n.	a nipple. 2139			
चूडा f.	an elephant's girdle 1417	चूलिका f.		the root of an elephant's ear. 1398
—f.	a peacock's crest. 1579	—f.		the top of a sac- rificial post. 3457
—f.	a lock of hair 3955			
चूडामणि f.	Abrus preca- torius. 1166	चूलिकारण m		a cock. 1600
चूत m.	the mango tree. 914	चेट m.		a menial servant; slave. 3135
चूतक m. ?	827	चेतन m.		an animal 2111
चूर्ण m.	dust. 2776	चेतना f.		intelligence; conscience. 523
चूर्णकुन्तल m.	a curl 2178	—f.		N. of the medi- cinal plant Rddhi or Vṛddhi. 2954
चूर्णगर्भा (?) f.	N. of a plant (Śakhaṇaccilli in Tamil). 1110	चेत् ind,		lf. 4567
चूर्णपाद m.	N. of a particular movement in			

चेतस् n.	mind; conscience. 522	—m	a thief; a mosquito. 3839
चेदि m.	pl. N. of a country. * 750	चोरपुष्पिका f.	Chrysopogon aciculatus. 1229
— m.	pl. the people of चेदि 767	चोरित mfn.	stolen. 3215
चेल n.	cloth; clothes. 1749	चोल m.	pl. N. of a country. * 754
चेष्टन n.	effort; exertion 2118	—m.	pl. the people of Cola 761
चैत्य n.	a Buddhist temple 1690	चोल m.	bark 884
चैत्र m.	N of a lunar month on the full moon day of which Citrā happens to be the Naksatra 492	—m.	a roof; thatch. 1715
चैत्ररथ n.	N. of the garden of Kubera. 268	—m.	a jacket. 1753
चैत्रिक m.	N. of the month of Caitra. 493	—m.	Carissa carandas. 3589
चैत्री f.	the day of full moon with Citrā Naksatra. 491	—m	a jacket; N. of a country. 3839
चैद्य m.	pl. N. of the people of Cedi. * 767	चोलक m	a Cuirass. 1754
चोच n.	Laurus Cassia 1156	चौरिक m	a thief. 3128
चोदनिका f.	kind of kidney-bean. 2989	चौर्य n.	theft. 3133
चोद्य n.	surprise. 1946	चौल n.	shaving. 2463
चोए m.	a thief. 3126	च्यवन m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families * 406
		च्युत mfn.	fallen. 3330
			छ
		छग m.	a goat. 1556
		छगलक m.	a goat; 1556
		छत्र m.	a mushroom (mattangāyam

- pullu in Tamil). 1345
- छत्रे(-लक्षण) m. a species of snake with umbrella mark. 601
- छत्रा f. coriander. 1252
- f. Leucas Linifolia. 1288
- छत्राक m. a mushroom (mattangāyam pullu in Tamil). 1345
- छत्राकी f. N. of the ichneumon plant (=रास्ना) 1140
- छद m. leaf. 900
- m. the wing of a bird. 1648
- m. a wing; a leaf. 3845
- छदन n. leaf. 900
- छदि f. a roof; thatch. 1715
- छद्मन् n. disguise; pretext; fraud. 2036
- n. fraud. 3841
- n. house; deceit; fraud. 3847
- छन्द m. intention; meaning. 3433
- छन्द m. intention; opinion; desire. 3845
- छन्दस् n. the Veda. 29
- n. prosody one of the six Vedāngas* 34
- n. a Vedic metre. 2456
- n. verse (as opposed to prose); the Veda; desire. 3847
- छन्न mfn. solitary; private. 2621
- mfn. covered. 3203
- छर्दन m. Vangueria spinosa. 968
- m. a sort of cucumber. 1270
- छर्दि f. vomiting. 2191
- छर्दिका f. vomiting. 2191
- छल n. disguise; pretext; fraud. 2036
- छलना f. n. deceiving. 2037
- छवि f. light; lustre. 335
- छाग m. a goat. 1556
- छागर m. the fire of dry cow-dung. 198
- छात mfn. cut. 3213
- छात्र m. student. 2420
- m. a student, one of the five kinds of messengers.* 2577
- छादन n. concealment; covering. 439
- n. the wood or

	bamboo frame- work of a thatch. 1713	छिद्र n. —n.	a hole. 586 a hole, opportu- nity, pretext; disguise. 3848
छाश्विक m.	a deceitful man; rogue. 2427	छिद्रित mfn.	pierced. 3235
छान्दस m.	one who has studied the Veda. 2390	छिन्न mft	cut. 3213
छाया f.	N. of one of the seven wives of the sun. * 339	छिन्नरुहा f.	Cocculus cordi- folius. 1073
—f.	an image or pic- ture. 3076	छिन्नोद्भवा f.	Cocculus cordi- folia. 1075
—f.	lustre; beauty; shade; reflection; reflected image; N. of the wife of the sun 3846	छुरिका f.	a knife. 3921
छायाचुम्बन n.	the kiss of the couple on the reflexion of each other in the wall mirror to demon- strate the love towards each other. * 1992	छुरित mfn.	intermingled; mixed. 3299
		छेक m.	a domesticated bird or beast. 1645
		छेत्तृ mfn.	cutting. 3314
		छेद m.	cutting 2779
		छेदक m.	cutting. 3314
		छेदन n.	cutting. 2779
		ज	
		जगत् n.	the world. 733
		—n.	the universe. 3571
छायात्मज m.	N. of the planet Saturn. 370	जगती f.	N. of one of the seven horses of the sun * 343
छायापथ m.	the milky way. 388	—f.	the earth. 726
छित्त mfn.	cut. 3213	—f.	the world 733
छिदा f.	cutting off. 3390	—f.	the world; the earth; a creeper; N. of a metre. 4185
छिदुर mfn.	cutting. 3228		
छिदेलिम mfn.	easily cut. 3370		

- जगत्क्षय m. destruction of the whole world at the end of a Kalpa. 579
- जगत्प्राण m. wind; air. 249
- जगल m. spirituous liquor used for distillation. 3115
- m. a sweet-meat (=मोदक); a kind of spirituous liquor prepared from flour. 4146
- जग्ध mfn. eaten. 3285
- जग्धि f. food. 2883
- जघन n. mons veneris. 2131
- जघनेफल m. the tree Ficus Glomerata. 944
- m. the Jack tree.
- जघनेफला l. opposite leaved fig-tree. 945
- f. N. of the plant solanum indicum, 1169
- जघन्य mfn. last. 3358
- जघन्यज mfn. a younger brother; mfn. younger. 2288
- m. a Śūdra. 3020
- जङ्गम mfn. moving. 3280
- जङ्गलान्नक n. agallochum. 2295
- जङ्घा f. Abrus Precatorius. 1167
- f. N. of a cucurbitaceous plant with bitter fruit. 1259
- f. the shank. 2125
- जङ्घाकारिक mfn. a courier. 2734
- जङ्घात्राण n. armour for the shanks. 2710
- जङ्घापाद m. a place where four roads meets (?). 802
- जङ्घाल mfn. a runner. 2734
- जटा f. fibrous root. 886
- f. the matted hair. 2184
- f. a species of Veleriana (=Gandhamāmsī). 2977
- जटाजूट m. the braided and matted hair. 103
- जटाभाट m. N. of Śiva. 96
- जटाटीर m. N. of Śiva. 94
- जाटायु m. bdellium. 3584
- m. N. of the king of vultures. 3674
- जटायुस् m. N. of the king of vultures. 3674
- जटाल m. the Indian fig-tree. 915
- जटाल m. the Indian fig-tree. 4190
- जटिन् m. waved-leaf fig-tree. 964

जटिल f.	Nardostachys Jatāmāmsi. 1146	जनता f.	an assemblage of men. 3477
—f.	a kind of aroma- tic root (= वच्चा). 1149	जनन n.	birth. 2110
जटी f.	Nardostachys Jatāmāmsi. 1146	—n.	race; birth. 4501
जठर n.	the abdomen. 2136	जननी f.	mother. 2244
जठराग्नि m.	digestive stoma- ch-fire 3499	जनपद m.	a country. 745
जड mfn.	cold; cool. 359	—m.	people; country. 4424
—mfn.	paralysed. 2201	जनयितृ m.	father. 2245
जडिमन् m.	stupor; one of the thirty-three transitory feelings. ❀ (संचारिभाव) In dramatic terminology. 1917	जनयित्री f.	mother. 2245
		जनश्रुति f.	rumour; tradition. 1817
		जनार्दन m.	N. of Viṣṇu. 41
		जनाश्रय m.	an open hall or a temporary shed built on festive occasion. 1694
जतु n.	lac. 2991	जनि f.	birth. 2110
जतुक n.	asafoetida. 2906	जनुस् n.	birth. 2111
जतुका f.	a bat. 1632	जन्तु m.	an animal. 2111
जतुमुख m.	one of the thir- teen varieties of rice. ❀ 2835	—m.	a living being; N. of a Kshatriya. 3852
जत्र n.	the collar bone. 2140	जन्तुफल m.	the tree Ficus Glomerata. 944
जनक m.	father. 2246	जन्मन् n.	birth. 172; 2110
—m	N. of a king. 3672; 4188	जन्मिन् m.	an animal. 2111
जनंगम m.	a Chandāla. 3123	जन्य n.	war; battle. 2755
		जन्या f.	a daughter-in-law. 2079
		जन्त्यु m.	an animal. 2111
		जप m.	whispering or muttering; repeating in

- murmuring tone
 passages from
 scripture; charms
 or names of a
 deity. 3404
- जपा f. red cotton plant.
 1250
- जमदग्नि m. N. of one of the
 Rishis regarded
 as the ancestors
 of Brahmanical
 families. § 404
- जम्पति m. du. husband and
 wife. 2263
- जम्बाल m. mud; dirt. 623
 —m. mud; moss;
 Byxa octandra.
 4192
- जम्बीर m. the lemon tree.
 922
- जम्बु n. rose apple tree
 or its fruit. 909
- जम्बुक m. a Jackal. 1394
- जम्बू f. the rose apple
 tree or its fruit.
 909; 1020
- जम्बूक m. a jackal; epithet
 of Varuṇa. 4191
- जम्बूट m. a species of
 Jambu tree. 1023
- जम्बू (-द्वीप) m. N. of one of the
 seven Dvīpas or
 divisions of the
 world. § 743
- जम्भ m. the lemon tree.
 922
 —m. the ciron tree;
 N. of a demon;
 of a spirit or imp.
 3853
- जम्भरिपु m. N. of Indra. 128
- जम्भल m. the lemon tree.
- जम्भीर m. " " 922
- जय m. victory. 2779
- जयन्त m. N. of Indra's son
 138
- जयन्ती f. N. of the daugh-
 ter of Indra. 139
- f. Coccoulus
 cordifolius 1075
- जया f. the yellow
 Myrobalan. 925
 —f. N. of the tree
 S'amī. 1011
 —f. N. of a city or
 capital of an
 ancient kingdom.
 1668
- जयिन् mfn. victorious. 2749
- जरग m. an armour. 2707
- जरठ m. an old man; mfn.
 old. 2285
 —mfn hard; harsh; solid.
 3253; 4186
- जरण n. asfoetida. 2905
- जरत् m. an old man; mfn.
 old. 2285
- जरत्कर्ण m. N. of a Maharshi;

	the singer of sacred hymns. 3538	जलद्रोणि f.	a tub [or water bucket. 1792
जरद्व m.	an old bull. 1521	जलदैवत n.	N. of Varuna. 3505
जरद्वी (वीथी) N.	of one of nine planetary paths consisting of Viśākhā, Anurādhā and Jyēsthā Nakṣatras. 393	जलद्विप m.	a water elephant 3568
जरद्वी f.	an old cow. 1506	जलधररिपु m.	N. of Śiva. 3491
जरा f.	decrepitude. 2284	जलपाद m.	a swan. 1613
जरायु m.	the womb. 2279	जलमुस्तक n.	a species of cyperus Rotundus (perumuttakkās'u in Tamil). 1350
जरायुज mfn.	viviparous. 3354	जलयादसु m.	a water elephant. 3568
जर्जर mfn.	worn out. 4188	जलरङ्गु m.	a gallimule. 1593
जर्तिल m.	wild sesamum. 2848	जलवायस m.	diver bird. 1583
जल n.	water, one of the sources of origin of Apsaras. 172	जलशुक m.	a kind of duckweed. 3566
जल n.	water. 629	जलाजीव m.	fisherman. 653
जलकोलि f.	the water jujube, 1019	जलाद्री f.	wet fan made of cloth. 1740
जलज m.	a conch. 666	जलाशय n.	the root of the fragrant grass Ardropogon Muricatus. 1185
जलजन्तु m.	an aquatic animal 663	जलका f.	leech. 673
जलजम्बुका f.	a species of egg-plant. 1279	जलोच्छ्वास m.	inundation. 639
जलजालिक m.	kind of water-insect that swiftly moves in circle. 676	जलौकस् f. pl.	leech. 673
जलद m.	a cloud. 4191	जल्पाक mfn.	talkative. 3335
		जल्पित mfn.	uttered; spoken. 1807
		ज्व m.	speed. 257
		जह्नुकन्या f.	N. of the river Gangā. 683

- जागरा f. (-र) m. waking; watching. 3467
- जागरितु mfn. wakeful; awake. 3198
- जागया f. waking; watching. 3467
- जाङ्गल n. a science of curing poisons by drugs and charms. 621
- m. desert; a country with tree and plants sparingly grown and with scarcity of water.
- n. flesh. 2226; 4190
- n. agallochum. 2296
- m. a land with little or no water and hills, and sparingly grown with trees and plants; an arid land; N. of a country. 4189
- जाङ्गलक m. pl. N. of a country 755
- जाङ्गलिक m. curer of poisons 621
- जाङ्गिक mfn. a courier. 2734 2734
- जातपुष्प mfn. flowered. 876
- जातरूप n. gold. 280
- जातवेदस् m. fire. 171; 194
- जातापत्य if. woman who has borne a child. 2089
- जाति f. a kind of jasmine plant or its flower. * 908
- जाति f. the great flowered jasmine. 1087
- f. birth. 2110
- f. birth; the jasmine plant; genus; generic properties; caste. 3855
- जातिकोश n. a nutmeg. 2303
- जातिफल n. " "
- जातिलिङ्गक n. cinnabar. 846
- जातु ind some times. 4576
- जातुष mfn. made of lac or gum. 3699
- जात्य (m fn) of a noble family; high-born. 2339
- जानु n. the knee. 2125
- जानुदात्री f. an apparatus or weapon of Sarabha-shape with which the knees are cut off or amputated. 2615
- जानुभञ्जनी f. a kind of wooden instrument or club to break the knees. 2615

जाप m.	whispering or muttering; repeating in murmering tone passages from scripture; repeating charms or names of a diety. 3404	जायु m.	a medicine. 2224
		जार m.	a paramour. 2278
		जाल n.	net. 654
		—n.	a flock or multitude. 1656
जाबाल m.	a goat-herd. 3078	जाल n.	watery barrier or stronghold for defence, one of the five kinds of strongholds * 2606
जाबालि m.	N. of a Mahershi. * 419	जाल n.	a collection, window; net; a bundle of buds; fraud; deceit; flock; multitude. 3849
जामदग्नि m.	N. of a Mahershi, the singer of sacred hymns. * 3538	जालक n.	a bundle of buds. 895
जामदग्न्य m.	N. of Paraśurāma. 55	—n.	a window. 1729
जामातृ m.	a son-in-law. 2251	जालंधर m.	pl. N. of the people of Trigarta. * 760
—m.	the white sesamum. 4192	जालवृक्ष m.	the tree Rujākara. 1050
जामि f.	a noble woman. 3471	जालिक m.	a fisherman. 653
जाम्बव n.	the rose apple tree or its fruit. 909	—m.	hunter using nets. 3082
जाम्बवती f.	N. of one of the wives of Krishna. 66	जालिनी f.	a species of melon, 1255
जाम्बूनद n.	gold. 279	—f.	a room painted or ornamented with pictures. 1698
जाया f.	wife. 28; 2073		
जायाजीव m.	a dancer, 3095		
जायापति m.	du. husband and wife. 2263		

- f. N. of a plant. 3832
- जाल्म mfn. low; base. 3153
- mfn. a rogue; mischievous. 3176
- जावक m. pl. N. of a country. * 749
- n. a yellow variety of agallochum. 2298
- जाहक m. a cat. 1560
- जिघत्सा f. hunger. 2888
- जिघत्सु mfn. hungry. 3283
- जिङ्गी f. Rubia Munjista. 1147
- जितकासिन mfn. one who has won a battle. 2750
- जिताहव mfn. „ „
- जित्वार mfn. victorious. 2749
- जिन m. N. of a Buddha. 76
- m. a Jaina ascetic. 80
- m. N. of Buddha, an Arhat or chief saint of the Jainas. 3850
- जिष्णु m. N. of Indra. 129
- mfn. victorious. 2749
- m. N. of Arjuna. 3677
- जिह्वा mfn. crooked. 3272
- जिह्वाग m. a snake. 591
- m. an arrow. 2666
- जिह्वा f. the tongue. 2163;
- जिह्वायुद्ध n. the kiss during which the husband draws out the soft under-lip of the wife with his thumb and forefinger and presses it between his both the lips without biting; while doing this the couple laugh and rebuke each other and strike with their tongue * 1987
- जीन mfn. old; m. N. of a country. * 3850
- जीमूत m. a cloud. 421
- m. Lipeocercis Serrata. 1178
- m. a cloud; mountain 4191
- जीरक m. cumin-seed. 1289
- जीरण m. cumin-seed. 1289
- जीर्ण m. an old man; mfn. old. 2286
- जीर्णक n. garlic 1307
- जीर्णवस्त्र n. old cloth. 1756
- जीर्णि f. wearing; growing old, 3471
- जीव m. N. of Br̥haspati; the planet Jupiter. 367

—m.	life. 2115	जीवनीया f	N. of the plant
—mfn.	alive; living. 3851		Jivantī. 1052
—m.	a living being; N. of Brhaspati; of the planet Jupiter. 3851	—f.	N. of the plant Leea Hyrta. 1138
जीवक m.	the Asan tree. 995	जीवनौषध n.	a drug to revive the dead. 2118
—m.	N. of a plant (Karum-Kayyām-turai in Tamil). 1300	जीवन्ती f.	N. of a plant. 1052
—m.	a Buddhist monk; living; alive; usurer. 4187	—f.	a parasite plant. 1069
जीवजीव m.	a kind of bird. 1592	—f.	Cardiopermum Hellicacabum (=ज्योतिष्मती) 1210
जीवंजीव m.	a kind of bird 1592	जीवबोधिनी f.	hog-weed. 1196
जीवंजीवक m.	N. of one of the pecker birds. 1629	जीववृत्ति f.	the livelehood by breeding or keeping cattle. 2800
जीवधन n.	herd of kine. 1536	जीवशाक m.	Amaranthus oleraceus. 1281
जीवन n.	water. 630	जीवा f.	N. of the plant जीवन्ती 1052
—n.	livelihood; profession. 2792	—f.	a bow-string. 2663; 3852
जीवनी f.	N. of one of Vishnu's Śaktis. 50	—f.	life. 3474
—f.	N. of the plant Jivanti. 1052	जीवातु m.	a drug to revive the dead. 2118
—f.	N. of the medicinal plant ऋद्धि and वृद्धि 2954	जीवान्तक m.	a fowler or bird-catcher. 3090
		जीविका f.	livelihood. 2117
		—f.	livelehood; profession. 2792
		जीवितकाल m.	duration of life. 2116

INDEX

४९७

- जीवितेश m. N. of Yama. 3501
जुगुप्सा f contempt;
censure. 1824
—f. disgust; the
Schāyī-bhāva of
Bībhatsa In dram-
atic termino-
logy. 1912
जुटङ्क m. a shop for selling
salt. 1680
जुष्ट mfn. served; practised.
3237
जुहू f. N. of an imple-
ment or utensil
used in sacrifices.
ॐ 2352
जूति f. speed. 3396
जूर्णा f. the Ulapa grass.
1340
जूर्ति f. fever. 2187; 3446
जृम्भ mfn. yawning. 2043
जृम्भण n. yawning. 2043
जेरु mfn. victorious. 2749
जेमन् n. food. 2884
जेमित mfn. eaten. 3286
जैत्र mfn. victorious. 2749
जैमिनेय m. a follower of
Mīmāṃsā system.
3664
जैबानृक m. the moon. 351
—mfn. long-lived. 3317
जोटिरिङ्ग m. N. of Siva. 95
जोनक m. pl. N. of a coun-
try. ॐ 754
जोषम् ind. happily. 4584
—ind. silent, happiness.
4544
ज्ञ m. a learned or wise
man. 529
ज्ञप्ति f. intelligence;
conscience. 523
ज्ञात mfn. understood;
known. 3207
ज्ञाति f. a distant kins-
man 2277
—f. a kinsman. 3397
ज्ञातेय n. kinship. 2264
ज्ञान n. knowledge; under-
standing
—n. N. of one of
Śiva's ten Avyay-
as. ॐ (higher
knowledge). 99
ज्ञानगौरव n. genius. 3554
ज्ञानिन् m. an astrologer.
2521
ज्ञानेन्द्रिय n. an organ of perce-
ption. 570
ज्या f. the earth. 726
—f. a bow-string.
2663
—f. bow-string; the
earth. 4492
ज्यानि f. wearing; growing
old. 3471
ज्यायस् m. an old man; mfn.
old, 2286

—m.	an elder brother; mfn elder; first-born. 2287	ज्योतिष्मती f.	Cardiospermum Harlicacabum. 1209
—mfn.	most excellent; best. 3245	ज्योत्स्ना f.	moonlight. 356
ज्येष्ठ m.	N. of a lunar month. 494	ज्योत्स्नी f.	a species of small cucumber. 1254
—m.	an elder brother; mfn. elder; first-born. 2287	ज्यौत्स्नी f.	moonlit night 470
ज्येष्ठा f.	N. of one of Śiva's nine Śaktis § 101	ज्वर m.	fever. 2187
—f.	N. of the goddess of misfortune. 235	ज्वलन m.	fire. 191
—f.	" " 3854	ज्वाला m f.	flame. 217
ज्येष्ठाब्धु n.	the water in which grain has been washed. 1791	ज्वालायुध m.	epithet of Agni 195
ज्यैष्ठिनेय m.	a son of the first wife. 2267	ज्वाली f.	lead wort. 1169
ज्योक् ind.	from time immemorial. 4569	झ	
ज्योतिरिङ्गण m.	a fire-fly. 1637	झका f.	N. of a musical instrument. 1885
ज्योतिस् n.	light; lustre. 336	झझ्झावात m.	the wind blowing from the west. 256
—n.	fire. 3499	झझ्झावात m.	wind with rain; hurricane. 3507
ज्योतिष n.	one of the six Vedāṅgas. § 34	झटा f.	Flacourtia cataphracta (kilānelli in Tamil) 1303
ज्योतिषिक m.	an astronomer. 2522	झम्पा f.	gallop; jump; going; walking. 3856
ज्योतिष्कीट m.	a fire-fly. 1637	झर m.	water fall. 826
		झरी f.	" " 826
		झर्झर m.	a kind of drum. 1881
		झलका f.	a large flame. 3500

- झलरी f. a kind of musical instrument; a piece of cloth hanging at the skirt of umbrella. 4193
- झलिका f. cloth used for applying colour or perfume. 3840
- झष m. fish. 657
—m. fish; a kind of sea-monster. 3856
- झाट m. a flock or multitude. 1655
- झाटल m. *Bignonia suaveolens*. 976
- झिएटी f. *Barleria Cristata*. 1047
- झिल्लिका f. a cricket. 1638
- झीरुका f. a cricket. 1638
- ट
- टङ्क m. hatchet. 3047
—m. N. of a measure; pride; arrogance; kind of deer; a stone cutter's chisel. 3857
- टङ्कण m. camel. 1493
—n. borax. 2953
- टट्टर m. the sound of a kettle drum. 442
- टट्टरी f. N. of a musical instrument. 1884
- टिट्ठिम m. the bird *Parra Jucana*. 1609
- टुण्डुक m. the tree *Colosanthus Indica*. 973
- ढ
- ढमर m. riot; tumult. 3468
- ढयन n. a bird's flight. 1649
— n. a kind of litter. 2633
- ढहु m. kind of bread fruit tree; *Barahal* 994
- ढाम्भिक m. a deceitful man; rogue. 2427
- डिण्डिम m. kind of drum. 1882
- डिण्डीर m. the white cuttlefish. 634
- डिण्डीश m. N. of *Siva*. 3491
- डिम m. one of ten kinds of drama. 3636
- डिम्ब m. the flesh from a particular part of the animal (the spleen ?) 2230
—m. riot; tumult. 3468
- डिम्भ m. the young of an animal. 1646

—m.	the spleen; a a young bird; kind of drum; N. of a river. 3858	तक्षशिला f.	N. of Avantī (?). 3525
—m.	the young of an animal; a child. 3911	तगर m.	Tabernaemontana coronaria. 3607
डुण्डुकिनी f.	N. of a musical Instrument. 1883	तट mfn, —mfn.	bank; shore. 633 slope of mountain 819
डुण्डुभ m.	species of snake with stripes. 600	तटाक m. n'	a tank. 705
डोला f	Indigo. 1059	तटित्वत् m.	a cloud. 422
—f.	a palanquin. 2653	तटिनी f.	a river. 679
		तडित् f.	lightning. 431
		तडिड m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Baahmani- cal families. 409
			N. of Nandin. 107
ढक्का f.	N. of a musical Instrument. 1885	तण्डु m. —m.	a wooden ladle. 2874
		तण्डुल m.	the grain after threshing & winnowing. 1790
तक्कोल n.	a kind of perfume. 2305	—m.	Embēlia Ribes. 2978
तक्र n.	the butter-milk mixed with quar- ter part of water. 1554	तण्डुलीयक m.	Amaranthus Polygonoides. 1281
तक्रवासन m.	orange. 921	तत n.	any stringed ins- trument. 1878
तक्तक m.	N. of a mythical serpent-chief. 594	—mfn.	spread; expanded. 3231
तक्तन् m.	the son of a Kārṇa man and a Brahmaṇa woman 3034	ततस् Ind.	cause. 4573
—m.	carpenter 3044	तत्ति f.	a flock or multitude. 1658

- तत्परे mfn. eagerly engaged in; totally devoted or addicted to. 3237
- तत्त्व n. a true principle such as Prakriti Buddhi & c. 549
- n. slow time in dancing (?). 3109
- तुत्त्वज्ञान n. the thorough or profound knowledge, the last of the eight means or exercises to acquire true knowledge * 542
- तथा ind. aggregation; likeness; the highest truth; approval. 4545
- ind. as; like. 4603
- ind. in that manner. 4612
- तथागत m. N. of a Budha. 77
- तथ्य n. truth; mfn. true. 1869
- तद् pron. that. 4526
- ind. cause. 4526; 4573
- तदा ind. then, at that time, 4588
- तदास्व n. present time. 2589
- तदानीम् ind. then; at that time. 4588
- तनय m. a son. 2246
- तनया f. a daughter. 2247
- तनु f. the body. 2120
- mfn. little; small. 3193
- mfn. sparse; not compact. 3268
- f. the skin; the body. 3869
- तनुच्छद m. an armour. 2706
- तनुत्र n. an armour. 2706
- तनुमध्यमा f. a woman. 2068
- तनू f. the body. 2120
- तनूकृत mfn. pared; made thin. 3332
- तनूनपात् m. fire. 193
- तन्तु m. thread; yarn. 1769
- तन्तुनाग m. a shark. 674
- तन्तुवाय m. a spider. 1570
- m. a weaver. 3069
- तन्तुसंतान m. weaving of threads. 1768
- तन्त्र n. care of one's own country; home affairs. 2535
- n. antidote; medicine 3564
- तन्त्र n. a remedy; a science; care of a kingdom; new cloth; a garment; weaving; procedure of sacrificial ceremony. 3863

तन्त्रक n.	the new cloth. 1758	तप्तकुम्भ m.	N. of a hell. 229
तन्त्रिका f.	a rope, cord or fetter. 3079	तप्तलोह m.	N. of a hell. 229
तन्द्रा f.	lassitude. 2032	तमरुक m.	tin. 844
तन्द्रालु mfn	lazy. 3197	तमस् n.	one of the three गुणः. 548
तन्द्री f.	lassitude. 2032	—n.	darkness 588
तन्वी f.	a woman. 2069	—n	N. of Rāhu; grief; sorrow; darkness; sin; one of the three Guṇas; ignorance; mental darkness. 3870
तप m.	summer. 507	तमसा f.	N. of a river. 696
तपःव्रम m.	one who is capable of performing austerity. 2458	तमस्विनी f.	night. 467
तपती f.	N. of a river. 696	तमाल m.	N of a tree that blossoms in spring. 503
तपन m.	N. of a hell. 229	—m.	the Tamāla plant. 981
—m.	the sun 324	तमिस्र n.	darkness. 388
तपनशशिमयूख m.	the rays of the moon, one of the sources of origin of Apsarases. 171	तमिस्रा f.	a dark night. 469
तपनीय n.	gold. 278	—f.	darkness. 3460
तपस् n.	one of Śivās ten Avyayas. (penance) 99	तमी f.	night. 467
तपस् m.n.	N. of the month of Māgha. 499	तमोनुद् m.	the sun; the moon; fire. 4199
तपस्य m.	N. of the month of Phālguna. 500	तमोनुद् m.	the moon; the sun; fire. 4424
तपस्विनी f.	Nardostachys jatāmāmsī. 1146	तमोमणि m.	a fire-fly. 1637
तपुर्मधुन् m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3535	तमोरिपु m.	the sun. 322
		तमोबिहारिन् m	a fire-fly; an awl, a thief. a Rākṣasa. 4476

INDEX

५०३

तरुणी m.	the grass fire. 198	—m.	the castor-oil
तरुणु m.	a tiger. 1353		plant; a young
तरुण m.	a wave. 631		man. 4198
तरुणिणी f.	a river. 679	वरुणी f.	the plant Aloe
तरुण n.	crossing over.		Perfoliata. 1078
	3472	—f.	a species of plant.
तरुणि m.	the sun. 319; 4195		(=रामतरुणी) 1135
—f.	a boat. 642	—f.	a young woman.
—f.	Premna Spinosa		2079
	or Longifolia.	—f.	a kind of medi-
	4195		cinal, plant (=Ro-
तरुण्डक m.	a kind of raft or		mā). 2956
	boat. 650	—f.	a young woman;
तरुपस्य n.	fare for being		the plant Sahā.
	ferried over a		4198
	river. 652	तरुधामन् m.	a bird. 1573
तरुल m.	the central gem	तर्क m.	inference; suppo-
	of a necklace.		sition. 527
	2328; 4 94.	तर्क m.	Deliberation; one
—mfn.	fickle. 3190		of the thirty-
तरुवारि m.	a long but light		three transitory
	sword. 2685		feelings (संचारि
तरुस् n.	speed. 257		भाव) in dramatic
—n.	strength. 2767		terminology.
तरुस n.	flesh. 2747	तर्कधिया f.	logical philosop-
तरुस्विन् mfn.	powerful; strong		hy. 1845
	2747	तर्जनी f.	the fore-finger.
तरि f.	boat. 642		2146; 2147
तरु m.	a tree. 873	तर्पण n.	pleasing; satisfy-
तरुण m.	castor oil tree.		ing. 3405
	1094	तर्मन् n.	the top of the
—m.	a young man;		sacrificial post.
	mfn. youthful;	तर्ष m.	2363
	young. 2289	तर्षण n.	desire. 1952
			thirst. 2886

तर्षित mfn.	thirsty. 3284	rānas* ❀ 1836
तर्हि ind.	interrogation; answer. 4544	—m. n. frantic dance 1889
—ind.	then; at that time. 4588	तात m. father. 2245
तलकार m.	a policeman. 2604	तानित n. cotton clothe; st- ringed musical instrument; a ves- sel. 4203
तलमोट m.	a species of plant; 3595	—m. heat; pain. 4416
तलसाक n.	a fillet or fore- head ornament of horse, 1476	तापस m. N. of a tree (इक्षुद) 1213
तलातल n.	N. of the region below the earth, 585	—m. hermit. 2413
तलिम n.	a bed, 1731	तापसद्रुम m. Tarminalia Catappa. 969
—n.	a paved ground; a couch. 4199	तापिच्छ m. the Tamāla plant. 981
तल्प n.	a bed. 1731	तापित mfn. pained, 3346
—n.	a raft. 3567	त.पी f. N. of a river. 696
—n.	a bed; a wife. 3868	तामस n. a lotus. 709
तल्लज m.	excellence; any- thing excellent or good of its kind. 565	तामलकी f. Flacourtia cata- phracta (Kilānelli in Tamil). 1303
तष्ट्र mfn.	pared; made thin. 3332	तामिस्र m. N. of a hell. ❀ 233
तस्कर m.	a thief. 3127	ताम्बूलकरङ्किका f. a female servant carrying the betel box. 2627
ताटङ्क m. n.	an ornament for the ear. 2321	ताम्बूलवल्ली f. the betel plant. 1175
ताडित mfn.	beaten; struck. 2778	ताम्बूली f. " "
ताण्डव n.	N. of one of the eighteen Upapu-	ताम्र n. copper. 288
		—m. the red colour; mfn. red. 1777

- ताम्रकुट्टक m. a coppersmith. 3056
- ताम्रचूड m. a cock. 1599
- ताम्रजीवक m the son of a Magadha man and Brāhmaṇa woman 3035
- त। अर्पणी f. N. of the female elephant of the western quarter* 314
- f. N. of a river. 646
- ताम्रमूला f. Alhagi Maurorum 1286
- ताम्रवृन्त m. kind of pulse, Dolichos uniflorus. 2856
- ताम्रा f. N. of one of the 13 wives of Kaśyapa* 402
- f. N. of the river Tāmraparnī. 686
- तार m. a high tone. 452
- तार mfn. loud or strill. 452
- n. Corypha Taliera. 1324
- m. clearness of pearl. 3861
- mfn brilliant; radiant. 3862
- तारक n (=का) f. a star. 4196
- m. N. of a demon. 4196
- तारका f. a star. 374
- f. the pupil of the eye. 2170; 4196
- तारकारि m. N. of Kārtikeya. 123
- तारा f. N. of an Apsaras.* 167
- f. (-र) n. a star. 374 3861
- f. a rope. 3436
- f. the pupil of the eye; a rope; N. of the wife of Sugrīva. 3862
- तारानाथ m. the moon 349
- तारुण्य n. youth. 2283
- तारुण्य m. N. of Garuḍa. 69
- m. N. of the Chariot of Viṣṇu. 2632
- n. sochal salt. 2913
- तारुण्यरथ m. N. of Vishnu. 37
- तारुण्यशैल n. a sort of collyrium. 862
- ताल m. N. of a hell. 230
- n. orpiment. 851
- m. a kind of cucumber. 1270
- m. the palmyra tree. 1323
- m. the musical measure or time. 3108
- ताल m. N. of a hell; the palmyra tree; a lock; a cymbal;

	slow time in music; a key. 3859	तिक्तफली f.	a kind of bitter cucumber. 1272
तालक n.	a lock. 1710	तिक्तबीज m.	bitter gourd. 1266
तालपत्र n.	an ornament for the ear. 2321	तिक्तवल्का f.	the plant sansevieria Roxburghiana. 1080
तालमूलिका f.	the plant Curculigo orchoides. 1081	तिक्तशाक m	the tree Tapia. 923
तालयन्त्र n.	a razor-shaped or saw-like instrument. 2615	तिक्ता f.	Abrus Precatorius. 1167
तालवृन्त n	a fan. 1741	—f.	Helleborus Niger 1182
तालिका f.	a fillet or forehead of a horse. 1477	तिग्म mfn.	sharp; hot. 347
—f.	a cymbal. 3652	—m.	sharpness; heat. 347
ताली f.	a kind of fragrant earth. 855	तिग्मभास् m.	the sun. 320
—f.	Flacourtia Cataphracta (Kilānelli in Tamil). 1303	तितउ m.	a sieve. 1786
—f.	Corypha Taliera. 1324	तितिच्चिन्तृ mfn	patient; enduring. 3158
तालु n.	the palate. 2163	तितिक्षु mfn.	patient; enduring. 3158
बै बत् ind.	totality; limit; measurement; determination, 4560	तित्तिरि m.	a partridge. 1587
तिक्त mfn,	bitter, 583	तित्तिरि m.	a partridge; one of the gallinaceous birds. 1626
—m.	bitter taste. 588	तिथि m. f.	a lunar day. 477
तिक्तपटोलिका f.	N. of a cucurbitaceous plant with bitter fruit. 1258	तिन्त्रिडीक n.	vinegar or sour sauce made of tamarind fruit. 2904
तिक्तपत्री f.	Momordica charantia. 1261	तिन्त्रिणी f.	tamarind tree. 1032
		तिन्दुक m.	sort of ebony. 936
		तिमि m.	a kind of whale or large fish. 661

- तिमिंगिल m. a kind of whale or a large fabulous fish. * 661
- तिमित mfn. wet; moistened. 3239
- तिमिर n. darkness. 588
- तिमिला f. N. of a musical instrument. 1885
- तिमिश m. the tree tinis. 919
- तरस् ind. concealment; transverse; horizontal. 4546
- तिरस्करिणी f. a curtain. 1730
- तिरस्क्रिया f. disrespect. 1947
- तिरीट m. the tree symplocos racemosa. 1040
- तिरीटिका f. the jujube tree. 3587
- तिरोधान n. concealment; covering. 438
- तिर्यक् ind. across; obliquely; horizontally; sideways. 3306
- तिर्यग्गामिन् m. the planet venus; N. of Śukra. 3513
- तिर्यञ्च् n. kind of kiss during which the husband with his upper lip bent sideways siezes his wife's whole under-lip rounded and offered by her. * 1977
- mfn. going obliquely or horizontally. 3305
- तिल m. sesamum; one of the fourteen grains used in sacrifices. * 2373
- तिलक m. the Tilā tree. 974
- m. N of a tree that blossoms in spring. * 502
- तिलक mfn a mole or spot. 2219
- n. the lungs. 2231
- n. the black sochal salt. 2913
- m. tree Clerodendrum Phlomoides. 3901
- तिलककण्टक m. a sparrow. 1606
- तिलपिञ्ज m. the barren sesamum. * 2849
- तिलपुष्प n. the blossom of sesamum. 2848
- तिलपेज m. the barren sesamum. * 2849
- तिलित्स्य m. a boa or a species of large serpent. * 607
- तिलोत्तमा f. N. of an Apsaras. * 167
- तिलोदन n. boiled rice mixed with sesamum. 2869

तिल्य mfn.	a sesamum field. 2819	तीक्ष्णगन्धक m.	Symplocos. recemosa. 1111
तिल्व m.	the tree Symplocos. recemosa. 1039	तीक्ष्णगन्धा f.	Siso tree. 937
तिल्वक m.	Symplocos racemosa. 1111	— f.	the plant Vitex Negundo. 989
तिष्य mfor.	N. of the Pusya Nakṣatra 379; 386	तीक्ष्णपत्री f.	the Karunī plant. 1114
तिष्यफल m.	pumpkin gourd. 1264	तीक्ष्णवृक्ष m.	a kind of tree, (=सिद्धक) 2963
तिष्यफला f.	the Emblic myro- balan tree. 926	तीक्ष्णा f.	N. of a plant. 1123
तिष्यफलिका f.	pumpkin. 1265	— f.	a kind of aromatic root.(=वचा) 1150
तिष्यवज्जरी f.	pumpkin. 1264	तीरभुक्ति f. pl.	N. of the people of Videha.* 763
तिष्यान्ता f.	Trigonella corni- culata. 1201	तीर्णि f.	crossing over. 3472
तीक्ष्ण m.	sharpness; heat. 347	तीर्थ n.	a sacred text; a preceptor; science; fire water; fit
—mfn.	shrap. hot. 347		receptient; means; a sacred place (?)
—m.	iron. 829		(=अवतार); men- ses; the vulva;
—m.	the white variety of Basilicum. 1222		a sacrifice, 3865
—m.	mustard. 1291	तीव्र n.	excessively; acutely. 262
—mfn.	sharpened; whet- ted. 3331	—a.	acute; excessive. 262
— n.	a weapon; iron; steel. 3871	—mfn.	sharp; hot. 347
—mfn.	cruel; hot; sharp. 3872	—m.	sharpness; heat. 347
तीक्ष्णगन्ध m.	Morunga tree. 967	तीव्रवेदना f.	acute pain; agony. 236
—m.	the white variety of Basilicum 1222		

तु ind	difference; certainty; determination. 4513	तुम्बक m.	indistinct or convulsive utterance. 1862
ind.	an expletive. 4527; 4601	तुम्बवती f.	the bitter gourd. 1266
—ind.	indicating determination. 4597	तुम्बी f.	the long gourd. 1267
तुम्बखार m.	a particular breed of horse. 1440	तुर m.	the pace of a horse holding the head raised while one rides on. 1483
तुङ्ग m.	the tree Punnāga. 997	तुरग m.	a horse. 1438
—mfn.	high, tall. 3241	तुरङ्ग m.	" "
तुङ्गा f.	a kind of Tabashir 2971	तुरंगम m.	" "
तुच्छ mfn.	void; empty. 3352	तुराषाह m.	N. of Indra. 131
तुटि f.	cardamum. 1064	तुरुष्क m.	incence. 2309
तुण्ड n.	the face. 2160	तुलसी f.	the holy basil. 1190
तुण्डिकेरिका f.	the cotton plant. 1249	तुला f.	N. of a weight equal to a hundred Palas. 2999
तुण्डिकेरी f.	Momordica Monadelphica. (=बिम्बी) 1251	तुलाकोटि f	a foot-ornament of women. 2336
तुत्था f.	Indigo. 1058	तुलुष्क m.	pl. the Turks. 767
तुत्थाञ्जन n.	blue vitriol used as a collyrium. 860	तुवर m.	an astringent taste. 582
तुन्द n.	the abdomen. 2137	—mfn.	astrigent. 582
तुन्दपरिमृज mfn.	lazy. 3197	तुवरी f.	a kind of fragrant earth. 855
तुन्दिक mfn.	pot-bellied. 2219	—f.	the pulse cajanus indicus. 2857
तुन्दिन् mfn.	" " "	तुष m.	N. of a tree that blossoms in spring. 503
तुन्दिल mfn.	" " "		
तुल्लवाय m.	a tailor. 3064		
तुमुल n.	tumult. 451		

—m.	Beleric myrobalan tree. 928	तूलफला f	the silk-cotton tree. 3592
—m.	chaff. 1789	तूलिका f.	a pencil, brush or pen. 3073
तुषवह्नि m.	chaff fire 199	—f.	a painting brush; a panicle. 4206
तुषार mfn.	cold; cool. 360	तूष्णींशील mfn.	taciturn, silent. 3258
—m.	dew; hoar-frost; snow. 357	तूष्णीक mfn.	taciturn, silent. 3258
—m.	thin ray; spray. 427	तूष्णीकम् Ind.	silently. 4609
तुषित m.	(pl.) N. of a class of gods. 156	तूष्णीम् ind.	silently. 4609
तुष्ट mfn.	pleased; glad. 3183	तृण n.	grass. 1333
तुहिन n.	dew; hoar-frost; snow. 357	तृणकेतकी f.	a kind of Tabāshir. 2971
तुहिनकिरण m.	the moon. 350	तृणता f.	a bow. 3447
तूण m.	a quiver. 2671	—f.	a bow; the state of grass. 4200
तूणी f.	" " "	तृणध्वज m.	bamboo. 1316
तूणीर m.	" " "	तृणपञ्चमूल n.	a group of five kinds of grass, viz., Darbha, Kās'a, Ikṣu, Śara, and Śāli. 2940
तूथन n.	concealment; covering. 439	तृणशय्य m.	an ascetic sleeping in grass bed. 2418
तूबर m.	a bull whose horns are broken. 1519	तृणशूल्य n.	Arabian Jasmin. 1090
—mfn.	beardless. 2209	तृणसंघात m.	heap of grass. 1334
—m.	a tailless bull; a beardless man. 4204	तृणस्तम्ब m.	a clump or tuft of grass. 1335
तूर्ण n.	quickly. 258		
—n.	quick. 258		
तूर्णक m.	one of the thirteen varieties of rice* 2835		
तूल m. n.	cotton. 3070		

- चृणाङ्कुर m. young blade of
 grass. 1334.
 चृणाटवी f. a jungle or wood
 over-grown with
 grass. 868
 चृणानल m. grass fire. 198
 चृण्या f. heap of grass.
 1334
 चम mfn. pleased; glad 3183
 चस्ति f. pleasing; satisfy-
 ing. 3405
 चष् f. desire. 1951.
 —f. thirst. 2885
 —f. desire; thirst.
 4493
 चृषित mfn. thirsty. 3284
 चृष्णज् mfn. greedily desirous.
 3186
 चृष्णा f. thirst. 2885
 तेजन m. a bamboo. 1316
 —m. Sacharum Sara.
 1344
 तेजनी f. the plant Sanse-
 viera Roxburghi-
 ana 1080
 —f. lac. 2990
 तेजस् n. light; lustre. 336
 —n. semen. 2225
 —n. power; valour.
 2763
 —n. strength. 2767
 —n. valour; vitality;
 spirit; vigour;
 fiery energy;
 lustre; splendour;
 semen virile; law
 (=धर्म); fire;
 butter 3867
 तेजस्विन् mfn. bright; luminous.
 3264
 तेजिक m. a particular breed
 of horse. १४४०
 तेजोधनुस् n. rain-bow. 434
 तेजोधन्वन् m. N. of Indra. 132
 तेजोनिधि m. the sun; fire. 4425
 तेजोवती f. Cardiospermum
 Halicucabum.
 1210
 तेम m. becoming wet.
 3409
 तेमन n. sauce. 2899
 —n. sauce; curry;
 moisture. 4201
 तैजसावर्तनी
 तैतिल m. a crucible. 3059
 pl. the inhabitants
 of Kalinga. 757
 तैतिलेयक m. a particular breed
 of horse. १४४३
 तैलकल्क m. the residue of
 sesamum ground
 for oil. 3919
 तैलपर्ण m. a species of sandal
 1113
 तैलपर्णी f. " "
 तैलपायिका f. cockroach. 1644
 तैलयन्त्र n. an instrument. to
 administer or
 apply oil to a
 horse. 1480

तैलाजीव m.	an oil-miller. 3091	तैर्यत्रिक n.	a triple symphony, dance, vocal and instrumental music 1890
तैलीन mfn.	sesamum field. 2819		
तैष m.	N. of the month Pausa. 499	त्यक्त mfn.	left, abandoned. 3379
तोक n.	offspring, issue. 2248	त्याग m.	gift or donation. 2531
तोकम m.	the green barley. 2838	त्रया f.	shame, bashfulness. 1949
तोच्चार m.	pl. N. of a country. 752	त्रपु n.	lead. 841
—m.	pl. people of तोच्चार 760	—n.	tin. 843
तोत्र n.	a goad. 2649, 2827	त्रपुस n.	lead. 840
तोदन n.	a goad. 2649	—m.	a sort of cucumber. 1270
—n.	a goad for driving cattle or elephant; pricking pain. 4201	त्रयी f.	the Veda. 29
तोध n.	shaving the head with a tuft or lock of hair left out on the crown of the head. 2464	—f.	the triple Vedas. 31
तोमर m.n.	lance. 2683	त्रयीतनु m.	the sun. 322
तोय n.	water. 629	त्रसदस्यु m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3531
तोयमुच् n.	cloud. 422	त्रसर m.	a shuttle. 3069
तोरण m.n.	an outer gateway, portal. 1681	त्रसरेणु f.	N. of one of the seven wives of the sun. 338
—m.n.	an archway; a wooden triangle supporting a large balance. 42	—m.	the mote or atom of dust moving in a sun-beam.
		त्रस्त mfn.	timid. 3154
		त्र, नु mfn.	" "
		त्राण n.	protection. 3405

त्रात mfn.	protected, preserved, saved 3211		sacrificial fire. 2403
त्रातृ mfn.	one who protects, preserves or saves. 3212	त्रिकूट n.	the sea salt 2914
त्रापुष mfn.	made of tin or lead. 842, 3699	त्रिकूटगिरि m.	the Trikūṭa mountain. 812
त्रायन्ती f.	Ficus heterophylla. 1304	त्रिखुर m.	a bad horse who has three hoofs. 1465
त्रायमाण m.	" "	त्रिगर्त m.	pl. N. of a country. * 746
त्रास m.	fear. 1944	त्रिगुणाकृत mfn	thrice ploughed 2813
—m.	a flaw in a jewel; fear. 3869	त्रिजातक n.	the three spices viz, mace, cardamom and cinnamon. 2930
त्रिक्र n.	the lower part of the spine. 2135	त्रिणयन m.	N. of Śiva. 84
त्रिक्रकुद् m.	N. of the Trikūṭa mountain 812	त्रिणेत्रसख m.	epithet of Kubera 266
त्रिक्रदु n.	the three spices viz, long pepper, black pepper and ginger. 2926	त्रिदश m.	a goad. 149
त्रिकण्टक m.	N. of the plant Gokshura. 1204	त्रिदशपुरवधू f.	heavenly nymph. 172
त्रिकण्टका f.	the tree Euphorbia. 1027	त्रिदशाचाये m.	N. of Bṛhaspati, of the planet Jupiter. 367
त्रिकर्षक n.	three stringet substances viz, ginger, Ativisṣā and Mustā 2928	त्रिदिव m.	heaven. 145
त्रिकालदृश् m.	a sage. 3495	—m.	heaven, the sky. 4200
त्रिकुट n	the sea salt. 2914	त्रिदिवेश्वर m.	god. 147
त्रिकूट n.	a triangle hole in the ground for	त्रिधामन् m.	N. of Vishnu. 41
		—m.	fire. 190
		—m.	fire, N. of Vishnu 4197
		त्रिपथगा f.	the river Ganga 683

त्रिपदी f.	an elephant's fetter. 1425	त्रिभाण्डी f.	Convolvulus Turpethum. 1172
त्रिपर्णक m.	the tree Butea Frondosa 3574	त्रियामा f.	night. 468
त्रिपाद् n.	N. of ore of Śiva's attendants १०६	त्रियुग m.	the 1st three Yugas viz. Krta, Treta and Dvāpara. 514
त्रिपाद m.	a paved foot- path running parallel to the road beside the houses (?) 802	त्रिवर्ग m.	the three objects or aims of existe- nce viz; Kāma, Artha and Dharma. 2532
त्रिपादिका f.	a species of Mimosa (=हंसपदी) 1103	त्रिवर्गक m.	the three conditi- ons viz; क्षय स्थान and वृद्धि of a king. 2549
त्रिपुटा f.	the small carda- mom. 1065	त्रिवलिका f.	N. of a musical instrument. 1883
—f.	Convolvulus Turpethum 1171	त्रिविक्रम m.	N. of Vishnu. 38
त्रिफला f.	the three myro- balans viz, emblic myrobalan, yel- low myrobalan, Terminalia Belle- rica. 2927	त्रिविष्टप n	heaven. 146
त्रिभङ्गि n.	an amorous glance of a young woman. १९३०	त्रिवृत् f.	Convolvulus Turpethum, 1171
त्रिभण्डिका f.	Convolvulus Turpethum. 1172	त्रिवृता f.	Convolvulus Turpethum. 1171
त्रिभण्डी f.	N. of the plant odina Pinnata. 1116	त्रिशङ्कु m	a star; N. of Garuḍa. 4197
		त्रिशिरस् m	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ३५३९
		त्रिष्टुम् f.	N. of one of the seven horses of the sun ३४२
		त्रिसृ ind.	thrice. 4586

- त्रिसंध्य n. morning, noon and evening. 465
- त्रिसरक m. thrice enjoying spirituous liquor. 3115
- त्रिसामा f. N. of a river. 699
- त्रिसारा f. the rose apple 1020
- त्रिसुगन्ध n. the three spices viz; mace, cardamom and cinnamon. 2930
- त्रिस्रोतस् f. the river Ganga 683
- टनुन n. cutting. 2779
- टुटि f. a minute space of time. 454
- f. very little; a minute particle. 3351
- टुटित mfn. cut. 3213
- त्रेता f. the three sacrificial fires. 210
- त्रैगर्त m. a particular breed of horse. § 1444
- त्रैपुर m. pl. N. of a country. § 752
- त्रोटि f. the beak of a bird 1647
- त्र्यम्बक m. N. of Śiva. 83
- त्र्यश्रा f. a species of Dioscorea (pirandai in Tamil). 1299
- त्र्यूषण n. the three spices viz; long pepper, black pepper and dry ginger 2926
- त्वक्पत्र n. Laurus cassia. 1156
- त्वक्सार m. bamboo. 1316
- त्वक्सुगन्ध m. an orange. 3577
- त्वङ्गित mfn. shaken. 3345
- त्वच् f. skin, one of the five organs of perception. § 571
- f. skin, one of the seven constituent elements of the body. § 573
- f. bark. 884
- f. the skin 2244
- त्वच् n. Laurus cassia. 1156
- त्वचा f. bark. 884
- त्वचिसार m. bamboo. 1316
- त्वरं f. haste. 3451
- त्वरित n. quickly. 259
- त्वरित n. quick. 259
- त्वरी f. an unchaste woman. 2087
- त्वष्ट mfn. pared; made thin. 3332
- त्वष्टृ m. N. of the divine architect. 160
- m. N. of the divine architect; a carpenter. 3857

—m.	N. of one of twelve Adityas. 345	—m.	a Brahmā or Prajāpati. 28
—m	a carpenter. 3044	—m.	N. of one of ten Viśvedevas. 152
त्विष् f.	light; lustre. 335	—m.	N. of one of the law-givers. 1843
—f.	vehemance; splendour. 3404	—mfn.	skilful; conversant with. 3147
—f.	flame; brightness; splendour; beauty. 4492	दक्षकन्या f.	a Naksatra, one of the sources of origin of Apsarases. 172
त्विषामीश m.	the sun. 325	दक्षा f.	Abrus Precatorius 1167
त्विषि f	vehemance; splendour. 3404	दक्षिण mfn.	sincere; candid; straight forward. 3318
त्विषिमत् m.	the sun. 325	—mfn.	a southerner. 3359
त्सरु m,	the hilt of a sword, knife &c, 2696	—mfn.	straight forward; dexterous. 4211
द			
दंश m.	a gadfly. 1642	दक्षिणस्थ m.	a charioteer; driver of a car. 2648
दंशक m.	anything eaten with the drink to excite thirst; relish. 3122	दक्षिणा f.	the south; Deccan 4211
दंशी f.	a smaller sort of gadfly. 1643	दक्षिणानल m.	the southern sacrificial fire. 207
दंष्ट्रिन् m.	a pig. 1355	दक्षिणापथ m.	pl. the region south of the Vindhya mountain. 770
—m.	a hyena; rat; pig; wild boar; a snake with tusks; crocodile. 3883	दक्षिण(ायन) n.	the progress of the sun to the south. 488
दंसन n.	an armour: 2706		
दंसित mfn.	one covered with armour. 2742		
दक्ष m.	N. of one of the nine Brahmās. 24, 27		

- दक्षिणार्ह mfn. fit for sacrificial fire. 2392
- दक्षिणावर्त m. N. of a plant (Mundirikkodi in Tamil) 1132
- दक्षिणीय mfn. fit for a sacrificial gift (= दक्षिणा) 2392
- दक्षिणोर्मन् m. a deer wounded on its right side 3089
- दक्षिण्य mfn. fit for sacrificial gift. 2392
- दग्ध mfn. burnt. 3235
- दग्धिका f. cooked rice. 2868
- दण्ड m. N. of one of three attendants of the sun * 348
- n. the penis 2133
- m. open assault, one of the four means of success against an enemy.* 2553
- m. an army. 681
- m. an army; control; restraint; a stick; the penis; N. of an attendant of the sun 3873
- दण्डधर m. epithet of Yama. 225
- दण्डन n. punishment. 2578
- दण्डनाथ m. a general. 2722
- दण्डनीति f. political science. 1845
- दण्डपारुष्य n. the harsh punishment, one of the seven great vices* 2557
- दण्डपाशिक m. a policeman. 2604
- दण्डार्ह mfn. deserving punishment. 3373
- दण्डादत n. butter-milk. 1553
- दण्डित mfn. punished. 3232
- दण्डिन् m. door-keeper. 2602
- m. N. of Yama. 3501
- दण्डोत्पल n. Echites Frutescens 3595
- दण्ड्य mfn. deserving punishment. 3373
- दत्तिल m. N. of a Maharshi* 417
- दधुन्न m. Cassia Alata or Tora. 1215
- दद्रण mfn. afflicted with herpes. 2212
- दद्रुनाशिनी f. a species of egg-plant (=हस्तिवातिकन्न) 1280
- दद्रुम m. green onion. 1310
- दद्रुरोगिन् m. afflicted with herpes. 2212
- दधि n. curds. 1544
- दधित्थ m. the tree Kapittha 913
- दधिफल m. " " "
- दधिमुख m. a monkey. 1392

दधिसक्नु m.	the flour of parched grain (especially of चण (=checkpea) mixed with curds. 1543	दन्तधावन m.	the Khayar tree 931
दधि (-समुद्र) n.	the sea of coagulated milk, one of the seven seas. ६ 628	दन्तभाग m.	the forepart of an elephant's head where the tusks appear. 1399
दधृष् mfn.	bold. 3156	दन्तशठ m.	N. of a tree that blossoms in spring. ६ 502
दध्याली f.	cooculus tomentosus. 3598	—m.	the Kapittha tree 912
दण्ड f.	N. of the mother of the Dānavas. 187	—m.	Averrhoa carambola 63
—f.	N. of one of thirteen wives of Kas'yapa. ६ 402	—m.	the lemon tree. 922
दनुतनय m.	demon. 185	दन्तशाठा f.	wood sorrel. 1239
दन्त m.	tusk. 1407	दन्तशूक m.	a snake. 591
—m	a tooth. 2162	दन्ता f.	the character or attributes of a wife. 3876
—m.	the hilt of a sword, knife &c. 2696	दन्तालिका f.	a horse's bridle. 1475
—m.	the ridge of a mountain; a large stone; a rock; a tooth; an elephant's tusk. 3874	दन्तावल m.	an elephant. 1397
दन्तक m.	a boulder or a large rock fallen from a mountain. 3573	दन्तावलेश्वर m.	N. of Ganes'a 120
		दन्तिमुख m.	N. of Ganes'a. 120
		दन्तुर mfn.	having the projecting teeth. 2207
		दध्र mfn.	little; small. 3193
		दम m.	control of the senses; self-restraint. 551
		—m.	punishment 2578

INDEX

५१२

- m. self-control. 3388
- दमथ m. self-control 3388
- दमनक n. *Artemisia Indica*. 1246
- दमित mfn. tamed; subdued. 3227
- दमुनस् m. fire. 192
- दम्पति m. du. husband and wife. 2263
- दम्भ m. pretext; disguise; fraud 035
- दम्भोलि m. N. of Vajra. 143
- दया f. compassion; kindness. 1935
- दयालु mfn. compassionate; merciful. 3201
- दयित mfn. beautiful; pleasing. 3164
- दयितृ mfn. one who protects, preserves or saves. 3212
- दर m. fear. 1944
- m. a conch-shell; fear; a hole in the ground. 3881
- दरम् ind. a little. 3881
- दरित mfn. timid. 3154
- दरी f. cave. 820;
- दर्दर m. a kind of drum. 1882
- दर्दुर m. a frog. 669
- दर्दुरी f. a female frog. 670
- दर्पक m. N. of Kāmādeva. 71
- m. arrogance; pride. 1956
- दर्पण m. mirror. 1735
- दर्भ m. *tha Kaus'a grass*. 1336
- m. *Saccharum cylindricum*. 1338
- दर्बिका f. a ladle. 2874
- दर्वी f. a serpent's hood. 3562
- दर्वीकर m. snake. 592
- m. the kind of snakes that are long and gliding slowly. 602
- दर्वीतुण्ड m. a species of heron or crane. 1619
- दर्श m. the day of the new moon. 480
- m. a half-monthly sacrifice performed on new moon day. 2398
- दर्शन n. the eye. 2169
- n. seeing; looking. 3411
- दर्शन n. a science; observation; perception; eye-sight; seeing; intellect; doctrine. 4207
- दर्शनी f. a bylane or street. 3630
- दर्शिक mfn. a defendant; an accused. 2806

दल n.	a leaf. 900	दशार्ण m.	pl. N. of a country, * 750
दलकूर्चिका f.	a kind of potherb (sembu in Tamil) 1294	दशान्वय m.	N. of Śiva. 86
दलफल m.	an arrow of a particular shape. 2667	दशेरक m.	pl the people of Maru. * 765
दलित mfn.	split. 3214	दयु m.	an enemy. 2567
दली f.	the covering on both the sides of a terrace over the door of a house. 1718	— m.	thief. 3127
दव m.	forest fire. 197	दल्ल m	forest fire. 197
—m.	forest 866	— m. (du.)	N. of Aśvins. 158
—m.	forest; wild fire. 3874	दहन m.	fire 190
दवधु m.	pain; heat 3713	— m	(and the synonyms of fire)
दशकन्धर m.	epithet of Rāvaṇa 241	दाक्षायणी f.	lead wort. 1168
दशान् mfn.	pl. ten. 2525	—f.	a daughter of दक्ष 28
दशन m.	a tooth. 2162	—f.	N. of Pārvatī. 115
दशनच्छद m.	the lip. 2161	—f.	pl. the 27 lunar mansions beginning with Aśvinī. 3516
दशनवासस् n.	" "	—f.	a daughter of Dakṣa. 3517
दशबल m.	N. of Buddha. 75	दाक्षाय m.	vulture. 1603
दशभुज m.	N of Śiva. 92	दाक्षिणात्य m.	the cocoanut tree 1321
दशमिन् m.	an old man; mfn. old. 2285	—mfn.	southern. 3359
दशहय m.	the moon. 351	दाक्षिण्य n.	good-will. 3711
दशा f.	the fringe of a garment; projecting threads or unwoven ends of woven cloth. 1765	दाडिम f.	the pomegranate tree. 936
		दातुं ?	3769
		दानुभोक्तृ mfn	liberal in giving and using or enjoying. 3188; 3318

INDEX

५२१

दात्यूह m.	a gallinule. 1593	दामन् n.	a garland. 2312
—m,	the gallinule, one of the pecker birds.* 1629	—n.	a string. rope, a garland. 3886
दात्र n.	a sickle. 2828	दामनी f.	a rope for tying an animal. 1525
दाधिल n.	a condiment mixed with curds. 3694	दामाञ्चन n.	a foot-rope of a horse. 1480
दान n.	rut of an elephant 1406	दामोदर m.	N. of Vishnu. 42
—n.	gift or donation, 2503	दाय m.	dowry; nuptial fee. 2471
—n.	bribery, one of the four Upāyas or means of success against an enemy * 2553	—m.	dowry; nuptial fee; a present; giving; ancestor's property. 3877
—n.	crushing; breaking. 2780	दार m.	pl. a wife. 2074;
—n.	the juice flowing from a rutting elephant's temples. 3884	—m.	splitting. tearing. 3413
दानव m.	demon. 185	दारद m.	a kind of poison. 616
—m.	a class of demons. 188	—m.	pl. N. of a country.* 750
दान्त m.	one who is capable of performing austerity. 2458	दारसंग्रह m.	marriage. 2467
—mfn.	tamed; subdued. 3227	दारी f.	N. of a plant. 1123
दान्ति f.	self-control. 3388	दारु n.	wood; timber. 902
		दारुक m.	pl. N. of the people of Sindhu. * 767
		दारुकण्टक n.	Panca-loha, an alloy made of five metals. 836
		दारुण mfn.	furious; terrific 1942

दारुतक्षणी f.	an instrument for cutting or paring wood. 3048	दासी f.	slave. 3134 blue Barleria. 1048
दारुवत् n.	Artemisia Indica. 1246	—f.	Phaseolus Trilobus. 1107
दारुहरिद्रा f.	Curcuma xanthorrhiza. 1207	—f.	the plant Leea Hirta. 1195
दारुहस्त m.	a wooden ladle. 2874	दासेय m.	a menial servant; slave. 3134
दारुघाट m.	the wood-pecker. 1591	दासेर m.	„ „ 3134
दार्बिका f.	N. of the plant go-jihvā 1004; 1123	दाहचूर्ण m.	cauterizing powder. 3401
दार्बी f.	Curcuma xanthorrhiza 1207	दाहनिस्वन m.	the sound of the burning fire. 216
दारुभ्य m.	N. of a Maharshi. *419	दिगन्धक m.	pl. N. of the people of Gāndhāra. * 759
दाव m.	forest fire. 197	दिगम्बर m.	a Jaina ascetic. 80
—m.	a forest. 866	—m.	N. of Śiva. 90
—m.	a forest; wild fire. 3874	दिग्ध mfn.	a poisoned arrow. 2738
दाविक mfn.	coming from the river Devikā. 701	—mfn.	smeared; anointed. 3236
दाशपुर n.	a species of cyper-Rotundus (=जलमुस्तक) (perumuttakkās'u in Tamil.) 1350	दिग्वासस् m.	a Buddhist monk; N. of Siva. 4206
दाशरथि m.	N. of Rāma. 56	दित mfn.	cut. 3213
दाशार्ह m.	N. of Krishna. 64	दिति f.	N. of the mother of the Ādityas. 187
दाशेर m.	a camel. 1492	—f.	N. of one of the thirteen wives of Kās'yapa. * 402
दास m.	a fisherman. 653	दितिसुत m.	demon. 185
—m.	a menial servant;		

- दिधिषु m. the husband of the younger sister who married before her elder sister. 2446
- f. a widow remarried. 4210
- m. the second husband of a woman twice married. 4210
- दिधिषू f. a younger sister married before the elder; a widow married the younger brother of the dead husband; a woman twice married 2445
- m the second husband of a woman twice married. 4210
- f. a widow remarried 4210
- दिन n. day. 461
- n. day, one of the fourteen witness-
es of men's actions. 2592
- दिनप्रणी m. the sun. 3510
- दिनमणि m. the sun. 324
- दिव् f. heaven. 146
- f. the sky. 316
- f. heaven; the sky. 4494
- दिवस m. n. day. 461
- दिवसकर m. the sun. 320
- दिवस्पति m. N. of Indra. 132
- दिवा ind. by day. 4574
- दिवाकर m. the sun. 321
- दिवाकीर्ति m. a barber. 3061
- m. a Chandāla. 3123
- m. a Chandāla; a barber. 4427
- दिवान्ध m. an owl. 1584
- दिवाभीत m. an owl; thief; the moon. 4426
- दिविषत्सभा f. the assembly hall of the gods. 178
- दिविषद् m. a god. 147
- दिवोदास m. N. of a Mahārṣi, the singer of sacred hymns. 3526
- दिवौकस् m. a god. 149
- दिव्य mfn. divine. 317
- n. one of the eight kinds of ablutions. 2500
- n. an ordeal. 2805
- दिश f. a quarter or point of the compass. 300
- f. a quarter of the compass; means; course. 4494

दिशा f.	a quarter or point of the campass. 300	दीप m.	a lamp, 1736
दिष्ट m.	time. 454	दीपक n.	lead wort. 1169
—n.	good luck. 556	—m.	lac. 2991
दिष्टम् ind.	auspiciousness; well-being & c. 4546	—m.	a hawk or falcon; a bird preying upon birds. 3085
दिष्ट्या ind.	happily. 4584	दोपफली f.	N. of a cucurbitaceous plant. 1259
दीक्षा f.	sacrifice; worship. 3466	दीप्त mfn.	illuminated; brilliant. 3273
दीक्षान्त m.	the ceremony after the conclusion of a sacrifice. 2376	दीप्तांशु m.	the sun. 320
दीक्षित m.	the performer of Soma sacrifice. 2346	दीप्ति f.	light; lustre. 335
—m.	a boy who has been initiated into; religious student; one who has taken a religious vow; a sacrificer; one who practises austerity. 4215	—f.	the flashlike flight of an arrow. 2670
दीदिवि m.	the boiled rice.	दीप्य n.	garlic. 1307
—m.	N. of Brhaspati; the planet Jupiter. 3513	दीर्घकीलक m.	the tree cassia fistula. 1005
दीधिति f.	a ray. 328	दीर्घकोशी f.	a cockle. 677
दीनानाथ m.	a rat. 1561	दीर्घगल m.	a crane. 3619
दीनार m.	a gold coin. 3900	दीर्घग्रीव m.	a species of crane. 1601
		दीर्घतपस् m.	epithet of the sage Goutama. 401
		दीर्घतमस्	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ✽ 3545
		दीर्घदंशिम् m.	a learned or wise man. 529
		दीर्घदेही f.	a species of rat. 1563

INDEX

५२५

दीर्घनिद्रा f.	death. 2114	दुन्दुभि m.	a kind of drum. 1881
दीर्घपत्र n.	one of the ten varieties of garlic or onion. 1311	—m.	N. of a year; a drum; N. of a Gandharva; of a Rākṣasa. 4213
दीर्घपत्रा f.	the plantain tree 1275	दुर् ind.	evil; sorrow. 4513
दीर्घपदी f.	a species of Mimosa (=हंसपदी). 1104	दुरध्व m.	a bad road. 799
दीर्घपाद् m.	a species of vulture. 1605	दुराचार m.	ill-conducted; wicked 2221
दीर्घपृष्ठ m.	a snake. 592	दुराधर्षा f.	the white variety of Abrus precatorius 1051
दीर्घमूल m.	the tree Vellantaka. 957	दुरालभा f.	Alhagi Maurorum. 1286
दीर्घरोमक m.	a Jackal. 3610	दुरित n.	sin. impurity. 566
दीर्घवृन्त m.	the tree Colosanthus Indica. 973	—n.	vice; evil; sin. 4214
—m.	a kind of large reed or cane. 983	दुर्ग m.	fort, one of the eight measures for bringing prosperity to one's kingdom. 2550
दीर्घवृन्तक m.	the tree Vatica Robusta. 918	—m.	a kingdom. 3882
—m.	a kind of Colosanthus Indica. 991	—m.	a port; citadel; a forest. 3882
दीर्घशूक m.	barley. 2837	—mfn.	difficult of access or approach 3883
दीर्घसूत्र mfn.	dilatory; procrastinating. 3311	दुर्गति f.	hell. 228
दीर्घाङ्घ्रि m.	a cock. 1600	दुर्गन्धि mfn.	fowl smelling. 578
दीर्घिका f.	a pond or pool. 704	दुर्गमार्गा m.	a defile; difficult passage 801
दुःस्पर्श m.	Alhagi Maurum. 1287; 3971	दुर्गल n.	sochal salt. 2912
दुग्ध n.	milk. 1539		
दुस्तुभ m.	mustard. 1291		

दुर्गा f.	N. of Pārvatī. 114; 3882	दुवस्यु m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3547
दुर्जन mfn.	wicked; malicious. 3177	दुश्चर्मन् mfn	leprous. 2203
दुर्दर m.	the part of an elephant's head between the ears. 1402	दुश्च्यवन m.	N. of Indra. 129
दुर्दिन n.	the cloudy day. 436	दुष्कर्मन् n.	sin, impurity. 567
दुर्धर्ष m.	N. of the tree Rujākara. 1050	दुष्कृत n.	sin; impurity. 566
दुर्धर्षण m.	a kind of large reed or cane. 983	दुम्प्रधर्षण m.	mustard. 1291
दुर्धूर m.	the thorn apple. 3585	दुम्प्रधर्षा f.	N. of the plant Gokṣura. 1203
दुर्नामा f.	a cockle. 677	दुम्प्रधर्षिणी f.	Solanum Melong- ena 1234; 1248; 1276
दुर्भिक्ष n.	famine, one of the five calamities brought about by Providence. ❀ 2590	—f.	a daughter. 2247
दुर्मनस् mfn.	sad; in low spirit; depressed. 3167	दूत m	a messenger or ambassador. 2575
दुर्मुख mfn.	foul-mouthed; abusive. 3337	दूती f.	a female messan- ger. 2084
दुर्वण n.	silver. 287	दूरगमन n	going away from home; dwelling abroad. 3414
दुर्वासस m.	N. of a Maharshi ❀412	दूरदर्शिन m.	a learned or wise man. 529
दुर्हृद् m.	an enemy 2566	दूर्वा f.	Panicum Dactylon. 1346
दुल (?) n.	the sting of a scorpion. 1567	दूषण n.	a stain. 4212
दुलि f.	a female turtle. 670	—m.	the moon. 4212
		दूषिका f.	impurity or impure secretion of the eyes. 2170
		दूष्य n.	a tent 1735
		दूष्याङ्गी f.	N. of a plant. 3576

- हफ्ध्वश m. a snake. 592
हगध्यन् m. the sum. 3510
हगन्ना m. N. of Siva. 91
हढ mfn. acute; excessive 263
—n. acutely;
excessively. 263
—mfn. hard; harsh; solid 3252
—mfn. firm; very strong. 3352
हठहच्युत m. N. of a Mahashi,
the singer of
sacred hymns. * 3543
हठच्छद m. the palmyra tree. 1323
हठसंधिमत् mfn. strong kint;
firmly joined. 3368
हठेतर mfn. loose. 3311
हब्ध mfn. strong; tied. 3230
हश f. the eye. 2168
—f. intelligence;
seeing; the eye. 4495
—mfn. one who sees. 4495
हषद् f. a stone 823
—f. the lower mill-
stone, one of the
ten articles used
in sacrifices. * 2353
हषद्वती f. N. of a river. 696
हष्टि f. intelligence;
conscience. 523
—f. the eye, one of
the five organs of
sense. * 571
—f. the eye. 2168
—f. seeing; intelligen-
ce, the eye. 3886
देव m. a god. 147; 188
—m. a king in dramat-
ic terminology.
—m. (and the synony-
ms of देव). the
Olibanum tree. | 1097
—m. N. of Siva. 3491
देवकीनन्दन m. N. of Krishna. 63
देवकुसुम n. cloves, 2304
देवकोटि f. N. of a city. * 3624
देवगन्धा f. a kind of medici-
nal plant with
fragrant leaves. 2969
देवगायन् m. a celestial
chorister. 176
देवच्छन्द m. a pearl necklace
consisting of
hundred strings. 2324
देवजश्व n. a kind of fragrant
grass (nālippullu
in Tamil). 1343

देवजन m.	a demigod (a Guhyaka). 175	depends on rain for its cultivation. 795
देवता f.	a god. 150	
देवताली f.	Lipeocercis serrata. 1178; 3999	देवमारिष m. the red variety of Amaranthus oleraceus. 1282
देव (-तीर्थ) n.	a particular part of the hand i. e. the tips of the fingers regarded as sacred to the gods. 2539	देवमुनि m. (.pl.) the divine sages such as Nārada, Tumburu &c. 400
देवतोच्छिष्ट m.	the moon. 4478	देवयष्टि f. a stick bound with Darbha grass. 2487
देवदण्ड m.	a cubit-long iron club 2968	देवयान, मार्ग) m N. of the northern path comprising Nāga- vithi Ajavithi, and Airāvata-vithi. 396
देवधूप m.	bdellium. 3582	देवर m. husband's brother. 2256
देवध्यञ्च् mfn.	adoring deities. 3305	देवरथ m. the chariot of a god. 2632
देवन m.	a die for gam- bling. 3140	—m. an actor who takes the part of Rāghava. 3102
देवनन्दिन् m	N. of the door- keeper of Indra. 139	देवरात m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmani- cal families. 405
देवभिषज् m.	(du) N. of As'vins. 158	देवल m. „ „ 407
देवमणि m.	a curl of hair on a horse's throat. 1485	—m. a temple priest. 3078
देवमणि m.	the bigger variety of मेदा 2976	
देवमन्त्रिन् m.	the planet jupiter, N. of Brhaspati. 3513	
देवमातृक(-देश) m.	the country which entirely	

- देववल्लभ m the tree Pumnāga. 997
- देवविद्विषत् m. a demon. 185.
- देवस्मृति f. N. of a river. 696
- देवा f. Echites Frutescens (=दण्डोत्पल). 3595
- देवाज m. N. of Virabhadra. 108
- देवाजीव m. a temple priest. 3078
- देवातिथि m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3531
- देवापि m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3546
- देवानांप्रिय mfn. simple; stupid. 3294
- देविका f. N. of a river. 698
- f. N. of a plant. 3576
- देवी f. Cocculus cordifolius. 1074
- f. the plant Sansevieria Roxburghiana. 1079
- f. the consecrated wife of a king in dramatic terminology. 1905
- देवृ m. husband's brother. 2256
- देश m. a country. 745
- m. country; gift (=प्रदान) 3876
- देशिक m. a spiritual teacher. 2391
- देह m. n. the body. 2120
- देहली f. the threshold. 1716; 4172
- दैतेय m. an Asura 185
- दैत्य m. a demon. 186
- दैत्या f. a species of fragrant plant (=मुरा). 1230
- दैत्यगुरु m. the planet Venus; N. of Śukra. 369
- दैत्यदेव m. wind; air. 250
- दैवपर mfn. fatalist. 3297
- दैव्य n. Depression, one of the thirty-three Tranalitory feelings (=संचारि भाव) in dramatic terminology. ❀ 1917
- दैव n. destiny; luck 556
- दैवज्ञ m. an astrologer 2521
- दैवज्ञा f. a female fortune-letter. 2109
- दैवत m. n. a god. 150
- दैवल m. the family (gotra) or descendant of Devala. 3523
- दैविक n. an ordeal 2805

दोष m.	three humours of the body viz. वात, पित्त and कफ. 2185	द्यावाभूमि f.	Earth). 2357 du. heaven and earth. 732
—m.	flaw; defect; a humour of the body (वातादि); sin; offence; misfortune. 3880	द्यु Ind.	heaven; sky. 3509
दोषग्राह m.	strychnos Potatourum. 965	द्युवान m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3532
दोषज्ञ m.	a learned or wise man. 529	द्युति f.	light; lusre. 335
दोषभाज् mfn.	censorious; malevolent. 3262	द्युवर्धकि m.	N. of Vis'vakarman. 160
दोषा Ind.	at night. 4574	द्युमणि m.	the sun, 324
दोस् n.	the arm. 2140	द्युमत् m.	the sun. 325
दोहल n.	dried cow-dung. 1535	द्युमयी f.	N of one of the seven wives of the sun. ❀ 338
दौत्य n.	the state or function of a messenger or ambassador; message; mission. 2576	द्युम्न n.	wealth. 277
दौर्वासस n.	N. of one of the eighteen Upapurāṇas. 1837	द्युम्नीक m.	N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. ❀ 3535
दौहित्र m.	a daughter's son. 2250	द्युत् m. n.	gambling. 3139
द्यावापृथिवी f.	du. heaven and earth. 732	द्युत्कारक m.	the keeper of a gaming house. 3142
द्यावापृथिव्य mfn.	devoted to Dyau ad Prithivi (= Heaven and	द्युत्कृत् m.	a gambler; a gamster. 3138
		द्यो f.	heaven. 146
		—f.	the sky. 316
		—f.	heaven; the sky. 4494
		द्योता f.	a girl with red-brown hair and eyes (one of the

- girls unfit for marriage. *)
2478
- द्रढिष्ठ mfn. hardest; most solid. 3245
- द्रढीयस् mfn. harder; more solid. 3247
- द्रप्स्य n. thin curds. 1546
- द्रमिड m. pl. N. of a country. * 746
- द्रव m. play. 2044
—m. flight; retreat. 2772
- द्रवन्ती f. the plant salvinia Cucullata. 1082
- द्रवलाहक m. a horse of yellowish red colour. * 1458
- द्रविण n. wealth. 275.
—n. strength; wealth. 4214
- द्रव्य n. wealth. 276
- द्राक् ind. soon; quickly. 4566
- द्राक्षा f. vine. 1056
- द्रामिडी f. cardamom. 1065
- द्राव m. flight; retreat. 2772
- द्रावण m. strychnos Patatorum. 965
- द्राविड m. Zerumbet or Zedoary. 1062
- द्रु m. a tree. 874
- द्रुघण m. a mullet. 2692
- द्रुत mfn. quick. 258
- द्रुत n. quickly. 258
—n. a quick time in music. 3108
—mfn. dissolved; melted. 3233
- द्रुम m. a tree. 873
- द्रुमाङ्क m. a thorn. 890;
- द्रुसामय m. lac. 2991
- द्रुमोत्पल m. the Caniyār tree. 975
- द्रुहिण m. N. of Brahmā. 20; 3487
- द्रोण m. Leucas Linifolia. 1288
—m. a scorpion. 1567
—m. a bow. 2658
—m. N. of a measure equal to two Śivas. * 3004
—m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. * 3535
—m. a scorpion; the diver bird; N. of a measure; of the father of As'vatt-hāman; a kind of shrub (?) (गुल्मान्तर). 3878
- द्रोणकाक m. a diver bird. 1583
- द्रोणक्षीरा f. a cow yielding a द्रोण of milk. 1515

द्रोणदुग्धा f.	a cow yielding a द्रोण of milk 1515	and ignorance (तमस्); a perfectly virtuous man. 2397
द्रोणपुष्पिका f.	Leucas Linifolia. 1288	
द्रोणवाय m.	a field sown with a Drona of seed. 2814	द्वादशकर m. N. of Kārtikaya. 125
द्रोणि f.	the juncture of two rocks. 3572	द्वादशात्मन् m. the sum. 323
द्रोणिका f.	Leucas Linifolia. 1288	द्वापर m. doubt. 537
द्रोणी f.	a wooden bucket for carrying water. 648	—m. the third of the four ages of the world; doubt. 4208
द्रोहचिन्ता f.	evil intent or design. 540	द्वार् f. a door. 1703
द्रोणिक mfn.	a field sown with a Drona of seed 2814	—f. a door; means; expedient. 4493
द्रौपदी f.	N. of Draupadi. 3680	द्वार n. a door. 1703
द्वन्द्व n.	a couple; male & female. 1651	—n. means 4493
—n.	a duel; quarrel. 2762	द्वारका f. N. of a city or capital of an ancient kingdom. 1669
—n.	a pair of opposites as Vasanta & Griṣma & c., a couple; quarrel; a pair. 3885	—f. N. of a place of pilgrimage. 1677
द्वयातिग m.	one who is free from the qualities of passion (रजस्)	द्वारका f. N. of Dvārakā. 3622
		द्वारपाल m. a door keeper 2602
		द्वारप्रकोष्ठक m. a terrace over the house-door. 1716
		द्वारयन्त्र n. a lock. 1710
		द्वारवती f. N. of Dvārakā. 3622
		द्वारस्थ m. a door-keeper. 2602

INDEX

५३३

- द्विगुणकृत mfn. twice ploughed 2812
- द्विज m. a bird. 1572
- m. a Brāhman. 2341
- द्विजकुत्सित m. the plant *Cordia Myxa*. 961
- द्विजावास m. a settlement of Brahmins. 787
- द्विजिह्व m. a snake. 591
- द्विजेन्द्र m. the moon. 350
- m. a Brāhman; the moon; N. of Garuda. 4208
- द्वित m. N. of a Maharshi the singer of sacred hymns. * 3548
- द्वितीया f. the second day of a lunar fortnight. 476
- द्वितीयाकृत mfn. twice ploughed. 2812
- द्विप m. an elephant. 1396
- द्विपाद्य m. a double punishment. 2579
- द्विफलपत्राग्र n. a double-edged knife with two sharp edges. 2691
- द्विरद m. elephant, one of the nine sources of pearls. * 296
- m. an elephant. 1397
- द्विरेफ m. a large black bee 1634
- द्विष् m. a hostile army, one of the six kinds of military force * 2544
- m an enemy. 2568
- द्विषत् m. " "
- द्विषंतप m. one who causes pain to or destroys the foes. 2744
- द्विस् ind. twice 4586
- द्विसीत्य mfn: twice ploughed.
- द्विहल्य mfn: " " 2812
- द्विहायनी f. a heifer two years old. 1510.
- द्वीप m. n. an island. 633
- द्वीपवती f. a river. 681
- द्वीपिन् m. a tiger. 1353
- द्वेषण m. an enemy. 2566
- द्वेष्य m. an enemy. 2570
- mfn. Odious, detestable. 3263
- द्वैगुणिक m. a userer. 3685
- द्वैध n. dividing the enemy forces, one of the six acts or measures to be practised by a king in warfare. * 2548
- द्वैप n. tiger's skin. 1357
- mfn. a chariot covered with tiger's skin. 2640
- द्वैमातुर m. N. of Ganes'a. 121

—m.	a son having two mothers. 2271	धनिक mfn.	prosperous; possessed of wealth. 3187
	ध	धनिकगृह n	the house of the wealthy. 1693
धक्का f.	N of a musical instrument. 1885	धनिन् mfn.	prosperous; possessed of fortune. 3187
धक्कुली f.	" " 1885	—m'n.	opulent; wealthy. 3184
धट्टसंनाह m.	a guard posted in the flanks of an army 2725	—m.	N. of Kubera. 3508
धन n.	wealth. 276	धनिष्ठा f.	sg. also pl. N. of a constellation. 384
—n.	black pepper. 2908	धनुर्धर mfn.	an archer, bowman. 2735
धनंजय m.	N. of Agni. 191	धनुष्पट m.	the tree Buchanania Latifolia. 982
—m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 406	धनुष्मत् mfn.	an archer, a bowman. 2735
—m.	Terminalia Arjuna. 917	धनुस् m. n.	a bow. 2659
—m.	N. of Arjuna. 3677	धन्य mfn	fortunate. 3186
—m.	N. of Arjuna, fire. 4427	धन्या f.	egg-plant. 1278
धनद् m.	epithet of Kubera 267	धन्वन् m.	a desert. 731, 3891
—m.	(mfn.) a giver; liberal. 4221	—n.	a bow. 2658; 3891
धनागम m.	accession of wealth. 2587	धन्वयास m.	Alhagi Maurorum. 1287
—m.	Income. 3010	धन्विन् mfn.	an archer; a bowman. 2735
धनाशा f	desire of wealth. 3715	धमन m.	a species of reed (Arundo Tibialis

- or Karka; nettik-kārai in Tamil). 1342
- धमनी f. nerve tendon or gut. 2234
- धम्मिल्ल m. a particular way of half-band. 2183
- धर m. N. of one of eight Vasus. 154
- m. a mountain. 809
- धरण n. holding; bearing; N of a measure. 4218
- धरणी f. the earth. 725; 4218
- धरा f. the earth. 726
- धराकील m. a mountain. 809
- धरित्री f. the earth. 726
- धरण m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3548
- धर्म m. the Vedic precept or law. 35
- m.n. virtue; meritorious act. 555
- m. Law, one of the fourteen witnesses of man's actions. 2592
- n. a bow. 2658; 3888
- m. N. of Yama. 3501
- m. law; N. of Yama. custom; abstaining from killing
- or giving pain to others; Vedic rites; a sacrifice. 3887
- m.n. resemblance; nature; virtue. 3888
- धर्मध्वजिन् m. a selfish and hypocritical Brāhman 2428
- धर्मपुत्र m. N. of Yudhiṣṭhira. 3675
- धर्मराज m. N. of Buddha. 77
- m. N. of Yama. 223
- धर्महीन mfn. unrighteous; fallen from the right path. 3276
- धर्मिन् m. an officer learned in law; legal adviser. 2601
- धर्षण n. copulation; assault; boldness; audacity. 4216
- धर्षणी f. a harlot. 4216
- धर्षिणी f. an unchaste woman. 2088
- धव m. Grislea Tomentosa or Anogeissus Latifolia. 935
- m. a husband. 2098
- m. a husband. N of a tree (=Grislea Tomentosa or Anogeissus) 3891

धवल m.	the white colour; mfn. white. 1774	lic Myrobalan. 3894
—m	a bull; the white colour. 4220	धाना f. fried barley. 2875
धवला f.	a mythical cow born of water. 1514	धानुष्क mfn. an archer; bow-man. 2735 .
धवली f.	a cow. 4220	धान्यराशि m. heap of grain. 2865
धातकी f.	Lythrum Fructicosum. 1029	धान्याक n coriander. 1252
धातु m.	any of the five elements as the earth, water &c; the properties of the elements (as sound, smell etc.) mineral; metal; semen virile; the seven ingredients of the body (as the skin, blood etc); the organs of sense; a verbal root 3889	धान्याकसदनोदक n. sour gruel. 2883
		धान्यामु n. sour gruel. 2882
		धामन् n. light; lustre, 336
		—n. a house. 1683
		धा(ध्या?)सक n. a fragrant grass. 1343
		धाव्या the Vedic prayer recited while the sacrificial fire is kindled. 2369
		धारणा f. firmly fixing the mind on Brahman, the Supreme Spirit, for meditation. 552
		—f; continuance in the right way; propriety of conduct, maintaining one's dignity. 2563
धातुपुष्पिका f.	Lythrum Fructicosum. 1029	—f. propriety of conduct; decorum; one of the eight stages in Yogic practices. 4219
धातृ m.	N of Brahmā. 19	
—m.	N. of Brahmā; a supporter. 3892	
धात्री f.	the earth. 726	
—f.	a nurse; foster-mother. 2252	
—f.	the earth; a nurse; a midwife; Emb-	

INDEX

५३७

धारा f.	the pace of a horse. 1483	धीमत् m.	a learned or wise man. 529
—f. pl	cotton fibres (?) 3071	धीमती f.	an intelligent woman. 2078
—f.	a stream or current of water. 3435	धीर m.	learned or wise man. 528
—f.	shower; line of descending fluid; the front line of an army, one of the five paces of a horse, sharp edge of a weapon. 3893	—n.	saffron. 2293
धाराधर m.	N. of a cloud. 422	—mfn.	bold. 3156
धार्तराष्ट्र m.	the swan with both legs and bill black. 1616	धीवर m.	a fisherman. 653
धार्तराष्ट्रक n.	bitumen 2980	धुत mfn.	disregarded. 3172
धार्मिक m.	a judge. 2610	—mfn.	shaken. 3345
धावन n.	cleansing, purification. 3405	—(!) mfn.	pained 3346
धिक् ind.	reproach, contempt. 4514	—mfn.	left, abandoned. 3379
धिषण m.	N. of Bṛhaspati; of the planet jupiter. 367, 4217	धत्तूर m.	the thorn-apple. 1070
धिषणा f.	intelligence; conscience. 523, 4217	धुनि m.	N. of one of ten Viśvedevas. 152
धिषण्य n.	a star. 3516	धुनी f.	a river. 680
धी f.	Intelligence con- science. 523	धुर् f.	the forepart of a carriage. 2644
		—f.	a burden, the forepart of a carriage. 4496
		धुरंधुर m.	the cattle for burden 1528
		धुरीण m.	" " 1529
		धुर्य m.	" " 1529
		धूत mfn.	shaken. 3344
		mfn.	left, abandoned. 3379
		धूप m.	the smoke from incense. 215
		धूपनिर्यास m.	bdellium. 948

धूपायित mfn.	pained. 3347	धूर्ता f.	a clever or intriguing woman. 2087
धूपित mfn.	pained. 3346		
धूम m.	smoke. 215	धूर्वह m.	the cattle for burden. 1529
धूमकेतु m.	epithet of Agni 195	धूलि f.	dust. 2775
धूमज m.	comet, meteor. 373	धूलिकदम्ब m.	the Nauclea Cadamba. 4477
धूमपुष्पी f.	Tragia Involucrata 1194	—n.	heap of dust. 4477
धूमयोनि m.	a cloud 422	धृत mfn.	borne; carried 3230
धूमल m.	the purple colour, mfn. purple. 1779	धृतराष्ट्र m.	N. of a celebrated serpent-chief. * 596
धूमोर्णा f	N. of the wife of Yama. 226	धृतराट्र f.	a species of Mimosa (=हंसपदी) 1104
धूम्या f.	a smoke cloud. 216, 3477	धृति f.	firmness, one of Sivās ten Avyayas * 99
धूम्याट n.	a fork tailed shrike. 1588	—f.	retention; the fourth of the eight means to acquire true knowledge. * 541
धूम्र m.	the purple colour; mfn. purple. 1779	—f.	Contentment, one the thirty-three Transitory feelings. (संचारिभाव) in dramatic terminology. * 1916
धूम्रवर्णा f.	one of the seven tongues of Agni. * 218		
धूर्जटि m.	N. of Śiva. 83		
धूर्त n.	the rust of iron. 831	—f.	joy. 3419
—m.	the thorn-apple. 1070; 3585	—f.	happiness; holding; bearing. 3892
—m.	a libertine. 2095		
—m.	a gamester; gambler. 3188		
—mfn.	a rogue; mischievous. 3176		

INDEX

५३९

धृष्ट mfn.	bold. 3156	—m.	N. of a Maharshi,
धृष्णञ् mfn.	" "		the singer of sacred
धृष्णु mfn.	" "		hymns. § 3537
धेनु f.	the cow that was lately calved. 1504	ध्रुवा f.	the plant <i>Boswe-</i> <i>llia thurifera</i> . 1023
धेनुक n.	a herd of milch cows. 1500	—f.	N. of a particular implement or
धेनुका f.	a female elephant 1417		utensil used in sacrifices. § 2352
धेनुष्या f.	the cow standing at dairy. 1504	ध्रुवावृक्ष m.	Buinchi tree. 954
धेनूनडुह n.	milch cow and bull 1528	ध्वंसन n.	deviation from right; going astray 2624
धैवत m.	N. of the sixth of the seven musical notes. § 1896	ध्वज m.n	emblem. 2713
धोरण n.	a vehicle. 2651	—m.	the penis. 3658
धोरा f.	a horse's trot. 3435	ध्वजप्रहरण m.	wind; air. 250
धौत mfn.	washed. 1772	ध्वजिनी f.	an army. 2715
धौरित n.	N. of one of a horse's pace; trot. § 1482	ध्वनि m.	sound; noise. 440
ध्यान n.	meditation. 548. 3557	ध्वनित mfn.	sounded; sounding 3277
ध्रुव m.	N. of one of eight Vasus. § 154	ध्वस्त mfn.	fallen. 3330
—m.	a peg; spike. 888	ध्वाङ्क्ष m.	a crow. 1580
—m.	the post to which animals are faste- ned. 1421	ध्वान m.	a sound; noise. 440
—mfn.	eternal. 3361	ध्वान्त n.	darkness. 588; 3460
—m.	N. of Dhruva. 3520		
		न ind.	not; no; negatio ऋ other; opposition; objection. 4515
		—ind.	no; not. 4606

नःशुद्र mfn.	small-nosed. 2206	नग m.	a mountain. 809
नकुल m.	an ichneumon. 1388	—m.	a tree. 876
नकुलेष्टा f.	the ichneumon plant (=रास्ता) 1141	नगरी f.	a town or city. 1662
नकुलोष्ठी f.	a lute. 1871	नग्न m.	the Brahman who has no sacred domestic fire. 2436
नक्तक m.	a black owl. 1585	—m.	N. of Śiva; a naked jaina or Buddhist monk;
—m.	a rag; rags. 1756		a naked man; an infidel; one having no consecrated fire. 3897
नक्तम् ind.	at night. 4574		ferment. 3120
नक्तमालक m.	the Caranj tree 1001	नग्राट m.	a Jaina ascetic. 80
नक्र m.	a crocodile. 675	नग्निका f.	a naked woman. 2086
नक्रा f.	Alhagi Maurorum. 1286	नट m.	the tree Colosan thes Indica. 973
नक्षत्र n.	a star. 374	—m.	a dancer. 3094
नक्षत्रपथ m.	heaven; the sky. 3509	नटन n.	dance. 1888
नक्षत्रमाला f.	a necklace consis- ting of 27 pearls	नटभूषण n.	orpiment. 850
नख m.n.	a finger nail. 2148	नटी f.	a kind of per- fume (=विद्रुमवल्लीरी) 1228; 1240
—n.	unguis odoratus, a kind of perfume 2983	नड m;	a species of reed, Arundo Tibialis or Karka (netti- kkārai in Tamil.) 1342
नखचूत n.	the nail-mark; scratch. 1996	नड्या f.	heap of Nada, a kind of reed. 1342
नखपद n.	" "		
नखर m.n.	a finger-nail. 2148		
नखरायुध m.	a lion. 1352		
नखघ्रण m.	the nail-mark, scratch. 1996		
नखाङ्ग m. n.	" "		

INDEX

५४१

जड्वल mfn.	a reedy place; covered with reeds 779	नन्दन n.	N. of Indra's pleasure garden. 141
जताशेषसामन्त m.	a supreme ruler. 2541	—m.	a son. 2247
जत्यूह m.	a gallinule. 1593	—m.	marriage 3654
जद m.	a large and deep lake or pool. 704	नन्दिन् m.	N. of Śiva's chief attendant. 107
जदराज m.	the sea; ocean. 3565	—m.	black gram; Phaseolus Radicatus. 2847
जदित mfn.	sounded; sounding. 3278	—m.	the speaker of a of a prologue. 3098
जदी f.	a river. 680	नन्दिका f.	N. of the playground of Indra. 139
जदीमातृक (-देश) m.	the country entirely irrigated by river water. 794	नन्दिकेश्वर m	N. of Nandin. 107
जदीवृक्ष m.	the tree Cedrela Toona. 1061	नन्दिसरस् n.	N of Indra's swimming pool or lake. 140
जदीसर्ज m.	Terminalia Arjuna 916	नन्दी f.	the yellow Myrobalan tree. 925
जध्री f.	a thong 3089	नन्द्यावर्त m.	a particular form of palace. 1722
जनान्द f.	husband's sister. 2255	—m.	Tabernaemontana coronaria. 3607
जनु ind.	interrogation; determination; permission; politeness; invitation 4548	नन्द्यावर्तक m.	a species of fish. 660
—ind.	a vocative particle. 4578	जम्भू m.	grandson's son. 2253
—Ind.	dispute; contradiction 4579	जम्भःप्रभेदन m	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns * 3530
जन्दन m.	N. of Viṣṇu's sword. 46		

नभःप्रवहण m.	the wind. 3506	नय m.	guiding; directing. 3394
नभस् n.	the sky. 315	नयन m.	the eye. 2168
— m.n.	N. of a lunar month. 494	नर m.	a human being; man. 2062
नभसं m.	the sky; the ocean. 4221	— m.	N. of Arjuna; a man. 3696
नभसंगम m.	a bird. 1573	नरक m.	hell. 228
नभस्य m.	N. of the lunar month Bhādra-pada. 496	— m.	hell; N. of a demon 4239
नभस्वत् m.	the Wind, one of the progenitors of Apsarases. #171	नरकान्तक m.	N. of Krishna. 62
— m.	wind; air. 251	नरदेव m.	a king. 2535
नभोऽङ्गण m.	Tabernaemontana coronaria. 3609	नरवाहन m.	epithet of Kubera. 265
नभोजन्मन् m.	wind; air. 250; 3506	नर्तकी f.	a female dancer. 3107
नमस् ind.	salutation; bow. 4604	नर्तन n.	dance. 1888
नमसित mfn.	respected; saluted. 3161	नर्मदा f.	N. of a river. 687
नमस्कारी f.	Mimosa Pudica. 1179	नर्मन् n.	play. 2044
नमस्या f.	worship. 2496	नल m.	N. of a king. 3672
नमस्यित mfn.	respected; saluted 3161	नलक n.	the bones of the arm; the radius of the arm. 2241
नमुचिद्वेषिन् m.	N. of Indra. 131	नलकूबर m.	N. of the son of Kubera. 269
नमेरु m.	one of the trees that blossom in spring. # 502	नलद n.	the root of the fragrant grass Andropogon Muricatus. 1186
— m.	the tree Elaeocarpus Ganitrus. 1028	नलमीन m.	a kind of sprat. 665
		नलिन n.	a lotus. 708
		नलव m.	a measure of length equal to

INDEX

५४३

	four-hundred	नहि ind.	no; not. 4606
	Kiskus. 806	नहुष m.	N. of a celebrated serpent-chief. 596
नव mfn.	inexperienced, new. 3236	नाक m.	heaven. 145
—mfn.	new; modern. 3253	—m.	heaven; the sky; firmament. 3895
नवति f.	sg. ninety. 2523	नाकु m.	an ant-hill. 786
नवनीत n.	fresh butter. 1541	नाकुली f.	the ichnenumon plant. 1140
नवप्रसूति f.	the cow that has lately calved. 1504	नाक्षत्र(मास) m.	an astral month, one of the four kinds of months. 486
नवमालिका f.	Double Jasmin. 1087	नाग m.	one of the trees that blossom in spring. 503
—f.	Achyranthes Aspera (=ब्रह्मदण्डी) 2967	—m.	a snake. 593
नवाम्बर n.	the new cloth. 1758	—m.	a shark. 675
नवीन mfn.	new; modern. 3254	—n.	lead. 841
नव्य mfn.	„ „	—m.	the Nágakesara tree. 999
नश्वर mfn.	perishing; perishable. 3282	—m.	pre-eminent; excellent (in comp. as last member). 1351
नष्ट mfn.	dead. 2112	—m.	an elephant. 1396
—mfn.	disappeared; invisible. 3237	—m.	a mountain; a tree. 3895
नष्टा f.	the girl defiled by sexual intercourse, one of the girls unfit for marriage. 2472	नाग m.	a serpent; an elephant; a crocodile. 3896
नस्तित m.	a bull with a cord through his nose. 1524	नागजिह्वा f.	realger. 847
नस्या f.	a nose-cord. 1525		
नस्योत m.	an ox with a cord through his nose. 1524		

—f.	Ichnocarpus Frutescens. 1173	नाट्य n.	the bell-metal. 838
नागदमनी f.	the ichneumon plant. 2966	—n.	dance. 1888
नागजन्दी f.	a kind of basil. 1095	—n	the triple symphony of dance, song and instrumental music. 1890
नागबला ..	Uraria Lagopodioides (tutti in Tamil). 1299	नाडिधम m.	a goldsmith. 3055
नागभूरुह m.	the tree Elaeocarpus Ganitrus. 1028	नाडी f.	a space of time equal to six Kṣaṇas. ❀ 457
नागर m.	the white variety of Colotropis Gigantea. 1044	—f.	a nerve tendon or gut. 2234
—n.	dry ginger. 2909	नाडीजङ्घ m.	a crow 1580
नागरङ्ग n.	orange. 921	नाडीव्रण m.	an ulcer. 2190
—m.	the tree Elaecarpus Ganitrus. 1028	नाथ m.	a husband. 2098
नागवीथि f.	N. of one of the nine planetary paths consisting of Aśvini, Bharanī and Kṛttikā. ❀ 390	—mfn.	a master; owner. 3184
नागी f.	the region below. 307	नाद m.	a sound; noise. 440
—f.	a large female serpent-demon. 3561	नादी f.	N. of a musical instrument. 1834
नागोदरी f.	cuirass for the belly. 2710	नादेय mfn.	coming from a river. 702
नाटक n.	one of ten kinds of drama. ❀ 3636	—n.	rock-salt. 2910
		नादेयी f.	the reed Calamus Rotang. 1006
		नाना ind.	various; both. 4547
		—ind.	excluding; without. 4571

INDEX

५४५

- नानारूप mfn. multiform; manifold. 3258
- नान्दीकर mfn. the speaker of a prologue. 3338
- नान्दीवादिन् mfn. „ „
- नापित m the son of an Ambaṣṭha man and a Brahmana or Kshatriya woman. 3033; 3037
- m. a hair-cutter. 3060
- नाभनेदिष्ट m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns, ३३३२
- नाभि m f. the navel. 2129
- m. supreme ruler. 2541
- नाभिज्ज m. N of Barhmā, 20
- नाम ind. renown; possibility; anger; acceptance, censure. 4549
- नामधेय n. name. 1811
- नामन् n. „ „
- नामवर्जित mfn. simple; stupid. 3294
- नामशासन n. lexicon. 1846
- नाय m. guiding directing. 3394
- नायक m. the middle gem of a necklace. 2328
- नार m. water. 630
- नारक m. hell 228
- नारकी f. the region below 307
- नारङ्ग m. orange. 92; 3577
- नारदीय n N. of one of the eighteen Purānas ३१३३
- नारसिंह m. N. of one of the eighteen Upapurānas. १८३८
- नाराची f. a goldmith's scale. 3066
- नारायण m. N. of Viṣṇu. 36
- m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ३५४२
- नारायणी f. Asparagus Racemosus. 1177
- नारी f. tamarind tree. 1032
- f. a woman. 2066
- नार्यङ्ग m. orange. 921
- नाल m.n. the stalk of a water-lily. 717
- n. the penis. 3658
- नालक n. a stalk. 2861
- नालिका f. a horse's gums. 1472
- f. an Instrument to administer or apply oil to a horse. 1480
- f. an aviary. 1699

नालिका f.	hole; a bamboo can or vessel; the ash-pit of a fire-place. 4230	—f.	the nose. 2160
नालिकेर m. f.	coconut tree. 1320	नासिका f.	„ „
नालिकेरक m.	„ „ „one of five palm trees. 1326	नासिकारज्जु f.	a nose-cord. 1525
नालिकेरज m.	a species of bird differing from that of crane. 1602	नासिक्य m. (du.)	N. of Aśvins 159
नाली f.	a stalk. 2861	नासीर m.	the van of an army. 2719
—f.	a measure of time equal to 24 minutes. 3462	नास्तिक m.	an athiest. 82
नालीक n.	a lotus. 710; 4238	नास्तिक्य n;	athiesm. 3556
—m.	an arrow. 2665; 4238	नास्या f.	the nose cord. 3438
नालीजङ्घ m.	a crow. 1580	नाहल m.	a musk-deer. 1390
नाविक m.	the pilot or helmsman. 647	नि ind.	down; prohibition; denial. 4514
नाव्य mfn.	navigable. 644	निःश्रेयस n.	final emancipation. 544
नाश m.	death. 2114	निःखन m.	sound; noise. 441
—m.	disappearance; death; annihilation; flight; running away. 38-8	निसन n.	kiss. 1964
नासत्य m. (du.)	N of Aśvins. 159	निकट mfn.	near. 3319
नासा f.	the nose, one of the five organs of perception ॥ 571	निकर m.	a flock or multitude. 1654
—f.	the upper threshold of a door. 1706	निकष m.	a touchstone. 3057
		निकषा f.	N. of the mother of the Yātudhānas 187
		—ind.	near. 3321; 4576
		निकाय m.	a flock or multitude. 1654
		निकाय्य m.	a house. 1686
		निकार m-	suppression; injury. 3430
		—m.	pulling up or winnowing corn. 3'69

निकार m.	abuse; winnowing; wickedness 4227	निगल m.n.	the chain for an elephant's feet. 1424
निकारण n.	slaughter: 2783	निगाद m.	speech. 1806
निकुञ्जक m.	N. of a measure equal to two Vāhas ? 3004	निगाल m.	the throat or neck of a horse. 1471
निकुञ्ज m.n.	an harbour. 821	निग्रह m;	punishment; suppression. 3423
निकुरुम्ब n.	a flock or multitude 1656	—m.	suppression; injury. 3430
निकृति f.	deceiving. 2037	निघण्टु m.	lexicon. 1846
निकृष्ट mfn.	inferior; low. 3168	निग्न mfn.	depending on; resting on. 3256
निकेत n.	a house. 1683	निचय m.	a flock or multitude. 1655
निकोचक m.	the tree Alangium Decapetalum. 941	निचुल m.	the Hijjal tree. 980
निकण m.	the sound of a lute. 450	निचोल m.	a bed-cover; wrapper. 1755
निकाण m.	" "	निटिल n.	the forehead. 2173
निक्षेप m.	a deposit or a small treasure. 275	नितम्ब m.	the slope of a mountain. 819
निखर्व m.	one hundred thousand millions. ‡ (=100,000,000,000) 2527	—m. f.	the buttocks of a woman. 2131
निखिल mfn.	all; entire. 3279	—m.	the buttocks or hinder parts, the side or ridge of a mountain. 4229
निगद m.	speech. 1806	नितम्बिनी f.	a woman. 2066
निगम m.	the Vedas. 30	नितल n.	N. of a region beneath the earth. ‡585
—m.	trade, traffic. 1702		
—m.	decision; the Veda; a city; a road; a market place. 4222		

नितान्त a.	acute; excessive 262	—m.	a kind of perfume. 3600
—n.	acutely; excessively 262	निधन n.	death. 2115
नित्य a	continuous; eternal. 262	निधान n.	a rope or string for tying the hind legs of a cow at the time of milking. 1526
—n.	continually; eternally. 262		
नित्य mfn.	eternal. 3361	निधि m.	a treasure. 271
नित्यपुष्पिका f.	N of a plant (= रामतरुणी) 1135	निधिनायक m.	epithet of Kubera. 267
नित्य(-प्रलय) m	the constant destruction of the world or the dissolution of living beings. 521	निधुवन n.	copulation. 1993
निदर्शन n.	an example. 3412	निध्यान n.	the eye. 2169
निदाघ m.	summer. 507	निन्दा f.	contempt, censure. 1824
—m.	sweat. 2239	निन्दित mfn.	despised, contemned. 3170
—m.	steam; summer; sweat; heat 4237	निनद m.	a sound; noise. 440
निदान n.	the primary cause. 546	निनाद m.	a sound; noise. 440
निदिग्ध mfn.	Increased. 3216	निप m.	a water-pot. 1794
निदेश m.	an order or command. 2564	निपच्छति .	the second day of a lunar night. 476
निद्रा f	sleeping, one of the thirty-three Transitory feelings. (संचारिभाव) in dramatic terminology * 1916	निपठ m.	recitation; reading. 2409
निद्राण mfn.	asleep; sleedy. 3196	निपाठ m.	" "
निद्रालु mfn.	" "	निपान n.	a trough near a well for watering cattle. 707
		निपुण mfn.	skilful; clever; conversant with. 3146
		निबर्हण n	slaughter. 2784

निबिड mf.	dense; compact. 3267	नियम m.	agreement, promise. 534
निबिरीस mfn.	" "	नियम m.	a holy practice; any pious observance. 2385
निभालन n.	looking at; seeing. 3645	—m.	decision; order; vow; restraint; a religious vow or austerity. 4228
निश्रुत mfn.	obedient 3261	नियाम m.	the helm. 648
निमन्त्रण n.	invitation; calling. 1816	नियामक m.	the screw. 651
निमय m.	barter. 3006	नियुक्ति f.	an order or command. 2564
निमित्त n.	N. of a kind of kiss. * 1965	नियुत n.	one hundred thousand * (=100,000). 2526
निमित्तक n.	same as निमित्त. 1968	नियुद्ध n.	a duel; quarrel. 2762
निमित्त n.	cause. 557	नियोज्य m.	a menial servant; slave. 3135
—u.	a mark for arrows; target. 2669	निर् ind	decision, determination; prohibition. 4515.
निमीलन n.	closing the eyes. 3648	निरकुश mfn.	unrestrained; self-willed; licentious. 3312
निमेष m:	a space of time equal to 8 trutis; a moment. 455	निरञ्जना f.	N. of one of Viṣṇu's nine Śaktis. * 50
—m.	closing the eyes. 3648	निरन्तर mfn.	dense; compact. 3267
निम्नगा f.	a river. 680	निरय m.	hell 228
निम्ब m:	the neem tree. 949	निरर्थक mfn.	useless; futile. 3376
निम्बक m.	a kind of cola ant-thes Indica. 990		
निम्बद्रु m.	the coral tree. 927		
नियति f.	destiny; fate. 556		
नियन्त्र m	a charioteer, driver of a car. 2647		

निरवग्रह mfn.	independent; unrestrained. 3259	निरोध m.	siege, check. 3425
निरस्त n.	a word spoken fast; mfn. spoken fast. 1866	—m.	obstruction; annihilation. 4224
—mfn.	the shot-off arrow. 2738	निर्गन्ध m.	a Jaina ascetic. 81
—mfn.	rejected; refused 3377	—m.	a Buddhist monk; mfn. poor. 4231
—mfn.	shot off as an arrow; pronounced hurriedly; rejected; spit out 4253	निर्गुण्डी f.	the plant Vitex Niegundo. 9. 0; 108
निराकरिष्णु mfn.	obstructive 2745	निर्ग्रन्थन n.	slaughter. 2786
—mfn.	obstructive; scornful or fond of abusing. 3223	निर्वात m.	N. of Vajra. 143
निराकृत mfn.	removed; turned down. 3380	निर्जरस् m.	a god. 147
निराकृति m.	one who has neglected the study of the Veda 2430	निर्जितात्मन् m.	one who has restrained his passions and abandoned the world; an ascetic. 2411
निरामय mfn.	recovered from sickness 2199	निर्झर m.	water-fall. 826
निरी n.	the ploughshare. 2825	निर्झरिणी f.	a river. 680
निरुक्तक n.	N. of one of the six Vedāngas. 34	निर्णय m.	decision. 537
निर्मुक्ति f.	N. of the goddess of misfortune. 235	निर्णायक mfn.	conclusive; determining. 3217
		निर्णिक्त mfn.	washed. 1772
		निर्णोजक m.	a washerman. 3062
		निर्देश m.	order; command. 4226
		निर्निद्र mfn.	wakeful; awake. 3198
		निर्भर n.	acutely; excessively. 263

—n.	acute; excessive. 263	निर्वाद m.	censure; blame. 1821
निर्भर्त्सन n.	lac. 3442	निर्वापण n.	slaughter. 2785
निर्मद m.	an elephant out of rut. 1430	निर्वासन n.	„ 27८6
निर्माल्य n.	a discarded garland. 2317	निर्विन्ध्या f.	N. of a river. 697
निर्मुक्त m.	a serpent that has cast its skin 612	निर्वृति f.	happiness; destruction; death. 4231
निर्मोक m.	the cast off skin of a snake. 613	—f.	happiness; bliss. 4२32
निर्बाण n.	the outer corner of an elephant's eye. 1399	निर्वृत्त mfn.	accomplished. 3381
—n.	the outer corner of an elephant's eye; going out; death. 4236	निर्वेद m.	Discouragement, one of the thirty three Transitory feelings (संचारि-भाव) in dramatic terminology. 1916
निर्यास m.	resin; exudation from trees or plants; gum. 901	निर्वेश m.	copulation. 1994
निर्यूह m.	a kind of pinnacle or turret. 3632	—m.	enjoyment. 3434
निर्लोडित mfn	discussed; thought of. 3328	—m.	work; wages; enjoyment; fainting. 4223
निर्वाण n.	final emancipation. 544	निर्वेष्टृ m.	a husband. 2099
—n.	death; final beatitude; happiness; bathnig of an elephant. 4232	निर्व्यथन n.	a hole. 586
निर्वात mfn.	free from wind; still. 3377	निर्व्यथा f.	the yellow Myra-bolan. 925
		निर्हार m.	extraction; drawing out. 3421
		निलय m.	a house. 1686.
		निलिम्प m.	a god. 148
		निवसन n.	cloth; clothes. 148

निबह m.	a flock or multi- tude. 1653	निशाह्वा f.	(named after night) turmeric. 1205
— m.	N of one of the seven winds. 4239	निशिचर m.	demon 3504
निवात mfn.	free from wind; an impenetrable armour. 4235	निशित mfn	sharpened; whet- ted. 3331
निवातकवच m.	an impenetrable armour. 2708	निशीथ m.	mid-night. 474
निवाप m.	the offerings to the manes. 2506	निशीथिनी f.	night. 468
निवीत mfn.	a veil or mantle 1757	निश्चय m.	decision. 537
— n.	the sacred thread suspended over the neck. 2511	निश्चल mfn.	motionless. 3256
निवृत mfn.	surrounded. 3316	निश्चेतु mfn.	conclusive; deter- mining. 3217
निवेश m.	marriage. 2468	निश्रेणि f.	a ladder. 1725
निवेश m.	camp; marriage. 4224	निश्शलाक a.	solitary; private. 2621
निवेशान n.	a house. 1684	निषङ्ग m.	a quiver. 2672
निशा f.	night. 468	निषङ्गिन् mfn.	an archer; bow- man. 2735
—f.	turmeric. 4149	निषण्णक m.	Marsilea Quadri- folia. 3600
निशाकेतु m.	the moon. 3511	निषद्या f.	a shop. 1679
निशागण m.	a series of nights. 470	निषद्वर m.	mud; dirt. 623
निशाचर m.	a thief. 3129	निषध m.	N of Nala. 3572
निशाटनी f.	a bat. 3617	—m.	N. of Nala; of a mountain. 4226
निशात mfn.	sharpened; whet- ted. 3331	निषाद m.	N. of the last of the seven musi- cal notes. 1896
निशान्त n.	a house. 1683	—m.	a hunter; an out- caste. 3068
निशारण n.	slaughter. 2783	निषादक m.	N. of a wild mountain tribe. 3125
		निषादिन् m.	an elephant driver 1428

- निषूदन n. slaughter. 2784
 निष्क m. n. gold; an ornament for the breast; a Karsa; a Pala of 108 Karsas; a Dīnāra. 3900
 निष्कर m. a highway 3630
 निष्कला f. a woman past child-bearing or menstruation. 2081
 निष्कासित mfn. expelled. 3353
 निष्कुट m. a garden grown near a house. 870
 निष्कुटी f. cardamom. 1064
 निष्कुह m. the hollow of a tree. 882
 निष्कोश m. the middle part of the belly of an elephant. 1402
 निष्टि f. a measure of length equal to 8 अङ्गुल. 805
 निष्टया f. N. of the constellation of Svāti. 383
 निष्ठान n. a sauce. 2899
 निष्ठीव m.n. spitting. 3473
 निष्ठीवन n. spitting. 3473
 निष्ठुर n. an alloy made of five metals. 836
 —n. a harsh speech; mfn. harsh. 1867
 निष्ठुर mfn. hard; harsh; solid. 3252
 निष्ठेवन n. spitting. 3473
 निष्ठ्यूत mfn. thrown; sent. 3205
 निष्ठ्यूति f. spitting. 3474
 निष्णात mfn. skilful; conversant with. 3146
 निष्पक n. well-cooked meat. 2902
 निष्पत्राकृत mfn. severely wounded with an arrow. 2753
 निष्पन्दमन्द n. an amorous glance of a young woman. 1929
 निष्पन्न mfn. accomplished. 3381
 निष्पाव m. a kind of pulse. (=खल्बक). 2854
 —m. winnowing. 3456; 3692
 निष्प्रवाणि n. the new cloth. 1758
 निषुंभन n. slaughter. 2785
 निस्तृष्ट mfn. deposited. 3332
 निस्तर्हण n. slaughter. 2785
 निस्तल mfn. round; globular. 3269
 निस्त्रिश m. a sword. 2676
 —m. a sword having the colour of the leave of the plant Snuhi, 2681

—mfn.	destroying; cruel. 2752	नीलदंष्ट्र m.	N. of Kartikeya. 126
निस्त्राव m.	the scum of boiled rice 2870	नीलपत्र m.	wild date tree. 1100
निस्वन m.	sound; noise. 440	नीलपुष्पी f.	a kind of medicinal plant. 2965
निस्साण m.	a kind of drum. 1६81	नीलमक्षिका f.	a blue fly. 1639
निहाका f.	an iguana. 677	नीललोहित m.	N. of Śiva .87
निहीन mfn.	low; base. 3152	नीलवस्त्र m.	N. of the planet Saturn. 371
निह्व m.	concealment. 436	नीलाक्ष m.	a Swan. 1614
—m.	denial 1855	नीलाब्ज n.	the blue lotus. 714
—m.	wickedness; distrust; concealment, denial. 4225	नीलाम्बर m.	N. of Balarāma 59
नीच m ^{fn} .	low, base. 3152	नीलिका f.	the plant Vitex Negundo. 989; 1086
—mfn.	bent down. 3270	नीलिनी .	the Indigo plant 1059; 4323
नीड m. n.	a nest. 1649	नीली f.	Vallisneria. 722
नीडभव m.	a bird 1573	— f.	the Indigo plant. 1057
नीपक m.	the tree Nauclea Cadamba. 982	—f.	a cow of black colour. 1507
नीर n.	water. 629	नीवार m.	the wild rice, one of the fourteen kinds of grains used in sacrifices. * 2374
नील m.	N. of one of nine treasures of Kubera. * 273	—m.	a kind of wild grain. 2836
—m.	the black or blue colour; mfn. black; dark blue. 1776	नीवी f.	the knot of the cloth which fastens the lower
नीलकण्ठ m.	a peacock 1575		
नीलकेशिका f.	Indigo. 1057		
नीलङ्गु n.	a species of worm. 1568		
नलजम्बूट m.	the Jambu tree. 1023		

INDEX

५५५

	garments round the loins tied in front. 1767		out of each one thousand rays of the sun. 329
— f.	capital; principal stock. 3007	नूतन mfn.	new; modern. 3253
नीवृत् m.	a country. 745	नूपुर m. n.	a foot-ornament of women. 2336
नीत्र n.	the edge of a thatch. 1715	नूनम् ind.	guess; determination. 4547
नीशर m.	an over-coat; warm cloth 1762	—ind.	certainly. 4598
नीहार m.	dew; hoar-frost; snow. 357	नृ m.	a man; human being. 2063
नु ind.	interrogation; uncertainty 4516	नृत्त n.	dance. 1888
नुत mfn.	praised. 3274	नृप m.	a king. 2535
नुति f.	fame. 1810	नृपच्छत्र n.	golden royal umbrella. 2583
नुत्त mfn.	thrown; sent. 3205	नृपात्मज m.	the pumpkin gourd. 1263
नुद mfn.	throwing; casting. 3222	नृपात्मजा f.	the bitter gourd 1265
नुन्न mfn.	thrown; sent. 3205	नृशंस mfn.	destroying; cruel. 2751
नूतकन्दल n.	a kind of potato. (Šillai in Tamil). 1297	नृसिंह m.	N. of Visnu in his Nṛsimha incarnation. 54
नूतन mfn.	new; modern. 3253	नेरु m.	a husband. 2099
नूतना f.	a collective name for one hundred rays belonging to the group of 400 called Amṛtā and causing rain. This grouping is done	—mfn.	master; owner, 3184
		नेत्र n.	the root of a tree. 883
		—n.	the eye. 2169
		—n.	the string by which a churning-stick is whirled round. 3441

नेदिष्ठ mfn.	nearest. 3242	नैमिश n.	N. of a place of pilgrimage. 1673
नेपाल mfn.	N. of a country. 747	नैमेय m.	barter. 3006
नेपाली f.	realger. 849	नैयग्रोध n.	the fruit of Indian fig tree. 905
—f.	pyrites. 858	नैयायिक m.	a follower of Nyāya system of investigation. 3665
नेमि m.	the tree Tīnis. 920	नैल n.	N. of Rāmyavarsa, one of the nine divisions of the Jambu-dvīpa (the country separated by the mountain range of नील. 740)
—f.	the feliy of a wheel 2634	नैषध n.	N. of Kimpuruṣa, one of the nine divisions of Jambu-dvīpa (the country separated by the mountain range of निषाध. 739)
—f.	any circumference or rim; fixed limit; order of things. 3900	नैष्ठिक m.	the master of the mint. 2594
नैर्ऋत m.	a Rākṣasa. 240	नैस्त्रिशिक m.	a fighter with sword. 2736
नैर्ऋताशा f.	the quarter of Nirṛti, i. e. the south-west. 304	नोधस् m.	N. of a Mahārṣi, the singer of the sacred hymns. 642
नैकभेद mfn.	heterogeneous, multifarious. 3266		
नैकषेय m.	a Rākṣasa. 240		
नैकृत mfn.	dishonest 3175		
नैकृतिक m.	a dishonest selfish man; hypocrite. 2425		
—mfn.	dishonest. 3175		
नैगम m.	a merchant. 3012		
नैचिकी f.	an excellent cow. 1508		
नैमित्तिक(-प्रलय) m.	the destruction of the world caused by some occasional accident or event. 520		

—f. boat; time. 4496
 नौदण्ड m. an oar 443
 नौशृङ्ग n. the head of a boat. 644
 न्यक्ष (mfn.) Inferior. 3702
 न्यग्रोध m. the Indian fig-tree 916
 न्यग्रोधी f. the plant salvinia Cucullata. 1083
 न्यङ्कु m. a species of big antelope with large loins regio sacra and hips as well as long hair on the hump. 1367
 न्यङ्ग mfn. bent down. 3270
 न्यञ्जित n. an amorous glance of a young woman. 1929
 न्यर्बुद n. a hundred crores; a thousand millions. 1,000,000,000). 2526.
 न्यस्त mfn. deposited. 3332
 न्याद m. food. 2885
 न्यायदर्शिन m. a Judge. 2610
 न्याय्य a fit; proper. 2620
 न्युब्ज m. Averrhoa Carambola. 962
 —mfn. hump-backed; crooked-backed. 2201

प
 पक्कण m. a village inhabited by Sabaras. 791
 पक्किम cooking or ripening quickly. 3360
 पक्क mfn. ripe for decay; near to death. ripe; mature. 3369
 पक्ष m. a lunar fortnight. 482
 —m. the wing of a bird. 1648
 —m. beautiful (if used after a word meaning hair) 2182
 —m. fortnight; a wing, side door; proximity; an army; a flank; the ash-pit of a fire-place; a well; a follower; friend; the proposition to be proved in a syllogism; a position advanced or an argument to be maintained; a dependent; one under control. 3903

- पक्षक m. a side door. 1703
 पक्षति f. the 1st. day of a lunar fortnight. 475, 4265
 —f. the root of the wing of a bird. 1648, 4265
 पक्षद्वार n. a side door. 1703
 पक्षभाग m. the side or flank of an elephant. 1414
 पक्षमूल n. the root of the wing of a bird 1649
 पक्षिणी f. a night with two days enclosing it. 471
 पक्षिन् m. a bird. 1572
 पक्षिपोत m. a young bird. 1647
 पक्षिशाला f. an aviary. 1699
 पक्षीन्द्र m. N. of Garuda. 70
 पङ्क m. n. sin; impurity 567
 —m. n. mud; dirt. 623; 3446
 —m. n. dirt; mud; sin. 3920
 पङ्कज n. a lotus. 701
 पङ्कजाह्वया f. N. of Lakshmi (named after lotus). 49
 पङ्किल mfn. muddy; full. of mud. 780
 पङ्केरुह n. a lotus. 711
 पङ्क्ति f. N. of one of the seven horses of the sun. * 342
 पङ्क्ति f. sg. ten. 2525
 पङ्क्तु m. N. of the planet Saturn. 370
 —mfn. lame. 2202
 पङ्कल m. a horse of a glossy or silvery white colour. 1460
 पचेलिम mfn. cooking or ripening quickly. 3360
 पज्ज m. a Sūdra. 3020
 पञ्चकर m. N. of Ganesa. 121
 पञ्चकृतस् ind. five times. 4586
 पञ्चकोलक n. the five species of drugs, viz; plum-bago dry ginger piper chaba, long pepper and its . . root 2933
 पञ्चचूड m. a person who has five hair-tufts on the head. 2465
 पञ्चचूडा f. N. of an Apsaras. 170
 पञ्चचूर्णक n. a compound of powders made of five kinds of medicinal plant; viz, Cūrṇi, Pathyā, Kuberākṣi, Kaiḍa-rya and Dipyaka. 2943

- पञ्चजन m. a man; human being. 2063
- पञ्चता f. death. 2114
- पञ्चनद n. N. of a place of pilgrimage. § 1673
- पञ्चबिन्दु m. N. of a particular movement in dancing during which young sportive women beautifully dressed play with balls, spinning round and round and pitch the ball five times at each step. 1744
- पञ्चभद्र in. a horse with marks on chest, back, face and flanks. § 1451
- पञ्चम m. N. of the fifth of the seven musical notes § 1895
- पञ्चमी f. N. of Vārāhī the fifth of the seven Mātṛs. § 3494
- पञ्चमुख m. a lion. 1352
- पञ्चलोह n. an alloy made of five metals. 836
- पञ्चवल्कल n. the barks of five kinds of trees viz. the Indian, glomerous, holy, and waved-leaf fig-trees and calamus Rotang. 2933
- पञ्चशाख m. the hand. 2144
- पञ्चाङ्गी f. the bit of a bridle. 1489
- पञ्चाङ्गुल m. the castor-oil-tree. 1093
- पञ्चाधिक m. a follower or worshipper of Paśupati 3668
- पञ्चास्य m. the Rudrākṣa having five-mouths or points. 958
- पञ्चेषु m. N. of Kāmadeva. 72
- पट m. f. cloth; clothes. 1749
- पटञ्जर n. old cloth. 1756
- पटल n. a flock or multitude. 1656
- n. a roof, thatch. 1715
- n. (ला) f. a multitude. 4270
- n. roof; film over the eyes. 4270
- पटली f. a flock or multitude. 1658
- पटवासक m. a perfumed powder. 1738
- पटह m. a drum. 1881; 2774
- पटिष्ठ mfn. most clever or skilful. 3246

पटीयस mfn.	more clever or skilful. 3247	—m.	traffic; trade. 3008
पटु m.	Trichosanthes Dioeca 1253	—m.	selling; sale. 3009
—mfn.	skilful; conversant with. 3147	—m.	wages; hire. 3017
पटुक m.	the herb parpaṭa. 1302	—m.	gambling. 3139
पटुपर्णी f.	N. of a plant (=हिमावती) 1218	—m.	the coin Karshāpāṇa or a weight equal to a karsha; gambling; a bet; price; wage; wealth; money; N. of a measure; of a weight; business; die; a commodity for sale; a handful. 3905
पटोल m.	Trichosanthes Dioeca. 1253		
पटोली f.	Trichosanthes Dioeca 1253		
पट्टण n.	a town; city. 1662		
पट्टवाद्य n.	a kind of musical Instrument. 1886	पण्य m.	a pledge; mortgage. 3010
पट्टस m. a	sharp razor-like sword with long handle sometimes having two edges used for cutting thorns or thorny bushes. 2686	पणव m.	a kind of drum. 1881
पट्टिकाक्षय m.	(named after पट्टिक) red Lodhra tree, 1035	पणायित mfn.	praised 3274
पट्टिन् m.	the red Lodhra tree. 1036	पणित mfn.	praised. 3274
पठन n.	recitation; reading. 2409	पणितव्य mfn.	Vendible; negotiable. 3015
पण m.	a Karsha of copper 3001	पण्डित m.	a learned or wise man 528
		पण्य mfn.	vendible; negotiable. 3015
		पण्यभूमि f.	a market place. 1680
		पण्यवीथी f.	a market or a street with shops on both sides. 1679
		पण्याङ्गना f.	prostitute. 2092

- पण्यजीव m a merchant. 3011
 गतग m. a bird. 1572
 पतगेन्द्र m. epithet of Garuḍa. 188
 पतंग m. the sun. 319
 —m. a bird. 1574
 —m. a butter-fly. 1640
 —m. one of the thirteen varieties of rice. 2834
 —m. a butter fly; a species of rice; a bird; the sun. 4240
 पतंगकन्या f. the river Yamunā 684
 पतङ्गिका f. a small bee. 1641
 पतम् m. a bird. 1572
 पतत्र n. the wing of a bird. 1648
 पतत्रिन् m. a bird. 1572
 पतत्रि m. a bird. 1574
 पतद्माह m. a spittoon. 1733
 पतयालु mfn. apt to fall. 3218
 पताका f. banner or emblem. 2712
 पताकिनी f. an army. 2716
 पति m. a husband. 2098
 —m. a master; a husband. 3908
 पतिवरा f. a girl who chooses her husband independently 2076
 पतित mft. fallen. 3329
 पतिदेवता f. a devoted and virtuous wife. 2071
 पतिवत्नी f. a married woman. 2078
 पतिव्रता f. a devoted and virtuous wife. 2071
 पत्तन n. black pepper. 2908
 पत्ति m. a foot-soldier. 2729
 पत्नी f. a wife. 2073
 —f. the wife of a sacrificer. 2348
 पत्र n. a leaf. 900
 —n. the wing of a bird. 1648
 —n. a vehicle. 2651
 —n. a leaf; a petal; a vehicle; a knife; a wing, pinion. 3921
 पत्रपरशु m. a chisel. 3048
 पत्रपाश्या f. a trinket for the forehead. 2331
 पत्ररथ m. a bird. 1572
 पत्रसिरा f. a fibre or vein of a leaf. 893
 पत्राङ्ग n. red sanders. 2300
 पत्रिन् m. a bird. 1572
 —m. an eagle. 1592
 —m. an arrow 2664

—m.	a hawk or falcon; an arrow. 3908		
पत्रोर्ण m.	the tree Colosanthos Indica. 973	पदाजि m.	tion is poured out upon a foot- print. 205 a foot-soldier. 2729
—n.	the bleached silk 1761	पदाति m.	" "
पथिक m.	a wayfarer; travel- er. 2727	पदायता f.	a shoe, boot. 3092
पथिकृत् m.	the fire of the sacrifice perfor- med on the way. 205	पदिक m.	a paved passage or foot-path running parallel of the road beside the houses (?) 803
पथिन् m.	a way; road. 796	—m.	a foot-soldier 2729
पथिहोम m.	a sacrifice perfor- med on the way. 205	पदू f.	a shoe or slipper. 3700
पथ्य n.	good counsel; friendly advice. mfn. friendly. 1863	पदूकृत् m.	shoe-maker. 3093
पथ्या f.	the yellow myro- balan tree. 924	पद्म m.	a foot-soldier. 2729
पद् m.	a foot. 2123	पद्धति f	a way, road. 797
पद n.	an inflected word. 1813	पद्म m.	N. of one of nine treasures of Kubera * 272
—n.	disguise, pretext fraud. 2036	—m.	N. of a celebrated serpent-chief. * 596
पदक m.	an ornament for the chest. 2330	—m.n.	a lotus. 708
पदग m.	a foot-soldier. 2729	—n.	red or coloured marks on the face or trunk of an elephant. 1398
पदवी f.	a way, road. 796	—n.	ten billions.* (10,000,000,000, 000). 2527
पदहोम m.	N. of a sacrifice in which the liba-		

- पद्म n a high number; red or coloured marks on the face or trunk of an elephant; one of the eight treasures connected with the magical art called Padminī (?) (अष्टलपद्म) 3913
- m. N. of one of the nine treasures of Kubera, an army arrayed in the form of a lotus; N. of a serpent-chief 3913
- m. n. a lotus. 3913
- पद्मक n. species of tree 1101
- पद्मककटी f. seed of the lotus. 719
- पद्मचारिणी f. Hibiscus Mutabilis. 1245
- पद्मनाभ m. N. of Viṣṇu. 40
- n. N. of a place of pilgrimage. 1675
- पद्मपत्रा f. N. of a plant (Śakhaṇaccallī in Tamil.) 1110
- पद्मराग m. a ruby. 294
- पद्मा f; N. of Lakṣmī. 49
- f. Hibiscus Mutabilis. (स्थलपद्म). 1245
- f. Costus speciosus. 3594
- f. N. of Lakṣmī; of a medicine. 3913
- पद्माकर m. a pond; pool. 704
- पद्माक्ष n. seed of the lotus. 719
- पद्मिन् m. an elephant. 1097
- पद्म m. N. of one of the gullinaceous birds 1626
- पद्म m. a Śūdra. 3020
- पद्मा f. a way; road. 797
- पद्मस m. the Jack-tree. 979
- पद्मायित mfn. praised. 3274
- पद्मित mfn. praised. 3274
- पद्म mfn. fallen. 3329
- पद्मग m. a snake. 593
- पद्मगभुज m. N. of Garuḍa. 70
- पद्मण (?) m. N. of a plant (Pāvaḍai in Tamil). 1030
- पद्मस् n. water. 629
- n. milk. 1539
- m. water; milk. 3920
- पद्मस्वती f. N. of a river. 697
- पद्मोजकन्या f. N. of Lakṣmī. 49
- पद्मोद्भ m. the jack-tree. 979
- पद्मोद्भर m. a woman's breast; a cloud. 4429
- पद्मोनिधि m. the sea. 626
- पद्मोराशि m. the sea. 626

परं m.	an enemy. 2567	—n.	rice boiled in milk with sugar; a kind of milk-pudding. 2868
—m.	a chief; other. 3915		
—n.	distance; excess. 3915	परमेश्वर m.	N. of Śiva. 83
—m.	an enemy; the Supreme Spirit. 3918	परमेष्ठिन् m.	N. of Brahmā. 21
		परमेष्ठिनी f.	N. of Pārvatī. 117
परच्छन्द mfn.	dependent on or subject to another. 3260	परंपराक n.	immolating an animal at a sacrifice. 2378
परजात m.	a menial servant; slave. 3136	परवत् mfn.	dependent on or subject to another. 3260
परतन्त्रक mfn.	dependent on or subject to another. 3260	परसेवन n	service. 2797
परदारंगमिन् m.	an adulterer. 2450	परशु m.	an ax. 2101
परंतप mfn.	one who causes pain to or destroys the enemies. 2744	परशुभृत् m.	N. of Gaṇeśa. 121
परभाग m.	superior merit; excellence 3710	—m.	a fighter with a battle-ax. 2740
परभृत् m	a crow. 1580	परशुराम m.	N. of Paraśurāma 55
परभृत m.	the cuckoo. 1598		an ax. 2701
परमपुरुष m.	N. of Viṣṇu. 39	परश्वस् ind.	the day after tomorrow. 4596
परमम् ind.	yes. 4580	परा f.	Clitoria Ternate (=विष्णुकान्ता). 1199
परमसूरिका f	N. of a medicinal plant (nāyavelal in Tamil). 1139	—ind.	wanting; non-return; agreeable; invitation; surprise; joy; sorrow; compassion. 4555
परमाञ्ज n.	rice pudding as oblation. 2457	पराक् ind.	away; off; outwards; towards the outer world. 3306

INDEX

५६५

- पराक्रम m. power; valour. 2763
- पराग m. pollen. 900
—m. the pollen of a flower; dust. 4241
- पराचित m. a menial servant; slave. 3136
- पराजय m. a defeat. 2730
- पराधि m. hunting; chase. 3087
- पराधीन mfn. dependent on or subject to another. 3260
- रात्र mfn. feeding at another's cost. 3291
- पराङ्मुख mfn. " "
- पराभव m. defeat. 3403
- भूत mfn. disregarded 3172
- परामर्श m. inference supposition. 527
- परायण n. adherence; attachment. 3387
- पराध्य mfn. chief; principal. 3148
- परार्ध n. one hundred thousand billions (=100,000,000,000,000). 2528
- परावर m. N. of a mythical range of mountains encircling the orb of the earth. 814
- पराशर m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 405
- m. N. of one of the law-givers. 1841
- परास n. tin. 843
- परासन n. slaughter. 2783
- परासु mfn. dead. 2112
- परास्कन्दिन् m. a thief. 3128
- m. a menial servant; slave. 3136
- परि ind. repetition; all round; exclusion. 4554
- परिकर m. a retinue. 1739
- m. attendants
- परिक्रम m. retinue. 3424
- परिक्रिया . strolling 3420
- परिक्रिया . surrounding; encircling. 3414
- परिचिप्त mfn. surrounded. 3316
- परिक्षेप m. surrounding; wrapping round; side or flank of an elephant's leg. 4435
- परिखा f. moat. 1666
- पतिखातन n. a moat. 1666
- परिमह m. attendants; retinue. 3424

परिग्रह m.	attendants; retinue; a wife; accepting; taking; cursing. 4439	परित्राण m.	self-defence; warding off a blow. 3422
परिघ m.	a bludgeon. 2692	परिदान n.	barter. 3006
—m.	a beam or bar used for locking or shutting a gate; a stroke; blow; a particular tooth. 4241	परिदेवन n.	lamentation 1856
परिघातन m.	a bludgeon. 2692	परिधान n.	an under gar- ment. 1750
परिचर m.	a guard posted in the flanks of an army. 2725	परिधि m.	a halo round the sun 340
परिचरित mfn.	served; paid homage. 3162	—m.	laying the Darbha grass round the sacrificial fire. 2381
परिचाय्य m.	N. of a sacrificial fire. 2395	परिधिस्थ m.	a guard posted in the flanks of an army; petrol. 2725
परिचारक m.	a menial servant, slave. 3135	परिपण n.	capital; principal stock. 3007
परिच्छद् m.	a retinue. 1739	परिपन्थिन् m.	an enemy. 2567
परिणत mf.	ripe; mature. 3369	परिपाटि f.	order; method. 2407
परिणय m.	marriage. 2468	परिप्लव m.	a sort of aquatic bird. 1623
परिणाम m.	transformation; change of form. 3433	—m.	fickle. 3189
परिणाय m.	moving or a move at chess game. 3141	परिबर्ह m.	a retinue. 1739
परिणायक m.	a husband. 2099	परिभव m.	disrespect. 1948
परितस् ind.	all round. 4577	—m.	punishment; suppression. 3423
परिताप m.	pain; heat. 3713	परिभूत mfn.	disregarded. 3172
		परिभूति f.	disrespect. 1947
		परिमण्डलमध्य m.	the wild date tree. 1101
		परिमल m.	smell; odour. 574

- परिमल m. fragrance;
perfume. 3407
- परियष्ट m. the younger
brother who
performs a Soma
sacrifice antecede-
nty to the elder. 2439
- परिरम्भ m. embrace. 1963
- परिवर्त m. the destruction
of the whole
world at the end
of a Kalpa. 518
- परिवर्त m. a barter. 3006
—m destruction of
the universe at
the end of a Kalpa;
revolving; year;
adequacy. 4433
- परिवह m. N. of one of the
seven winds 4433
- परिवाद m. censure; blame.
1821
- परिवादिनी f. lute with seven
strings. 1873
- परिवापण n. shaving. 2463
- परिवापित mfn. shaved. 3232
- परिवार m. a retinue. 1739
—m. attendants;
retinue; a sheath;
furniture; a belt
firmly fastened;
a multitude;
beginning. 4441
- परिविच m. an unmarried
elder brother
whose younger
brother is mar-
ried. 2442
- परिवित्ति m. „ „
- परिविष्ट mfn. surrounded. 3707
- परिवीत mfn. a veil or mantle.
1757
- परिवृढ mfn. a master; owner.
3184
- परिवेत्त m. the younger
brother; married
before the elder
2441
- परिवेष m. a halo round the
sun. 340
- परिव्याघ m. the Caniyār tree.
975
—m. the reed Calamus
Rotang. 1006.
- परिव्रान् m. a mendicant.
2412
- परिशोधन n. cleaning; purific-
ation. 3105
- परिषद् f. an assembly.
2460
- परिष्कार m. an ornament.
2318
- परिष्क्रिया f. „ „
- परिष्वङ्ग m. embrace. 1963
- परिस्पृष m. surrounding;
encircling. 3414

परिसर्या f.	perambulation. 3463	परुण्ड m.	one of the ten varieties of garlic or onion. 1312
परिस्तोम m.	housings of an elephant. 1426	परुत् ind	last year. 4592
परिस्तुता f.	spirituous liquor 3112	परुत्तुर m.	a sprout or shoot from the knot of a tree or plant. 903
परिस्तुति f.	„ „ 3110	परुष्णी f.	N. of a river. 693
परीक्षक mfn.	Investigating 3201	परुस् n.	a joint or knot of a plant. 885
परीभाव m.	disrespect. 1948	परुषक m.	the wild date tree. 1100
परीवाप m.	a basin for water round the root of a tree; furniture. 4436	परेत mfn.	dead. 2112
परीवार m	a sword-sheath. 2699	परेतदहन m.	fire of the funeral pile. 201
परीवाह m.	inundation 639	परेतभू f.	a funeral ground. 2119
परीष्टक m.	an elder brother antecedently to whom the younger performs a Soma sacrifice. 2439	परेद्यवि ind.	on the next day; tomorrow. 4595
परीष्टि f.	search; investigation. 2514	परे(-द्युसु) ind.	tommorrow. 4593
परीसार m.	perambulation. 3463	परेष्टुका f.	the cow which has often calved. 1501
परीहास m.	a play. 2044	परैधित m.	a menial servant; slave. 3136
परुच्छेप m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3526	परोक्ष mfn.	imperceptible. 3322
परुण्ड m.	the green onion 1310	परोष्णी f.	a cockroach. 1644
		पर्कट m	a species of vulture. 1604
		पर्जन्य m.	N. of Indra; thundering cloud; thunder. 4244

पर्यन्त्या f.	curcuma xanthor- rhiza (=दारुहरिद्रा) 1208	पर्याहार m.	a sort of pole or yoke worn across the shoulders for carrying burdens. 1550
पर्या n.	a leaf. 900		
—m.	the tree Palās'a. 911	पर्याहित m.	an elder brother previously to whom the younger brother has set up the sacred domestic fire. 2438
पर्याशाला f.	the residence of a hermit. 1688		
पर्यास m.	a kind of Basili- cum. 1221	पर्युदञ्चन n.	debt. 2800
पर्दन n.	breaking wind downwards. 448.	पर्येषणा f.	search; investi- gation. 2575
पर्यट m.	Arecanut. 1034	पर्वत m.	a mountain. 808
—m.	a species of herb. 1302	पर्वन् n.	a joint or knot of a plant. 885
पर्यङ्क m. f.	a cot. 1732	—n.	a certain day of the fortnight. 3787
पर्यय m.	neglect. 2408	—n.	the fifteenth day of a lunar fort- night; knot; occa- sion; opportunity; any particular period of the year as the equi- nox; solstice &c. 3925
पर्यस्तिका f.	a bedstead. 3659		
पर्याण n.	a saddle. 1487	पल n.	flesh. 2226; 3924
पर्याणशृङ्ग n.	the pommel of a saddle. 1489	—n.	N. of a weight- equal to four Karṣas. 2997, 3924
पर्याधार m.	a younger broth- er who has set up the sacred domes- tic fire previous- ly to the elder. 2437		
पर्याप्ति f.	self-defence; warding off a blow. 3422		
पर्याय m.	order; method. 2403		
—m.	opportunity; occasion; turn; succession. 4259		

पल्लगण्ड m.	a mason; plasterer 3072	—m.	a sprout; a strip of cloth; end of a garment. 4268
पल्लगण्डक m.	the son of a Kirāta man and a Karaṇa woman. 3039	—m.n.	a libertine; N. of a country. 4268
पलंकषा f.	l-c. 2990	पल्लवक m:	a species of fish. 788
पलल n.	flesh. 2226	पल्ली f.	a small village. 788
पलाण्डु m:	garlic. 1305	पल्वल n.	a small pond. 705
—m.	onion. 1308	पव m.	winnowing. 3456
—m.	one of the ten varieties of garlic or onion. 1312	पवन m.	wind; air. 247
पलायन n.	flight; retreat. 2773	—n.	winnowing. 3456
पलाल m.	a straw. 2862	पवनभुज् m.	a snake. 593
पलाश n.	a leaf. 900	पवमान m.	N. of the western sacrificial fire. 208
—m.	the tree Butea Frondosa. 911; 3075	—m.	wind; air. 248
—n.	a leaf; petal. 4252	—m.	fire; wind; air 4432
—m.	N. of a tree; a Rākṣasa. 4252	पवि m.	N. of Vajra. 143
पलाशिन् m;	a tree. 873	—m.	a thunderbolt; wind. 3917
पलित n.	greyness of hair. 2284	पविका f.	N. of a musical instrument. 1885
पल्ययन n.	a saddle. 1487	पवित्र n.	a net made of hemp. 654
पल्यङ्क n. f.	a cot. 1732	—mfn	pure; sacred. 3315
पल्लव m. pl.	N. of a country. 750; 754	—m.	fire; N. of Viṣṇu. 4273
—m n.	a sprout or shoot 894	—n.	a water-jar; the Kuśagrass, wealth; gold; the sacred thread; sacred text. 4274
—m.	a libertine. 2095		

INDEX

५७१

- पवित्र mfn. pure. 4274
 पवित्रक m. the Kuśa grass. 1336
 पशु m. an animal sacrifice. 2383
 —m. an ignorant person; a fool; cattle. 3918
 पशुगन्धा f; N. of a medicinal plant (nāya velai in Tamil). 1139
 पशुपति m. N. of Śiva. 83
 —m. N. of Śiva; fire. 4428
 पशुबन्ध m. an animal sacrifice. 2383
 पशुरज्जु f. a rope for tying an animal. 1525
 पश्चात् ind. afterwards. 4532
 पश्चात्ताप m. repentance. 1960
 पश्चाद्भाग m. the buttocks of of a woman. 2131
 पश्यतोहर m. a thief who steals before a person's eyes; robber. 3130
 पश्यदलिक m. N. of Śiva. 3492
 पहालिक m. pl. N. of the people of Kuntala. 761
 पांसु m. dust. 2775
 पांसुकेतु m. wind; air. 249
 पांसुचन्दन m. N of Śiva. 3491, 4478
 पांसुल mfn. dusty place; dusty 779
 पांसुलवण n. a kind of fine salt produced from water. 2916
 पांसुला f. an unchaste woman. 2088
 पाक m. the young of an animal. 1646
 —m. Carissa carandas. 3589
 —m. cooking; the young of an animal; an Infant; old age; time limit. 3911
 पाककृष्ण m. Carissa carandas. 3589
 पाककृष्णफल m. „ „ 1014; 3589
 पाकफल m. „ „ 3589
 पाकफलकृष्ण m. „ „ „
 पाकमण्डल n. a potter's kiln. 3043
 पाकशाला f. kitchen. 1700
 पाकशासन m. N. of Indra. 133
 पाकशुक्ल f. chalk. 856
 पाक्य n. the factitious salt. 2911
 पाञ्चजन्य n. N. of Viṣṇu's conchshell. 45
 पाञ्चरात्रिक m. a follower or worshipper of Viṣṇu. 3668
 पाञ्चाल m. pl. N. of a country. 746

पाञ्चालिका f.	a doll made of clothes, ivory, wood etc. 2080	पाटलिपुत्रक n.	N. of a city or capital of an ancient kingdom. 1669
पाञ्चाली f.	N of Draupadī. 3680	पाटली f.	the trumpet flower. 4275
पाट m.	N. of a musical instrument. 1883	पाटिका f.	a small pillar. 1726
पाटच्चर m.	a thief. 3129	पाटित mfn.	split. 3214
पाटल n.	the trumpet flower. 908	पाठ m.	recitation; reading. 2409
—m.	the red colour, mfn red 1777	पाठा f.	Clypea Hermandi folia. 1163
—m.	a species of rice ripening quickly. 2838; 4275	पाठिनो f.	Ipomoea Turpethum. 1072
पाटलपुण्ड्रक m.	N. of a tree (=इक्षुदी). 1214	पाठी f.	lead wort. 1169
पाटला f.	the tree Pātālā or its flower (the word पाटला is used to mean the tree as also its flower without the change of its gender, but if it is used as पाटलम् (n.) it means only the flower). 908	पाठीन m.	a kind of sheatfish. 664
		पाणि m.	the hand. 2144
		पाणिग्रह m.	marriage. 2468
		पाणिघ m.	one who strikes with his hands or plays upon any hand-instrument in accompaniment of music; a drummer. 3105
पाटला f	the trumpet flower. 977	पाणिघात m	" "
पाटलि m.	Bignonia suaveolens. 976	पाणिपीडन n.	marriage 2468
—m.f.	the trumpet flower. 978	पाणिमुक्त n.	a missile thrown with hand such as a spear, dart & c 2656
		पाण्डर m.	the white colour; mfn. white. 1775
		पाण्डु m.	" "

- पाण्डुकम्बलिनू mfn. a car covered with white blanket. 2642
- पाण्डुपत्रा f. Piper chaba. 1145
- पाण्डुपत्री f. a kind of bitter cucumber. 1271
- पाण्डुभूम m. whitish soil 3570
- पाण्डुमृद् f. whitish soil 3570
- पाण्डुर m. the white colour; mfn. white. 1775
- पाण्डुराङ्ग m. N. of Śiva. 3492
- पाण्डुवधू f. the wife of Pāṇḍu 3447
- पाण्ड्य m. pl. N. of a country 750
- पातन m. a die for gambling 3140
- पाताल n. the region under the earth; the nether world; 584; 3560
- पातालमूलिक m an ascetic who rolls on ground. 2419
- पातुक mfn. apt to fall. 3218
- पात्र n. channel of a river. 634
- n. fit or deserving person; any vessel or receptacle; wealth; the channel of a river. 3922
- पाथस् n. water. 629
- पाथसामीश m. epithet of Varuna. 244
- पाथेय n. provender or provisions for journey. 2582
- पाद m. a ray. 327
- n. a hill near a mountain. 827
- पाद m. a foot. 2123.
- पादमहण n. touching the feet of a person as a mark of respectful salutation. 2518
- पादप m. a tree. 873
- पादपाश m. a foot-rope. 1480
- पादबल्मीक m. kibe. 2196
- पादात n. infantry. 2629,
- पादातिक m. " " 2729
- पादावर्त m. a wheel or any other device worked by the feet for raising water from a well. 3698
- पादुका f. a concealed hole on the highway filled with thorns and covered with dust. 2613
- पादू f. a sandal; slipper. 3092; 3700
- पादा n. N. of one of the eighteen Purāṇas. 1832

पाद्य n.	water used for washing the feet. 2515	पामशत्रु m.	sulphur. 852
		पामा f.	scab; cutaneous eruption. 2195
पान n.	drinking alcohol, one of the seven great vices. 2556	पायस m.	turpentine. 2310
		—n	rice boiled in milk with sugar; a kind of rice pudding 2868
पानगोष्ठिका f.	a drinking party. 3118	पायु m.	the anus. 2128
पानपात्र n.	a cup; wine-glass. 3122	पायुकील n.	piles. 2188
पानभाजन n.	a drinking vessel. 2873	पार n.	the farther bank. 634
पानीय n.	water. 629	पारण n.	slaughter. 2784
पानीयवल्ली f.	N. of a plant. (mundirikkodi in Tamil). 1133	पारतल्पिक m.	an adulterer. 2450
पानीयशाला f.	a shed on the road-side for supplying water to travellers. 1691	पारद m.	mercury. 845
		—m.	a particular breed of horse. 1445
पान्थ m.	a wayfarer; traveller 2727	पारदारिक m.	an adulterer. 2450
पाप mfn.	sinful. 560	पारधेनुक m.	the son of a Śūdra man a Kṣatriya woman. 3032
— n.	sin; impurity. 566	पारशब n.	iron. 829
पापचेली f.	Clypea Hernandifolia. 1162	—m.	the son of a Brāhmana man and a Śūdra woman. 3022
पाप्मन् m.	sin; impurity. 567	—m.	a hunter; an out-caste. 3068
पामनू m.	scab; cutaneous eruption. 2195	पारश्वधिक mfn.	one armed with a battle-ax. 2740
पामन mfn.	scabby. 2211	पारसीक m.pl.	N. of a country 755
पामर mfn.	low; base 3152		
पामरोगिन् mfn.	scabby. 2211		

- m. a particular breed of horse § 1441
- पारस्त्रैयेय m. a son by another's wife. 2265
- पारायण n. totality. 3387
- पारारि Ind. in this year ! (according to other Nighantus year-before-last.) 4592
- पारावत m. a pigeon. 1594
- m. one of the thirteen varieties of rice. § 2834
- पारावतपदी f. *Cardiospermum Halicacabum* (=ज्योतिष्मती). 1209
- पारावार m. the sea. 626
- पाराशर n. N. of one of the eighteen Upapurāṇas § 1839
- पाराशरिन् m. a mendicant. 2412
- पाराशर्य m. N. of Vyāsa. 3519
- पारि m. f. the cord of an elephant's goad. 3485
- पारिकर्मिक m. an officer who is in charge of smaller articles and utensils. 2600
- पारिजात m. N. of a celestial tree. § 182
- पारिजातक m. „ „ 181
- m. the coral tree. 927
- पारित्त्या f. a trinket for the hair. 2303
- पारिपन्थिक m. a thief. 3128
- पारिपार्थक m. a bystander; an assistant of the manager of a play. 3098
- पारिप्लव m. fickle; 3189
- पारिभद्र m. the coral tree. 927
- पारिभाष्य n. the plant *Costus speciosus arabicus* 1225
- पारियात्र m. N. of the western Vindhya range. 815
- m. N. of one of the seven chief mountain ranges. § 817
- पारियात्रजा f. N. of the river *Pranītā*. 690
- पारिरक्षिक m. a mendicant (= भिक्षु). 3657
- पारिषद m. (pl.) attendants or retinues of a god. 106
- पारिषद्य m. a member of an assembly; spectator. 3666
- पारिहार्य n. e bracelet. 2337
- पारी f. drinking vessel; small water-pot. 1797

पारीन्द्र m.	a lion. 36 8	पार्वती f	N. of Draupadī. 3680
पार्थसारथि m.	N. of Krishna. 63	पार्वद m.	a member of an assembly; a spectator. 3666
पार्थिव n.	one of the eight kinds of oblations. 2499	पार्ष्णि m.	the heel. 2125 3916
— m.	a king. 2535	— f	noble woman. 3916
पार्वत n.	a stronghold formed by mountains, one of the five kinds of strongholds. 2605	पार्ष्णिग्राह m.	an enemy who attacks the rear of a king. 2609
पार्वती f.	N. of Pārvati. 112	पालक n.	the plant costus speciosus or arabicus. 1224
— f.	a kind of fragrant earth 854	पालकी f.	Beta Bengalensis. 1226
पार्वतीसुत m.	N. of Kārtikeya. 125	पालघ्न m.	a mushroom. (vilal in Tamil)
पार्वतेयक m.	scindapsus officinalis. 1128	पालाश m.	the green colour; mfn. green. 1778
पार्शुका f.	a rib. 2243	पालि f.	the edge of a sword. 2702
पार्श्व m.n.	the region of the ribs; side. 2142	पालित mfn.	protected; preserved; saved. 3212
— n.	a multitude of ribs. 3480	पालिनी f.	the holy basil (Tulasī) 1190
पार्श्वभाग m.	the side or flank of an elephant. 1414	पाली f.	betel. 1035
पार्श्वस्थ m.	a bystander, an assistant of the manager of a play. 3098	— f.	a dull or stupid girl, one of the girls unfit for marriage. 2481
पार्श्वस्थि n.	rib. 2243	पाव m.	a kind of musical instrument. 1883
पार्श्वेक्षा f.	looking askance. 3646		

INDEX

५७७

- पावक m. fire. 189
 —m. N. of a Maharshi the singer of sacred hymns. ❀ 3538
- पाश m. beautiful if used after a word meaning hair. 2182
 —m. a rope, cord; fetter. 3080
- पाशित mfn. fettered; bound. 2790
- पाशिन् m. epithet of Varuna 244
- पाशी f. a rope; cord; fetter. 3079
- पाशुपत m. the white variety of Calatropis Gigantea. 1043
- पाशुपत m. a follower or worshipper of Paśupati- 3668
- पाशुपाल्य n. the tending or rearing of cattle, one of the three professions of a Vaisya. ❀ 2793
 —n. livelihood by breeding or keeping cattle. 2800
- पाश्चात्य mfn. last 3358
- पाश्या f. a multitude of nooses or ropes. 3477
- पाषाण m. a stone. 823
- पाषाणदारण m. a hatchet. 3047
- पिक m. the cuckoo. 1598
- पिकेक्षु m. Saccharum spontaneum (korukacci in Tamil). 1331
- पिङ्ग m. the tawny colour; mfn. tawny. 1779
- पिङ्गल m. N. of one of three attendants of the sun. ❀ 348
 —m. the tawny colour; mfn. tawny. 1780
- पिङ्गला f. N. of the female elephant of the southern quarter. ❀ 313
- पिङ्गला f. a heath cock. 3620
- पिचण्ड n. the abdomen. 2136
 —m. a particular part or limb cut from an animal. 2903
- पिचिण्डिल mfn. pot-bellied. 2218
- पिचन्य m. the cotton plant. 3593
- पिचु m. leprosy. 2194
 —m. cotton. 3070
- पिचुमन्द m. the Nimb tree. 950

पिच्छ n.	a peacock's tail. 1578	पिण्ड f.	the nave of a chariot wheel; a globular fleshy swelling; a lump. 3919
पिच्छगन्ध m.	one of the ten varieties of garlic or onion. 1311	— m.	the residue of sesamum ground for oil. 3919
पिच्छट n.	tin. 843	पिण्डिका f.	the nave of a wheel. 2646
पिच्छा f.	gum of silk-cotton tree. 952	— f.	a globular fleshy swelling; a lump. 3919
पिच्छिला f.	Siso tree. 938		
— f.	silk-cotton tree. 951		
पिञ्ज m.	slaughter. 2786	पिण्डित mfn.	densified. 3234
पिञ्जन n.	cleaning cotton fibres with a bow; carding. 3072	पिण्डिन् m.	red variety of Aśoka. 971
पिञ्जर n.	orpiment. 851	पिण्डीतक m.	Vangueria spinosa. 968
— n.	saffron. 2294	पिण्डीशूर mfn.	a house-hero; carpet-knight. 3298
पिट m.	a basket. 1787	पिण्याक m.	oil-cake. 3091
पिटक m.	a box. 1802	पितामह m.	N. of Brahmā. 21
— mfn.	a boil. 2193	— m.	father's father. 2261
पिठर m.	a pot; boiler. 1793	— m	father's father; N. of Brahmā. 4435
पिण्ड m.	myrrh. 857	पितृ m	a father. 68; 2245
— m.	the body 2120	— m. du.	mother and father. 2259
— m.	the body; molasses; well-kneaded compact roundish mass; a ball. 3902	पितृ(-तीर्थ) n.	the part of the hand between the fore-finger and
पिण्डक m.	a terrace over the house-door. 1717		
— m.	incense. 2309		
पिण्डफला f.	long gourd 1267		
पिण्डारक m.	a tiger. 1353		

- the thumb considered to be sacred to the manes. 2509
- पितृदान n. the offerings to the manes. 2506
- पितृपति m. an epithet of Yama. 223
- पितृप्रसू f. twilight. 466
- पितृभ्रातृ m. a paternal uncle. 2249
- पितृयान n. N. of the southern path comprising गज-, मृग- and वैश्वनरी-वीथिः ३९७
- पितृवन n. a funeral ground. 2119
- पितृव्य m. a paternal uncle. 2249
- पित्त n. the bilious humour, one of the three humours of the body. २१८५
- पित्तग्री f. radish. 1125
- पित्तल n. brass. 834
- पिड्य mfn. devoted to the manes. 2357
- पित्सत् m. a bird. 1574
- पिधान n. concealment; covering. 438
- n. a lid; dish. 1798
- पिनद्ध mfn. fettered; bound. 2789
- पिनाक m. N. of Śiva's bow. 104- 4267
- m.n. rain of dust. 4267
- पिनाकिन् m. N. of Śiva. 84
- m. N. of Rudra. 98
- पिनाकिनी f. a lute. 1871
- पिपासा f. thirst. 2885
- पिपासित mfn. thirsty. 3284
- पिपासु mfn. thirsty. 3284
- पिपीलिका f. an ant. 1571
- पिप्पल m. the peepal tree. 911
- पिप्पली f. Long pepper. 1152
- पिप्ल mfn. bleary-eyed or slobbery. 2213
- पिल्लाक m. young bird. 1647
- पिशङ्ग m. the tawny colour; mfn. tawny. 1780
- पिशङ्गी f. a cow of tawny or reddish colour 1507
- पिशाच m. a demi-god. 164
- m. a goblin who eats human corpse. 177
- पिशाची f. Glycine Debilis. 1108
- f. a species of Valiana (= Gandhamāmsī). 2977
- पिशित n. flesh. 2226

पिशुन n.	saffron. 2294	पीतपुष्पक m.	Pinnata. 1116
—mfn.	wicked; malicious 3177	Cassia Sophora. 1129	
पिशुना f.	Trigonella corniculata. 1202	पीतलोह m.	brass. 833
पिष्टक m.	a cake. 2876	पीतसार m.	the Asan tree. 995
पिष्टपचन n.	a boiler in which food is steamed, a kind of pressure-coker. 2899	पीताम्बर m.	N. of Viṣṇu. 37
पिष्टात m.	perfumed powder 1738	पीति m.	a horse. 3923
पिहित mfn.	covered. 3203	—f.	drinking. 3923
पीठ n.	a chair or stool. 1729	पीन mfn.	great; big. 3191
—n.	a throne 585	—mfn;	thick; dense. 3238
पीठमर्दिन् m.	a dancing master of the courtez-ens. 3107	पीनस m.	catarrh. 2188
पीडन n.	torturing. 2782	पीयूष n.	nectar. 178
पीडा f.	pain 236	—n.	fresh milk. 1540
पीत m.	sulphur. 852	—m.	the milk of a cow that has recently calved 4266
—m.	the yellow colour, mfn. yellow. 1778	पीलु m.	the tree Careya arborea or Salvadora persica. 1012
पीतकङ्कु f.	the yellow flax. 2843	पीलुक m.	a kind of ebony. 939
पीतचन्दन n.	the yellow sandal. 2299	पीलुनी f.	the plant Sansevieria Roxburghiana. 1080
पीतन n	orpiment. 850	पीवन् mfn.	fat; large. 3192
—m.	the hog-plum tree. 1000	पीवर mfn.	great; big. 3191
—n.	saffron. 2292	—mfn.	fat; large. 3192
पीतपादप m	the tree Pinus Longifolia. 1036	—mfn.	thick; dense. 3708
पीतपीलुका f.	the plant Odina	पुंश्चली f.	an unchaste woman. 2087
		पुंस् m.	a man; human being. 2063

- पुंसवन n. N. of a Samskāra performed in the third month of gestation and before the period of quickening. 2466
- पुस्तनाशन m. Andropogon schoenanthus (a kind of fragrant grass). 1031
- पुङ्ख m. the part of an arrow to which the feathers are attached. 2670
- m. a hawk or falcon; the shaft or feathered part of an arrow. 3917
- पुङ्खिन् m. an arrow. 2666
- पुंगव m. a bull. 1517
- m. pre-eminent; excellent (In comp. as last member.) 3150
- पुच्छ m.n. a tail. 1487
- पुञ्ज m. a flock or multitude. 1656
- पुञ्जिकस्थला f. N. of an Apsaras. * 168
- पुञ्जील m. a clump or tuft of grass. 1335
- पुट m. concavity. 3459
- पुटकुटी f. a tent. 3660
- पुटपिच्छिला f. a contrivance in the ground to make the passers-by stumble down 2618
- पुटभेद m. the winding of a river. 640
- पुटभेदन n. a town or city. 1662
- पुटी f. concavity. 3459
- पुण्डरीक m. N. of the elephant of the south-east quarter. * 311
- m. N. of a Maharshi. * 415
- m. N. of a mythical serpent-chief. * 597
- m. a species of snake with stripes. * 600
- n. the white lotus. 712
- n. Artemisia Indica. 1247
- m. a tiger. 1353
- m. a tiger; N. of the elephant of the south-east; a serpent-chief; N. of a sage; of a king. 4430
- पुण्डरीका f. N. of an Apsaras. * 170

पुण्डरीक n.	Nymphaea lotus (=sthala-padma) 2962	—n.f.n.	pure; sacred. 3315
		—n.	meritorious act; moral or religious merit. 3927
पुण्ड्र m. pl.	N. of a country. ❀ 747		
—m.	N. of a country; a worm; sugar cane; a mark or line made on the forehead with ashes, sandal paste &c.; the plant Atimukta; Clerod- endium Phlomoides (=तिलक). 3902	—mfn.	suspicious; pure. 3927
		पुण्यजन m.	a Rākṣasa. 239
		—m.	a Rākṣasa, a good honest man. 4437
		पुण्यजननाथ m.	epithet of Kubera. 266
		पुण्यवत् mfn.	fortunate. 3186
		पुण्यारण्य n.	N. of a place of pilgrimage. ❀ 1677
पुण्ड्रक m.	one of the trees blossoming in spring. ❀ 504	पुत्तिका m.	a small bee 1641
		पुत्र m.	a son. 2246
—m.	the Malati latā. 1060	—m.	du. daughter and son 2258
—m.	a variety of sugar cane. 1328	पुत्रजीव m.	Putrajīva Roxb- urghii. 1078
पुण्ड्रा f.	a mythical cow born of water. ❀ 1514	पुत्रिका f.	a doll made of clothes, wood &c. 2080
		—f.	a knife or dagger. 2683
पुण्ड्राख्य n.	(named after the white lotus) Nymphaea Lotus (=Sthala-padma) 2961	पुत्री f.	a daughter. 2247
		—f.	a knife or dagger. 2683
		पुद्गला f.	a line of dots in relief on the blade of a sword. 2682
पुण्य n.	virtue; meritorious act. 555	पुनर् ind.	again; interroga- tion; repetition; determination. 4551
—mfn.	virtuous; meritori- ous. 560		

INDEX

५८३

पुनर् nd.	again; repeatedly 4568	पुरंजय m.	N. of king Kakuts- tha. 3670
—ind.	Indicating deter- mination. 4597	पुरद्वार n.	a city gate. 1682
पुनरूढा f.	a woman remar- ried. 2443	पुरंदर m.	N. of Indra. 130
पुनर्नवा f.	hog-weed. 1197	पुरंघ्री f.	a wife. 2074
पुनर्भव m.	a finger-nail. 2148	पुररक्षक m.	a frontier police; petrol. 2596
पुनर्भू f.	a woman re- married. 2443	पुररिपु m.	N. of Siva. 83
पुनर्युवन् m.	the moon 3511	पुरस्क्रिया f.	worship. 2496
पुनर्वसु m.	N. of a Nakṣatra. 379	पुरःसर mfn.	a leader. 2732
पुंनाग n.	the fruit or flower of pumṇāga (the words Pumṇāga, Āmra &c. in neuter gender mean the flower or fruit of the trees concerned) 904	पुरस् ind.	in the east; in front; first; in an- cient times; at the top. 4553
—m.	the tree Pumṇāga 997	पुरस्तात् ind.	in front. 4553
पुर f.	a town or city. 1662	पुरा ind.	a composition (प्रबन्ध); near; past; ancient; old; futu- re. 4550
—f.	town; city; the body. 4497	—ind	in ancient times. 4553
पुर m.	bellium. 948	पुराण n.	a Purana. 1831.
पुर n.	a fragrant grass. 1343	—mfn	old; ancient. 3254
—n	a town or city. 1662	—n.	olden times. 4550
		पुराणपुरुष m.	N. of Viṣṇu. 3488
		पुरातन mfn.	old; ancient. 3254
		पुरावृत्त n.	history. 1831
		पुरी f.	a town or city 1662
		पुरीतन् n.	the entrails. 2231
		पुरीवृत्तशोधक m.	a policeman. 2604

पुरीष n.	faeces. 2236		
पुरु mfn.	abundant; much; numerous; many 3348	पुरोहित m.	levolant. 3262 a family priest. 2542
पुरुकुत्स m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 408	पुलक m.	Horripulation 1921
		—m.	horripulation. 1962
		—m.	Nancelea cadamba. 3580
पुरुज mfn.	abundant; much; numerous; many. 3348	—m.	a kind of worm; horripulation; diamond; रत्नाक्ष; mustard. 4255
पुरुला f.	N. of Pārvatī. 116		
पुरुष m.	soul; spirit. 546	पुलका f.	a line of raised dots in relief on the blade of a sword. 2682
—m.	the tree Pumnāga 997		
—m.	a man; human being. 2063	पुलस्त्य m.	one of the nine Brahmas. 24
—m.	अश्वस्थिति; a man; the Pumnāga tree; the Supreme Soul. 4250	पुलह m.	" "
		पुलिन n.	sand. 636
पुरुषव्याघ्र m.	a vulture. 1603; 4479	पुलोमजा f.	N. of the wife of Indra. 136
पुरुषाद् m.	a Rākshasa. 239	पुलोमारि m.	N. of Indra. 130
पुरुषोत्तम m.	N. of Vishnu. 36	पुल्कस m.	son of a Candāla man a Karaṇa woman. 3040
—m.	N. of a place of pilgrimage. 1671	—m.	a Candāla. 3123
पुरुहूत m.	N. of Indra. 130	पुषित mfn.	nourished; fed. 3332
पुरोग mfn.	a leader. 2733	पुष्कर n.	the sky. 316
पुरोगामिन् mfn.	a leader. 2732	—n.	water. 629
पुरोधस् m.	a family priest. 2542	—n.	lotus. 712
पुरोभागिन् mfn.	censorious; ma-		

पुष्कर n.	the tip of an elephant's trunk. 1400	पुष्पक n.	N. of the aeroplane of Kubera. 270
—n.	N. of a place of pilgrimage * 1671	—m.	a species of venomless snake, 611
—m.	a sword with rough, short and irregular lines in relief. 2684	—n.	calx of brass used as a collyrium. 861
—n.	the tip of an elephant's trunk; the sky; the skin of a drum; water; N. of a place of pilgrimage, the blade of a sword. 4258	पुष्पकर्मुक m.	N. of Kāmadeva. 73
पुष्कर (-द्वीप) m.	N. of one of the seven Dvīpas or divisions of the world. 743	पुष्पदन्त m.	N. of the elephant of the north-west quarter. * 312
पुष्कराह m.	(named after lake) the Sārasa bird 1612	पुष्पध्वज m.	a large black bee. 1635
पुष्ट mfn.	nourished; fed. 3332	पुष्पपुर n.	N. of a city or capital of an ancient kingdom. * 1670
पुष्टि f.	N. of one of Vishṇu's nine Śaktis * 50	पुष्पफल m.	the tree Kapittha 913
पुष्टिका f.	Glycine Debilis. 1109	पुष्पभद्रा f.	N. of a river. 697
पुष्प n.	flower. 897	पुष्परथ m.	car for pleasure. 2631
—n.	the menstrual discharge. 2084	पुष्पराग m.	N. of a gem. 299
		पुष्पलिङ्ग m.	a large black bee. 1635
		पुष्पवत् m. (du.)	the sun and the moon. 361
		पुष्पवती f.	a woman in her courses. 2083
		पुष्पवीर्या f.	Sida Cordifolia. 1182

पुष्पसमय m.	the spring. 501			the group called
पुष्पित mfn.	flowered. 876			Amṛta & causing
पुष्य m.	N. of a Nakṣatra.			rain. ३२९
	379	—f.		the yellow Myro-
पुष्यल m.	a Candāla. 3124			balan tree. 924
पुस्त n.	plastering. 3073	—f.		a species of Va-
पूग m.	the Areca tree.			leriana (=Gand-
	1033, 1326			hamāmsi). 2977
—m.	a species of plant	पूति f.		N. of a hell ३
	(= कियवमूलक).			3502
	1220	पूतिक m.		the plant Caesal-
पूगावली f.	betel-leaf. 3587			pina Bonducella.
पूगी f.	the Areca tree.			1002
	1034	पूतिकरज m.		the plant caesal-
पूजन n.	worshipping; off-			pina Bonducella.
	ering oblation			1003
	to a deity. 3427	पूतिकाष्ठ m.		the tree Pinus
पूजा f.	worship. 2495			Longifolia. 1037
पूजित mfn.	worshipped; rev-	पूतिगन्धि mfn.		fowl smelling.
	ered. 3160			578
पूज्य mfn.	venerable. 3183	पूतिपाक m.		the tree Marme-
पूत mfn.	winnowed 2866			los. 942
—mfn.	pure; sacred.	पूतिपुष्पी f.		a sour variety of
	3315			the citron. 988
पूतकतायी f.	N. of the wife of	पूतिफली f.		Veronia anthel-
	Indra. 137			minthica. 1193
पूतक्रतु m.	N. of Indra. 134	पूतिमाष m.		N. of one of the
पूतदक्ष m.	N. of a Maharshi,			Rishis regarded
	the singer of			as the ancestors
	sacred hymns. ३			of the Brahmani-
	3552			cal families. ४०७
पूतना f.	a collective name	पूतिवैला f.		Cardiospermum.
	for one hundred			1209
	rays belonging to	पूतिवल्क m.		Terminalia Cata-
				ppa. 969

- पूत्यण्ड m. the ill-smelling small flies or insects. 1642
- पूप m. a cake 2876
- पूयवह m. N. of a hell. * 230
- पूर m. flood; the swelling or rising of a river or sea. 635
- पूरक m. one who walks or dances on rope. 3097
- पूरणी f. the silk-cotton tree. 951
- पूरित mfn. filled. 3229
- पूरु m. N. of a Maharshi. the singer of sacred hymns. * 3542
- पूरुष m. a man; a human being. 2063
- पूरुर्ण mfn. filled 3229
- mfn. all; entire. 3280
- पूरुर्णकुम्भ m. a jar filled with holy water and kept on auspicious occasions. 1800
- पूरुर्णकूट m. a blue jay. 1595
- पूरुर्णमास m. a half-monthly sacrifice performed on full-moon day. 2398
- पूरुण f. the full moon day 477
- पूरुणिमा f. the full moon day 477
- पूरुत n. an act of pious liberality such as digging a well, feeding the poor &c. 2344
- पूरुर्दाःकूट n. a raised place or projection over the city gate or Gopura. 1682
- पूरुर्व m. pl. ancestors. 3927
- mfn. eastern; former; ancient; first. 3927
- mfn. first. 3357
- पूरुर्वगिरि m. the eastern mountain from behind which the sun is supposed to rise. 811
- पूरुर्वगीर् m. the Veda. 3489
- पूरुर्वचित्ति f. N. of an Apsaras. * 169
- पूरुर्वज m. an elder brother; mfn. elder; first-born. 2287
- पूरुर्वदेव m. a demon. 186
- पूरुर्वपावक m. the eastern sacrificial fire. * 209
- पूरुर्वरङ्ग m. a prologue. 1892
- पूरुर्वसंकथा f. the communication of a previous event. 1930

पूर्वहरिस्पति m.	N. of Indra. 134		
पूर्वाह्न m.	the fore-noon. 462	पृथा f.	N. of the wife of पाण्डु. 3447
पूर्वेद्युस् ind.	on the day before yesterday. 4594	पृथिवी f.	the earth. 726
पुलिका f.	a species of plant (=रामतरुणो). 1135	पृथु f.	the leaf of the asafoetida plant. 2907
पूषन् m.	the sun. 320	—mfn.	great; big. 3191
—m.	N. of one of the twelve Adityas. 344	—m.	N. of a king. 3671
पृक्त mfn.	Intermingled; mixed. 3299	पृथुक m.	the young of an animal. 1646
पृक्ति f.	touch; contact. 3395	—m.	rice or grain flattened; cor flakes 2875
पृच्छा f.	a question. 1825	पृथुमूलक m.	the tree Vellantaka. 956
पृतना f.	an army. 2715	पृथुल mfn.	great; big. 3191
पृतनाषाह् m.	N. of Indra. 30	पृथुलोमन् m.	a fish. 657
पृथक् ind.	excluding; without. 4571	पृथुहस्त m.	the thick trunk of an elephant or an elephant with thick trunk. 1437
पृथक्पर्णी f.	Hemionitis cordifolia. 1157	पृथ्वी f.	the earth. 726
पृथगात्मता f.	discrimination; discretion 3556	—f.	Nigella indica. (=कालजीरक). 1290
पृथग्जन mfn.	low; base. 3153	—f.	the leaf of the asafoetida plant. 2907
—m.	a man of lowest extraction; a fool; an ignorant man. 4437	पृथ्वीका f.	cardamom. 1064
पृथग्दृष्टि f.	knowledge of the Supreme Spirit. 3557	पृदाकु m.	a snake. 590
पृथग्विध mfn.	multiform; manifold. 3258	पृथ्नि m.	short; small or thin. 2209
		पृथ्निपर्णी f.	Hemionitis cordifolia. 1157

- वृषत् n. a drop of water. 428
 वृषत m. ,, ,, 427
 वृषत m. a spotted deer. 1374
 वृषता f. a girl with white spots on the body, one of the girls unfit for marriage. 2482
 वृषत्क m. an arrow. 2664.
 वृषदश्च m. wind; air. 247
 वृषदाज्य n. the ghee mixed with curd. 2364
 वृष्ठ n. the back. 2136
 वृष्ठवाह m. a beast carrying burdens on the back. 1533
 वृष्ठास्थि n. vertebra 2242
 वृष्ठ्य m. a beast carrying burdens on the back. 1533
 — n. a multitude of back bones. 3480
 पेचक m. an owl. 1584
 पेचका f. wood sorrel. 2964
 पेचकिन् m. an elephant. 3613
 पेटक m. a flock or multitude. 1655
 — m. a box. 1802
 पेडा f. a box. 1802
 पेलव mfn. sparse; not compact. 3268
 पेशल mfn. skilful; conversant with. 3147
 पेशी f. an egg. 1651
 पैङ्ग m. N. of a Maharshi. 413
 पैङ्गराज m. a species of venomless snake. 610
 पैठर n. the flesh cooked in a pot. 2229
 पैतृष्वसेय m. a son of the father's sister. 2273
 पैतृष्वस्त्रीय m. " "
 पैल m. N. of a Maharshi. 419
 पैशाच m. the fifth of the seven kinds of marriages. 2470
 पैथी f. the spirit distilled from rice or other grain. 3117
 पोगण्ड mfn. deformed. 2218
 पोङ्गाह m. the white and reddish brown horse. 1454
 पोदगल m. a species of reed, Arundo Tibialis or karka. 1342
 — m. an actor; a species of reed (= काश). 4438
 पोटा f. a hermaphrodite woman. 2102
 पोत m. a vessel or large ship. 650

पोत m.	a ten years old elephant. 1434	पौत्र m.	a son's son. 2253
—m.	the young of an animal. 1646	पौरस्त्य mfn.	first. 3357
—m.	a ship; the young of an animal; an infant. 3911	पौरुष n.	a number of men (Puruṣas). 2064; 4278
पोतधान n.	a small fry. 666	—mfn.	a man's length with arms stretched upwards. 2155; 4278
पोतबणिज् m.	a voyaging merchant. 651	—n.	valour; power. 2763
पोतबाह् m.	the crew. 651	पौरुषेय n.	a number of men (Puruṣas). 2064
पोत्र n.	a ploughshare. 3445	पौर्णमासी f.	the full moon day. 477
—n.	a ploughshare; the snout of a boar or pig. 3923	पौलस्त्य m.	epithet of Kubera. 265
पोत्रिन् m.	a pig. 1355	पौलिन्द m.	fisherman. 653
पौत्न n.	N. of a Samskāra performed in the third month of gestation and before the period of quickening ❀ 2466	पौलोमी f.	a kind of aromatic root (-वचा). 1151
पौण m.	a sort of violin. 1874	पौष m.	N. of a lunar month. 499
पौण्डरीक n.	Nympaea Lotus (=Sthala-padma) 2962	पौषी f. (pl.)	a common epithet for one hundred rays belonging to the group of 300 called Candrā and causing snow-fall. ❀ 331
पौण्डर्य n.	Nympaea Lotus (=Sthala-padma) 2962	पौष्पक n.	calx of brass used as a collyrium 861
पौण्ड्री f.	Achyranthes aspera 1213		

प्याट् ind.	a vocative particle. 4578	—f.	original cause; nature; habit; creature; the constituent elements or powers of a state; N. of a class of metres; the five primary elements of creation; a mother. 4263
प्र ind	beginning; going; excessive. 4516		
प्रकट mfn.	clear. 3323		
प्रकम्पन m	wind; air. 249		
प्रकर m.	a flock or multitude. 1655		
प्रकरण n.	one of ten kinds of drama § 3636		
— n.	? 4354		
प्रकर्ष m.	excellence. 3410	प्रकृष्ट mfn.	chief; principal. 3148
प्रकाण्ड n.	excellence; any thing excellent or good of its kind. 565	प्रकोष्ठ m.	a fore-arm. 2143
—m.	a stem; pillar. 889	प्रक्रम m.	introduction. 1829
—m.	the trunk of a tree. 891	प्रक्रय m.	selling; sale. 3009
—m.	the upper part of the arm 2143	प्रक्रिया f.	royalty; prerogative. 2582
प्रकाश mfn	clear. 3323	प्रक्षण m.	the sound of a lute. 450
प्रकीर्णक n.	a chowrie, the tail of the Bos Grunniens used as a fan. 2584	प्रकाण m.	" "
प्रकीर्ण m.	the plant caesalpina Bonducella. 1002	प्रक्षरण n.	the iron armour for the defence of a horse. 1477
प्रकृति f.	the original source of the material universe, Nature. 545	प्रक्षराङ्गी f.	a mythical cow born of sky. § 1513
		प्रक्षर m.	the iron armour for the defence of a horse. 1477
		प्रगतजानुक mfn.	bandy-legged. 2216
		प्रगल्भ mfn.	bold. 3146

प्रगल्भवाच् mfn.	speaking confidently or proudly. 3701	प्रचलाक m.	a peacock's tail. 1578
प्रगाथ m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3528	प्रचलाकिन् m.	peacock. 3619
प्रगुण mfn.	straight. 3272	प्रचलायित mfn.	snoring. 3195
प्रगे ind	morning; day-break. 460	प्रचुर mfn.	abundant; much; numerous; many. 3348
प्रग्रह m.	ray. 327	प्रचेतस् m.	N. of Varuna. 244
—m.	the tree Cassia fistula. 1005	प्रच्छदपट m.	a bed-cover; wrapper. 1755
—m.	a prisoner. 2788	प्रच्छन्न n.	a private door. 1704
—m.	a rope. cord; fetter. 3080	प्रजल्प m.	loquacity. 1627
प्रग्रह m.	binding; obstruction. 3425	प्रजा f.	people; a son. 3926
—m.	a rein; ray of light, a prisoner. 4251	प्रजाता f.	a woman who has borne a child. 2090
प्रग्रह m.	" "	प्रजान्तक m.	N. of Yama 3501
प्रग्रीव m.n.	the neck; mansion; a water jar. 4276	प्रजापति m.	N. of Brahma. 20
प्रधण m.	terrace over the house-door. 1717	—m.	a lord of the created beings, such as मरीचि, अङ्गिरस &c.; N. of Brahma; a king. 4444
प्रधाण m.	" "	प्रजापति (-तीर्थ) n.	the part of the hand at the root of the little fingers considered to be sacred to Prajāpati. 2509
प्रधार m.	oozing. 3448	प्रजावती f.	a brother's wife. 2255
प्रचक्र n.	an army in motion. 2771		
प्रचय m.	flock or multitude. 1655		
प्रचल mfn.	fickle. 3190		

प्रज्ञा f.	Intelligence; understanding. 522	प्रणायय (mfn.) disapproved. 3703
प्रज्ञ mfn.	bandy-legged. 2216	प्रणाली m. f. a drain. 1724
प्रडीन n.	the act of flying. 1650	प्रणिधान n. meditation. 548
प्रणय m.	bringing forward the sacrificial fire. 2370	प्रणिधि m. a spy 2574
—m.	affectionate solicitation. 3440	—m. entreaty; a spy. 4253
—m.	praise; love; affection; request; friendship; रस. 4247	प्रणिपात m. falling at a person's feet; salutation. 3711
प्रणयिन् n.	an amorous glance of a young woman. 1930	प्रणिहित mfn. placed. 3343
प्रणव m.	the sacred syllable ॐ. 29	प्रणीता f. N. of a river. ६९०
प्रणष्टाग्नि m.	a Brāhman who has suffered his sacred domestic fire to become extinct from negligence or absence. 2431	प्रणोय mfn. obedient. 3261
प्रणाद m.	a sound or noise expressive of love; affectionate word. 1814	प्रतन mfn. old; ancient. 3255
प्रणाम m.	falling at a person's feet; salutation. 3711	प्रतर्दन m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ३५२७
		प्रतल n. N. of a region beneath the earth. ६८५
		—m. the palm with extended fingers. 2150
		प्रतानिनी f. spreading creeper. 881
		प्रताप m. the glowing heat of the sun. 337
		—m. majesty. 2559
		—m. valour; heat; sunshine. 4256
		प्रतापस m. the white variety of Calatropis

	Gigantea. 1042	प्रतितालिका f. a key. 1711
प्रतारण n.	deceiving. 2038	प्रतिद्वन्दिन् m. an enemy. 2569
प्रति ind	portion; manner; repetition; definition. 4552	प्रतिनिधि m. an image or picture. 3076
प्रतिकूल mfn.	contrary 3364	प्रतिनिनाद् m. echo. 441
—mfn.	opposite. 3366	प्रतिपक्ष m. an enemy. 2567
प्रतिकृति f.	an image or picture 3075	प्रतिपद् f. the first day of a lunar fortnight. 475
प्रतिकृष्ट mfn.	inferior; low. 3168	—f. intelligence; conscience. 522
प्रतिक्षिप्त mfn.	scolded; reproached. 3173	—f. the first day of a lunar fortnight; intelligence. 4263
प्रतिग्रह m.	a spittoon. 1733	प्रतिपन्न mfn. understood. 3207
—m.	the rear of an army. 2719	प्रतिपादन n. gift or donation. 2501
—m.	acceptance of gifts; receiving. 3424	प्रतिपालन n. expectation. 3466
—m.	accepting; receiving; the rear of an army; a spittoon. 4443	प्रतिबन्ध m. impediment. 3439
प्रतिध m.	anger. 1954	प्रतिबन्धन n. binding; obstruction. 3425
प्रतिघातन n.	slaughtering. 3417	प्रतिबिम्ब n. an image or picture. 3077
प्रतिच्छाया f	an image or picture. 3075	प्रतिभय mfn. terrific. 1941
प्रतिजागर m.	attention; care. 3463	प्रतिभा f. genius. 3554
प्रतिज्ञा f.	agreement; promise. 533	प्रतिभू m. a surety. 2803
प्रतिज्ञात mfn.	promised; agreed 3210	प्रतिमा f. an image or picture. 3075
		प्रतिमान n. the part of an elephant's head between the tusks. 1405

- प्रतिमान n. an image or picture. 3077
- प्रदिमार्ग m. a paved passage or foot path running pasallel to the road beside the houses (?) 803
- प्रतिमुक्त mfn. fettered; bound. 2789
- प्रतिमोष्ट्र m. a thief. 3129
- प्रतियातना f. an image or picture 8075
- प्रतिरोधक m. a thief. 3127
- प्रतिरोधिन् m. „ „
- प्रतिलोम mfn. opposite. 3366
- प्रतिवचन n. an answer 1826
- प्रतिविषा f. N. of the tree Atis. 1165
- प्रतिशासन n. commissioning; sending a servant on a mission. 3416
- प्रतिश्याय m. catarrh. 2188
- प्रतिश्रय m. a place of shelter for travellers; an inn. 1691
- प्रतिश्रव m. promise; agreement. 534
- प्रतिश्रुत् f. echo. 441
- प्रतिश्रुत mfn. promised; agreed. 3269
- प्रतिष्ठम्भ m. impediment. 3439
- प्रतिष्ठान n. N. of a city or capital of an ancient kingdoon. ✽ 1670
- प्रतिसर m. the marriage-thread worn round the wrist. 2471
- प्रतिसीरा f. a curtain. 1730
- प्रतिसूर्य m. a chameleon. 1566
- प्रतिस्पर्धिन् m. an enemy. 2570
- प्रतीक m. a limb of the body. 2122
- प्रतीकाश m. the root of an elephant's foreleg 1409
- प्रतीक्षा f. expectation. 3466
- प्रतीक्ष्य mfn. venerable. 3183
- प्रतीचीन mfn. being in the western quarter; western. 302
- प्रतीत mfn. famous; known; celebrated. 1380
- mfn. pleased; glad. 3183
- mfn. understood; known. 3208
- mfn. renowned; satisfied; pleased; proved; learned. 4262
- प्रतीति f. intelligence; conscience. 522
- प्रतीप m. opposite. 3366
- प्रतीपदर्शिनी f. a woman. 2067
- प्रतीर n. bank; shore. 633

प्रतीहार m.	a door. 1703	प्रत्यक्ष mfn.	perceptible. 3322
—m.	a door-keeper. 2602	प्रत्यगाशापति m.	N. of Varuṇa. 3505
—m.	a door; a door-keeper. 4429	प्रत्यग्भव mfn.	being in the western quarter; western. 302
प्रतुद m.	N. of a class of birds (the pecker birds') such as pigeon, parrot sparrow &c. 1630	प्रत्यग्र mfn.	new; modern. 3254
प्रतोदन n.	a goad. 2826	प्रत्यग्रथ m. pl.	N. of the people of a country called Ahic-chatra. 759
प्रतोली f.	a high street. 1681	प्रत्यनीक m.	an enemy. 2569
प्रत्न mfn.	old; ancient. 3255	प्रत्यन्त m.	a country of barbarians. 773
प्रत्यक् Ind	backwards; in an opposite direction; behind; westward; inwardly; in former times. 3306	प्रत्यय m.	an ordeal. 2805
प्रत्यक्पर्णी f.	the plant Achyranthes Aspera (अपामार्गा) 1142	—m.	renown; belief; oath; knowledge; cause. 4257
—f.	Hemionitis Cordifolia. 1157	प्रत्ययित mfn	dependent; accused. 2807
प्रत्यक्पुष्पी f.	Achyranthes Aspera (-ब्रह्मदण्डी) 2967	प्रत्यवसान n.	food. 2884
प्रत्यक्श्रेणी f.	the plant Salvinia Cucullata. 1032	प्रत्यवसित mfn.	eaten. 3286
—f.	Clitoria Termatea (=विष्णुकान्ता). 1198	प्रत्यवस्कन्दिन् m.	an enemy. 2570
		प्रत्यवस्थात् m.	an enemy. 2569
		प्रत्याकार m.	a sword-sheath. 2699
		प्रत्याकृति f.	an image or picture. 3076
		प्रत्याख्यात mfn.	rejected; refused 3377
		प्रत्यादिष्ट mfn.	removed; turned down 3380
		प्रत्यापत्ति f.	recovery. 3559

- प्रत्यालीढ n. one of the five, attitudes in showing. 2673
- प्रत्यासार m. the rear of the array of troops. 2718
- प्रत्याहार m. taking; withdrawing. 3428
- प्रत्युत्पन्नमति mfn. ready-minded 3292
- प्रत्युष m. morning; day-break. 459
- प्रत्यूष m. N. of one of eight Vasus. 154
- m. morning; day-break. 460
- प्रत्यूह m. obstacle. 3440
- प्रथ m. N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. 3530
- प्रथन n. war; battle. 2756
- प्रथम mfn. first. 3357
- प्रथा f. fame. 3447
- प्रथित mfn. famous; known. 3179
- प्रथिष्ठ mfn. broadest. 3246
- प्रथीयस् mfn. broader. 3247
- प्रदर m. an arrow. 2664
- m. an arrow; illness; rending. 4256
- प्रदान n. offering; donation. 3411
- प्रदीप m. a lamp. 1736
- प्रदीपन m. a kind of poison 617
- प्रदीपिका f. a lamp. 1736
- प्रदेशन n. gift or donation. 2503
- प्रदेशिनी f. the forefinger. 2146
- प्रदोष m. the first part of the night. 466
- प्रद्युम्न m. N. of Kāmadeva. 71
- प्रद्योतन m. the sun. 324
- प्रद्राव m. flight; retreat. 2772
- प्रधान n. the original source of the material universe; Nature. 545
- n. a courtier; attendant of a king. 2543
- प्रधि m. the felly of a wheel. 2634
- प्रध्वम् ind. favourably. 4573
- प्रपञ्च m. inversion; amplification. 4261
- प्रपद n. the point of the foot. 2124
- प्रपा f. a shed on the road-side for supplying drinking water to the travellers. 1691
- प्रपात m. precipice. 818

प्रपितामह m.	father's paternal grandfather. 2261	प्रभासक n.	eight Vasus ❀ 154
प्रपुत्राड m.	Cassia Alata or Tora. 1216	प्रभिन्न m.	N. of a place of pilgrimage. 1675
प्रपौण्डरीक n.	Nymphaea Lotus (= स्थलपद्म). 2961	— mfn.	an elephant in rut. 1430
प्रफुल्ल mfn.	blown (as a flower). 877	प्रभु m.	easily broken; fragile. 3370
प्रबन्ध m.	a political composition; any literary production 1847	प्रभु n.	a master; owner 3184
प्रबह् mfn.	chief; principal. 3149	प्रभृत n.	a present. 2581
प्रबुद्ध mfn.	wakeful; awake. 3198	प्रभ्रष्टक n.	a chaplet suspended from the lock on the crown of the head. 2314
प्रभञ्जन m.	wind; air. 249	प्रमति m.	N. of a Maharshi. ❀ 420
प्रभव m.	source of water. 639	प्रमथ m. (pl.)	N. of a class of spirits attending on Śiva. 106
—m.	origin; birth-place; source of river. 4254	प्रमथाधीश m.	N. of Śiva. 91
प्रभा	light; lustre. 335	प्रमद m.	joy. 561
—f.	N. of one of the seven wives of the sun. ❀ 339	प्रमदवन n.	the royal garden attached to the gynaeceum. 872
प्रभाकर m.	the sun. 321	प्रमदा f.	a woman. 2069
प्रभात m.	morning; day-break. 459	प्रमनस् mfn.	joyful; cheerful. 3166
प्रभाव m.	majesty. 2559	प्रमा f.	true knowledge. 3398
प्रभावती f.	the lute of Ganes'a. 3633	प्रमाण n.	cause; belief; science; scripture; measure; standard; order; edict; limit. 4260
प्रभास m.	N. of one of the		

प्रमाथ m.	seizing the middle of a bow. 2668		of the whole world at the end of a Kalpa. 578
प्रमापण n.	slaughter. 2784	—m.	Fainting; one of the eight Temperamental feelings (-स्थायिभाव) in dramatic terminology. 1915
प्रमिति f.	knowledge. 3398		death. 2113
प्रमीत mfn.	dead. 2112	—m.	the state of motionlessness;
प्रमीला f.	lassitude. 2031	—m.	fainting 3651
प्रमुख mfn.	chief; principal. 3148		swooning; union; destruction of the world; death. 4245
प्रमुदित mfn.	pleased; glad. 3183	—m.	incoherent speech. 1858
प्रमृत n.	farming. 2796	—m.	looking askance. 3646
प्रमेह m.	urinary disease. 2193	—m.	deceiving. 2038
प्रमेहनुद् m.	N. of a plant (तलपोट). 3595		bent; clever; obsequious; a place where four roads meet; sloping down; declining. 4271
प्रमोद m.	joy. 561		a goad. 2649
प्रम्लोचा f.	N. of an Apsaras. 169	प्रलाप m.	an old man; mfn. old. 2285
प्रयत mfn.	pure; sacred. 3315	प्रलोकित n.	a kind of rice ripening in about sixty days. 2833
प्रयाग n.	N. of a place of pilgrimage. 1676	प्रलोभन n.	
प्रयुत n.	a million (1,000,000). * 2526	प्रवण mfn.	
प्रयोग m.	order of ceremonies and rites; sexual intercourse; usury 4246		
प्ररोहक m.	the food bag tied round the head of a horse 1477	प्रवयण n.	
प्रलम्बज m.	N. of Balarāma. 58	प्रवयस् m.	
प्रलय m.	the destruction	प्रवर m.	

प्रवर m.	one of the thirteen varieties of rice. 2835	herb. 1285
—m.	a black variety of Phaseolus Mungo 2855	—m. coral; the neck of a lute. 4269
—m.	chief; principal. 3148	प्रवालमणि m. the red marks on the under lip of a woman made by her lover by biting with teeth covered with lips yet without inflicting wounds. 2017
—m.	kind of rice; a chief. 4272	
वर्ग्य m.	a vessel connected with Pravargya ceremony in which milk-offering is boiled. 2379	प्रवाला f. a sprout. 4269
प्रवर्तन n.	flowing. 3408	प्रवास m. going away from home; dwelling abroad. 3414
—n.	travelling. 3460	प्रवासन n. slaughter. 2783
प्रवह m.	N. of one of the seven winds. 3408	प्रवाह m. flowing. 3408
—m.	wind; air; advent; reaching; N. of a wind. 4248	—m. stream; current; an excellent horse. employment. 4249
प्रवहण n.	a vessel or large ship. 650	प्रवाहि m. a chariot without the pole. 2639
—n.	a kind of litter 2633	प्रवाहिका f. diarrhoea 2192
प्रवाच् mfn.	eloquent. 3334	प्रविदारण n. war; battle. 2755
प्रवारण n.	a desirable gift. 3437	प्रविश्लेष m. bereavement; separation. 3415
प्रवाल m.	coral. 293	प्रवीण mfn. skilful; conversant with. 3146
—m.n.	sprout; shoot. 894	प्रवृत्ति f. news. 1817
—m.	a kind of pot-	—f. practice; custom. 3397

प्रवेक mfn.	chief; principal. 3148	प्रसभ m.	employment of force; violence. 2626
प्रवेणी f.	housings of an elephant. 1426	प्रसरण n.	an army in motion. 2771
प्रवेय्य mfn.	chief; principal. 3148	प्रसव m.	flower. 899
प्रव्याल m.	the planet Mars. 3512	m—	delivery; bringing forth. 3470
प्रव्रज्या f.	renunciation of the world. 2411	m —	a fruit; flower; birth; delivery; pressing out; offspring. 4242
प्रशंसन n.	eulogium. 1820	प्रसवध्वज m.	N. of Kāmadeva. 72
प्रशंस्य mfn.	praiseworthy 3265	प्रसवा f.	a kind of egg-plant. 1275
प्रशमिन् mfn.	tranquil, calm, painless. 3309	प्रसव्य mfn.	depending on; resting on. 3256
प्रशाम् mfn.	" "	—mfn.	contrary. 3364
प्रश्न m.	a question. 1825	प्रसहनी f.	the egg-plant. 1278
प्रश्रय m.	obedient 3261	प्रसह्य ind.	forcibly; violently. 4611
प्रष्ठ mfn.	a leader 2733	प्रसाद m.	brightness; clearness. 353
प्रष्ठवाह् m.	the young cattle in training. 1533	प्रसाधनी f.	a comb. 1738
प्रष्ठौही f.	a pregnant heifer 1505	प्रसारिणी f.	Paederia Foetida. 1191
प्रसंख्यान n	meditation. 548	प्रसित mfn.	eagerly engaged in; totally devoted or addhered to. 3237
प्रसङ्ग m.	opportunity, occasion. 3402	प्रसिद्ध mfn.	famous; known. 3180
प्रसन्न mfn.	clear; pure. 703		
—n.	an amorous glance of a young woman. * 1929		
प्रसन्नता f.	brightness, clearness. 353		
प्रसन्ना f.	spirituous liquor. 3110		

प्रसू f.	a mother. 2244	प्रस्ताव m.	occasion; opportunity. 439
—m.	a mare. 3615		
प्रसूता f.	a woman who has borne a child. 2090	प्रस्थ m.	the table-land on the top of a mountain. 819
प्रसूति .	delivery; bringing forth. 3470	—m.	N. of a measure equal to four कुडुवस. 3003
प्रसूतिका f.	a woman who has borne a child. 2089	—m.	the table-land on the top of a mountain; N. of a measure. 3928
प्रसून n.	a flower. 898		
प्रसूनबन्ध m.	footstalk of leaf or flower. 901	प्रस्थपुष्प m.	a species of plant (=मरुवक) 1227
प्रसृता f.	the shank. 2125	प्रस्थ(-वाप) mfn.	sown with a Prastha of seed 2815
प्रसृति f.	the palm of the hollowed hand. 2149		
प्रसेवक m.	a sack. 1787	प्रस्फोटने n.	a winnowing basket. 1786
प्रस्कएव m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3538	प्रस्मृत mfn.	forgotten. 3344
		प्रस्त्रवण m.	N. of the Mālyavat mountain. 813
प्रस्कन्दिगर्भा f.	a cow miscarrying by accident. 1502	प्रस्त्राव m.	urine. 2238
प्रस्त्रलनी f.	a contrivance to make one stumble down. 2618	प्रहृत mfn.	experienced. 3343
प्रस्तर m.	a stone. 823	प्रहरक m.	a period of three hours. 475
—m	a stone; a jewel. 4253	प्रहरण n.	a weapon. 2654
प्रस्तार m.	a jungle or wood overgrown with grass. 868	प्रहसन n.	one of ten kinds of drama. 3636
		प्रहस्त m.	the palm with extended fingers. 2150
		प्रहि m.	a well. 705
		प्रहृत mfn.	wounded. 2754

- प्रहृन्न mfn. pleased; glad. 3183
 प्रह्लादिनी f. a species of Mimosa (=हंसपदी) 1103
 प्रह्म mfn. stooping; bowed. 3270
 प्रांशु mfn. high; tall 3240
 प्राक् ind. before; eastwards; forwards; formerly; already. 3306
 प्राक् ind. before; anterior; in the past. 4598
 प्राकाम्य n. N. of one of the eight superhuman powers ❀ 111
 प्राकार m. a rampart. 1664
 —m. a moat. 1686
 प्राकृत mfn. low; base. 3153
 प्राकृतिक(-प्रलय) m. the destruction of the world caused by nature or in natural course 520
 प्राकृतन mfn. old; ancient. 3255
 प्राग्योतिष m. pl. N. of the people of Kāmarūpa ❀ 758
 प्राग्भव mfn. being in the eastern quarter; eastern. 302
 —mfn. eastern. 3360
 प्राग्रसर mfn. chief; principal. 3149
 प्राग्र्य mfn. „ „ 3149
 प्राग्वंश m. a paved passage or foot-path beside the houses running parallel to the road. 803
 —m. a room in front of the sacrificial hall. 2377
 प्राचिका f. the female hawk. 1591
 प्राचीन mfn. being in the eastern quarter; eastern. 302
 प्राचीनतिलक m. the moon. 352
 प्राचीनबर्हिस् m. N. of Indra. 135
 —m. N. of Indra; fire. 4479
 प्राचीना f. Clypea Hernandifolia. 1163
 प्राचीनावीत n. the sacred thread passed over the right shoulder. 2511
 प्राचीर n. a bound hedge. 1665
 प्राच्य m. the country to the south and east of the river Sarasvatī. 772
 —mfn. eastern. 3360
 प्राजन n. a goad. 2649; 2827
 प्राजापत्य m. the second of the seven kinds of marriages. ❀ 2469

प्राजितृ m.	charioteer; driver of a car. 2647	प्राणसम m.	a husband 2093
प्राज्य mfn.	abundant; much; numerous; many. 3348	प्राण्युत n.	gambling with fighting animals and birds such as ram, cok &c. 3143
प्राज्ञ n.	a learned man. 528	प्राणेश m.	a husband. 2099
प्राज्ञा f.	an intelligent woman. 2073	प्रातर् ind.	morning; day-break. 460
प्राज्ञी m.	" "	प्रातिजनीन mfn.	suitable for every one; popular; suitable for an adversary. 3301
प्राण m.	one of the five vital airs that remains in the heart.* 252; 2117	प्रातिहारिक mfn.	deceiving others; a conjurer. 3174
—m.	myrrh. 857	प्राथमकल्पिक m.	a novice 2420
—m.	power; valour. 2763	प्रादुर् ind.	manifestly; apparently 4609
—m.	strength. 2768	प्रान्तर m.	a long desolate road. 800
—m.	living; a life; the individual soul; the Supreme Spirit; the thinking faculty; conscience; the life within; one of the five life winds or N. of a wind; strength; energy. 3909	—m.	the small piece of ground intervening between two villages. 3628
प्राणद m.	N. of Brahmā. 3487	प्रापणिक m.	a merchant. 3012
प्राणदा f.	N. of the medicinal plant ऋद्धि or वृद्धि. 2955	प्रापणीय mfn.	attainable; to be obtained. 3367
		प्राप्त mfn.	obtained. 3278
		—mfn.	placed. 3343
		प्राप्तदण्ड mfn.	punished. 3232
		प्राप्तरूप mfn.	a learned or wise man. 528
		प्राप्तान्त mfn.	dead. 2112

प्राप्ति f.	N. of one of eight superhuman powers.* 111	प्रावृषिक mfn.	relating to or born in the rainy season. 509
प्राप्य mfn.	attainable; to be obtained. 3367	प्रावृषेय mfn.	„ „ 509
प्राश्रुतक n.	a respectful present; a gift awarded for merit. 3782	— m.	Nanclea Cadamba 3586
प्राय m.	age. 2117	प्रास m.	a spear. 2690
— m	age; plenty; abundance; resemblance; fasting to death; death. 3907	प्रासङ्ग in.	a yoke extended from or connected to the yoke of a carriage. 1531
प्रायणीय mfn.	introductory sacrificial act. 2368	प्रासङ्गय m.	a draught animal harnessed with Prāsanga or an extended yoke. 1531
प्रायस् ind.	mostly. 4604	प्रासाद m.	a palatial mansion; a palace; temple. 1692
प्रारम्भ m.	introduction. 1829	प्रासिन् mfn.	one armed with spear. 2740
प्रालम्ब n.	a garland hung round the neck. 2313	प्रास्थिक mfn.	sown with a Prastha of seed. 2815
प्रालेय n.	dew; hoarfrost; snow. 358	प्राह्न m.	fore-noon. 462
प्रावरण n.	concealment; covering. 437	प्रिय m.	the tree Nauclea Cadamba. 982
प्रावार m.	an upper garment 1751	— m.	a husband. 2098
प्रावृत mfn.	a veil or mantle. 1757	— mfn.	beautiful, pleasing 3164
प्रावृष् f. (sg)	rainy season. 508	प्रियंबद mfn.	speaking kindly. 3301
प्रावृषायणी f.	the plant Mucuna Pruritus. 1085	— mfn	speaking politely. 3337

प्रियक m.	the Priyangu plant. 1068	प्रियाल m.	one of the trees that blossom in spring. 503
— m.	a species of deer with soft, smooth, clean and spotted hair. 1370	— m.	the tree Buchanania Latifolia. 983; 3579
— m.	the tree Buchanania Latifolia. 3579	— m.	sugarcane. 1327
— m.	Nauclea Cadamba 3586	प्रियाला f.	vine. 1057
प्रियङ्गु f.	the Priyangu plant. 1067	प्रीणन n.	pleasing satisfaction. 3405
— m.	one of the fourteen kinds of grains used in sacrifices. 2374	प्रीत mfn.	pleased; glad. 3183
— f.	flax. 2842	प्रीति f.	N. of the wife of Pulastya, the Brahmā 26
प्रियता f.	affection; friendship. 1950	— f.	joy. 526
प्रियमे ध m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3527	— f.	satisfaction, one of the thirty-three Transitory feelings (संचारिभाव) in dramatic terminology 1916
प्रियवादिन् mfn.	speaking kindly 3301	प्रुष्ट mfn.	burnt. 3235
प्रिया f.	a species of Dioscorea (plrandai in Tamil) 1299	प्रेक्षा f.	intelligence. 523
— f.	favourite or beloved woman. 2070	प्रेक्षित mfn.	understood; known. 3208
प्रियाकृत mfn.	made happy; gladdened. 3362	प्रेक्षा f.	a palanquin. 2653
		प्रेक्षित mfn.	shaken. 3345
		— mfd.	shaken; agitated. 3709
		प्रेक्षोल n.	an amorous glance, of a young wo 1930
		प्रेक्षोलिका f.	a palanquin. 2653
		प्रेक्षालित mfn.	shaken. 3346

- प्रेत m. the beings of the hell. 234
 —m. dead. 2112
 प्रेतनिलय m. a burial or cremating ground; epithet of Siva. 4480
 प्रेताधिप m. epithet of Yama. 223
 प्रेत्य ind in the next life. 4579
 प्रेमगर्भ n. an amorous glance of a young woman ❀. 1930
 प्रेमन् m. affection; friendship. 1950
 प्रेरयितु mfn. throwing; casting. 3222
 प्रेष्ठ mfn. dearest; most beloved. 3242
 —m. a menial servant; slave. 3134
 प्रेष्ठ्य mfn. „ „ 3137
 प्रेष m. sending; suppression. 3912
 प्रोक्ष्ण n. immolating an animal at a sacrifice. 2378
 प्रोथ m. n. the nose of a horse. 1472
 प्रोर्णवन n. concealment; covering 439
 प्रोर्णुत mfn. covered. 3204
 प्रोष्ठपद् m. N. of the month of Bhādrapada. 495
 प्रोष्ठपदा f (pl.) N. of the Nakṣatra of Bhādrapadā 382
 प्रोष्ठी f. a short carp. 652
 प्रोह m. the ankle of an elephant's foreleg or hind leg. 1410 1413
 प्लुत m. the weaved-leaf fig-tree 964
 —m. the Parsipal tree. 972
 —m. Thespesia Populneides 3581
 प्लुत (-द्वीप) m. N. of one of the seven Dvīpas or divisions of the world ❀ 743
 प्लव m. a raft or float 649
 —m. a frog. 669
 —m. a sort of aquatic bird. 1624; 1630
 —m. a Candāla. 3123
 प्लवक m. a dancer on a pole. 3097
 प्लवग m. a monkey. 1391
 प्लवंगम m. a monkey. 1392
 —m. a monkey; a frog. 4438
 प्लव n. the fruit of Plakṣa tree. 905
 प्लीहन् m. the spleen. 2232
 प्लुत n. N. of one of a horse's paces; capering. ❀ 1482

प्लुष्ट mfn.	burnt. 3235
द्वोष m.	burning. 3451
पसान n.	eating. 2837

फ

फण m.	a snake's hood. 613; 3562
फणधर m.	a Nāga. 188
फणा f.	a snake's hood 613

फणिज्जक m.	a species of plant (=मरुवक). 1227
------------	--------------------------------------

फणिन् m.	a snake. 591
----------	--------------

फणिमुख m.	a kind of spade or instrument used by house- breakers. 3132
-----------	--

फणिलोक m.	the nether world; the region under the earth. 584
-----------	---

फणीरस m.	Vangueria spin- osa. 3580
----------	------------------------------

फल n.	fruit; crop. 901
—n.	the part between the shoulders of an elephant 1415

—n.	the point of an arrow. 2670
-----	--------------------------------

—n.	a shield. 2704
-----	----------------

—n.	the bcdy of a plough. 2825
-----	-------------------------------

—m.	Carissa carandas. 3589
-----	---------------------------

—n.	enjoyment; pro-
-----	-----------------

duct; gain; seed;
a plough-share;
wealth. 3930

फलक m. n.	a shield. 2704
-----------	----------------

फलकिन् mfn.	one bearing a shield. 2740
-------------	-------------------------------

—m.	sandal-wood; a kind of tree (=चर्मिन्) 4280
-----	---

फलकृष्ण m.	Carissa carandas. 3589
------------	---------------------------

फलकृष्णपाक m.	„ „
---------------	-----

फलकोशिका f.	a pod. 910
-------------	------------

फलंकषा f.	N. of the plant Gokṣura. 1203
-----------	----------------------------------

फलपञ्चक n.	the five fruits viz. बीजपूर, जम्बीर, नारङ्ग, आम्लवेतस, and तिन्त्रिणीफल. 2950
------------	---

फलपाक m.	Carisa carandas. 3589
----------	--------------------------

फलपाककृष्ण m.	„ „
---------------	-----

फलपूर m.	the citron tree. 987
----------	-------------------------

फलवत् mfn.	bearing fruit. 876
------------	--------------------

फलाधिका f.	the dark variety of Batatas penicu- lata. 1232
------------	--

फलाध्यक्ष m.	the tree Mim- sops Kanki. 1040
--------------	-----------------------------------

फलिका f.	a kind of gourd. 1256
----------	--------------------------

फलिन् mfn.	bearing fruit; 876
------------	--------------------

- फलिन mfn. bearing fruit. 876
 फलिनी f. the Priyangu
 plant. 1067
 —f. Menispermum
 Cordifolium
 (= अग्निशिखा) 1219
 —f. a species of melon
 1255
 फलिहस्त m. the thick trunk
 of an elephant or
 an elephant with
 thick trunk ? 1437
 फली f. the Priyangu
 plant. 1067
 —f. a species of small
 cucumber. 1254
 फलेग्रहि mfn. not barren; fruit-
 bearing. 875
 फलेरुहा f. Trumpet flower.
 977
 —f. Bignonia Suaveo-
 lens. 3591
 फल्गु m. opposite-leaved
 fig-tree. 945
 —mfn. pithless; worth-
 less. 3381
 फल्गुन mfn. N. of a Nakṣatra.
 386
 —m. N. of Arjuna.
 3677
 फल्गुनी f. (du & pl.) N. of a
 Nakṣatra. 380
 फाट् Ind. a vocative particle.
 4578
 फाणित n. candied sugar.
 2985
 फाष्ट mfn. easily prepared;
 made by an easy
 process. 3340
 फाल n. the forehead. 2178
 —m. a plough-share.
 2825
 —m. a plough-share;
 Calotropis
 Gigantea Alba;
 pomegranate;
 a blade. 3929
 फाल्गुन m. N. of a lunar
 month. 499
 फाल्गुनिक m. N. of the month
 Phālguna. 500
 फुल्ल mfn. blown (as a flo-
 wer). 877
 फेन m. the white cuttle-
 fish bone. 634;
 2958
 फेनक m. ball of rice-pow-
 der mixed with
 plenty of milk
 and ghee and fried
 in ghee. 3689
 फेनिल m. Sapindus Deter-
 gens. 967
 —m. the jujube tree.
 1016
 —n. the fruit of Zizy-
 phus Jujuba. 4279
 —mfn. frothy; foamy.
 4279

फेरण्ड m.	a jackal. 1394
फेरव m.	„ „ 1394
फेरु m.	„ „ 1394
फेरविन्ना f.	Long variety of Hemionitis Cordifolia. 1159
फेला f.	the remnants of food. 2886

ब

बक m.	a crane. 1619
बकपुष्प m.	N. of a plant. 3606
बकप्रतिन् m.	a dishonest selfish man; hypocrite. 2426
बकुल m.	N. of a tree that blossoms in spring. ५ 502
—m.	the Bakula tree. 998
—m.	Mimusops Elengi. 4163
बकोट m.	a crane 1619
बडवा f.	a mare. 1469
बडवानल m.	the submarine fire. 196
बडवामुख m.	„ „ 4483
बडवास्य n.	the Infernal region. 3560
बडिश n.	fish-hook. 655
बत ind.	invitation; surprise; joy; sorrow; compassion. 4557

बदर n.	the jujube tree. 1016
बदरा f.	a species of Dioscorea. (pirāṇḍai in Tamil). 1298
बदरिकाश्रम n.	N. of a place of pilgrimage. ५ 1673
बदरी f.	the jujube tree. 1015; 3587
बधिर mfn.	deaf. 2203
बद्ध mfn.	fettered; bound. 2789
बद्धदर्भा f.	a stick bound with darbha grass. 2487
बद्धपथ m.	a paved passage or foot-path beside the houses running parallel to the road? 803
बद्धवर्मन् mfn.	one clad with armour. 2742
बन्दिन् m.	panegyrist of a king, a bard. 2611
—m.	a prisoner. 2788
बन्ध m.	a pledge; mortgage. 3010
—m.	a rope; cord; fetter. 3080
—m.	deposit; pledge; binding; a bond. 3935

बन्धकी f.	an unchaste woman. 2088	बध्रु m.	N. of Viṣṇu. 38
—f.	a female elephant; a prostitute. 4284	—m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families ❀. 410
बन्धस n.	binding. 2578		
—m.	prison. 3436		
बन्धनश्मन् n.	„ 2788	—m.	an ichneumon. 1388
बन्धनालय m.	„ 3132		
बन्धनीय n.	an ornament which is tied on (one of the four varieties of ornaments ❀). 2319	—m.	N. of a Mahārṣi, the singer of sacred hymns ❀. 3530
बन्धाली f.	the parapet on both sides of a terrace over the house-door. 1718	—mfn.	tawny; reddish-brown. 3932
		—m.	a kind of ichneumon; N. of Viṣṇu; of a sage. 3932
बन्धु m.	a distant kinsman. 2277	बर्बर mfn.	low; base. 3152
—m.	a kinsman; desire 3935	—m.	a fraudulent man a low fellow. 4280
बन्धुजीवक m.	Pentapetes Phoenicea. 1091	बर्ह n.	leaf. 900
		—n.	a peacock's tail. 1578
बन्धुता f	kinsfolk. 2264	बर्हवासस् m.	N. of Kumāra. 3496
—f.	a number of kinsmen. 3478	बर्हिण m.	a peacock. 1576
बन्धुल m.	a bastard. 2268	बर्हिणध्वजा f.	N. of Pārvatī. 116
बन्धुक m.	Pentapetes Phoenicea. 1091	बर्हिन् m.	a peacock. 1576
बन्धूकप्रसव m.	the Asan tree. 995	बर्हिर्मुख m.	a god. 147
		बर्हिष्ठ n.	Andropogon Muricatus. 1183
बव m.	N. of an astronomical division of the day. 4146	—mfn.	strongest; mightiest. 3248
		बर्हिस् m.	N. of Agni. 190

—n.	the Kus'a grass. 1336		(भावज्ञा). 3584
—n.	a kind of fragrant grass (=मन्थिपर्ण). 2986	बलाका f.	a kind of small crane. 1622
बल m.	N. of Balarāma. 57	—f.	the small crane, one of the aqua- tic birds. 1631
—n.	an army 2717	बलाङ्ग m.	Phaseolus Mungo 2850
—m.	N. of Balarāma; of a demon; a crow. 3936	बलात्कार m.	employment of force; violence. 2626
—mfn.	strong; powerful. 3936	बलानुजन्मन् m.	N. of Krishna. 64
—n.	a follower; stout- ness; bulkiness; an army; strength 3936	बलाहक m.	N. of one of the chariot horses of Krishna. 65
बलदेव m.	N. of Balarāma. 57	—m.	a cloud. 421
बलभद्र m.	" " 57	बलि m.	royal revenue. 2580
बलभद्रप्रिया f.	the spirituous liquor. 3112	—m.	royal revenue; tax; N. of a demon; worship; oblation; a pre- sent (to a supe- rior). 3931
बलभद्रिका f.	Ficus hetero- phylla (pampi- ttirai in Tamil) 1304	बलिध्वंसिन् m.	N. of Viṣṇu. 39
बलवन् mfn.	powerful; strong 2747	बलिन् m.	N. of Balarāma. 58
—ind.	much; very. 4570	—m.	a kind of big Mormodica Mixta. 1262
बला f.	sida cordifolia (अतिबला) 1189	—mfn.	powerful; strong. 2747
—f.	sida Rhomboidea 1188; 3937	—m.	Phaseolus Radia- tus. 2847
—f.	a species of plant		

- बलिपुष्ट m. a crow. 1581
 बलिभुज् m. " "
 —m. a sparrow 1607
 बलिसद्धान् n. the nether world,
 the region under
 the earth. 584
 बलिसेन्य m. the cocoanut tree
 1312
 बलीवर्ध m. a bull. 1517
 बल्बज m. pl. a kind of grass
 1345
 बष्कयणी f. a cow with a
 young calf. 1506
 बस्त m. a goat. 1556
 बस्तगन्धा f. N. of a medicinal
 plant (nāyavelai
 in Tamil). 1139
 —f. Ligusticum
 Ajwaen. 1217
 बस्तगन्धिका f. a kind of medi-
 cinal plant. 2956
 बहल mfn. thick; dense.
 3708
 बहिर्द्वार् f. an outer gate-
 way, portal. 1681
 बहिष्कर्ष m. (see critical
 notes.) 1436
 बहिस् ind. out; external.
 4608
 बहु mfn. abundant; much;
 numerous; many.
 3349
 बहुकण्टक m. the tree Rujākara
 1049
 —m. N. of a plant
 (=क्षुद्रश्वेत). 1211
 बहुकुण्ड m. N. of a mythical
 serpent-chief. 597
 बहुक्षीर m. the tree Euphor-
 bia. 1025
 बहुद् m. munificent. 3184
 बहुपाद् m. the Indian fig-
 tree 915
 बहुफला f. N. of the plant
 Solanum indicum.
 1170
 बहुमूत्र n. an urinary
 disease. 2193
 बहुमूलक m. the waved-leaf
 fig-tree. 964
 बहुरूप m. the resin of
 Shorea Robusta.
 2307
 बहुरूपक m. a dancer. 3095
 बहुल m. the dark half of
 a lunar month.
 483
 —m. N. of the month
 Kārtika. 497
 —mfn. abundant; much;
 numerous; many.
 3348
 —m. fire. 3499
 —m. fire; the dark
 lunar fortnight.
 4281
 —mfn. plentiful. 4282

बहुला f.	N. of the constellation of Kṛttikā. 376, 4282	बाढ n.	excessively; acutely. 263
—f.	cardamum. 1064	—a.	excessive; acute. 263
—f.	a mythical cow born of the Earth ❀ 1511	बाढम् ind.	permission; strong; firm. 4556
—f.	cardamum; a cow; the earth. 4281	बाण m,	the blue Barleria. 1048
बहुलीकृत mfn.	winnowed. 2866	—m.	an arrow. 2664
बहुवारक m.	the plant Cordia Myxa. 960	—m.	a kind of grass or reed (=अर्जुन). 3579
बहुव्रज m.	a boar. 3609	—m.	an arrow; N. of the son of Bali, 3934
बहुशृङ्गक m.	the shrub odina wodier. 955	बाण m. f.	Sacchrum Sara or a similar species of reed. 3934
बहुसुता f.	Asparagus-Racemosus. 1177	बाणा f.	the blue Barleria. 1048
बहुसूदन n.	the thick part of curds. 1548	बादर n.	the cotton shrub. 1250
बहूकर mfn.	a sweeper; cleaner. 3317	बादरायण m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ❀ 410
बहूदित n.	loquacity. 1627	बादरायणि m.	N. of Vyāsa. 3519
बहून्नाद m.	the fire of the concluding ceremony. 204	बाधा f.	pain. 236
बह्नाकार m.	the tree Vellantaka. 957	बान्धकिनेय m.	a bastard. 2268
बाडव m.	the submarine fire. 197	बान्धव m.	a distant kinsman. 2277
—n.	a number of mares. 1469	बाभ्रवी f.	N. of Pārvatī. 116
—m.	a Brahman. 2341		
बाडय n.	an assemblage of Brahmins. 3479		

बार्हत n.	the fruit of the Brhati. 905	बाहुज m.	a Ksatriya. 2534
बार्हस्पत्य m.	an athiest. 3665	बाहुदा f.	N. of a river. 688
बाल m.	a elephant five years old. 1433	बाहुयुद्ध n.	a duel; quarrel. 2761
—m.	a gallinaceous bird. 1625	बाहुलेय m.	N. of Kārtikeya. 123
बाल m.	a boy. 2282	—m.	a bull; an epithet of Kārtikeya. 4445
बालक n.	the fresh curds (?) 1545	बाह्यनगर n.	a suburb. 1663
—n.	a black variety of rice. 2833	बाह्लीक m.	pl. N. of a country. * 755
बालरुण n.	young grass. 1335	—m.	a particular breed of horse. * 1442
बालनाल m.	a kind of corn. 2845	—n.	saffron. 2292
बालपुत्र m.	the Khayar tree. 932	—n	asafoetida. 2906
बालमूषिका f.	a mouse. 1562	बिड n.	the factitious salt. 2911
बालवत्सक m.	a pigeon. 1594	बिडाल m.	a cat. 1560
बालाहार्य n.	the yellow sandal 2299	बिडालव्रतिन् mfn.	hypocritical. 2428
बालिश mfn.	fool; blockhead. 3275	बिडौजस् m.	N. of Indra. 131
बालेयक m.	an ass. 1495	बिन्दु m.	a drop of water. 427
बाल्य n:	childhood. 2283	—m.	learned or wise man. 530
बाष्कल m	N. of a Maharshi. * 414	—m.	the dotlike mark on the upper lip of a woman made by her lover with his two front teeth in their amorous sport. * 2014
बाष्प m.	tear. 2027		
बाष्पिका f.	the leaf of the asafoetida plant. 2907		
बाह्वि m.	N. of a Maharshi * 414		
बाहु m.	the arm. 2141		

—m.	N of a Maharshi, the singer of sacred hymns,* 3544	बिल्व m.	the Bel tree (= Aegle Marmelos; the wood-apple tree) 3575
बिन्दुमाला f.	a row or line of dot-like marks on the thigh and the temple of a woman made by her lover with his two front teeth in their amorous sport.* 2017	बिल्वक m.	tree Marmelos. 941
बिम्ब m. f.	orb. 337	बिस n.	the edible fibrous root of the lotus. 718
—m.	the fruit of Bimbī. 1251	—n.	diluted curds (?) 1547
—m.	an image or picture. 3077	बिसकण्ठिका f.	a kind of small crane. 1622
—m.n.	reflection; image; picture; disc; orb; the object compared. 3933	बिसनाभिज n.	a lotus. 710
बिम्बक m.	the middle of an elephant's head. 1404	बिसिनी f.	a pond or lake abounding in lotus-flower. 721
बिम्बा f.	the fruit of Bimbī. 1251	बीज n.	cause. 547
बिम्बी f.	Momordica Monodelpha. (बिम्बी) 1251	—n.	semen. 2225
बिल n.	a hole. 586	—n.	seed. 3930
बिलेशय m.	a snake. 592	बीजपूर m.	the citron tree. 987
बिल्व m.	the tree Marmelos 941	बीजवर m.	Phaseolus Radiatus, 2847
		बीजाकृतक mfn.	ploughed after sowing. 2811
		बीभत्स m.	N. of. one of the nine sentiments in drama* (the Odious sentiment). 1909
		बीभत्स mfn.	disgusting. 1943
		बीभत्सु m.	N. of Arjuna. 3678

बुद्ध m	N. of a Buddha. 76	बृहत्तिका f.	an upper garment. 1751
—mfn.	understood; known. 3207	बृहती f.	N. of one of the seven horses of the sun. * 342
बुद्धि f.	Intelligence; conscience. 522	—f.	Solanum Melon- gena. 1248
बुद्बुद् m.	a bubble. 640	—f.	a kind of egg- plant. 1276
बुध m.	N. of the planet Mercury. 366	—f.	the egg-plant. 1278
—m.	a learned or wise man. 530	—f.	N. of the lute of Vis'vāvasu * 3634
—mfn	wise. 3238	—f.	N. of a metre; the egg-plant; prickly night- shade. 4283
बुधा f.	Sphaerantus Hirtus. 3596		
बुधित mfn.	understood; known. 3207		
बुध्न m.	the root of a tree. 883		
बुभुक्षा f.	hunger. 2888	बृहत्कौटुक m.	a kind of big Momordica Mixta. 1262
बुभुक्षु mfn.	hungry. 3283	बृहत्कुक्षि mfn.	pot-bellied. 2218
बुर्बुर m.	a kind of fragrant plant. 978	बृहत्पक्ष m.	a kind of duck. 1618
बुस n.	chaff. 2864	बृहत्पुष्पा f.	N. of a plant (Śevantī in Tamil). 1134
बृंहित n.	roar of an ele- phant. 443	बृहत्फला f.	a species of plant (= mahendra- vāruṇī). 3601
बृसी f.	the seat of a religious student or ascetic. 2405	बृहत्फली f.	N. of a plant (mundirikkodi in Tamil). 1132
बृहच्छद m.	a species of esculent root (Siru Kilangu in Tamil.) 1295		
बृहत् mfn.	great; big. 3191		

बृहदुक्त m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ४०९	बोधिसत्त्व m.	N. of a Buddha. 76
बृहदिव m.	N. of a Maharshi. the singer of sacred hymns ४३५२	बोल m.	myrrh. 857
बृहद्भानु m.	N. of Agni. 190	—m.	butter-milk. 1553
बृहन्मति m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ४३५३	ब्रध्न m.	the sun. 319
बृहस्पति m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ४०४	ब्रह्मचारिन् m.	a religious student. 2393
बृहस्पति m.	N. of Bṛhaspati, of the planet Jupiter. 366; 3851	ब्रह्मजटा f.	Artemisia Indica. 1247
—m.	N. of one of lawgivers. ४३८२	ब्रह्म(-तीर्थ) n.	the part of the hand below the thumb regarded as sacred to Brahmā. 2509
बोद्ध m.	a learned or wise man. 530	ब्रह्मत्व n.	becoming one with Brahma. 554
बोधकर m.	a panegyrist of a king; a bard. 2613	ब्रह्मदण्डिका f.	costus speciosus. 3594
बोधना f.	N. of the medicinal plant Riddhi or Vṛddhi. 955	ब्रह्मदण्डी f.	Achyranthes Aspera 2967
बोधिवृक्ष m.	the peepal tree. 911	ब्रह्मदर्भा f.	Ligusticum Ajwaen. 1217
		ब्रह्मदारु m.	the Areca tree 1034
		ब्रह्मद्रुम m.	the tree Palāśa 913
		ब्रह्मन् m.	N. of Brahmā. 19; 127
		—n.	the Vedas 29
		—n.	final emancipation 544
		—m.	one of the four great officiating priests in sacri-

	fices. § 2384	ब्रह्मसायुज्य n.	becoming one with Brahman. 554
ब्रह्मनाभ m.	N. of Vishṇu. 44		
ब्रह्मपुत्र m.	a comet; meteor. 373	ब्रह्मसू m.	N. of Aniruddha 74
—m.	a kind of poison 617	ब्रह्मस्तम्ब m.	all the worlds; the whole universe. 734
ब्रह्मबन्धु m.	an unworthy Brāhman. 2423	ब्रह्मस्थली f.	the centre of a house. 3627
ब्रह्मबिन्दु m.	a drop of saliva sputtered while reciting the Veda. 2493	ब्रह्माञ्जलि m.	joining the hollowed hands reciting the Veda. 2493
ब्रह्मभूय n.	becoming one with Brahman. 554	ब्रह्माण्ड n.	N. of one of the eighteen Purāṇs. § 1832
ब्रह्ममेखला f.	the muñjā grass 1337	—n.	N. of one of the eighteen Upapurāṇas. § 1838
ब्रह्मवर्चसिन् m.	a pure holy person who has completed his study of the Vedas. 2388	ब्रह्मातिथि m.	N. of a Maharshi the singer of sacred hymns § 3529
ब्रह्मवादिन् m.	a follower of the Vedānta philosophy. 3663	ब्रह्मी f.	N. of a herb. 1301
ब्रह्मवैवर्त n.	N. of one of the eighteen Purāṇas. § 1834	ब्राह्म n.	N. of one of the eighteen Purāṇas. § 1833
ब्रह्मसंज्ञ m.	(named after Brahmā) the berry of Elaeocarpus Ganitrus having four mouths or points 958	—m.	the first of the seven kinds of marriages. § 2469
		—n.	one of the eight kinds of ablutions. § 2499

ब्राह्मण m. a Brāhman. 2341
 ब्राह्मण ब्र व m. a Brāhman only
 by name. 2424
 ब्राह्मणी f. a kind of brass.
 835

ब्राह्मण्य n. an assembly of
 Brahmins. 3478
 ब्राह्मी f. N. of Sarasvatī.
 23
 —f. N. of one of seven
 Divine Mothers. ❀
 (Mātṛs). 118
 —f. the quarter of
 Brahmā, the
 region over-head.
 307
 —f. the herb Brāhmī.
 1301

भ

भ n. a star. 374
 भक्त n. the boiled rice.
 2867
 भक्तपूलाक m. the boiled rice
 from which the
 water has been
 drained off; a
 lump of boiled
 rice. 2869
 भक्ति f. devotion. 2497
 भक्षक mfn. gluttonous;
 voracious. 3289
 भक्ष्य n. eating. 2887

भक्षित mfn. eaten. 3287
 भक्ष्यकार mfn. a baker. 2877
 भग m. N. of a Rudra ❀
 97
 —m. N of one of
 twelve Ādityas.
 344
 —n. the vulva. 2134
 —n. the female organ.
 3656
 —m. N. of Śiva; of a
 sage; of the sun;
 virtue (= धर्म);
 wise or learned
 man; absence of
 worldly desire;
 supremacy;
 affluence; beauty;
 desire; effort;
 fame. 3939
 भगवत् m. N. of a Buddha. 77
 भगाचिह्नत् m. N. of Śiva. 3492
 भगिनी f. a sister. 2249
 भङ्ग m. a wave. 631
 —m. defeat. 2730
 —m. defeat ; over-
 throw; cutting;
 splitting; a wave;
 breaking into
 pieces; destroying.
 3949
 भङ्गा f. hemp. 2839
 —f. a kind of barley.
 3950

- भङ्गल m. pl. N. of a country. 747
- भङ्गुर m. a fraudulent man 4280
- भजमान a. fit; proper. 2620
- भक्षक n. Piper chaba. 1144
- भक्षण n. crushing; breaking. 2780
- भक्षी f. N. of a plant. 1122
- भट m. a fighter; warrior. 2721
- भटित्र n. cooked meat. 2228
- mfn. roasted on a spit, 3695
- भट्टगोहाली f. ? 1702
- भट्टारक m. a king in dramatic terminology. 1902
- भट्टारिका f. the mother of a king in dramatic terminology. 1903
- भट्टिनी f. a queen other than the crowned or consecrated in dramatic terminology. 1905
- भणित mfn. uttered; spoken. 1807
- भण्टाकी f. the smaller variety of egg-plant. 1234
- भण्डल m. the tree Siris. 964
- भण्डी f. a species of plant (= मण्डूकपर्णिका) 1224
- भण्डीरी f. a species of plant (= मण्डूकपर्णी) 1224
- भद्र mfn. happy; auspicious. 558
- n. happiness; prosperity. 558
- m. the sandal-tree. 1054
- m. a bull. 1518
- mfn. great; big. 3192
- m. one of the three species of elephants. * 3614
- m. a particular kind of elephant; a bullock 3948
- n. prosperity, auspiciousness. 3948
- mfn. great. 3948
- भद्रकाली f. N. of Fāravatī. 117
- भद्रकुम्भ m. a jar filled with holy water kept on auspicious occasions. 1800
- भद्रपर्णी f. the tree Gmelina Arborea. 1008
- भद्रपीठ n. a throne. 2585

भद्रयव m. n.	Wrightia antidysenterica. 993	mfn.	furious; terrific. 1941
भद्रा f.	sida cordifolia (= अतिबला). 1189	भर m.	burden; load. 3391
भद्राकरण n.	shaving. 2463	भरण n.	wages or hire. 3017
भद्रपथ m.	N. of one of the nine divisions of Jambūdīpa (the country east of the Mountain Meru). 742	भरणी f. (sg & pl.)	N. of a constellation. 384
भद्रासन n.	a throne. 2585	भरण्य n.	wages or hire. 3017
भम्भराली f.	a fly. 1639	भरत m.	the fire on which the rice for the Brahmans at a sacrifice is boiled. 202
भम्भा f.	N. of a musical Instrument. 1885	—n.	N. of a manual of music. 1899
भय n.	fear, the dominant feeling of Bhayānaka rasa in dramatic terminology. 1913	—m.	a dancer. 3094
—n.	Fright, one of the thirty-three Transitory feelings (= संचारिभाव) in dramatic terminology. 1917	—n.	a manual of the dramatic art. 4286
भयंकर mfn.	furious; terrific. 1942	—m.	N. of a sage; of a king. 4286
भयानक m.	N. of one of the nine sentiments in drama (the Terrible sentiment). 1608	भरद्वाज m.	N. of one the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 410
		—m.	a skylark. 1590
		भर्ग m.	N. of Śiva. 84
		—m.	N. of a Maharshi. 441
		भर्तृ m.	a husband. 2098
		भर्तृदारिका f.	the daughter of a king in dramatic terminology. 1903

- भर्तृमती f. a married woman. 2078
 भर्त्सन n. reproach. 1815
 भर्मन् n. gold. 280
 —n. wages or hire. 3016
 भल्ल m. an arrow of a particular shape. 2667
 भल्लाट m. pl. N. of a country ॐ 751
 —m. a jackal. 3610
 भल्लुक m. a bear. 1358
 भल्लूक m. a bear. 1358
 —m. a jackal. 3610
 भव m. N. of Śiva. 84
 —m. N. of a Rudra. ॐ 97
 —m. birth; worldly existence.; the world; state of being; existence; well-being; prosperity; N. of Śiva. 3938
 भवन n. a house 1684
 —n. birth; a house. 4285
 भवानी f. N. of Pārvatī. 112
 भविक mfn. happy; auspicious. 558
 —n. happiness; prosperity. 558
 भवितव्यता f. inevitable consequence of actions committed in the present or former births. 3558
 भवितु mfn. thriving; faring well. 3221
 भविष्यु mfn. thriving; faring well. 3221
 भविष्यत् m. N. of one of the eighteen Purāṇas. ॐ 1822
 भव्य n. hapiness; prosperity. 558
 mfn. happy; auspicious. 558
 भवित n. the barking of a dog. 446
 भसल m. a large black bee. 1635
 भसित n. ashes. 109
 भस्त्रा f. bellows. 3051
 भस्मगन्धिनी f. Piper Aurantiacum = (रेणुका) 1235
 भस्मगर्भा f. siso tree. 937
 भस्मन् n. ash, 109
 भा f. light; lustre. 335
 भाग m. a part or portion; good fortune. 3944
 भागधेय n. good luck. 556
 —n. a royal revenue. 2580

भागवत् n.	N. of one of the eighteen Purāṇas. ॐ 1832	—m.	a barden; a load. 3391
भागिनेय m.	a sister's son. 2250	भारत n.	N. of the division of the earth separated by the Himālayas in the north; the Indian sub-continent. ॐ 735
भाग्य n.	good luck 556		
—n.	the plant <i>Costus speciosus</i> . 3594		
भाजन n.	a vessel or receptacle. 3922	भारती f.	N. of <i>Sarasvatī</i> 23
भाण m.	one of ten kinds of drama. ॐ 3636	—f.	holy basil (= <i>Tulāsī</i>). 1190
भाण्ड n.	horse-trappings. 1470	भारती f.	one of the four varieties of dramatic style. ॐ 3641
भाण्डकृत् m.	a potter. 3042	—f.	the <i>Tulāsī</i> plant; N. of <i>Sarasvatī</i> . 4287
भाद्र m.	N. of the month of <i>Bhādrapada</i> . 495	भारद्वाज m.	the wild cotton sharub. 3593
भाद्रपद m.	N. of a lunar month. 455	भारवाह m.	a porter. 2653
भाद्रपदा f.	N. of a <i>Nakṣatra</i> 382	भारिक m.	a porter. 2653
भानु m.	the sun. 319	भारुटक mfn.	roasted on a spit. 3695
—m.	ray. 327	भार्गव m.	N. of <i>Śukra</i> ; of the planet Venus. 369
—m.	a ray of light; the sun. 3944	—n.	N. of one of the eighteen <i>upapurāṇas</i> ॐ 1837
भानुमालिन् m.	the sun. 319		the family (<i>gotra</i>) or descendant of <i>Bhṛṅgu</i> . 3521
भामिनी f.	a passionate woman. 2072		
भार m.	N. of a weight equal to 20. <i>Tulās</i> ; a cart-load. 299)	—	

भार्गवी f.	N. of Lakṣmī. 49	आचित mfn.	discussed; thought of. 3328
—f.	the Dūrvā grass. 1364	आवुक n.	happiness; prosperity. 558
भार्या f.	a wife. 2073	—mfn.	happy; auspicious. 558
भाक् m.	a learned man in dramatic terminology. 1906	भाषा f.	N. of Sarasvatī. 23
—m.	emotion; feeling in dramatic terminology. 1910	—f.	a plaint; charge. 2804
—m.	gesture; a grammatical term for impersonal or neuter verb; dalliance; state of being; meaning; opinion; a living being; the peculiar or essential nature or character; an organ of sense; knowledge; emotion or feeling; superhuman power; thing; totality; a sentiment. birth; nature; soul; hint; intention. 3957	भाषित n.	speech. 1805
		भास् f.	light; lustre. 335
		भास m.	N. of a bird of prey. 1579
		भासित mfn.	illuminated; brilliant. 3273
		भासुर mfn.	bright; luminous. 3264
		भास्कर m.	the sun. 319
		भास्वत् mfn.	bright; luminous. 3264
		—m.	the sun. 3735
		भास्वर m	the sun. 324
		—mfn.	bright luminous. 3264
		भिक्षा f.	request; begging. 2513
		भिक्षाक m.	a mendicant; beggar. 2459
भावज्ञा f	a species of plant 3584	भिक्षासमूह m.	a multitude of alms. 2459
भावित mfn.	perfumed. 2305	भिक्षु m.	a mendicant who eats once in every two days (i. e. at
—mfn.	understood; known. 3208		

	the evening of every second day). 2414	भी f.	fear. 1944
—m.	a mendicant or begger, one of the five kinds of messengers. ॐ	भीत mfn.	timid 3154
भिक्षुक m.	a mendicant; a begger. 2459	भीति f.	fear. 1944
भिक्षुलोचक n.	shaving the head clean and complete. 2464	भीम m.	N. of Śiva. 84
भिरुडपाल m.	a short javelin. 2688	—mfn.	terrific; furious. 1941
भित्त n.	a fragment; a piece. 354	—m.	N. of Bhīmasena. 3676
भित्ति f.	a wall. 1704	—m.	N. of Śiva; of Bhīmasena. 3950
भिदा f.	splitting; breaking. 3390	भीमसेन m.	N. of Bhīmasena. 3676
भिदुर n.	N. of Vajra. 144	भीरु f.	a sort of cucumber. 1269
भिदेक्षिम mfn.	easily broken; fragile 3370	—m.	a jackal. 1395
भिद्य m.	N. of a river flowing from the Vindhya mountain. 700	—mfn.	timid. 3155
भिन्न mfn.	split. 3214	भीरुक n.	silver. 286
भिल्ल m.	N. of a wild mountain tribe. 3125	—mfn.	timid. 3155
भिषज् m.	a physician. 2223	भीलुक mfn.	timid. 3155
भिरुटा f.	cooked rice 2868	भीषण m.	N. of the tree Rujākara. 1049
भिरुसा f.	boiled rice. 2867	—mfn.	furious; terrific. 1942
		भीष्म mfn.	furions; terrific. 1941
		भुक्ताण m.	the food-bag tied round the head of a horse. 1478
		भुक्ति n.	the barking of a dog. 446
		भुक्त mfn.	eaten. 2885
		भुक्ति f.	food. 2883

- भुक्तिसमुद्भूत n. the remnants of food. 2886
- भुम mfn. hump-backed; crooked-backed. 2201
- mfn. crooked 3271
- भुज m. carved glyding of a snake. 614
- m. the arm. 2141
- भुजग m. a snake. 590;
- भुजगाशन m. a peacock. 1576
- भुजगाह्वय n. (named after snake) lead 840
- भुजंग m. a snake. 590
- m. a libertine. 2095
- भुजंगम m. a snake. 590
- भुजंगलतिका f. the betel plant. 1175
- भुजंगाक्षी f. N. of the ichneumon plant. (= रास्ना) 1141
- भुजंगी f. a female serpent. 3563
- भुजमुर्धन m. a shoulder. 2139
- भुजिष्य m. a menial servant; slave. 3135
- भुवन n. water. 630
- n. the world. 733
- n. the world; water. 4285
- भू f. the earth. 726
- f. the earth; a place. 4497
- भूकदम्ब m. Ptychotis Ajowan. 1131
- भूकुष्माण्डी f. Batatas paniculata. 1232
- भूत m.n. (pl.) Spirits. 105
- m. a demi-god. 164
- m. a goblin or ghost born of any of the five elements. 174
- n. pl. the five elements considered to be the witnesses of man's actions. 2591
- n. any of the five elements; a living being. 3943
- भूत m.n. a certain class of demigods; ghosts etc; a living being; that which is or exists. 3943
- भूतकेशी f. the plant vitex Negundo. 990
- भूतधात्री f. the earth. 727
- भूतनाथ m. N. of Śiva; a king. 4445
- भूतनाशन n. asafretida. 2905
- भूतपुष्पक m. the tree colosanthus Indica. 972
- भूतमादिनी f. N. of one of Śiva's nine Śaktis. 102

भूतावास m.	Beleric Myrobalan tree. 928		numerous; many. 3349
भूतसंश्लेष m.	the destruction of the whole world at the end of a Kalpa. 518	—Ind.	again and again. 5561
भूति f.	ashes. 109	—Ind.	again; repeatedly. 4568
—f.	Superhuman power. 3946	भूयिष्ठ mfn.	abundant; much; numerous; many. 3348
भूतृण m.	Andropogan schoenanthus. 1031	भूरि m.n.	gold. 280
भूतेश m.	N. of Śiva. 83	—mfn.	abundant; much; numerous; many. 3349
भूतेष्टा f.	the fourteenth day of a lunar fortnight 476	भूरिमाय m.	a jackal. 1395
भूक्षार m	a pig. 1354	भूरिलोह n.	a kind of bell-metal. 839
भूनामन् f.	a kind of fragrant earth. 855	भूरिश्रवस् m	N. of Indra. 3497
भूनिम्ब m.	the plant agathotes chirayta. 1238	भूरुह् m.	a tree. 874
भूप m.	a king. 2535	भूर्ज m.	a species of birch tree. 940
भूपदी f	Arabian Jasmin. 1090	भूर्जक m.	the birch tree. 3584
भूमि f.	the earth. 725	भूर्जपत्र m.	a species of birch tree. 940
—f.	(meat) roasted on a spit. 3695	—m.	the birch tree. 3585
भूमिकन्दक n.	a mushroom. 1244	भूवल्लूर n.	a mushroom. 1244
भूमिका f.	an actor's part or character. 1898	भूष्णु mfn.	thriving; faring well. 3221
भूमिस्पृश m.	a Vaiśya. 2791	भूसुर m.	a Brahman. 2341
भूयस् mfn.	abundant; much;	भृगु m.	one of the nine Brahmas * 25

—m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ❀ 404	भुव mfn.	borne; carried. 3230.
—m.	precipice. 818	भुवक m.	a hired army; one of the six kinds of military force ❀ 2544.
—m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3538	—m.	a hired labourer; servant. 3137.
भुज n	Laurus Cassia. 1156.	भुति f.	wages or hire. 3017.
—m.	forktailed shrike 1588.	भुत्य m.	a menial servant; slave. 3134.
—m.	the forktailed shrike (one of the pecker birds.) 1629.	भुत्या f.	wages; hire. 3017
—m.	a large black bee. 1634.	भुरा a.	acute; excessive. 262.
भुङ्गार m.	a golden vase. 1796.	—n.	acutely; excessively. 262.
भुङ्गारी f	a cricket. 1638	भुरासंकुल n.	extremely confused. 2776
भुङ्गा m.	(named after bee) a species of medicinal plant. 2968.	भुष्ट mfn.	roasted on a spit. 3695.
भुङ्गि m.	N. of one of Śiva's attendants. ❀ 106.	भुष्टयव m.	fried barley. 2875.
भुङ्गिरि m.	N. of one of Śiva's attendants. ❀ 106.	भेक m.	a frog. 669, 4061
		—m.	a frog; a timid man. 3951.
		भेकी f.	a female frog 670
		भेद m.	sowing dissension, one of the four upāyas or means of success against an enemy. ❀ 2553.
		—m.	the act of rousing to rebellion or

	bring over to one's own party by sowing dissension 2554.		of a snake; the hood of a snake. 3941.
भेदिका f.	Helleborus niger 1181.	भोगवती f.	N. of the city as also the river of the serpents. 622.
भेदित mfn.	split. 3214.	भोगिन् m.	a snake. 590.
भेषज n.	a medicine. 2224.	भोज m.	pl. N. of a country. 751.
भेरी f.	a drum. 4213.	भोजन n.	food. 2883.
भेरुयड m.	a vulture. 1605.	भोड m.	pl. N. of a country. 754.
भैक्ष n.	a multitude of alms. 2459,	भौम m.	the planet Mars. 364.
भैरव m.	N. of a form of Śiva. 108.	—m.	N. of Narakāśura; of the planet Mars. 3951.
—mfn.	furions; terrific. 1942.	भौरिक m.	pl. N. a county. 751.
—m.	N. of Śiva; mfn. terrible; frightful. 4287.	—m.	pl. N. of a people. 762.
भैरवी f.	N. of Pārvatī. 115	—m	a superintendent of gold; a treasurer. 2593.
भैषज्य n.	a medicine. 2224.	भ्रंश m.	deveation from right; going astray. 2624.
भोग m.	coil or hood of a snake. 614.	भ्रकुंस m.	a male dancer in woman's apparel. 3099.
—m.	wages of a prostitute. 2093.	भ्रम m.	a drain. 638.
—m.	enjoyment. 3930.	—m.	turning round(?) spirituous liquor. 3109.
—m.	wages of a prostitute; kingdom; happiness; wealth; ruling; sexual enjoyment; play; sport; business; customs; the body		

INDEX

६३१

- m. turning round; error. 3391. भ्रात्रीय m. a brother's son. 2258.
- m. whetstone, grindstone. 3453. भ्रान्त n. a kind of kiss in which the husband lying by his wife raises her chin and sucks her under lip by holding firmly her hair ❀ 1968.
- भ्रमर m. a large black bee. 1634.
- भ्रमरक m. a curl on the forehead. 2179.
- भ्रमरी f. turning round(?) spirituous liquor. 3109.
- भ्रमि f. the wheel of a potter. 3943.
- f. turning round; error. 3391.
- m. a whetstone; a grindstone. 3453.
- भ्रष्ट m. a back sider. 2423.
- mfn. fallen. 3330.
- भ्राजित mfn. illuminated; brilliant. 3273.
- भ्राजित् mfn. shining; radiant.
- भ्राजिष्णु mfn. shining; radiant. 3225.
- भ्रातृ m. du. sister and brother 2260.
- भ्रातृज m. a brother's son. 2258.
- भ्रातृजाया f. a brother's wife. 2255.
- भ्रातृता f. fraternity; brotherhood. 2290.
- भ्रातृन्ध m. brother's son; an enemy. 4284.
- भ्रान्तक n.
- भ्रामरी f.
- भ्राष्ट्र m.
- भ्रुकुंस m.
- भ्रुकुटि f.
- f.
- भ्रू f.
- f.
- भ्रूकंस m.
- भ्रूकुटि f.
- f.
- भ्रूण m.
- भ्रेष m.
- a brother's son. 2258.
- a kind of kiss in which the husband lying by his wife raises her chin and sucks her under lip by holding firmly her hair ❀ 1968.
- the kiss called भ्रान्त. 1980.
- N. of Pārvati. 117
- a frying pan 1801
- a male dancer in woman's apparel. 3099.
- lassitude (?) 2031.
- a frown. 3649.
- du. the part just above the eyes; the eye-brows. 2172.
- the eyebrow. 2172; 3755.
- a male dancer in woman's apparel. 3099.
- lassitude (?) 2031.
- a frown. 3649.
- foetus. 228).
- deviation from right; going astray. 2624.

—m	falling down; going astray 3451.	मच्छिका f.	a fly. 1639
		मख m.	a sacrifice. 2343
	म	मगध m.	pl. N. of country. 746
मकर m.	N. of of the nine treasures of Kubera ३७२.	—m.	pl. N. of a people. 756
मकर m.	a species of fish. 659.	मगध m.	a panegyrist of a king; a bard. 2611
—m.	crocodile, one of the five calamities brought about by Providence २५९१	मघवज्ज m.	N. of Indra. 128; 3496
—m.	a sea-monster. 3856	मघा f.	(pl) N. of a Nakṣatra. 380
—m.	disturbance in a Kingdom. 4296.	मङ्गलु ind.	soon; quickly. 4566
मकरध्वज m.	N. of Kāmadeva 71	मङ्ग m. n.	the head of a boat. 644
—m.	N of Kāmadeva; the sea; ocean. 4482.	मङ्गल m.	the planet Mars. 364; 4302
मकरन्द m.	juice of flowers; honey. 899.	—n	happiness; pros- perity. 558
—m.	the juice or nec- ter of flowers. 3958.	—mfn.	happy; auspicious. 558
मकरबाहन m.	epithet of Varuṇa. 244.	मङ्गल्य n.	a very fragrant sort of agalloch- um. 2297
मकर(व्यूह) m.	a circular array of army. 2720	मङ्गल्य m.	the Bel tree Aegle Marmelos; the wood-apple tree. 3575
मकरालय m	the sea. 625.	मङ्गल्यक m.	a kind of lentil or pulse (=मसूरक) 2845
मकुट m. (टा)	f. a crown. 2320.		
मकुटक m.	the wild. Phase- olus Mungo. 2852		

मङ्गल्या f.	a kind of aromatic root (= वचा). 1153		institution where teachers and the taught live and study; a monastery. 4094
मचर्चिका f.	excellence, any feminine object excellent or good of its kind. 564	मड्डु m.	N. of musical instrument. 1884
मज्जन n.	bathing. 2598	मड्डुक m.	a kind of drum 1881
मज्जा f.	marrow; one of the seven constituent elements of the body 573	मणि m. f.	a precious stone; pearl. 298.
—f.	the pitch. 891	—m.	the eye-brow. 2172
मञ्च m.	a cot. 1732	—m.	the dependent fleshy excrescence on the neck of a goat; a jewel; a water-jar. 3954
मञ्जरी f.	a cluster of blossoms. 896	मणिक mfn.	a small water-jar. 1793
—f.	the white variety Basilicum. 1222	मणिकण्ठ m.	a blue jay. 1595
मञ्जरीवृक्ष m.	the Bakula tree.	मणिकवचर m.	a lapidary. 3057
मञ्जिष्ठा f.	Rubia Munjishta. 1147; 1206	मणिच्छिद्रा f.	a root resembling ginger (=मेदा). 2975
मञ्जीर m.	a foot-ornament of women. 2336	मणित n.	an inarticulate sound uttered during cohabitation. 441
मञ्जु mfn.	beautiful; pleasing. 3165	मणिभद्र m.	N. of the commander of the army of Kubera. 269.
मञ्जुघोषा f.	N. of an Apsaras 168		
मञ्जुल mfn.	beautiful; pleasing 3165		
मञ्जूषा f.	a box. 1802		
मठ m.	a residential college. 1689		
—m.	an educational		

मणिभ्र f.	? 4323		
मणिमन्थ n.	rock salt. 2910.		leprosy; a district; the halo round the sun. 4292
मणिमाला f.	the row or line of dot-like marks similar to बिन्दुमाला made by the lover by biting on the groin, the forehead and the chests of a woman in amorous sports. 2020	मण्डलक n.	the two semicircular marks of finger-nail facing each other made by the lover on the breasts or the neck of a woman. 2000
मणिशासन n.	a rain-bow. 433	मण्डलाकार n	the gradually thickening circular line of marks caused by the husband by biting on the breasts of the wife. 2023
मणीचक्र n.	a flower. 898		
मण्ड m. n.	scum. 2872		
मण्डन n.	ornament. 2317	मण्डलाग्र m.	a sword. 2676
मण्डप m. n.	an open hall or a temporary shed built on festive occasions. 1694	मण्डलानिल m.	a whirl-wind. 254
मण्डपीठी f.	two quarters of the compass. 309	मण्डलिन m.	a kind of snakes with variety of spots. 603
मण्डल mfn.	orb. 337		
— n,	a country. 745	— m.	a dog. 1497
मण्डल n.	a flock or multitude. 1657	— m.	a cat. 1561
— n.	a district or province. 3842	— m.	a dog; the sun; epithet of Śiva; the planet Venus; N. of Śukra; a cat; a snake; a king. 4288
— n.	a disc; orb. 3933		
— n.	a disc; an orb; a union consisting of twelve kings; reflection; image;		

- मण्डली f. a flock or multitude. 1658
- मण्डहारक m a distiller. 3062
- मण्डुक m. handle. 2705
- मण्डुक m. a frog. 669
- m. a kind of instrument. 2619
- मण्डूकपर्ण m. the colosanthos Indica. 974; 2758
- मण्डूकपर्णिका f. a species of plant. 1224
- मण्डूका f. the part of an elephant's hindleg under the lump of the thigh. 1413
- मण्डूकी f. a female frog. 670
- मण्डूर n. the rust of iron. 831
- मतङ्ग m. a chaṇḍāla. 3124
- मतङ्गक m. a kind of balcony or terrace. 3631
- मतङ्ग्री f. excellence, any feminine object excellent or good of its kind. 564
- मति f. intelligence; conscience. 523
- मति f. Assurance, one of the thirty-three transitory feelings (संचारिभाव) in dramatic terminology* 1916
- मतिभ्रम m. misapprehension; confusion. 538
- मतिमोहिनी f. a kind of spirituous liquor. 3116
- मत्कुट m. a kind of sugarcane (Ṣaḍai in Tamil). 1329
- मत्कुण m. a bug. 1571
- n. an armour for the thighs. 2710
- मत्त m. an elephant in rut. 1430
- mfn. drank. 3195
- मत्तकाशिनी f. a woman. 2070
- मत्तगज m. an elephant in rut. 4422
- मत्तङ्गी f. a drunken frolic; a drunken dance. 3119
- मत्तवारण n. a kind of pinnacle or turret. 3632
- मत्सर m. malice, one of the six inner foes of men. * 2565
- मत्सर mfn. envious. 3797
- m. jealousy. 4301
- mfn. jealous. 4301
- मत्स्य m. fish; one of the nine sources of pearls. * 296
- m. a fish. 657
- m. pl. N. of a country. 748

मत्स्यण्डी f.	candied sugar. 2984	— m.	arrogance, one of the six inner foes of men ❀ 2565
मत्स्यधानी f.	a fish-hook. 655		
मत्स्यबन्ध m.	a fish-hook. 656	— m.	the fluid or juice that exudes from a rutting elephant's temples; pride. 3964
— m.	the son of a Karaṇa man and a Kṣatriya woman. 3038		
मत्स्यव्रतिन् m.	an ascetic doing penance by standing in water. 2418	मदकल m.	a furious elephant. 1433
		मदन m.	N. of Kāmadeva. 73
मत्स्यसंहति f.	the small fry. 665	— m.	Vangueria Spinosa. 968
मत्स्याची f.	the Soma plant herb Brāhmī. 1301	— m.	the white variety of calotropis Gigantea. 1044
मथित n.	pure butter-milk with no adulteration 1554	— m.	the thorn-apple. 1071
मथित m.	N. of a Mahashī; the singer of sacred hymns. ❀ 3546	मदन m.	Vangueria Spinosa 3580
		— m.	the thorn-apple, N. of a tree; of kāmādeva; bees' wax. 4289
मथिन् m.	a churning stick. 1551	— m.	the thorn-apple. 3585
मद m.	rut of an elephant. 1406		
— m.	intoxication, one of the thirty-three Transitory feelings (संचारि-भाव) in dramtic terminology ❀ 1917	मदनृत्त n.	a drunken frolic; a drunken dance. 3119
		मदमुच् m.	an elephant. 8396
		मदयन्ती f.	the Arabian Jasmine. 3604

- मद्वाहिन् m. an elephant. 3613
 मद्स्थान m. a tavern. 3118
 मदोत्कट m. a furious elephant. 1433
 मदिरा f. spirituous liquor. 3111
 मदिराशाला f. a drinking house. 1698
 मद्गु m. a diver bird. 1583
 मद्गुर m. a species of fish. 659
 मद्य n. spirituous liquor. 3113
 मद्र m. pl. N. of a country. 746
 मद्रक n. happiness; prosperity. 558
 — mfn. happy; auspicious. 558
 मधु m. N. of the month of Caitra. 493
 — m. the spring. 501
 — m. sugarcane. 1327
 — m. honey. 2960
 — m. n. spirituous liquor. 3114
 — m. N. of the king of Yādavas; of the lunar month of Caitra; the spring; N. of a demon. 3957
 — n. honey; the juice or nectar of flowers. 3958
 — m. n. spirituous liquor. 3958
 मधुक m. a panegyrist of a king; a bard. 2621
 मधुकर m. N. of the plant Jivaka (Karum-Kayajām-twri in Tamil.) 1300
 मधुकर m. a large black bee. 1635
 मधुकुक्कुटी f. N. of a plant. 3576
 मधुकुसुम m. pl. drinking bout; tippling. 3119
 मधुक्षीर m. Phoenix syvetris. 1322
 मधुगायत्री f. a cricket. 1638
 मधुच्छद m. Buinchi tree. 954
 मधुतृण n. sugarcane. 1828
 मधुद्रुम m. the tree Bassia. 929
 मधुद्विष् m. epithet of Viṣṇu. 4023
 मधुप m. a large black bee. 1634
 मधुपत्र n. a species of tree (= पद्मक). 1102
 मधुपर्णिका f. the tree Gmelina Arborea. 1007
 — f. Indigo. 1058
 मधुबीज m. the Jack tree. 980
 मधुमक्षिका f. a bee. 1640
 मधुयष्टिका f. liquorice. 1243
 मधुर mfn. sweet. 582
 — m. the sweet taste. 582
 — n. an amorous glance of a young woman. 1931

मधुरच्छद m.	Grislea Tomentosa or Anogeissus Latifolia. 935	मधुशिग्रु m.	a red variety of Moranga. 967
मधुरत्रय n.	the three sweet substances viz. ghee, molasses and honey. 2944	मधुश्रेणी f.	the plant Sansevieria Roxburghiana. 1079
मधुरस m.	a kind of sweet potato (valli in Tamil). 1297	मधुष्ठील m.	the tree Bassia 930
—m.	Phoenix sylvestris. 1322	—m.	Bassia Latifolia. 4457
मधुरा f.	N. of the plant Kākoli. 1096	मधुसख m.	N. of Kāmadeva. 72
—f.	Lipeocercis Serrata. 1120	मधुसंधान n.	sour gruel. 2832
—f.	Anise. 1242	—n.	distillation. 3121
—f.	N. of City or capital of an ancient kingdom. 1668	मधुस्रव m.	the tree Buchanania Latifolia. 3579
—f.	a root resembling ginger (=मेदा) 2974	मधुस्रवा f.	N. of the plant Jivanti. 1052
मधुरिषु m.	N. of Viṣṇu. 36	—f.	a species of Mimosa. (=हंसपदी). 1104
मधुलिह् m.	a large black bee. 1634	—f.	the white variety of Abrus Precatorius. 1168
मधुवार m.	pl. a drinking bout; tippling. 3119	मधूक m.	N. of one of the tree that blossom in spring. 502
मधुव्यूह m.	Aletries Ayasinthoides (=मूर्वा) 3458	—m.	the tree Bassia. 929
मधुव्रत m.	a large black bee 1633	मधूका f.	Liquorice. 1243
		मधूच्छिद्र n.	bees' wax. 2960
		मधूलक m.	the tree water Bassia. 930
		मधूलिका f.	the plant Sansevieria Roxburghiana 1080

- f. spirituous liquor distilled from the blossoms of the Bassia tree. 3117
- f. Aletris Hyacinthoides. 3458
- मध्य m. n. the waist. 2138
- n. one thousand bellions (1,000,000,000,000,000). 2528
- n. a mean time in music. 3108
- मध्यम m. the midland country. 772
- m. N. of the fourth of the seven musical notes ॐ 1895
- n. the waist. 2138
- m. a supreme ruler. 2540
- मध्यमपञ्चमूल n. a group of five kinds of roots viz. Balā, Punar-navā, Eraṇḍ , and two kinds sūkṣmaparṇī. 2958
- मध्यमपाण्डव m. N. of Arjuna. 3679
- मध्यरात्र m. mid-night. 474
- मध्या f. the middle finger. 2147
- मध्याह्न m. mid-day. 463
- मध्वालुक m. a kind of sweet potato (valli in Tamil). 1297
- मनश्शिला f. realgar. 847
- मनस् n. mind; conscience. 522
- n. mind; one of the organs of perception. ॐ 570
- n. one of the fourteen witnesses of men's actions. ॐ 2592
- मनसिज m. N. of Kāmadeva. 71
- मनस्किया f. full consciousness. 3555
- मनाक् ind. a little. 4575
- मनीषा f. intelligence; conscience. 522
- मनीषिन् m. a learned or wise man. 529
- मनु m. N. of one of law-givers. ॐ 1840
- मनुज m. a man; a human being. 2062
- मनुष्य m. a man; a human being. 2062
- मनुष्यधर्मन् m. epithet of Kubera. 266
- मनोगुप्ता f. realgar. 849
- मनोजव m. the son of a Brāhmaṇa and a Niṣāda woman.
- मनोजवा f. one of the seven tongues of Agni. ॐ 218
- मनोज्ञ mfn. beautiful; pleasing. 3163

मनोज्ञगन्ध mfn.	having pleasant smell. 576	मन्द m.	the planet Saturn. 370
मनोरथ m.	desire. 1952	—n.	an amorous glance of a young woman ❀ 1932
मनोरम mfn.	beautiful pleasing. 3165	—mfn.	sick. 2197
मनोहारिन् mfn.	beautiful. 3707	—mfn.	lazy. 3197
मन्त्रजिह्व m.	N. of Agni. 193	—mfn.	fool; blockhead. 3276
मन्त्रेण m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ❀ 410	—m.	one of the three species of elephants* 3614
मन्त्रिन् m.	a minister. 2542	—mfn.	sick; ignorant; unfortunate; small; petty, little; dull; inefficient. 3953
मन्थ m.	a churning stick. 1551	मन्दक्रिय mfn.	dull; blunt. 3294
मन्थदण्डक m.	a churning stick 1551	मन्दमन्थर n.	an amorous glance of a young woman ❀ 1931
मन्थदारु m.	a piece of wood used for kindling fire by attrition. 2365	मन्दर m.	N. of a mountain. 813
मन्थनी f.	a vessel for churning, a churn. 1552	मन्दाकिनी f.	N. of the celestial Gaṅgā. 180
मन्थर mfn.	moving slowly. 4302	—f.	N. of the river Gaṅga. 682
—m.	a churning stick; an informer. 4303	मन्दाक्रान्ता f.	N. of a metre. 1839
मन्थविष्कम्भ m.	the post round which the string of the churning stick winds. 1552	मन्दाक्ष n.	shame; bashfulness. 1949
मन्थान m.	a churning stick. 1551	मन्दार m.	N. of a tree of paradise ❀ 181
मन्थानभूधर m.	Manthara mountain. 813	—m.	the coral tree. 927
मन्थावल m.	a bat. 1632	—m.	the plant calotropis Gigantea. 1042

- m. the coral tree; N. of a tree of paradise. 4295
- मन्दाशा f. (Sg. & pl.) N. of the constellation of Dhanīṣṭhā 384
- मन्दिर n. a house. 1684
- मन्दुरा f. a stable for horses. 1695
- मन्दोदरी f. N. of a wife of Rāvaṇa. 243
- मन्दोष्ण mfn. lukewarm. 346
- m. slight-warmth. 346
- मन्द्र m. a very low tone. 453
- mfn. sounding pleasantly. 453
- मन्मथ m. N. of Kāmadeva. 71
- मन्मथ m. the tree Kapittha. 913
- m. the tree Kapittha; N. of Kāmadeva. 4294
- मन्या f. the muscles at the nape of the neck. 2235
- मन्यु m. sorrow. 1959
- m. N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. 3546
- m. anger; sacrifice; grief; sorrow. 3952
- मय m. a camel. 1492
- मयष्टक m. the wild Phaseolus Mungo. 2852
- मयु m. Kinnara. 173
- मयूख m. a ray. 326;
- m. a flame; ray of light; light; splendour. 4304
- मयूर m. a peacock. 1576
- m. a cock. 1600
- m. celosia cristata. 2981
- मयूरक n. the blue vitriol used as a collyrium 860
- मयूरक m. the plant Achyranthes Aspera (अपामार्ग) 1143
- मयूरपद n. the marks of all five finger nails made round the teates of breast in a circle. 2003
- मरण n. Death, one of the thirty-three transitory feelings (संचारिभाव) in dramatic terminology. 1916
- n. death. 2115; 3443
- मरतक n. an emerald. 292
- मरन्द m. juice of flowers, honey. 899
- मराल m. a swan. 1613
- मरिच n. black pepper. 2908

मरीचि m.	N. of one of the nine Brahmās. २४	मरुद्धा f.	a kind of aloe. 1124
—f.	N. of an Apsaras. 168	मरुद्गण m.	the host of gods ११५
—m. f.	ray. 328; 4298	मरुद्वृधा f.	N. of the river Kāverī. 685
—m.	N. of a sage. 4298	मरुन्माला f.	Trigonella corniculata. 1202
—f.	mirage. 4298	मरुवक m.	one of the trees that blossom in spring ५०२
मरीचिका f.	mirage. 343	मरुवक m.	Vangueria spinosa. 968
मरु m.	a desert. 731	—m.	a variety of ocemum. 1118
मरु m. pl.	N. of a country. 747	—m.	a species of plant. 1227
—m. pl.	N. of a people. 765	मर्क m.	a cat. 1560
—m.	a desert; a waste. 3891	मर्कट m.	a monkey. 1391
—m.	a desert; wilderness; N. of country. 3960	मर्कटक m.	a spider. 1570
मरुजा f.	a kind of deer twelve aṅgulas long with long or raised smooth and soft white hair with stripes. 1382	मर्कटानन n.	copper. 289
मरुत् m.	a god. 149	मर्कटी f.	a species of Caesalpina Bonducella. 1004
—f.	Trigonella corniculata. 1201	—f.	the plant Mucuna Pruritus. 1085
—m.	wind; air. 248	मर्त्य m.	a man; human being. 2062
—m.	a god; wind; air. 3952	मर्दन n.	massaging. 3475
मरुत्वत् m.	N. of Indra. 129	मर्मर m.	rustling. 441
मरुत्वत्य mfn.	devoted to the deity of Marutvat. (= Indra). 2356	मर्मस्पृश mfn.	piercing; causing torments. 3331
		मर्यादा f.	continuance in the right way; propriety of conduct;

- maintaining one's dignity. 2563
- f. the sea-shore. 3567
- मर्षण n. patience; forbearance. 1961
- mfn. patient; enduring. 3159
- मर्षिन् mfn. patient; enduring. 3158
- मल n. sin; impurity. 566
- n. bell-metal. 838
- m. n. faeces. 2235
- मलद् m. pl. N. of a country. 746
- m. the black gram; Phaseolus Radiatus. 2847
- मलधारक m. a Jaina ascetic. 81
- मलपुष्प m. a species of plant (किण्वमूलक) 1220
- मलपू m. the opposite-leaved fig-tree. 945
- मलभोजन m. N. of a hell ॐ 230
- मलमूलक n. a loin-cloth 1770
- मलय m. pl. N. of a country 747
- m. N. of a mountain 812
- m. N. of one of the seven mountain ranges. ॐ 816
- मलयानिल m. the wind blowing from the south. 255
- मलयोद्भव m. the sandal tree. 1054
- मलिका f. Pañca-loha, an alloy made of five metals. 837
- मलिन mfn. dirty. 3263
- मलिनी f. a woman in her courses. 2082
- मलिम्लुच m. a Brahman who has neglected the five principal sacred rites. 2440
- m. a thief. 3126
- मलीमस mfn. dirty. 3263
- मल्ल m. a kind of vessel. 1802
- मल्लिका f. the Arabian Jasmine. 1089;
- मल्लिकाक्ष m. a horse with a white spot on the eye. 1450
- m. a kind of swan with dark grey legs and bill. 1616
- मल्ली f. a kind of vessel. 1802
- मशक m. a mosquito. 1644
- मषीपात्र n. ink-pot. 222
- मसुटी f. white flax. 2843
- मसूरक m. a sort of lentil or pulse, one of the fourteen grains used in sacrifices. ॐ 2374, 2845

मसूरविदला f.	Ipomoea Turpet- hum. 1072	महाकाली f.	N. of Pārvati. 117
मसूषिका f.	N. of the girl who is short or thin, one of the girls unfit for marriage. ❀ 2478	महाकुल m.	of a noble family; high-born. 2339
मसृण mfn.	smooth; unctuous. 3339	महाकोशातकी f.	a kind of gourd. 1256
मस्कर m.	a bamboo. 1317	महाकौषीतक m.	N. of a Maharshi ❀ 417
मस्करिन् m.	a mendicant. 2412	महाक्षीर m.	the tree Euphorbia 1026
मस्तक m. n.	the head. 2175	महागोपी f.	Phascolus Max. 1106
मस्तिष्क n.	the brain. 2232	महाग्राम m.	a large village. 3626
मस्तु n.	the watery part of curds. 1543	महाघोष्टा f.	the big jujube. 1018
मह m.	a festival. 2042	महाघोष m.	a kind of poison. 618
महत् mfn.	great; big. 3192.	महाघोषा f.	gall-nut. 2972
महती f.	N. of the lute of Nārada. ❀ 3635	महाङ्ग m.	an aquatic animal 663
महत्तरी f.	an old harlot knowing how to wish and say benediction. 2094	—m.	a camel. 1492
महस् n.	light; lustre 336	महाजम्बू f.	the big variety of rose apple tree. 1020
महस् n.	Worship. 2497	महाजाली f.	N. of a cucurbita ceus plant with bitter fruit. 1258
महाकाल m.	N. of Śiva. 93	महाज्वर m.	N. of a hell ❀ 232
—n.	N. of a place of pilgrimage. ❀ 1674	महाज्वाला f.	a kind of medici- nal plant. 1117
—m.	N. of Śiva; a deadly poison (=हलाहल); N. of Bāna, the demon. 4446	—f.	a large flame. 3500
		महातैल n.	blood. 3443
		महात्वच् m.	Acacia Arabica. 1112

- महादेव m. N. of Śiva. 85
 महादेवी f. N. of Pārvatī. 113
 महानट m. N. of Śiva. 85
 महानस n. kitchen. 1700
 महानिद्रा f. death. 3443
 महानिम्ब m. a kind of Colosanthos Indica. 991
 991
 महानिशा f. mid-night. 474
 महानील m. sapphire. 295
 —m. a species of medicinal plant. 2968
 महानृप m. a great king. 4418
 महानेमि m. a crow. 1582
 महान्तक m. N. of a celebrated serpent-chief ॐ 596
 महापञ्चमूल n. the larger group of five kinds of roots viz; Bilva, Kāśmārya, Tarakārī; Pāṭalā, and Duṇḍuka. ॐ 2937
 महापद्म m. N. of one of the nine treasures of Kubera. 272
 महापद्म m. N. of a celebrated serpent-chief ॐ 596
 —m. a species of esculent root (Śiru Kilangu in Tamil) 1295
 महापुरुषगन्धिका f. a root resembling ginger (=मेदा). 2975
 महापैङ्ग m. N. of a Maharshi. 418
 महाफल m. the tree marmelos. 942
 —m. the bitter gourd. 1266
 महाफला f. the big jujube. 1018
 —f. the big variety of rose apple tree. 1020
 महाबल m. an elephant. 1397
 —m. the wind. 3506
 महा'बड n. a kind of factitious salt. 2917
 महाबुस m. a kind of rice ripening in about a year. 2832
 महाभीति f. a great fear; a great calamity. 1945
 महाभूत n. a gross element of the world. 3808
 महोभोड m. pl. N. of a Country. 754
 महामात्र m. the chief of elephant drivers or superintendent of elephants. 1429
 —m. a courtier; attendant of a king. 2543

महामुनि m.	Elaeocarpus Ganitrus. 957	līṅg; a monastery 4447
महामूलक n.	radish. 1126	महावीचि m. N. of a hell. 231
महामूला f.	Phaseolus Max. 1105	महावीर m. pl. N. of a country. 750
महामृग m.	an elephant. 3613	—m. N. of a sacrificial vessel. 2380
महामेदा f.	the bigger variety of मेदा 2976	महावृक्ष m. the tall Euphrobia 1025
महायज्ञ m.	a principal act of devotion ❀ 2387	महावृष m. a large bull. 1521
महारसा f.	realgar. 847	महावेश्मन् n. a great dwelling. 4447
—f.	Indigo. 1059	महाव्रत m. N. of Śiva. 94
—f.	radish. 1125	—m. a kind of Śaiva ascetic who carries human skull and uses it as a receptacle for his food. 3669
महारक्त m.	a species of medicinal plant. 2968	महान्यसनसप्तक n. the seven great vices, viz. strī, aṣka, mṛgayā, pāna, vāk-pāruṣya, artha-dūṣaṇa, and daṇḍa-pāruṣya. 2557
महारजत n.	gold. 279	महाशय mfn. magnanimous. 3182
महारण्य n.	a large forest. ६68	महाशिला f. the missile śata-ghnī thickly studded with iron spikes. 2694
महारद m.	an elephant with large tusk. 1432	
महाराजिक m.	(pl.) N. of a class of gods. 156	
महाराजी f.	a kind of factitious salt. 2917	
महाराष्ट्र m.	pl. N. of a country ❀ 747	
—m. pl.	N. of a people ❀ 762	
महारौरव m.	N. of a hell. 231	
महालय m.	N. of a hell. 233	
—n.	N. of a place of pilgrimage. 1677	
—m.	the Supreme Being; a great dwe-	

- महाशुक्ता f. N. of a plant (= देविका). 3576
- महाशूद्री f. a cowherd's wife or a woman of that tribe. 2107
- महाखेता f. schyranthes arpera (= किण्विही) 1212
- f. the white variety of Batatas paniculata. 1233
- महासदा f. globe-amaranth. 1045
- f. Glycine Debilis. 1109; 1236
- महासार m. the white khayar. 934
- m. the tree Vatica Robusta. 1038
- महासेन m. N. of Kartikeya. 124
- महाहस m. a loud laughter. 3650
- महित mfn. adored. 3160
- महिमन् m. N. of one of the eight superhuman powers. * 110
- महिमन् m. the marriage fire. 204
- महिला f. a woman. 2068
- महिलाह्वया f. (named after woman) the Priyangu plant. 1066
- महिष m. a buffalo. 1356
- महिषवाहन m. epithet of Yama. 224
- महिषाक्ष m. the tree Bedellium. 947
- महिषी f. she-buffalo; a queen. 4299
- मही f. the earth. 725
- महीक्षित् m. a king. 2536
- महीत्यश्रु (?) an amorous glance of young woman * 1929
- महीध्र m. a mountain. 809
- महीपति m. Averrhoa carambola. 963
- महीभृत् m. a king. 2535
- महीलता f. earth-worm. 671
- महेच्छ mfn. magnanimous. 3182
- महेन्द्र m. N. of Indra. 134
- m. N. of one of the seven chief mountain ranges. * 816
- महेन्द्री f. a species of plant. (=महेन्द्रवारुणी). 3601
- महेश्वर m. N. of Śiva. 85; 127
- m. ledellium. 3582
- महेश्वरी f. a kind of brass. 834
- महोच्च m. a large bull. 1521
- महोत्पल n. a lotus. 711
- महोत्साह mfn. persevering, diligent; 3182

महोदय m.	N. of the city of Kānyakubja. 3622; 3623	मांसी f.	Nardostachys jatāmāmsī. 1145
महोदरी f.	a species of Cyperus rotendus. 1351	माकन्द m.	the mango tree. 914
महोद्यम mfn.	persevering; diligent. 3182	माक्षिक n.	pyrites. 858
महौषध n.	garlic 1306	—n.	honey. 2960
—n.	one of the ten varieties of garlic or onion ❀ 1311	मागध m.	a panegyrist of a king; a bard. 2611
—n.	the dry ginger. 2909	—m.	the son of a Vaiśya man and a Kṣatriya woman. 3027
मा f.	N. of Lakṣmī. 48	मागधी f.	the long pepper. 1152
—f.	N. of Lakṣmī; wealth. 4498; 5524	—f.	the yellow flax. 2843
—ind.	prohibition. 4524; 4605	माघ m.	N. of a lunar month 499
मांस n.	flesh, one of the seven constituent elements of the body ❀ 573	माध्य m.	a kind of Jasmine. 1033
मांस n.	flesh. 2226	माञ्जिष्ठ mfn.	dyed with madder 1773
मांसनिष्काथ m.	the soup made from meat and flour. 2900	माठर m.	N. of one of the three attendants of the Sun. 348
मांसपिण्ड m.	a lump of flesh. 4323	माढि f.	fibre or vein of a leaf. 893
मांसमाषा f.	Glycine Debiles. 1119	माणवक m.	a boy. 2282
मांसरोहिणी f.	a species of fragrant plant 2970	—m.	a pearl necklace consisting of sixteen strings. ❀ 2324
		माण्ड्य n.	a multitude of boys. 2282; 3478

- माणिक्य n. n. a kind of gem. १३६
 माण्डव्य m. N. of a Mahār-
 shi. ४१३
 मातङ्ग m. an elephant. १३९६
 मातरपितर m. du. parents. २२५९
 मातरिश्वन् m. wind; air. २४८
 मातलि m. N. of Indra's
 charioteer. १४०
 मातापितृ m. du. parents. २२५९
 मातामह m. a maternal grand-
 father. २२६२
 मातुल m. a maternal uncle.
 २२५१
 — m. the thorn-apple;
 a kind of snake;
 maternal uncle.
 ४२९१
 मातुलपुत्र m. the fruit of the
 thorn-apple; the
 son of a maternal
 uncle. ४४८१
 मातुलपुत्रक m. the fruit of the
 thorn-apple. १०७१
 मातुलानी f. the wife of a
 maternal uncle.
 २१०३; २२५२
 मातुलाहि m. a species of snake.
 ६०४
 मातुली f. the wife of a ma-
 ternal uncle. २१०३;
 २२५२
 मातुलुङ्ग m. N. of a citron
 tree. ३५७५
 मातुलुङ्गक m. the citron tree. ९८६
 मातुलुङ्गी f. the citron tree.
 ९८८
 मातृ f. (pl.) the divine moth-
 ers. ११९
 — f. a cow. १४९९
 — f. a mother. २२४४
 a divine mother
 (as Brāhmī,
 Māheśvarī etc.);
 the alphabets; N.
 of Pārvatī; a cow;
 a mother. ३९६१
 मातृवाहा f. a bat. ३६१७
 मातृशिष्ट mfn. fool; blockhead.
 ३२७५
 मात्र n. the whole; totali-
 ty. ३९६३
 मात्रा f. very little; a
 minute particle.
 ३३५१
 — f. a prosodial instas-
 nt; a measure;
 employment; an
 ear-ring; a part or
 portion; personal
 property; furni-
 ture. ३९६३
 मात्स्यक n. N. of one of the
 eighteen Purāṇas १८३४
 मादन m. the thorn-apple.
 १०७१

माधव m.	N. of Viṣṇu. 36	मानव n.	N. of one of the
—m	N. of the month		eighteen Upa-
	of Vaiśākha. 493		purāṇs. § 1836
—m.	the spirit distilled	—m.	a man; a human
	from Bassia Lati-		being. 2062
	folia. 3117	मानस n.	mind; conscience.
—m.	the month of		522
	Vaiśākha; intoxi-	—m.	one of the eight
	cating drink;		kinds of ablu-
	spring; N. of		tions. § 2499
	Viṣṇu. 4290	—n.	the heart; N. of
माधवी f.	the Mālatī latā.		a lake. 4294
	1060	मानसोन्नति f.	pride. 1957
—f.	a kind of spiritu-	मानसौकस् m.	a swan. 1614
	ous liquor; rum.	मानित mfn.	respected; saluted.
	3116		3166
माध्यंदिनि m.	N. of a Maharshi,	—mfn.	understood;
	the singer of		known. 3208
	sacred hymns §	मानुष m.	a human being
	3550		2062
माध्यमिण्यक m.	the son of the	मानुष्यक n.	a number of men.
	middle wife. 2266		2065
माध्वी f.	N. of a set of 300	—n.	an assemblage
	out of each one		of men. 3481
	thousand rays of	मान्य n.	inefficiency fee-
	the sun diffusing		bleness. 2042
	heat. § 334	माया f.	N. of one of the
—f.	the spirituous		nine Śaktis of
	liquor. 3111		Viṣṇu. § 51
—f.	the spirituous	—f.	N. of a city. 1667
	liquor distilled	माया f.	making a thing
	from honey. 3117		appear altogether
मान m.	pride. 1957		different form

- what it really was,
or making an un-
real thing appear
real; illusion. 2028
- मायादेवीसुत m. N. of Gautama
Buddha. 79
- मायाविन् mfn. deceiving others;
a conjurer. 3174
- मायिक mfn. deceiving others;
a conjurer. 3174
- मायिन् mfn. deceiving others;
a conjurer 3174
- मार m. N. of Kāmadeva. 72
—m. death; N. of
Kāmadeva. 3960
- मारजित् m. N. of a Buddha. 76
- मारण n. slaughter. 2784
- मारव n. a stronghold of
desert, one of
the five kinds of
strongholds. ३
2605
- मारि f. pestilence. 3662
- मारिष m. Amaranthes
Oleraceus. 1281
—m. a respectable
man in dramatic
terminology. 1900
- मारीच n. N. of one of the
eighteen Upapurā-
ṇas. 1836
—m. N. of a Mahārṣi,
- मारुत m. the singer of
sacred hymns. ३
3545
- मारुताशा f. wind; air. 247
- मारुताशा f. the quarter of
Vāyu; the north-
west. 305
- मार्कण्डेय m. N. of a Mahārṣi. 416
—n. N. of one of the
eighteen Purāṇas.
३ 1834
- मार्ग m. N. of the month
of Mārgaśīrṣa.
498
—m. a way; road. 796
—mfn. produced or
coming from
the male deer or
antelope. 1386
—m. search; investiga-
tion. 2514
—m. the lunar mansi-
on called Mṛga-
śīras; N. of the
lunar month
Mārgaśīrṣa;
searching, a road;
seeking; asking.
3966
- मार्गण m. an arrow. 2665
—mfn. asker; beggar.
3257

मार्गण n.	searching; in-vestigating. 4297	मालती f.	Great-flowered Jasmine. 1017
—m.	a beggar; an arrow 4297	—f.	the jasmine plant. 3855
मार्गयितृ mfn.	searching; inqui-ring. 3202	मालव m. pl.	N. of the people of Avantī. 766
मार्गशीर्ष m.	N. of a lunar month. 498	माला f.	a garland. 2312
मार्गित mfn.	sought; searched. 3206	मालिकार m.	a florist. 3067
मार्जन m.	the tree <i>symplo-cos racemosa</i> . 1039	मालिक m.	a florist. 3067
—n.	wiping; cleaning. 3398	मालिका f.	the upper storey. 3457
मार्जना f.	the sound of a drum. 449	—f.	an upper-storied house. 3632
मार्जार m.	the tree <i>Agasti Graundiflora</i> . 1010	मालिनी f.	N. of a river. 699
—m.	a cat. 1560	—f.	hemp. 2839
मार्जारगन्धिका f.	<i>Phaseolus Tri-lobus</i> . 1107	—f.	N. of a metre; an army. 4305
मार्जिता f	= रसाला. 2891	मालिन्य n.	black colour. 4071
मार्ताण्ड m.	the sun. 318	मालुधान m.	a species of snake 604
मार्ताण्डसारथि m.	an epithet of <i>Aruṇa</i> . 341	मालूर m.	the tree <i>Marme-los</i> . 943
मार्ताण्ड m.	N. of the planet <i>Saturn</i> . 3514	माल्यवत् m.	N. of a mountain. 813
मार्दङ्गिक m.	a drummer. 3105	माष m.	the black gram, one of the four-teen grains used in sacrifices.*2374
मार्द्वीक n.	spirituous liquor. 3113	—m.	the black gram (<i>Phaseolus Radi-atus</i>) 2847
मालक m.	the <i>Nimba Tree</i> . 949	—m.	N. of a weight equal to five <i>Guṇjās</i> . 2996

माषपणिका f.	Glycine Dabilis. 1108		seven divine mothers. 118
माषपर्णी f	Glycine Debilis. 1236	मित्र m.	the sun 323; N. of one of twelve Ādityas. ❀ 345
माषीण mfn.	the black gram field. 2819		
माष्य mfn.	the black gram field. 2819	— n. — m.	a friend. 2571 N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns (not found in Rgveda). 3549
मास m.	a month. 485		
मासर m.	the scum of boiled rice. 2870		
मासिक n	the monthly ceremony or Śrāddha in honour of a deceased person. 2506	मित्रविन्दा f.	N. of one of eight wives of Kṛṣṇa. ❀ 67
मास्म ind	a particle of prohibition. 4605	मित्रा f	a girl who is intimate with all, one of the girls unfit to be married. ❀ 2484
माहिष्मती f.	N. of a city or capital of an ancient Kingdom. 1668; 3623	मित्रामित्र n.	the enemy of an ally, one of the four enemies of a king desirous of conquest of enemy's country. ❀ 2607
माहिष्य m.	the son of a Kṣatriya man and a Vaiśya woman 3027		
माहेन्द्र mfn.	devoted to Mahendra. 2359	मिथस् ind.	mutually; in secret. 4558
माहेयी f.	a cow. 1459		
माहेश n.	N. of one of the eighteen Upapurāṇas. 1837	मिथिला f.	N. of a city or capital of an ancient Kingdom. ❀ 1667
माहेश्वरी f.	N. of one of the		

मिथिलाधिप m.	epithet of Janaka. 3672		Mīmāṃsā system. 3663
मिथुन n.	a couple, male and female. 1641	मीमांसा f.	discussion; consideration. 526
मिथ्या ind	false. 4581	मुकुट n.	a diadem. 4340
मिथ्याज्ञान n.	misapprehension. 538	मुकुन्द m.	N. of Viṣṇu. 37
मिथ्याहृष्टि f.	atheism. 3556	— m.	N. of one of the nine treasures of Kubera. § 263
मिथ्याभियोग m.	false or groundless accusation. 1827	— m.	N. of one of the nine treasures of Kubera; of Viṣṇu. 4296
मिथ्याचिनीत m.	a dishonest selfish man; hypocrite. 2426	मुकुल m. n.	a bud. 876
मिर्मिर mfn.	having fixed unwinking eyes. 2210	मुक्तबन्धना f.	Arabian jasmine. 3604
मिलित mfn.	intermingled; mixed. 3299	मुक्ता f.	a pearl. 295
मिश्र mfn.	intermingled; mixed. 3299	मुक्तामुक्त n.	the weapon hurled and not hurled as the club and javelins, one of the four kinds of missiles. § 2657
मिश्रक n.	N. of the bow of Bhīma. 2661	मुक्तावली f.	a garland of pearls. 2322
मिष n.	disguise; pretext; fraud. 2036	मुक्ताशुद्धि f.	clearance of a pearl. 3861
मिहिका f.	dew; hoar-frost; snow. 358	मुक्तासार m.	a garland of pearls. 2322
मिरि m.	the sun. 323	मुक्तास्फोट m.	a pearl oyster. 668
मीन m.	a fish 657	मुक्ति f.	final emancipation. 544
मीनकेतन m.	n. of Kāṁdeva. 73		
मीनबन्धन n.	fish-hook. 655		
मीना f.	a stick. 2486		
मीमांसक m.	a follower of the		

मुख n.	copper. 288		a terrace before the house-door. 1718
—n.	N. of the first of five divisions or junctures of a drama. * 1874	मुण्डा f.	sphaerantus Hirtus. 3599
—n.	the face. 2159	मुण्डित m.	a man with clean shaven head. 2466
—n.	a chief; door; means; copper; the mouth; face. 3967	—mfn.	shaved. 3232
मुखविल n.	the mouth. 2162	मुण्डिता f.	sphaerantus Hirtus. 3596
मुखभूषण n.	tin. 843	मुण्डनी f.	the plant Munḍeri. 1121
मुखर mfn.	foul-mouthed; abusive. 3337	मुण्डी f.	sphaerantus Hirtus. 3596
मुखचिष्टा f.	a bat. 3617	मुद् f.	Joy. 562; 3419
मुखापान n.	a bat. 1632	मुदित mfn.	pleased; glad. 3183
मुख्य m.	a chief injunction 2494	मुदिता f.	compiacency, joy, one of the four ornaments of the mind. * 550
मुग्ध mfn.	inexperienced; new 3236	मुदिताशच mfn.	joyful; cheerful. 3166
मुग्धा f.	a young beautiful woman. 4335	मुदिर m.	a cloud. 421
मुञ्ज m.	a species of rush or sedge-like grass. 1337	मुद्ग m.	the green gram; one of the fourteen grains used in sacrifices. 2373
—m.	a variety of Darbha or Kusha grass. 1339	मुद्ग m.	the green gram (Phaseolus Mungo) 2850
मुञ्जकेश m.	N. of Vṣṣṇu. 3488	मुद्गवर्णी f.	Phaseolus trilobus. 1107
मुण्ड m.	a man with clean shaven head. 2466	मुद्गर m.	a mallet. 2692
मुण्डक n.	the covering on both the sides of		

—m.	the Arabian jasmine. 3604	सुरा f.	a species of fragrant plant. 1230
सुद्गल m.	N. of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ❀ 407	सुरुण्ड m	pl. N. of the people of Lampākā. 766
सुधा ind.	useless. 4572	सुर्मुर m.	the chaff fire. 199
सुनि m.	a holy sage who has taken the vow of silence.	सुषित mfn.	stolen. 3215
—m.	N. of a Buddha. 76	सुष्क m.	the plant <i>Bignonia suaveolens</i> . 976
—f.	N. of one of the thirteen wives of Kaśyapa ❀ 403	सुष्कक m.	the tree <i>schreberia swietenoides</i> . 996
सुनि m.	the tree <i>Agasti Grandiflora</i> . 1010	सुष्कवत् m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymn. ❀ 3547
—m.	<i>Artemisia Indica</i> . 1246	सुष्टि f.	a handful. 3906
—m.	the Kuśa-grass.	सुष्टिक m.	N. of the shrub <i>Viśamuṣṭi</i> . 1130
—m.	a sage who practices silence; a sage in general; an ascetic; N. of Buddha; an Arhat or Jaina monk; n of a tree. 3956	सुष्टिबन्धन	clinchng the fist. 3428
सुनिवेशमन् n.	the abode of a hermit. 1687	मुसल m. n.	pestle. 1788
सुनिसेवित m.	a kind of wild grain. 2836	—m.	a pestle, one of the ten articles used in sacrifice. ❀ 2354
सुनीन्द्र m.	N. of a Buddha. 75	मुसलायुध n.	the club weapon. 61
सुररिपु m.	N. of Viṣṇu. 3488	मुसलिन् m.	N. of Balarāma. 60
		मुसली f.	the plant <i>curculigo orchoides</i> . 1081

- f. a small house-lizard. 1563
- मुसल्य m. a bad horse whose legs are bent. 1466
- mfn. deserving to be clubbed to death. 3373
- मुसुण्ठी f. a piece of wood studded with strong iron nails as a weapon 2695
- मुस्तक m. n. a species of grass. (*Cyperus Rotundus*). 1348
- मुस्ता f. *Cyperus Rotundus*. 1348
- मुहुर् ind. at a moment, at every moment 4558
- ind. again; repeatedly. 4568
- मुहुर्वचस् n. tautology. 1855
- मुहूर्त m. n. a space of time equal to two nādis or ghaṭikās. 457
- मूक m. the offspring of a mule and a mare. 1491
- mfn. dumb. 2214.
- mfn. fool; blockhead. 3275
- मूत mfn. fettered; bound. 2790
- मूत्र n. urine. 2238
- मूत्रला f. a kind of cucumber. 1270
- मूत्राष्टक n. a compound of urines of eight animals viz., cow, she-buffalo, goat, sheep, horse, ass, camel, and elephant. 2951
- मूत्रित mfn. urined. 3228
- मूख mfn. fool; blockhead. 3275
- मूर्च्छना f. the rise and fall of musical notes. 1897
- मूर्च्छा f. fainting. 2933
- f. pervasion; expansion. 3454
- मूर्च्छाल mfn. fainting. 2210
- मूर्छित mfn. fainting. 2210
- मूर्त mfn. fainting. 2210
- mfn. corporeal; material. 3314
- मूर्ति f. the body. 2120
- मूर्तिमत् mfn. corporeal; material 3313
- मूर्धन् m. the head. 2176
- मूर्धन्वत् m. N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. ❀ 3539
- मूर्धाभिषिक्त m. a Kṣatriya. 2534

मूर्धावसिक्त m.	the son of a a Brahman man and a Kṣatriya woman. 3022	मृषा f.	crucible. 3059
		मृषिक m.	a rat. 1561
		मृषिकपर्णिका f.	the plant salvinia cucullata. 1083
मूर्धा f.	the plant Sanse- vieria Roxburghi- ana. 1079	मृषिका f.	a species of rat (=दीर्घदेही). 1563
		मृषित mfn.	stolen. 3215
मूल n.	N. of a Nakṣatra. 381	मृकण्डु m.	N. of a Maharshi 416
—n.	the root of a tree. 833	मृग m.	N. of the Nakṣatra Mṛgaśiras. 377
—n.	the root of a plant; N. of an asterism; the root cause; source. 3964	—m.	a deer. 1361; 3612
		—m.	search; investiga- tion. 2513
		—m.	one of the three species of elephants. ३३६१४
मूलक n.	radish. 1126 (mullangi in Tamil). 1302	मृग m.	a deer; सौम्य (a Soma sacrifice?) the N. of the Nakṣatra Mṛgaśiras (=orion); search- ing; a kind of elephant. 3965
मूलकर्मन् n.	witchcraft; sor- cery. 3419	मृगणा	f. search; inves- tigation. 2514
मूलदेव m.	N. of the author of thieves' manual. 3131	मृगतृष्णा f.	mirage. 343
मूलधन n.	capital; principal; stock. 3037	मृगनाभि m.	musk-deer. 1389
मूलवर्हिणी f.	N. of the Nakṣatra of Mūla. 381	मृगपात m.	lion. 1352
मूलसाधन n.	Nymphaea Lotus (=स्थलपद्म). 2961	मृगबन्धनी f.	a net. 3082
मूल्य n.	price. 3009; 3905	मृगया f.	hunting, game, one of the seven great vices. २५५६
—n.	wages or hire. 3017		

- f. hunting; chase. 3088
- मृगयु m. a hunter. 3081
- मृगलुब्धक m. N. of Śiva. 98
- मृगवीथी f. N. of one of the nine paths through which the sun, the moon and the planets move comprehending the asterisms of Śravaṇā, Dhaniṣṭhā and Śatabhiṣā. 394
- भृगव्या f. hunting; chase. 3087
- मृगशिरस् n. N. of a Nakṣatra. 377
- भृगशीर्ष n. the asterism Mṛgaśiras. 377
- मृगाख्या f. (named after deer) a kind of fragrant earth. 854
- मृगाह्वया f. named after deer a kind of fragrant earth. 855
- मृगित mfn. sought; searched. 3206
- मृगोर्बारु f. a kind of bitter cucumber. 1272
- मृजा f. wiping; cleaning 3398
- मृड m. N. of Śiva. 84
- मृडानी f. N. of Pārvatī. 115
- मृणाल mfn. the edible fibrous root of a lotus. 718
- मृणालिनी f. pond or lake abounding in lotus-flowers. 721
- मृत mfn. dead. 2112
- n. alms solicited.
- मृतस्नान the funeral bathing (upon the death of a relative etc.). 2504
- मृति f. death. 3460
- मृतिलक्षण n. symptom of approaching death. 2116; 3444
- मृत्तिक m. N. of a hell. 3502
- मृत्तिका f. soil 728
- मृत्तिकावती f. N. of a city. 1667
- मृत्यु m. the god of death (considered to be one of the progenitors of Apsarases. ✽) 171
- m death 2115
- मृत्युजय m. N. of Śiva. 86
- मृत्युपुष्प m. a bamboo. 1317
- मृत्ता f. an excellent soil. 728
- मृत्तना f. an excellent soil. 728
- मृद् f. soil. 728

मृदङ्ग m.	a kind of drum. 1881	मेघनाद m.	nine sources of pearls. 296
मृदङ्गफलिका f.	a species of melon. 1255	—m.	cloud. 421
मृदु mfn.	soft; delicate. 3251	मेघंकर mfn.	producing clouds. 510
मृदुत्वच् m.	a species of birch tree. 940	मेघनाद m.	N. of a son of Rāvaṇa. 243
—m.	Muñja grass, 1337	—m.	Amaranthus Polygonoides. 1282
मृदु प्रोथ m.	a species of crane. 1601	मेघनादानुलासिन् m.	a peacock. 1577
मृदुल mfn.	soft; delicate. 3251	मेघनिर्घोष m.	thunder. 435
मृद्वीका f.	vine. 1056	मेघपाषाण m.	hail. 428
मृध n.	war; battle. 2755	मेघपुष्प m.	N. of one of the four chariot- horses of Krishna ॥ 65
मृषा ind.	false 4581	मेघपुष्प n.	water. 629
मृषासाक्षिन् m.	false witness 2805	मेघभव mfn.	belonging to clouds. 426
मृष्ट mfn.	washed 1772	मेघवाहन m.	N. of Indra. 131
मेखल m. pl.	N. of a country. 753	मेघसंघात m.	A multitude of clouds. 3458
मेखलकन्यका f.	N. of the river Narmadā. 686	मेघाढ्य n.	(named after cloud; mica). 853
मेखला f.	side of mountain. 820	मेघाभ m.	the Kāka-jambū tree. 1022
—f.	girdle worn by women. 2334	मेघाश्मन् n.	hail. 3764
—f.	a sword-belt or sword-knot. 2696	मेघ्य mfn.	belonging to clouds. 426
—f.	a sword-belt; a woman's girdle. the side or ridge of a mountain. 4300	मेघक m.	the eye in a pea- cock's tail. 1577
मेघ m.	cloud, one of the		

- m. the black or blue colour; mfn. black; blue. 17/6
- मेढ् m. sheep. 1557
- m. the penis 2134
- मेदक m. the spirituous liquor used for distillation. 3115
- मेदना f. a kind of spirituous liquor; rum. 3116
- मेदस् n. fat, one of the seven constituent elements of the body. ॥ 573; 2234
- मेदिनी f. the earth 725
- मेदुर mfn. thick; dense. 3238
- मेघा f. retentive intelligence. 525
- मेघातिथि m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ॥ 3526
- मेघ्य m. the muñja grass. 1356
- mfn. pure; sacred. 3315
- मेघ्या f. N. of a set of one hundred rays out of each group of 400 called Amṛta and giving rain. This division is made out of each one thousand rays of the sun. ॥ 329
- मेघ्यातिथि m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ॥ 3528
- मेघ्री f. the top of a small pillar supporting a house. 1727
- मेनका f. N. of an Apsaras. 166
- मेरु m. N. of the mountains of gods. 179
- मेरुधन्वन् m. N. of Śiva. 86
- मेलामन्द m. an ink-pot. 222
- मेष m. sheep. 1557
- m. the sign of the Zodiac Aries; a ram. 3959
- मेषशृङ्ग m. the shrub Odina wodier. 955
- मेषाण्ड m. N. of Indra. 135
- मेषी f. N. of a set of 100 rays of the second group of 300 called Candrā and causing snow-fall. This division is made of each one thousand rays of the sun. ॥ 331
- मेहन n. the penis. 2133
- मैत्र n. friendship. 2573

मैत्रावरुणि m.	N. of Agastya. 399		
मैत्री f.	friendliness, benevolence, one of the four best qualities of the mind * 550	मोद m.	of his manners or life by praising him &c.) 2054 joy. 561
मैत्री f.	clitorea Tamatea (= बिष्णुकान्ता). 1198	मोदक m.	a kind of sweet-meat; joy. 4305
—f.	friendship. 2573	मोरट m.	a species of plant with sweet juice. 984
मैथिल m.	the first part of the night. 465	मोरटा f.	the plant Sansviera Roxburghiana. 1079
मैथुन n.	copulation. 1993	मोषक m.	thief. 3127
मैनाक m.	N. of a mythical mountain. * 815	मोह m.	a species of esculent root (Sern Kīlaṅgu in Tamil) 1295
मैरेय n.	spirituous liquor. 3113		
मोक्ष m.	final emancipation 545	मोह m.	Distraction, one of the thirty-three
—m.	Bignoria suaveolus. 976		Transitory feelings (संचारिभाव) in dramatic terminology. * 1917
मोघ mfn.	useless; futile. 3376	—m	fainting. 2033
मोचा f.	silk-cotton tree. 951	—m.	ignorance, one of the six inner foes. * 2565
—f.	the plantain tree.		
मोचक m.	the morunga tree 967	—m.	amazement; stupidity; foolishness. 3959
मोटन n.	crushing; breaking 80		
—n.	breaking. 3400	मोहन n.	spirtious liquor. 3114
मोहायित n.	showing affection in the absence of the lover (by speaking of him,		copulation. 3653

मोहन n. copulation. 3653
Copulation, an
intoxicating drink.
4299

मोहवीचि m. N. of a hell. 231

मोहिनी f. N. of one of
Viṣṇu's nine
Śaktis. ५ 50

मौकुल m. crow. 1582

मौक्तिक n. pearl. 295

मौक्तिकदानम् n. a garland of
pearls. 2322

मौखर m. pl. N. of a country.
753

मौञ्जी f. a girdle made of
triple string of
Muñja grass. 2455

मौद्वल्य m. the family (gotra)
or descendant of
Mudgala. 3521

मौद्रीन mfn. a field fit for
growing green
gram. 2916

मौन n. silence. 2401

मौरजिक m. a drummer. 3105

मौख्ये n. stupidity; foolish-
ness. 3959

मौर्वी f. a girdle of single
string made of
Murvā.

—f. birch-leaf? 2963

—f. bow-string. 3815;
3852

मौल m. a hereditary army,

one of the six
kinds of military
force. ५ 2544

मौलि m. crown. 2320

—m. the braided hair;
lock of hair;
diadem; crown.
3955

मौहूर्त m. astrologer. 2521

—m. astronomer. 2522

मौहूर्तिक m. astrologer. 2521

मृदष्ट mfn. softest. 3246.

मृदीयस् mfn. softer. 3247

मृष्ट n. an indistinct
speech;

mfn. indistinct. 1963

मुच्छ n. copper. 288

—m. barbarian. 3126

मुच्छदेश m. a country of
barbarians. 773

मुच्छमुख n. copper. 281

य

यकृत n. the liver. 2233

यक्ष m. a demi-god. 163

—m. N. of a class of
demigods. 174

—m. N. of Kubera 265

यक्षकर्म m. a perfumed paste
prepared of cam-
phor, agallochum,
musk & Takkola.
2301

यक्षधूप m.	the resin of shorea Robusta. 2308	as the ancestors of Brahmanial families. * 408
यक्षेश्वर m.	epithet of Kubera. 265	यज्ञवाहक m. N. of Aśvins. 159
यक्ष्मन् m.	consumption. 2187	यज्ञशील m. one who frequently performs sacrifices. 2345
यक्ष्मनाशन m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 332	यज्ञसूकर m. N. of Viṣṇu in his boar-incarnation. 53
यजन n.	sacrifice. 3751	यज्ञाग्नि m. fire of Yajña 205
—n.	sacrifice; worship. 4307	यज्ञाङ्ग m. the tree Ficus Glomerata. 943
यजमान m.	a sacrificer in soma.(?) a performer of sacrifice ?) 2346	यज्ञायुध n. utensil employed at sacrifices. 4153
यजुस् n.	the Yajurveda. 31	यज्ञिय m. the Muñja grass. 1337
यज्ञ m.	sacrifice. 2342	यज्ञिय mfn. suitable or fit for sacrifice. 2376
—m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns 3541	—m. barley 287
यज्ञकर्मर्हि mfn.	suitable or fit for sacrifice. 2376	यज्ञीय m. the tree Palāś. 912
यज्ञत्याग्निन् m.	a Brahman who has abandoned sacrifices. 2440	यज्वन् m. sacrificer. 2345;
यज्ञद्रुम m.	the peepal tree. 911	यज्वसर्धमिण f. the wife of a Yajvan. 2343
यज्ञपुरुष m.	N. of Viṣṇu. 40	यतस् ind. cause. 4573
यज्ञभुज् m.	god. 147	यति m. one who has restrained his passions and abandoned the world; an ascetic 2411
यज्ञवल्क m.	N. of one of the Rishis regarded	—m. ascetic. 3969

INDEX

६६५

- f. prison; self-restraint; control. 3969
यतिन् m. one who has restrained passions and abandoned the world; an ascetic. 2411
—m. ascetic. 3969
यथा ind. likeness; suitability; repetition; according to what is proper; not transgressing what is true or right 4559
यथा ind. as; like. 4603
—ind. in which manner. 4612
यथातथम् ind. indeed. 4592
यथार्थम् ind. indeed. 4592
यथार्हवर्णम् m. m. spy. 2575
यद् mfn. referring to something begun (relative pronoun.) 4526
—ind. cause. 4526, 4573
—ind. as, like. 4603
यदा ind. when; at what time. 4588
यदि ind. if 4607
—ind. even; at least (=अपि) alternative (=वा) 4611
यदुराज् m. N. of Krishna. 63
यदृच्छा f. self-will; independence. 3452
यद्गविष्य mfn. fatalist. 3297
यन्तृ m. a charioteer; driver of a car. 2647
यन्त्रण n. restraint. 4228
यन्त्रमुक्त n. a missile thrown by mechanical device as an arrow &c. one of the four kinds of missiles 2655; 2657
यस m. N. of Yama. 224
—m. a bad horse whose limbs are either too small or too large. 1464
—m. N. of one of the law-givers.* 1840
—m. the god of death, one of the fourteen witnesses of man's actions. * 2591
यस m. twin; N. of Yama; self restraint; restraining; checking. 3968
यमराज m. N. of Yama. 223
यमल m. twin. 3968

यमस्वस्तु f.	N. of the river Yamunā. 684	यवपुष्पा f.	Glycine Debills. 1236
यहि ind.	when; at what time. 4588	यवफल m.	bamboo. 1317
यव m.	barley; one of the fourteen grains used in sacrifices. § 2373	यववर्णिन् m.	a kind of barley. 2841
—m.	barley. 2837	यवशूकज m.	an alkali prepared from the ashes of burnt green-barley. 2919
—m.	N. of a weight equal to six Gauras. § 2995	यवस n.	grass. 1333
यवक m.	a kind of barley. 2841	यवागू f.	the rice gruel or porridge. 2871
यवक्य mfn.	a field fit for Yavaka, a kind of barley. 2817	यवानिका f.	Ligusticum Ajwaen 1212
यवक्षार m.	the tree Wrightia Antidysenterica. 993	यवास m.	Alhagi Mauroram. 1287
—m.	an alkali prepared from the ashes of burnt green barley-corns. 2919	यविष्ठ m.	the fire in which libations three times (viz morning, mid-day and evening) a day are offered. 203
यवन m. pl.	N. of the people of Turkestan. 767	—m.	younger brother
यवनिका f.	curtain. 1730	mfn.	younger. 2289
यवनेष्ट्र m.	one of the ten varieties of garlic or onion. § 1313	—mfn.	the youngest. 3245
यवनेष्ट्रक n.	lead. 841	यवीयस् m.	A younger brother. 2289
यवनेष्ट्रक m.	the Nimb tree. 950	यव्य mfn.	a field fit for growing barley. 2817
		यशस् n.	fame. 1809
		—n.	reputation; fame. 3826
		यष्टि f.	a stick. 2486

यष्टिक m.	one of the thirteen varieties of rice.* 2835	यातुधान m.	Rākṣasa. 239
		—m.	a class of demons. 188
यष्टिमधुक n.	liquorice. 1243	यातृ f.	husband's brother's wife. 2257
यष्टिहैतिक mfn.	armed with a stick. 2739	यात्रा f.	travelling. 3460
यष्टृ m.	a sacrificer. 2346	—f.	going; expedition
याग m.	sacrifice. 2343		livelihood. 3972
याचक mfn.	asker; beggar. 3257	यात्रिक m.	wayfarer; traveller. 2727
याचनक mfn.	asker; beggar. 3257	यादव m.	a man belonging to the race of Yadus. 3957
याचना f.	request; begging. 2513	यादस् n.	an aquatic animal. 663
याचित mfn.	borrowed. 2798	यादसांनाथ m.	epithet of Varuṇa. 245
—mfn.	begged; asked. 3229	यादोनाथ m.	the sea. 3565
याच्छा f.	request; begging. 2512	वाष्प n.	marching, one of six acts or measures to be practised by a king in warfare.* 2547
याजक mfn.	officiating priest. 2385	—n.	any vehicle. 2657
याज्ञवल्क्य m.	N. of one of the law-givers. *1842	—n.	vehicle; any means of conveyance; going. 3972
याज्ञसेनी f.	N. of Draupadī. 3680	यानपात्र n.	a vessel or large ship. 650
यात mfn.	gone. 3236	यानमुख n.	the forepart of a carriage. 2645
यातना f.	acute pain; agony. 236	याप्य mfn.	inferior; low. 3169
यातन्य m.	an enemy in the front or an enemy to be marched against. 2609	याप्ययान n.	a litter. 2652
यातु n.	Rākṣasa. 240		

याम m.	copulation. 1994	यास m.	Alhagi Maurorum. 1287
याम m.	a period of three hours. 475	—m.	Alhagi Maurorum; effort; exerting. 3971
—m.	forbearance; restraint. 3429		
यामक m. du.	N. of Nakṣatra Punarvasu. 379	युक्त mfn.	fit; proper. 2621; 3792
यामिनी f.	night. 469	युक्तरसा f.	Mimosa octandra. 1237
यामुन n.	antimony. 859	युक्ति f.	expedient. 3811
याम्य m.	the beings of the hell. 234	—f.	joining; yoking; attaching. 3970
यायजूक n.	one who frequently performs sacrifices. 2345	युग n.	a pair. 1652
यात्र m.	lac. 2991	युगकील m.	the pin of a yoke. 2824
यावक m.	the chick-pea. 2840	युगच्छद m.	one of the trees that blossom in spring. * 503
—m.	an alkali prepared from the ashes of burnt green barley-corns. 2919	—m.	the mountain ebony 946
यावत् ind.	totality; limit; measurement; determination. 4560	युगंधर m. pl.	N. of a country. 752
यावन m.	incense. 2308	—m.	Momordica Mixta. 1261
यावशूक m.	an alkali prepared from the ashes of burnt green barley-corns. 2919	—m.	the pole of a cart to which the yoke is fixed. 2643
याष्टीक mfn.	armed with a stick. 2739	युगपत्रक m.	the mountain-ebony. 4161
		युगपद् ind.	at the same time.
		युगपार्श्वग m.	a young cattle in training. 1533
		युगल n.	pair. 1652

युगली f.	pair. 1652	यूथिका f.	Jasmine 1089
युगवर्तक m.	N. of the planet Saturn. 3514	—f.	a kind of jasmine. 4173
युगबोद्ध m.	a draught beast. 1531	यूपकटक m.	ring on the sacrificial post. 2363
युगान्त m.	the destruction of the whole world at the end of a Kalpa. 519	यूपकर्माग्नि m.	the fire lighted at the fixing of the sacrificial post. 213
युगासार m	the first three. Yugas. 514	यूपशिरस् n.	the top of the sacrificial post. 3457
युग्म n.	pair. 1652	यूपाग्र n.	the top of the sacrificial post. 2363
युग्मकण्टका f.	the tree Ephorbea 1026	यूष m.	pease-soup; broth. 2878
युग्य m.	a draught beast. 1531	योकत्र n.	the fastening cord of a yoke. 2827
—n.	any vehicle. 2651	योग m.	The union of the individual and the Supreme Soul. 543
युज्जान m.	a charioteer; a Brahman. 4306	—m.	meditation; equipping; preparing; putting on an armour; means; joining; yoking; attaching; traitor; obtaining; attaining; junction; union. 3971
युध् f.	war; battle. 2756	योगवाही f.	natron. 2988
युधिष्ठिर m.	N. of a King. 3675		
युद्ध n	war; battle. 2755		
युवति f.	a young woman. 2079		
युवन् m.	a young man;		
—mf n.	youthful; young. 2289		
युष्मदीय mf n.	your; yours. 3250		
यूथ n.	multitude of birds or beasts. 1660		
यूथनाथ m.	leader of the herd of elephants. 1432		
यूथप m.	leader of the herd of elephants. 1432		

योगिन् m.	a kind of Śaiva ascetic born of noble family (=कौल). 3669	यौतिक m.	a cool breeze. 3507
योगियान् m.	N. of the middle path made of three Vithis viz. Ārṣabhi; Govīthi and Jaradgavī ❀ 397	यौधेय m.	pl. N. of a country. 748
योगेष्ट n.	lead. 840	—m. pl.	N. of a people 765
योग्या f.	(Sg. & pl.) the constellation of Bharanī. 385	यौवत n.	multitude of young women. 2101
—f.	military exercise. 2711	यौवन n.	youth. 2283
योजन n.	a particular measure of distance. ६०७	यौष्माक mfn.	your; yours. 3250
योजना f.	a particular measure of distance. 807	यौष्माकीण mfn.	your; yours. 3250
योत्र n.	the fastening cord of a yoke. 2827	र	
योध m.	a fighter; a warrior. 2721	रहस् n.	speed. 257
योद्ध m.	a fighter; a warrior. 2721	रक्त m.	The red colour; mfr. red. 1777
योनि m. f	The vulva. 2134	— n.	blood. 2227
—f.	the place of origin or birth. 3796	—n.	saffron 2292
योषा f.	woman. 2067	—m.	Andersonia Rohitaka. 3578
योषित् f.	wife. 67; 2066	रक्तकलहार n.	The red lotus. 4315
यौतक n.	dowry; nuptial fee. 2471	रक्तकार्पासी f.	The red cotton plant. 1250
		रक्तमाह m	demon. 3504
		रक्तचन्दन n.	The red sanders. 2300
		रक्तदृष्टि m.	cuckoo. 3615
		रक्तपा f.	leech. 673
		रक्तपादी f.	a species of Mimosa (=हंसपदी) 1103

- रक्तपुष्प m. The mountain-ebony. 946
 —m. The black silk-cotton tree. 953
 —m. The tree *Colosanthos Indica*. 973
 रक्तपुष्पा f. *Methonia superba* (= लाङ्गलिका) (mentondi in Tamil)
 —f. N. of the plant *Odina Pinnata*. 1116
 रक्तमञ्जरिकाकान्त m. *Ptychotis Ajowan*. 1131
 रक्तवर्णा f. N. of a mythical cow born of wind 1513
 रक्तवर्त्मक m. N. of one of the gallinaceous birds 1627
 रक्तशालि m. The red variety of rice. 2831
 रक्तशीर्षक m. turpentine. 2310
 रक्तसंध्यक n. The red water-lily. 715
 रक्तसार m. The tree *Tenis*. 920
 रक्ताशोक m. The red variety of *Aśoka*. 971
 रक्तिका f. *Abrus Precatorius* 1167
 रक्तोत्पल n. The red lotus 713
 रक्ष्म n. a *Rākṣasa*. 240
 रक्षा f. ashes. 109
 रक्षित mfn. protected; preserved; saved. 3211
 रक्षिवर्ग m. armed guard. 2625
 रक्षोदन m. mustard. 1291
 —m. The white mustard. 1293
 —n. the sour gruel. 2880
 —r. *asafoetida*. 2905
 रक्षोहन् m. N. of a Maharshi the singer of sacred hymns. ३३५३
 रक्षण m. protection. 3406
 रघु m. N. of a king. 3725
 रङ्गु m. a species of deer the hair of which becomes fastened when the wind blows. 1384
 रङ्ग n. lead. 842
 —n. tin. 814
 —n. N. of a place of pilgrimage. 1672
 —m. a theatre; stage. 1898
 रङ्गमातृ f. lac. 2990
 रङ्गाजीव m. a painter. 3067
 —m. a dancer. 3096

रङ्गावतारिन् m.	an actor who takes the part of Rudra. 3104	रञ्जुदारु m.	the plant cordia Myxa. 960
रङ्गोपमर्दक m.	an actor who takes the part of Rāvaṇa. 3103	रञ्जू f.	a rope; cord; fetter. 3079
रचना f. (-न)	n. stringing; composition. 3710	रञ्जन n.	red sanders. 2300
रजःपुष्प m.	the tree Paudanus odoratissimus 1325	रञ्जनवल्लीका f.	Momordica chantia. 1260
रजक m.	the son of a Pārādhenuka man and a Brāhmaṇa woman. 3033	रञ्जनी f.	realgar 848
—m.	washer-man. 3062	—f.	Indigo. 1058
रजत n.	silver. 286	रदित mfn.	uttered; spoken. 1808
रजतगिरि m.	N. of the Kailāsa mountain. 810	रण m.	sound; noise. 441; 3976
रजनि f.	might. 467	—m. n.	war; battle. 2757, 3976
रजस् n.	N. of one of the three qualities. 548	रणन mfn.	sounding; sonorous. 3338
—n.	sin; impurity. 567	रण्डा f.	the plant salavinia cucullata. 1083
—n.	the menstrual discharge. 2083	—f.	a widow. 2089
—n.	dust. 2775	रण्डुक m.	the tree colosanthus Indica. 973
—n.	dust; menses; sin. 3978	रत n.	copulation. 1993
रजस्वल् m.	a buffalo. 3611; 4449	रति f.	love; the lasting feeling in Śṛīgāra in dramatic terminology. 1912
रजस्वला f.	a woman in her courses. 2083; 4449	—f.	copulation. 1995
		—f.	play; sport; N. of wife of Kāmadeva. 3975
		रतिकीलक m.	dog. 1496
		रतिगुरु m.	husband. 2099
		रतिपति m.	N. of Kāmadeva. 71

रतिबन्धन n.	coitus. 1995	रथनीड m.	the inner part of a chariot. 2635
रत्न n.	precious stone; pearl. 298	रथाङ्ग n.	a wheel. 2634
रत्नगर्भा f.	the earth. 3569	रथाङ्ग (लक्षण) m.	a species of snake with wheel mark. 601
रत्नदोषे m.	flaw in a jewel. 3869	रथाङ्गाह m.	(named after wheel). the ruddy goose. 1621
रत्नभूधर m.	N. of a mountain (=Rohaṇa.) 3572	रथाश्व m.	the chariot-horse. 65
रत्नसानु m.	N. of Meru 179	रथिक mfn.	an owner of a chariot or car. 2741
रत्नहस्त m.	epithet of Kubera. 268; 3508	रथिन् mfn.	one possessing a chariot or car. 2741
रत्नाकर m.	the sea. 626	रथिन् mfn.	owner of a chariot or car. 2741
रत्नि m.	the distance from the elbow to the end of the closed fist; a short cubit. 2154	रथ्या f.	high-street. 1681
रथ m.	the reed calamus Rotang. 1006	—f.	number of chariots. 2630
—m.	chariot, one of the four component parts of an army. * 2629	रद m.	tusk. 1407
—m.	a chariot 2630	—m.	tooth. 2162
रथकट्या f.	number of horses 2630	—m.	tooth; scratching. 3975
रथकारक m.	the son of a Māhiṣhya man and a Karaṇa woman. 3038	रदन m.	tooth. 2162
—m.	a carpenter. 3044	रदिन् m.	elephant. 1397
रथद्रुम m.	the tree Tinis. 919	रन्ध्रिका f.	oven. 2889
रथनाभि m.	the nave of a chariot. 3919	रन्ध्र n.	hole. 586
		रभस m.	rashness; impetuosity. 3683
		रभसा ind.	rashness; impetuosity. 3683

रमणी f.	woman. 2068		sacrificial post
रमणीयं mfn.	beautiful; pleasing.		2362
	3163	—.	rope made of
रसा f.	N. of Lakṣmī. 48;		Darbha grass; the
	4498		cord of a girdle
रम्भण n.	lowing of cattle.		4310
	442	रश्मि m.	ray. 327
रम्भा f.	N. of an Apsaras.	—m.	rope; cord; fetter.
	166		3 (0
—f.	plantain tree. 1274	— m.	ray of light; rein.
रम्यक m.	Melia sempervi-		3976
	rens. 1115	रस m.	savour, one of
रम्यद्वर्ष n.	N. of one of the		the five objects
	nine divisions of		of the organs of
	Jambu-dvīpa. *		sense. *568
	(the country	—m.	mercury. 8 45
	separated by the	—m.	myrrh. 857
	the mountain		love; affection;
	range of Nīla.)	—m.	poison; energy;
	740		a sentiment pre-
रयं m.	speed. 257		vailing in a liter-
रल्लक m.	blanket. 1769		ary work (शृङ्गारादि)
रव m.	sound; noise. 440		valour; taste
रवण n.	the bell-metal.		(तिकादि); quick-
—m.	camel. 1492		silver; semen
—m.	sound; camel. 4312		virile; enjoying;
रवि m.	the sun. 319		tasting; sound;
रविसुत m.	epithet of Karna.		noise; nectar. 3974
	3773		
रशना f.	girdle worn by	रसक m	soup made from
	women. 2334		meat and flour.
—f.	rope made of		2903
	Darbha grass for	रसगर्भक n	sort of collyrium.
	tying round the		862

- रसज्ञा f. the tongue. 2163
रसन n. poison; tasting; sound. 4311
रसना f. tongue, one of the five organs of perception. § 571
—f. the tongue. 2163
—f. tongue; the cord of a girdle. 4311
रसनेत्री f. realgar. 848
रसा f. the earth. 726
—f. vine. 1057
—f. clypea *Hernandi-folia*. 1163
रसा f. spirituous liquor. 3112
रसाञ्जन n. sort of collyrium. 862
रसातल n. the nether world; the region under the earth. 584
रसाल m. kind of fragrant mango tree. 915
रसाला f. a dainty prepared with ardhāḍhaka of sour curd mixed with 16 palas of candied sugar, one pala each of ghee and honey, two Karṣas of pepper, ½ pala of dry ginger or ½ pala each of ghee, honey, pepper and dry ginger. This curd then slowly pressed through a fine cloth in a pot dusted with camphor powder for flavour. 2891
रसालेरा f. spirituous liquor. 3112
रसित n. thunder. 435
—mfn. sounded; sounding. 3277
रसोन m. garlic. 1305
रहस् n. private; solitary. 2622
—ind. solitary; private. 2622
—n. copulation; sexual intercourse; secret. 3978
रहस्य n. secret. 3978
राका f. the fifteenth day of the moon's age on which the moon rises quite full. 478
—f. a girl in whom menstruation has begun. 2077
राक्षस m. one of the demi-gods. § 163
—m. a Rākṣasa or demon. 238

—m.	the last of the seven kinds of marriages. २४७०	राजद्रु m.	tax. ३९३१
राक्षसी f.	chor, a kind of perfume. १०६३	राजन् m.	the tree cassia fistula. १००५
राक्षा f.	lac. २९९०	—m.	the moon. ३५०
राग m.	musical note. १८८७	—m.	King. २५३५
—m.	lac. २९९१	—m.	the moon;
—m.	red juice or lac; love; beauty; splendour; a musical note; the red colour. ३९८१	राजनिर्घास m.	Kṣatriya; a sovereign; a chief. ३९७७
रागाधिप m.	N. of Kāmadeva. ७२	राजन्य m.	the plant Morata. ९८४
राघव m.	N. of Rāmā. ५५	राजन्यक n.	Kṣatriya. २५३४
राङ्गन n.	woollen. १७६१	राजयक्ष्मन् m.	multitude of Kṣatriyas. २५३७
राज् m.	King. २५३५	राज यक्ष्मन् m.	consumption. २१८७
राजक n.	multitude of Kṣatriyas. २५३७	राजराज m.	N. of Kubera. २६७
राजकद्रु m.	kind of Sāl-tree. ९१९	राजरीति f.	kind of brass ८३४
राजगृह m.	royal mansion. १६७३	राजलक्षण n.	an ensign or symbol of royalty. ४१३३
राजचिह्न n.	royal insignia. २५८३	राजवल्ली f.	Momordica charantia. १२६०
राजजम्बू f.	a species of Jambu tree. १०२१	राजबिहंगम m.	a blue jay. १५९५
राजजाली f.	kind of gourd. १२५६	राजसर्प m.	a species of large snake that feeds on smaller snake ६०५
राजताल m.	the palmyra tree. १३२३	राजसर्षप m.	N. of a weight equal to ३० Likṣās. २९९४
राजताली f.	corypha Taliera. १३२४	—m.	the black musterd. ३६९२
राजदेय n.	royal revenue;		

INDEX

६७७

- राजहंस m. a kind of swan with the red legs and bill. 1615
- राजाक्षव m. *Cassia sophora*. 1129
- राजादन m. the tree *Mimosa* Kanki. 1040
- राजाहं n. musk. 1390
- n. *agallochum*. 2295
- राजि f. mustard. 4255
- राजिका f. the black mustard. 3692
- राजित mfn. illuminated; brilliant. 3273
- राजिल m. a species of snake with stripes. 600
- राजी f. N. of a plant (*ponnavarai* in Tamil). 1134
- राजीव m. species of fish. 659
- n. lotus. 710
- m. species of black deer with stripes on the back. 1368
- राजीव n. lotus. 4313
- m. kind of fish. 4313
- राज्य n. Kingdom. 3941
- राज्याङ्ग n. the requisites of regal administration consisting of the citizens' councils, the body of counsellors, the king; the prime minister, a friend or ally, treasure, territory, a stronghold, and an army. 2545
- राट्स्त्री f. a queen. 4299
- राढ m. pl. N. of the inhabitants " of Suhma. 756
- राढा f. N. of a city or capital of an ancient Kingdom. 1668
- राता f. an indulgent girl roaming for pleasure, one of the girls unfit for marriage. 2479
- रात्रि f. night. 467
- f. night, one of the fourteen witnesses of man's actions. * 2592
- रात्रिचर m. a *Rākṣasa* or demon. 240
- रात्रिचर m. a demon. 238
- रात्रिमुख n. the first part of the night. 466
- राथंतरि m. N. of *Airāvata*. 142
- राथ m. N. of the month of *Vaiśākha* 493
- राधा f. the constellation of *Viśākha* 382

राद्धान्त m.	demonstrated conclusion of an argument, doctrine. 539	राष्ट्र n.	country. 745
		—n.	a realm. 3841
राम m.	N. of Paraśurāma. 55	राष्ट्रचिन्ता f.	care of a Kingdom. 3863
—m.	N. of Rāma. 56	राष्ट्रीय m.	the brother-in-law of a king in dra-terminology. 1904
—m.	N. of Balarāma. 59	राष्ट्री f.	kind of brass. 835
—m.	a species of black antelope with cows' like ears. 1366	रास m.	uproar; noise. 3394
रामठ n.	asafoetida. 2905	रासभ m.	an ass. 1495
रामतरुणी f.	a species of plant. 1135	रास्ना f.	N. of the ichneu-mon plant. 1140
रामदूतिका f.	kind of basil. 1095	—f.	Mimosa octandra. 1237
रामा f	woman. 2068	राहु m.	the aseending node. 371
रामेश्वर n.	N. of a place of pilgrimage. 1675	रिक्त mfn.	void; empty. 3352
राम्भ m.	a bamboo staff carried by a religious student 2453	रिक्त (-पक्ष) m.	lunar fortnight.
		रिक्थ n.	weath. 276
		रिङ्गण n.	slipping. 2033
		रिपु m.	enemy. 2568
		रिष्ट n.	destruction; pros- perity; good luck; misfortune; bad omen. 3980
राल m.	the resin of shorea Robusta. 2307	रिष्टताति mfn.	conferring happi- ness; propitious. 3356
रावण m.	N. of Rāvaṇa. 231	रिष्टि m.	sword. 2676
रावणहस्त m.	sort of violin. 1874	रीढा f.	disrespect. 1947
रावणान्तक m.	N. of Rāma 56	रीढित mfn.	disregarded. 3172
राशि m.	heap (as of grain etc.) 1661	रीण mfn.	shattered; broken.
—m.	sign of the Zodiac. 3959	—mfn.	fallen. 3330

- रीति f. brass. 833
 —f. practice; custom. 3397
 —f. settled practice; usage; brass; bell-metal. 3979
 रीतिपुष्प n. calx of brass used as a collyrium gold. 278
 रुक्म रुक्मिणी f. N. of one the eight wives of Kṛṣṇa. 66
 रुग्ण mfn. sick. 2198
 रुच् f. light, lustre. 335
 रुच् f. longing for; flame; beauty; desire; breaking; disease. 4499
 रुचक m. the citron tree. 986
 — n. sochal salt. 2912
 —m. a kind of citron (Mātulaṅga); an ornament for the neck; a tooth; a jewel. 4317
 रुचि f. light; lustre. 335
 —f. beauty; desire; splendour; lustre. 3979
 रुचिर mfn. beautiful; pleasing. 3164
 रुच्य mfn. beautiful; pleasing. 3164
 रुजा f. disease. 2186;
 रुजाकर m. N. of a tree. 1049
 रुण्ठित mfn. stolen. 3215
 रुदित mfn. weeping. 2040
 रुद्र m. N. of Śiva. 84
 —m.(pl.) the Rudras. 98
 रुद्रकोटि f. N. of a place of pilgrimage. 1671
 रुद्रव्रतिन् m. a Kṣatriya doing penance by standing on one leg. 2417
 रुद्रा f. N. of a set of one hundred rays belonging to the group of 300 called Śakvarī and diffusing heat; this grouping is out of each one thousand rays of the sun. * 333
 रुद्राक्ष m. Elaeocarpus Ganitrus. 957
 रुद्राणी f. N. of Pārvati. 112
 रुद्रावास m. a funeral ground. 2119
 रुद्राशुभच n. silver. 287
 रुधिर m. N. of the planet Mars. 365
 —n. blood. 2227
 रुद्ध mfn. covered. 3204
 रुबक m. casor-oil tree. 1093

रुमा f.	salt-mine. 774; 3571	रे ind.	a vocative particle used in addressing a menial or a low man. 4605
रुरु m.	N. of a Maharshi. 418		
— m.	a species of big antelope. 1368	रेखा f.	the scratch of finger nail two or three āṅgulas long inflicted (by the lover) on the navel, the groins, thigh and the cavities of the loins. 2002
रुशती f.	an inauspicious speech. 1825		
रुष् f.	anger. 1955		
रुषित mfn.	angry. 3347		
रुष्ट mfn.	angry; wrathful. 3157		
रुच n.	the thick part of curds. 1547	रेचकी f.	the yellow Myrobalan tree. 925
— n.	an amorous glance of a young woman. * 1930	रेचित n.	the contraction of one eye-brow. 3649
रूप n.	form or colour, one of the five objects of the organs of sense * 568	रेचितक n.	N. of one of a horse's paces, cantering. * 1482
रुपाजीवा f.	prostitute. 2091	रोद f.	the sound of burning fire. 216
रुप्य n.	wrought silver or gold. 285	रेणु m. f.	dust. 2775
— n.	silver. 286	— m.	N. of a sage; dust. 3980
— n.	a kind of fine salt produced from water. 2916	रेणुका f.	N. of a particular drug. (Peper Aurantiacum) 1235
रुपाध्यक्ष m.	the master of the mint. 2594	रेतस् n.	semen virile. 2225
रुषित mfn.	pounded. 3229; 3347	रेपस् n.	sin; impurity 566
		रेफ m.	the liquidr. 2491
		— mfn.	inferior; low 6138

- रेरिहाण m. N. of Śiva. 94
 रेवट m. bamboo; whirl-
 wind; a doctor
 skilled in anti-
 dotes. 4309
 —n. the conchshell
 which coils from
 right to left. 4310
 रेवती f. kind of basil. 1095
 रेवतीवति m. N. of Balarāma. 60
 रेवा f. N. of the river
 Narmadā. 686
 रेषण n. the howl of a
 wolf. 446
 रेषा f. the howl of a
 wolf. 446
 रै m. wealth. 275
 —m. f. wealth; glory;
 gold; 4498
 रोक n. hole. 586
 रोग m. disease. 2186
 रोगहारिन् m. physician. 2223
 रोचन m. the black-cotton
 tree 953
 रोचना f. the bile of a cow
 the red lotus;
 a beautiful woman
 4315
 रोचनी f. realgar. 848
 —f. Convolvulus
 Turpetnum. 1172;
 2982
 रोचमान m. N. of one of the
 ten Viśvedevas. ११.
 152
 —m. the curl of hair
 on the neck of a
 horse boding
 good luck to the
 master. 1486
 रोचिष्णु mfn. shining, radiant.
 3225
 रोचिस् n. light; lustre. 336
 रोदन n. tear. 2026
 —n. weeping. 3789
 रोदनी f. Alhagi Maurorum.
 1286
 रोदस् n. du. heaven and earth.
 732; 3571
 रोदसी f. du. heaven and earth.
 732
 रोध m. obstruction. 4224
 रोधस् n. bank; shore. 633
 रोप m. an arrow. 2665
 रोमच्छद m. the tree colosan-
 thes Indica. 974
 रोमश m. N. of a Maharshi.
 417
 रोमशा f. Nardostachys
 jatāmāmsī. 1146
 —f. a kind of aromatic
 root (=वचा). 1149
 —f. a species of Valer-
 iana. (=Gandha-
 māmsī) 2976
 रोमहर्ष m. horripilation. 1962

रोमहृत् n.	orpiment. 851	रोहिणी f.	N. of one of the eight wives of Kṛiṣṇa. * 66
रोमा f.	a kind of medicinal plant of commercial value. 2959	—f.	Acacia Arabica. 1112
रोमाञ्च m.	Horipilation, one of the eight Temperamental states (सात्त्विकभाव) in dramatic terminology. * 1914	—f.	Helleborus Niger. 1181
		—f.	cow. 1499
रोमाञ्चित mfn.	thrilled with joy. 3231	रोहिणी f. (a)	(feminine of रोहित) red. 1784
रोमाह्वया f.	(named after hair) a kind of medicinal plant of commercial value. 2956	—f.	a star; Helleborus Niger; a young girl (in whom menstruation has just started); a cow. 4316
रोलम्ब m.	a large black bee. 1624	रोहिणीबन्धु m	the moon. 350
रोष m.	anger. 1954	रोहिन् f.	the female Rāya deer. 1364
रोषण m.	the wild date tree. 1099	रोहित m.	a species of fish. 660
—mfn.	angry. 4308	—m.	a species of antelope with red face and stripes on the back. 1369
—m.	a touch-stone. 4308	—m.	the red colour
रोषण m.	a touch-stone for precious metals. 3018	mfn. (रोहिणी or रोहिता f.)	red. 1777
रोहिण m.	N. of a mountain (= Meru ?). 3572	—m.	the red rice. 2831
रोहिण m.	the sandal-tree 1055	—m.	a kind of tree (Andersonia Rohitaka) 3578

- m. a kind of deer;
a species of fish.
4314
- mfn. red. 4314
- रोहितक m. the tree Ander-
sonia Rohitaka.
1033
- रोहिता f. (a) red. 1784
- रोहिताश्व m. epithet of Agni.
193
- रोहिन् m. the tree Ander-
sonia Rohitaka.
1033; 3578
- रोहिष m. a species of
donkey-shaped
deer. 1366
- m. Andersonia Rohita-
ka. 3578
- रौचनिक mfn. dyed with rocanā,
a yellow pigment.
1763
- रौद्र m. N. of one of the
nine sentiments
in the drama (the
Furious senti-
ment) * 1908
- रौद्र mfn. furious; terrific.
1941
- रौद्री f. N. of one of Śiva's
nine Śaktis. * 102
- रौमक n. a kind of salt pro-
cured from the
Rumā district
- (=Sambar district
in Ajmere.) 2911
- रौरव m. N. of a hell. 229
- रौहिण्य m. N. of Balarāma. 59
- m. N. of the planet
Mercury. 366
- m. N. of Balarāma;
a calf; N. of the
planet Mercury;
of Kārtikeya. 4448
- ल
- लकुच m. a kind of bread-
fruit tree, Barahal.
994
- लक्ष n. disguise; pretext;
fraud. 2036
- n. a mark for arrows;
target. 2669
- n. one hundred
thousand; a targ-
et; aim. 3984
- लक्षण n. spot; mark. 352
- लक्ष्मण mfn. prosperous; poss-
essed of fortune.
3187
- लक्ष्मणा f. N. of one of eight
wives of Krishna.
* 67
- f. a female Indian
crane. 1620
- लक्ष्मन् n. spot; mark. 352
- लक्ष्मन् n. sign; mark; the
chief. 3986

लक्ष्मी f.	N. of a Lakṣmī. 48		nal plant Rddhi
—f.	N. of one of Vishṇu's nine Śaktis. ❀ 50	—mfn.	or Vṛddhi. 2954
—f.	prosperity. 586		beautiful; insignificant; trifling;
—f.	N. of the medicinal plant Rddhi or Vṛddhi. 2955		agreeable; quick; light not heavy; short (as vowel) easy; mean; low. 3984
लक्ष्मीपति m.	N. of Vishṇu; a King. 4450	लघुवल्लय n.	the root of the fragrant grass Andropogon Maricatus. 1187
लक्ष्मीवत् m.	Strychnos Potatorum or clearing nut plant. 966	लघुश्रेणी f.	N. of a river. 694
लक्ष्य n.	mark for arrows; target. 2669	लङ्का f.	N. of a city; sign; mark. 3983
लघुद m.	stick. 3765	लङ्घन n.	going; fasting. 4319
लग्न m.	resin; exudation from trees or plants. 901	लज्जा f.	shame; bashfulness. 1949
—mfn.	clinging or adhering to. 3236	लज्जालु f.	Mimosa Pudica. 1179; 1180
लग्नक m.	a surety 2803	लज्जित mfn.	ashamed; shy. 2215
लघिमन m.	N. of one of eight shperhuman powers. ❀ 110	—mfn.	ashamed. 3199
लघिष्ठ mfn.	lightest 3246	लट्वा f.	N. of one of the pecker birds. ❀ 1628
लघीयस् mfn.	lighter. 3247	लता f.	a creeper. 880
लघु mfn.	quick. 258	—f.	a branch. 886
—n.	quickly. 258	—f.	the Priyaṅgu plant. 1066
—f.	Trigonella corniculata. 1201	—f.	Trigonella corniculata. 1201
—n.	agallochum. 2296		
—f.	N. of the medi-		

- f. the egg-plant. 1278
- f. a kind of medicinal plant (=Romā). 2956
- लताकोलि f. the jujube tree. 1017
- लतामारिष m. the Amaranth creeper. 1283
- लतार्क m. green onion. 1310
- m. one of the ten varieties of garlic or onion. १३१२
- लतावृक्ष m. the tree Vatica Robusta. 918
- लपन n. the face. 2159
- लब्धप्रशमन n. securing a country recently acquired by silencing enemies by means of appeasement and suppression. 2561
- लब्धवर्ण m. learned or wise man. 528
- लभ्य mfn. fit; proper. 2620
- लम्पट mfn. greedily desirous. 3186
- लम्पाक m. pl. N. of a country. 747
- m. pl. N. of a people. 766
- लम्बका f. N. of an Apsaras. 166
- लम्बन n. necklace. 2329
- लम्बा f. the bitter gourd. 1266
- f. bribery. 3684
- लम्बुष m. N. of a plant (mundirikkodi in Tamil) 1132
- लम्बोदर m. N. of Ganeśa. 120
- लय m. death. 2114
- लयसाम्य n. the harmony of dance, song and instrumental music. 3831
- ललन n. play; beauty. 4322
- ललना f. woman. 2068
- ललान्तिका f. necklace. 2329
- ललाट n. the forehead. 2173
- ललाटास्थि n. the bone of the forehead. 4018
- ललाटिका f. a trinket for the forehead. 2331
- ललाम m. n. the best; ornament; sectarial mark; horn; tail; horse; mark; person having a mark or sign; dignity; power; valour; manlihood; banner. 4320
- ललामक n. chaplet worn on the forehead. 2313

ललामन् n.	the best; ornament; sectarian mark; horn; tail; horse; mark; person having a mark or sign; dignity; power; valour; manlihood; banner. 4320	N. of a demon. 4318
ललित n.	languid gesture of a woman with her eyebrow and the lower lip expressive of her amorous feelings. 2058	लवणखण्ड m. salted and dried soup made from meat and flour. 2902
लल्लर m.	stammering. 1860	लवणत्रय n. three kinds of salts viz. rock salt, sochal salt and factitious salt. ❀ 2920
लव m.	very little; minute particle. 3351	लवणपञ्चक n. five kinds of salts viz sochal salt, factitious salt, rock salt, fossil salt and sea salt.* 2923
—m.	reaping or cutting. 3456	लवणमालिका f. an instrument for feeding salt to horses. 1484
—m.	a little; a small quantity; N. of a king; cutting; reaping. 3983.	लवणषट्क n. six kinds of salts viz sea salt, the salt from the Romā district, salt; sochal salt, factitious salt and fossil salt. ❀ 2922
लवङ्ग m.	one of the trees that blossom in spring. ❀ 504	लवण (समुद्र) m. the salt-sea. one of the seven seas. ❀ 628
—n.	cloves. 2304	लवणाकर m. a salt-mine. 774
लवण m.	the saline taste. 582	लवणापण m. a shop for selling salt. 1680
—mfn.	saline. 582	
—n.	salt. 4318	
—m.	the saline taste;	

- लवनाष्टक n. eight kinds of salts viz. a kind of factitious salt (=वर), sochal salts white and black, factitious salt, sea salt, fossil salt, the salt, from the Romā district, and a kind of fine salt (पांसुलवण) २९२५
- लवण n. cutting. २७७९
- n. reaping or cutting. ३४५६
- लवित्र n. sickle. २८७
- लशुन n. garlic १३०७
- n. one of the ten varieties of garlic or onion. १३११
- लसन्त ? m. kind of gram. २८५१
- लसन्तिका f. kind of gram. २८५१
- लस्तक m. the middle of a bow. २६६२
- लस्तकग्रह m. seizing of the middle of a bow. २६६८
- लहरी f. wave. ६३१
- लाक्षा f. lac. २९९०
- लाक्षाप्रसादन m. the red Lodhra tree. १०३६
- लाक्षिक mfn. dyed with lack. १७६३
- लाङ्गल n. plough. २८२३
- लाङ्गल (-लक्षण) m. a species of snake with plough mark. ६०१
- लाङ्गलिन् m. the coconut tree. १३२०
- लाङ्गली f. Methonia superba (mentondi? in Tamil) १३१५
- लाङ्गूल n. tail. १४८७
- लाङ्गूली f. Aemionitis cordifolia. ११५८
- लाज m. pl. fried or parched rice. २८७६
- लाञ्छन n. spot; mark. ३५२
- लाट m. pl. N. of a country. ७४६
- लाभ m. profit; gain. ३००७
- लामञ्ज n. the root of the fragrant grass Andropogon Muricatus. ११८६
- लालस m. (-सा) f. eagerness; desire. ४३१९
- लालसा f. desire. १९५२
- लाला f. saliva. २२३८
- लालिका f. a rope round the nostrils of a horse. १४७८
- लाव m. reaping or cutting. ३४५६
- लावणौदकिक n. a condiment cooked in water with salt ३६९६

लासिका f.	female dancer. 3107		
लास्य n.	gentle dance. 1888	लिप्सा f.	equal to two Nimesas * 455
लिकुच m.	the lemon tree. 922	लिबि f.	desire. 1951
—m.	Barahel, a kind of bread-fruit. 994	लीढ mfn.	writing. 2531
लिच्छा f.	N. of a weight equal to eight trasareṇus. * 2994	लीला f.	tasted; eaten. 3228
लिखित m.	N. of one of the law-givers. * 1841	—f.	play. 2044
लिगु m.	a deer. 3612		a maiden's play- ful imitation of her lover's beha- vior, talk &c. 2046
लिङ्ग n.	a sign; mark; the penis; guise; the subtle body (=sūkṣma-śarīra) 3987	लीलोद्यान n.	play; dalliance. 3986
लिङ्गिन् m.	an ascetic, one of the five kinds of messengers. * 2577	लीलोद्यान n.	pleasure garden 141
लिङ्गिन् m.	a person having a mark or sign. 4321	लुङ्गक m.	N. of a citron tree (=Mātuluṅga) 3575
लिपि f.	writing. 2531	लुण्टक m.	thief. 3127
लिपिकर m.	a writer; scribe. 2530	लुण्ठत mfn.	stolen. 3215
लिप्त mfn.	smeared; anointed. 3236	लुब्ध m.	rogue; deceitful man. 2427
—mfn.	eaten. 3287	लुब्धक m.	hunter. 3081
लिसक mfn.	a poisoned arrow. 2738	लुण्ठाय m.	buffalo. 1556
लिसिका f.	a space of time	लुश m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. * a spider. 1570
		लूता f.	cut. 3213
		लून mfn.	god. 148
		लेख m.	document. 2805
		—m.	writer; scribe. 2521
		लेखक m.	pencil or brush; pen. 3073
		लेखनी f.	

- लोखर्षभ m. N. of Indra. 133
 लोख्य m. document. 2805
 लेप m. smearing; plastering; eating. 3982
 —m. food. 2884
 लेपक m. mason; plasterer. 3072
 लेप्यमयी f. doll made of clay or plaster; 2081
 लेलिहान m. snake. 593
 लेश m. very little; a minute particle. 3351
 लैङ्ग n. N. of one of the eighteen Purāṇas. * 1832
 लोक m. the world. 733
 —m. the world; people. 3982
 लोकपाल m. king; guardian of a quarter of the world 4450.
 लोकबान्धव m. the sun. 318
 लोकायतिक m. an atheist. 82
 लोकालोक m. N. of a mythical range of mountains encircling the orb of the earth. * 814
 लोकेश m. N. of Brahmā. 21
 लोचक m. the eye-brow. 2172
 —m. the Indigo plant; a lump of flesh; मणिभ्र . 4323
 लोचन n. the eye. 2168
 लोचमस्तक m. Celosia Cristata. 2981
 लोदना f. persuasive speech. 1824
 लोघ्र m. the tree Symplocasa racemosa. 1039
 लोपा f. N. of a bird. 1633
 लोपामुद्रा f. N. of the wife of the sage Agastya. 400
 लोपालिका f. a kind of bird (=लोपा) 1633
 लोप्त्र n. stolen property; booty. 3133
 लोभ m. avarice, one of the six inner foes of men. * 2565
 लोल n. an amorous glance of a young woman. * 1930
 —mfn. greedily desirous. 3185
 —mfn. fickle. 3190
 लोलुप mfn. greedily desirous. 3185
 लोलुभ mfn. greedily desirous. 3185
 लोष्ठ n. a clod. 2822
 लोष्ठभञ्जन m. a farm implement for breaking clods. 2822

- लोष्टावार n. a kind of factitious salt. 2917
- लोष्ठु m. clod. 2822
- लोह n. agallocham. 2295
- लोहकारक m. blacksmith. 3050
- लोहज n. a kind of bell-metal. 839
- लोहपृष्ठ m. a species of vulture. 1605
- लोहमात्रव m. a small knife of the shape of the ear of a boar. 2689
- लोहल mfn. lisping 2216
- लोहशङ्कु m. N. of a hell. 230
- लोहसंश्लेषण borax. 2953
- लोहाभिसार m. a military ceremony performed by the kings in battle-dress before taking the field; lustration of arms. 2770
- लोहित m. the red colour m (-नी, -ता) fn. red. 1777
- n. blood. 2227
- m. one of the thirteen varieties of rice 2834
- लोहितक n. a ruby. 294
- लोहितचन्दन n. saffron. 2293
- लोहिता f. one of seven tongues of Agni. 218
- f. (a) red. 1784
- लोहिताङ्ग m. N. of the planet Mars. 365
- लोहिनी f. (a) (feminine of लोहित) red. 1784
- व
- वंश m. bamboo. 1316
- m. kind of sugarcane. 1328
- m. the upper timbers or beams of a house. 1720
- m. kind of drum 1882
- m. the spine. 2243
- m. race; lineage. 2338
- m. flute. 3638
- m. the back-bone; the upper nasal bone; a kind of sugarcane; lineage; family; race; multitude; bamboo; the upper timbers or beams of a house; the central projecting part of a sword; flute. 3988
- वंशक n. agallochum. 2296
- वंशपत्र n. orpiment. 851
- वंशभवा f. a kind of Tabashir 2971

- वंशवर्ण m. a species of pulse; Cicer Arietinum. 2853
- वंशाख्या f. (named after bamboo) a kind of Tabashir. 2971
- वंशि m. sprout or shoot from the joint of a tree or plant. 903
- वंशिक n. agallochum. 2296
- वंशी f. flute. 3638
- वक्तृ mfn. eloquent. 3333
- वक्त्र n. the face. 2159
- वक्त्रपट्टक m. fillet or forehead ornament of a horse. 1476
- वक्र n. an amorous glance of young woman. १९३१
- mfn. crooked. 3271
- वक्रदार n. the wood or bamboo frame work of a thatch. 1713
- वक्षस् n. the chest; bosom. 2137
- वक्षोत्तल n. a jewel suspended on the breast. 47
- वक्षोरुह m. the female breast. 3656
- वङ्ग m. the pommel of a saddle. 1489
- वङ्गण m. the groin .2127
- वङ्ग n. pl. N. of a country. 747
- n. tin. 844
- वङ्गजीवन n. silver. 287
- वचन n. speech. 1805
- वचनग्राहिन् mfn. compliant. 3262
- वचस् n. speech. 1805
- वचा f. N. of an aromatic root. 1149
- वज्र m. n. N. of Indra's thunderbolt. 143
- m. n. a diamond. 294
- m. the tree Enphorbia. 1025
- वज्रदक्षिण m. N. of Indra. 135
- वज्रधारण n. the artificial gold obtained through chemical processes and worthy of the gods. 281
- वज्रपुष्प n. the blossom of sesamum. 2848
- वज्रपेषण n. thunder-clap. 430
- वज्रवल्ली f. a species of ioscorea (pirandai in Tamil). 1298
- वज्रिणी f. the tree Enphorbia. 1027
- वज्रिन् m. N. of Indra. 128
- वज्रक m. jackal. 1395
- वज्रक m. rogue; cheat. jackal. 4325

बध्नन n.	deceiving. 2038	बणिज्या f.	trade; traffic. 3008
बध्ननापट m.	a bird preying upon animals. 3046	बण्ड m.	a bull whose tail is amputated. 1522
बध्नित mfn.	deceived; betrayed. 3384	बतंस m.	a chaplet tied on the crown of the head. 2315
बज्जुल m.	As'oka tree. 970	वत्स m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families.* 404
—m.	the red Calamus Rotang. 1006		
—m.	heath-cock. 3620		
बज्जुला f.	cow yielding abundance of milk. 1511	—m.	the tree Wrightia antidysentery. 992
बट m.	the Indian fig-tree. 915		
—m.	rope; cord; fetter. 3080	—m.	the chest; bosom. 2137
बटक m.	cock. 1600	—m. n.	the breast. 4012
बटी f.	rope; cord; fetter. 3079	—m.	calf, the young of an animal; a year; offspring; the Kuṭaja tree; N. of a Sage; child. 4012
—f.	rope. 3459		
बटु m.	boy. 2282		
बडवा f.	mare; Brahman woman. 4333	वत्सनाभ m.	kind of poison. 617
बणिक्पथ m.	trade; traffic. 1702	वत्सग्नि m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ३ 3533
—m.	trade, one of the eight measures for bringing prosperity to one's kingdom. ३ 2550	वत्सर m.	year. 513; 4213
बणिज् m.	merchant, one of the five kinds of messengers. 2577	वत्सादनी f.	Cocculus Condi-folius, 1074
बणिज् m.	merchant. 3011	वत्सार m.	N. of one of the Rishis regarded

- as the ancestors
of the Brahmani-
cal families. §404
- बद mfn. eloquent. 3333
- बदन n. the face. 2159
- बदान्य mfn. munificent. 3184
- बदावद m. eloquent. 3333
- बध m. slaughter. 2786
- बधार्ह mfn. deserving death. 3372
- बधू f. woman. 2065
- f. daughter-in-law. 2079
- बध्री f. thong. 3089
- बन n. water. 629
- m. forest. 865
- बनज m. Sapindus Deter-
geus. 967
- बनजा f. Glycine Debilis. 1108
- बनतिक्तका f. Clypea Herman-
difolia. 1162
- बननिष्पावक m. N. of a plant.
(Kolyavarai in
Tamil) 1137
- बनप्रिय m. the cuckoo. 1597
- बनमाला f. garland of forest
flowers. 47
- बनमालिन् m. N. of Viṣṇu. 42
- बनरञ्जनी f. N. of a plant
(Koliyavarai in
Tamil) 1137
- बनस्पति m. a tree bearing
fruit apparently
- without blossoms.
879
- m. a tree in general;
a tree bearing
fruit apparently
without blossoms.
4459
- बनादान n. taking or clearing
a forest for occu-
pation, one of the
eight measures for
bringing prosper-
ity to one's own
kingdom. 2550
- बनानल m. the forest fire. 197
- बनायुज m. a particular breed
of horse. § 1441
- बनिता f. woman. 2025
- बनी f. forest. 865
- बनीपक mfn. asker; beggar.
- बनेवासिन् m. harmit. 2413
- बनौकस् m. monkey. 1391
- बन्दनमालिका f. a festoon of leaves
suspended across
the doorway or
gateways. 1708
- बन्दा f. parasite plant.
1068
- बन्दाक mfn. civil; respectful.
3224
- बन्धा f. N. of a cucurbi-
taceous plant
with bitter fruit.
1258

वन्ध्य mfn.	barren. 875	वयःस्थ m.	a young man;
—mfn.	useless; futile. 3376		mfn. young; youthful. 2289
वन्ध्या f.	barren cow. 1502	वयःस्था f.	the yellow
वन्य mfn.	growing or produced or existing in a forest; wild. 867		Myrobalan tree. 925
		—f.	a root resembling ginger (=मेदा). 2974
वन्या f.	multitude of forests. 867	वयस्य m.	friend. 2571
वपन n.	sowing. 2463	वयस्या f.	a woman's female friend. 2084
वपनशस्त्रक n.	a razor. 3061	वयुन n.	path; way. 3629
वपा f.	hole. 587	वर m.	N. of one of nine treasures of Kuvera. 272
—f.	fat. 2234		orpiment. 851
वपुस् n.	the body. 2121	—n.	the root of the
वपु m.	a barber. 3060	—n.	fragrant grass Andropogan
वपु m.	husband. 3654		Muricatus. 1186
वप्र m. n.	rampart. 1664		the Amaranth creeper. 1283
—m. n.	field. 2809		husband. 2099
वप्रक्रिया f.	the playful butting of an elephant against a bank or mound of any kind. 1427.	वर m.	saffron. 2292
		—m.	choice or boon. 3392
वमथु m.	the water ejected from an elephant's tusk. 1407	—n.	choice; son-in-law; boon or blessing
—m.	vomiting. 2191	—m.	form gods. 4004
वमि f.	vomiting. 2191	—mfn.	choicest; most excellent among. 4004
वम्रो f.	the white ant. 784		preferable. 4004
वम्रीकूट m. n.	an ant-hill. 785		
वयस् n.	age. 2117		
—n.	bird; age. 3992		

- वरक m. a gallinaceous bird. 1626
 —m. kind of corn. 2845
 वरटा f. goose. 1620
 —f. wasp. 1636
 वरण m. the tree *Tapi.* 923
 —m. rampart. 1664
 —m. N. of a tree; surrounding wall; rampart. 4324
 वरणि f. the tree *Premna Spinosa*. 1053
 वरण्ड m. heap of grass. 2865
 वरतन्तु m. N. of a Maharshi; the singer of saered hymns. * (not found in the *Rgveda*). 3537
 वरत्रा f. an elephant's girdle. 1417
 —f. rope; cord; fetter. 3079
 —f. the girth of an elephant or horse. 3803
 वरयितृ m. husband. 2098
 वरला f. goose. 1620
 वरवर्णिनी f. turmeric. 1205
 —f. woman. 2069
 वरशाक m. the Amaranth creeper. 1283
 वरा f. *Abrus precatorius* 1166
 —f. a root resembling ginger (=मेदा). 2974
 वराङ्ग n. *Laurus Cassia*. 1156
 वराङ्गक n. *Andropogan Muricatus*. 1183
 वराङ्गना f. *Corypha Taliera*. 1324
 वराङ्गी f. a Species *Diescorea*. 1298
 वराट m. cowry. 656
 —m. the seed of lotus. 719
 —m. a gander, one of the gallinaceous birds. * 1627
 —m. a kind of sword with round raised projections or dots as big as castor-oil seeds in relief. 2680
 —m. a rope; cord; fetter. 3080
 वराटक m. *Vangueria spinosa*. 968
 —n. a room for storing clothes; a clothes-bag. 1747
 वराम्लक m. sorrel. 3577
 वरारोहा f. a species of *Cyperus Rotundus*. 1351

—f.	woman. 2070	sacred hymns. ३३
—f.	Arabian jasmine 3605	3546
बराशि m.	coarse cloth. 1754	वरुणपाशक m. shark. 674
बराह m.	the wild boar, one of the nine sources of pearls. ३ 296	वरुणानी f. wife of Varuṇa. 245
—m.	shark. 674	वरुणालय m. the sea. 625
—m.	a boar, a pig. 1354	वरुथ m. the fender of a chariot. 2644
बराहकन्द m.	species of esculent root, a sort of yam (Kavalai- KKelaṅgu) in Tamil). 1296	वरुथिनी f. an army. 2716
बराहकर्णक m.	a small knife of the shape of the ear of a boar. 2689	बरोत्कट m. a tiger. 3609
बरिवसित mfn.	served; paid homage. 3162	बर्ग m. a multitude of homogeneous animals. 1661
बरिवसित mfn.	served; paid homage. 3162	बर्चस् n. light; lustre. 336
बरिष्ठ n.	copper. 289	—n. faeces. 2236
—mfn.	chief; principal. 3149	—n. flame; shape; excrement; splendour; brilliance. 4003
बरी f.	Asparagus Racemosus. 1177	बर्चस्क m. n. faeces. 2237
बरीयस् mfn.	wider; larger. 3247	बर्चस्विन् mfn. bright; luminous. 3264
वरुण m.	N. of Varuṇa. 245	वर्य m. the housings of an elephant. 1426
—m.	the tree Tapia.	—m. n. a letter. 2488
—m.	N. of a Maharshi, the singer of	—m. a caste; colour; a religious obser- vance; the order or arrangement of a subject in a song; the hous- ings of an eleph- ant; fame; praise. 4000

- m. n. a letter; sort; kind; painting; dye; beauty; complexion; lustre. 4001
- वर्णक m. n. an unguent for the body 2291
- वर्णश m. an ascetic sleeping on grass bed. 2418
- वर्णित mfn. famous; known; celebrated. 3180
- वर्णिन् m. a religious student. 2393
- वर्तक m. a quail, one of the gallinaceous birds. * 1625
- m. the handle of a sickle. 2828
- m. the hoof of a horse; a kind of bird. 4324
- वर्तन n. livelihood; profession. 2792
- n. abiding; staying. 3221
- n. staying; rolling; conduct; behaviour. 3997
- वर्तनी f. a way; road. 797
- f. N. of a plant (Mundirikkodi in Tamil) 1132
- वर्ति f. pl. the fridge of a garment; the projecting threads or unwoven ends of woven cloth. 1765
- वर्तिका f. a kind of quail, one of the gallinaceous birds. * 1625
- वर्तिष्णु mfn. abiding; staying. 3221
- वर्तुल mfn. round; globular. 3269
- वर्त्मन् n. way; road. 796
- वर्धकि m. carpenter. 3044
- वर्धन mfn. increasing; growing. 3223
- n. cutting. 3431
- वर्धमान m. a lid; dish. 1799
- m. the castor-oil plant; a shallow dish; lid; an ornament. 4460
- वर्धमानक m. the castor-oil tree. 1093
- वर्द्धित mfn. increased. 3216
- वर्द्धिष्णु mfn. increasing; growing. 3223
- वर्मन् n. armour. 2706
- वर्मित mfn. one covered with armour. 2742
- वर्य mfn. chief; principal. 3149

वर्या f.	girl who chooses her husband herself. 2076	वर्षवर m.	eunach. 2594
		वर्षा f. (pl.)	the rainy season. 508
वर्ष m. n.	rain. 429	वर्षाभू f.	a species of poisonless snake. 610
—m.n.	a year. 512	—f.	frog. 669
—m.n.	a division of the earth as separated off by certain mountain ranges in the south or north; nine such divisions are enumerated and each while having a name of its own is also called after the mountain by which it is separated e. g. Bharata is also called Haimavata after the Himālayas which separates it off. 735	—m.	a sort of Punarnavā. 1098
		वर्षाभ्वी f.	frog. 670
		—f.	the hog-weed. 1196
		वर्षिष्ठ mfn.	very old; oldest. 3248
		वर्षीयस् m.	an old man; mfn. old. 2286
		वर्ष्मन् n.	the body. 2121
		वलन m.	deer. 3612
		वलभी f.	the wood or bamboo frame-work of a thatch. 1713
		वलय n.	flock or multitude. 1657
		—n.	a wrist-ring. 2332
		वलारिपु m.	N. of Indra. 128
वर्ष m. n.	a country; a year; rain. 4016	वलक्ष्म m.	the white colour; mfn. white. 1774
वर्षकारी f.	a girl with moist hands and feet, one of the girls unfit for marriage. 2473	वलाहक m.	a kind of black snake. 608
		—m.	a species of venomless snake. 610
वर्षकेतु m.	a sort of Punarnavā. 1098	वलित n	an amorous glance of a young woman. 1931

- बलिर mfn. quint-eyed. 2202
 बलीक n. the edge of a thatch. 1715
 बलीमुख m. a monkey. 1392
 —n. the spiced curds. 1546
 बलक n. bark. 884
 बलकल m. n. bark. 884
 बल्गा f. a horse's bridle. 1475
 बल्लित n. N. of one of a horse's paces; gallop. * 1482
 —mfn. eaten 3282
 बल्लु mfn. beautiful. 3707
 बल्लन n. food 2884
 बल्लमीक m. n. an ant-hill. 785
 बल्ल n. winnowing of corn. 3692
 बल्लकी f. lute. 1871
 बल्लभ m. husband 2099
 —mfn. beautiful; pleasing. 3164
 बल्लभा f. a favourite or beloved woman. 2070
 बल्लरी f. creeper. 881
 —f. cluster of blossoms. 896
 बल्लव m. cowherd. 1538
 —m. cook. 2878
 बल्ली f. creeper. 881
 बल्लूर mfn. dried flesh. 2229
 वत्रि m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. * 3549
 वश mfn. depending on; resting on. 3256
 —m. desire; wish. 3419
 वश n. Carissa carandas. 3588
 वशा f. a female elephant. 1417
 —f. a barren cow. 1502
 वशिक mfn. void; empty. 3352
 वशित्व n. N. of one of eight superhuman powers. * 110
 वशिन् mfn. self-possessed. 3706
 वशिर m. sea-salt. 2915
 वशीकृत mfn. brought under; enchanted. 3362
 वशीक्रिया f. subduing by charms. 3420
 वश्य mfn. obedient. 3261
 वषट् ind excluding; without. 4511
 वषट्कृत n. an oblation offered in the sacrificial fire. 2351
 वसति f. night. 468
 —f. a house; staying; a Jaina monastery; night. 4331

वसतीवरी f.	the water purified by sacred text and kept in a pot for sacrificial use. 2361	—m. —n.	Mumngo. 2850 N. of fire. 3499
वसन n.	cloth; clothes. 1749	वसु m.	wealth; water. 4015
वसन्त m.	the spring. 501	वसुक m.	the tie of a yoke; ray; fire. 4015
वसन्ततिलका f.	N. of a metre. 1839		the plant Colotropis Gigantea. 1041
वसा f.	the plant Sansviera Roxburghiana. 1079	—m. —n.	a species of plant (= किरवमूलक). 1220
—f.	fat. 2234		a kind of salt produced in the Ruma district
—f.	Convolvulus repens. 3599		(Sambar Dist. in in Ajmere.) 2911
वसिर m.	Scindapsus officinalis. 1128	वसुकृत् m.	N. of one of the Mahrshis the singer of sacred hymns. ३५४८
—m.	a variety of long pepper. 1153		N. of the father of Krishna. 63
वसिष्ठ m.	N. of one of the nine Brahmās. ३२५	वसुदेव m.	N. of Krishna. 62
—m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ४०४	वसुदेवसुत m.	the earth. 725
—m.	N. of one of the law-givers. १८४३	वसुधा f.	N. of the wife of the Treasure Śaṅkha. 274
वसु m. (pl.)	N. of a class of deities. १५५; १५६	वसुंधरा f.	the earth. 727
—n.	wealth. 276	वसुमत् m.	N. of one of ten Viśvedevas. १५२
—m.	ray. 327	वसुमती f.	N. of the wife of the Treasure Padma. 274
—m.	the yellow variety of Phaseolus	—f	the earth. 725

- वसुमङ्गिका f.** *Vernonia anthe-
minthica.* 1192
वसुश्रुत m. N. of a Maharshi;
the singer of
sacred hymns. *
3549
वसुहृद् m. the plant Baka-
puspa. 3607
वस्ति m. f. the lower belly;
the part of the
abdoment below
the navel. 2129
वस्त्य n. house. 1683
वस्त्र n. cloth; clothes. 1748
वस्त्रकोश m. room for storing
clothes; a clothes
-bag. 1747
वस्त्रबन्ध m. an ornament for
the chest fixed on
the garment. 2330
वस्त्रवेशमन् n. tent. 1735
वस्त्र m. price. 3009
वस्त्रसा f. tendon or muscle.
2233
वस्त्रौसारा f. N. of the city of
Kubera. * 271
वह m. the shoulder of a
cow or bull. 1527
—m the breathing of
a cow; bearing;
carrying. 3990
वह्नि m. fire. 190
वह्निगर्तक n. a hole for keeping
fire. 3793
वह्निभू m. N. of Kārtikeya.
122
वा ind. uncertainty;
semile; compari-
son. 4517
—ind. indicating deter-
mination. 4597
—ind. as; like. 4603
वाक्पति m. eloquent. 3334
वाक्पारुष्य n. speaking harsh,
one of seven great
vices. 2556
वाक्य n. speech. 1805
वागीश m. N. of Brahmā. 20
—mfn. eloquent. 3334
वागुजी f. *Vernonia anthe-
minthica.* 1192
वागुर m. a species of fish.
659
वागुरा f. net. 3082
वागुरिक m. a hunter using
nets. 3082
वाग्देवता f. an epithet of
Sarasvatī. 4017
वाग्मिन् mfn. eloquent. 2333
वाच् f. Sarasvatī. 23
—f the organ of
speech, one of the
five organs of
actions. * 572
वाच् f. N. of Sarasvatī;
speech. 4500

वाचंयम m.	a holy sage who has taken the vow of silence. 2389	वाञ्छाबचन n.	coaxing or complimentary speech. 1857
—m.	a sage who practices silence. 3956	वाट m.	a bounding hedge. 1655
वाचक m.	a significant or expressive word. 1813	वाह्या f.	Sida Rhomboidea (=बला). 1188
वाचस्पति m.	N. of Br̥haspati; of the planet Jupiter. 368	वाह्याल m.	Sida Rhomboidea. 1188
वाचाट mfn.	speaking ill, detracting. 3335	वाडवेय m.	a Brahman, (du) the As'vins. 4453
वाचाल mfn.	talkative. 3334	वाण f.	weaving. 3070
वाचाला f.	the Śārikā bird. 1611	वाणिज्य n.	trade or business, one of the three professions of a Vaiśya. ❀ 2793
वाचिक n.	a verbal message. 1813	—n.	trade; business. 2797
वाचोयुक्तिकुशल mfn.	eloquent. 3334	वाणिनी f.	a clever or intriguing woman 2087
वाजिगन्धिका f.	a kind of aromatic root. (=वचा) 1110	—f.	an actress; a dancing girl; a young and beautiful woman; a clever woman. 4335
वाजिदन्त m.	N. of the shrub Justica Adhatoda. 1149	वाणी f.	N. of Sarasvatī. 23
वाजिन् m.	horse 1438	—f.	N. of Sarasvatī; speech. 4017
—m.	bird. 1573	वात m.	wind; air. 248
—m.	horse; an arrow; bird. 3991	वातकिन् mfn.	a patient of gout or rheumatism. 2199
वाजिशाला f.	a stable for horses. 1695		
वाञ्छा f.	desire. 1951		

वातगुणाधिक m.	a rhumatic patient. 4473.	वातुल m.	gale. 254
वातघ्न m.	castor-oil tree. 1094	—m.	a kind of pulse (Cicer Arietinum) 2853
वातजूति m.	N. of a Maharsj; the singer of sacred hymns. 3541	वातूल m.	whirl-wind. 4309
वातपोत m.	the tree Palāśa. 912	वात्या f.	whirl-wind. 254
वातप्रमी m.	a kind of antelope running faster than the wind. 1381	वात्या f.	egg-plant. 1278
वातमृग m.	a kind of antelope running faster than the wind. 1381	वात्सक n.	a herd of calves. 1500
वातरोगिन् mfn.	a patient of gout or rheumatism. 2199	वात्सार m.	the family (gotra) or descendant of Vatsāra. 3524
वातवर्जित mfn.	free from wind; still. 3377	वादित्र n.	a musical instrument 1880
वातसंघात m.	gale. 254	वादिन् mfn.	eloquent. 3333
वातापिदग्न m.	N. of Agastya. 3520	वाधूल m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors the Brahmanical families. 405
वातायन n.	window. 1729	—m.	the family (gotra) or descendant of Vādhūla. 3523
वातायु m.	deer. 1361	वाध्रीणस m.	a rhinoceros. 1359
वाताहार m.	an ascetic who feeds only on air. 2417	वान n.	a strong-hold of forests, one of the five kinds of strongholds. 2605
वातिङ्गम m.	the egg-plant. 1277	वान n.	weaving. 3070
वालीक m.	the bird Cātaka, one of the gallinaceous birds. 1626	वानप्रस्थ m.	the tree Bassia. 930
		—m.	a hermit. 2413

—m.	Bassia Latifolia; a Brahman in the third stage of life. 4457	वायदण्डक m.	loom. 1768
वानर m.	monkey. 1391	वायवीय n.	N of one of the eighteen Upapu- rāṇas. 1836
वानस्पत्य m.	a tree that bears fruit after blossoms. 879	वायव्य mfn.	devoted to Vāyu. 2357
वानीर m.	the reed Calamus Rotang. 1006	—n.	one of the eight kinds of ablutions * 2499
वापी f.	pond; pool. 704	वायस m.	crow. 1581; 3616
वामदेव m.	N. of Śiva. 85	वायसाराति m.	owl. 1584
—m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 406	वायसी f.	sort of potherb. 1240
वामन m.	N. of the elephant of the southern quarter. 311	—f.	N. of the plant solanum indicum. 1170
—n.	N. of one of the eighteen Purāṇas. * 1833	—f.	convolvulus repens. 3599
—mfn.	a dwarf. 2209	वायु m.	wind; air. 247
वामनाश्रम n.	N. of a place of pilgrimage. * 1676	—m.	the windy hum- our, one of three humours of the body, 2185
वामलूर m.	an ant-hill. 786	वायुन m.	god. 147
वामलोचना f.	woman. 2067	वायुसुत m.	epithet of Bhīma. 3676
वामा f.	N. of one of Śiva's nine Sakti. * 102	वार n.	water. 629
—f.	woman. 2066	वार m.	flock or multitude. 1655
वामी f.	mare. 1469	—m.	multitude. 3413
वाय m.	weaving of	—m.	turn; succession; multitude. 4014

- वारण m. elephant. 1396
 —m. a bridge; elephant. 4325
- वारणवुसा f. the plantain tree. 1274
 वारणावत n. N. of a town. 3624
 वारमुख्या f. the chief of a number of harlots; a royal courtesan. 2092
- वारवाण m.n. an armour. 1771
 वारवाण m. a judge; an astronomer 4459
 वारबिलासिनी f. prostitute. 2091
 वाराकर m. the sea. 625
 वारणसी f. N. of Kāśī. 3621
 वाराह n. N. of one of the eighteen Purāṇas. * 1833
- वाराही f. N. of one of seven divine mothers (Mātṛs) * 118
 वाराही f. a species of esculent root, a sort of yam. (Kavalai-Kkilaṅgu in Tamil.) 1296
 वाराही f. Achyranthes Aspera (=ब्रह्मदण्डी). 2967
 —f. N. of one of seven Mātṛs. * 3494
 वारि n. water. 629; 3996
- f. a place for catching elephants. 793, 3996
 वारिजासन् m. epithet of Brahmā. 4412
 वारिणी f. the white variety of Clitorea ternatea. 1194
 वारिद् m. cloud. 421
 वारिधर m. cloud. 421
 वारिपर्णी f. Pistia stratiotes. 720
 वारिपिण्ड m. frog inside a rock. 671
 वारिशृत् m. cloud. 423
 वारिवाह m. cloud. 423
 वारुण n. of one of the eighteen Upapurāṇas. * 1837
 —n. one of the eight kinds of ablutions. 2499
 वारुणी f. N. of Pārvatī. 116
 —f. the quarter of Varuṇa; the west. 304
 —f. kind of basil. 1095
 —f. spirituous liquor. 3111
 वार्त mfn. recovered from sickness. 2199
 वार्त mfn. having means of substance; practi-

	sing any business or profession. 3220	बालधि m.	bushy tail. 1488
—mf.	having means of substance; healthy. 4009	बालपाश्या f.	trinket for the hair. 2331
—n.	chaff; health. 4009	बालमृग m	a species of antelope white in colour, with bushy tail; yak 1385
वार्ता f.	news. 1817	बालवायज n.	the cat's eye. 291
—f.	livelihood; profession. 2792	बालहस्त m.	bushy tail. 1488
वार्ता f.	egg-plant; news; profession; livelihood. 4009	बालुका f.	sand. 637
वार्ताकी f.	egg-plant.	बाल्मीकि m.	N. of Vālmiki. 3770
—f.	smaller variety of egg-plant. 1234; 1276	बाबदूक mfn.	eloquent. 3333
—f.	Solanum Molenga. 1248	बासन n.	the cry of animals and birds. 444
वार्ताहर m.	a messenger or ambassador 2575	बाशा f.	N. of the shrub Justicia Adhatoda. 1148
बार्धक n.	multitude of men.	बाशित n.	the cry of animals and birds. 444
बार्धुषी f.	userer. 2802	बाशिता f.	female elephant. 1418
बार्धुषिक m.	userer. 2802	बास m.	house. 1687
बार्मेण n.	collection of coats or mails 3482	—m.	perfume; dwelling. 4014
बार्षिक n.	Ficus heterophylla. 1304	बासरु m.	N. of the shrub Justicia Adhatoda. 1148
बाल m.	the hair of the head. 2176	बासतेयो f.	night. 467
—m.	tail; the hair of the head. 3992	बासनीयक n.	saffron. 2293
बालकी f.	sort of cucumber. 1269	बासन्त m	black variety of Phaseolus Mungo. 2855

- वासन्तिक m. jester. 2597
 वासन्ती f. the Mālatīlatā. 1060
 वासर m.n. day. 461
 वासव m. N. of Indra. 128
 वासव n. cloth; clothes. 1748
 वासि f. an instrument for cutting or paring wood. 3048
 वासित mfn. perfumed. 2305
 वासिष्ठ m. the family (gotra) or descendant of Vasistha. 3523
 वासुकि m. N. of a serpent-king. 594
 वासुदेव m. N. of Viṣṇu. 41
 —m. N. of a sage; of Viṣṇu. 4458
 वासू f. a young girl in dramatical terminology. 1900
 वास्तिक m. kind of potherb. 1285
 वास्तुक m. variety of chenopodium. 1284
 वास्तोष्पति m. N. of Indra 128
 वास्तोष्पत्य mfn. devoted Vāstospati. 2356
 वाह mfn. a chariot covered with cloth. 2641
 बाह m. horse. 1438
 —m. N. of a measure equal to two Khāris. * 3004
 बाहन n. any vehicle. 2651
 बाहस m. a boa or a species of large serpent. 607
 —m. fire; the boa constrictor. 4328
 बाहित्य n. the middle of an elephant's face. 1400
 बाहिनी f. river. 680
 —f. army. 2715
 —f. river; army. 4333
 बि m. bird. 1572
 —m. bird; the Supreme Being. 4500
 —ind. prohibition; distinctness. 4517
 —m. N. of Kāmadeva. 4525
 —ind. surprise. 4525
 बिंशति f. (Sing) twenty. 2523
 बिंशतिभुज m. an epithet of Rāvaṇa. 241
 बिकट्ट m. Buinchi tree. 953
 —m. Flacourtia sapide. 4484
 बिकच m. comet; meteor. 373
 —mfn. blown (as a flower). 877
 बिकट mfn. great; big. 3191
 बिकटा f. a bandy-legged girl, one of the

	girls unfit for marriage. * 2475	विक्रेतृ m.	a vender. 3013
विकर्तन m.	the sun. 322	विक्रेय mfn.	vendible; negotiable. 3015
विकल mfn.	fool; blockhead 3276	विक्रोडा f.	Abrus precatorius. 1166
विकलाङ्ग mfn.	deformed. 2218	विक्लव mf	bewildered; overcome by fear or agitation. 3159
विकसा f.	Rubia Munjista. 1147; 1206	विक्षेप्य n.	an ornament which is supended (one of the four varieties of ornaments. *) 2319
विकार m.	transformation; change of form. 3433	विक्षोभ m.	the side of an elephant's breast. 1405
विकिर m.	a bird. 1572	विगता f.	a girl in love with another, one of the girls unfit for marriage * 2472
विकीरण m.	the Calotropis Gigantea. 1041	विगतासु mfn.	dead. 2112
विकुर्वाण mfn.	joyful; cheerful. 3166	विगन्धिका f.	realgar 848
विकृत mfn.	disgusting. 1943	विगह्णा f.	contempt; censure. 1823
—mfn.	sick. 2197	विगान n.	evil report; scandal. 1822
—mfn.	deformed; dreadful. 3272	विग्न mfn.	timid. 3154
विकृति f.	transformation. 3432	विग्र mfn.	noseless. 2204
विक्ष m.	an elephant twenty years old. 1434	विग्रह m.	the body. 2120
विक्रम m.	power; valour. 2763	—m.	war, one of the six acts or measures to be practised by a king against
विक्रय m.	selling; sale. 3009		
विक्रयिक m.	a vender. 3013		
विक्रान्त mfn.	a hero. 2750		
विक्रायिक m.	a vender. 3013		
विक्रिया f.	transformation; change of form. 3432		

	the hostile coun- try. * 2547	विचित्र n.	surprise. 4525
—m.	war; battle. 2758	विचित्रफलिका f.	a kind of bitter cucumber. 1272
—m.	spreading; diffu- sion. 3465	विचेतु mfn.	searching; inqui- ring. 3202
विषस m.	food. 2885	विच्छित्ति f.	carelessness of a woman in her dress and decora- tion in her lover's society. * 2050
विघ्न m.	the tree Carissa Carandas. 1014	विच्छित्ति f.	an unguent for the person. 2291
—m.	obstacle. 3440	विजन n.	solitary; private. 2621
विघ्नराज m.	N. of Gaṇeśa. 120	विजय m.	victory. 2779
विचकिल m.	Arabian Jasmine. 1690	—m.	N. of Arjuna. 3679
विचक्षण m.	a learned or wise man. 530	विजयेश्वर n.	N. of a place of pilgrimage. 1674
विचक्षण f.	kind of kidney- beams. 2909	विज्ञ mfn.	skilful; conversant with. 3147
विचय m.	search; investi- gation. 2513	विज्ञात mfn.	famous; known. 3179
विचर्चिका f.	scab; Cutaneous eruption. 2195	विज्ञान n.	technical know- ledge; knowledge of arts. 3555
विचार m.	discussing; inves- tigation. 3412	विट m.	libertine. 2095
विचारणा f.	discussion; consi- deration. 526	विटङ्क m. n.	dovecot. 1714
विचारित mfn.	discussed; thought of. 3328	विटप m. n.	branch of a tree. 885
विचिकित्सक mfn.	inclined to doubt; sceptic. 3194	—m. n.	spreading of a tree; sprout; thicket; bush; branch. 4348
विचिकित्सन n.	doubt. 3399		
विचिकित्सा f.	doubt. 536		
विचित mfn.	sought; sought. 3206		

विटपिन् m.	tree. 873	वितालिका f.	a cymbal. 3652
विटखदिर m.	the fetid Mimosa tree. 933	वितोणि f.	gift or donation. 2501
वितंस m.	a net, chain or cage for catching and confining beasts and birds. 3084	वितुन्नक n.	blue vitriol as used as collyrium. 860
वितथ n.	a lie, mfn. untrue. 1869	वितुन्नक m.	the tree cednela Toma. 1061
वितरण n.	gift or donation. 2502	—n.	coriander. 1252
वितर्क m.	doubt; uncertainty. 3716	वित्त n.	wealth. 276
वितर्दिक्का f.	a raised piece of ground. 1705	—mfn.	famous; known. 3179
वित्तल n.	N. of a region beneath the earth. 585	—mfn.	understood, 3208
वितस्ता f.	N. of a river. 696	—mfn.	discussed; thought of 3328
वितस्ति f	a measure of length equal to twelve angulas. 805; 3809	वित्तत्याग m.	expenditure. 2623
—f.	a long span. 2152	—m.	spending; expenditure. 3467
वितान n.	a flock or multitude. 1657	वित्तनाथ m.	N. of Kubera. 4471
—n.	a sacrifice. 2343	वित्तवृद्धि f.	interest on a capital. 3431
—m.	a canopy; a sacrifice. 4347	वित्ति f	knowledge. 3554
—m.	empty; a multitude. 4347	वित्तेश m.	epithet of Kubera. 266
वितानक n.	canopy. 1734	विदंश m.	a carry or anything eaten along with the main dish for appetizing; appetizer. 2883
		विग्दधा f.	a clever or intriguing woman. 2087
		—f.	clever woman. 4335

- विदर्भ m. pl. N. of a country. 751
 —m. pl. N. of a people. 758
- विदल m. the wood rent asunder. 902
 —m. the the reed calumns Rotang. 1006
- विदा f. a root resembling ginger (=मेदा). 2974
- विदारक m. a temporary well or hole sunk in the dry river bed for water. 652
- विदारण n. splitting; tearing 3413
- विदारिका f. Batatas paniculata. 1231
- विदारित mfn. split 3214
- विदारी f. the plant. Vidārī or its root (the words Vidārī and such like are used to mean the plant as well as its root without changing its gender) 909
- विदित mfn. famous; known. 3172
 —mfn. undertood; known. 3207
 —mfn. promised; agreed. 3209
- विदिश f. an intermediate region or quarter. 308
- विदिशा f. N. of a city or capital of an ancient kingdom. 1669
- विदु m. the hollow between the frontal globes of an elephant. 1401
 —m. the root of horse's ear. 1474
- विदुर mfn. wise. 3238
- विदुल m. the reed calamus Rotang. 1006
- विदुषक m. jester. 2597
 —m. jester; a buffoon. 3106
- विदूषिता f. the daughter of a mother who has no other living children (one of the girls unfit to be married) 2476
- विदुह (?) mfn. firm; very strong. 3352
- विदेह m. pl. N. of a country. 747
 —m. pl. N. of a people 763
- विद्याधर m. a demi-god. 163

—m.	a class of demi-gods with perpetual youth. 176	विधातृ m.	ming; increase; wages; action 3994
विद्युत् f.	realger. 848	विधान n.	N. of Brahmā. 19
—m.	Methonia superba (=लङ्गलिका) mentondi in Tamil). 1315	—n.	elephant's food 1398
विद्युत् f.	lightning. 432		a mouthful of food given to elephants;
विद्योति मfn.	illuminated; brilliant. 3273		elephant's; fodder act of hostility;
विद्योपादान n.	acquisition of learning; training. 2451		method; manner; pain, ordering;
विद्रव m.	flight; retreat. 2772		prompting; worship; action;
विद्राव m.	flight; retreat 2772		wages; opulence. 4336
विद्रुत mfn.	dissolved; melted. 3233	विधि m.	N. of Brahmā. 19
विद्रुम m.	coral. 293; 4269	—m.	precept or law. 35
विद्रुमवल्ली f.	a kind of perfume. 1228	—m.	destiny; fate. 556
विद्रुमवल्लिका f.	kind of perfume. 7240	—m.	a sacred precept; law. 2494
विद्वेष m.	enmity. 1959	—m.	N. of Brahmā; fate; destiny;
विद्वस् m.	learned or wise man. 528		performance;
विधवा f.	widow. 2089		work; precept or direction for the
विधा f.	wages or hire. 3017		performance of Vedic rites. 399
—f.	increase. 3395	विधिहृदय n.	the mind of
—f.	kind; sort; manner; food for elephants; perfor-		Brahmā considered to be one of the sources of

- विधु m. origin of
 —m. Apsarases. § 171
 —m. the moon. 349
 —m. N. of Viṣṇu. 39
 —m. the moon; N. of
 Viṣṇu. 3991
 विधुतुद m. N. of the planet
 of Rāhu. 371
 विधुर m. demon. 3504
 —n. bereavement;
 separation. 3415
 विध्वन n. tremour. 3437
 विध्वन n. tremour. 3437
 विधेय mfn. obedient. 3261
 विद्ध mfn. thrown; sent.
 3205
 —mfn. pierced. 3235
 विद्धकर्णी f. Clypea Herman-
 difolia.
 1163
 विनत mfn. bowed; stooping.
 3270
 विनतनासिक mfn. flat-nosed.
 2205
 विनता f. N. of the mother
 of Guraḍa. 187
 —f. N. of one of the
 thirteen wives of
 Kaśyapa. § 403
 विनय m. training; educa-
 tion; good con-
 duct; pacification.
 4330
 विना ind. without. 4081
 विनायक m. N. of Ganeśa. 120
 —m. N. of Buddha.
 3495
 विनाश m. flight; retreat.
 2773
 —m. utter loss; anni-
 hilation. 3415
 विनाशोन्मुख mfn. ripe for decay;
 near to death.
 3369
 विनिमय m. exchange. 3016
 विनियोग m. distribution. 4535
 विनिवारण n. prohibition;
 prevention. 4528
 विनीताङ्ग m. a crane. 3619
 विनोदन m. playing; pastime.
 3714
 विन्ध्य m. N. of one of the
 seven chief moun-
 tain-ranges. § 817
 विज्ञ mfn. discussed; thought
 of. 3328
 विपक्ष m. an enemy. 2567
 विपञ्ची f. a lute. 1871
 विपण m. selling; sale. 3010
 विपणि f. a market or a
 street with shops
 on both sides.
 1679
 विपत्ति f. a diversity. 2585
 विपथ m. a bad road. 799
 विपद् f. adversity. 2586

विपर्यय m.	reverse. 3550	विप्रलम्भन n.	evil act; crime. 2039
विपर्यास m.	3450	विप्रलाप m.	quarrel; mutual contradiction. 1854
विपश्चित् m.	a learned or wise man. 528	विप्रशिका f.	a female fortune-teller. 2109
विपाक m.	inevitable consequence of actions committed in the present or former births. 5558	विप्रा f.	N. of a plant. 1122
विपादिका f.	kibe. 2196	विप्रूष f.	a drop of water. 427
विपाश f.	N. of the river Vipās. 687	विप्रुव m.	riot; tumult. 3468
विपाशा f.	N. of the river Vipās. 687	विफला f.	N. of a plant. 1122
विपिन n.	a forest. 865	विबुध m.	god. 149
विपुल mfn.	fat; large. 3192	—m.	god; learned man. 4329
विपुष्पा f.	N. of a plant. 1122	विभरड्ड m.	N. of a Maharshi 415
विप्र m.	a Brāhman. 2341	विभाकर m.	the sun. 321
विप्रकृत mfn.	deformed; dreadful. 3272	विभात n.	morning; day-break. 459
विप्रजूति f.	N. of a Mahrashi, the singer of sacred hymns. ३३५६	विभाव m.	the person or conditions exciting the feeling in dramatic terminology. 1913
विप्रतीसार m.	repentance. 1960	विभावरी f.	night. 469
विप्रबन्धु m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ३३५७	विभावसु m.	N. of Agni. 194
विप्रलब्ध mfn.	deceived; betrayed. 3384	—m.	the sun. 321
विप्रलम्भ m.	disappointment; disagreement. 2043	—m.	the sun; fire. 4451
		विभीतक m, n. (-की) f.	the Beleric Myrobalan tree. 928

- विभूति f. ashes 109
 विभूषण n. ornament. 2318
 विभ्रम m. the flarry of a woman, who, seeing her lover, puts on in haste, her ornaments wrongly, acts, speaks behaves etc wrongly in utter confusion. 2048
 —m. roaming about; doubt; beauty; amorous gesture; coquetry. 4327
 विभ्राज् mfn. shining; radiant. 3225
 —m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3544
 विमत m. enemy. 2568
 विमनस् mfn. sad; in low spirit; depressed. 3167
 विमर्दन n. fragrance; perfume. 3407
 विमर्शन n. discussing; investigation. 3412
 विमातृज् m. a step-mother's son. 2272
 विमान m. n. aeroplane. 184
 —m. n. an aeroplane; a palace. 4349
 वियत् n. the sky. 315
 वियद्गङ्गा f. N. of the heavenly Gaṅgā. 180
 वियद्यान n. aeroplane. 184
 वियम m. forbearance; restraint. 3429
 विद्यात् mfn. bold. 3156
 वियाम m. forbearance; restraint. 3429
 वियोग m. separation. 3417
 विरजस्तमस् m. one who is free from the qualities of passion (=रजस्) and ignorance (=तमस्); a man perfectly virtuous. 2397
 विरजा f. the rose apple tree. 1020
 विरति f. end; conclusion. 3444
 —f. stoping; ceasing. 3455
 विरल mfn. sparse; not compact. 3268
 विरागाह् mfn. free from all passions and desires. 3371
 विराज् m. Kṣatriya 2534
 विराव m. sound; noise. 440
 विरावित् mfn. sounded; sounding 3277
 विरिञ्च m. N. of Brahmā. 19
 विरिञ्चन m. N. of Brahmā. 22

विरिञ्चि m.	N. of Brahmā 19	— mfn.	dead. 2112
विरिञ्च m.	note; sound. 3441	विलुलित n.	an amorous glance of a young woman. §1930
विरूपाक्ष	N. of Śiva 86		
विरोचन m.	the sun. 322	— mfn.	shaken; agitated. 3709
—m.	sort of Punarnvā. 1098		
विरोध m.	enmity. 1959	विलेरी f.	rice-broth. 2872
विरोधभृत् m.	an enemy. 2667	विलेप्या f.	rice-broth 2872
विरोधोक्ति f.	dispute; mutual contradiction. 1854	विलोचक m.	N. of the coat of mail of Rāvaṇa. 242
विलङ्घ mfn.	astonished. 3293	विलोम mfn.	opposite. 3366
विलङ्घण n.	void. 3470	विलोमिका f.	N. of the plant Leea Hirta 1195
विलसत् n.	the waist. 2138	विवध m.	a sort of pole or yoke worn across the shoulders for carrying burdens. 1550
विलङ्ग n.	Embelia Ribes. 2978		
विलम्बित n.	a slow time in music. 3108	विवध m.	a yoke worn across the shoulders in carrying a load; store of provisions; a road; a load. 4332
विलम्भ m.	donation; liberality. 3418	विवर n.	a hole. 586
विलाप m.	lamentation. 1856	विवरण n.	explanation; commentary. 4143
विलास m.	amorous gestures of a woman with her eyes, brows and face while meeting her lover; coquetry. 2050	विवर्ण mfn.	low; base. 3153
—m.	dalliance. 3986	विवर्णिका f.	the black ink or painting for colouring. 3644
—m.	amorous gesture; coquetry. 4327	विवश mf.	apprehensive of death. 3382
विलासिन् n.	an amorous glance of a young woman. 1932		
विलीन mfn.	dissolved; melted. 3233		

- विवस्वत् m. the sun. 319
 —m. N. of one of the twelve Ādityas. 344
 —m. N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. 3551
- विवाद m. a law-suit; litigation. 1852
 —m. legal procedure; law-suit. 4455
- विवासन n. slaughter. 2784
- विवाह m. marriage. 2467; 3654
- विवाहवह्नि m. marriage fire. 204
- विविक्त mfn. solitary; proper. 2621
- विवेक m. discrimination; discretion. 3556
- विश् f. faeces. 2236
 —m. a Vaiśya. 2791
 —m. f. race; birth. 4501
- विश् m. people; a Vaiśya. 4501
- विशंकट mfn. great; big. 3191
- विशंकित mfn. timid. 3154
- विशद् m. clear. 3323
- विशय m. doubt. 536; 3399
- विशरण n. slaughter. 2785
- विशल्या f. cocculus cordifolius. 1073
 —f. Menispermum cordifolium. (=अग्निशिखा). 1219
- f. Methonia superba (लाङ्गलिका) (mentonđi (?) in Tamil). 1315
- विशसन m. N. of a hell. 232
 —n. slaughter. 2785
- विशाख m. N. of Kārtikeya. 126
 —mfn. N. of a Nakṣatra. 387
- विशाखा f. (pl.) N. of a Nakṣatra. 382
 —f. N. of a constellation; a spade. 4345
- विशाखिका f. a forked pole. 2486
- विशाय m. lying down; sleeping. 3464
- विशारद् m. a learned or wise man. 531
- विशाल mfn. great; big. 3191
- विशालत्वच् m. Alstonia scholaris. 986
- विशाला f. Piper chaba. 1145
 —f. a kind of bitter cucumber. 1271
 —f. a species of egg-plant. (=हस्तिवातिङ्गन). 1280
- विशिख m. arrow. 2664
- विशिखा f. high street. 1681

- विशेषक m. mark or line made on the forehead with ashes, sandal paste etc. 3901
- विशोकक m. blue jay. 1596
- विश्रम्भ m. confidence; faith. 2562
- विश्रवस् m. N. of a Maharshi. 420
- विश्राणन n. gift or donation. 2002
- विश्रुत mfn. famous; known. 3179
- विश्व m.(pl.) N. of a class of gods. 157
- n. dry ginger. 2909
- mfn. all; entire. 3279; 4007
- n. the universe. 3571
- n. the world; universe. 4007
- n. the world. 4219
- विश्वक m. N. of Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3550
- विश्वकटु m. a dog trained for hunting. 1498
- विश्वकर्म्म m. N. of the divine architect. 160
- m. N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. ❀ 3547
- विश्वकर्म्मन् m. N. of Tvastṛ the divine architect; of the sun; of Vishnu; wind; air. 4452
- विश्वक्षुस् m. the sun. 323
- विश्वचर्षणि m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 3550
- विश्वजनीन mfn. suitable for or benefiting all men 3302
- विश्वधृत् f. N. of a set of one hundred rays belonging to the group of 300 called Śakvari and diffusing heat. ❀ (This division is made out of each one hundred rays of the sun.) 333.
- विश्वभेषज n. the dry ginger. 2909
- विश्वमनस् m. N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. ❀ 3540
- विश्वम्भर m. N. of Viṣṇu. 36
- विश्वम्भरा f. the earth. 725
- विश्वरूचि f. one of the seven tongues of Agni. ❀ 219

- विश्वरूप m. N. of Viṣṇu 43
 विश्वरेतस् m. N. of Brahmā. 22
 विश्वशिल्पिन् m. N. of Brhmā. 22
 विश्वसामन् m. N. of a Maharshi,
 the singer of
 sacred hymns. ❀
 3549
 विश्वसृज् m. N. of Brahmā. 19
 विश्वस्ता f. a widow. 2089
 विश्वा f. the tree Atis. 1164
 —f. (श्च) n. the dry ginger.
 4007
 विश्वाची f. N. of an Apsares.
 166
 विश्वात्मन् m. N. of Brahmā.
 3487
 विश्वामित्र m. N. of one of the
 Rishis regarded
 as the ancestors of
 Brahmanical
 families. 408
 विश्वावसु m. N. of a Maharshi;
 the singer of
 sacred hymns. ❀
 3539
 विश्वास m. confidence; faith.
 2562
 विश्वेदेव m. (pl.) N. of a class
 of gods. 153
 विष n. poison; venom.
 616
 —n. water. 3566
 विषम m. the plant cordia
 Mixa. 961
 cocculus cordifo-
 lius. 1075
 Lipeocercis
 Serrata. 1120
 —f. Tragia Involucrata
 1194
 —f. the plant Costus
 Speciosus. 3594
 विषदूषिणी f. Lipeocercis
 serrata. 1120
 विषधर m. snake. 592
 विषधरा f. female serpent.
 3563
 विषपुरुष m. Vangueria
 Spinosa. 3580
 विषमच्छद् m. Alstonia scholaris.
 985
 विषमुष्टि f. N. of a shrub.
 1130
 विषमेदा f. a root resembling
 ginger (=मेदा). 2974
 विषय m. object of sense.
 568
 —m. country. 745
 —m. sensual enjoyme-
 nt; a kingdom; an
 object; an object
 of sense; a lamp;
 depending upon;
 concerning. 4342
 विषयिन् m. a king; an epithet
 of Kāmadeva. 4341

—mfn.	sensual; carnal. 4341			sion; obstruction; hindrance. 4329
विषयेन्द्रिय n.	an organ of sense. 570	विष्कर m.		bird. 1572
विषविद्या f.	the science of curing poisons by drugs and charms. 621	—m.		N. of a class of birds. ❀ (the gallinaceous birds). 1627
विषवैद्य m. a	curer of poisons. 621	विष्टप n.		the world. 733
विषा f.	N. of the tree Atis. 1164	विष्टरश्रवस् m.		N. of Viṣṇu. 41
विषाण n.	tusk. 1407	विष्टि f.		N. of Nirṛti. 235
—mfn.	horn; the tusk of an elephant. 4350	विष्टा f.		faeces. 2236
विषाणिन् m.	the shrub odina wodier. 954	विष्णु m.		N. of Viṣṇu. 36
—m.	the tree Emphor- bia. 1025	—m.		N. of one of twelve Ādityas. ❀ 344
विषाणी f.	Lythrum Fructi- osum. 1030	—m.		N. of one of the law-givers. ❀ 1840
विषाद m.	Despair, one of the thirty-three transitory feelin- gs (संचारिभाव) in dramatic termi- nology. 1977	विष्णु m.		N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ❀ 4543
विषापह m.	the tree Schrebe- ria swietenoides. 996	विष्णुकान्ता f		a kind of medici- nal plant. 2965
विषुव n.	equinox 490	विष्णुऋतु n.		the sky. 315
विषुवत् n.	equinox. 490	विष्णुपदी f.		N. of heavenly Gaṅgā. 180
विष्कम्भ m.	spreading; expan-	—f.		the river Gaṅgā. 682
		विष्णुस्थ m		N. of Guruḍa. 70
		विष्णुवज्रभा f		the holy basil (=Tulasī) 1190
		विष्णुशक्ति f.		(pl) the Śaktis of Viṣṇu. 51

- विष्य mfn. deserving death by poison. 3372
- विष्वक् ind. on both (or all) sides; in all directions; everywhere. 3306
- ind. all round. 4577
- विष्वक्सेन m. N. of Viṣṇu. 39
- विष्वक्सेना f. the Priyaṅgu plant. 1063
- f. a species of Dioscorea (pirandai in Tamil) 1298
- विष्वक्ष्ण mfn. going everywhere. 3304
- विसंवाद m. disagreement. 1859
- m. disagreement; disappointment, 2043
- विसंस्थुल mfn. rugged; unevenly raised. 3269
- विसर m. a flock or multitude 1654
- विसर्जन n. gift or donation. 2502
- विसार m. a fish. 657
- विसूरिता f. heat; repentance. 3713
- विस्तृत mfn. spread; expanded. 3231
- विस्त m. N. of a weight of gold equal to sixteen Māshās. 2998
- विस्तर m. detailed description; amplification. 3465
- विस्तार m. the branch of a tree. 885
- m. the science dealing with elephants, their nature, method of breaking them, their treatment &c. 1415
- विस्तृत mfn. spread; expanded. 3231
- विस्फार m. the twang of a bow-string. 445
- विस्फारित n. an amorous glance of a young woman 1929
- विस्मय m. astonishment, the dominant feeling of Adbhuta-rasa in dramatic terminology. * 1912
- विस्मय m. surprise. 1946
- m. surprise; pride; arrogance. 4328
- विस्मृत mfn. forgotten. 3344
- विस्मृति f. forgetting. 3454

विस्त्र mfn.	smelling of raw meat; musty. 577	—m.	a Buddhist monastery; play; wandering; walking for pleasure, 4326
विस्त्रसा f.	decrepitude. 2284		
विहग m.	a bird. 1572	विहीन mfn.	wanting. 4555
विहगंभ m.	a bird. 1572	विहृत n.	remaining silent on account of anger and impatience; or of one's own nature, or of extreme bashfulness when opportunity presents itself, to a woman in her lover's society. 2058
विहंगिका f.	a sort of pole or yoke worn across the shoulders for carrying burdens. 1550		
विहनन n.	cleaning cotton fibres with a bow; carding. 3072		
विहसित n.	an amorous glance of a young woman. ❀ 1929		
विहसित n.	the gentle laughter with sweet sound, one of the six varieties of laugh and suitable to the middle type persons. ❀ 1938	विह्वल mfn.	bewildered; overcome by fear, or agitation. 3159
विहस्त mfn.	confounded; perplexed. 3297	वीचि f.	a wave 631;
—mfn.	perplexed; helpless. 3380	—f.	a row; line; a wave; a stream or current of water. 3993
विहायस् mn.	the Sky. 317; 4344	वीणा f.	a lute. 1871; 3633
—m.	a bird. 1574; 4344	वीणावाद m.	a lute-player. 1875
विहार m.	a Buddhist monastery. 1690	वीत m.n.	vicious horse or elephant 4017
विहार m.	strolling. 3420	वीतराग m.	a Jaina ascetic. 81
		वीतहृदय m.	N. of a Maharshi the singer of sacred hymns. ❀ 3529

- वीति m. a horse. 1439
 वीतिहृदय m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 405
 वीतिहोत्र m. N. of Agni. 194
 वीथि m. one of ten kinds of drama. ३६३७
 —m. a row; line; road way; 3993
 वीध mfn. washed. 1773
 वीप्सा f. repetition of words once. 3389
 वीर m. the Heroic sentiment, one of the nine sentiments in the dramas. 1908; 1934
 —mfn. brave. 2750
 —m fire; a son; a brave man; N. of Indra; of Kārtikeya; of Kubera; of Śiva; Rāhu. 4002
 वीरण m. Andropogon Muricatus. 1184
 वीरदृण n. Andropogon Muricatus. 1184
 वीरदु m. the tree Terminalia Arjuna. 917
 वीरदु m. tree Vellantaka. 956
 वीरतर m. the tree Vellantaka. 956
 वीरभद्र m. N. of a form of Śiva. 108
 वीरमातृ f. the mother of a hero. 2102
 वीरल्ल m. a kind of large fish. 661
 वीरविप्लावक m. a Brahman who performs oblations with the money procured from a Śūdra. 2435
 वीरशङ्कु m. arrow. 2666
 वीरशाक m. kind of potherb. 1285
 वीरसू f. heroine's mother. 2102
 वीरहन् m. a Brahman who has suffered his sacred domestic fire to become extinct through negligence or absence. 2431
 वीराशंसन n. the most frightful place in a battle field, the post of danger in battle. 2761
 वीरुध f. a spreading creeper. 881

वीरोक्ता m.	a Brahman who has not offered oblation to Agni-hotra fire for one full year 2433	वृकोदर m.	of the citron. 988 N. of Bhīmasena. 3676; 3950
वीरोपजीवक m.	a Brahman who claims alms under pretence of maintaining a sacrificial fire. 2434	वृक् m. n.	the kidneys. 2230
वीर्य n.	semen. 2224	वृक्ण mfn.	cut. 3213
वीर्य n.	valour; semen virile. 3997	वृक्ष m.	a tree. 873
वीवध m.	a sort of pole or yoke worn across the shoulders for carrying burdens. 1550	वृक्षभेदिन् m.	a wood-cutter's axe or chopper. 3047
—m.	a store of grain provisions &c. 2587	वृक्षरुहा f.	a parasite plant. 1069
—m.	a yoke worn across the shoulders in carrying a load; store of provisions; road; load. 4332	वृक्षवाटिका f.	a garden or park near the residence of a prostitute or a minister of state. 871
वृक m.	a wolf 1375	वृक्षादन m.	a wood-cutter's axe or chopper. 3047
वृकधूप m.	incense. 2308	वृक्षादनी f.	a parasite plant. 1069
वृकधूर्त m.	jackal. 3610	वृक्षाम्बु n.	vinegar or sour sauce made of tamarind fruit. 2904
वृकस्थली f.	N. of the city of Mahiṣmatī. 3623	वृजिन n.	sin; impurity. 567
वृकाम्लिका f.	the sour variety	—mfn.	crooked 3271
		वृत्ति f.	a choice or boon. 3392
		वृत्त n.	a metre. 1939
		—mfn.	round; globular. 3269

—n.	mode of life; conduct; deeds; metre. 4011	—mfn.	fool; blockhead. 3275
—mfn	past; circular. 4011	वृद्ध m.	an old man; mfn. old. 2285
वृत्ततुम्बी f.	a kind of round gourd 1267	—mfn.	enlarged; flourishing. 3317
वृत्ततृण m.	Typha Angustifolia (tanḍaiyan pullu in Tamil). 1330	वृद्धश्रवस् m.	N. of Indra. 129
वृत्तपत्रिका f.	Piper Chaba. 1144	वृद्धि f.	progress, one of the three conditions of a king. 2549
वृत्तलोचन m.	wild cock. 1611	वृद्धोक्ष m.	an old bull. 1521
वृत्ता f.	a species of fragrant plant (=मांसरोहिणी) 2970	वृद्धयाजीव m.	a userer. 2802; 3685
वृत्ति f.	a dramatic style of composition. 1889	वृन्त n.	the footstalk of a leaf or flower. 901
—f.	livelihood; profession. 2792	वृन्ता f.	a species of plant (=भावज्ञा) 3584
—f.	staying; rolling; conduct; behavior; livelihood. 3997	वृन्द n.	a group. 4292
वृत्तिमत् mfn.	having means of substance; practising any business or profession. 3220	वृन्दफलिका f.	the Karuṇi plant. 1114
वृत्रहन् m.	N. of Indra. 128	वृन्दारक m.	god. 148
वृथा ind.	without a reason; useless. 4561	वृश्चिक m.	Tragia Involucrata. 1193
—ind.	useless. 4572	—m.	the white variety of hog-weed. 1197
वृथाजात m.	a Brahman who has abandoned sacrifices. 2440	—m.	a scorpion. 1566
		वृश्चिकच्छदा f.	Tragia Involucrata. 1194
		वृष m.	virtue; meritorious act. 555
		—m	a bull. 1577
		—m.	a rat. 1562

—m.	rate; dog; the most excellent or best of its kind; a bull; virtue. 4008	वृषली f.	a Śūdra woman; the mother of still-born child; a barren woman; a girl in whom menstruation has commenced. 4334
वृषण m.	the scrotum. 2134		
वृषणाश्व m.	N. of the horse of Indra. 3497	वृषलीपति m.	a Brahman who has married a girl arrived at puberty. 2432
वृषदंशक m.	a cat. 1560		
वृषद m.	the morunga tree. 967		
वृषध्वज m.	N. of Śiva. 86	वृषस्यन्ती f.	an amorous or lustful woman. 2096
वृषन् m.	N. of Indra. 128		
—m.	N. Of the shrub <i>Justicia Adhatoda</i> . 1148	वृषा f.	the plant <i>Salvinia Cucullata</i> . 1082
—m.	the plant <i>Rṣabha</i> . 1226	वृषाकपाथी f.	N. of Lakṣmī; of Pārvatī 4483
—m.	any male animal; a bull 3452	वृषाकपि m.	N. of Viṣṇu, 44
—m.	an ox; N. of Indra. 4013	—m.	N. of a Mahārṣi, the singer of sacred hymns. ❀ 3519
वृषपर्णी f.	<i>Cocculus tomentosus</i> 3598	—m.	N. of Viṣṇu, of Śiva. 4451
वृषभ m.	species of plant. 1226	वृष्टि f.	rain. 4016
—m.	a bull. 1517	वृष्टि m.	a sheep. 1557
वृषभध्वज m	N. of Śiva. 4480	—m.	a mendicant who eats only once in four days (i. e. at evening of every fourth day.) ❀ 2414
वृषभा f.	a masculine girl; one of the girls unfit to be married. ❀ 2480		
वृषल m.	a Śūdra. 3020		

- वृक्ष्य m. the black gram. 2847
- वेग m. speed. 257
- m. Agitation, one of the thirty-three transitory feelings (संचारि भाव) in dramatic terminology. १९१७
- m. a kind of bitter gourd; speed. 3995
- वेणी f. Lipeocercis Serrata. 1173
- f. br. ided hair. 2183
- f. Lipeocercis Serrata (=देवताली); a braid of hair; a stream. 3999
- वेणु m. m. a bamboo; one of nine sources of pearls. २९६
- वेणु m. bamboo. 1317
- वेणुध्वज m. flute-player, piper. 3106
- वेणुभाजन n. bamboo can or vessel. 4230
- वेणुशलाका f. a bamboo stick. 3805
- वेतण्ड m. an elephant. 1397
- वेतन n. wages or hire. 3016
- वेतस m. the reed calumns Rotang. 1006
- वेतस्वत् mfn. abounding in ratan, a kind of cane. 780
- वेत्र m. a kind of large reed; cane. 983
- वेत्रभृत् m. a door-keeper. 2602
- वेत्रवती f. N. of a river. 692
- वेत्रा f. N. of a river. 698
- वेत्रासन n. a cane-chair. 3661
- वेद m. the Veda. 30; 31 35
- m. the Veds, one of the sources of origin of Apsarases. 171
- m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ४११
- वेदत्यागिन् m. an infidel. 3897
- वेदान्तिन् m. a follower of the Vedanta philosophy. 3663
- वेदि f. a sacrificial altar. 2377
- वेदिका f. a raised piece of ground. 1705
- वेदोब्ध्वा m. a Brahman who has forgotten the Veda. 2436
- वेध m. piercing. 3392

वेधनिका f.	a gimlet or auger. 3050	वेशमाराम m.	a garden grown near a house. 870
वेधनी f.	a piercing instrument. 3059	वेश्या f.	a prostitute. 2091
वेधमुख्यक m.	Zerumbet or Zedoary. 1062	वेश्याचार्य m.	a dancing master who teaches courtezans. 3107
वेधस् m.	N. of a Brahman. 19	वेश्याजनाश्रय m.	the abode of prostitutes. 1694
वेधित mfn.	pierced. 3235	वेश्याभृति f.	wages of a prostitute. 3941
वेप m.	trembling. 2332	वेष m.	an actors' part or character. 1698
वेपथु m.	Trembling, one of the eight Temperamental states (सात्त्विकभाव) in dramatic terminology. 1914	वेष्टक m.	a kind of bandage; a case. 3768
—m.	trembling. 2032	वेष्टन n.	a diadem; a cap; turban. 4340
वेमन् m.	a loom. 1768	वेष्टित mfn.	surrounded. 3707
वैला f.	sea-shore; or high tide. 633	वेसर m.	a mule 1490
वेल्लन्तक m.	a particular tree 956	वेहत् f.	a cow miscarrying from going unseasonably. 1503
वेल्लत mfn.	crooked. 3271	वै ind.	connecting of a secondary action with the main; guilt, beginning of a sentence; reputed; well-known. 4518
—mfn.	shaken. 3345	—ind.	an expletive. 4527
वेश m.	the abode of harlots. 1694	—ind.	indicating determination. 4597
वेशान्त m.	a small pond. 705	वैकक्ष्यक n.	garland worn as a scarf. 2315
वेशवार m.	a condiment; spice. 2898		
वेशमन् n.	a house. 1684		
वेशमथूणा f.	the pillar of a house. 1705		

वैकुण्ठ m.	N. of Viṣṇu. 36	वैतरणी f.	N. of the river of the hell. 234
वैखानस m.	hermit. 2413	वैतालिक m.	a panegyrist of a king; a bard.
वैर्घाण्टिक m.	a lapidary. 3057	वैदेह m.	merchant. 3011
वैजयन्त m.	N. of the palace of Indra. 138	— m.	the son of a Vaiśya man and a Brahmana woman. 3024
वैजयन्तक m	N. of Kārtikeya. 126	वैदेही f.	the long pepper. 1152
वैजयन्ती f.	N. of the garland worn by Viṣṇu. 47	वैद्य m.	a physician. 2223
— f.	a banner or emblem 2712	वैद्यमातृ f.	N. of the shrub <i>Justicia Adhatoda</i> . 1148
वैजयन्तीक mfn.	a flag-bearer. 2741	वैधेय mfn.	fool; blockhead. 3276
वैज्ञानिक mfn.	skilful; conversant with. 3147	वैनतेयं m.	N. of Garuda. 69
वैदूर्य n.	the cats'-eye. 291	वैनीतक m. n.	any indirect means of conveyance; a mediate vehicle. 2650
— n.	the moon-stone.	वैन्य m.	N. of Pṛthu. 3671
वैण्णव n.	the bamboo manna (bamboo corn). 906	वैभ्राज m.	N. of the garden of Varuṇa. 246
— m.	the son of a Māhiṣya man and a Brāhmaṇa woman. 3034	वैमात्रेय m.	step-mother's son. 2272
वैण्विक m.	a flute-player; a piper. 3106	वैमानिक m.	god. 147
वैण्णिक m.	a flute-player. 1875	वैयाघ्र mfn.	chariot covered with tiger skin. 2640
वैण्णुक n.	a goad for driving an elephant. 1420	वैर n.	enmity. 1959
वैतसिक m.	one whose business is to catch animals in traps etc. 309J	वैरनिर्यातन n.	revenge. 2777
वैतनिक m.	a hired labourer. 3137		

वैरप्रतिक्रिया f.	revenge. 2777	वैशेषिक m.	follower of
वैरशुद्धि f.	revenge. 2777		Vaiśeṣika doctrine. 3664
वैरागिक mfn.	free from all	वैश्य m.	Vaiśya. 2791
	passions and desires. 3371	वैश्रवण m.	N. of Kubera. 266
वैराग्य n.	N. of one of ten	वैश्वदेव m.	the Vaiśvadeva ceremony. 203
	Avyayas of Śiva	वैश्वानर m.	fire. 187
	(= absence of	वैश्वानरी (बीथी) f.	N. of one of
	worldly desires.)		the nine paths in
✽ 99			which the sun,
—n.	absence of world-		the moon, and
	ly desire. 3940		the planets move
वैरि m.	enemy. 2568		comprehending
वैचर्य n.	change of comple-		the asterisms
	xion; one of the		Pūrvabhādra,
	eight tempera-		Uttarābhādra and
	mental states		Revati. ✽ 395
	(सात्त्विकभाव) in	वैश्वामित्र m.	the family (gotra)
	dramatic termino-		or descendant of
	logy. ✽ 1915		Viśvāmītra. 3524
वैचर्य n.	change of comple-	वैष्णव n.	N. of one of the
	xion. ✽ 1925		eighteen Purāṇas.
वैवस्वत m.	N. of Yama. 225		✽ 1832
वैशाख m.	N. of a lunar	—m.	a follower or
	month ✽ 492		worshipper of
—m.	churning stick.		Viṣṇu. 3668
	1551	वैष्णवी f.	N. of one of
—n.	N. of one of the		Viṣṇu's nine
	five attitudes in		Śaktis. ✽ 51
	shooting. ✽ 2673	—f.	N. of one of seven
वैशालेय m.	N. of a celebrated		divine mothers. ✽
	serpent chief. ✽		118
	596		

- पैसारिण m. fish. 658
 पैहासिक m. jester. 2597
 बौष ind. an exclamation
 used on offering
 an oblation to
 gods. 4582
 बौषट् ind. an exclamation
 used on offering
 an oblation to
 gods. 4582
 व्यंसक mfn. rogue; mischie-
 vious. 3176
 व्यजल n. fan. 1741
 व्यडम्बक m. the castor-oil
 tree. 1092
 व्यतिकर m. calamity; mixing
 together; recipro-
 cal action or
 relation. 4458
 व्यतिषञ्जन n. reciprocal action
 or relation. 4458
 व्यतीहार m. exchange. 3016
 व्यत्यय m. reverse. 3450
 व्यत्यास m. reverse. 3450
 व्यथन n. slaughter. 2785
 व्यथा f. pain. 235
 व्यध m. piercing. 3392
 व्यध्न m. a bad road. 799
 व्यपदिष्ट mfn. famous; known.
 3179
 व्यय m. spending; expen-
 diture. 3467
 —m. expenditure. 2623
 व्यलीक n. fraud. 3697
 —n. anything displea-
 sing; misdeed;
 sorrow; (mfn.)
 strange. 4348
 व्यवधा f. concealment. 436
 व्यवधान n. concealment;
 covering. 437
 व्यवस्था f. continuance in
 the right way;
 propriety of
 conduct; main-
 taining ones' dig-
 nity. 2563
 —f. fixed limit; order
 of things. 3900
 व्यवहार m. a law-suit; litiga-
 tion. 1852
 —m. trade; traffic. 3008
 व्यवहार m. use of an expres-
 sion; the Banyan
 tree; legal proce-
 dure; lawsuit;
 gambling; punish-
 ment; govern-
 ment; money
 transaction; rela-
 tion; connection,
 a sword, trade.
 4455
 व्यवहित mfn. covered. 3203
 व्यवार्यक n. copulation. 1994
 व्यसन n. slaughter. 2784

—n.	calamity. 3746	— m.	N. of a Mah-rshi,
—n.	addiction; attach- ment devoting oneself to; ill-luck; calamity; fate; adverse result; water; vice (such as मृगया द्यूत दिवा- स्वप्न or पैशुन्य, साहसं द्वेष) anger. 4338	व्याघ्रपुच्छ m.	the castor-oil tree. 1094
व्यसनार्त mfn	afflicted by vice. 3384	व्याघ्राट m.	skylark. 1590
व्याकरण n.	grammar. 1846	व्याज m.	disguise; pretext; fraud. 2025
व्याकुल mfn.	confounded; perplexed. 3297	व्याध m.	N. of the orion 375
व्याकृत f.	grammar, one of six Vedāṅgas. 34	—m.	hunter. 3081
व्याकोच mfn.	blown (as a flower.) 878	व्याधाम m.	Indra's thunder- bolt. 3498
व्याघ्र m.	tiger. 1353; 3609	व्याधि m.	the plant costus speciosus or ara- bicus. 1225
—m.	pre-eminent; excellent. 3150	— m.	sickness, one of the thirty-three Transitory (संचारिभाव) in dramatic termino- logy. 1917
व्याघ्रनख n.	the herb leugis odoratus. 1076	—m.	disease. 2186
व्याघ्रनखर n.	the curved scra- tch of a finger nail on the navel, the grown, the thigh and the cavities of the loins. 2003	—m.	epidemic; pesti- lence, one of the five calamities brought about by Providence. 2590
व्याघ्रपाद m.	the Buinchi tree. 953	व्याधित mfn.	sick. 2197
		व्यान m.	one of the five vital airs that circulates all over the body 252

- व्यापाद् m. evil intent or design. 540
- व्य पादक mfn. destroying; cruel. 2751
- व्याप्त f. pervasion; expansion. 3454
- व्याप्य n. the plant Costus Speciosus or arbus. 1225
- व्यास m. fathom. 2156
- व्यायोग m. the 1st two Yugas. 514
- m. N. of one of ten kinds of drama. 3637
- व्याल m. snake. 591
- m. vicious elephant. 1431
- mfn. wicked; mischievous. 4006
- m. snake; a vicious elephant; beast of prey. 4006
- व्यालप्राहन् m. snake charmer. 615
- व्याजायुध n. the herb Unguis Odoratus. 1076
- व्यालि m. N. of Maharshi. 418
- व्याली f. female serpent. 3563
- व्यास m. N. of one of the law-givers. 1841
- m. diffusion; spreading. 3465
- m. N. of Vyāsa. 3518
- व्यासङ्गिन् n. an amorous glance of a young woman. 1930
- व्याहार m. speech. 1806
- व्याहृत mfn. uttered; spoken. 1807
- व्याहृति f. speech. 1805
- व्युत्थान n. opposition; independent action 4340
- व्युत्पन्न mfn. experienced. 3343
- व्युष्ट n. morning; day-break. 460
- व्युष्टि f. fruit; consequence; prosperity. 3995
- व्यूत n. weaving. 3070
- व्यूह m. a flock or multitude 1654
- m. an array of army. 2720
- व्यूहपारिण m. the rear of the array of troops. 2718
- व्योकार m. a blacksmith. 3050
- व्योमन् n. the sky. 316; and its synonyms; mica. 853
- व्योमकेश m. N. of Śiva. 92
- व्योष n. three spices viz

	long pepper, black pepper and dry ginger. 2926		lost his caste through non observance of the Samskāras. 2431
— n.	long pepper; black pepper and piper chaba. 3772	व्रीड n.	shame; bashfulness. 1950
व्रज m.	cow. pen. 782	व्रीडा f.	shame, one of the thirty-three Transitory feelings in dramatic terminology. * 1916
— m.	flock or multitude. 1656		
— m.	cow-pen; road; way; multitude. 3990	— f.	shame; bashfulness 1949
व्रज्या f.	roaming. 2488		
व्रण m. n	sore. 2190	व्रीलित mfn.	ashamed. 3199
व्रणनाशिनी f.	Erythraea Centaureoides or Mollugo Spargula 1160	व्रीहि m.	the rice plant and also its grain (the words like, व्रीहि, शालि &c are used both in the sense of the plant and the grain without change of its gender.) 907
व्रत m. n.	holy practice; any pious observance 2385		
व्रतति f	a creeper. 880		
व्रतान्ताग्नि m.	the five of the concluding ceremony. 204		
व्रतिन् m.	religious student. 2393	— m.	rice, one of the fourteen grains used in sacrifices. 2373, 2830
— m.	religious student; who has taken a religious vow. 4215	व्रीहेय mfn.	a Vrihi-field. 2820
व्रश्चन m.	chisel. 3048		
व्रात m.	flock or multitude. 1654	शंयु m.	N. of a Maharshi, the singer of hymns. * 3528
व्राय m.	a person who has		

श

- शंसन n. an order; edict. 2513
- शंसा f. fame. 1810
- f. an order; edict 2513
- शंसित mfn. uttered; spoken 1808
- शंस्य m. N. of the eastern sacrificial fire. 209
- शक्. m. pl. N. of a country. 747
- शक्त n. cart. 2637; 3729
- शक्तदायन m. N of a Maharshi; the singer of sacred hymns. 3528
- शकटि f. cart. 2637
- शकल mfn. fragment; piece. 354
- n. the scale of a fish. 658
- शकल ज्योतिस् m. a species of venomless snake. 610
- शकलाक्ष m. a species of grass; Cyperus Rotund. 1349
- शकुट m. a kind of pot-herb (Śembuin Tamil) 1294
- शकुटा f. the part of an elephant's hind. 1413
- शकुन m. bird. 1573
- शकुनि m. bird. 1573
- शकुन्त m. N. of a bird of prey (=भास); a 4355
- शकुन्तक m. N. of a bird of prey (=भास) 1579
- शकुल m. a species of fish. 659
- शकुलादिनी f. Helleborus Niger. 1182
- शकुलार्भक m. a kind of gold fish. 662
- शकुलिन् m. fish. 657
- शकुत् n. feces. 2236
- शक्त mfn. speaking politely. 3337
- mfn. able. 3792
- शक्ति f. the Śakt; goddesses of Śiva. 103
- m N. of one of the Rishis regarded the ancestors of the Brahmanical families. 407
- f. regal power consisting of three parts, prabhāva-personal eminence, Utsāha-energy; and mantra-good counsel. 2549

—f.	power; valour. 2763		one of the thirty- three Transitory
—f.	N. of Lakshmi. 3490		feelings (संचारिभाव) in dramatic termi-
शक्तिधर m.	N. of Kārtikeya. 123	शङ्कु m.	nology. * 1916 a peg; a spike. 888
—mfn.	one armed with an iron lance. 2739	—(f)	the fibre or vein of a leaf. 893
शक्तिमत् m.	N. of one of the seven chief moun- tain-ranges. * 816	—m.	the post to which animals are faste- ned. 1421
शक्तिमती f.	N. of a river. 695	—m.	pike. 2691
शक्र m.	N. of Indra. 128	—m.	the fibre or vein of a leaf; a peg; the penis; a kind of weapon. 4022
—m.	N. of Indra; the Kutja tree. 4021	शङ्कुकर्ण m.	donkey; camel. 4461
शक्रधनुस् n.	rain-bow. 433	शङ्कुला f.	sickle. 2828
शक्रपुष्पी f.	Meispermum Cordifolium (=अग्निशिखा). 1219	शङ्ख m.	conch-shell. 45, 666
शक्रसचिव m.	an epithet of Bṛhaspati.	—m.	N. of one of the nine treasures of Kubera. * 272
शक्रारि m.	demon. 186	—m.	conch, one of the nine sources of pearls. * 296
शक्ररी f.	N. of a group of 300 rays of the sun diffusing heat. this grouping is done that of each one thousand rays of the sun. * 334	—m.	N. of a mythical serpent-chief. * 594
शंकर m.	N. of Śiva. 83	—m.	N. of one of the law-givers. * 1841
शंकरागिरि m.	N. of the Kailāsa mountain. 810		
शङ्का f.	Apprehension,		

- m. a kind of drum. 1882
- m. a billion (=1000, 000,000,000.) 2527
- m. Unguis Odoratus, a kind of perfume. 2893
- m. N. of one of nine treasures of Kubera.; * the bone of the forehead; N. of one of eight Nāgas. * 4018
- शङ्खचूड m. N. of a mythical serpent-chief. 595
- शङ्खमुख m. a small conch-shell. 667
- शङ्खपुष्पिका f. Chrysopogon Aciculatus. 1229
- शङ्खमेख m. N. of a Maharshi * 414
- शङ्खिनी f. Chrysopogon Aciculatus. 1229
- शचा f. N. of the wife of Indra. 136
- शचीबल m. an actor who takes the part of Indra. 3102
- सचीसहचर m. N. of Indra. 129
- शठ n. tin. 844
- m. a dishonest man; hypocrite 2426
- mfn. dishonest. 3175
- शठमर्षण m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. * 409
- शठेश्वर m. Averrhoa caram-bole 962
- शणपुष्पिका f. Crotonaria Verrucosa 1165
- शणसूत्रक n. a net made of hemp. 654
- शाण्डिल m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. * 406
- शत n. hundred. 2525
- शतकोट m. N. of Indra's thunderbolt. 143
- शतघ्नी f. a deadly missile four-span long studded with iron spikes. 2693
- शतद्रु f. the river Sutlej. 680
- शतधारक n. N. of Indra's thunderbolt. 3494
- शतधृति m. N. of Brahmā 19
- शतपत्र n. a lotus. 708
- शतपत्रक m. the wood pecker. 1591
- शतपद्मी f. Achyranthes aspera (=किण्विही). 1212

—f.	Julus cornifex, a kind of worm or insect with many feet. 1569	शनैश्चर m.	N. of the Saturn. 370
शतपर्वन् m.	bamboo. 1318	शनैस् ind.	slowly. 4603
—m.	Convolvulus repens. 3599	सपथ m.	swearing; cursing taking a vow; an oath. 4356
शतपर्वा f.	kind of armatic root. 1151	शपन m.	swearing; taking oath. 4356
—f.	sort of potherb. 1240	शफ n.	the hoof of a tree. 1471
शतपल्लव m.	the Kāka-jambu tree. 1022	शफर m.	kind of carp. 662
शतप्रास m.	Oleander. 1088	शफरी f.	kind of carp. 662
शतभिषज् m.	N. of a constellation. 385	शबर m.	N. of a wild mountain tribe. 3125
सतमख m.	N. of Indra. 129	शबरावास m.	a village inhabited by Sabaras. 791
शतमूलिका f.	the white Dūrvā grass. 1347	शबरी f.	the silk-cotton tree. 3592
शतमूली f.	Asparagus Racemosus. 1176	शबल m.	variegated colour; mfn. variegated. 1782
शतवीर्या f.	the Dūrvā grass. 1346	शबली f.	a mythical cow born of the sky. 1512
सतहृदा f.	lightning. 431	शब्द m.	sound ; noise. 440
शताङ्ग m.	chariot. 2630	—m.	sound, one of the five objects of organs of sense.* 568
शतातप m	N. of one of the law givers. * 1842	—m.	reputation; sound; noise. Sentence; hearing a word; a
शतानन्द m.	N. of Brahmā. 20		
शतावरी f.	Asparagus Racemosus. 1176		
शत्रु m.	enemy. 2566		
शनि m.	N. of the planet Saturn. 370		

- syllable; music. 4033
- शब्दमह m. the ear. 2166
- शब्दन mfn. Sounding; sonorous. 3338
- शब्दविद्या f. grammar. 1846
- शब्दित mfn. sounded; sounding. 3277
- शम् ind. joy. 563
- ind. happily. 4584
- शम m. a measure equal to four angulas. 804
- m. quiet; tranquillity. 3388
- शमथ m. quiet; tranquillity. 3388
- शमन m. N. of Yama. 223
- m. the boa constrictor; N. of Yama. 4352
- शमल n. faces. 2236
- n. excrement; sin. 4357
- शमित mfn. pacified; appeased. 3227
- शमी f. the Sami tree. 1011
- f. pod. 2864
- शमीधान्य n. grain in pod. 2860
- शमीफला f. a species of Mimosa Pudica. 1180
- शमीरक m. a small variety of Sami tree. 1011
- शम्पा f. lightning. 432
- शम्ब m. N. of Indra's thunderbolt. 143
- शम्ब m. m. an iron ring; the thunderbolt of Indra; the rind round the head of a pestle. 4029
- शम्बर n. water. 630
- m. a kind of deer with long hair on the hump. 1363
- शम्बरशासन m. N. of Kamadeva. 72
- शम्बरी f. the plant Salvinia Cucullata. 1082
- शम्बल n. N. of a palace of pilgrimage 1675
- m. provender or provision for a journey. 2581
- शम्बलोद्भव m. a particular breed of horse. 1442
- शम्बलाकृत mfn. twice ploughed or ploughed in both directions. 2813
- शम्बूक m. bran or outer washable polish of grain. 1791
- शम्बूका f. a bivalve shell 667

—m.	a broken grain or a grain removed from husk. 1790	—m.	Saccharum Sara. 1344
—f.	the side of an elephant's face. 1403	—m.	arrow. 2664
शंभली f.	bawd. 2093	—m.	arrow; a kind of reed. 4142
शंभु m.	of Śiva. 83; 103	शरजन्मन् m.	N. of Kārtikeya. 122
—m.	N. of Brahmā. 3487	शरण n.	house. 1683
शम्या f.	a particular sacrificial vessel (one of the ten articles used in sacrifices. §) 2353	शरद् f.	autumn. 510
—f.	the pin of a yoke. 2824	शरद् f.	year. 512
शम्याक m.	the tree Cassia fistula. 1005	शरभ m.	a fabulous animal. 1353
शय m.	the hand. 2143	शरभा f.	a girl with with- ered limbs; one of the girls unfit for marriage. *2479
शयन n.	bed. 1731	शरभाक्ष m.	Grislea Tomen- tosa or Anogei- ssus Latifolia. 935
—mf n.	sleepy. 4351	शरव्य n.	a mark for arro- ws; target. 2639
—m.	couch; copulation 4352	शरादान n.	seizing of an arrow. 2668
शयालु mf n.	asleep; sleepy. 3196	शरारि f.	small crane. 1622
शयित mf n.	asleep; sleepy. 3196	शराक्ष mf n.	injurious. 3314
शयु m.	a boa, species of large serpent. 607	—mf n.	decouraging; cruel. 2751
शय्या f.	bed. 1731	शराव m. n.	lid; dish. 1799
शर m.	a variety of Durbha or Kuśa grass. 1339	शरावती f.	N. of a river. 692
		शरासन n.	bow. 2658
		शरीर n.	the body. 2122
		शरीरभाज् m.	animal. 2111
		शरीरास्थि n.	the skeleton. 2242
		शरु m.	heath-cock. 1598

शरेक्षु m.	Saccharum Spontaneum. (Korukacci in Tamil). 1331	शलल n.	the quill of a porcupine. 1360
शर्कर m. pl.	N. of a country. 776	शलली f.	the quill of a porcupine. 1360
—mfn.	a place consisting of gravel or pebb- le. 777	शलभ m.	a butterfly. 1640
शर्करा f.	gravel; pebble. 776	शलभी f.	Maina or Gracula Religiosa. 3618
शर्करा f.	sugar. 2985	शललिका f.	stake; javeline. 3083
—f.	a small potsherd; a place full of gravels; gravelly soil; a piece; candied sugar; sugar. 4359	शलक n.	the scale of a fish. 658
शर्करावत् mfn.	a place full of gravel or pebbles. 777	शलमलिन् m.	N. of a hell. 3502
शर्करिल mfn.	gravelly, a place consisting of gravel or pebbles. 776	शल्य m.	the Khayar tree. 931
शर्मन् n.	joy. 563	—m.	Vangueria Spinosa. 968
शर्व m.	N. of Śiva. 83	—m.	porcupine. 1360
—m.	N. of Rudra. 97	—n.	the point of an arrow. 2670
शर्वरी f.	night. 467	—m n.	pike. 2691
	the moon. 349	—m. n.	stake; javelin. 3083
शर्वाणी f.	N. of Pārvatī. 112	शल्यपर्णी f.	a root resem- bling ginger (=meda). 2975
शल n.	the quill of a porcupine. 1360	शल्यारि m.	N. of Yudhiṣṭhira. 3675
		शव m. n.	dead body. 2113
		—m.	corpse. 3763
		शश m.	myrrh. 857
		—m.	hare. 1388
		शशकुत n.	the carved five distinct scratches of respective

	finger nails round	शस्त mfn.	happy; auspicious.
	the teats of the		559
	breasts. 2006	—n,	happiness; pros-
शशलोमन् n.	the hair of a hare.		perity. 559
	2959	—mfn.	praised. 3274
शशाङ्क m.	the moon. 349	शस्त्र n.	iron. 829
शशादन m.	an eagle. 1592	—n.	the recital of
शशिन् m.	the moon, one		Rgvedic prayers.
	of the fourteen	—n.	a weapon. 2654
	witness of men's	—n.	the words of
	actions. * 2591		praise; a weapon;
शशिशेखर m.	N. of Śiva. 84		iron. 4036
शशीर्ण n.	the hair of a hare.	शस्त्रक n.	a weapon; iron
	2959		steel. 3871
शश्वत् ind.	again and again;	शस्त्रभृत mfn.	living by one's
	always. 4561		weapons. 2743
—ind.	again; repeatedly.	शस्त्रमार्ज m.	a sword-or weap-
	4568		on-cleaner; arm-
—ind.	from time im-		ourer. 3058
	memorial. 4589	शस्त्री f.	a dagger or knife.
—ind.	perpetually; con-		2682
	tinually. 4607	शाक m.	a particular breed
शष्कुली f.	a large round cake		of horse. 1447
	composed of flour	—m.	a pot-herb. 2897
	molasses and	शाकट mfn	a vegetable field.
	sesamum, and		2821
	fried in oil. 369	शाक (- द्वीप)	m. N. of one of
—f.	the lobe of the		the seven Dvīpas
	ear. 2167		or divisions of
शष्प n.	young grass. 1335		the earth. * 743
शसन n.	immolating an	शाकल mfn.	died with a subs-
	animal at a sacri-		tance called
	fice. 2378		Śakala. 1763

शाकिनी f.	the Amarantha creeper. 8283	—mfn.	sharpened; whetted. 3331
शाकीन mfn.	a vegetable field. 2821	शातकुम्भ n.	gold. 277
शाकुनिक m.	a fowler or bird-catcher. 3090	शात्रव m.	an enemy. 2568
शाक्तीक mfn.	one armed with an iron lance. 2739	शाद m.	mud; dirt. 623
शाक्य m.	N. of Buddha. 75	—m.	grass. 1333
शाक्यसिंह m.	N. of Gautama Buddha. 78	—m.	the young or sprouting grass; mud; dirt. 4031
शाकर m.	bull. 1518	शाद्वत्त mfn.	abounding in green grass; a ground covered with green grass. 781
शाखा f.	branch. 886	—n.	the young blade of grass. 1334
—f.	gestude; gesticulation of hands in dance. 1891	शान्त m.	N. of one of the nine sentiments in the drama. (= Tranquil Sentiment). 1909
शाखानगर n.	suburb. 1663	—mfn.	pacified; appeased. 3227
शाखामृग m.	monkey. 1392	—m.	a kind of perfume. (= निद्रालु) 3600
शाखिन् m	tree. 873	शान्ति f.	alliveation, calmness; prosperity; auspiciousness. 40
शाङ्खिक m.	shell-cutter. 3058	शान्ति f.	quiet; tranquillity. 3388
शाट m. f.	cloth; clothes. 1749	शाप m.	curse. 1823
शाठमर्षण m.	the family (gotra) or descendant of Śāthamarṣaṇa. 3	शावर m.	the tree symplocos racemosa 1039
शाठ्य n.	deceiving. 2037		
शाण m.	touchstone. 3057		
शाण्डिल्य m.	the tree Marmelos. 942		
—m.	the family (gotra) or descendants of Śaṇḍilya. 3521		
शात n.	joy. 563		

शांभवी f.	the quarter of Īśvara; the north- east. 306	—f.	the Maina bird, one of the pecker birds. ❀ 1628
शायिकाचुम्बन n.	a warm kiss on the under lip of the wife for awak- ening her from sleep. 1990	शारिफल n.	a checkered board or cloth. 3143
शारक m.	the variegated colour; mfn. vari- gated. 1781	शारिवा f.	Ichnocarpus Frutescens. 1173
शारद m.	Alstonia scholaris. 985	शारी f.	a gallinaceous bird. ❀ 1626
—m.	the yellow-variety of Phaseolus Mango. 2850	शार्ङ्ग n.	N. of Viṣṇu's bow 46
शारदा f.	N. of Sarasvatī. 22	शार्ङ्गवत n.	N. of Kuruvargṣ, one of the nine divisions of Jambu -dvīpa (=the coun- try separated by the mountain range of Śrīṅgavat) ❀ 741
शारामुख m.	one of the thirteen varieties of rice. ❀ 2835	शार्ङ्गीष्ठा f.	Abrus Precatorius. 1167
शारि m.	housings of an elephant. 1426	—f.	N. of the plant Leca Hirta. 1195
—f.	a die for gambling 3141	—f.	N. of a plant (=चर्मपणिका). 1216
—f.	the bird called Maina (=Gracula Religiosa). 4035	शार्ङ्गिन् m.	N. of Viṣṇu. 37
—m.	sadole. 4035	शार्ङ्गिचैरक n.	a condiment flavoured with ginger. 3693
—m.	an elephant's housings; gamb- ling. 4035	शार्ङ्गेरी f.	wood Sorrel. 1238
शारिका f.	the Maina or Gracula Religiosa. 1611	शार्ङ्गूल m.	a tiger. 1353
		—m.	pre-eminent, excellent (in

- comp. as last member). 3150
- शाले m. a species of fish. 659
- शालक n. Andropogon Muricalus. 1183
- शाला f. a large branch. 886
- f. a house. 1687
- f. a building; hall; the main branch of a tree. 4038
- शालाक्षा f. the month-east quarter. 306
- शालाजिर m. a lid; dish. 1799
- शालावत m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 407
- शालि m. rice. 2830
- mfn. distinguished; best. 3709
- शालिषष्टिक m. a kind of rice ripening in about sixty days. 2833
- शाली f. the splendour or lustre on the face while reciting the Veda. 2492
- शालीन mfn. bewildered; overcome by fear or agitation. 3159
- शालूक n. the root of a water-lily. 717
- शालूर m. a frog. 669
- शालेय mfn. a Śāli-field 2820
- शाल्मलि m.f. the silk-cotton tree. 951
- शाल्मलि (-द्वीप) m. N. of one of the seven Dvīpas or divisions of the world. * 743
- शाल्मली f. the silk-cotton tree. 3592
- शाल्मलिवेष्टक m. the gum of the silk-cotton tree.
- शासन n. an order or command. 2564
- n. self-control; a scripture. a statement of the Veda; the Vedic text; प्रकरण; a writing; a deed; rule; action. 4353
- शास्ति f. an order or command. 2564
- शास्तृ m. N. of a Buddha. 75
- शास्त्र n. a work; a treatise; order. 4028
- शाश्वत mfn. eternal. 3361
- शाष्कुलिक n. multitude of a kind of sweet-meats 3476
- शिशपा f. the Siso tree. 937

शिक्य n.	a swing shelf or a kind of swing made of rope and suspended on the wall or on a hook to receive a load. 3762	—n.	the top of a tree.
शिक्यित mfn.	suspended in a swing or loop made of cord etc. 3340	शिखराह्वया f.	(named after peak.) a parasite plant. 1068
शिखा f.	one of the six Vedāṅgas, the Vedic ancillary works. § 34	शिखरिणी f.	=गसाला. 2891
—f.	acquisition of learning, training. 2451	शिखरिन् m.	a mountain. 809
शिक्षित mfn.	skilful; conversant with. 3146	शिखरिन् m.	the lapwing. 1587
शिक्षितहस्त mfn.	skilled in archery. 2737	शिखा f.	flame. 17
शिखण्डक m.	a peacock's tail. 1578	—f.	the top of a tree. 883
—m.	a tuft or lock of hair. 2180	—f.	a peacock's crest. 1579
शिखण्डिन् m.	a peacock. 1576	शिखावत्त m.	peacock. 1515
शिखण्डिनी f.	du. N. of two Rishis, the singers of sacred hymns. § 3542	शिखावान् m.	one having a lock on the crown of the head. 2465
शिखर n.	the peak of a mountain. 818	शिखिन् m.	epithet of Agni. 190
		—m.	peacock. 1575
		—m.	fire (conflagration), one of the five calamities brought about by Providence. § 2590
		—m.	N. of Ketu; a comet. 3575
		शिखिग्रीव n.	blue vitriol used as a collyrium. 860
		शिग्रु m.	the Morunga tree. 967
		—m.	potherb. 2897
		शिञ्जित n.	the tinkling of ornaments. 445

- शिक्षिनी f. a bow-string. 2663
 शिक्षिनी f. an anklet. a bow-string. 2663
 शितद्रु f. the river Sutelej. 690
 शितशूक n. barley. 2837
 शितचन्दन n. musk. 1390
 शितपुट m. a large black bee. 1633
 शिथिल mfn. loose. 3311
 शिषिविष्ट mfn. leprous. 2203
 शिप्रा f. N. of a river. 695
 शिफा f. a fibrous root. 886
 शिफाकन्द m. the root of a water-lily. 717
 शिबि m pl. N. of a country. 752
 शिबिका f. a litter. 2652
 शिम्बा f. a pod. 2864
 शिम्बिक m. a black variety of Phaseolus Mungo. 2855
 शिम्बी f. a pod. 910
 —f. Glycine Debilis. 1108
 —f. N. of a plant (called Koliyavarai in Tamil). 1137
 शिरःस्थ mfn. a plaintiff. 2806
 शिरस् n. the head. 2175
 शिरसिज m. the hair of the head. 2176
 शिरस्त्र n. a helmet. 2709
 शिरस्त्राण n. a helmet. 2709
 शिरस्य m. clean and unentangled hair. 2180
 शिरिम्बिठ m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3531
 शिरीष m. the tree Siris. 963
 शिरीषपत्री f. the Achyranthes tree. 1213
 शिरोगृह n. a terrace. 1688
 शिरोधि f. the neck. 2157
 शिरोरुहा m. the hair of the head. 2177; 3992
 शिरोरुहा f. N. of the plant Leca Hirta. 1138
 शिरोवर्तिन् mfn. a plaintiff. 2806
 शिरोस्थि n. the skull or the bones of the head. 2240
 शिल n. gleaning. 2794
 शिला f. stone. 823
 —f. the lower threshold of a door. 1706
 —f. the top of the pillar supporting a house. 1727
 शिलाकुट्टक m. a stone-cutter. 4046
 शिलाजतु n. bitumen. 828
 शिलावज्र n. bitumen. 2979
 शिली f. a small worm. 672
 —f. the top of the pillar supporting a house. 1727

शिलीमुख m.	a large black bee 1635	—mfn.	(=निद्रालु). 3600 pure. 4019
—m.	an arrow. 2666	—n.	auspiciousness; prosperity. 4019
—m.	an arrow; a large black bee. 4461	—m.	N. of Śiva; a peg. 4019
शिलोच्चय m.	a mountain. 808	शिवकोलि f.	a sort of jujube tree. 1019
शिलोच्छ्र n.	a livelihood by picking or glean- ing grains in a field. 3756	शिवताति mfn.	conferring happ- iness; propitious. 3356
शिलोद्भव n.	gold. 277	शिपप्रिय m.	the plant Baka- puspa 3606
शिल्प n.	an art. 3063	शिवमल्ली f.	the white variety of Calatropis Gagantea. 1043
शिल्पकारिका f.	a female artisan. 2085	—f.	the plant Baka- puspa. 3606
शिल्पज्ञान n.	Knowledge of arts; technical knowledge. 3555	शिवव्रतिन् m.	a Brahman who does penance by standing on one leg. ❀ 2416
शिल्पशाला f.	a craftsman's workshop or a house where craftsmen and artists work. 1699	शिवा f.	N. of one of Śiva's nine Saktis. 101
शिल्पिन् m.	an artisan; mecha- nic. 3063	—f.	N. of Pārvati. 115
शिव m.	N. of Śiva. 83	—f.	N. of a river. 697
—a	happy; auspicious. 557	—f.	the yellow Myro- balan tree. 924
—n.	happiness; prosp- erty. 5557	—f.	N. of the Śamī 1011
—m.	N. of a measure equal to two Āḍhakas. ❀ 3004	—f.	Flacourtia cataph- ructa. (Kitanelli in Tamil). 1303
—m.	a kind of perfume		

- f. a jackal. 1394
 —f. a jackal, the yellow Myrobalan; the Sāmī tree; the Emblic Myrobalan; N. of Pārvatī. 4020
- शिवावह mfn. causing happiness; propitious. 3356
- शिवेष्ट m. the Kāka Jambū tree. 1022
- शिशिर mfn. cold; cool. 359
 —m. n. winter. 511
- शिशिरकिरण m. the moon. 350
- शिशु m. the young of any animal. 1646
- शिशुक m. a porpoise. 664
- शिशुक m. a child; a kind of fish. 4357
- शिशुत्व n. childhood. 2283
- शिशन m. the penis. 2133
- शिशिवदान mfn. ill-conducted; wicked. 2221; 3382
- शिष्टि f. an order or command. 2564
- शिष्य m. a student. 2420
- शीकर m. thin rain; spray. 427
- शीघ्र n. quickly. 259
- शीघ्रगामिन् mfn. a runner. 2734
- शीत mfn. cold; cool. 360
 —m. the plant Cordia Myxa. 961
- m. the reed Colanau Rotang. 1006
- शीतक mfn. lazy. 3197
- शीतपुष्प n. Nymphae Lotus (=स्थलपद्म) 2962
- शीतभीरु f. Arabian Jasmine. 1089
- शीतल mfn. cold; cool. 359
 —n. a species of tree. (=पद्मक). 1102
- m. Michelia campaka. 3590
- शीतला f. Clitorea Termatea (=विष्णुकान्ता). 1198
- शीतशीब n. rock salt. 2910
- शीता f. Lipeocercis Serrata. 1120
- शीतालु mfn. suffering from cold; sensitive to cold. 3219
- शीतासह mfn. suffering from cold; sensitive to cold. 3219
- शीघ्र m. n. spirituous liquor. 3114
- शीर्षक n. the head. 2175
 —n. helmet. 2. 09
- शीर्षण्य m. clean and unentangled hair. 2180
 —n. a helmet. 2709
- शीर्षवेष्टन n. a head-dress; a turban. 1755
- शील n. conduct; nature; habit. 4030

शुक m.	the tree Agasti Grandiflora. 1010	—f.	Tamarind tree. 1032
शुक m.	a parrot. 1610	—f.	Unguis Odoratus, a kind of perfume. 2983
—m.	the parrot, one of the pecker birds. १६२८	शुक m.	N. of Agni. 190
—m.	a kind of fragrant plant (=मन्थिपर्ण). 2986	—m.	N. of the southern sacrificial fire. 207
—m.	N. of Vyāsa's son. 3519	—m.	N. of Śukra; of the planet Venus. 369
m.	N. of the son of Vyāsa; a parrot. 4021	—m.	N. of the lunar month Jyēṣṭha. 495
शुकन्धस m	the tree Colosanthos Indica. 974	—m.	semen virile. 2224
—m	a kind of Colosanthos Indica. 990	—m.	fire; N. of Śukra; of the planet venus; southern fire of the alter; N. of the month Jyēṣṭha. 4025
—m.	Agasti Grandiflora. 3601		
शुकनासिका f.	a kind of medicinal plant (=विष्णुक्रान्ता) 2965	—n.	silver; water; virile; a kind of eye-disease 4027
शुकपत्र m.	a species of venomless snake. 611	शुकशिष्य m.	a demon. 186
शुकसार m.	a kind of Colosanthos Indica. 991	शुका f.	N. of a group of 300 rays of the sun diffusing heat. ३३४
शुक n.	sour gruel 2880		
शुक्ति f.	Oyster-shell, one of the nine sources * of origin of pearls. 297	शुकीय mfn.	devoted to Śukra 2358
		शुक n.	semen virile, one of the seven constituent elements of body. ५७३
शुक्ति f.	a pearl-oyster. 668		

INDEX

७५१

- m. the white colour;
mfn. white. 1774
- शुक्लगन्धा f. N. of the tree
Atis. 1164
- शुक्लधातु m. chalk. 856
- शुक्ल(-पक्ष) m. the light half of
a lunar month.
483
- शुक्लपुष्प m. the white variety
of Colotropis
Gigantea. 1044
- शुक्लपुष्पा f the yellow
Myrobalan tree.
3603
- शुक्ला f. N. of the plant
Kākoli. 1096
- f. the ground rice
mixed with ghee
and fried or coo-
ked in ghee. 3689
- शुक्लापाङ्ग m. a peacock. 1575
- शुक्ल m N. of one of the
Rishies regarded
as the ancestors
of the Brahmanical
families. § 411
- mfn. the sheath or
calyx of a bud;
the awn of corn.
893
- शुच् f. sorrow. 1958
- शुचि m. fire. 494
- m. N. of the month
of Aṣāḍha. 494
- m. the white colour;
mfn. white. 1774
- mfn. pure; white. 4037
- m. N. of a month;
fire; a minister of
approved loyalty.
4037
- शुद्धा f. spirituous liquor.
3111
- f. the trunk of an
elephant. 1398
- f. spirituous liquor;
the trunk of an
elephant. 4032
- शुद्धापान n. a tavern. 3118
- शुद्धार m. an elephant sixty
years old. 1435
- शुद्धाल m. an elephant. 1396
- शुद्धी f. ? 827
- शुष्क f. dry ginger. 2909
- शुष्की f. Typha Angusti-
folia. (raṇḍaiyān
in Tamil) 1330
- शुद्ध mfn. pure; sacred. 3315
- शुद्धाख्या f. (named after
white) a kind of
medicinal plant
(=विष्णुकान्ता) 2965
- शुद्धान्त m. the queens apart-
ment. 1721
- शुद्धि f. cleansing. 4219
- शुनःशोक m. N. of a Maharshi.*
416

शुनक m.	N. of one of the Rishis, regarded as the ancestors of the Brahmanical families. ❀ 411	शुक्कपयोमव n.	the bone of the cuttle fish. 2958
—m.	a dog. 1496	शुक्मन् m.	N. of Agni. 190
शुनकी f.	a female dog 1498	—m.	strength. 2767
शुनासीर m.	N. of Indra. 133	शुक m. n.	the awn of grain. 2859
शुनी f.	a female dog. 1497	शुककीट m.	a scorpion. 1567
शुभ n.	happiness; prosperity. 557	शुकधान्य n.	the bearded corn. 2860
—mfñ.	happy; auspicious. 557	शुकधूपन n.	asafoetida 2906
शुभ m.	the white colour; mfñ. white 1774	शुककल m.	the tree Colosanthus Indica. 973
शुभदन्ती f.	N. of the female elephant of the north-west. 314	शुकशिम्बका f.	the plant Mucuna Praritus. 1084
शुक्क m.	toll. 2579	शूद्र m.	a Śūdra. 3020
—m. n.	toll; customs; dowry. 4034	—m.	a man of mixed caste excluding a चाण्डाल 3021
शुक्व n.	a rope; cord; fetter. 3081	शूद्रा f.	a Śūdra woman. 2108
शुक्व n.	copper. 288	शूद्री f.	the wife of a Śūdra or a Śūdra woman. 2108
शुक्वा f.	a rope; cord; fetter 381	शून्य mfñ.	void; empty. 3352
शुश्रूषा f.	reverence; the first of the eight means to acquire true knowledge ❀ 541	शून्यदेश(ानां) निवेशन n.	rehabilitating the desolate parts of the country, one of the eight measures for bringing prosperity to one's kingdom. ❀ 2551
शुष्क n.	the bone of the cuttle fish. 3958	शूर mfñ.	a hero. 2750

शूरसेन m. pl. N. of a people.
757

शूरसेनि m. pl. N. of the people
of the country
called Śūrasena ॥
757

शूरसेनीय m. a particular
breed of horse. ॥
1446

शूर्य m. n. a winnowing
basket. 1786
—n. a winnowing
basket, one of the
articles used in
sacrifices. ॥ 2353

शूर्यकाराति m. N. of Kamadeva.
3490

शूर्यश्रवस् m. an elephant. 1396

शूलनाशक n. sochal salt. 2912

शूलाकृत n. the meat roasted
on a spit. 2228

शूलिक m. the illegitimate
son of a Brahma-
ṇa man and a
Sūdra woman.

शूलिका f. a kind of factitious
salt. 2917

शूलिन् m. N. of Śiva. 83

शूल्य n. meat roasted on
spit. 2228

शृगालक m. a jackal. 1395

शृङ्गलक m. a young camel
with wooden

शृङ्गला mfn.
शृङ्ग n.

—n.

—m. n.

शृङ्गवक्ता f.

शृङ्गाट n.

—m.

शृङ्गार m.

—m.

शृङ्गारज m.

शृङ्गिणी f.

शृङ्गिन् n.

—m.

शृङ्गिन् m.

—m.

rings or clogs on
his feet. 1494

a chain. 1423

the peak of a
mountain. 818

a kind of musical
instrument. 1886

the summit of a
mountain; supre-
macy; a syringe;
the horn of an
animal. 4027

a gall-nut. 2972

a place where four
roads meet. 801

a kind of instru-
ment. 2619

the decoration of
an elephant. 1420

the Erotic senti-
ment, one of the
nine sentiments
in the drama.

1908; 1928

N. of Kamadeva. 71

a cow. 1499

N. of a hell. ॥ 231

a kind of poison.
618

a kind of large
fish. 661

N. of the plant
Jivaka. (Karum-

	kaygāmturai in Tamil). 1300	शोकसू n.	penis. 2133
—m.	the plant Rishabha. 1226	शोफालिका f.	Vitex Negundo. 1086
—m.	a bad horse who has horn-like fleshy portubérance on the head. 1467	शोमुषी f.	intelligence; conscience. 523
शृङ्गिवेर n.	ginger. 1314	शोलु m.	the plant Cordia Myxa 961
शृङ्गिवेराईमूलक	m. Typha Angustifolia (Taṇḍaiyān pullu in Tamil). 1330	शोवधि m.	a treasure. 271
शृङ्गी f.	N. of a medicinal plant (nāyavelai in Tamil). 1139	शोष m.	N. of Balarāma. 59
—f.	Rubia Munjista. 1206	—m.	N. of a celebrated mythical serpent-chief. ५ 594
—f.	gall nut. 2972	—mfn.	remaining out of or from; left from. 4023
शृङ्गीकनक n.	a kind of gold used for making ornaments. 282	—m.	secondary matter; the serpent-chief of Viṣṇu called Ananta; N. of Balarāma; offspring. 4023
शृत mfn.	well-boiled. (said of milk libation) 3378	शोषा f.	the offerings of garland, flowers, rice etc. to a deity. 4025
शृतमांस n.	well-cooked meat. 2903	शौच m.	a novice. 2420
शोखर m.	a chaplet tied on the crown. 2315	शौमव n.	the fruit of the Sigrū. 906
शोखरिक m.	N. of the plant Achyranthes Aspera (=apāmārga) 1143	शौन्य m.	N. of one of four chariot-horses of Kṛṣṇa. ६ 65
		शौरीषी m.	N. of a Maharshi, the singer of the

- शैल m. sacred hymns. ❀ 3539
 शैलधूम n. a mountain. 803
 शैलपुष्प n. bitumen. 2980
 शैलादि m. bitumen. 2980
 शैलालिन् m. N. of Nandin. 107
 शैलूष m. a dancer. 3095
 —m. the tree Marmelos 942
 —m. a dancer. 3094
 शैलेय n. bitumen. 828; 2980
 —n. a sort of collyrium. ६62
 शैव n. N. of one of the eighteen Purāṇas. ❀ 1832
 शैवगव m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 410
 शैवल m. Vallisneria. 722
 शैवाल n. Vallisneria. 722
 शैवालिनी f. a river 681
 शैशव n. childhood 2283
 श्लोक m. sorrow, the Sthāyī-bhāva of Karuṇa in dramatic terminology. ❀ 1912
 —m. sorrow; grief. 1959
 शोचिष्केश m. fire.
 शोचिस् n. light; lustre. 336
 शोण m. N. of a river. 691
 शोण m. a horse of red water-lily colour. 1455
 —m. the red colour; mfn. red. 1777
 शोणपर्ण m. N. of a medicinal tree (=इक्षुद). 1213
 शोणा f. (a) red (feminine of शोण). 1785
 शोणित n. blood. 2227
 शोणी f. a cow of red colour. 1507
 —f. (feminine of शोण) red. 1784
 शोथ m. intumescence; morbid swelling. 2192
 शोधनी f. a broom. 1737
 शोधित mfn. washed. 1772
 शोफ m- intumescence; morbid swelling. 2192
 शोफकशंक m. a kind of potherb. 1285
 शोफज्ज m. a species of esculent root (Śiru Kilaṅgu in Tamil). 1295
 शोफज्जी f. hog weed. 1196.
 शोफनाशिनी f. Achyranthes aspera. 1212
 शोभन mfn. happy; auspicious. 559

—n.	happiness.	श्याम f m.	the black or blue colour; mfn black; blue. 1776
—mfn.	beautiful; pleasing. 3163	श्यामसार m.	the feted Mimosa tree. 933
शोभाञ्जन m.	the Morung tree. 967	श्यामा f.	night. 468
शोभित mfn.	illuminated; brilliant. 3273	—f.	the Priyaṅgu plant. 1068
शोष m.	consumption. 2187	—f.	Ichnocarpus Fratescens. 1173
शौक्तिकेय m.	a kind of poison. 618	—f.	a species of deer one cubit long. 1375
शौण्ड n.	? 827	—f.	the dark-blossomed convolvulus Turpethum 986
—mfn.	drunk. 3195	—f.	a young woman; a girl. 4036
शौण्डिक m.	a distiller. 3062	श्यामाक m.	Panicum Frumentaceum. 1341
शौण्डी f.	long pepper. 1152	—m.	a kind of cultivated millet, one of the fourteen grains used in sacrifices 2373
शौण्डोद्भि m.	N. of Gautama Buddha. 78	—m.	a kind of cultivated millet. 2841
शौरि m	N. of Krishna. 62	श्यामिका f.	a kind of grass (Kotiyal in Tamil). 1314
शौल्विक m.	a copper-smith. 3056	—f.	a species of white spotted black deer sixteen
श्योत m.	oozing. 3448		
श्मशान n.	the funeral ground. 2119		
श्मश्रु n.	beard. 3800		
श्मश्रुत्त mfn.	having a beard. 2215		
श्मश्रुवत् mfn.	having a beard. 2215		
श्याम m.	the black or blue colour; mfn. black; blue. 1776		
श्यामक m.	a kind of cultivated millet. 2841		

- श्याव m. angulas long. 1379 the brown colour; mfn. brown. 1779
- श्वेत m. the white colour; mfn. (f. श्वेनी or श्वेता) white. 1775
- श्वेता f. (a) (feminine of श्वेत) white. 1785
- श्वेन m. a hawk. 8590
—m. an eagle. 1592
—m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. ३ 3528
- श्वेनी f. the female hawk. 1591
f. (a) white (feminine of श्वेत) 1785
- श्रद्ध mfn. faithful; believing. 3220
- श्रद्धालु mfn. faithful; believing. 3220
- श्रम m. weariness, one of the thirty-three Transitory feelings (संचारिभाव) in dramatic terminology. ३ 1917
—m. military exercise. 2711
- श्रमण m. a Jaina ascetic. 80
- श्रमणि f. Sphaerantus Hirtus. 3596
- श्रमणी f. N. of the plant Munderi. 1121
—f. Sphaerantus Hirtus- 3596
- श्रमस्थानं n. a place for military exercise; a parade ground. 2711
- श्रयण n. reliance; refuge. 3398
- श्रवण m. N. of a constellation, 383
—n. hearing, the second of the eight means to acquire true knowledge. ३ 541
—n. the ear. 2166
- श्रवस् n. the ear. 2166
- श्रविष्ठ mfm. N. of a Nakṣatra. 386
- श्रविष्ठा f. (Sg. & pl.) N. of the Nakṣatra Dhanīṣṭha. 384
- श्राणा f. rice gruel or porridge. 2871
- श्राद्ध n. a ceremony performed in honour of the dead with prayer and chanting Vedic texts. 2505
- श्राद्धदेव m. an epithet of Yama. 224

आश्रय m.	refuge; reliance. 3398	श्रीफली f.	Indigo. 1058
आचक m.	one overhears secrets. 4358	श्रीमत् mfn.	prosperous; possessed of fortune. 3187
आचण m.	N. of a ¹ lunar month. 495	—m.	bdellium. 3583
आविणिक m.	N. of the month Śrāvana. 494	श्रील mfn.	prosperous; possessed of fortune. 3187
श्री f.	N. of Lakṣmī. 46	श्रीवत्सलक्षण m.	N. of Viṣṇu. 38
—f.	prosperity. 2586	श्रीवत्साङ्ग m.	N. of Viṣṇu, a wolf. 4462
—f.	beauty; wealth; N. of Lakṣmī cloves. 4502	श्रीवराह ऋ.	N. of Viṣṇu in his Boar-incarnation. 54
श्रीकण्ठ m.	N. of Śiva. 88	श्रीवास m.	an ant-hill. 786
श्रीखण्ड m.	the Sandal tree. 1054	—m.	terpentine. 2310
श्रीघन m.	N. of a Buddha. 76	श्रीवृक्ष m.	the Bodhi tree, Ficus Religiosa. 3574
—n.	curds. 1544	श्रीवृक्षकिन m.	a horse with a ring or curl of hair on the chest and the face. 1449
श्रीज m.	a horse. 1439	श्रीवेष्ट m.	terpentine. 2311
श्रीद् m.	an epithet of Kubera. 266	श्रीशैल-n.	N. of a place of pilgrimage. 1675
श्रीघर m.	N. of Viṣṇu. 37	श्रीसङ्ग n.	(named after Lakṣmī) cloves 2304
श्रीपटीर m.	the sandal-tree. 1054	श्रुत n.	scripture; anything heard or learnt. 4039
श्रीपति m.	N. of Viṣṇu 36	—mfn.	heard; listened. 4039
श्रीपर्णी f.	the tree Gemlīna Aaboŕea. 1037		
—f.	N. of the plant Katphala. 1009		
श्रीपुष्प n.	Nymphaea Lotus (=स्थलपद्म). 2961		
श्रीफल m.	the tree Mermelos, 941		

श्रुति f.	the Vedas. 22	—mfñ.	best; most excellent. 3245
—f.	ear, one of the five organs of perception. 571	श्रोण mfñ.	lame. 2202
—f.	a division of musical note. 1898	श्रोणा f.	N. of the asterism Śraṇā. 383
—f.	the ear. 2166	श्रोणि f.	the hip and loins. 2130
—f.	the Veda; hearing; listening. 4031	श्रोणिका f.	an ant. 1571
श्रेणी f.	an army formed from the guilds and associations of citizens, one of the six kinds of military force * 2544	श्रोत्र n.	the ear. 2166
श्रेयःस्था f.	Emblie Myrobalan tree. 926	श्रोत्रिय m.	a person who has studied the Veda. 2390
श्रेयस् n.	virtue; meritorious act. 555	श्रौष ind.	an exclamation uttered on offering an oblation to gods. 4582
—n.	happiness; prosperity 559	श्रौषद् ind.	an exclamation uttered on offering an oblation to gods. 4582
—mfñ.	happy; auspicious. 559	श्लक्ष्णपत्रिका f.	the silk-cotton tree 3592
श्रेयसी f.	the yellow Myrobalan tree. 925	श्लाघा f.	praise. 1809
—f.	a sort of long pepper. 1154	श्लिष्ट mfñ.	strong-knit. 3268
—f.	Clypea Hernandifolia. 1163	श्लेष्मिन् m.	bdellium. 3583
श्रेष्ठ n.	Copper. 289	श्लेष्मस् mfñ.	phlegmatic 2208
—mfñ.	Chief; principal. 1349	श्लेष्मन् m.	phlegm, one of the three humours of the body. 2185
		श्लेष्मल mfñ.	phlegmatic. 2208
		श्लेष्मातक m.	the plant Cordia Myxa. 961
		श्लोक m.	fame. 1809

—m.	Anuṣṭubh verse; renown; glory. 4032	अस् ind.	tomorrow. 4596
अःश्रेयस् n.	happiness; prosperity. 557	असन m.	wind; air. 248
अदंष्ट्रा f.	the plant Gokṣura 1202	अस्तन mfn.	relating to or belonging to morrow. 3249
—f.	a kind of instrument 2619	आविध् m.	a porcupine 1360
अन् m.	a dog. 1496	आसमल्लिका f.	N. of the Ichneumon plant (=रास्ना) 1141
अपच m.	the son of a Caṇḍāla man and a Karaṇa woman. 3040	अित्र n.	leprosy. 2194
अपच m. a	Caṇḍāla. 3124	अित्रिणी f.	a kind of medicinal plant (=रोमा) 2957
अन्न n.	hole. 586	श्वेत m:	the white colour; mfn. white. 1774
अयथु m.	intumescence; morbid swelling. 2192	श्वेतकङ्कु f.	the white flax. 2843
अवामन ? m.	N. of a plant. (pāvadaī in Tamil.) 1030	श्वेतकण्टक m.	the plant Burbura 978
अवृत्ति f.	service. 2797	श्वेतकन्द m.	Onion. 1308
अशुर m.	father-in-law. 2254	श्वेतकेतु m.	N. of a Maharshi. 412
—m. du.	the parents of wife or husband. 2259	श्वेतत्वच् m.	Symplocos Racemosa. 1111
अशुर्य m.	brother-in-law. 4355	श्वेतनिका f.	a small white shell; courry. 2959
अश्रु f.	mother-in-law. 2254	श्वेतपुष्प m.	Symplocos Racemosa. 1111
अश्रुशुर m.	dn. the parents of wife or husband. 2260	श्वेतभानु m.	the moon. 350
		श्वेतमध्य m.	Cyperus Rotundus 1348
		श्वेतमुख m.	N. of a mythical serpent chief. 598

- श्वेतमुष्टि f. N. of the shrub Viṣamuṣṭi. 1130
- श्वेतवर्ष n. of Hiranyaya, one of nine divisions of Jambu-dvīpa (=the country separated by the mountain range of Śveta.) 740
- श्वेतवाह m. N. of Arjuna. 3679
- श्वेतशालि m. the white rice. 2831
- श्वेतसर्षप m. the white mustard. 1292
- श्वेतसुरसा f. the fragrant variety of Basilicum. 1223
- श्वेतस्कन्ध the white Khayar. 934
- श्वेता f. a small white shell; a courry. 2959
- श्वेताङ्गी f. the white Durba grass. 1347
- श्वेतार्क m. the white variety of Calotropis Gigantea. 1042
- श्वोवसीय n. happiness; prosperity. 557
- ष
- षट्कर्ण m. a sort of violin. 1874
- षट्कर्मन् m. a Brahman. 2341
- षट्पद m. a large black bee. 1634
- षडभिज्ञ m. N. of a Buddha. 75
- षडश्रा f. N. of the plant Leea Hiomes. 1195
- षडस्त्रा f. Emblic Myorba: lam. 3603
- षडानन m. an epithet of Kumāra. 4049
- षड्मन्थ m. a species of Caesalpina Bonducella. 1004
- षड्मन्था f. a kind of aromatic root (=दचा). 1150
- षड्ज m. N. of the first of seven musical notes. § 1895
- षड्गदा i. a young cow with six teeth.
- षण्ड m. n. assemblage as of water lillies or lotus. 717
- m. a bull at liberty. 1525
- m. a eunuch. 2594
- षण्ड m. N. of Śiva. 96
- षण्मुख m. N. of Kārtikeya. 122
- m. a Rudrākṣa having six months or points. 959
- षण्मुखपूर्वजन्मन् m. N. of Gaṇeśa. 121

षष्टिक्य mfn.	a field fit for Sastika, a kind of rice ripening in about sixty days. 2817	संरक्षितृ mfn.	one who protects, preserves or saves. 3212
षष्ठी f.	N. of Parvati. 116	संरम्भ m.	fury; rage. 1955
षाङ्गुण्य n.	the fix measures or acts of royal policy such as samdhi; vighraha. etc. * 2547	सराव m.	sound; noise. 440
षाण्ड m.	N. of Śiva. 96	संलाप m.	conversation. 1853
षाण्मातुर m.	N. of Kartikeya. 124	संवत्सर m.	a year. 573
—m.	a son having six mothers. 2271	संवनन n.	subduing by charms. 3420
षिद्रुग m.	a libertine. 2095	संवर्त m.	the submarine fire. 197
षोडशी f.	a heifer with six teeth 1510	—m.	N. of a Maharshi.* 415
षोडशपाद् m.	a crab. 678	—m.	the destruction of the whole world at the end of a Kalpa. 578
		—m.	N. of one of the law-givers.* 1840
		—m.	Cicer Arietinum, a kind of pulse. 2853
स			
संयत् f.	war; battle. 2757	संवर्तक n.	the ploughshare of Balarāma. 61
संयत्त mfn.	fettered; bound. 2790	संवर्तिका f.	a new leaf of a water-lily. 720
संयम m.	forebearance; restraint. 3429	संकलित mfn.	covered. 3203
संयमनी f.	N. of the city of Yama. 226	संवसथ m.	a village. 787
संयाम m.	forebearance; restraint. 3429	संवाद m.	conformity. 1859
संयुग m.	war; battle. 2760	संवासन n.	a hall or room where daily work is done. 1700
संयुगीन mfn.	skilled in war. 2752	संवाहक m.	a masseur. 3094
		संवाहन n.	massaging. 3475

संविद् f.	intelligence; conscience. 523	संश्रुत mfn.	promised; agreed. 3239
—f.	agreement; pro- mise. 533	संश्लेष m	connection; uni- on with. 4042
—f.	war; battle. 2756	संसद् f.	an assembly. 2460
—f.	agreement; vow. 3404	संसरण n.	highway. 3629
—f.	rendezvous; convention; promise; usage; custom; a name; sign; signal; con- versation; Know- ledge; agreement; treaty; satisfying; appeasing. 4053	संस्ताव m.	the place where the Sāmaveda is sung in a sacrifice. 2366
संवीत mfn.	covered. 3204	—m.	praise. 4247
संवृत mfn.	covered. 3203	संस्त्याय m.	a house. 1686
संवेग m.	hurry. 1945	संस्था f.	continuance in the right way; main- taining one's dignity; propriety of conduct. 2563
संवेश m.	copulation. 1994	संस्था f.	death; state; order of things. 4051
संव्यान n.	an outer garment. 1753	संस्थान n.	death; staying. 4364
संशयालु mfn.	inclined to doubt; sceptic. 3194	संस्थिति mfn.	dead. 2112
संशप्तक m.	a soldier sworn with others not to flee or give up fighting. 2726	संस्फोट m.	war; battle. 2760
संशय m.	doubt. 536	संहत mfn.	strong-knit. 3268
संशयितु mfn.	inclined to doubt; sceptic. 3194	—mfn.	strong-knit; firmly joined. 3368
संशीति f.	doubt. 536	संहति f.	a flock or multi- tude. 1658
संभव m.	agreement; promise. 533	संहनन n.	the body. 2121
		संहार m.	diminution; destruction. 3426
		संहृति f.	a general shout or clamour. 1812

सकल mfn.	all; entire 3279	संकल्प भू m,	N. of Kamadeva. 72
सकृत् ind.	together; with; once. 4562	संकुसुक mfn.	unsteady. 3327
—ind.	at the same time. 4589	संकृति m.	N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Bramanical families. ४ 409
सकृत्प्रज m.	a crow. 1580		
—m.	a lion; a crow. 4462	संकेत m.	compact; stipula- tion. 540
सक्त mfn.	clinging; adhering to. 3236	संकोच m.	saffron. 2294
सक्तुफला f.	N. of the tree ŚamI. 1011	संक्रन्दन m.	N. of Indra. 128
सक्थिन् n.	the thigh. 2127	संक्रम m.	a difficult passage; a defile. 801
सखि m.	N. of one of the ten Viśvedevas. ४ 153	संख्य n.	war; battle. 2736
—m.	a friend. 2571	संख्या f.	discussion; consi- deration. 526
सखी f.	a woman's female friend. 2084	संख्या f.	a number; nume- ral. 2528
सख्य n.	friendship. 2573	संख्यात् mfn.	counted; numbe- red. 2522
सगर्भ्य m.	a brother of whole blood. 2276	संख्यावत् m.	a learned or wise man. 531
सगोत्र m.	a distant kinsman. 2278	संगत m.	N. of the second of the five divi- sions of the day. ४ 462
संकट mfn.	narrow. 3313	—n.	a proper speech; mfn proper. 1866
संकर m.	dust; sweepings. 1737	—n.	an alliance or peace based on mutual friendship. 2606
संकर्षण m.	N. of Balarama. 60		
—m.	N. of Balarama; a bull. 4448		
संकल्प m.	conception or idea or notion formed in the mind or heart. 525	संगरे m.	agreement; pro- mise. 533

- m. war; battle. 2759
 —n. the fruit of the
 Śamī tree. 4373
 —m. promise; calamity;
 war. 4373
 संगव m N. of the second
 of the five divi-
 sions of the day. ४
 462
 संगाली f. the water-jujube.
 1019
 संगीर्ण mfn. promised; agreed.
 3209
 संग्राम m. war; battle. 2758
 संग्राह m. a handle (as of a
 weapon). 2705
 —m. clinching the fist.
 3428
 संघ m. a flock or multi-
 tude. 1653
 संघर्ष m. competition;
 rivalry. 3682
 संघात m. N. of a hell. 230
 —m. a flock or multi-
 tude. 1653
 संघुष्ट mfn. sounded; sounding.
 3277
 सचिव m. a minister. 2542
 सज्जन mfn. well-born; virtu-
 ous. 3177
 सज्जना f. dressing an
 elephant. 1427
 सज्जित mfn. one covered with
 armour. 2742
 संचय m. a flock or multi-
 tude. 1655
 संचाय्य m a sacrifice or
 ceremony at
 which Soma is
 accumulated. 2394
 संचारिका f. a female messen-
 ger. 2084
 संचारिभाव m. a Transitory
 feeling in drama-
 tic terminology. ४
 1917
 संजवन n. a group of four
 houses. 1689
 संज्वर m. heat of the fire
 214
 संज्ञपन n. slaughter. 2786
 संज्ञा f. N. of one of the
 seven wives of the
 sun. ४ 338
 —f. a name. 1811
 —f. a name; N. of a
 wife of the sun;
 knowledge; signal;
 gesture. 4056
 संज्ञु mfn. knock-kneed. 2217
 सटा f. the matted hair.
 2184
 सदृक n. a preparation of
 curd or butter
 milk mixed with

	cuminseed, the juice of pomegranate, dry ginger, long pepper and black pepper. 2896	सत्य n.	truth; one of Śiv's ten Avyayas. § 99
		—m.	N. of one of ten Viśvedevas. § 153
संहीन n.	the act of flying. 1650	—n.	truth; mfn. true. 1869
		—n.	an oath; truth. 4047
सत् m.	a learned or wise man. 529	सत्यंकर m.	ratification of a bargain. 3019
—mfn.	good; excellent; present; true; greatly honoured; venerable. 4504	सत्यतपस् m.	N. of a Maharshi.* 419
सत्तत n.	continually; eternally; 261	सत्यधृति m	N. of a Maharshi, the singer of the sacred hymns. § 3539
—mfn.	Continuous; eternal 261	सत्यभामा f.	N. of one of eight wives of Krishna. § 66
सती f.	N. of Pārvati. 112	सत्ययौवन mfn.	having perpetual youth. 175
—f.	a kind of fragrant earth. 854	सत्यवती f.	N. of the herb Brāmi. 1301
—f.	a devoted and virtuous wife. 2071	सत्यवतीसुत m.	N. of Vyāsa. 3518
सतीनक m.	Pisum Arvense, a kind of pease. 2846; 3691	सत्यव्रत m.	N. of Hariś chandra. 3670
सतीर्थ्य m.	the students having the same teacher. 2422	सत्यश्रवस् n.	N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns.* 3527
सत्तृष् mfn.	thirsty. 3284	सात्य f.	N. of one of eight wives of Krishna. § 67
सत्तृष्ण mfn.	greedily desirous. 3185	सात्याकृति f.	ratification of a bargain. 3019
सत्पथ m.	a good road. 798		

- सत्यानृत n. business; trade 2797
- सत्यापन n. ratification of a bargain. 3019
- सत्र n. forest. 866
- n. a sacrifice; munificence; a permanent charity; a forest; a hall or house where food is distributed free. 4057
- सत्रप n.f.n. ashamed. 3199
- सत्रशाला f. a place of shelter for travellers; an inn. 1691
- सत्रा ind. with, together with. 457
- सत्त्व n. the state of mind unaffected by any thing. 524
- m. n. the original source of the material universe; Nature. 545
- n. N. of one of the three qualities. * 548
- n. strength. 2768
- n. the mind not contaminated by Rajas and Tamas; the pure mind. 3553
- सत्त्व n. a living being; that which is or exists. 3943
- सत्त्व m. n. a living being. 4046
- n. being; existence; nature; life; a ghost; a valour; a thing; substance; strength; energy; the conscience; perseverance; essential nature; habit; tendency; pure or stainless knowledge. 4046
- सत्त्वर mfn. quick. 259
- n. quickly. 259
- सदन n. a house. 1684
- सदस् f. n. an assembly. 2461
- सदस्य m. a member of an assembly. 2461
- सदा ind. always. 4561; 4588
- सदागति m. wind; air. 251
- सदावन mfn. eternal. 3361
- सदानीरा f. N. of the river Karatoyā. 689
- सदापुष्प m. the Calotropis Gigantea. 1041
- m. Scindapsus Officinalis. 1128
- सदापुण्य m. N. of a Maharshi; the singer of sacred hymns. * 3541

सदाफल m.	the cocoanut tree 1321	—f.	race; lineage. 2339
सदेश mfn.	near. 3320	—f.	progeny; offspring 3654
सद्धान् n.	a house. 1684	संतप्त mfn.	pained. 3346
सद्यस् ind.	at once. 4585	संतमस n.	wide-spread darkness. 589
सधर्मिणी f.	a wife. 2073	संतान m.	N. of a tree of paradise. 182
सध्यञ्च m.	a husband. 2099	—m.	race; lineage. 2338
—mfn.	turned to the same direction; accompanying. 3304	संतानिका f.	cream of milk 1549
सनत्कुमार n.	N. of one of the eighteen Upapurāṇas. 1836	संताप m.	heat of the fire. 214
सना ind.	from time immemorial. 4589	संतोष m.	Joy. 561
सना ind.	perpetually; ever. 4608	संदंश m.	N. of a hell. 230
सनाक् ind.	from time immemorial. 4589	—m.	a pair of tongs or pincers or nippers; a kind of forceps. 3052
सनावन m.	N. of a Maharshi 419	—m.	corner of a house. 3628
—mfn.	eternal. 3361	संदर्भ m.	stringing; composition. 3710
—m.	N. of Brahmā 3487	संदानभाग m.	the part under the knee of an elephant where the fetter is fastened. 1410
सनाभि m.	a Kinsman. 2277	संदानती f.	a cow-house. 1697
सनि f.	request; begging. 2512	संदानित mfn.	fettered; bound. 2789
सनीड mfn.	near. 3319	संदाव m.	flight; retreat. 2772
संतत mfn.	continuous; eternal. 261	संदित mfn.	fettered; bound. 2790
—n.	continuously; eternally. 261		
संतति f.	the wife of Bhṛgu, the Brahmā. 26		

INDEX

७६९

संक्षीपन m. N. of a hell. 229

संदेष्टृ mfn. inclined to doubt;
sceptic. 3194

संदेशहारिन् m. a messenger or
ambassador. 2576

संदेशार्थ m. a verbal message.
1813

संदेह m. doubt. 537;

संदोह m. a flock or multi-
tude. 1654

संधा f. promise. 3474

—f. promise; agree-
ment; boundary;
limit. 4055

संधानं n. distillation;
joining, concilia-
tion; fixing of an
arrow on the
bow-string. 4379

संधानी f. a brazier or a
place where
metals are wrou-
ght or stored.
1697

संधापोत n. the rice-powder
mixed with vine-
gar and milk and
cooked well in
syrup with plenty
of ghee and then
flavoured with
the powders of
candied sugar,

संधि m.

संधि m.

—m.

संधि m.

—m.

संधिनी f.

संध्या f. du

cardomum, pepp-
er and dry ginger.
3687

a juncture or
division of a
drama. 1894

peace, one of the
six measures or
acts to be practi-
sed by a king in
warfare. 2547

a joint 3453

a hole made on
the wall for house
breaking; a sub-
terranean passage.
3697

the hole or cavity
in a wall made by
a house-breaker;
a junction or
division of a
drama; a hole;
connection; union
with; the vagina
or vulva. 4042

a cow which has
gone to the bull-
1503

morning and
evening, the two
junctures of day
and night, two of

	the fourteen witnesses of mens' actions. 2592	सप्तजिह्व m.	N. of Agni. 193
—f.	twilight. 466	सप्ततन्त्र m.	a sacrifice. 2342
संभ्यान्त m.	N. of Śiva. 93	सप्तपर्ण m.	the tree Alstonia Scholaris. 985
सन्नकट्टु m.	tree Buchanania Latifolia. 982	सप्तर्षि m. pl.	the seven sages as Marici, Atri c. 398
संनद्ध mfn.	covered with an armour. 2742	सप्तला f.	the double Jasmine. 1087
संनहन n.	equipping; prebarring; putting on armour. 3970	सप्तवध्रि m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 5527
संनाह m.	an armour. 2707	सप्तसप्ति m.	the sun. 320
संनिकर्षण n.	proximity; vicinity. 3434	सप्तवर्चिस् m.	an epithet of Agni. 190
संनिकृष्ट mfn.	near. 3320	सप्ति m.	a horse. 1438
संनिधि m.	proximity; vicinity. 3434	सप्ति m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3534
सपत्न m.	an enemy. 2567	सब्रह्मचारिन् m.	a fellow student, one who studies the same Śākhā of the Veda. 2421
सपत्राकृत mfn.	severely wounded with an arrow. 2753	सभा f.	an assembly. 2460
सपदि ind.	soon; quickly. 4566	—f.	gambling; a meeting; association. 4051
—ind.	at once. 4585	सभास्तार m.	a member of an assembly. 2462
सपयो f.	worship. 2496	सभिक m.	a keeper of a gambling house. 3142
सपिरड m.	a kinsman. 2277		
सप्तकी f.	the girdle worn by a woman. 2334		
सप्तगु m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3551		

INDEX

७७१

- संध्य m. N. of one of the sacrificial fires. * 210
- m. a member of an assembly. 2462
- सम् ind same; good. 4519
- सम n. the kiss during which a man lying face to face siezes the whole under lip of his wife. 1965; 1975
- समक्ष mfn. perceptible. 3322
- समग्र mfn. all; entire. 3279
- समज्ञा f. Rubia Munjista. 1147; 1206
- समज m. a multitude as of animals. 1659
- समष्ट्या f. an assembly. 2460
- समक्षा f. fame. 1809
- समतट m. pl. N. of the people of Bhowrika. * 762
- समन्त्रिक n. an aggregation of three substances viz. dry ginger, long pepper and molasses. 2945
- समन्ततस् ind. all round. 4577
- समन्तदुग्धा f. the tree Euphorbia. 1027
- समन्तभद्र m. N. of a Buddha. 77
- समन्तभुज् m. an epithet of Agni. 195
- समन्तात् ind. all round. 4577
- समम् ind. with; together with. 4572
- समय m. time. 454
- m. the demonstrated conclusion of an argument; doctrine. 539
- m. compact; stipulation. 540
- समया ind. near. 3321; 4576
- समर m. n. war; battle. 2757
- समर्थन n. deliberation. 2623
- समर्याद् mfn. near. 3320
- समवर्तिन् m. N. of Yama. 224
- समवाकार m. one of ten kinds of drama. * 3637
- समवाय m. flock or multitude. 1653
- समष्टिला f. a kind of pot herb (=गण्डीर). 1294
- समसन n. abridgement. 3432
- समस्त mfn. all; entire. 3280
- समस्त्वाप m. the destruction of the whole world at the end of a Kalpa. 519
- समा f. year or a period of six rtus each of two months' duration. 487
- f. (pl.) a year. 512

समांसमीना f.	a cow bearing a calf every year. 1501	— mfn.	promised, agreed 3209
समाघात m.	war; battle. 2758	समाह्वय m.	gambling with fighting animals such as cock, ram etc. 3143
समाज m.	a multitude as of persons practising similar duties. 1659	समिद्ध mfn.	movable and immovable; moving and stationary. 3281
समाधि m.	virtuous reflexion. 535	समित f.	war; battle. 2757
—m.	equality or identification of Jivātman and Paramātmān. 553	समिति f.	an assembly. 2450
समान m.	one of the five vital airs that circulates about the navel. ॥ 252	—f.	war; battle. 2757
समानोदर्य m.	m. a brother of whole blood. 2276	—f.	war; meeting; association, 4377
समाश्रय m.	devotion. 2497	समित्तरु m.	one of the trees that blossom in spring. ॥ 503
—m,	seeking protection of a more powerful king. 2548	समिद्धम m.	the tree Patāśa: 912
समासाद्य mfn.	attainable; to be obtained, 3367	समिध् f.	fuel. 903
समाहार m.	assemblage. 3426	समीक n.	war; battle. 2756
—m.	summary; assemblage. 4463	समीक्ष्य n.	the Sāṅkhya philosophy. 1844
समाहार m.	collection; assemblage. 4512	समीप mfn.	near. 3321
समाहित n.	faultless speech; mfn. faultless. 1864	समीप्सित n.	blessing. 4005
		सभीर m.	wind; air. 247
		समीर ण m.	wind; air. 247
		—m.	species of plant (=मरुबक). 1227
		समीरणसख m.	an epithet of Agni. 190
		समुच्चय m.	assemblage. 3426

- समुज्झित mfn. left.; abandoned. 3379
- समुत्सृष्ट mfn. left; abandoned. 3379
- समुदय m. a flock or multitude. 1653
- समुदाय m. a flock or multitude. 1653
- समुद्गम m. a casket. 1734
- समुद्र m. the sea 625
- समुद्रक m. one hundred billions (=100,000, 000,000,000). 2527
- समुद्रकान्ता f. a river. 680
- समुद्रनबनीत n. the moon. 3512
- समुद्रफेन m. the bone of the cuttle-fish. 2958
- समुद्ररसना f. the earth. 725
- समुद्रशयन m. N. of Viṣṇu. 37
- समुद्राग्नि m. the submarine fire. 3500
- समुद्गीय mfn. relating to or coming from the sea; marine 641
- समुन्दन n. the becoming wet 3409
- समूना f. a species of black or jackal-coloured deer one long cubit (=प्रहस्त) long, with smooth soft and raised or long hair. 1377
- समूरु m. a species of squint-eyed white and big deer. 1377
- समूह m. a flock or multitude. 1654
- समूह्य m. a particular sacrificial fire. 2395
- समृद्धि f. N of the wife of Kubera. 270
- समेधि m. a post for tying cattle. 2864
- संपद् f. prosperity. 2586
- संपुटक m. a casket. 1734
- n. the kiss during which a husband draws out the soft under lip of the wife with his thumb and forefinger and presses it between his both the lips without biting it 1986
- संप्रतापन m. N. of a hell. 3502
- संप्रति ind. now; at present. 4587
- संप्रदाय m. succession of teachers 2403
- संप्रधारण n. deliberation. 2623
- संप्रहार m. war; battle. 2760
- संपुल्ल mfn. blown (as a flower) 877

संवाध mfn.	narrow. 3313	सरट m.	a chameleon. 1566
संभूति f.	N. of the wife of Marīci, the Brahmā. २६	सरटि f.	Pañca-loha, an alloy made of five metals. 837
संभेद m.	confluence; the mouth of a river. 691	सरणि f.	a way; road. 797
संभ्रम m.	hurry 1945	सरनायक m.	N. of Indra. 129
—m.	haste 3451	सरमा f.	a female dog. 1497
—m.	great care; fear. 4376	सरमू f.	N. for a river. 694
संमद m.	joy. 561	सरल m.	the tree Pinus Longifolia; 1336
संमार्जनी f.	a broom. 1737	—mfn.	sincere; candid; straight forward; 3318
संमुखोन mfn.	facing; opposite. 3701	सरला f.	convolvulus Turpethum. 1171
सम्राज् m.	an emperor who has performed the Rājasūya sacrifice and rules over other princes; supreme ruler. 2540	सरस n.	a pond; pool. 704
सर m.	Strychnos Potatorum or the clearing nut plant. 966	सरसिज n.	a lotus. 711
सरक m.	steel ? 830	सरसिजावास m.	N. of Brahma. 20
—m.	a kind of spirituous liquor. 3116	सरसिजरिपु m.	the moon. 394
—m. n.	the drinking of spirituous liquor; a vessel; for drinking spirituous liquor. 4361	सरसी f.	a pond; pool. 704
		सरसीरुह n.	a lotus. 709
		सरस्वत् m.	sea. 627
		सरस्वती f.	N. of Sarasvatī. 23; 692
		—f.	a river. 679
		सरा f.	N. of a plant. 1122
		सरात्मक m.	a variety of Ocimum. 1118
		सारत् f.	a river. 679
		सरीसृप m.	a snake 591
		सरुष् mfn.	angry. 3347
		सरोजनयन m.	N. of Vishṇu. 37
		सर्ग m.	decision. 537

- m. a decision; determination; a chapter; habit; nature effort; exertion; creation. 4040
- सर्ज m. the tree Alangium Occapetulum 1941
- सर्ज m. the Asan tree. 956
- सर्जक m. the tree Vatica Robusta. 1038
- सर्जरस m. the resin of Shorea Robusta. 2307
- मर्जिकाक्षार m. natron. 2987
- सर्प m. a snake. 590
- m. a kind of snake gliding very rapidly. 602
- सर्पगंधिका f. the ichneumon plant. 2966
- सर्पदंष्ट्रा f. Tragia Involucreta. 1194
- सर्पदृष्टि m. Scindapsus Officinalis. 1128
- सर्परिपु m. N. of Garuda. 69
- सपवेष्टित m. the Pandanus Odoratissimus. Ghee. 1540
- सर्पिस् n. Ghee. 1540
- सर्पिस् (=समुद्र) m. the sea of ghee, one of the seven seas. 628
- सर्व mfn. all; entire. 3279
- सर्वसहा f. the earth. 725
- सर्वकेशिन् m. a dancer. 3095
- सर्वज्ञ m. N. of a Buddha. 75
- m. N. of Siva. 92
- सर्वतस् ind. all round. 4577
- सर्वतिका f. N. of the plant Solanum indicum. 1170
- सर्वतोभद्र m. the Nimb tree 949
- सर्वतोभद्र m. a palace built in a particular form. 1722
- सर्वतोभद्रा f. the tree Gamelina Arborea. 1007
- सर्वदा ind. always. 4583
- सर्वधुरावह m. a bull or ox bearing all kinds of burdens. 1529
- सर्वधुरीण m. a bull or ox bearing all kinds of burdens. 1530
- सर्वनालिका f. a kind of medicinal plant (=रोमा). 2957
- सर्वभक्त m. an epithet of Agni. 195
- सर्वमङ्गला f. N. of Parvati. 114
- सर्वरस m. the resin of Shorea Robusta. 2307
- सर्वला f. a lance. 2688
- सर्ववेदस् m. one who has

	performed a sacrifice in which all his wealth is bestowed. 2349		Śaileya, Campaka, Tvacā, Karpura and Mustā 2947
सर्वसंनाह m.	an army complete in all its accoutrements. 2769	सर्षप m.	mustard. 1291
सर्वसह m.	bdellium. 3583	सलज्ज n.	Artemisia Indica. 1246
सर्वहित mfn	appropriate or good for all. 3303	सलिल n.	water. 629
सर्वातिथि m.	one who extends hospitality to everyone. 2518	सलिलनिर्गम m.	the water-coarse; drainage 638
सर्वानुमूति f.	Convolvulus Terpetum 1171	सलिलाधार m.	a tank. 705
सर्वान्नभुज् mfn.	eating all sorts of food (whether or not); eating at every body's. 3291	सल्लकी f.	plant Boswellia thusīfera. 1023
सर्वान्नीन mfn.	Do. Do. 3291	सव m.	a sacrifice. 2342
सर्वाभिसार m.	an army complete in all its accoutrements. 2769	सवन n.	a sacrifice. 2343
सर्वार्थवञ्चक m.	a deceitful man; rogue. 2427	सवनाहुति f.	the libations of Savanas (the morning, midday and evening litanies). 203
सर्वार्थसिद्धक m.	N. of Gautama Buddha. 78	सवयस् m.	a friend. 2571
सर्वौघ m.	an army complete in all its accoutrements. 2769	सवितृ m.	the sun. 324
सर्वौषधिक n.	a compound of Harirā, Kuṣṭha, Māmsī, Murā,	—m.	N. of one of twelve Ādityas 344
		—m.	father. 2246
		सवित्री f.	a mother. 2245
		सन्निध mfn.	near. 3319
		सव्य m.	N. of the fire lighted at a person's death. 212
		—mfn.	left. 3365
		सव्यथा f.	Hibiseus Mutabilis (= स्थलपद्म) 1245

सव्यसाचिन् m.	N. of Arjuna. 3677	सहस् m.	n. the month of मार्गशिर. 498
सव्येष्ठ m.	a charioteer; a driver of car. 2648	—n.	strength. 2767
सस्पृह mfn.	desirous; eager. 3218	सहसा ind.	unexpectedly. 4585
सस्य n.	fruit, crop. 991	सहस्य m.	the month of पौष. 499
—n.	corn; grain. 2858	सहस्र n.	a thousand. 2525
सस्यघना f.	the earth fertile with every crop. 727	सहस्रदंष्ट्र n.	a kind of sheat- fish. 664
सस्यमञ्जरी f.	an ear corn. 2858	सहस्रनयन m.	N. of Indra. 128
सस्यशूक m.	the beard of corn. 2859	सहस्रपत्र n.	a lotus. 710
सस्यसंबर m.	the tree Vatica Robusta. 1038	सहस्रबाहु m.	N. of Kārtavīrya, 4066
सह ind.	together with; with. 4562	सहस्रवक्ता f.	N. of a river. 694
सहकार m.	a kind of fragrant mango tree. 915	सहस्रवेधिन् n.	asafoetida 2906
सहचर m.	a husband. 2088	सहस्रांशु m.	the sun. 323
सहज m.	a brother of whole blood. 2276	सहस्रिन् m.	an army consis- ting of a thousand soldiers. 2724
सहजन्या f.	N. of an Apsaras, 167	सहा f.	the blue Barleria. 1048
सहन n.	patience; forbear- ance. 1961	—f.	the plant Aloe Perfoliata. 1078
—mfn.	patient; enduring. 3159	—f.	Sida Cordifolia. 1189
सहस्रम् m.	N. of the sacri- ficial fire which receives the offerings to the	—f.	Echites Frutescens (=दण्डोत्पल) 3595
		सहादेवा f.	the Olibanum tree 1097
		सहाय mfn.	companion; follo- wer. 2731
		Asuras.	200

—m.	a follower; a friend. 3904	साची f.	N. of an Apsaras. 169
सहायता f.	a number of companions. 3477	सातीन m.	Pisum Arvense. 3691
सहिष्णु mfn.	patient; enduring	सात्त्वती f.	one of the four varieties of dramatic style. * 3641
सहृदय mfn.	good-hearted. 3183	सात्त्विक (=भाव) m.	the Temperamental feeling in dramatic terminology. * 1915
सह्य m.	N. of one of the seven chief mountain ranges. * 816	साद m.	fatigue; unhappiness 3714
सहयोनि f.	N. of river Kāverī. 685	साधन n.	the penis. 2133
सांवात्रिक m.	a voyaging merchant 651	—n.	the penis; going; part of an army; attainment; means accomplishment; burial or burning of a dead body; disposal of a dead body; causing to pay; following; wealth; killing; torment. 4362
सांवत्सर m.	an astronomer. 2522	साधारण mfn.	general; common to. 3234
साकम् ind.	with; together with. 4572	साधिष्ठ mfn.	hardest. 3242
सांकारिका f.	a girl who has poisoned the kinsman or set fire to her relation's house; one of the girls unfit to be married. * 2477	साधु mfn.	beautiful; pleasing. 3163
साकेत n.	N. of Ayodhyā. 3621	—mfn.	well-born; virtuous. 3177
साक्षात् ind.	before one's eyes; true. 4564	साध्य m. (pl.)	N. of a class of gods. 157
सागर m.	the sea. 625;		
सामक mfn.	near. 3320		
साचि ind.	crookedly; awry. 4574		

- साध्वसे n. fear. 1944
 साध्वी f. a devoted and virtuous wife. 2071
- सानु m. n. the table-land on the top of a mountain. 819
- सानुमत् m. a mountain. ६०९
 सान्त्व n. the sweet speech. 1862
 — n. conciliation 2626
- सान्त्वन n. conciliation; negotiation. 2554
- सान्द्र mfn. dense; compact. 3267
- सान्नाय्य n. oblation. 2351
- सामपदीन n. friendship. 2. 73
- सामन् n. the Sāmaveda 31; 32
 — n. conciliation; negotiation; one of four upāyas or means of success against an enemy.* 2553
- सामन् n. conciliation; negotiation. 2554; 2626
- सामभव m. an elephant. 1397
- सामान्य mfn. general; common. 3234
- सामि ind. half; censure. 4562
- सामिधेनी f. a Vedic prayer recited while the sacrificial fire is being kindled. 2369
- सामुद्रिक m. a diviner who tells fortune of proposed sea-voyage. 642
- सांपराय m. conflict; collision; calamity; misfortune; the future. 4467
- सांपरायिक m. a war-chariot. 2631
 — n. war; battle. 2755
- सांप्रतम् ind. proper. 4602
 — ind. now; at present. 4587
- साम्ब n. N. of one of the eighteen upapurānas. ❀ 1838
- सांभातुर m. an uterine. 2270
- साम्ब n. equal time in dance and music. 3109
- सायक m. an arrow. 2664
 — m. an arrow; a sword. 4376
- सायकाशय m. a quiver. 2672
- सायम् ind. evening. 464
- सायाह्न m. evening. 464
- सार m. the pith. 891
 — m. n. wealth. 275; 4054
 — mfn. excellent; best. 4054

—m.	strength; quinte- ssence. 4054	—m.	a kind of crane. 1612; 4374
सारक m.	the Agasti Gran- diflora. 1010	—m.	the Indian crane, one of the aquatic birds. 1631
सारङ्ग m.	a species of varie- gated antelope with cow's like ears. 1365	—mfn.	relating to a lake. 4374
—m.	the bird Cucculus Melanoleucus. 1588	सारसन n.	a girdle worn by women. 2335
—m.	a kind of deer; the variegated colour. 4370	सारसी f.	a female Indian crane 1620
सारङ्गी f.	the small carda- mom. 1065	सारस्वत m.	a staff of the wood of the Bilva tree carried by a religi- ous student. 2454
—f. (a)	(feminine of सारण) variegated. 1783	सारिका f.	a kind of lute. 3639
—f.	a lute with hund- red strings. 1872	सारिणी f.	Paederia Foetidu 1191
सारण m.	one having five hair-tufts on the head. 2465	सारिसृक् m.	N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3550
—m.	a tiny channel. 3568	सारी f.	a frown. 3649
सारथि m.	a charioteer; the driver of a car. 2647	सार्थ m.	a multitude of homogeneous animals. 1661
सारमेय m.	a dog. 1496	सार्थवाह m.	a merchant. 3011
साख mfn.	coming from the river Sarayū. 702	सार्धम् ind.	with; together with. 4572
सारस n.	a lotus. 709; 4374	सार्पिष m.	a condiment flav- oured with ghee. 3694

- सार्व mfn. appropriate or good for all. 3303
- सार्वभौम m. N of the elephant of the north quarter. 312
- m. an emperor; universal monarch. 2538
- सार्वजनीन mfn. suited to all men; public. 3300
- साल m. one of the trees that blossoms in spring. 502
- m. a tree. 873
- m. the plant Morata. 984
- m. the tree Vatica Robusta 1039
- m. a rampart. 1664
- m the Sāl tree; enclosure; a surrounding wall; a tree in general; a kind of fish. 4043
- सालकेतु m. N. of Balarāma. 60
- सालग्राम n. N. of a place of pilgrimage. 1676
- सालङ्कायन m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. 409
- सालपर्णी f. a species of fragrant plant (=मुरा). 1230
- सालभञ्जिका f. an idol or image carved on pillar wall etc. 1719
- सालावृक m. hyena. 1376
- m. a dog; a jackal; a wolf. 4465
- साल्व m. pl. N. of a country. 747
- m. pl. N. of a people. 764
- साल्वभव m. a particular breed of horse. 1445
- सावन (-मास) m. a month of thirty solar days calculated from any day date; one of the four kinds of months ४ 486
- सार्वत्रेय m. a particular breed of horse. 1445
- साश mfn. greedily desirous. 3186
- साष्टी f. the plantain tree. 3602
- सास्ना f. the dew-lap of a cow or bull. 1527
- साहस्र m. an army consisting of a thousand soldiers. 2724
- n. a multitude of thousands. 3482
- सिंह m. a lion. 1352

—m.	pre-eminent; excellent (in comp as last member). 3150	—f.	Justicia Adhatoda. 1148
सिंहतल m.	the open hands joined 2151	सिंही f.	N. of the plant Gokṣura. 1203
सिंहनाद m.	a battle-cry 2728		the smaller vari- ety of egg plant. 1234
सिंहयुपुच्छा f.	long variety of Hemionitis Cordifolia. 1159	—f.	Solanum Melong ena. 1249
सिंहल m. pl.	N. of a country. ॐ 749	सिकता f.	sand. 637
सिंहवज्जरी f.	a species of plant (tuduvalai in Tamil). 1247	सिकतिल mfn.	sandy; consisting of sand. 638
सिंहविना f.	Glycine Debilis. 1109	सिक्थ m.	the boiled rice from which the water has been poured off; a lump of boiled rice. 2869
सिंहसंहनन mfn.	having a strong and noble frame. 3309	—n.	baswax. 2960
सिंहण n.	rust of iron. 831	सिचय m.	cloth; clothes.
सिंहारि m.	the fabulous animal Śarabha. 1353	सित m.	the white 1774
सिंहासन n.	a throne. 2584	—mfn.	fettered; bound. 2789
सिंहास्य m.	N. of the shrub Justicia Adhatoda. 1148	—mfn.	finished. 3227
सिंहिका f.	a girl with bent Knees, one of the girls unfit for marriage. 2474	सितच्छत्रा f.	Anise. 1242
सिंही f.	N. of the shrub	सितच्छद m.	a species of birch tree. 940
		—m.	a swan 1613
		सिततण्डुल m.	rice. 2830
		सिततरु m.	the tree Tapia. 923
		सितदूर्वा f.	the white Dūrvā grass. 1347
		सितद्रुम m.	the tree Caparis Trifoliata. 4152

- सितपुष्पी f. Anise. 1242
 सितवपुस् m. a species of crane. 1601
 सिता f. a mythical cow born of water. 1514
 सिता f. (a) (feminine of सित) —f. White 1785
 —f. sugar. 2985
 सिताम्र m. camphor. 2302
 सितादर m. N. of Kuvera. 3508
 सिद्ध m. a demi-god. 163
 —m. an inspired sage as Sanaka and others. 177
 सिद्धक m. a kind of tree. 293
 सिद्धान्त m. a demonstrated conclusion of an argument; a doctrine. 539
 सिद्धार्थ m. the white mustard. 1292
 सिद्धि f. the medicinal plant ऋद्धि or वृद्धि. 2954
 सिध्म n. a kind of skin disease; blotch. 2194
 सिध्मल mfn. having blotches. 2211
 सिध्य m. N. of the Nakṣatra Puṣya. 279.
 सिनीवाली f. the first day of the new moon when the moon rises with scarcely Visible crescent. 481
 —f. N. of a river. 693
 सिन्दुवार m. the plant vitex Negundo 989
 सिन्धु m. the sea. 625
 —f. river. 679; 695
 —m. pl. N. of a country. 749
 —m. pl. N. of a people. 768
 —f. the river Indus. 4041
 —m. N. of a country; the sea; ocean. 4041
 सिन्धुचित् m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. 3544
 सिन्धुज m. a particular breed of horse. 1442
 सिन्धुमल n. the pañca-loha; an alloy made of five metals. 837
 सिन्धुर m. an elephant. 1397
 सिन्धुराज m. the sea; ocean. 3565
 सिन्धुवार m. one of the trees that blossom in spring. 503

सिन्धुसंगम m.	confluence; the mouth of a river. 691	सु ind.	well; reverence; happiness. 4519
सिरा f.	a nerve tendon or gut. 2234	—ind.	reverence. 4601
—f.	the wood sorrel. 2964	सुकन्दक m.	garlic. 1306
सिरान्वित mfn.	having numerous or large veins. 2214	—m.	onion. 1308
सिराल mfn.	having numerous or large veins. 2214	सुकरा f.	a tractable cow. 1516
सिंह m.	incense. 2309	सुकल mfn.	skilful; conversant with 3147
सीता f.	a furrow. 2824	—mfn.	famous; known; celebrated. 3180
सीतावल्लभ m.	N. of Rāma. 56	—mfn.	liberal in giving and using. 3318
सीत्य mfn.	ploughed. 2811	सुकृत n.	virtue; meritorious act. 555
सीमन् f.	a boundry. 790 3812; 4103; 4507	सुकृतिन् mfn.	fortunate. 3186
सीमन्त m.	parting of the hair. 2181	सुकेशी f.	N. of an Apsaras. 167
सीमन्तिनी f.	a woman. 2069	सुख n.	joy. 562
सीमा f.	a boundary. 790	सुखदोहया f.	a cow that is easily milked. 1505
सीर m.(रा) f.	a plough. 2223	सुखवर्चक m.	natron. 2987
सीरिन् m.	of Balarāma. 57	सुखा f.	N. of one of Śivaś. 101
सावन n.	sewing. 3066; 3406	—f.	N. of the city of Varuṇa. 246
सावनी f.	a needle. 3064	सुखाकृत mfn.	made happy; gladdened. 3362
सावनी f.	the lower part of the body behind; posterior. 3655	सुखिनी f.	the plant Boswellia thurifera. 1023
सीस m. n.	lead. 840	सुगन्ध m.	N. of a Buddha. 75
सीहुण्ड m.	the tree Euphorbia. 1025	सुगन्ध m.	Andropogon Schoenanthus

- (a kind of fragrant grass). 1031
- सुगन्धा f. N. of the Ichneu-
mon plant (=रास्ना). 1141
- सुगन्धामलक n. a compound of
Haridrā, Kuṣṭha,
Māmsī, Murā,
Śalaya, Campaka,
tvacā, Karpurā,
Must, and dried
emblic myrohalan-
2949
- सुगन्धि mfn. having pleasant.
- सुगन्धि m. Termindia Arjuna.
917
- n. the fragrant fask
of Feronia Elepha-
tum. 2992
- सुगन्धिक m. sulphur. 852
- m. a kind of medici-
nal plant. 1117
- m. Cyperus Rotundus,
a species of grass.
1348
- m. one of the thirteen
varieties of rice *
2834
- सुगन्धिका f. the Olibanum tree
1097
- f. Phaseolus Max.
1105
- f. Ichnocarpus
- सुगन्धी f. Frutescens, 1173
the plantain tree.
3602
- सुगृहीत mfn. famous; known.
3180
- सुग्रीव m. N. of one of four
chariot-horses of
Krishna. * 65
- m. a horse with the
neck of rain-bow
colour. 1453
- m. N. of a monkey-
king. 3674
- सुचरित n. virtue; meritorious
act. 555
- सुचरित्रा f. a devoted and
virtuous wife. 2072
- सुचैल m. cloth; clothes. 1749
- सुजन mfn. well-born; virtuous.
3177
- सुत m. the juice of the
Soma plant. 4050
- सुतल n. N. of a region
beneath the earth.
* 585
- सुतश्रेणी f. the plant Salvinia
Cucullata. 1082
- सुता f. a daughter. 2247
- सुतंभर m. N. of a Maharshi,
the singer of
Sacred hymns; *
3549
- सुत्था f. the extraction of
Soma juice. 2398

सुत्रामन् m.	N. of Indra. 129	सुपार्श्व m.	the Parsipal tree. 972
सुत्वन् m.	one who has taken ablutions. 2350	सुप्ति f.	Dreaming, one of thirty-three Transitory feelings (संचारिभाव) in dramatic terminology. 1916
सुदर्शन n.	N. of Viṣṇu's sharp circular missile weapon* 45	सुप्रतीक m.	N. of the elephant of the north-east. 312
—m.	a vulture. 1603	सुप्रयोगशर mfn.	skilled in archery. 2737
सुदर्शना f.	Cocculus Tomentosus. 3598	सुप्रलाप m.	speaking well. 1854
सुदारुक m.	N. of the Pāriyātra mountain. 815	सुप्रातर ind	fine morning. 458
सुदाश् m.	N. of a Maharshi, the singer of hymns. 3546	सुब्रह्मण्य m.	N. of Kārtikeya. 126
सुदृढ mfn.	strong knit. 3263	सुभग mfn.	beautiful; pleasing. 3163
सुधर्मा f.	N. of the assembly hall of the gods. 178	सुभाग m.	? 1436
सुधा f.	nectar. 178	सुभाषित n.	speaking well. 1854
सुधासूति f.	the moon. 3511	सुभिच्चा f.	Lythrum Fructicosum, 1029
सुधी m.	a learned or wise man. 530	सुम n.	flower. 897
सुनन्दा f.	a mythical cow born of water. 1514	सुमन m.	wheat. 2854
सुनाग m.	N. of a plant (क्षुद्रश्वेत). 1211	सुमनस् m.	a god. 147
सुन्दर mfn.	beautiful; pleasing. 3165	—f. pl.	a flower. 878
सुपथिन् m.	a good road. 778	—f	a mythical cow born of sky. 1513
सुपर्ण m.	N. of Garuda. 70	सुमना f.	great flowered Jasmine. 1087
सुपर्णक m.	a hawk. 1590	सुमन्तु m.	N. of a Maharshi. 420
सुपर्वन m.	a god. 149		

- सुमुख mfn. speaking confidently or proudly. 3701
- सुमेरु m. N. of Meru, a mythical mountain range. 179
- सुर m. a god. 148
- सुरत n. copulation. 1993
- सुरधनुस् n. the rain-bow. 434
- सुरनैषिकी f. N. of the celestial cow Kāmadhenu.
- सुरमणि m. a celestial jewel. 183
- सुरभि f. N. of the celestial cow Kāmdhenu.
- f. N. of the fire lighted at the fixing of the sacrificial post. § 213
- f. N. of one of the thirteen wives of Kaśyapa. § 403
- m. the spring. 501
- m. fragrance. 575
- mfn. fragrant. 575
- f. the plant Boswellia Thurifera. 1024
- m. a variety of ocimuron. 1119
- mfn. famous; known. 3180; 4368
- f. a cow. 4368
- m. the spring; fragrance. 4368
- सुरभिगन्धि mfn. sweet smelling; fragrant. 576
- सुरभिच्छद् m. the Rājajambū tree. 1021
- सुरयोनि m. a demi-god. 164
- सुरलोक m. heaven. 145
- सुरवर्त्मन् n. the sky. 316
- सुरहौल m. the mythical mountain Meru. 179
- सुरसा f. N. of one of the thirteen wives of Kaśyapa. § 403
- f. the rose apple tree. 1021
- f. the Ichneumon plant (=रास्ना). 1140
- सुरसा f. the fragrant variety of Basilicum. 1223
- सुरा f. the spirituous liquor. 3110
- सुराजन् m. a good king. 2537
- सुरामण्ड m. the froth of spirituous liquor. 3128
- सुरा (-समुद्र) m. the sea of the spirituous liquor, one of the seven seas. § 628

सुरुङ्गा f.	a hole made on wall for house-breaking; subterranean passages. 3697	—f.	turmeric. 1205
		—f.	Mimosa Cctandra. 1237
सुरुती f.	N. of a musical instrument. 1883	सुवासिनी f.	the woman single or married who, after menstruation resides in her father's house. 2077
सुलभ m.	N. of the fire at domestic sacrifice. ॐ 2002	सुवृद्धि f.	the medicinal plant Vṛddhi. 2955
—m.	the Rājajambū tree. 1021	सुव्रता f.	a cow that is easily milked. 1505
सुवर्चला f.	N. of one o. the seven wives of the sum. ॐ 338	सुषम mfn.	beautiful; pleasing 3165
सुवर्चिका f.	natron. 2988	सुषमा f.	splendour. 355
सुवर्ण n.	gold. 279	सुषवी f.	N. of a 'plant (Mondirikkodi in Tamil) 1133
—m.	the tree Cassia Fistula. 1005; 4379	—f.	Momordica Charantia 1261
—m.	N. of a weight of gold equal to 16 Māṣhas. 2997; 2998	—f.	Nigella indica (=कालजीरक). 1290
सुवर्ण n.	gold; a golden Kargā. 4379	सुष f.	a hole. 587
सुवर्णकुसुमा f.	N. of a plant (Ponnavarai in in Tamil). 1133	सुषिफला f.	gall-nut. 2973
सुवर्णाभा f.	N. of a plant (Śakhaṇaccalli in Tamil). 1110	सुषिर n.	a wind instrument. 1879; 4365
सुवहा f.	Vitex Negundo. 1086	—n.	perforated: full of holes. 3560
—f.	Cissus Pedata. 1172	—mfn.	perforated; hollow; m. an actor. 4365
		सुषिरा f.	a kind of perfume. (=विद्रुमबल्लरी). 1228 1241; 4367

- सुषेण क. the tree *Carissa* सूक्ष्मभीरु m. a variety of *Oci-*
Carands. 1013 mum 1118
- सुषेणिका f. *Ipomoea Turpe-* सूक्ष्मा f. N. of one of
thum. 1072 Viṣṇu's nine
- सुष्ठु ind. much; very. 4570 Śaktis. * 53
- सुहालिक m. pl. N. of the people सूचक m. a stage manager.
of Toksara. 760 3100
- सुहृद् m. a friend. 2099 — mfn. an ear-whisper;
—m. the army of the tale-bearer. 3178
- m. the allies one of the सूचि f. a small door-belt.
six kinds of 1710
- m. military force. * —f. a needle. 3064
- m. a friend. 2571 सूचिक m. the son of a
- सुहृद्बल n. the army of an ally. 2718 Māhishya man and
- सुध m. pl. N. of a country. * सूत m. mercury 845
- m. pl. N. of a people. * —m. a charioteer; the
776 driver of a car.
2647
- सुस्कन्धा f. egg-plant. 1278 —m. the son of a
- सूकर m. N. of a hell. 230 Kṣatriya man and
- m. a pig. 1354 a Brāhmaṇa
- m. the white rice. 2831 woman. 3024
- m. one of the thir- सूतिकागृह n. the lying-in cha-
teen varieties of mber. 1696
- rice. * 2835 सूतिमास m. the last month of
- सूकल m. a wicked horse. 1468 gestation. 2280
- सूक्ष्म mfn. little. 3193 सूत्थान mfn skilful; conversant
- सूक्ष्मपत्र m. a variety of with. 3147
- sugarcane. 1329 सूत्र n. thread; yarn. 1769
- n. aphorism. 3445
- सूत्रधार m. a stage-manager. 3100

सूत्रवेष्टनं n.	a shuttle. 3069	सुक्कं n. dn.	the corners of the mouth. 21 64
सूद m.	a cook. 2879	सृग m.	a short javelin. 2688
सून n.	flower. ६98	सृगालवास्तुक m.	a kind of potherb 1284
सूना f.	the hook of an elephant fixed on a stick. 1422	सृणि m. f.	hook of an elephant driver. 1422
सूनासीर्य mfn.	devoted to the diety of Sunāsira. 2358	सृणिका f.	saliva. 2239
सूनु m.	a son. 2246	सृति f.	a way; road. 796
सूनुत n.	pleasing speech mfn. pleasing. 1868	सृपाटिका f.	the beak of a bird. 1647
सूप m.	pease-soup; broth 2878	सुमर m.	a species of black antelope. 1385
सूपकार m.	a cook. 2878	सेकपात्र n.	a baling vessel; bucket. 646
सूर m.	the sun. 320	सेचन n.	a baling vessel a bucket. 646
सूरण m.	an esculent root 1263	सेतु m.	the tree Tapia. 923
सूरि m.	a learned or wise man. 528	—m.	(construction of) bridge; one of the eight measures for bringing prosperity to one's kingdom. 2550
सूर्मि f.	a metal image. 3 74	सेन m. pl.	N of a country. 753
सूर्य m.	the sun. 319	सेना f.	an army. 2715
सूर्यकान्त m.	heliotrope. 290	सेनङ्ग n.	the component parts of an army as chariots, elephants, cavalry and infantry. 2629
सूर्यपर्णी f.	Phaseolus Trilobus. 1107		
सूर्यभ्रातर m.	N. of Indra's elephant Airāvata. 3498		
सूर्यबल्लरी f.	Melia Sempervirens. 1115		
सूर्येन्दुसंगम m.	the day of new moon. 480		

- सेनानी m. N. of Kārtikeya. —m. n. the rock-Salt. 2910
125
—m. a general. 2722
सेनारक्ष m. a guard or सैन्य n. army. 2717
sentinel. 2722 —n. an army-man; a
soldier. 2723
सेराह m. m. a horse of सैन्यपृष्ठ n. the rear of an
milk-white army. 2719
colour § 1460 सैन्यमुख n. the division of an
सेवक m. a servant. 2625 army. 2717
सेवन n. sewing. 3066; 3406 सैन्यविन्यास m. an array of an
सेवनी f. the pant Bakapu- army. 2720
spa. 3605 सैरन्ध्री f. a female artisan.
सेवञ्जीया f. Ichnocarpus 2086
Frutescens. 1174 सैरिभ m. a buffalo. 1336
सेवा f. devotion. 2497 सैरेयक m. Baoleria cristata.
सेवित mfn. served; practised. 1047
3237
सेव्य n. the root of the सोढ mfn. borne; endured.
the fragrant grass 3226
Andropogon सोढृ mfn. patient; enduring.
Muricatus. 1186 3158
सेव्य m. a sparrow. 1606 सोदर्य m. a brother of
—n. saffron. 2294 whole blood. 2276
सेव्या f. the holy basil. सोन्माद् mfn. insane. 3224
(=Tulasī). 1190 सोपप्लव mfn. eclipsed as the
सैहिकेय m. N. of Rāhu. 372 sun or the moon.
सैकत n. sand. 636 363
सैतवाहिनी f. N. of the river सोपान n. stairs. 1725
Bahudā. 688 सोम m. N. of one of eight
सैनिक m. a guard or senti- Vasus. § 154
nel. 2722 —m. the moon. 350
सैनिक m. a soldier. 2723 सोमक m.pl. N. of of country §
सैन्धव m. a horse. 1438; 4371 749
सोमपा m. one who has
drunk soma. 2347

- सोमपीथिन् m. one who has drunk soma. 2347
- सोमयाजिन् m. a sacrificer in 2346
- सोमरस m. the juice of the Soma plant. 4050
- सोमराजी f. Vernonia Anthelminthica. 1192
- सोमवल्क m. the white Khayyar. 934
- m. Acacia Arabica. 1112
- सोमवल्ली f. Cocculus Cordifolius. 1073
- f. the Soma plant 1161
- f. the herb Brāhmī. 1301
- सोमवल्ली f. Vernonia Anthelminthica. 1192
- सोमबाह् m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families § 407
- सोमवृक्ष m. Acacia Arabica. 1112
- सोमवृक्ष m. a species of sandal. 1113
- सोमहुति m. N. of a Maharshi, the singer of sacred hymns. § 3548
- सोमोद्भवा f. N. of the river Narmadā. 687
- सौकर m. pl. N. of a country. § 757
- सौगत m. a Buddhist. 3664
- सौगतावास m. a Buddhist monastery. 1690
- सौगन्धिक n. the white water-lily. 715
- n. a fragrant grass (nālippullu in Tamil). 1343
- सौचिक m. a tailor. 3064
- सौजामि m. N. of a Maharshi.
- सौदामिनी f. lightning. 432
- सौध m. n. a royal mansion. 1693
- सौन्द n. N. of the club of Balarāma. 61
- सौपर्ण्य m. N. of Garuda. 69
- सौभरि m. N. of a Maharshi, singer of sacred hymns. § 3540
- सौभ्रात्र n. good brotherhood 2290
- सौमेरव n. N. of Itāvrta, one of the nine divisions the Jambudvīpa (the country separated by the mountain range of Sumeru). 741

- सौम्य m. N of the planet Mercury. 365
- सौम्यक mfn. devoted to the deity of Soma. 2358
- सौर (मास) m. the solar month. 486
- n. N. of one of the eighteen Upapurāṇas. 1838
- सौरभ m. n. smell; odour. 574
- सौरभेय m. a bull. 1518
- सौरभेयी f. a cow. 1499
- सौरभ्य n. smell; odour. 574
- सौरस m. the Jujube. 1017
- सौरसैन्धव mfn. the river Gaṅga 700
- सौराव m. a soup made from meat and flour and without salt. 2901
- सौराष्ट्र m. pl. N. of a country. 747
- n. the bell metal. 838
- सौराष्ट्रीक m. a kind of poison. 617
- सौराष्ट्री f. a kind of fragrant earth. 854
- f. pulse *Cajanus indicus*. 2857
- सौरि m. N. of the planet Saturn. 370
- सौवर्चन n. the sochal salt. 2912
- सौवस्तिक m. a family priest. 3681
- सौविद m. a guard of the womens' apartments. 2603
- सौविदल्ल m. a guard of the womens' apartments. 2603
- सौवीर m pl. N. of a country. 746; 4371
- m. pl. N. of a people. 763
- n. antimony. 859
- n. the jujube tree. 1016
- n. the sour gruel. 2881
- n. the sour gruel; collyrium; the fruit of the jujube. 4371
- सौष्ठव n. a particular position of the body in archery. 2675
- सौहृद n. affection; friendship. 1950; 2573
- स्कन्द m. N. of Kārtikeya. 122
- स्कन्दसू f. N. of the river Gaṅga. 683
- स्कन्ध m. the trunk of a tree. 891

स्कन्ध m.	a shoulder. 2140	स्तवक m.	a cluster of blossoms; a bunch 897
स्कन्धवाह m.	an ox carrying burdens on the shoulders. 1524	स्तब्ध mfn.	paralysed. 2201
स्कन्धशाखा f.	a large branch. 886	स्तब्धरोमन् m.	a pig. 1355
स्कन्धाग्नि m.	a fire made with thick logs. 199	स्तब्धलोचन mfn.	having fixed unwinking eyes. 2210
स्कन्न mfn.	fallen. 3329	स्तम्ब m.	stem; pillar. 889
स्कान्द n.	N. of one of the eighteen Purāṇas. 1833	—m.	bush; shrub. 890
स्कान्धिक m.	an ox carrying burdens on the shoulders. 1524	—m.	a clump as of etc. 2861
स्खलन n.	slipping. 2033	स्तम्बकरि m.	rice. 2830
स्खलन्मनस् m.	a species of crane. 1601	स्तम्बघ्न m.	a weed-destroyer. 3461
स्तन m.	the female breast. 2139	स्तम्बघ्न m.	a weed-destroyer. 3461
स्तनंधय m.	a male suckling. 2281	स्तम्बेरम m.	an elephant. 1396
स्तनंधयी f.	a female suckling. 2281	स्तम्भ m.	Paralysis, one of the eight Temperamental states in dramatic terminology. * 1914
स्तनया f.	a female suckling. 2281	—m.	the causes thereof. * 1918
स्तनयितु m.	a cloud. 422	—m.	stupefaction; a post; a pillar. 4050
—m.	a cloud; thundering. 4464	स्तव m.	praise. 1810
—n.	thunder. 435	स्तवन n.	praise. 1810
स्तन्य n.	milk. 1539	स्तवोचित mfn.	praiseworthy. 3265
स्तव m.	a goat. 1556	स्तव्य mfn.	praiseworthy. 3265

- स्तिमित n. an amorous glance of a young woman. * 1929
- mfn. wet; moistened. 3239
- mfn. motionless. 3266
- स्तुत mfn. praised. 3274
- स्तुति f. praise. 1810
- स्तुतिपाठक m. a panegyrist of a king; a bard. 2611
- स्तुत्य mfn. praiseworthy. 3265
- स्तेन m. a mosquito. 1644
- m. chief. 3126
- स्तेम m. the becoming wet. 3409
- स्तेय n. theft. 3133
- स्तैन्य n. theft. 3133
- स्तोक mfn. little; small. 3193
- स्तोतव्य mfn. praiseworthy. 3265
- स्तोत्र n. praise. 1810
- n. the singing of the Sāma hymns. ॐ 2372
- स्तोम m. a flock or multitude. 1653
- स्त्री f. a wife. 27
- f. a woman. 2025
- f. woman, one of the great seven vices. ॐ 2556
- स्त्रीधर्मिणी f. a woman in her courses. 2082
- स्त्रीप्रिय m. the Aśoka tree. 970
- m. the tree Pandanus odoratissimus. 1325
- स्त्रैण n. a multitude of women. 2101
- स्थगन n. concealment. 437
- स्थगित mfn. covered. 3204
- स्थण्डिल n. the sacrificial ground. 2383
- स्थण्डिलेशय m. one who sleeps on the sacrificial ground to observe a vow. 2396
- स्थपति m. one who has performed a sacrifice to Bṛhaspati (=बृहस्पतिः). 2350
- m. a carpenter. 3044
- स्थपुट mfn. rugged; unevenly raised. 3269
- स्थली f. the table-land; natural elevated with level surface. 730
- स्थविर m. an old man; or mfn. old. 2285
- स्थविष्ठ mfn. thickest. 3245
- स्थाणु m. N. of Śiva. 84
- m. N. of a Rudra. ॐ 97

—m.	a dog; a spike. 888		
स्थाण्डिल m.	one who sleeps on the sacrificial ground for observing a vow. 2397	स्थावर mfn.	ng rice. 2873
		स्थासक m.	stationary. 3281
		—m.	a bubble. 640
स्थान n. (-ना) f.	an assembly. 2461		perfuming the body with unguents. 2311
—n.	stationariness, one of the three conditions of a king. * 2449	स्थास्तु mfn.	very constant; durable. 3282
स्थानिक m.	a governor of a place. 2599	स्थिति f.	continuance in the right way; propriety of conduct; maintaining ones' dignity. 2563
स्थानीय n.	a large village. 3626		
स्थाने ind.	proper. 4602	—f.	stay; abiding. 3438
स्थापत्य m.	a guard of the womens' apartments. 2603	—f.	knowledge; limit; boundry. 4055
स्थापनी f.	Clypea Hermandifolia. 1162	स्थिर n.	an amorous glance of a young woman. * 1929
स्थायिभाव m.	the dominant or lasting feeling of sentiment in dramatic terminology. * 1911	स्थिरगति f.	N. of the plant Saturn. 3514
स्थायुक m.	an inspector of a village. 2599	स्थिरतर mfn.	very constant; durable. 382
स्थाल m.	N. of Śiva. 96	स्थिरा f.	the earth. 726
स्थाल n.	a vessel for boiling rice. 2873	स्थिरा f.	the white variety of Abrus precatorious. 1051
स्थाली f.	a pot; a boiler. 1793	स्थिरायुस् f.	the silkcotton tree. 951
—f.	a vessel for boiling	स्थूल n.	a tent. 1735
		स्थूणा f.	the pillar of a house. 1726

- f. a metal image. 3192
- स्थूलपुष्पिका f. the blue variety —m. Clitoria Termatea. 1200 —m. स्तु m.
- स्थूलमङ्गल n. curd. 1545
- स्थूललक्ष्म mfn. munificent. 3184 स्तुत mfn.
- स्थूलशाटक m. coarse cloth. 1754 स्तुषा f.
- स्थूलहस्त m. the thick trunk of an elephant; with thick trunk. 1437 स्तुह f.
- स्थूलोच्चय m. the middle pace of an elephant. 1414 स्तुहिन m.
- m. incompleteness; the middle pace of an elephant. 4465 स्तुही f.
- स्थेय m. a judge. 2610 स्नेह m.
- स्थेयस् mfn. very constant; durable. 3282 स्पन्दन n.
- स्थेष्ठ mfn. most fixed; very firm. 3242 स्पश m.
- स्थौणेय n. a kind of fragrant grass (==मन्थिपर्ण). 2996 स्पष्ट n.
- स्नव m. oozing. 3394 स्पष्ट mfn.
- स्नातक m. an initiated householder. 2393 स्पर्श m.
- स्नान n. bathing. 2498 —m.
- स्नायु m. tendon or muscle. 2233 स्पर्शन n.
- स्निग्ध n. an amorous glance —n.
- of young woman 1929
- a friend. 2571
- bellium. 3583
- the table-land of a mountain. 819
- fallen. 3329
- a daughter-in-law. 2079
- the tree Euphorbia. 1025
- arrow of a particular shape. 2667
- the tree Euphorbia. 1027
- affection; friendship. 1950
- throbbing; quivering. 3189
- a spy. 2575
- plain or distinct speech; mfn. plain 1863
- clear 3323
- tangibility. one of the organs of sense. 568
- a consonant. 2489
- wind; air. 248
- gift or donation. 2503
- offering; donation. 3411

—n.	touching; giving. 4369	—mfn.	Clear. 3323
स्पृक्षा f.	Trigonella Corniculata. 1201	स्फुटवल्कला f.	Cordiosper Alica- cabum (=ज्योतिष्मती) 1210
स्पृष्टि f.	touch; contact. 3395	स्फुरण n.	throbbing. 3484
स्पृह्यालु mfn.	desirous; eager. 3218	स्फुरित n.	the kiss स्फुरितक ॐ 1965
स्पृहा f.	desire. 1951	स्फुरितक n.	a kind of kiss. ॐ 1971
स्फटा f.	the hood of a snake. 613	स्फुलङ्ग mfn.	spark of fire. 214
स्फाटिक m.	crystal. 290	स्फुलिङ्गिनी f.	one of the seven tongues of Agni. ॐ 219
स्फालि f.	increase; growth. 3397	स्फूर्च्छा f.	forgetting. 3454
स्फार mfn.	abundant; much; numerous; many. 3349	स्फूर्जक m.	a sort of ebony. 936
—m.	throbbing. 3484	स्फूर्जथु m.	a thunder-clap. 430
स्फिज् f. dn.	the buttocks 213)	—m.	the dashings of the waves (बीचि- विक्षेप). 636
स्फिर mfn.	abundant; much; numerous; many. 3349	स्फेष्ठ mfn.	very much; abun- dant. 3242
स्फीत mfn.	increased. 3216	स्फोटक m.	a boil. 2193
—m.	enlarged;; flouri- shing. 3317	स्फथ m.	particular kind of implement used in sacrifices. (One of the ten articles used in sacrifices.) ॐ 2354
स्फीतकान्ति n.	an amorous glance of a young woman. ॐ 1930	स्म ind.	recollection; past; prohibition; 4520
स्फुट mfn.	blown (as a flower 877	—ind.	an expletive. 4527; 4601
—n.	a plain or distinct speech; mfn. plain. 1863		

- ind. formerly. 4608 —f. memory; culling
to mind. 523
स्मय m. arrogance; pride. —f. Recollection, one
1956 of the thirty-three
स्मर m. N. of Kamadeva. Transitory feeli-
71 ngs (=संचारिभाव)
स्मरगृह n. the female organ. in dramatic termi-
3656 nology. ॥ 1916
स्मरध्वज m. the penis. 2133 a bird preying
स्मरहर m. N. of Śiva. 84 upon animals. 3086
स्मारक n. three or four kin- स्मृतिभू m.
ds of scratches of स्मेर n.
finger nails on the an amorous glance
mons veneris, the of a young
breasts, or the स्मद m. woman. ॥ 1929
thighs of the wife speed. 257
for remembrance स्मन्दन m.
made by the —m. tree Tinis. 920
husband while —m. a chariot. 2630
going away from a car; chariot; a
home. ॥ 2009 kind of tree. 4372
स्मित n. a light gentle saliva. 2239
smile with bloo- fallen. 3329
ming eyes and wit- स्माल m. a wife's brother.
hout showing the 2256
teeth out, one of a sack. 1787
the six varieties of —mf. woven. 3066
of laugh and suitable स्मृति f. sewing. 3066;
to the superior स्मोनाक m. the tree Colosan-;
type of persons. ॥ thes Indica. 973
1937 deviation from
स्मृति f. N. of the wife of right, going astray
Angiras, the 2624
Brahmā. ॥ 26 स्मसिन् m. the tree Caraya
Arborea or Salva-
dona Persica. 1012

सज् f.	a garland. 2312	स्रोतस्विनी f.	a river. 681
सव m.	Oozing. 3394	स्रोतोऽञ्जन n.	antimony 859
—m.	delivery, bringing forth. 3470	स्व n	wealth. 276; 4503
सवन्ती f.	a river. 679	—m.	a distant kinsman. 2277
सष्ट m.	N. of Brahmā. 20	—mfn.	one's own; kinsman. 4503
सष्टता f.	creatorship or power for creation; one of Śivas ten Avyayas. 100	स्वकुक्षिपूरक mfn.	one who nourishes only his belly. 3289
सस्त mfn.	fallen. 3330	स्वच्छन्द mfn.	independant; unrestrained. 3259
सावण m.	Strychnos Potorum or the clearing nut plant. 966	स्वजन m.	a distant kinsman. 2278
सज्जिह्व m.	epithet of Agni. 192	स्वञ्जलि m.	joining the hollowed hands while reciting the Vedas 2493
सुध्न n.	N. of a city or capital or ancient Kingdom. 1669	स्वतन्त्र mfn.	independent; unrestrained. 3259
स्रक्षिका f.	natron. 2988	स्वधा f.	an exclamation used on offering ablation to the manes. 4584
सुष् f.	N. of an implement used in sacrifices 2352	स्वधिति m.	an axe. 2702
सुत mfn.	fallen. 3329	—m.	an axe; a saw. 3349
सुव m.	N. of an implement or utensil used in sacrifices. 2352	स्वन m.	sound; noise. 440
स्रोतस् n.	current; running stream. 635	स्वानित mfn.	sounded; sounding. 3277
स्रोतस् n.	the trunk of an elephant. 1416	स्वप्नज् mfn.	asleep; sleepy. 3196
		स्वभू m.	N. of Brahmā. 20
		—m.	N. of Viṣṇu. 40

- स्वयम् ind. ones' self. 4606
 स्वयंवरा f. a girl who choses her husband herself. 2075
- स्वयम् m. N. of Brahmā. 20
 स्वर ind. heaven. 146
 —ind. heaven; the world beyond. 4520
- स्वर m. accent. 33
 —m. a vowel. 2491
 —m. a note; sound. 3441
 —m. a vowel; an accent; a musical note; voice. 4048
- स्वरभेद n. change of voice, a Temperamental feeling caused by intoxication, joy; anger, sickness; fear and fever. ❀ 1923
- स्वरसंभेद m. change of voice, one of the eight Temperamental states in dramatic terminology. ❀ 1914
- स्वराष्ट्रचिन्ता f. care of ones' own country; home affairs. 2555
- स्वरित m. one of th three accents. ❀ 33
- स्वरिभ m. N. of Airāvata, the elephant of Indra. 142
- स्वरु m. N. of Indra's thunderbolt. 143
- m. a part of the sacrificial post; Indra's thunderbolt. 4049
- स्वर्ग m. heaven. 145
- स्वर्जिका f. natron. 2988
- स्वर्जी f. natron. 2988
- स्वर्ण n. gold. 279
- स्वर्णकार m. a goldsmith. 3055
- स्वर्णक्षीरी f. N: of a plant (=हिमावती). 1218
- स्वर्णचूड m. a blue joy. 1596
- स्वर्णदी f. N. of the heavenly Gaṅga. 180
- स्वर्णमहीश्रुत m. epithet of Meru, a mythical mountain. 179.
- स्वर्मानु m. N. of Rāhu. 372
- स्ववोरयोषित् f. a celestial courtesan. 165
- स्वल्पकन्द m. the pale yellow reddish onion. 1339
- स्वल्पकलशी f. a drinking vessel; a small water-pot. 1797
- स्व ? ind. an exclamation used on offering an ablation to gods. 4582

स्वसृ f.	a sister. 2249	tree. 4434
स्वस्ति ind.	auspiciousness; sinless; security; happiness, bene- diction. 4563	स्वादुकण्टका f. the plant Gokṣura. 1202
स्वस्तिक m.	N. of a celebrated serpent-chief. ॐ 595	स्वादुतिक्तफल m. N. of the tree Rujākara. 1058
—m.	a palace of a particular shape. 1722	स्वादुप्रसून m. the tree Bassia. 929
—m.	Marsilea Quadori. folia. 3600	स्वादुफल m. the tree Bassia. 929
स्वस्तिक (-लक्षण) m.	a species of snake with svastika. ॐ 601	स्वादुफला f. a kind of medi- cinal plant (=रोमा). 2957
स्वस्था f.	Phaseolus Max. 1106	स्वादुमासिका f. the plant Kākoli 1096
स्वस्त्रीय m.	a sister's son 2250	स्वाद्वी f. the vine. 1056
स्वाच् ? ind	an exclamation uttered on offeri ng an ablation to gods. 458 ₂	स्वाध्याय m. recitation of the Vedas. 2386
स्वाति f.	N. of an asterism. 383; 386	स्वान m. sound; noise. 440
स्वादिपथ m.	the milky way. 388	स्वान्त n. mind; conscience. 522
स्वादु mfn.	sweet. 582	स्वापतेय n. wealth. 276
—m.	the sweet taste. 582	स्वामिन् m. N. of Kārtikeya. 123
स्वादुकण्टक m.	Flacourtia Sapida; the Gokṣhura plant; the jujube	—mfn. master; owner. 3184
		—m N. of Kārtikeya; a master. 4049
		स्वाराज् m. N. of Indra. 129
		स्वाहा f. N. of the wife of Agni. 213
		—ind. an exclamation on offering ablation to goods. ॐ 4584

स्वाहासहाय m. an epithet of Agni. 189
 स्वित् ind. introgation; uncertainty. 4516
 स्वेद m. Perspiration, one of the eight Temperamental states (सात्त्विकभाव) in dramatic terminology. * 1914
 — m. causes thereof heat, affliction; weariness, happiness, joy, fever, weakness, anger, exercise, fear and poisoning 1921
 — m. sweat. 2239
 स्वेदचूषक m. the cool breeze. 3507
 स्वेदज mfn. sweat-produced; engendered by heat and moisture said of insects and vermin. 3354
 स्वेदनी f. an iron plate or pan; saucepan. 1801
 स्वैरिणी f. an unchaste woman. 2087
 स्वैरिन् mfn. independent; unrestrained. 3259

ह ind. an expletive. 4527 4601
 — ind. tradition. 4614
 हंस m. the sun. 319
 — m. a swan. 1316
 — m. the swan, one of the aquatic birds. * 1630
 — m. a sage. 3495
 — m. N. of the sun; a swan; N. of Viṣṇu, soul; a white bull; N. of Kāmadeva; a monarch having no enemies or an unrivalled monarch; a kind of ascetic. 4058
 हंसक m. the foot-ornament of a woman. 2336
 हंसपदी f. a species of Mimosa. 1103
 हंसपाद n. cinnabar. 846
 हंसरथ m. N. of Brahmā. 19
 हंससाचि m. a kind of swan in size. 1614
 हंसी f. a goose. 1620
 हञ्जे ind. a term for addressing a female servant in dramatic terminology. 1907

हट्ट m.	a market place. 1680		blows of enemy's weapons a bow;
हठ m.	employment of force; violence. 2626		nuptial gift; taking away; robbing;
हयडे ind.	a term used for addressing a menial female servant in drama- tic terminology. 1907	हरप्रिय m. हराह्वय m.	boiled and cooled water. 4383 bdellium. 3583 (named after Śiva) a Rudrākṣha having five mouths or points. 998
हनु f.	the jaw. 21 65	हरि m.	N. of Viṣṇu. 37
हनुप्रत् m.	N. of Hanūmān. 3673	—m.	N. of Indra. 129
हनुमत् m.	N. of Hanūmān. 3673	—m.	chor, a kind of perfume. 1063
हन्त ind.	joy; compassion; beginning of a sentence; dejec- tion; languor. 14565	—m.	a lion. 1352
—ind.	a vocative particle. 4578	—m.	a horse. 1439
हम्भा f.	lowing of cattle. 442	—m.	N. of Viṣṇu: a lion; the sun; the moon; N. of Indra; of Yama; wind; air; a parrot; a monkey; a frog; ray; a horse. 4061
हय m.	a horse. 1438	—mfn.	tawny. 4061
हर m.	N. of Śiva. 83	हरिचन्दन m.n.	N. of a tree of paradise. * 181
हरण n.	dowry; nuptial fee 2471	हरिचन्द्र m.	m. sun. 3510
—n.	the combined movement of hands and feet in dance. 1892	हरिण m.	a deer 1361
—n.	a करण; a dance; warding off the	—m.	the white colour; mfn. white. 1774
		—m.	deer; the green colour. 4381

- हरिणी f. N. of an Apsaras. 169 —f. a daughter of an out-caste, one of the girls unfit to the married * 475
- f. (a) (feminine of हरित) green. 1785
- f. an iron or steel image. 3074 हरिताल n. orpiment. 850
- f. a female deer; a golden image. 4381 हरिताली f. the Dūrvā grass. 1346
- हरित् f. a quarter or point of the compass. 3000 हरिदश्च m. the sun. 323
- m. the green colour, mfn. green. 1778 हरिद्रव m. Curcuma Xanthor. rhiza. 1208
- m. the sun; a horse; the pale yellow or bay colour. 4063 हरिद्रा f. turmeric. 1205
- हरित m. N. of one of the Rishis regarded as the ancestors of the Brahmanical families. * 407 हरिप्रिय m. a species of sandal. 1113
- n. grass. 1333 हरिमन्त m. N. of of a Maharshi, the singer of sacred hymns. * 3531
- m. the green colour; mfn. (feminine हरिता or हरिणी) green. 1778 हरिमन्थ m. the chick-pea. 2851
- m. N. of a sage; the green colour. 4385 हरिमन्थक m. a black variety of Phaseolus Mungo. 2835
- हरितक n. a potherb. 2897 हरिवत् m. N. of Indra. 135
- हरितमञ्जरी f. N. of a plant. 1123 हरिवर्ष n. of one of the nine divisions of Jambu-dvīpa (the country separated by the mountain range of Niṣadha). * 739
- हरिता f. (a) (feminine of हरित) green. 1785 हरिवालुक n. the fragrant bark of FERNIA Elephantum. 2992
- हरिश्चन्द्र m. N. of a king. 3670

हरिहय m.	N. of Indra. 132	हलहल m.	satisfying; comfort- ing. 3401
हरीतकी f.	the yellow Myro- balan tree or its fruit (the words हरीतकी विभीतकी etc. are used in both these meani- ngs without the change of gender). 907	हला ind.	a term of address for a female friend of equal status in dramatic termino- logy.. 1907
—f.	the yellow Myro- balan, 924	हलायुध m.	N. of Balarāma. 57
हरेणु f.	Piper Aurantiacum a kind of drug (=रेणुका). 1235	हलाहल m.n.	a kind of deadly poison. 619
—m.	Pisum Arvense, a kind of pease. 2846	हलिन् m.	the coconut tree. 1320
हर्म्य n.	the house of the wealthy. 1693	हत्तिप्रिय m.	the tree Nanclea Cadamaba. 981
हर्यक्ष m.	a lion. 1352	हल्य mfn.	ploughed. 2811
हर्ष m.	joy. 562	हल्या f.	a multitude of ploughs. 3479
—m	Joy, one of the thirty three Tra- nsitory feelings (संचारिभाव) in dramatic termino- logy. * 1916	हल्लक n.	the red water-lily. 715
हर्षमाण mfn.	joyful; cheerful. 3166	हव m.	a sacrifice. 2343
हल n.	a plough. 2823	—m.	calling. 3593
हलपद्धति f.	furrow. 2824 2824	—m.	calling; a sacrifice. 4062
		हवन n.	a round hole in ground for sacri- ficial fire. 2402
		हवित्र n	a fan made of deer skin. 2406
		हवित्री f.	a round for hole in the ground for sacrificial fire. 2402
		हविर्धान m.	N. of a Maharshi, the singer of hymns. * 3534

- हविर्मन्थ m. Premna speridsa or Longifolia. 4195
हविर्मन्था f. the tree Premna Spinosa. 1053
हविस् n. ghee. 1540
—n. oblation. 2351
हव्य m. Averrhoa Carambola. 962
—n. oblation. 2351
—n. an oblation of food to the gods. 2458
हव्यवह m. an epithet of Agni. 189
हव्यवाहन m. the sacrificial fire who conveys the offerings to the god. 200
हव्यवाहन m. N. of the eastern sacrificial fire 209
हस m. mirth; laughter. 1936
हसनी f. an oven or stove. 1804
हसन्ती f. oven or stove. 1804
हसति n. the smile with the slightly visible, one of the six kinds of laugh and suitable to the superior type of persons. * 1937
हस्त mfn. N. of a constellation. 385; 386
—m. the hand. 2144
—m. a cubit. 2153
—m. = 'beautiful' if used after the word meaning 'hair'. 2182
हस्तपर्ण m. the castor-oil tree 1094
हस्तमल्ल m. N. of Ganeśa; of Airāvata. 4468
हस्तवारण n. self defence; warding off a blow. 3422
हस्तसूत्र n. the marriage thread tied round the wrist. 2471
हस्ताबाप m. seizing of an arrow with the hand. 2668
हस्तिकर्कोटक m. a kind of big Momordica Mixta. 1262
हस्तिका f. a sort of violion. 1875
हस्तिकोलि f. the big Jujube. 1018
हस्तिचार m. deadly weapon resembling Śarabha and frightening everyone. 2697
हस्तिन् m. an elephant. 1396
—m. elephant, one of

	the four component parts of an army.* 2629	हायन m. —m.	a year. 512 a kind of rice ripening in about a year. 2832
हस्तिनख n.	a raised place or projection over the city gate or Gopura. 1682	—m.	one of the thirteen varieties of rice.* 2834
हस्तिपंक m.	an elephant driver. 1428	हार m.	a sort of pole or yoke worn across the shoulders for carrying loads. 1550
हस्तिपिप्पली f.	sort of long pepper. 1154		
हस्तिप्रिया f.	the plant Bowse-llia Thuriferā 1024	—m.	a garland of pearls. 2322
हस्तिमद m.	juice flowing from a rutting elephant's temples. 3884	—m.	carrying away. 3413
हस्तिरह्न m.	the tusk of an elephant. 4350	हारिद्राभ m.	the yellow colour; mfn. yellow. 1778
हस्तिवर्चस n.	the magnificence or vigour of an elephant in full youth. 1419	हारिन् mfn. हारी f.	beautiful. 3707 a girl of bad reputation, one of the girls unfit for marriage. § 2484
हस्तिवातिङ्गन m.	a species of egg-plant. 1280	हारीत m.	the Hārīta pigeon, one of the pecker birds. § 1628
हस्त्यारोह m.	an elephant-driver. 1428		
हा ind.	grief; sorrow; pain; languor; dejection. 4522	—m.	N. of one of the law-givers. § 1840
हाःक n. —m.	gold. 277 a spear with three points. 2690	—m.	the family (gotra) or descendant of Harita. § 3522
हानि f.	loss. 3471	हारीत m.	N. of a sage; of a bird. 4385

- हालहाल m. a kind of deadly poison 620
- हालहाल m. n. „ „
- हाला f. spirituous liquor. 3110
- हालाहाल m. a kind of deadly poison 620
- m. a kind of poison bee
- हास m. mirth, laughter. 1936
- m. laughter, the lasting feeling of Hāsyā in dramatic terminology. 1912
- हास्तिक n. herd or multitude of elephants. 1429
- हास्य m. N. of one of the nine sentiments in the drama (=the comic sentiment) * 1908
- n. mirth; laughter; 1936
- हास्यभासिन् m. a jester; buffoon. 3106
- हाहतोऽस्मीतिवचन n. lamentation. 1856
- हि ind. attributive; cause. 4521
- in an expletive. 4527 4601
- हिसन n. slaughter. 2783
- हिंसाकर्मन् n. incantation to destroy. 2520
- हिंस m. a deceitful man; rogue. 2427
- हिंस mfn. destroying; cruel. 2751
- mfn. injurious. 3314
- हिंसपशु m. an animal of prey. 3698
- हिङ्गु n. Asafoetida. 2905
- हिङ्गुनियास m. the Nimb tree. 949
- m. the Nimb tree; the fluid extracted from Asafoetida. 4485
- हिङ्गुपत्र n. a species of tree (=पञ्चक). 1102
- हिङ्गुल n. Cinnabar. 846
- हिङ्गुली f. the smaller variety of Egg plant 1234
- f. egg. plant. 1277
- हिज्जल m. the Hijjal tree. 980
- हिज्जीर m. the iron chain for fastening an elephant. 1423
- हिन्ताल m. a species of palm tree (the marshy date tree). 1326
- हिम् ind. cause; determination. 4521
- हिम m. dew; hoarfrost; snow. 357

हिम mfn.	cold; cool. 360	—m.	the river शोण N. of Śiva. 4186
हिमकाल m.	winter. 511	हिरण्यय n.	N. of one of the nine divisions of Jambudvīpa (the country separated by the mountain range of Śveta.). 740
हिमधूमिका f.	grog; mist. 358	हिरण्यरेतस् m.	epithet of Agni. 192
हिममारुत m.	the wind blowing from the north. 256	हिरण्या f.	N. of a plant (ponnavarai in Tamil). 1134
हिमवत् m.	N. of a mountain	हिरण्यचरिपु m.	N. of Viṣṇu in his boar-incarna- tion 53
हिममालुका f.	camphor. 2302	हिरुक् ind.	separately; near. 4564
हिमानी f.	mass of snow. 359	—ind.	excluding; without. 4571
हिमावती f.	N. of a plant. 1218	हिलकूर्चिका f.	radish (mullaṅgi in Tamil). 1302
हिरण्य n.	wealth. 277	ही ind.	'angour; dejection surprise. 4523
—n.	gold. 278	हीन mfn.	left; abandoned. 3379
—n.	gold and silver wrought and unw. rought as plate- jewellery etc. 284	हीर m.	a diamond. 294
—n.	gold; wealth; glory; a particular measure; the metal gold or silver. 4380	—m.	a serpent; a lion. 4058
हिरण्यकशिपुद्विषत् n.	N. of Viṣṇu in his Nṛsimha incarnation. 54	हुतवह m.	epithet of Agni. 189
हिरण्यगर्भ m.	N. of Brahmā 21	हुम् ind.	invitation; reproa- ch. 4522
—m.	N. of a Maharshi, the singer of sac- red hymns. 3533		
हिरण्यनाभ m.	N. of the Maināka mountain. 815		
हिरण्यबाहु m.	N. of the river शोण 691		

- ind. interrogation; doubt. 4522
- हुत n. a double-edged knife with two sharp blades. 2692
- हुत n. an oblation offered in the sacrificial fire 2351
- हुतभुज् m. an epithet of Agni. 190
- हुण m. pl. N. of a country. 74
- हुति f. call or summons. 1812
- हृच्छय m. N. of Kamadeva. 3490
- m. the digestive stomach fire. 3499
- हृणीया f. horror; aversion. 3449
- हृद् n. mind conscience. 522
- n. the heart. 2225
- हृदय n. mind; conscience. 522
- n. the heart. 2225
- n. the breast; the chest; the mind. 4382
- हृदयंगत n. a proper. 1866
- हृदयालु mfn. good-hearted. 3183
- हृदिशय m. N. of Kāmadeva 72
- हृद्य m. the Cumin-seed. 1289
- n. curd 1544
- mfn. beautiful; pleasing. 3164
- हृषित mfn. thrilled with joy. 3231
- हृषीक n. an organ of speech 570
- हृषीकेश m. N. of Viṣṇu. 42
- हृष्ट mfn. pleased; glad. 3183
- हे ind. a vocative particle. 4578
- हेति f. flame. 217
- m. f. a flame; ray; a sword. 4064
- हेतु m. cause. 547
- m. cause; reason; birth. 4062
- हेमकर्ष m. a weight of gold equal to 16 Māṣhas. 3001
- हेमकाष्ठा f. Curcuma Canthorhiza (=हरिद्रा) 1207
- हेमघ्न n. lead. 841
- हेमज n. tin. 843
- हेमदुग्ध m. the tree Ficus Glomerata. 943
- हेमन् n. gold. 278
- हेमन्त m. winter. 511
- हेमपुष्प m. the pumpkin Gourd. 1264

हेमपुष्पक n.	a species of tree (=पद्मक). 1101	हो ind.	milking. 1542 a vocative particle 4578
—m.	Sida Rhomboidea (=बला). 1188	होतृ m.	one of the four great officiating priests in sacrifice. ॐ 2384
हेमाध्यक्ष m.	a superintendent of gold; a treasu- rer. 2593	होम m.	the act of offering oblations. 2381
हेय mfn.	contemptible, despised. 3170	होमधेनु f.	a cow yielding milk for an obla- tion. 2380
हेरम्ब m.	N. of Ganeśa. 121	ह्यस् ind.	yesterday. 4596
—m.	a buffalo. 3612	ह्यस्तन mfn.	produced or occurred yester- day. 3249
हेतु m. pl.	N. of a country. ॐ	हृद m.	a large and deep lake or pool. 70†
हेलि f.	an embrace. 3462	ह्रस्व mfn.	a dwarf. 2209
हेषा f.	neighing. 443	ह्रस्वकुक्कुर m.	a particular breed of horse. x 1445
हेषन् m.	a horse. 1439	ह्रस्वपञ्चक n.	(=ह्रस्वपञ्चमूल) the smaller group of five roots viz. Tālpārnī, Prāsni- pārnī, Bṛhatī, Kaṇṭa-Kārikā and Gokshura. 2936
हेवेय m. pl.	N. of a country. ॐ 748	ह्रस्वाङ्ग m.	N. of the plant Jīvaka (Karum Kayyāmturai in Tamil). 1300
है ind.	a vocative particle. 4578	ह्लाद् m.	sound; noise. 440
हेमकूट n.	N. of Kimpuruṣa, one of the nine divisions of Jambu-dvīpa (the country separated by the mountain range of Himā- laya.) ॐ 739		
हेमवती f.	N. of Pārvatī 115		
—f.	the white Vacā.		
—f.	N. of a plant. (=हिमवती) 1218		
हैयंगवीन n.	the ghee prepared from yesterdays'		

INDEX

८१३

- ह्लादिनी f. the thunderbolt
of Indra. 144
- ह्लादिनी f. (pl.) N. of a set of one
hundred rays
belonging to the
group of 300 rays
called candra and
causing snow-fall.
This grouping is
done out of one
thousand rays of
the sun. ❀ 331
- f. lightening 431
- f. a river. 60
- ह्री f. shame; bashfulness. 1949
- ह्रीण mfn. ashamed; shy. 2215; 3199
- ह्रीत mfn. ashamed; shy. 2215; 3199
- ह्रीति f. shame; bashfulness 1949
- ह्रीबेर n. Andropogon
Muricatus. 1183
- ह्रीमत् mfn. shy; ashamed. 3199
- ह्रीशील mfn. bashful; shy. 3200
- ह्रीषा f. neighing. 443
- ह्लादिन् n. an amorous glance
of a young
woman. ❀ 1930
- ह्लादिनी f. The plant Boswe-
llia Thurifera 1024

